

תּוֹסַבָּתָא

מִהַדוּרָה מְפֹאֶרֶת וּמְנַקֶּדֶת,
בְּהַנָּחָה חֲדָשָׁה לְפִי גִסְתַּת הַגֵּר"א זי"ע

נָשִׁים

יֵצֵא לְאוֹר
עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה תשע"ו
עַל יְדֵי חֶבְרַת
סֵדֶר דְּרֹךְ הַלְמוּד
שְׁעַל יְדֵי חֲסִידֵי בְּרֶסֶלֶב
עִיר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם תּוֹבֵב"א

נתן להשיג
את הספר הקדוש הזה
ובכל ספרי אדמו"ר מוהר"ן
מברסלב זי"ע
וספרי תלמידיו הקדושים:

בארץ ישראל
בבני ברק
בבני ברק
בבני ברק

אשדוד:
0527618316

בבני ברק:
052-7138892
03-5743542

הפצה ראשית:
052-7622316

דוא"ל:
3127779@gmail.com

כריכה, עיצוב ועימוד:
א.ש. אשדוד
08-8650078

בְּשַׁעַר הַתּוֹסֶפֶתָא הַשְּׁלָם

בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָתַן בְּתוֹכָנוּ, וְזָכָה אוֹתָנוּ בְּתוֹרָה תְּמִימָה אֲצוּלָה מְמֹרוּם, שֶׁעָשׂוּעִיו יִתְבָּרֵךְ יוֹם יוֹם, גְּנוּזָה וְאֲצוּרָה עִמּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וּבְאַלְפִים שָׁנָה תָּחֹה, וְשִׁתִּי הַתּוֹרוֹת שֶׁבִּקְתָּב וְשֶׁבַעַל פֶּה, יַחֲדָיו תִּהְיֶינָה צְמוּדוֹת, וְכָל דְּבָרֵי הַתִּנְאָאִים וְהָאֲמוּרָאִים וְכָל מָה שֶׁתִּלְמִיד וְתִיק עֲתִיד לְחַדֵּשׁ – הַכֹּל נָתַן לְמוֹשֶׁה מִסִּינַי, וּבִכְלָל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה שֶׁבַעַל פֶּה – מְכִילָתוֹת וְתוֹסֶפֶתָאוֹת וּמִדְרָשֵׁי אַגָּדָה וְהִלְכָה רַבִּים.

שְׂמִיחָה רַבָּה הִיא לָאִין שַׁעוֹר, בְּהַתְקִים לְעֵינֵינוּ הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קיט, קסח):
 "שְׁלוֹם רַב לְאוֹהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין לָמוּ מְכָשׁוּל", בְּהַגְלוֹת נְגָלוֹת הַכֶּרֶךְ הַחֲדָשׁ הַזֶּה, שֶׁהוּא סֵדֶר הַתּוֹסֶפֶתָא הַקְדוּשָׁה, שֶׁהִיא נֶכֶס צֶאֱן בְּרוּךְ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה, הַמְתַּלְוָה אֶל אִמָּה קְדִישָׁא זֶה כְּאַלְפִים שָׁנָה, וְהִיא יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה, אֶחָד מִן הַעֲמוּדִים הַתּוֹמְכִים שֶׁל הֵיכַל הַתִּלְמוּד הַמְּפָאָר – הַתִּלְמוּד הַבְּבִלִי וְהַתִּלְמוּד הִירוּשְׁלָמִי, וּמִמֶּנָּה יֵתֵד וּפְנָה לִיסוּדוֹת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, לְמוּדָה וְקִיּוּמָה. אֵף שֶׁכָּל צוּרֵב, מֶרְגַע שְׁנֹגֵשׁ לְלִמּוּד, מִבְּחִין בְּמִסְכָּתוֹת שֶׁל תּוֹסֶפֶתָא הַחֲבוּיָה בְּשׁוּלֵי כְּרַפִּי הַגְּמְרָא, בְּכָל זֹאת, זַעֲרִין אֵינּוּן שֶׁקִּבְעוּ אֶת עֵין עֵינָם וְלִמּוּדָם בְּהֵאֵי תּוֹסֶפֶתָא קְדִישָׁא, וְלִית מֵאֵן דְּחָלִי וּמֶרְגִישׁ.

לֹא בְּחֻנָם אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (עֵין תַּקּוּנֵי זֵהֵר צט ע"ב) – 'הַכֹּל תִּלּוּי בְּמִזֵּל וְאִפְלוּ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבְּהִיכָל', כִּי אִם כָּל קִבְצֵי הַלְמוּד בַּתִּלְמוּד וּמִדְרָשִׁים, עֲדָנָה הִיטָה לָהֶם, וְהַתְּרַבּוּ סִפְסָלֵי לִוְמִדָּיהֶם, הָרִי שֶׁהַתּוֹסֶפֶתָא

נותרה כמצוה שאין לה דורשין, אם כי למד למדוה רבבות אלפי ישראל בדרך למודם בסגיות הגמרא במקום שצטטו חכמינו את דברי הבריתא וכו', אך לא כלמוד על הסדר כמשניות וגמרא וכו'. גם סבות אחרות היו לתופעה זו, כי רבוי הגרסאות והדפוס המסים שבו נדפסה התוספתא, דין גרמא בישא שהארמון המפאר של הלמוד המתוק הזה נותר סגור ונעול.

מה נהדר המראה הזה אשר נגלה לפנינו, כאשר התוספתא כלה נגרסה מחדש ונקדה בנקוד ופסוק, שכל זה הוא בעצמו פחצי פרוש, וכל המכנים מוחו באמירת התוספתא, מתרונן לבו ומעמיק מוחו, וכלו אומר ברקאי, אור חדש ובהיר נגלה בעולם התורה, שפבר אין התוספתא שבויה במאסר הגרסאות הסותרות, עם סוגרים מרבעות ועגולות, ולית מאן דינע לפשר ליה, כי אם כמה בעלי עיון הנזקקים להלכתא מסימת בתוספתא, ואין יהודי יכול ללמוד על הסדר תוספתא כפשוטה, הלכתא בתר הלכתא וכו'. אך כעת, פתח נפתח, האותיות מאירות - גירסא אחת לשיטתה, בשם כזה לא היה לעולמים.

השתלשלות תורה שבעל פה, נרשמה ביד אמן, בקלמוסו של רבנו שרירא גאון (מתקופת הגאונים, חי בשנים ד'תרס"ו - ד'תשס"ו) באגרתו המפרסמת, ואלו הם דבריו הקדושים: כל התנאים היו להם בריתות בלי שעור, שבהם שנו לתלמידיהם כל תורה שבעל פה, ואחר חרבן בית שני, נדלדל כל המצב של הישיבות, עד שבא רבי עקיבא ושנה לתלמידיו תורה שבעל פה, וכל תלמיד מחמשה תלמידיו הגדולים בדר לעצמו חלק מתורה שבעל פה, כדאיתא בסנהדרין (דף פו ע"א): 'סתם מתניתין - רבי מאיר, סתם תוספתא - רבי נחמיה, סתם ספרא - רבי יודא, סתם ספרי - רבי שמעון', ועד רבי לא כתבו תורה שבעל פה. וכאשר ראה רבי את התגברות הגלות, אמר (תהלים קיט, קכו): "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וקבץ כל חכמי ישראל וכל הבריתות, וכתב משניות, שזו תמצית כל תורה שבעל פה, ואחר כך ראו תלמידיו

שְׁעָרִים עוֹד סְפָרִים, וְכָתְבוּ שָׂאָר בְּרִיתוֹת, כְּדַחֲזִינָן בְּגִמְרָא, תָּנָא דְּבִי שְׁמוּאֵל, וְשָׂאָר בְּרִיתוֹת, וְכֵן רַבִּי חֵיָא סֹדֵר הַתּוֹסְפֹתָא, וְכֵן רַבִּי אוֹשְׁעִיָא סֹדֵר אֶת הַמְדָּרֶשׁ רַבָּה.

בְּגִמְרָא מוֹבָא (עין חלון קמא ע"א): 'כָּל מִתְנִיתָא דִּלָּא אֶתְמַר בִּי רַבִּי חֵיָא וְרַבִּי אוֹשְׁעִיָא לָאוּ מִתְנִיתָא הִיא! דִּהֲיָנוּ בִימֵי רַבִּי אֲשִׁי קִבֵּץ כָּל הַבְּרִיתוֹת הַנִּמְצְאוֹת, וְסֹדֵר וְכָרַר הַפְּסָלֶת מִכָּל אֶחָד בִּתְלֻמוֹד הַבְּבִלִי, וְהַשָּׂאָר הַזֵּנִיחוּ, חוּץ מִהַתּוֹסְפֹתָא שְׁלֵנוּ, כִּי סֵפֶר זֶה הַשָּׂאִירוּ לְלִמּוּד בּוֹ, וְכֵן סֵפֶר סִפְרֵי וּמְכִילֶתָא. כִּי לֹא נִמְצָא תְלֻמוֹד בְּבִלִי עַל זֵרְעִים וְטְהָרוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׂרָבִי יוֹחֲנָן חֲבֵר אֶת הַתְלֻמוֹד הִירוּשְׁלָמִי, אֲבָל לֹא חֲבֵר עַל טְהָרוֹת, אֲבָל מִשְׁמַע מִמִּסְכַּת תַּעֲנִית (כא ע"ב), שֶׁכָּל דִּבְרַי מִתּוֹסְפֹתָא מְרֻמָּז בַּמִּשְׁנָה, כְּאֶמְרָם ז"ל שֵׁם: 'אֲזַל תְּלָא נַפְשִׁיהּ בְּאַסְקָרְיָא דְּסַפִּינְתָא, אָמַר, אִי אֶפֶא דְשָׂאִיל לִי בְּמִתְנִיתָא דְרַבִּי חֵיָא וְרַבִּי אוֹשְׁעִיָא, וְלֹא פִשְׁטִינָא לִיהּ מִמִּתְנִיתִין נִפְיִלְנָא מֵאַסְקָרְיָא דְּסַפִּינְתָא וְטַבְעִנָא'; עַד כָּאן לְשׁוֹנִם הַזֶּהב.

רַבֵּנוּ הַקְדוּשׁ רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא זי"ע, כָּלֵל אֶת הַהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֱסָפוּ בְּבֵתֵי הַמְדָּרֶשׁ שֶׁל הַתַּנָּאִים לְתוֹךְ שִׁשָּׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה. אֵךְ לֹא כָלֵל אֶת הַכָּל מִמֶּשֶׁ, וְכָל הַלְכָה שְׁלֹא נִכְלְלָה בַּמִּשְׁנָה מְכַנָּה 'בְּרִיתָא' (מִלְשׁוֹן אֲרָמִי: חִיצוֹנִית, מִלְשׁוֹן בֵּר - חוּץ), וְכָבֵר בְּדוֹר הָרִאשׁוֹן לְאַחַר סְדוֹר הַמִּשְׁנָה נַעֲשׂוּ בְּרִיתוֹת שׁוֹנוֹת. אֶחָד הַקְבָּצִים שֶׁל הַבְּרִיתוֹת שֶׁהִגִּיעַ לִידֵינוּ נִקְרָא תּוֹסְפֹתָא, מִלְשׁוֹן 'תּוֹסְפֶת', וַיֵּשׁ בָּהּ תּוֹסְפֶת שֶׁל פְּרָטִים וְתּוֹסְפֶת שֶׁל בָּאוֹר.

וְהִנֵּה הַבְּרִיתוֹת בַּתּוֹסְפֹתָא מְסֻדָּרוֹת לְפִי הַסְדָּרִים וְהַמְסַכְּתוֹת שֶׁבַּמִּשְׁנָה, וְגַם הִיא כּוֹלֶלֶת שִׁשָּׁה סְדָרִים. חוּץ מֵאַרְבַּע מְסַכְּתוֹת, יֵשׁ כְּנֻגָּד כָּל מְסַכַּת שֶׁבַּמִּשְׁנָה מְסַכַּת דּוּמָה בַּתּוֹסְפֹתָא. וְאֵכֵן, בֵּין הַתּוֹסְפֹתָא לַמִּשְׁנָה יֵשׁ דְּמִיּוֹן בַּצִּוְרָה הַחִיצוֹנִית וְגַם בַּפְּנִימִיּוֹת הַתְּכֵן, אֵךְ בְּכָךְ שׁוֹנָה הַתּוֹסְפֹתָא מִהַמִּשְׁנָה. כִּי הַתּוֹסְפֹתָא מְפָרֶשֶׁת אֶת הַמִּשְׁנָה, מְשַׁלְּמָה אוֹתָהּ, וּמוֹסִיפָה עָלֶיהָ. לַפְּעָמִים הַפְּרוּשׁ הוּא שֶׁל הַלְכוֹת שְׁלֹא נִתְּבָרְרוּ בַּמִּשְׁנָה, וְהַתּוֹסְפֹתָא

מביאה את הטעם להלכה או משל להבין אותה. יש והתוספתא משלימה ענין המובא במשנה, ומוסיפה עליו פרטים שאינם מופיעים במשנה או מביאה דעות שחלקו עליו.

כל התוספתא המדפסת פיום בכרפי ה'תלמוד בבלי', נדפסה בפעם הראשונה עם ספר הרי"ף, שנדפס בתחלה כחבור בפני עצמו, וכן נדפסה התוספתא כמה פעמים בכרפי ספרי הרי"ף. ואחרי כן הדפיסו את הכל בתוך הגמרא, ועד היום הזה מופיעה התוספתא בכל מסכת של הגמרא בסוף. ויש הרבה מרבתינו הראשונים זי"ע, שעשו פרושים על משניות זרעים וטהרות. כגון הרמב"ם, ר"ש משאנץ, הרא"ש, ראב"ד. ויש ג' נסחאות אחרות. ומרנא הגר"א מוילנא זצ"ל הגיה את כל נסח התוספתא, ומשמע שהיו בידו גם כתבי יד, וכן רבי יונה מוילנא היה לו כתב יד, וגם הגאון רבי שמואל אביגדור תוספאה בעל ה'מנחת בכורים' (ועטור הכורים) הגיה הרבה על פי כתבי יד שהיו בידו, ועל פי הנסחה המובאת, ובררה מתוך התלמוד הבבלי והירושלמי. ואחר כך בא ר' משה שמואל צוקרמנדל, ומצא ביגיעה גדולה שני כתבי ידות, האחד כתב יד ערפורט והשני כתב יד ווין, והם קילורין לעינים. וגם בספר הנפלא 'חזון יחזקאל' שהוא באורו המיוחד של הגאון הגדול רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שהדפיס באורים וחדושים סביב לדף של נסח התוספתא, הביא את הגירסאות הנ"ל בכל דף ודף. על כן צריכים גייעה גדולה לברר את הנסחה האמתית. וכן הגאון הקדוש מקאמאראנא זי"ע השתדל לברר נסח אמתו וזו.

במהדורה זו אשר לפניכם, אשר נדפסה כמהדורה פנימית לאנשי חברתנו (בהתחלה כקבצים שבועיים לתועלת לומדי התוספתא היזמית דלהלן, ועתה בצורת ספר שלם), בחרנו על פי הרב, את גירסת גאון ישראל וקדושו - מרנא הגר"א, זכותו תגן עלינו, כי בפעמים רבות לא היה אפשר להבין את הגרסא הנכונה לולא עזרתו בקדש, אשר ברר לאור תעלומה ואין קורא לה, וכיון שלא קבענו יתד בישראל לרבים, כי כל כרכי

הגמרא מצויים ביד כל אדם, ושם כל הגרסאות מופיעות כדת של תורה, ובפרט כהיום, אשר הוצאת מהדורת 'עז והדר' פארה והירה את התוספתא ביפי וכן שאין דומה לו, אמרנו, שלפחות מהדורה אחת תשא את הגרסה הנ"ל עם נקוד מלא, המועיל ומסייע לכל הגורם והלומד בו באופן טוב.

למוד התוספתא, כאמור, הוא חלק ממסרת תורה של בעל פה שנתנה למשה בסיני, וגלו לנו חכמינו הקדושים מעלת הלמוד הזה במדרש הטוב (ונקרא רבה פרשה כב סימן א'), כתוב (דברים ט, י): "ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים" וגו', כל ככל, דברים הדברים, מצוה המצוה – מקרא, משנה, הלכות, תלמוד, "תוספתות", ואגדות, ואפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו – קלן נאמרו למשה בסיני, והוא אחד מן המדות המתחסות אל התלמידי חכמים, וכמו שאמרו במדרש (אוצר המדרשים עשר גליות): 'עשר מדות בתלמידי חכמים ואלו הן: הלומד מקרא ואינו לומד משנה, הלומד משנה ואינו לומד גמרא, הלומד גמרא ואינו לומד ברייתא, הלומד ברייתא ואינו לומד תוספתא, הלומד "תוספתא" ואינו לומד ספרא וכו', וכן אמרו (שיר השירים רבה פרשה א' סימן לו): "כאהלי קדר" – מה אהלי קדר אף על פי שגראין מבחוץ פעורים ושחורים וסמרטוטין, והם מבפנים אבנים טובות ומרגליות, כך תלמידי חכמים, אף על פי שגראין פעורים ושחורים בעולם הזה, אבל בפנים יש בהם תורה, מקרא, משנה, מדרשות, הלכות, תלמוד, "תוספתות" ואגדות. והוא מפעלת שלמות התלמיד חכם, ונקרא על זה איש שהכל בו, וכמו שאמרו (שם סימן סא): "אשכל הפפר", מהו "אשכל"? – 'איש שהכל בו', מקרא, משנה, תלמוד, "תוספתות" ואגדות. וכן הוא נמנה בין הפעלות של רבי יוחנן בן זכאי (אבות דרבי נתן פרק יד): אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות "תוספתות" וכו' שלא למד... והוא אחד מיסודי שמחתו של אדם, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ונקרא רבה פרשה ל' סימן ב'): "תודיעני

אֶרְחַ חַיִּים שְׁבַע שְׁמֻחוֹת", אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: תוֹדִיעֵנִי בְּאַיִזָּה פְּלוֹן מִפְּלֵשׁ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְכוּ', "שְׁבַע שְׁמֻחוֹת" - שְׁבַענוּ בְּחֻמְשָׁה שְׁמֻחוֹת, מִקְרָא, מִשְׁנָה, תַּלְמוּד, "תוֹסֶפְתָּא" וְאִגְדוֹת. וְהַשְׁמָחָה שֶׁל לַמּוֹד תוֹסֶפְתָּא כָּל כֶּךָ גְּדוּלָּה, עַד שֶׁמֻצְאָנוּ כַּמָּה פְּעָמִים בְּדִבְרֵי חֻכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים, שֶׁבִשְׁעָה שְׁלָמִד הִתְנָא תוֹסֶפְתָּא חֲדָשָׁה, שְׁמַח וְהֵאִירוּ פְּנֵיו בְּאוֹר גְּדוֹל מְאֹד, וְכַמוּבָא (ירושלמי שבת נד ע"ב): רַבִּי אֲבָהוּ אָזַל לְקֶסְרִין, וְאַתָּא מִן תַּמָּן וְאַפּוֹי נְהִירִין, חֲמוּגִיָּה תַלְמִידֵיָּא סִלְקִין וְאָמְרִין לְר' יוֹחָנָן: הֲדִין ר' אֲבָהוּ אֲשַׁכַּח סִימָא, אָמַר לוֹ: לָמָּה? אָמְרִין לֵיה: דְּאַפּוֹי נְהִירִין, אָמַר לוֹ: דְּלָמָּא אוֹרִיתָא חֲדָתָא שְׁמַע, סִלְקוֹן לְגַבִּיָּה, אָמְרוּ לֵיה: וּמָה אוֹרִיתָא חֲדָתָא שְׁמַע מִר, אָמַר לוֹ: "תוֹסֶפְתָּא" עֲתִיקָא, אָמְרוּ, קָרָא עָלָיו חֻכְמַת אָדָם וְגו'*. וְזֶה גַם עָקֵר עֲשִׁירוֹתוֹ וְכַבּוּדוֹ שֶׁל אָדָם, כְּשֶׁזֹּאכָה לְלַמֵּד כָּל הַתּוֹרָה בְּיַחַד עִם הַתוֹסֶפְתָּא, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (קֹהֶלֶת רַבָּה פֶּרֶשָׁה ו' סִימָן ב'): "אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֲשֶׂר" - זֶה בַּעַל מִקְרָא, "וְנִכְסִים" - זֶה בַּעַל מִשְׁנָה, "וְכַבּוּד" - זֶה בַּעַל "תוֹסֶפְתָּא", עֵין שֵׁם, וְהוּא מְזַכֵּר גַּם בְּפִיוט "צִיב פֶּתֶגֶם" (לְהַפְטָרַת יוֹם ב' דְּשִׁבְעוֹת): "יִוְדְעֵי הַלְכָתָא וּמִתְנִיתָא, "וְתוֹסֶפְתָּא", סִפְרָא וְסִפְרִין. הָרִי מִכָּל זֶה רוֹאִים אִיךָ שֶׁלַּמּוֹד הַתוֹסֶפְתָּא הוּא עָקֵר גְּדוֹל בְּלַמּוּדֵי הַתּוֹרָה. וְגַם עַל פִּי סוּד מְצִינוּ בְּתַקּוּנֵי זֶהָר אֵת עֶצֶם מַעֲלַת לַמּוֹד תוֹסֶפְתָּא, שֶׁמֶרְמִזׁ עַל תוֹסֶפֶת קִדְשָׁה וְטַהֲרָה, כִּמוֹ הַנִּשְׁמָה יִתְרָה שֶׁנִּתְּסַפֶּת לְכָל אָדָם בְּשִׁבְת קִדְשׁ, וְכַמוּבָא בְּתַקּוּנֵי זֶהָר (תַּקּוּן כֹּא, מו ע"א): בְּהֵהוּא זְמַנָּא אֶתְקַרִּיאַת אִיהִי "תוֹסֶפְתָּא", מִסְטָרָא דִּיּוֹם שַׁבָּת, כַּמָּה תוֹסֶפּוֹת נִחְתִּין עִמָּה לְתַלְמִידֵי חֻכְמִים דְּאַתְקַרִּיאוּ נִשְׁמוֹת יִתְרוֹת, הָדָא הוּא דְכָתִיב: 'נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרָךְ אֶת שְׁמֶךָ הַיּוֹי"ה אֱלֹקֵינוּ' כו', וְאַלִּין דְּמִתוֹסֶפְתָּאן לְעִמָּא קִדִּישָׁא, בְּעֶרֶב שַׁבָּת יִרְתִּין לוֹן תַּלְמִידֵי חֻכְמִים בְּיוֹמִין דְּחַל, וּבֵהוּן אֶתְעֵבִיד חוֹל קִדְשׁ, וְאַלִּין אִינוּן

א. רַבִּי אֲבָהוּ הֵלֵךְ לְקִיסְרִין וְחִזַּר וְהָיוּ פְּנֵיו מְאִירוֹת מְאֹד, וְרָאוּ הַתַּלְמִידִים אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, שְׂרָבִי אֲבָהוּ מִצָּא אוֹצֵר, וְשָׁאֵל אוֹתָם, אִיךָ אִתָּם יוֹדְעִים? וְאָמְרוּ כִּי פְּנֵיו מְאִירוֹת מְאֹד, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹלֵי שְׁמַע אִיזוֹ תוֹרָה חֲדָשָׁה, וְעָלוּ אֶצְלוֹ וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ וְאָמַר לָהֶם שְׁשַׁמַּע תוֹסֶפְתָּא חֲדָשָׁה).

תוספות דקא נחתין "מתוספתא", דודאי שכינתא איהי תקוונא דגופא דקודשא בריך הוא, איהי ברייתא כד אתמר בה: "ותגל מרגלותיו", ואיהי תוספתא מסטרא דח"י עלמין, דאיהו מוסף שבת, עין שם. וכן מפרש בתקוני זהר חדש (דף קט ע"א) "תוספתא" אתקריאת מסטרא דצדיק, עין שם. הרי אנחנו רואים מפל זה את מעלת למוד "תוספתא" שהיא חלק ממסכת התורה הקדושה שנתנה למשה בסיני, והוא עקר גדול בלמוד התורה, ומה גם שממשיך על האדם תוספת קדושה וטהרה, ואשרי מי זוכה ללמוד אותו בכל יום - יזכה לשפע קדש ממעל.

והנה כבר התפרסם בעולם למודו הטוב של הצדיק האמת, רבנו הקדוש אדמו"ר מוהר"ן מברסלב זי"ע, אשר כל רצונו וכסופו מאד היה (שיחות הר"ן סימן יט): 'להמשיך את העולם אל עשיה שיהיה חיוב אצל כל אחד ואחד ללמוד כך וכך בכל יום ולא יעבור וכיוצא. ואמר: שאפלו אותם האנשים הרחוקים מן הקדושה מאד שגלפדו במצודה רעה עד שרגילין בעברות, חס ושלום, רחמנא ליצלו, רחמנא לשזבן, אף על פי כן הפח של התורה גדול כל כך עד שיכולה להוציא אותם מן העברות שרגילין בהם, חס ושלום. ואם יעשו להם חק קבוע וחיוב חזק ללמוד בכל יום כך וכך יהיה אף שיהיה בודאי יזכו לצאת ממצודתם הרעה על ידי התורה כי פח התורה גדול מאד'; עד כאן. וכן גלה נוראות נפלאות (שם שיחה עו) בסדר דרך הלמוד - ללמוד בסדרן דיקא בכל חלקי התורה הקדושה, אשרי ההולך בדרך, ומטייל בכל היכלות התורה, אשרי לו ואשרי חלקו.

ימים ושנים פועל כבוד קדשת הגאון הצדיק מרן מוהרא"ש זי"ע, לגלות ולפרסם את למודו הטוב של רבנו הקדוש מוהר"ן מברסלב זי"ע, בענין התמדת ולמוד התורה, וכבר חבר ספרים וקונטרסים רבים לאין שעור, המעוררים תשוקה בלב כל אחד לעבר ולטייל בכל חלקי התורה הקדושה, וכבר נתפרסם ברבים לוח השעורים שיסד בכל חלקי התורה הקדושה, והתפשט בין הלומדים, עד אשר נפרים תלמידיו, תלמידיו

'היכל הקדוש', בין שאר אנשי שלומנו חסידי ברסלב, בדבקותם העצומה בלמודי התורה הקדושה בכל חלקיה: חמש ורש", נביאים וכתובים, משניות, בבלי, ירושלמי, תוספתא, מדרשים: רבה ותנחומא וכו', ספרי ההלכה - רמב"ם טור, שלחן ערוך והפוסקים... ספרי הזהר הקדוש וכתבי האר"ל. וכמו כן ספרי מוסר יראה וחסידות וכו' וכו', יומם ולילה לא ישבתו, לקים מקרא שכתוב (תהלים קיט, צו): "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי".

חלפו שנים רבות מאז שהתפרסמה בעולם התקנה הנפלאה ללמוד בכל יום דף גמרא מהתלמוד הבבלי, ולאותה תקנה הצטרפה תקנה נוספת ללמוד בכל יום דף גמרא מהתלמוד הירושלמי. וכן התחדש למוד הרמב"ם היומי וכו' וכו'. ולכבוד יום חג השבועות הקדוש שהוא יום קבלת התורה של שנת ה'תשנ"ח, הכריז גאון עוזנו מוה"ר א"ש זי"ע, על תקנה חדשה ונפלאה, שגלמוד יחד בכל יום פרק תוספתא. וביתד נזכה לבי"ת שלם בזה ובבא לנצח (ראשי תיבות ב'בלי י'רושלמי ת'וספתא). ואז החל המחזור הראשון של למוד התוספתא היומי, ומאז נדפס הסדר הזה בעמודי "לוח ברסלב" הנדפס בכל שנה ושנה - דבר יום ביומו, כדי שכל אחד ואחד יזכה ללמוד פרק אחד בתוספתא בכל יום, וכך במשך זמן קצר יזכה לגמור את כל התוספתא, ויהיה לו "שבע שמחות", ועשר ואשר אמת ביעולם הזה ובעולם הבא, ולא יכנס בבושה לעולם העליון.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, הנותן תורה לעמו ישראל בקדשותו, שעל ידי ההוצאה הזאת, ישוטטו רבים ותרבה הדעת, ויתוספו לומדי התוספתא בבתי מדרשות, ושוב תהיה עדנה ללמוד הקדוש הזה, ובזכות התורה הקדושה נזכה לגאולה שלמה, במהרה דידן וברחמים גדולים, אמן.

הפותבים וחותמים ומצפים לישועה
ועד להחדרת סדר דרך הלמוד

מסכת יבמות

פרק ראשון

א. אימתי אמרו: 'אם מתו או נתגרשו - צרותיהן מתרות'?
 בחיי הבעל. אבל לאחר מיתת הבעל - צרותיהן
 אסורות. מאנו בחיי הבעל - צרותיהן מתרות. לאחר מיתת
 הבעל - צרותיהן חולצות ולא מתבמות. ובין שנמצאו
 אילוניות, או שהיו נשואות לאחרים, בין בחיי הבעל ובין
 לאחר מיתת הבעל - צרותיהן מתרות. כל היכולה למאן
 ולא מאנה ומת, צרתה - חולצת ולא מתבמת. כיצד 'אם
 מתו הן - צרותיהן מתרות'? היתה בתו או אחת מכל
 העריות הקלו נשואה לאחיו, ולו אשה אחרת, מתה בתו
 ואחר כך מת אחיו - צרתה מתרת. מת אחיו ואחר כך
 מתה היא - צרתה אסורה. הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו
 השני, ולו אשה אחרת, מת אחיו ואחר כך צרתה, אף על
 פי שבתו קיימת - צרת צרתה מתרת. מתה צרת צרתה
 ואחר כך מת אחיו, אף על פי שבתו קיימת - צרתה אסורה,
 אפלו הן מאה. נמצאת אומר: כל זמן שאחין מרבין -
 צרות מרבות, אחין מועטין - צרות מועטות. כנשם שאם
 מתו או מאנו או נתגרשו או נמצאו אילוניות או שהיו

נשואות לאחרים - צרותיהן מתרות, כך צרת צרותיהן שמתו, או שמאנו, או שנתגרשו, או שנמצאו אילונית, או שהיו נשואות לאחרים - צרותיהן מתרות. כשם שפוטרות מן הנשואין - כך פוטרות מן הארוסין. במה דברים אמורים? באשה שאין לה ביה קדושין. אבל באשה שיש לה ביה קדושין - צרותיהן חולצות ולא מתגבמות; דברי בית הלל. בית שמאי מתירין את הצרות לאחין.

ב. יש עריות חמורות מאד, מפני שהן נשואות לאחרים, צרותיהן מתרות. אמו, ואשת אביו, ואחות אביו, ואחותו מאביו, ואשת אחיו מאביו, ואשת אחי אביו, שאין צרה אלא מאח. נשאו לאחין שלא בעברה - צרותיהן פטורות. הלכו צרות אלו ונשאו - בית שמאי אומרים: הן פסולות, והולד פסול. ובית הלל אומרים: הן כשרות, והולד כשר. נתיבמו, בית שמאי אומרים: הן כשרות, והולד כשר. ובית הלל אומרים: הן פסולות, והולד ממזר. אמר רבי יוחנן בן נורי: בא וראה היאך הלכה זו רוחת בישראל. נעשה בדברי בית שמאי - הולד ממזר לדברי בית הלל. נעשה בדברי בית הלל הולד פגום לדברי בית שמאי. אלא: בואו ונתפן שיהיו הצרות חולצות ולא מתגבמות. לא הספיקו לגמר את הדבר עד שנטרפה השעה. אמר רבן שמעון בן גמליאל: מה נעשה להם לצרות הראשונות מעתה? שאלו את רבי יהושע: צרת הבת מהו? אמר להם: מחלקת בית שמאי ובית הלל. והלכה בדברי מי? אמר להם: מפני מה

אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים, לבין בית שמאי ובית הלל, שירוצו את ראשי?! אלא מעיד אני על שתי משפחות גדולות שהיו בירושלים: משפחת בית עלובאי מבית צבועים*, ומשפחת בית קופאי מבית מקושש - שהם בני צרות, ומהם כהנים, והיו מקריבין על גבי המזבח. אמר רבי טרפון: תאב אני שיהא לי צרת הבת ואשיאנה לכהנה. אמר רבי אליעזר: אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות, מודים שאין הולד ממזר, שאין ממזר אלא מי שאסורו אסור ערוה וענוש כרת.

ג. אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות ובאחיות, ובספק אשת איש, ובגט ישן, ובמקדש את אשתו בשוה פרוטה, ובמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק - לא נמנעו בית שמאי לישא אשה מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי, אלא נהגו האמת והשלום ביניהן, לקיים מה שנאמר (זכריה ח, יט): "האמת והשלום אהבו". אף על פי שאילו אוסרין ואילו מתירין - לא נמנעו עושין טהרות אלו על גב אלו, לקיים מה שנאמר (משלי כא, ב): "כל דרך איש ישר בעיניו ותכן לבות ה'"; רבי שמעון אומר: מן הספק לא היו נמנעין, אלא מן הודאי. לעולם הלכה בבית הלל. והרוצה לעשות בבית שמאי - עושה. בבית הלל - עושה. והרוצה להתמיר על עצמו לנהג כחומרי בית שמאי וכחומרי

א. בגמרא הגירסא: משפחת בית צבועים מן עכמאי (גר"א).

בית הלל - עליו הכתוב אומר (קהלת ב, יד): "הבסיל בחשך הולך". התופס קולי בית שמאי וקולי בית הלל - רשע. אלא: אם בדברי בית שמאי - בקוליהן ובחומריהן, ואם בדברי בית הלל - בקוליהן ובחומריהן.

פרק שני

א. ביצד 'אשת אחיו שרא היה בעולמו' שני אחים בעולם, ומת אחד מהם בלא ולד, ועמד השני ולא הספיק לעשות מאמר בה עד שנולד להן אח, ואחר כך מת, הראשונה - יוצאת משום אשת אחיו שרא היה בעולמו. והשניה - או חולצת או מתניבמת. עשה בה מאמר, ולא הספיק לכנסה עד שנולד להם אח, ואחר כך מת. או שנולד להם אח ועשה בה מאמר, ולא הספיק לכנסה עד שמת הראשון, הראשונה - יוצאת משום אשת אחיו שרא היה בעולמו. והשניה - חולצת ולא מתניבמת. רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. אם חליץ לבעלת מאמר - לא נפטרה צרתה. כנסה ומת, ואחר כך נולד לו אח, או שנולד לו אח ואחר כך כנסה ומת - שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום; דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר: הואיל ובא ומצאה בהתר ולא עמדה עליו שעה אחת באסור - מניבם לאיוו מהן שירצה, או חולץ לאיוו מהן שירצה:

ב. איזו הוא 'מאמר'? 'הרי את מקדשת לי בכסף בשונה
בסף ובשטר'. איזהו 'שטר'? 'אני פלוני בן פלוני
מקבל אני עלי פלונית יבמתי לזון ולפרנס כראוי, ובלבד
שתהא בתבתה על נכסי בעלה הראשון'. כשם שהקדושין
אין קונין באשה אלא מדעת שניהם, כך מאמר אין קונה
ביבמה אלא מדעת שניהם. מה בין קדושין למאמר?
שהקדושין - גומרין, ומאמר - אין גומר:

ג. העריות שאמרו: 'אינן באשתו לכל דבר' - אין להם
בתבה, לא פרות, לא מזונות, לא בלאות.
ואין זכאי, לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת
נדריה. אין יורשה, ואין מטמא לה, אין לו ביה קדושין,
ואין צריכה הימנו גט, היא פסולה, והולד ממזר. אלמנה
לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - הרי הן באשתו
לכל דבר, ויש לה בתבה ופרות מזונות ובלאות, וזכאי
במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה. יורשה, ואין
מטמא לה. יש ביה קדושין, וצריכה הימנו גט, היא פסולה,
והולד פסול. שניות מדברי סופרים - אינן באשתו לכל
דבר, אין לה בתבה, לא פרות, ולא מזונות, ולא בלאות.
ואין זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת
נדריה, אין יורשה, ומטמא לה, יש לו ביה קדושין, וצריכה
הימנו גט, והיא כשרה, וולדה כשר, וכופין אותו להוציא.
רבי יהודה אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן
הדיוט - אסור מצוה. שניות - מדברי סופרים. אסור

קדשה - אין להם קדושין. אמר רבי שמעון בן אלעזר: מפני מה אמרו: 'אלמנה לבתן גדול' - יש לה כתובה? מפני שהוא פשר והיא פסולה. וכל מקום שהוא פשר והיא פסולה - קנסו אותו לתן לה כתובה. ומפני מה אמרו: 'שניות מדברי סופרים' - אין להן כתובה? מפני שהוא פשר והיא פשרה, וכל מקום שהוא פשר והיא פשרה - קנסו אותה בכתובה, כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה. רבי יוסי אומר: הללו דברי תורה, ודברי תורה - אין צריבין חזוק. והללו דברי סופרים, ודברי סופרים - צריבין חזוק. דבר אחר: זו - הוא הרגילה להנשא לו, וזו - הרגילה את עצמה שתנשא לו:

ה. יש חולצות או מתיבמות, מתיבמות ולא חולצות, חולצות ולא מתיבמות, לא חולצות ולא מתיבמות. העריות שאמרנו: 'לא חולצות ולא מתיבמות' - מוסיף עליהן אישת סרים חמה, ואשת אנדרונינוס, ואשת אח מאם, ואשת גר, ואשת עבד משחרר, ואילונית - לא חולצות ולא מתיבמות. החרשת והשוטה - מתיבמות ולא חולצות. אסור מצוה ואסור קדשה - חולצות ולא מתיבמות. עקרה וזקנה ושאר כל הנשים - או חולצות או מתיבמות. יש או חולצין או מבימין, מבימין ולא חולצין, חולצין ולא מבימין, לא מבימין ולא חולצין. העריות שאמרנו: 'לא מבימין ולא חולצין' - מוסיף עליהן סרים חמה ואנדרונינוס, ואח מאם, וגר ועבד משחרר - לא חולצין ולא מבימין. החרש והשוטה - מבימין

ולא חולצין. פצוץ דבא וכרות שפכה, סרים אדם וזקן -
חולצין ולא מנבמין. ושאר כל אדם - או חולצין או מנבמין:

פרק שלישי

א. שניזת מדברי סופרים: אם אמו, ואם אביו, ואשת אביו
אביו, ואשת אביו אמו, ואשת האב מן האם,
ואשת אחי האב מן האב, ובכלת בנו, ובכלת בתו. מתר אדם
באשת חמיו ובאשת חורגו, ואסור בבת חורגו. וחורגו -
מתר באשתו ובתו ואשת חורגו. זאת אומרת לו: אני -
מתרת לך, ובתי - אסורה לך:

ב. אחותה פשהיא יבמתה - או חולצת או מתנבמת. ביצד?
בתו מאנוסתו נשואה לאחיו, ולזה אחות מאם,
ומאיש אחר נשואה לאחיו השני, ומת בלא ולד - או חולצת
או מתנבמת. בת בתו נשואה לאחיו, ובת אשתו נשואה
לאחיו, ובת בת אשתו נשואה לאחיו, ולזה אחות מאב,
ומאיש אחר, נשואה לאחיו השני, ומת בלא ולד - או
חולצת או מתנבמת. בת בנו נשואה לאחיו, ולזה אחות
מאם ומאיש אחר נשואה לאחיו השני, ומת בלא ולד -
או חולצת או מתנבמת. חמותו ואם חמותו, ואם חמיו,
נשואה לאחיו ולזה אחות, בין מאב בין מאם, נשואה לאחיו
השני, ומת בלא ולד - או חולצות או מתנבמות. אחותו

מאמו, אחות אמה מאמה, ואחות אשתו מאמה נשואה
 לאחיו, וְלֹא אחות מאב ומאשה אחרת נשואה לאחיו השני,
 ומת בלא ולד - או חולצת או מתנבמת. אחות אמו מאביה,
 ואחות אשתו מאביה נשואה לאחיו, וְלֹא אחות מאם ומאיש
 אחר נשואה לאחיו השני, ומת בלא ולד - או חולצת או
 מתנבמת. אשת אחיו מאמו, ואשת אחיו שְׂדֵא הִיָּה בעולמו,
 ובִּבְתּוֹ נשואה לאחיו, וְלֹא אחות, בין מן האב ובין מן האם,
 נשואה לאחיו השני, ומת בלא ולד - או חולצת או מתנבמת:

ג. שאלו את רבי אליעזר: ממזר מהו לירש? אָמַר לָהֶם:
 מהו לחלץ? ומהו לחלץ? אָמַר לָהֶם: מהו לירש?
 אָמְרוּ לוֹ: מהו לסוד את ביתו? אָמַר לָהֶם: מהו לסוד את
 קברו? אָמְרוּ לוֹ: מהו לסוד את קברו? אָמַר לָהֶם: מהו
 לסוד את ביתו? אָמְרוּ לוֹ: מהו לגדל בָּלָבִים? אָמַר לָהֶם:
 מהו לגדל חזירים? מהו לגדל חזירים? אָמַר לָהֶם: מהו
 לגדל תרנגולים? מהו לגדל תרנגולים? אָמַר לָהֶם: מהו
 לגדל בהמה דקה? מהו לגדל בהמה דקה? אָמַר לָהֶם:
 מה פִּהְצִיל את הרוּעָה מִיד הַזָּאב? מהו להציל את הרוּעָה
 מִיד הַזָּאב? אָמַר לָהֶם: דומה אני שְׂדֵא שְׂאֵלְתֶּם אֵלָּא על
 הכבֶּשֶׂה. וְאֵת הכבֶּשֶׂה מהו להציל? אָמַר לָהֶם: דומה שְׂדֵא
 שְׂאֵלְתֶּם אֵלָּא על הרוּעָה פְּלוּנִי מהו לעולם הבא? ופְּלוּנִי
 מהו לעולם הבא? אָמַר לָהֶם: דומה אני שְׂדֵא שְׂאֵלְתֶּם

ב. מהו לעולם הבא? אָמַר לָהֶם: דומה שְׂדֵא שְׂאֵלְתֶּם אֵלָּא על פְּלוּנִי ופְּלוּנִי מה לעולם הבא.

וּפְּלוּנִי מהו וכו' (הגהות הב"ח).

אָפּאָ על פּלוני. ופּלוני מהו לְעוֹלָם הבא? וְלֹא שְׁהִיָּה רַבִּי
אֵלִיעֶזֶר מִפְּלִיגָן בְּדִבְרִים, אָפּא שְׁלֹא אָמַר דָּבָר שְׁלֹא שָׁמַע
מִפִּי רַבּוֹ מִיָּמָיו.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. שְׁנֵי נָכָרִים שֶׁקָּדְשׁוּ שְׁתֵּי אַחִיּוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזוֹ
קָדֵשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזוֹ קָדֵשׁ - זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי
גִּטִּין וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין. מֵת אֶחָד מֵהֶן - הַשְּׁנִי אָסוּר
בְּשִׁתְּיָהֶן. מֵתָה אַחַת מֵהֶן - שְׁנִיָּהֶן אָסוּרִין בְּשִׁנְיָהּ. מֵתוּ,
וְלָהֶן אַח - אֶחָד חוֹלֵץ אֶת שְׁתֵּיָּהֶן. שְׁנֵי אַחִין חוֹלְצִין אֶת
שְׁתֵּיָּהֶן. אִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - יוֹצִיאוּ. מִי שֶׁקָּדֵשׁ אַחַת מִשְׁתֵּי
נָכָרִיּוֹת וְאֵין יָדוּעַ אִיזוֹ קָדֵשׁ, כּוֹנֵם אֶת שְׁתֵּיָּהֶן, מֵת וְלֹא אַח
אֶחָד כּוֹנֵם אֶת שְׁתֵּיָּהֶן. שְׁנֵי אַחִין כּוֹנְסִין אֶת שְׁתֵּיָּהֶן. שְׁנֵי
אַחִים שֶׁקָּדְשׁוּ שְׁתֵּי אַחִיּוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזוֹ קָדֵשׁ וְזֶה
אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזוֹ קָדֵשׁ, זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין.
מֵת אֶחָד מֵהֶם - הַשְּׁנִי אָסוּר בְּשִׁתְּיָהֶן. מֵתָה אַחַת מֵהֶן -
שְׁנִיָּהֶן אָסוּרִין בְּשִׁנְיָהּ. מֵתוּ וְלָהֶן אַח, אֶחָד חוֹלֵץ אֶת שְׁתֵּיָּהֶן.
שְׁנֵי אַחִין - שְׁנִיָּהֶם חוֹלְצִין אֶת שְׁתֵּיָּהֶן. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ -
יוֹצִיאוּ. שְׁנֵי נָכָרִים שֶׁקָּדְשׁוּ שְׁתֵּי נָכָרִיּוֹת, זֶה אֵין יוֹדֵעַ לְאִיזוֹ
קָדֵשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאִיזוֹ קָדֵשׁ, זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין וְזֶה נוֹתֵן
שְׁנֵי גִּטִּין. מֵת אֶחָד מֵהֶם - הַשְּׁנִי מֵתָר בְּשִׁתְּיָהֶן. מֵתָה אַחַת
מֵהֶן - שְׁנִיָּהֶן מֵתָרִין בְּשִׁנְיָהּ. בֵּיצַד יַעֲשׂוּ? אֶחָד נוֹתֵן גִּט

ואחד בונים. מתו, לזה אח ולזה אח, זה חולץ לזו והלז מניבם, וזה חולץ לזו והלז מניבם. אם קדמו ובנסו - יוציאו, מי שקדש אחת משתי נבריות, ואינו יודע איזו קדש - בונים את שתייהן. מת ולו אח - אחד בונים את שתייהן. שני אחים - בונסין את שתייהן, מצוה בגדול ליבם ולא לגדולה להתניבם, אלא מניבם לאיזה שירצה.

ב. בור הקרוב לאמה - מתמלא ראשון. אם קדם שני ומלא - הרי זה זריז ונשכר. קדם זה והעביר אמת המים על גבי בורו של חברו - הרי זה זריז ונשכר.

ג. האומר לחברו: 'צא וקדש לי אשה פלונית'; הלך וקדשה לעצמו. 'צא וקח לי מפלוני'; והלך ולקח לעצמו - מה שעשה עשוי. אלא שנהג דרך רמיות. הפודה את השבוייה - מתר לישא אותה. המעיד על השבוייה - הרי זה לא יכנס. ואם כנס - לא יוציא.

ד. המביא גט ממדינת הים, ואמר: 'בפני נכתב בפני נחתם' - לא ישא את אשתו. 'מת', 'הרגתי', 'הרגנוהו' - לא ישא את אשתו. רבי יהודה אומר: 'הרגתי' - לא תנשא אשתו. 'הרגנוהו' - תנשא אשתו. אמרו לו: מעשה בלסטים אחד שנתפס בקפוטקניא, והיה יוצא להרג, ואמר: צאו ואמרו לאשתו של שמעון בר כהנא: 'אני הרגתי בבניסותו ללוד', ובא מעשה לפני חכמים והשיאו את אשתו. אמר להם: משם ראיה? שאל אמר אלא 'הרגנוהו'.

ה. הנטען על אשת איש, והוציאנה על ידו, ונתגרשה מתחת ידי אחר - הרי זה לא יכנס. ואם פנס - לא יוציא. הנטען מן האשה - לא ישא אמה ובתה ואחותה, אם פנס - לא יוציא. גר ועובד פוכבים ועבד הבא על בת ישראל, אף על פי שחזרו, עובד פוכבים ונתגר, עבד ונשתחרר - הרי זה לא יכנס. ואם פנס - לא יוציא. ישראל הבא על השפחה, ועל העובדת פוכבים, אף על פי שחזרה, שפחה ונשתחררה, עובדת פוכבים ונתגררה - הרי זה לא יכנס. ואם פנס - לא יוציא. [אמרו לו לרבי יהודה: מעשה בלסטים אחד שנתפס בקפוטקיא, ויצא להרג, ואמר: צאו ואמרו לאשתו של שמעון בן כהנא - אני הרגתי בכניסתו ללוד, ובא מעשה לפני חכמים והשיאו את אשתו. אמר להם: מושם ראיה? שלא אמר אלא הרגנוהו. הפודה את השבויה - מתר לישא אותה. המעיד על השבויה - הרי זה לא יכנס, ואם פנס - לא יוציא].^ג

ו. חכם שאסר את האשה בגדר על בעלה - הרי זה לא ישאנה. אמר רבי יהודה: בפה דברים אמורים? בזמן שלא היתה לו אשה, או שהיה לו וגרשה מפני זה, אבל אם היה לו אשה ומתה - מתר לישאנה. ובדן שנשא לאחרים ומתו - מתרות לנשא להן, ובדן שהיה להם נשים ומתו - מתרין לנשא להן. רבי אליעזר אומר: בדן שנשא

ג. קטע זה אינו בנסתח הספרים, והצג כאן על פי הגהות הגר"א.

לְאַחִיהֶם וּמָתוּ - מִתְּרוֹת לְהַתִּיבָם לָהֶן, עֲדִים הַחֲתוּמִּים עַל
שְׂדֵה מִקַּח וְעַל גִּט אִשָּׁה - לֹא חָשְׁשׁוּ חֲכָמִים לְדַבֵּר זֶה.

ז. חָכָם שָׁדֵן אֶת הַדִּין, טִמָּא וְטָהַר, אָסַר וְהִתִּיר, וְכֵן הָעֲדִים
שֶׁהָעִידוּ - הָרִי אֵלָיו מִתְּרִין לִקַּח. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים:
הִרְחַק מִן הַבְּעוֹר וּמִן הַדּוּמָה לְבְּעוֹר. יֵשׁ זָרִיז וְנִשְׁכָּר, יֵשׁ
זָרִיז וְנִפְסָד, שָׁפֵל וְנִשְׁכָּר, שָׁפֵל וְנִפְסָד, שָׁפֵל לְעָרֵב שֶׁבֶת,
לְשֶׁבֶת, לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת, לְעָרֵב שְׁבִיעִית, לְשֶׁבִיעִית, לְמוֹצָאֵי
שְׁבִיעִית, לִימֵי חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִדְנוּד
עֲבָרָה - הָרִי זֶה שָׁפֵל וְנִשְׁכָּר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאִין שְׁתֵּי אַחִיוֹת וּמָתוּ,
הַנִּשְׁוֹאִין אֶת הָאֲחִיוֹת - הָרִי אֵלָיו חוֹלְצוֹת וְלֹא
מִתְּיַבְּמוֹת. וְאִם קָדְמוּ וּבָנָסוּ - יוֹצִיאֻהוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר -
בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִקְיָמוּ, וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: יוֹצִיאֻהוּ. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: יִקְיָמוּ. אָבִיא שְׁאוּל אוֹמֵר: קָל לָהֶם לְבֵית
הֵלֵל בְּדָבָר זֶה, שֶׁבֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יוֹצִיאֻהוּ. וּבֵית הֵלֵל
אוֹמְרִים: יִקְיָמוּ. הֵיטָה אַחַת מֵהֶן חֲמוּת לְאַחֵד מֵהֶן - אָסוּר
בָּהּ וּמִתֵּר בְּאַחֹתָהּ, וְהַשְּׁנִי - אָסוּר בְּשִׁתִּיהֶן. נִמְצָא, הָאָסוּר
- מִתֵּר, וְהַמִּתֵּר - אָסוּר. הֵיטָה אַחַת מֵהֶן חֲמוּת לָזֶה,
וְהַשְּׁנִיָּה חֲמוּת לָזֶה - זֶה אָסוּר בְּחֲמוּתוֹ וּמִתֵּר בְּחֲמוּת אַחִיו.

וְזֶה אֲסוּר בַּחֲמוֹתָיו וּמִתֵּר בַּחֲמוֹת אָחִיו. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ - הָאֲסוּרָה לָזֶה - מִתֵּר לָזֶה, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה - מִתֵּר לָזֶה. הִיתָה אַחַת מֵהֶן חֲמוֹת לְשֵׁנֵיהֶם, זֶה אֲסוּר בָּהּ וּמִתֵּר בְּאַחֹתָהּ, וְזֶה אֲסוּר בָּהּ וּמִתֵּר בְּאַחֹתָהּ, הָיוּ שְׂתִיָּהֶן חֲמוֹת לְאַחַד מֵהֶן, הַשֵּׁנִי - מִתֵּר בְּשְׂתִיָּהֶן. זֶה הַכֶּלֶל, כָּל זֶמֶן שֶׁאֵין רְאוּיּוֹת לוֹ מִשּׁוּם אֲסוּר עֲרוּהָ לוֹ, מִשּׁוּם (וַיִּקְרָא יְהוָה יְחִי): "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ", אִם הָיוּ אֲסוּרוֹת לוֹ מִשּׁוּם אֲסוּר עֲרוּהָ אַחֲרֵת - אֲסוּר בָּהּ וּמִתֵּר בְּאַחֹתָהּ.

ב. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאֵין שְׂתֵי אַחֲיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבָתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבֵת בָּתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבֵת בָּתָּהּ - הָרִי אֵלָיו חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיַבְּמוֹת. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר אֶת שְׂתִיָּהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

ג. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאֵין שְׂתֵי אַחֲיוֹת וְאַחַד פָּנוּי, מֵת אַחַד מִבְּעָלֵי אַחֲיוֹת, וְעָמַד הַפָּנוּי הַזֶּה וּבִנְסָהּ, וְאַחֵר כֵּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי, אֲשֶׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהִלְזוּ תֵּצֵא מִשּׁוּם אַחֲיוֹת אִשָּׁה. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאֵין שְׂתֵי אַחֲיוֹת וְאַחַד פָּנוּי, מֵת אַחַד מִבְּעָלֵי אַחֲיוֹת, עָמַד פָּנוּי הַזֶּה וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מֵאֲמָר בִּיבֻמָּתוֹ עַד שִׁמְתָהּ אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל קָיָם, וְאַחֵר כֵּךְ מֵת. עָשָׂה בָּהּ מֵאֲמָר וְלֹא הִסְפִּיק לְבִנְסָהּ עַד שִׁמְתָהּ אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל קָיָם, וְאַחֵר כֵּךְ מֵת, פָּנְסָהּ וּמִתָּהּ אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל קָיָם וְאַחֵר כֵּךְ מֵת - הָרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁוֹאֵין שְׂתֵי אַחֲיוֹת, וְאַחַד

נָשׁוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבְּעָלֵי אֲחִיוֹת, עָמַד נָשׁוּי נָכְרִית וְלֹא
הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מֵאִמֶּר בִּיבֻמָּתוֹ עַד שְׁמֵת, נָכְרִית זֶה - אִם
חֹלְצָת אִם מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָּהּ מֵאִמֶּר וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ
עַד שְׁמֵת, נָכְרִית זֶה - חֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָה וְאַחֵר
כֶּךָ מֵת, נָכְרִית זֶה - פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיְבּוּם. מֵת
נָשׁוּי נָכְרִית, עָמַד אֶחָד מִבְּעָלֵי אֲחִיוֹת, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת
מֵאִמֶּר בִּיבֻמָּתוֹ עַד שְׁמֵת, נָכְרִית זֶה - אִם חֹלְצָת אִם מִתְיַבֶּמֶת.
עָשָׂה בָּהּ מֵאִמֶּר, וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ עַד שְׁמֵת, נָכְרִית זֶה
- חֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָה וְאַחֵר כֶּךָ מֵת, נָכְרִית זֶה -
פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיְבּוּם. שָׁלְשָׁה אֲחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן
נִשְׁוֹאֵין שְׁתֵּי אֲחִיוֹת, וְאַחֵד נָשׁוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבְּעָלֵי
אֲחִיוֹת, עָמַד נָשׁוּי נָכְרִית וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מֵאִמֶּר בִּיבֻמָּתוֹ
עַד שְׁמֵתָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת נָשׁוּי נָכְרִית,
נָכְרִית זֶה - אִם חֹלְצָת אִם מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָּהּ מֵאִמֶּר, וְלֹא
הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מֵאִמֶּר בִּיבֻמָּתוֹ, עַד שְׁמֵתָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם,
וְאַחֵר כֶּךָ מֵת, נָכְרִית זֶה - חֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָה,
וּמָתָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן
הַחֲלִיצָה וּמִן הַיְבּוּם. מֵת נָשׁוּי נָכְרִית, עָמַד אֶחָד מִבְּעָלֵי
אֲחִיוֹת, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מֵאִמֶּר בִּיבֻמָּתוֹ עַד שְׁמֵתָהּ
אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת - שְׁתֵּיהֶן אִם חֹלְצוֹת אִם
מִתְיַבֶּמֶת. עָשָׂה בָּהּ מֵאִמֶּר וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ עַד שְׁמֵתָהּ
אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת - שְׁתֵּיהֶן חֹלְצוֹת וְלֹא
מִתְיַבֶּמֶת. כְּנָסָה וּמָתָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל קַיָּם, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת,

ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את צרתה.
איזהו ספק קדושין? קדשה בדרב, ספק יש בו שוה פרוטה
ספק אין בו שוה פרוטה.

ה. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהם,
ועשה בה שני מאמר ומת - האחת חולצת ולא
מתנבמת, זו היא צרת אשת אח מאב - שחולצת ולא
מתנבמת; דברי רבי יהודה. רבי אלעזר בן רבי שמעון
אומר: מינם לאיזו שירצה וחולץ לשניה. ובלבד שתקדים
ביאה לחליצה. כנסה ואחר כך מת - ביאתה או חליצתה
של אחת מהן פוטרת צרתה.

ה. שני אחים נשואין שתי אחיות, ומת אחד מהן, ואחר
כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה עליו
עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. אם בא עליה -
חייב עליה משום אשת אח ומשום אחות אשה; דברי רבי
מאיר. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אינו חייב אלא משום
אשת אח בלבד.

ו. זר ששמש בשבת במקדש, ובעל מום ששמש בטמאה
- חייב משום זרות, ומשום שבת, ומשום מקדש,
ומשום טמאה; דברי רבי יוסי. רבי שמעון אומר: אינו חייב
אלא משום זרות, ומשום בעל מום בלבד.

ז. שנים שקדשו שתי נשים, ובשעת בניסתם לחפה, החליפו
את של זה לזה, ואת של זה לזה - הרי אלו חייבין.

יש עשרה חטאות: משום אחים, ומשום אחיות, ומשום גדות, ומשום אשת איש. אם אינן אחים - חייבין שתיים עשרה. אם אינן אחיות - חייבין שמונה. אם אינן גדות - חייבין ארבע. היו הם גדולים והן קטנות - הן חייבין שנים. הן גדולות והם קטנים - הן חייבות ארבע. אם השיאן אביהן - חייבין שמונה. היתה אחד גדול ואחד קטן, הנבעלת לקטן - חייבת, שהיא אשתו של גדול. והנבעלת לגדול - פטורה - שהיא אשתו של קטן.

פרק שישי

א. העושה מאמר ביבמתו ונמצאת מעברת וילדה, בזמן שהולד של קימא - אין מאמרו מאמר. הוא מתר בקרובותיה והיא מתרת בקרוביו, ולא פסלה מן הבהונה. אין הולד של קימא - מאמרו מאמר, הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הבהונה. הבונים את יבמתו ונמצאת מעברת וילדה, בזמן שהולד של קימא - יוציא, וחיבין בקרבן. אין הולד של קימא - יקים. ספק שהוא בן קימא ספק שאינו בן קימא - מטיילין עליו שני חומרים. ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון - הולד הראשון כנשר לעשות בהן גדול, והשני ממזר בספק. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אין ממזר בספק. העושה

מאמר ביבמתו, ונמצאת מעברת - הרי זו לא תנשא צרתה, עד שיוודע שהוא עבר של קימא, שאין הולד פוטר עד שיציא לאויר העולם.

ב. שומרת יבם שמתה - מתר באמה, מה היא למזונות? כל זמן שנתחייב הבעל - היבמין חיבין. לא נתחייב הבעל - אין היבמין חיבין. הונוס את יבמתו - זכה בנכסי אחיו. רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך, אם יש שם אב - הנכסין של אב, אם אין שם אב - הנכסים של אחין.

ג. ארבעה חיבין מן התורה, וארבעה שניה להן. אביו, ובנו, אחיו ובן אחיו - הרי אלו חיבין עליה. אבי אביו ואבי אמו, בן בנו ובן בתו - הרי אלו שניה להן. חמר בגרושה שאין בחלוצה, וחמר בחלוצה שאין בגרושה, גרושה - מתרת לחזר למגרש, לפיכך חיב על קרובותיה. חלוצה - אסורה לחזר לחלוצין, לפיכך פטור על קרובותיה.

ה. שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה, או שקדשה היא את עצמה, משום רבי יהודה בן בתירה אמרו, ואומרים לו: המתן עד שיעשה אחיך מעשה, או עד שתחליץ או עד שתתיבם. מת המקדש - המיבם חולץ שתייהן. מת המיבם - המקדש מוציא את אשתו בגט, ואשת אחיו בחלוצה. משום רבי אליעזר אמרו: מוציא את אשתו, חולץ ליבמתו, מתה יבמתו - בונים את אשתו.

ה. מי שהיה נשוי שתי נשים ומת, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את צרתה, היתה אחת מהן אסורה לאחר מן האחים אסור ערוה, וחליץ לה - לא עשה כלום, ולא פטר את צרתה, אלא היא או צרתה מתיבמת לשאר אחים. היתה אסור מצוה ואסור קדושה, חליץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה.

ו. המחזיר את גרושתו משנשאת, הנושא את חלוצתו, והנושא את קרובת חלוצתו - אין לו בה קדושין, ואין צריכה הימנו גט, היא פסולה ותולד פסול; דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים: יש לו בה קדושין, וצריכה הימנו גט. היא כשרה ותולד כשר - בופין אותו להוציא.

ז. חרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה, או שהיה לה פעם מבעלה, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהלך בעלה למדינת הים, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורים. המפלת לאחר מיתת בעלה, עקרה, זקנה, אילנית, וקטנה שאינה ראויה לילד - צריכה להמתין שלשה חדשים; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מתר להתארס ולהנשא מיד. אמר רבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה: אני שמעתי בכרם ביבנה, שכל הנשים לא ינשאו ולא יתארסו עד שיהיו להן שלשה חדשים. הגיורת, והשבוייה, והמשחררת - צריכה להמתין שלשה חדשים; דברי רבי יהודה. רבי יוסי מתיר לנשא מיד. וכן היה רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארסו, חוץ

מאלמנה שלושים יום מפני האבול, וכפן לא ינשאו עד שיהו להן שלשה חדשים. היבמה שחלצו לה אחין בתוך שלשה חדשים - צריכה להמתין שלשה חדשים. שלשה חדשים שאמרו - לאחר מיתת בעלה, ולא לאחר חליצת יבמה.

ה. המשליש גט לאשתו, ואמר לו: 'אל תתנהו לה, אלא לאחר שלשה חדשים', בין שהגיע גט לידה - מתרת לנשא מיד, ואינו חושש שפא גט ישן הוא. בת כהן שנשאת לישראל ומת בעלה - אוכלת בתרומה לערב, ואינה חוששת שפא מעברת היא.

ט. יבמה, כל שלשה חדשים הראשונים - נזונית משל בעלה. לאחר שלשה חדשים - אינה נזונית, לא משל בעלה, ולא משל יבמה. אם עמד יבמה בבית דין וברח - הרי זו נזונית מנכסיו. מעשה באחד שפא לפני רבי יוסי, אמר לו רבי: מהו לחלץ בתוך שלשה חדשים, קרא עליו מקרא הזה (דברים כה, ט): "ואם לא יחפץ האיש לקחת" וגו', הראוי ליבום - ראוייה לחליצה. בתוך שלשה חדשים, הואיל ואין ראוי ליבום - אינו ראוייה לחליצה. היבמה לא תחלוץ ולא תתניבם, עד שיהו לה שלשה חדשים, וכשם שאין אומרים לו ליבם, כך אין אומרים לו לחלץ. ומעשה בחיפה, באחת, שהלך בעלה למדינת הים, והיה לו שומרת יבם ולו אח קטן, משום רבי אליעזר בן רבי צדוק אמרו: תחלץ שפא יארע בו דבר, ונמצאת זקוקה לקטן. וחכמים

אומרים: בשם שאין אומרים לו ליבם - כך אין אומרים לו לחלוץ. יפת תאר - התורה נתנה לה שלושים יום. אבל אמרו חכמים: צריכה להמתין שלשה חדשים, מפני תקון הולד. רבי שמעון בן אלעזר היה מביאו מן המקרא, שנאמר (דברים כא, יג): "ירח ימים ואחר כן" וגו'.

י. אבא שאול אומר: הבא על יבמתו לשם נוי, לשם נכסים, רואין אותו בא"ל פגע בערוה, וקרוב הולד להיות ממזר. וחכמים אומרים: "יבמה יבא עליה" (דברים כח, ה) - מכל מקום. היה רבי מאיר אומר: לא יבא אדם על יבמתו עד שתגיע לפרקה, וכן צרות וכן עריות - לא ינשאו ולא יתארו עד שיגיעו לפרקן, שמא נמצאו א"ל אילונית ונמצאו א"ל פסולות. וחכמים אומרים: הרי הן בחזקתן וכשרות; מודה רבי עקיבה באלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, שאף על פי שהיא ב"לא יבא" - אין הולד ממזר, שאין ממזר אלא משאר בשר. מודה רבי שמעון התימני, בהבא על אשתו נדה, שאף על פי שיש בה פרת - שאין הולד ממזר, שאין ממזר אלא משאר בשר.

פרק שביעי

ז. העושה מאמר ביבמתו ומת - חולצת ולא מתנבמת. רבי שמעון אומר: או חולצת או מתנבמת, שאם

מאמרו מאמר - תתיבם, שהיא אשתו של ראשון. כיצד מצות יבום? עושה בה מאמר ואחר כך בונסה, בנסה עד שלא עשה מאמר - קנה. העושה מאמר ביבמתו - קנאה לעצמו, ופסלה על ידי אחים, באו עליה אחים ועשו בה מאמר, נתנו גט וחלצו - פוסלים על ידו. העושה מאמר ביבמתו - נפטרה צרתה. הנותן גט ליבמתו - נפטרה היא וצרתה, חלץ לה - נפטרה צרתה. וחכמים אומרים: יש גט אחר גט ומאמר אחר מאמר, מודה רבן גמליאל לחכמים, שיש גט אחר מאמר, ומאמר אחר גט, גט אחר ביאת מאמר, וביאת מאמר אחר גט. כיצד היה רבן גמליאל אומר אין גט אחר גט? שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד, ונתן גט לזו וגט לזו. רבן גמליאל אומר: חולץ לראשונה, ואסור בקרובותיה, ומתר בקרובות שניה. וחכמים אומרים: אסור בקרובות שתיהן, וצריכות שני גטין וחליצה לאחת מהן. כיצד אמר רבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר? שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד, ועשה מאמר בזו ומאמר בזו, רבן גמליאל אומר: נותן גט לראשונה וחולץ לה, ואסור בקרובותיה, ומתר בקרובות שניה. וחכמים אומרים: נותן גט לשתייהן, ואסור בקרובות שתיהן וחליצה לאחת מהן, וכן אתה אומר בשני יבמין, ויבמה אחת. בעל את זו ובעל את זו, בעל את זו ועשה מאמר לזו, בעל את זו ונתן גט לזו, בעל את זו וחלץ לזו - אין אחר חליצה כלום, חלץ לזו וחלץ לזו, ועשה מאמר בזו, חלץ לזו ונתן גט לזו, חלץ

לזו ובעל את זו - אין אחר בעילה כלום. אף על פי שאמרו: 'אין אחר בעילה כלום' - חליצה אחר בעילה פוסלת בכהונה, ביצד? שלש יבמות ויבם אחד, עשה מאמר בזו ובעל את זו, וחזר ועשה מאמר בזו, רבי נחמיה אומר: ראשונה צריכה גט ואין אחר בעילה כלום, מקל וחמר, ומה חליצה שפוסלת בכהונה, 'חליצה אחר בעילה' - אין אחריה כלום, בעילה שאין פוסלת בכהונה - 'בעילה אחר חליצה', אינו דין שלא יהא אחריה כלום? וחכמים אומרים: צריכות שלשה גטין וחליצה לאחת מהן, אימתי אמרו 'אין אחר בעילה כלום'? בזמן שהיא בתחלה, אינה בתחלה - הרי היא כמאמר.

פרק שמיני

א. בן תשע שנים ויום אחד, עמוני ומואבי, מצרי ואדומי, ועובד בוכבים, נתין וממזר שבא על בת כהן, ועל בת לוי ועל בת ישראל - פסלה מן הכהונה. רבי יוסי אומר: כל שזרעו כשר - היא כשרה, וכל שזרעו פסול - היא פסולה. רבי שמעון בן גמליאל אומר: כל שאתה מתר לשא בתו - אתה מתר לשא אלמנתו, וכל שאי אתה מתר לשא בתו - אי אתה מתר לשא אלמנתו, לוייה שנשבית - בפתה כשרה לכהונה, לזים המזהמים באמן - לא חששו להם חכמים. לוייה שנשבית, ושנבעלה בעילת זנות - נותנין

לָהּ אֶת הַמַּעֲשֶׂר. בֵּת לְוִי מִן הַנְּתִינָה וּמִן הַמַּמְזֻרָת - אֵין
 נֹתְנִין לָהּ אֶת הַמַּעֲשֶׂר. כֹּהֵן הַדִּיּוּט שֶׁנִּשָּׂא אֶת אִילֻנִית -
 הָרִי זֶה מֵאֲכִילָהּ בַּתְּרוּמָה, כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יֵשֵׁא אֲנוּסָתוֹ
 וּמְפֹתָתוֹ, אֲבָל נוֹשֵׂא הוּא אֶת הַמַּמְזֻרָת, כֹּהֵן גָּדוֹל שְׁמֵת
 אָחִיו - חוֹלֵץ, אִם יֵשׁ שֵׁם אָחִין - אֵין חוֹלֵץ, וּמִפְּנֵי מָה
 אָמְרוּ: 'כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעָשָׂה מֵאֵמֶר בִּיבֻמָּתוֹ לֹא יִכְנַס' שְׂאִין
 מֵאֵמֶר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר.

ב. לֹא יִבְטֹל אָדָם מִפְּרִיָה וְרֵבִיָּה אֲלֵא אִם בֵּן יֵשׁ לוֹ בָּנִים,
 בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵן בָּבָנִים, מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה
 אֶחָד מֵהֶן, סָרִיס - אֵין רֵשָׁאִי לְבִטּוֹל. אֵין הָאִישׁ רֵשָׁאִי לִישֵׁב
 שְׂרָא בְּאִשָּׁה, וְהָאִשָּׁה רֵשָׁאִי לִישֵׁב שְׂרָא בְּאִישׁ, הָאִישׁ אֵין
 רֵשָׁאִי לְשִׁתּוֹת כּוֹס עֶקְרִין שְׂרָא יוֹלִיד, וְהָאִשָּׁה רֵשָׁאִה לְשִׁתּוֹת
 עֶקְרִין שְׂרָא תֵּלֵד.

ג. הָאִישׁ אֵין רֵשָׁאִי לִישָׂא עֶקְרָה וּזְקֵנָה, אִילֻנִית, קַמְנָה,
 וְשִׂאִינָה רֵאוּיָה לִילֵד. הָאִשָּׁה רֵשָׁאִה לְהַנָּשֵׂא אֶפְסוֹ
 לְסָרִיס, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְסָרִס אֶת הַזְּכָרִים - חֵיב, וְאֶת
 הַנְּקֵבּוֹת - פָּטוּר. רַבִּי נֹתָן אוֹמֵר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שְׁנֵי
 בָּנִים בְּבָנָיו שֶׁל מֵשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים א כג, טז): "וּבְנֵי מֹשֶׁה
 גִּרְשֹׁם וְאֶלְעָזָר". בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים: זָכָר וּנְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר
 (בְּרֵאשִׁית ה, ט): "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאם". רַבִּי נֹתָן אוֹמֵר, בֵּית
 שְׁמַאי אוֹמְרִים: זָכָר וּנְקֵבָה. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אוֹ זָכָר
 אוֹ נְקֵבָה.

ה. נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׂתָה עִמָּה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יֵלְדָה - אֵינוּ רָשָׁאי לְבָטֵל, אֲלָא יוֹצִיא וַיִּתֵּן בְּתֻבָּה, שָׁמָּה לֹא זָכָה לְבָנוֹת מִמֶּנָּה, וְאִם עַל פִּי שָׂאִין רָאִיָּה לְדַבֵּר - זָכָר לְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טז, ג): "מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בָּאָרֶץ כְּנָעַן", לְפִי דִרְבָּנּוּ לְמַדְנּוּ, שָׂאִין יְשִׁיבַת חוּצָה לָאָרֶץ עוֹלָה מִן הַמִּנּוּן.

ה. מִי שֶׁתָּהָה בְּעֵלָה זָקֵן אוֹ חוֹלָה, אוֹ שֶׁתָּהָה בְּעֵלָה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, אוֹ שֶׁתָּהָלַךְ בְּעֵלָה לְמַדִּינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁתָּהָלַךְ הָיָה אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ חֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים - אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנּוּן, גִּרְשָׁה - תֵּלַךְ וְתִנָּשֵׂא לְאַחֵר, שָׁמָּה לֹא זָכָתָה לְבָנוֹת מִמֶּנּוּ, וְעַד כַּמָּה מִתְּרַת לְהַנָּשֵׂא? עַד שְׁלֹשָׁה. יֵתֵר עַל כֵּן, לֹא תִנָּשֵׂא אֲלָא לְמִי שֵׁישׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. נִשְׂאֵת לְמִי שָׂאִין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - תֵּצֵא שָׁמָּה בְּכַתְּבָהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁוֹאִיָּהּ נִשְׁוֹאֵי טְעוּת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל הַשּׁוֹפֵךְ דָּמִים - הֲרִי זֶה מְבַטֵּל אֶת הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, י): "שׁוֹפֵךְ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם - דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה - הֲרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמִמַּעַט אֶת הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְּצֹלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה - הֲרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וּמְבַטֵּל אֶת הַדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, י): "כִּי בְּצֹלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" וּכְתִיב (שם ט, י): "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ" וְגו'. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: נֵאִין דְּבָרִים כְּשֶׁהֵן יוֹצֵאִין מִפִּי עוֹשִׂיהֶן, יֵשׁ נֶאֱמָה דוֹרֵשׁ וְאֵין

נָאָה מְקוּמָּהּ, נָאָה מְקוּמָּהּ וְאֵין נָאָה דּוֹרֵשׁ, בֶּן עֲזַאי נָאָה דּוֹרֵשׁ
וְאֵין נָאָה מְקוּמָּהּ! אָמַר לוֹ: מָה אַעֲשֶׂה? חֲשָׁקָה נִפְשִׁי בַתּוֹרָה!
וַיִּתְקַן הָעוֹלָם בְּאַחֲרֵים.

פֶּרֶק הַיְשִׁיעִי

א. בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵאת לִכְהֵן, וְהַכְנִיסָה לוֹ עֲבָדֵי מְלוּג וְעֲבָדֵי
צֵאן בְּרִזָּל. עֲבָדֵי מְלוּג - אוֹכְלֵין מִשְׁלָהּ, וְעֲבָדֵי צֵאן
בְּרִזָּל - אוֹכְלֵין מִשְׁלָו. אֵלּוּ הֵן עֲבָדֵי מְלוּג: אִם פָּחַתּוּ אוֹ
הוֹתִירוּ - הָרִי הֵן שְׁלָהּ. וְאֵלּוּ הֵן עֲבָדֵי צֵאן בְּרִזָּל: אִם פָּחַתּוּ
אוֹ הוֹתִירוּ - הָרִי הֵן שְׁלָו. הַכְנִיסְתָּן בְּדָמִים - נוֹטְלֶתָן בְּדָמִים.
יְלָדִים - נוֹטְלֶתָן גְּעָרִים. גְּעָרִים - נוֹטְלֶתָן זִקְנִים. אֵלּוּ וְאֵלּוּ
- פְּרוּתִיהֶן לִבְעָל. אֵלּוּ וְאֵלּוּ - הַבְּעַל חֵיב בְּמִזְנוּתִיהֶן, וְזֶה
וְזֶה - אֵין יְכוּלִין לְמַכּוֹר. הָאִישׁ אֵין יְכוּל לְמַכּוֹר - מִפְּנֵי
שְׁמִשְׁעָבָדִים לְאִשָּׁה, וְאִשָּׁה אֵינָה יְכוּלָה לְמַכּוֹר - מִפְּנֵי
שְׁפִירוּתִיהֶן לִבְעָל.

ב. מֵת, וְהִנִּיחָהּ בָּמוֹ שֶׁהִיא, עֲבָדֵי מְלוּג - אֵינָן אוֹכְלִין, בְּדֶרֶךְ
שְׂאִינָה אוֹכְלָת, עֲבָדֵי צֵאן בְּרִזָּל - אוֹכְלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
בְּחִזְקַת הַיּוֹרֵשִׁין, עַד שֶׁעָה שִׁנְתָּנוּ לָהּ. הִנִּיחַ לָהּ בָּנִים -
אֵלּוּ וְאֵלּוּ אוֹכְלִין. הִנִּיחָהּ מְעַבְּרָת - אֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵין אוֹכְלִין.
הִנִּיחַ לָהּ בָּנִים וְהִנִּיחָהּ מְעַבְּרָת, עֲבָדֵי מְלוּג - אוֹכְלִין בְּדֶרֶךְ
שֶׁהִיא אוֹכְלָת, עֲבָדֵי צֵאן בְּרִזָּל - לֹא יֹאכְלוּ מִפְּנֵי חִלְקוֹ שֶׁל

עבר בהן; דברי רבי יהודה. רבי ישמעאל בן רבי יוסי
אומר משום אביו: תבת מאכלת ואין הבן מאכיל. רבי
שמעון בן יוחאי אומר: כלם לא יאכלו, שפא יהא עבר
זכר, ואין לבנות במקום כלם.

ג. בת כהן שנשאת לישראל והכניסה לו עבדי מלוג ועבדי
צאן ברזל, מת, והניחה כמו שהיא, עבדי מלוג -
אין אוכלין, בדרך שאינה אוכלת. עבדי צאן ברזל - אוכלין,
מפני שהן בחזקת תיורשין, עד שעה שינתנו לה.

ד. חרש שוטה וקטן שקנו עבדים - אין אוכלין בתרומה,
אבל אם קנו להן בית דין, או שפנו בית דין להן
אפוטרופין, או שנפלו להם בירושה ממקום אחר - הרי אלו
אוכלין בתרומה.

ה. כהן שקנה עבד ולישראל, אפלו אחד ממאה בו - אינו
אוכל בתרומה. אשת כהן שקנתה עבדים, ועבדיה
שקנו עבדים - הרי אלו אוכלין בתרומה. עבד כהן שפירח,
ואשת כהן שמרדה - הרי אלו אוכלין בתרומה. לא יצא
הרוצח מחוץ לגבול עיר מקלטו - בחזקת שפכה גדול קים.

ו. העבר והיבם והארוסין והחרש, וכן תשע שנים ויום אחד
- פוסלין ולא מאכלין. אומר רבי שמעון: בזו מדת
הדין לוקה, שאם יש מעשה לפסל - יש מעשה להאכיל,
אם אין מעשה להאכיל - לא יהא מעשה לפסל. בתו פקחת

הנשואה לאחיו חרש - צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום,
מקל וחמר, אם נשואי בתה נשואין - נשואי צרתה נשואין,
אין נשואי בתה נשואין - לא יהו של צרתה נשואין?

ז. בתו התרששת הנשואה לאחיו פקח - צרתה חולצת ולא
מתגבמת, חרששת שהשיאה אביה - הרי היא כפקחת
לכל דבר. בת ישראל פקחת שנשאת לכהן חרש - אין
אוכלת בתרומה, עברה - לא תאכל, ילדה - תאכל.
נתחתה העבר במעיה - תאכל. בת ישראל חרששת שנשאת
לכהן פקח - אינה אוכלת בתרומה. עברה - לא תאכל.
ילדה - תאכל.

ח. בת כהן פקחת שנשאת לישראל שומה - מובלת מחיק
בעלה ואוכלת בתרומה לערב. עברה - לא תאכל.
ילדה - לא תאכל, כל שיש לה זרע מכהן, בין זכרים בין
נקבות, אפילו זרע מזרע - הרי זו אוכלת בתרומה.

ט. היתה בתה מישראל נשואה לכהן - אינה אוכלת
בתרומה, עד שיהא לה זרע מכהן תחלה. כהנת
שמת עברה בתוך מעיה - הרי זו אוכלת בתרומה. האשה
שמקשה לילד - מחתבין את העבר במעיה, ואפילו בשבת,
ומוציאין אותו אברים אברים, מפני שחיה קודמין לו. יצא
ראשו, אפילו ביום השני - אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש
מפני נפש.

פרק עשירי

א. בת ישראל פקחת, שנתארסה לכהן פקח, ולא הספיק
 לבנסה עד שנתחרש - אינה אוכלת בתרומה. מת
 והניחה לפני יבם, אפלו חרש - אוכלת. יפה כח היבם להאכיל
 מבית הבעל. בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח, ולא
 הספיק לבנסה עד שנתחרשה - אינה אוכלת בתרומה. מת
 והניחה לפני יבם, אפלו חרש - אוכלת. יפה כח היבם להאכיל
 מבית הבעל, בת ישראל פקחת שנשאת לכהן חרש - אין
 אוכלת. מת והניחה לפני יבם פקח - אוכלת. חרש - אינה
 אוכלת בתרומה עד שתפנס לחפה לשם נשואין, ותבעל לשם
 אשות. בת ישראל חרש שנשאת לכהן פקח - אין אוכלת
 בתרומה. מת והניחה לפני פקח - אין אוכלת. בת ישראל
 פקחת שנתארסה לכהן פקח ונבנסה לחפה לשם נשואין,
 ולא הספיק לבועלה עד שנעשה פצוע דבא וברות שפכה -
 הרי זו אוכלת בתרומה, הואיל ובאת לכלל התר אפלו שעשה
 אחת. עודה ארוסה ונעשה פצוע דבא וברות שפכה - הרי
 זו אינה אוכלת. אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן
 הדיוט שנבנסה לחפה לשם נשואין, ולא הספיק לבועלה עד
 שמת - הרי זו כשרה לכהנה וכשרה לאכל בתרומה. בא
 עליה - פסלה מן הכהונה, ופסלה מצאכל בתרומה.

ב. ממטום - אין אוכל בתרומה, אשתו ועבדיו - אוכלין,
 משוד ומי שנולד כשהוא מהול - הרי אלו

אוכלין בתרומה. אנדרונינוס - אוכל בתרומה, אבל לא בקדשים. טומטום - אינו אוכל לא בתרומה ולא בקדשים. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - אינו אוכל לא בתרומה, ולא בקדשים. אמר רבי אלעזר: שמעתי באנדרונינוס שחיבין על משכבו סקילה בזכר. במה דברים אמורים? בזמן שפא עליו דרך הזכרות, לא פא עליו דרך הזכרות - פטור.

ג. איזה הוא פצוע דפא? כל שנפצעו הביצים שלו, שנמוקו, שנקבו, ושחסרו. אמר רבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה: שמעתי בכרם ביבנה, מי שאין לו אפא ביצה אחת - זהו סרים חמה, וכשר. אמר רבי יוסי: מעשה באחד בכפר מגדון, שעלה לראש הוית, ונפל, ונפצעו אחת מביציו, ובא ובעל את אשתו, ומת, ובאו ושאלו את רבי יוחנן בן נורי: אשתו, מה היא שתתיבם? אמר להן: עד שאתם שואלין אותי 'מה היא שתתיבם', שאלוני: 'מהו שתאכל בתרומה'? שנפסלה מן הכהונה ופסולה מלאכל בתרומה.

ד. איזהו פרות שפכה? כל שנכרת הגיד, מן העטרה ולפנים. אם נשתיר מן עטרה לפנים, אפילו בחוט השערה סמוך לראש ומקיף את בלה - כשר. נקב מלמטה - פסול, מפני שהוא שופך. נסתם - כשר, מפני שהוא מוליד, וזהו פסול שחוזר להכשרו. מעוך וכתות, נתוק וברות - כלם בביצים; דברי רבי יהודה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כלם בגיד. רבי יוסי אומר: מעוך וכתות - בביצים, נתוק וברות - בגיד.

ה. איזה הוא סרים חמה? כל ששעה עשרים שנה ולא
 הביא שתי שערות, אף על פי שהביא לאחר
 מבאן - הרי הוא בסרים לכל דבריו. ואלו הן סימניו: כל
 שאין לו זקן, ושערו לקוי, ובשרו מחליק. רבי שמעון בן
 גמליאל אומר משום רבי יהודה בן יאיר: כל שאין מימיו
 מעלין רתיחות, ויש אומרים כל שמטיל מים ואינו עושה
 כפה, ויש אומרים: כל ששכבת זרע דוחה. ויש אומרים:
 כל שאין מי רגליו מחמיצים. אחרים אומרים: כל שרוחץ
 בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל. רבי שמעון בן
 אלעזר אומר: כל שקולו לקוי, ואין גפר בין אישה לאיש.

ו. ואיזו היא אילוניית? כל שהיא בת עשרים שנה ולא
 הביאה שתי שערות, ואפילו הביאה לאחר מבאן
 - הרי היא באילוניית לכל דבריה. אלו הן סימניה: כל שאין
 לה ידים, ומתקשה בשעת תשמיש. רבי שמעון בן גמליאל
 אומר: כל שאין לה שפולי מעים בנשים. רבי שמעון בן
 אלעזר אומר: כל שקולה עבה, ואין נפרת בין אישה לאיש.

פרק אחד עשר

יא. מזמזום שקנדיש - קדושיו קדושין. נתקנדיש - קדושיו
 קדושין. חולץ וחולצין לאשתו. אם יש שם
 אחים - אין חולץ ואין מיבם, אבל מיבמין את אשתו. רבי

יוסי ברבי יהודה אומר: לא חולץ וחולצין לאשתו, מיבם ולא מיבמין את אשתו, שפא יקרע וימצא סרים חמה.

ב. סרים חמה, ואנדרוגינוס, ואח מאם, וגר, ועבד משחרר - לא חולצין ולא מיבמין. ביצד? מתו והניחו נשים, ולקחם אחים, באו אחים ועשו מאמר, נתנו גט וחלצו - לא עשו כלום. בעלו - פסלו מן הכהונה, ותיבין בקרבן. מתו אחים והניחו נשים, ולקחם אחים, באו הם ועשו מאמר, נתנו גט או חלצו - לא עשו כלום, ואם בעלו - פסלו מן הכהונה ותיבין בקרבן.

ג. פצוע דכא, וברות שפכה, וסרים אדם, וזקן - או חולצין או מיבמין. ביצד? מתו והניחו נשים, ולקחם אחים, באו אחים ועשו מאמר, נתנו גט או חלצו - מה שעשו - עשוי. אם בעלו - קנו ופטרו את הצרות. מתו אחים והניחו נשים, ולקחם אחים, באו הם ועשו מאמר, נתנו גט או חלצו - מה שעשו עשוי, אם בעלו - קנו ופטרו את הצרות, ואסורים לקיים, שנאמר (דברים כג, ט): "לא יבא פצוע דכא וגו'".

ד. וזה וזה אינו זכאי בירושתה. רבי אליעזר אומר: הראשון זכאי בירושתה.

ה. האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: 'מת בעליך', והורוה בית דין להנשא, הלכה ונשאת אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - תיבת קרבן על כל ביאה וביאה; דברי רבי אליעזר. וחכמים

אומרים: קרבן אחד על הכל, מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם, שתיבת קרבן על כל אחד ואחד. רבי שמעון אומר: אם עשו בית דין הורתן בזיון, איש באשה, נשאת על פי עדים בשוגג איש באשה.

ו. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, באתה ואמרה: 'מת בעלי', נשאת על פי עצמה, הלכה לה למדינת הים, באה ואמרה: 'מת בעלי', נשאת על פי עצמה, ויחרי בלן ממשכין ובאין - תצא מבין ומתרת לראשון. ביאתה וחליצתה מאחין של הראשון - פוטרת צרותיה, מן השני ומן השלישי - אין פוטרת צרותיה, אם בא עליה שני לשם אישות לאחר מיתת הראשון - ביאתה או חליצתה מאחיו של שני - פוטרת צרותיה, מן השלישי מן הרביעי - אין פוטרת צרותיה.

ו. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, באו ואמרו לה: מת בנך ואחר כך מת בעליך, ונתיבמה, ואחר כך אמרו לה: חלופ הדברים, לא שהיתה ראויה להתניבם אלא להנשא. כל ולדות שילדה - הרי אלו ממזרים. אמרו לה: 'מת בעלך ואחר כך מת בנך', ונשאת, ואחר כך אמרו לה: 'חלופ הדברים, לא שהיתה ראויה להנשא אלא להתניבם', כל ולדות שילדה בתיי יבמה - הרי אלו ממזרים; דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבה. וחכמים אומרים: אין ממזר ביבמה. אמרו לה: 'מת בעלך', ונשאת, ואחר כך

אָמרוּ לָהּ: 'קַיָּם הָיָה וְמָת' - הָרִי זֶה יוֹצֵאת בְּגֵט. כָּל וְלָדוֹת
שִׁילָדָה בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ - הָרִי אֵלֶּה מִמְּזֻרִים, לְאַחֵר מִיתַת בַּעֲלָהּ
- בָּשָׂרִים. אָמרוּ לָהּ: 'מָת בַּעֲלָךְ', וְנִתְקַדְּשָׁה, וְאַחֵר כָּךְ
אָמרוּ לָהּ: 'קַיָּם הָיָה וְמָת'; הָרִי זֶה יוֹצֵאת בְּגֵט וְחִלִּיצָה, וְכָל
וְלָדוֹת שִׁילָדָה בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ - מִמְּזֻרִים, לְאַחֵר מִיתַת בַּעֲלָהּ
- בָּשָׂרִים. אָמרוּ לָהּ: 'מָת יְבָמִיךָ', וְנִשְׂאָתָה, וְאַחֵר כָּךְ אָמרוּ
לָהּ: 'קַיָּם הָיָה וְמָת', לֹא שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא אֶחָד
לְהַתְיָבָם - הָרִי זֶה יוֹצֵאת בְּגֵט, וְכָל וְלָדוֹת שִׁילָדָה בְּחַיֵּי
יְבָמָהּ - מִמְּזֻרִים; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָה.
וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אֵין מִמְּזֻרִים מִיְבָמָה.

ח. מִי נִשְׁהַלְכָה אֶשְׁתּוֹ לְמַדִּינַת הַיָּם, בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ: 'מָתָה אֶשְׁתֶּךָ', וְנִשְׂאָ אֶת אַחֻתָּהּ, וְאַחֵר כֶּךָּ אָמְרוּ לוֹ: 'קִיַּמְתָּ הַיָּתֶה וּמָתָה' - הֲרִי זֶה יָקִים, וְהוֹלֵךְ הָרֵאשׁוֹן מִמֶּזֶר וְהָאַחֲרוֹן אֵינוֹ מִמֶּזֶר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל שְׂפוּסִל עַל יְדֵי אֲחֵרִים - פּוּסִל עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְכָל שְׂאִין פּוּסִל עַל יְדֵי אֲחֵרִים - אֵין פּוּסִל עַל יְדֵי עַצְמוֹ. אָמְרוּ לוֹ: 'מָתָה אֶשְׁתֶּךָ', וְנִשְׂאָ אֶת אַחֻתָּהּ, וְהִלְכָה לְמַדִּינַת הַיָּם, וְאָמְרוּ לוֹ: 'מָתָה אֶשְׁתֶּךָ', וְנִשְׂאָ אֶת אַחֻתָּהּ, וְהִלְכָה לָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וְאָמְרוּ לוֹ: 'מָתָה אֶשְׁתֶּךָ', וְנִשְׂאָ אֶת אַחֻתָּהּ, וְהִלְכָה לָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וְהֲרִי כֵּלָן מִמְשַׁמְשׁוֹת וּבָאוֹת, הָרֵאשׁוֹנָה אֶשְׁתּוֹ, וּפּוֹטְרַת צָרָתָהּ, וְהַשְּׂאֵר כֵּלָן אֵינָן נִשְׂיִין. וְאִם בָּא עַל הַשְּׂנִיָּה לְשֵׁם אִישׁוֹת, לְאַחֵר מִיתַת הָרֵאשׁוֹנָה - שְׂנִיָּה אֶשְׁתּוֹ, פּוֹטְרַת צָרוֹתֶיהָ, וְהַשְּׂאֵר כֵּלָן אֵינָן נִשְׂיִין. אָמְרוּ לוֹ: 'בִּתְּךָ מָתָה תִּתְחַלֶּה,

ואחר כך מת אחיד', עמד ויבם את צרתה, ואחר כך אמרו לו: 'חלופ היו הדברים, לא שהיתה ראויה להתיבם'. כל ולדות שילדה - הרי אלו ממזרים. אמרו לו: 'אחיד מת תחלה, ואחר כך מתה בתך', הלכה צרתה, ונשאת לאחר, ואחר כך אמרו לו: 'חלופ היו הדברים, לא שהיתה ראויה להנשא אלא להתיבם'. כל ולדות שילדה בחיי יבמה - הרי אלו ממזרים; דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבא, וחכמים אומרים: אין ממזרים ביבמה.

ט. חירש שנחליץ, וחרשת שחלצה, ויהחולצת מן השוטה, וכן שוטה שחלצה, וחולצת מן הקטן - תצא היא ושלשה עשר דברים בה; דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבא, וחכמים אומרים אין ממזרים ביבמה.

י. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת - חולצת ולא מתיבמת, שביאת בן תשע שנים ויום אחד במאמר בגדול. רבי שמעון אומר: או חולצת או מתיבמת, שאם ביאתו ביאה - תתיבם, שהיא אשתו של ראשון. אין ביאתו ביאה - תתיבם, שהיא אשתו של שני.

יא. בן תשע שנים ויום אחד, שבא על יבמתו - פוסל על ידי אחין בדבר אחד, והאחין פוסלין על ידו בארבעה דברים. הוא פוסל על ידי אחין בביאה, והאחין פוסלין על ידו: בביאה, בגט, במאמר ובחליצה. וכשם שהוא אין פוסל על ידי אחין - במאמר, בגט, ובחליצה, כך האחין לא יפסלו

זה על ידי זה - בביאה, ובגט, ובמאמר, ובחליצה. ביצד?
שני אחים בני תשע שנים ויום אחד, בא זה ועשה מאמר,
ובא זה ועשה מאמר, בא זה ונתן גט, בא זה ונתן גט,
בא זה וחליץ, בא זה וחליץ - לא עשה כלום. רבי מאיר
אומר: חולצת מן הקטן, נפסלה מזה ומזה, בא זה ובעל,
בא זה ובעל - נפסלה משניהם. רבי שמעון אומר: הראשון
יקים והשני יוציא. אם ביאת הראשון ביאה - אין ביאת
השני ביאה, שאין ביאה אחר ביאה, ואם ביאת הראשון
ביאה - אין ביאת השני ביאה.

יב. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, וחזר ובא
על צרתה - פוסל על ידי עצמו. רבי שמעון אומר:
לא פסל, שאם ביאתו על הראשונה ביאה - אין ביאתו
על השנייה ביאה, שאין ביאה אחר ביאה. אין ביאתו על
הראשונה ביאה - אין ביאתו על השנייה ביאה. במה דברים
אמורים? בביאת בן תשע שנים ויום אחד, אבל חרש שוטה
וקטן שבעלו - קנו ופטרו את הצרות.

יג. שוטה וקטן שנשאו נשים ומתו, נשיהם פטורות מן
החליצה. זה הכלל, כל ביאה שצריכה דעת -
אינה ביאה, שאין צריכה דעת - הרי זו ביאה.

פָּרֶק שְׁנַיִם עֶשֶׂר

א. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בְּאֲנוּסֵת אָבִיו וּמִפֶּתֶת אָבִיו, שְׁנַאֲמַר
 (ויקרא יח, ז): "עֲרוֹת אִשֶּׁת אָבִיךָ לֹא תִגַּדֶּה" וְגו'. וְלִהְיוֹן
 הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים כג, א): "לֹא יָקַח אִישׁ אֶת אִשֶּׁת אָבִיו וְלֹא
 יִגְדֶּה בְנֶפֶס אָבִיו", וְאוֹמֵר (שָׁם כב, יט): "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה" וְגו'.
 הַגִּיּוֹרֶת שֶׁנִּתְּנָהּ בְּנִיָּה עִמָּה - לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מִיבָמִין, הֵיטָה
 הוֹרְתָן שְׂרָא בְּקִדְשָׁה וְלִדְתָן שְׂרָא בְּקִדְשָׁה, וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא
 מִיבָמִין, וְאִין חֵיבִין מִשּׁוּם אִשֶּׁת אַח. הֵיטָה הוֹרְתָן שְׂרָא
 בְּקִדְשָׁה וְלִדְתָן בְּקִדְשָׁה - אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מִיבָמִין, אֲבָל חֵיבִין
 מִשּׁוּם אִשֶּׁת אַח. הֵיטָה הוֹרְתָן וְלִדְתָן בְּקִדְשָׁה - הֵרִי הֵם
 בְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דֶּבֶר.

ב. חֲמִישׁ נָשִׁים שֶׁנִּתְּעַרְבוּ וְלִדְוֹתֵיהֶן וְהַגְדִּילוּ הַתַּעֲרֻבוֹת,
 וְנִשְׁאוּ נָשִׁים וּמָתוּ. מִקְצָתָן אַחִין וּמִקְצָתָן אִין
 אַחִין - הָאֶחָד חוֹלְצִין. שְׁאִין אַחִין - מִיבָמִין. מִקְצָתָן כֹּהֲנִים
 וּמִקְצָתָן אִין כֹּהֲנִים. כֹּהֲנִים - חוֹלְצִין. וְשְׁאִינָם כֹּהֲנִים -
 מִיבָמִין. מִקְצָתָן אַחִין וּמִקְצָתָן כֹּהֲנִים - חוֹלְצִין וְלֹא מִיבָמִין.
 סָפֵק שֶׁהִיא אִמּוֹ סָפֵק שֶׁהִיא בִּתּוֹ, סָפֵק שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ -
 חוֹלְצִין וְלֹא מִיבָמִין. זֶה הַכֹּלֵל, כָּל הַסְּפָקוֹת בִּיבָמָה - חוֹלְצִין
 וְלֹא מִיבָמִין.

ג. בִּיצֵד חוֹלֵץ אָדָם לְאִמּוֹ מִסְּפֵק? אִמּוֹ וְאִשָּׁה אַחֶרֶת, לָהֶן
 שְׁנֵי זָכָרִים, וְחִזְרוּ וַיִּלְדּוּ שְׁנֵי זָכָרִים בְּמַחְבָּא, וּבֹא
 בְּנֵה שֶׁל זֹו וְנִשְׁאָא אִמָּה שֶׁל זֹה, וּמֵת בְּלֹא בָנִים - זֶה חוֹלֵץ

לשתייהן וזה חולץ לשתייהן, נמצא כל אחד ואחד חולץ
לאמו מספק. ביצד חולץ אדם לאחותו מספק? אמו ואשה
אחרת שילדו שתי נקבות, חזרו וילדו שתי נקבות במחבא,
ובא אחיהם שלא מאותה האם ונשאו ומתו בלא בנים -
זה חולץ לשתייהן, וזה חולץ לשתייהן, נמצא, אדם זה חולץ
לאחותו מספק. ביצד חולץ אדם לבתו מספק? אשתו ואשה
אחרת שילדו שתי נקבות במחבא, ובא אחיהם ונשאום,
ומתו בלא בנים - חולץ לשתייהן, נמצא אדם זה חולץ
לבתו מספק, וזה חולץ לבתו מספק.

ה. בהננת שנתערבו ולדה בולד שפחתה - אין אוכלין במורם
מקדשי הקדשים, שאין עבדי כהנים אוכלין במורם
מקדשי הקדשים. אבל אוכלין במורם מקדשים קלים, שעבדי
כהנים אוכלין מהם, שניהם יוצאין לגרן ונוטלין חלק אחד,
שאין נותנין לעבד אלא אם כן היה רבו עמו. רבי יוסי
אומר: יכול לומר לו: 'אם ברשות רבי כהן אני - תן לי
ברשות רבי! ואם לאו - תן לי ברשות עצמי'. הגדילו
התערובות ושחררו זה את זה - אינן אוכלין בתרומה
מקדשים קלים, שאין הזרים אוכלין מהן. רבי יהודה אומר:
מוכר את התרומה ולוקח בדמיה חזין; שכל שאינו אוכל
קדשי אחרים - אינו אוכל קדשי עצמו.

ה. מי שלא שחתה אחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת
וילדה, ואין ידוע אם בחזקת הראשון הוא - תרי

הוא בנו של ראשון. ואם בחזקת השני הוא - הרי הוא בנו של השני. ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, הבה את זה וחזר והבה את זה, קלל את זה וחזר וקלל את זה - הרי זה פטור. הבה שניהם באחד, קלל שניהם באחד - חייב. רבי יהודה אומר: המכה את אביו ואת אחיו באחת - פטור. המקלל את אביו ואת אחיו באחת - חייב. היו לה בנים מן הראשון ובנים מן השני - הן לא חולצין ולא מיבמין, וכן הוא להן - לא חולצין ולא מיבם. היו לו אחין מן הראשון, ואחין מן השני שכל מאותה האם - הוא להן חולצין ומיבם, והן לו - אלו חולצין ואלו מיבמין.

ו. האשה שיצא עליה שם רע - ולדות בשרין, מפני שהן בחזקת הבעל. רבי יהודה אומר: שניהן מבית אב אחד - נוטלין חלק אחד.

ז. מצות חליצה בשלשה, שיהיו יודעין לקרות בעין דינים. רבי יהודה אומר: בחמשה. אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: מעשה וחליצה לפני רבי ישמעאל ביחודי בפילה.

ח. חליצה בסנדל שנפחתו ומקבל את רב הרגל, במנעל שנפרס וחופה את רב הרגל, בסנדל של שעם, בסנדל של סיב, ובקב הקטע, במוקס, ובסמיכת הרגלים,

ד. מן הסנדל אכל עודנו מקבל את רב הרגל. ה. שנקרע קצת. ו. קליפי עץ הנקרא גמא. ז. עקר ושרש. ח. אדם שנקטעו רגליו, והוא הולך על ידיו, ומשים את ידיו ופאתי רגליו בבתים של עור, בפתיות עץ תקוקות כמו קב. ט. נעל של לבד, והוא קשה ומגן. י. פתיות העץ התקוקות כדי להשים בהן את פאתי רגליו ולסמכן - חליצתו כשרה.

באנפליא של עור. והחולצת מן הגדול - בין עומד בין יושב, בין מטה. והחולצת מן הסומא - חליצתה בשרה. אבל במנעל הנפרם, ואינו חופה את רב הרגל, בסנדל שנפחת ואינו מקבל רב הרגל, ובסמיכות הידים, ובאנפליא של בגד^א, וחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה. אמר רבי יהודה: אילו ראה רבי אליעזר בסנדל של עין, עכשו היה אומר עליו: 'הרי הוא בסנדל לכל דבר'. אמר רבי יוסי: מצאתי זקן אחד מנציבין, נמתי לו: 'כלום אתה בקי ברבי יהודה בן בתירה'? אמר לי: 'הן! ועל שלחני היה תדיר'. אמרתי לו: 'ראית בשהוא חולץ מימיו?' גם לי: 'הן! נמתי לו: 'במה ראיתו, במנעל או בסנדל'? גם לי: 'וכי חולצין במנעל'? אמרתי לו: 'אם בן, מה ראה רבי מאיר לומר: חלצה במנעל - חליצתה בשרה'? רבי יעקב אומר משמו: מודה היה רבי מאיר, שחולצין במנעל לבתחלה.

ט. קטנה שחלצה - תחלץ משתגדיל. אם לא חלצה - חליצתה פסולה; דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אם לא חלצה - חליצתה בשרה. נשטמו לו רצועות מנעל וסנדל, או שנשטמו רוב הרגל - חליצתה פסולה. אם רצה לחזור - לא יחזור. חלצה ולא רקקה, ולא קראה - חליצתה בשרה. אם רצה להתחזיר - לא יחזור. רקקה ולא קראה ולא חלצה - חליצתה פסולה. קראה אבל לא רקקה ולא חלצה - לא עשה כלום, ויכול לחזור.

יא. הינו שהנעל היתה של בגד אף היתה מכסה ומחפה בשל עור.

י. חליצה מטעת - בשרה. חלץ לה, הוא מתבונן והיא אינה מתבוננת. היא מתבוננת והוא אין מתבונן - חליצתה פסולה. חליצה מעשית, בבית דין של ישראל - בשרה. בבית דין של עובדי פוכבים - פסולה. בעובדי פוכבים היו חובטין אותו, ואומרים לו: 'עשה מה שרבי פלוני אומר לך'.

יא. חולצין לאשה אף על פי שאין מכירין אותה, ממאנין לאשה אף על פי שאין מכירין אותה, לפיכך האשה שאמרה: 'חלצתי' - תביא ראיה לדבריה. 'מאנתי' - תביא ראיה לדבריה.

יב. בראשונה היו פותבין שטר חליצה: קרבת קדמנא ושרת סיניה מרגליה דימינא^י, ורקת קדמנא רק דמתחזיא, ואמרת^י (דברים כה, ט): "ככה יעשה" וגו'. רבי שמעון אומר משום רבי עקיבה: חליצה מעכבת ואין ריקנה מעכבת. רבי שמעון בן אלעזר אומר: הואיל ולא רצה להקים לאחיו שם בישראל, יבא ויטל לו השם תחת השם (דברים כה, ט): "ונקרא שמו בישראל" וגו'.

יג. מצוה בדינים ולא מצוה בתלמידים. רבי יהודה אומר: מצוה על כל העומדין לומר - "חלוץ הנעל"; שלש פעמים! אמר רבי יהודה: מעשה והיינו יושבין לפני רבי טרפון, ואמר לנו: 'ענו בקבם' - חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל.

יב. קרבה לפנינו, והתירה נעלו הימנית מעל רגלו. יג. ורקקה לפנינו רק שפראה, ואמרה.

פרק שלשה עשר

א. בראשונה היו כותבין שטרי מאון: לא שפיה ליהי, ולא רעיה ליהי, ולית היא צביא לאיתנסבא ליהי.
 בית הלל אומרים: בבית דין ושלא בבית דין, ובלבד שיהו שלשה. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: אפלו בשנים. ביצד מצות מאון? אומרת: 'אי אפשי בפלוני בעלי, אי אפשי בקדושין שקדשני אמא או אחי'. אפלו היא יושבת באפריון והלכה אצל מי שנתקדשה, ואמרה בפניו: 'אי אפשי בפלוני בעלי זה' - אין מאון גדול מזה! רבי יהודה אומר: אפלו נכנסה לטול חפץ מחננני, ואמרה בפניו: 'אי אפשי בפלוני בעלי' - אין מאון גדול מזה! יתר על כן אמר רבי יהודה: אפלו אורחין מסבין, ואמרה בפניהם: 'אי אפשי בפלוני בעלי' - אין מאון גדול מזה! קטנה שקדשה את עצמה, והשיאה את עצמה בחיי אביה - אין קדושיה קדושין, ואין נשואיה נשואין.

ב. הממאנת באיש - אין לה כתובה. נתן לה גט - יש לה כתובה. רבי אליעזר אומר: אין מעשה הקטנה כלום. אין בעלה זכאי - לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ובהפרת נדריה, ויורשה, ומטמא לה. כללו של דבר אינה באשתו לכל דבר, אלא שיוצאה הימנו במאון. רבי יהושע אומר: בעלה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפרת

יד. לא שקט לו. טו. ולא רצון בו. טז. ואין היא רוצה להנשא לו.

נדרתה, ויורשה, ומטמא לה; כללו של דבר: הרי היא כבשתו לכל דבר, אלא שיוצאת ממנו במאון. אמר רבי ישמעאל: חזרתי על כל מדת חכמים, ולא מצאתי אדם שפדוהו שוה בקטנות, חוץ מרבי אליעזר, ורואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע, שרבי אליעזר השווה את מדותיו, ורבי יהושע חלק.

ג. המבאנת באיש, והחזירה אליו ומת - או חולצת או מתניבמת. גרשה והחזירה לו - או חולצת או מתניבמת. רבי אליעזר אומר: חולצת ולא מתניבמת, מפני שנאסרה עליו שעה אחת. מודים חכמים לרבי אליעזר, בקטנה שהשיאה אביה, וגרשה, והחזירה אליו ומת - שחולצת ולא מתניבמת, מפני שנאסרה עליו שעה אחת, מפני שגרושיה גרושין גמורים, ואין חזרתה חזרה גמורה. במה דברים אמורים? בזמן שגרשה קטנה והחזירה קטנה, אבל גרשה קטנה והחזירה גדולה, או גרשה קטנה והחזירה קטנה, וגדלה תחתיו ומת, או חולצת או מתניבמת, משום רבי אליעזר אפרו: חולצת ולא מתניבמת, מפני שנאסרה עליו שעה אחת.

ה. זה הכלל: גט אחר מאון - אסורה לחזר לו, מאון אחר גט - מתרת לחזר לו. רבי שמעון בן גמליאל, ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, ורבי יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך, הואיל ויצאתה הימנו

בגט - אסורה לחזור לו. מעשה באחת שנשאת יתומה, וגרשה, והחזירה אליו, ומאנה בו ונשאת לאחר, ומת. ובאו ושאלו את רבי יהודה בן בבא: מהו שתחזור לראשון? ואמר להן: בין כך ובין כך, הואיל ויצאתה הימנו בגט - אסורה לחזור לו.

ה. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אם מאנה - מאנה, אם לאו - תמתין עד שתגדיל ותחליץ, ותצא הלזו משום אחות אשה. שני אחין נשואין שתי יתומות, קטנה וחרשת, מת בעלה של קטנה - חרשת יוצאה בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל, ותחליץ. מת בעלה של חרשת - קטנה יוצאה בגט, וחרשת אסורה לעולם. ואם בא עליה - יוצאה בגט והותרה.

ו. מי שהיה נשוי שתי יתומות קטנות ומת. בא יבם על הראשונה, וחזר בא על השנייה - נאסרו שתיהן עליו. ובן שתי חרשות, קטנה וחרשת, בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת - נאסרו שתיהן עליו. חרשת יוצאה בגט, וקטנה יוצאה בגט וחליצה.

ז. פקחת וחרשת. בא יבם על פקחת וחזר ובא על חרשת, או שבא אחיו על חרשת - נאסרו שתיהן עליו. חרשת יוצאה בגט, פקחת יוצאה בגט וחליצה. גדולה וקטנה, בא יבם על הגדולה וחזר ובא על הקטנה, או שבא אחיו על הקטנה - נאסרו שתיהן עליו. קטנה יוצאה בגט, גדולה

יוצאה בגט וחליצה. רבי אליעזר אומר: בכ"ן מלמדין את הקטנה שתמאן בו.

ה. יבמה שאמרה בתוך שלשים יום: 'לא נבעלתי', בין שאמר: 'בעלתי', בין שאמר: 'לא בעלתי' - בופין אותו שיחלץ לה. אחר שלשים יום - מבקשים הימנו שיחלץ לה. היא אומרת: 'נבעלתי', והוא אומר: 'לא בעלתי' - הרי זה יוצאה בגט. הוא אומר: 'בעלתי', והיא אומרת: 'לא נבעלתי', אף על פי שחזר ואמר: 'לא בעלתי' - הרי זו יוצאה בגט. רבי יהודה אומר: נדרה שלא תתניבם, אפלו בחיי בעלה - מבקשים הימנו שיחלץ לה.

ט. ביצד מוציא ברמיזה? רמו ונתן לה גטה, פקחת לפקח ולו אח פקח, פקחת לחרש ולו אח פקח - או חולץ או מניבם. פקחת לפקח ולו אח חרש - בונים ואינו מוציא לעולם. פקחת לחרש, ולו אח חרש, חרשת לפקח ולו אח פקח, חרשת לפקח ולו אח חרש, חרשת לחרש ולו אח פקח, חרשת לחרש ולו אח חרש - בונים. אם רצה להוציא - יוציא. אם רצה לקיים - יקיים.

י. שני אחים חרשים נשואין שתי אחיות פקחות, או שתי אחיות חרשות, או שתי אחיות, אחת פקחת ואחת חרשת. וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחין פקחין, או לשני אחין חרשין, או לשני אחין: אחד פקח ואחד חרש. וכן שני אחין: אחד פקח ואחד חרש נשואין שתי אחיות,

אחת פקחת ואחת חרשת, פקחת לפקח וחרשת לחרש -
 אין כאן לא חליצה ולא יבום, אלא אשתו עמו והליו תצא
 משום אחות אשה. אם היו נבריות - יבנסו. אם רצה
 להוציאה - יוציא, ואם רצה לקיים - יקיים.

פרק ארבעה עשר

א. האשה שאמרה: 'גרשני בעלי, חלץ לי יבמי, נתיבמתי
 ליבמי, ומת' - הרי זו אינה נאמנת. כל אלו
 שאינן נאמנות להעידן - אף היא אינה נאמנת להעידן.

ב. עד אומר 'מת', ועד אומר 'לא מת'. אשה אומרת 'מת'
 ואשה אומרת 'לא מת' - הרי זו לא תנשא. רבי
 מנחם ברבי יוסי אומר: עד אומר 'מת' ועד אומר 'לא מת'
 ונשאת, ובא אחר ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תצא, אבל
 בתחלה, עד אומר 'מת' ועד אומר 'לא מת', אשה אומרת
 'מת' ואשה אומרת 'לא מת', אף על פי שנשאת - תצא,
 אחת אומרת 'מת' ושתיים אומרות 'לא מת' - הרי שתי
 נשים כאיש אחד. רבי נחמיה אומר: כל מקום שהבשירו
 חכמים עד אחד - הלך אחר רב דעות, ועשו שתי נשים
 לאשה אחת בשני אנשים כאיש אחד. שנים אומרים 'מת'
 ומאה אומרים 'לא מת' - הרי מאה בשני עדים.

ג. קָדַשׁ אַחַת מִחֲמִשׁ נָשִׁים, וְאֵין יָדוּעַ אִיזוֹ קָדַשׁ, וְכָל אַחַת
וְאַחַת אוֹמְרָת: 'אוֹתִי קָדַשׁ'. לָקַח אֶחָד מִחֲמִשָּׁה,
וְאֵין יָדוּעַ מֵאִיזָה מֵהֶם לָקַח, וְכָל אֶחָד וְאַחַד אוֹמֵר: 'מִמֶּנִּי
לָקַח'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֹא נִחְלְקוּ רַבִּי טַרְפוֹן
וְרַבִּי עֲקִיבָה, עַל שֶׁקָּדַשׁ אַחַת מִחֲמִשׁ נָשִׁים וְאִינוּ יָדוּעַ אִיזוֹ
מֵהֶן קָדַשׁ - שְׁמִנִּית דְּמִי בְּתַבָּה בִּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק. עַל מָה
נִחְלְקוּ? עַל שֶׁבָּעַל. וְלֹא נִחְלְקוּ עַל שֶׁלָּקַח מִקַּח מִחֲמִשָּׁה
בְּנֵי אָדָם, וְאֵין יָדוּעַ מֵאִיזָה מֵהֶם לָקַח - שְׁמִנִּית דְּמִי מִקַּח
בִּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, עַל מָה נִחְלְקוּ? עַל שֶׁגָּזַל; שֶׁרַבִּי טַרְפוֹן
אוֹמֵר: מִנִּית גְּזֻלָּה בִּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק. וְרַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר עַד
שִׁישְׁלָם גְּזֻלָּה לְכָל אֶחָד וְאַחַד. וּמוֹדָה רַבִּי טַרְפוֹן, בְּאוֹמֵר
לְשָׁנִים: גְּזֻלָּתִי אֶת אֶחָד מֵכֶם מִנָּה, וְאֵין יָדוּעַ אִיזוֹהוּ, אוֹ
אָבִיו שֶׁל אֶחָד מֵכֶם הִפְקִיד אֶצְלִי מִנָּה, וְאֵין יָדוּעַ אִיזוֹה -
נוֹתֵן לָזֶה מִנָּה וְלָזֶה מִנָּה; שֶׁהוֹדָה מִפִּי עֲצָמוֹ.

ה. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבָעֻלָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאוֹמְרָה:
'מֵת בַּעְלִי' - הִיא מִתְּתָרָה, וְצָרְתָּה אֲסוּרָה. רַבִּי
אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הוּאִיל וְהִתְּרוּ לִיבָמִין - הִתְּרוּ לְכָל אָדָם.
הָאִשָּׁה שֶׁהִלְךְ בַּעֻלָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאוֹמְרוּ לָהּ: 'מֵת
בַּעְלִיךְ', וְהָיָה לוֹ אַחַת, וַיִּבְמָה וּמֵת, וְאַחֲרַיִךְ בָּא בַּעֻלָּה -
אֲסוּר בָּהּ וּמִתָּר בְּצָרְתָּהּ. אֲסוּר בָּהּ וּמִתָּר בְּאִשְׁתִּי אַחִיו.

ה. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבָעֻלָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאוֹמְרָה:
'מֵת בַּעְלִי' - הִיא מִתְּתָרָה וְצָרְתָּה אֲסוּרָה. רַבִּי
אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הוּאִיל וְהִתְּרוּ לִיבָמִין - הִתְּרוּ לְכָל אָדָם.

ו. שְׁתֵּי נָשִׁים, לָזוּ עֲדִים וּבָנִים, וְלָזוּ אֵין עֲדִים וּבָנִים - שְׁתִּיהֶן מִתְּרוֹת. נָפַל לְבוֹר אֲרִיּוֹת - אֵין מְעִידִין עָלָיו. לְתוֹךְ כֶּבֶשֶׁן הָאֵשׁ - מְעִידִין עָלָיו. מְעִידִין עַל הַמַּגִּיד, וְאֵין מְעִידִין עַל צְלוּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵף עַל הַמַּגִּיד אֵין מְעִידִין, מִפְּנֵי שְׂיָכוֹל לַבּוֹת וּלְחַיּוֹת.

ז. נָפַל לְגֹב אֲרִיּוֹת - אֵין מְעִידִין. בּוֹר שֶׁמֶלֶא נִחְשִׁים וְעַקְרָבִים - מְעִידִין עָלָיו. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה אוֹמֵר: אֵין מְעִידִין עָלָיו, שֶׁמָּא חֶבֶר הוּא. נָפַל לְתוֹךְ כֶּבֶשֶׁן הָאֵשׁ - מְעִידִין עָלָיו. לְיוֹרָה מִלֵּאָה יוֹן וְשֶׁמֶן - מְעִידִין עָלָיו. מִשּׁוּם רַבִּי אֲחָא אָמְרוּ: שֶׁל שֶׁמֶן - מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִבְּעִיר, וְשֶׁל יוֹן אֵין מְעִידִין עָלָיו - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִכֶּבֶה. אָמַר לוֹ: תַּחֲלָתוֹ מִכֶּבֶה וְסוּפוֹ מִבְּעִיר. אֱלִיעֶזֶר בֶּן מִהֲבַאי אוֹמֵר: מְעִידִין עַל הַשּׁוּמָא. מֵת פְּלוּנִי, אֶבֶד פְּלוּנִי, נִהְרַג פְּלוּנִי, אֵין פְּלוּנִי בְּעוֹלָם, אֵין מִמֶּנּוּ כְּלוּם, תִּנְשָׂא אִשְׁתּוֹ - אֵין מְעִידִין עָלָיו.

ח. נָפַל לְמִים, בֵּין שְׁנֵי שָׁרִישׁ לָהֶם סוּף בֵּין שְׁנֵי לָהֶם סוּף - אִשְׁתּוֹ אֶסּוּרָה; וְדַבְּרִי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: מִים שְׁנֵי לָהֶם סוּף - אִשְׁתּוֹ מִתְּרָת. מִים שְׁנֵי לָהֶם סוּף - אִשְׁתּוֹ אֶסּוּרָה. שֶׁמָּא גַל טוֹרַד אוֹתוֹ וּמַעֲלָה אוֹתוֹ לִיבֻשָּׁה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: כְּשֶׁהֵייתִי בָּא בָּיִם, רָאִיתִי סְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בָּיִם, וְהֵייתִי מִצְטָעֵר עַל תַּלְמִיד חֹכֵם שֶׁבִּתְּרוּכָה, וְכִשְׁבָּאתִי לְמַדְיֹנוֹת קְפוּטְקִיָּא, וְרָאִיתִיו, בָּא וַיֵּשֶׁב וְדָן לְפָנַי בְּהִלָּכָה, נִמְתִּי לוֹ: 'בְּנִי! הֵי אֵךְ עָלִיתָ מִן הַיָּם?' נָם לִי: 'טְרַדְנִי גַל

לחברו, וחברו לחברו, עד שהנעתי ליבשה'. אמרתי: 'כמה גדולים דברי חכמים! שאמרו: מים שיש להם סוף - אשתו מתרת, מים שאין להם סוף - אשתו אסורה'.

ט. אמר רבי, מעשה בשני בני אדם מכמרים מכמורין" בירדן, ונכנס אחד מהם למחילה של דגים, ושקעה חמה ולא ראה פתחה של מחילה, ושהה חברו עליו כדי שתצא נפשו, ובא והודיע בתוך ביתו. לשחרית זרחה חמה, והכיר פתחה של מחילה, ובא ומצא הספד קשור בתוך ביתו. אמר רבי מאיר: מעשה באחד שנפל לבור גדול, ועלה לאחר שלשה ימים. אמרו לו: אין מזכירין מעשה נסים.

י. אפרו שמע קול מקוננת שמזכרתו בין המתים - אין עדות גדולה מזו. שמע בית דין של ישראל, שהיו אומרים: 'פלוני בן פלוני מת' או 'נהרג' - תנשא אשתו. שמע בקונטרסין" של מלכים, שהיו אומרים: 'פלוני בן פלוני מת', או 'נהרג' - לא תנשא אשתו". משיאים על פי בת קול. מעשה שעמד אחד על ראש ההר, ואמר: 'איש פלוני בן פלוני, נשכו נחש ומת! הלכו ומצאו שתפחו עיניו, והשיאו את אשתו. ובעובד בוכבים, אם ה'יה מתפון להעיד - אין עדותו עדות. אבא יודן איש צידון אומר: מעשה בישראל וכותי אחד, שהיו מתלכין בדרך, ובא בותי

יז. פורסין מצודות לצוד דגים. יח. הממנים להרג אצל מלכי הגוים. יט. כי יש בהם שמקבלים שחד ומניחים אותו בחיים.

ואמר: 'חבל על אותו יהודי שהיה עמי בדרך, ומת בדרך, וקברוהו! והשיאו את אשתו. אמר רבי שמעון בן גמליאל: מעשה בקולר של בני אדם: שהלכו לאנטוכיא^א, ובחזירתן אמרו: 'נהרג ממנו איש פלוני יהודי', ובא מעשה לפני חכמים והשיאו את אשתו. ושוב מעשה בששים בני אדם שיירדו לכרפום ביתר^ב, ולא עלה אחד מהם, ובא מעשה לפני חכמים, והשיאו את נשיהם.

יא. אין מעידין עליו, עד שיהיו מזכירין שמו ושם אביו, שמו ושם עירו. אבל אם אמר: 'אחד יצא מעיר פלוני' - מפשפשינ^ג באותה העיר. אם לא יצא משם אלא הוא - תנשא אשתו. מעשה בשנים שהיו רצים אחר העובד כוכבים, ונתלה אחד בזית, ופשחו^ד, ורדף את העובד כוכבים. ואמר לו חברו: 'יִישַׁר בְּחֶדְ אַרְיָה!' אמר לו: 'מנין אתה מכיר בי שאריה שמי? כך אני נקרא בעירי - יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיתא'. לימים חלה ומת, והשיא רבי טרפון את אשתו.

יב. אין בודקין עדי נשים בדרישא ובחקירה; דברי רבי עקיבא. רבי טרפון אומר: בודקין לעדי נשים בדרישא ובחקירה. מעשה באחד שבא לפני רבי טרפון להעיד עדות אשה. אמר לו: 'בני! היאך אתה יודע לאשה

ב. חבורת אנשים. כא. והיו ביניהם יהודים וגוים ביחד. כב. כאשר העיר ביתר היתה במצור. כג. בודקים ומחפשים. בד. נתק את עץ הזית, כדי לרדף בו את העובד כוכבים.

זו עדות זו? אמר לו: 'אני והוא היינו הולכים בדרך, ודרך
 אחרינו גים, ונתלה ביחור תאנה ופשחו, והחזיר את הגים
 לאחריו'. אמרתי לו: 'משבחך אני אריה! אמר לי: יפה
 אמרת, בונת לשמי, שפך קוראים אותי בעירי - 'יוחנן בן
 יונתן אריה דמכפר שיחיא'. לימים חלה ומת, אמר לו:
 'כך אמרת לי יוחנן בן יונתן מכפר שיחיא'. אמר ליה:
 'לא, אלא כך אמרתי לך. אמר לי: לאו רבי יונתן בן יוחנן
 אריה דמכפר שחרא, אלא יוחנן בן יונתן אריה דמכפר
 שיחיא'. בדרך רבי מרפון לעדותו שלשה פעמים ונמצאת
 מכוונת, והשיא את אשתו. מכאן ואילך הנהיגו, שיהו בודקים
 לעדי הנשים בדרישה וחקירה. אמר להם רבי עקיבא:
 לבשתהא פונדקית כ"ה - תהא נאמנת.

מסכת כתובות

פרק ראשון

א. מפני מה אמרו: 'בתולה נשאת ליום הרביעי'? שאם היתה לו טענת בתולים, היתה משכים לבית דין. אם בן, הנשוא באחד בשבת? אלא כדי שיתקן צרכיו כל ימות השבת, התקינו שיהא נושא אותה ברביעי, ומספנה והילך, נהגו העם לבנוס בשלישי, ולא מחו בידם חכמים. רצה לבנוס בשני - אין שומעין לו, אם מפני האנס - מתר. ומפרישין את החתן מן הכלה לילי שבת תחלה, מפני שהוא עושה חבורה. מפני מה אמרו: 'אלמנה נשאת בחמישי'? שאם נושא אותה באחד מכל ימות השבת - מניחה והולך למלאכתו. התקינו שיהא נושא אותה בחמישי, שיהא בטל שלשה ימים: חמישי, וערב שבת ושבת - שלשה ימי בטלה, נמצא שמח עמה שלשה ימים.

ב. גדול הבא על הקטנה, וקטן שבא על הגדולה, ומכת עץ - כתבתה מאתים. משום רבי יהודה בן אגרא אמרו: איזו קטנה ואיזה קטן? קטן פחות מכן תשע שנים

ויום אחד, קטנה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד. הרוצה לעשות בדרך שהפנים עושים, כגון בת ישראל לכהן, ובת כהן לישראל - עושין. הנזשא ונותן בכהונה, והנותן בה תקנה שהתקינו בית דין, בת ישראל לכהן בת כהן לישראל - נותן ארבע מאות זוז.

ג. פקח שנשא חרשת, או שוטה - בתבתן מאתים, מפני שרוצה להתחזיק להם את הנכסים. חרש ושוטה שנשאו פקחות, אף על פי שחזר חרש ונתפקח, שוטה ונשתפה - אין להם כתבה. רצו לקיים - נותנין כתבה מנה. עובד פוכבים ועבד הבא על בת ישראל, אף על פי שחזר העובד פוכבים ונתגיר, העבד ונשתחרר - אין להן כתבה. רצו לקיים - נותנין כתבה מנה. ישראל הבא על השפחה ועל בת עובד פוכבים, אף על פי שחזרה השפחה ונשתחררה, בת עובדי פוכבים ונתגירה - אין להם כתבה. רצה לקיים - נותן כתבה מנה.

ה. בוגרת ואילונית - בתבתן מאתים. נשאת בחזקת שהיא פשרה, ונמצאת אילונית - אין לה כתבה. רצה לקיים - נותן כתבה מנה.

ו. הבא על החרשת, ועל השוטה, ועל הבוגרת, ומפת עין - אין להן טענת בתולין. סומא ואילונית - יש להן טענת בתולין. סומכוס אמר משום רבי מאיר: סומא - אין לה טענת בתולין.

ו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בִּיהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מְפַשְׁפְּשִׁין* אֶת הַחֶתֶן וְאֶת הַכֶּלֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם כְּנִסְתָּן לְחָפָה, וּבִגְלִיל לֹא נִהְגּוּ כֵן. בִּיהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה, הָיוּ מִיְחָדִים אֶת הַחֶתֶן וְאֶת הַכֶּלֶה שְׁעָה אַחַת קֹדֶם לְחָפָה - כְּדֵי שְׂיֵהָא לְבוּ גַם בָּהּ. וּבִגְלִיל לֹא נִהְגּוּ כֵן. בִּיהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה, הָיוּ מַעֲמִידִין שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינֵין, אֶחָד מִשָּׁל בֵּית חֶתֶן, וְאֶחָד מִשָּׁל בֵּית כֶּלֶה. וְאֵף עַל פִּי בֶן לֹא הָיוּ מַעֲמִידִין אֲלָא לְנִשׁוּאִין, וּבִגְלִיל לֹא הָיוּ נוֹהֲגִין כֵן. בִּיהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה, הָיוּ שׁוֹשְׁבֵינֵין יְשָׁנִין בְּמָקוֹם שֶׁחֶתֶן וְכֶלֶה יְשָׁנִין. וּבִגְלִיל לֹא הָיוּ נוֹהֲגִין כֵן. וְכָל שְׂדֵא נִהְגָּ בְּמִנְהַג זֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן טַעֲנַת בְּתוּלִין.

ז. בְּנִסָּה רֵאשׁוֹן לְשֵׁם נִשׁוּאִין, וַיֵּשׁ לָהּ עֲדִים שְׂדֵא נִסְתָּרָה, אוֹ אֶפְלֹ נִסְתָּרָה, וַיֵּשׁ לָהּ עֲדִים שְׂדֵא נִתְיַחֲדָה עִמּוֹ כְּדֵי בִיֵּאָה - אֵין הַשְׁנִי יָכוֹל לְטַעֲוֹן טַעֲנַת בְּתוּלִין. לְפִיכָּךְ, אֵין בְּתַבְתָּה אֲלָא מָנָה. טַעֲנַת בְּתוּלִין כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְדַבְּרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִם נִסְתָּרָה מִיָּד, לֹא נִסְתָּרָה אֶפְלֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים.

ח. הַמוֹצִיא שֵׁם רַע וְנִמְצְאוּ עֲדָיו זִוְמָמִין - הוּא לוֹקָה וְנוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זָוֹ. וְהַזִּוְמָמִין מְקַדִּימִין לְבֵית הַסְּקִילָה. וְאִם הָיְתָה יְתוּמָה - הוּא לוֹקָה וּבְתַבְתָּה כְּנִמָּת. וְנוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זָוֹ. וְהַזִּוְמָמִין מְקַדִּימִין לְבֵית הַסְּקִילָה, לֹא אָמַר לְעֲדִים שְׂעִידוֹ, אֲלָא שֶׁהֵם בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן וְהִעִירוּ -

הוא אין לוקה ואין נותן ארבע מאות זוז, והזוממין מקדימין לבית הסקילה. ונתתה כשהיא נערה, ומשבגרה הוציא עליה שם רע - הוא אין לוקה, ואין נותן ארבע מאות זוז, והיא וזוממין מקדימין לבית הסקילה.

ט. היתה מעברה, ואמרו לה: 'מה טיבו של עבר זה?' - 'מאיש פלוני, בהן הוא! רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת; שזו עדות שהאשה כשרה לה. רבי יהושע אומר: אינה נאמנת. אמר להם רבי יהושע: אי אתם מודים בשבויה, ויש לה עדים שנשפית, והיא אומרת: 'טהורה אני' שאינה נאמנת? אמרו לו: לא! אם אמרת בשבויה שנשפית לבין העובדי כוכבים, שיש לה עדים, תאמר בזו שאין לה עדים? אמר להם: וכי מה עדות גדולה מזו, שהרי ברסה בין שניה? אמרו לו: מפני שרב פותים פרוצים בעריות. אמר להם: אין אפטרופוס לעריות. במה דברים אמורים? בעדות אשה בגופה, אבל עדות אשה בבתה - דברי הכל שהולד שתוקי.

פרק שני

א. עדים שאמרו: 'מעידין אנחנו בפלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה, עובד כוכבים נתין וממזר' - עד שרא נחקרה עדותן בבית דין, אמרו: 'בדאין אנו' - הרי

אלו נאמנין. משנחקרה עדותן בבית דין, אמרו: 'בדאין אנו' - אין נאמנים. והו כללו של דבר: עדים שהעידו לטמא, לטהר, לרחק ולקרב, לאסור ולהתיר, לפטור ולחייב, עד שלא נחקר עדותן בבית דין אמרו: 'בדאין אנו' - הרי אלו נאמנין, משנחקרה עדותן בבית דין אמרו: 'בדאין אנו' - אין נאמנין.

ב. יפה כח שטר מכת עדים, ויפה כח עדים מכת שטר. יפה כח שטר - שהשטר מוציא אשה מבעלה, מה שאין כן בעדים. יפה כח עדים - שהעדים שאמרו: 'מת פלוני' תנשא אשתו. כתוב בשטר: 'מת פלוני' - לא תנשא אשתו. אם אמרו: מה שכתוב בשטר זה שמענו ושכחנו - תנשא אשתו. כותב אדם עדותו בשטר ומעיד עליה אפילו לאחר מאה שנים.

ג. יפה כח שטר מכת כסף, ויפה כח כסף מכת שטר, שהשטר גובה מנכסים משעבדים, מה שאין כן בכסף. יפה כח כסף שהכסף פודה את הערבין ואת התרמין ואת ההקדשות ואת מעשר שני, מה שאין כן בשטר. יפה כח שטר וכסף מכת חזקה, וכח חזקה מכת שטר וכסף. יפה כח שטר וכסף, שהשטר וכסף קונים עבד עברי, מה שאין כן בחזקה. יפה כח חזקה, שאם מכר עשר שדות, בין שהחזיק באחד מהם - קונה את כולם. אבל לא נתן לו אלא דמי אחת מהן, או לא כתב לו אלא על אחת מהן - לא קנה אלא אותה שדה בלבד.

ה. מאתים לבתולה ומנה לאלמנה, נזק וחצי נזק, תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה - בלען אף על פי שאין בתובין בשטר גובים מנכסים משעבדין.

ה. האשה שאמרה: 'אשת איש אני', וחזרה ואמרה: 'אני אשת איש' - נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אמרה: 'נשנית וטהורה אני, ויש לי עדים שטהורה אני' - אין אומרין נמתין עד שיבואו עדים ויתירוה, אלא מתירין אותה מיד, אם משהותרה באו עדים, ואמרו: נשנית היא - הרי זו לא תנשא, נשנית וטמאה היא, אף על פי שיש לה בנים - תצא. עד אומר: נשנית וטמאה היא, ועד אומר נשנית וטהורה היא. אשה אומרת: נשנית וטמאה היא, ואשה אומרת נשנית וטהורה היא - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא.

ו. שתי נשים שנשבו, זאת אומרת: 'אני טמאה וחברתי טהורה', וזאת אומרת: 'אני טמאה וחברתי טהורה' - נאמנת. 'אני טהורה וחברתי טמאה' - אינה נאמנת. 'אני וחברתי טמאות' - נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה. 'אני וחברתי טהורות' - נאמנת על חברתה ואינה נאמנת על עצמה.

ז. וכן שני אנשים שנשבו, זה אומר: 'חברי כהן', וזה אומר: 'חברי כהן' - נותנין להן. אבל לחזקה אין נאמנין, עד שיהיו שלשה, כדי שיהיו שנים מעידין על זה ושנים

מְעִידִין עַל זֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אֵין נוֹתְנִין לָהֶן עַד שְׁיִהְיוּ שְׁלֹשָׁה, בְּדִי שְׁיִהְיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין לָזֶה, וּשְׁנַיִם מְעִידִין לָזֶה. מַעְלִין לְכַהֲנָה לְוִיָּה וַיִּשְׂרָאֵלִים עַל פִּי עַד אֶחָד, אֲבָל אֵין מְשִׁיאִין אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אֵינוּ נֹאמְרִין לְהַאכִּילוֹ בְּתַרוּמָּה, עַד שְׁיִהְיוּ שְׁלֹשָׁה, שְׁנַיִם מְעִידִין לָזֶה וּשְׁנַיִם מְעִידִין לָזֶה.

ה. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֵימַתִּי? בְּזִמְנָא שְׁיִישׁ עוֹרְרִין, אֲבָל בְּזִמְנָא שְׁאֵין עוֹרְרִין - מַעְלִין לְכַהֲנָה עַל פִּי עַד אֶחָד, אֵיזְהוּ עֶרְעֵר? אִם אָמְרוּ: 'הָאִידִךְ קָפִין פְּלוּנִי לְכַהֲנָה, שְׂלֵא נִשָּׂא בְּפִיו מִיָּמָיו, שְׂלֵא נָטַל בְּפִיו מִיָּמָיו'?! - אֵין זֶה עֶרְעֵר. 'נִשְׁחָא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חִלּוּצָה, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, נָתַן וּמְמֹזֵר' - הֲרִי זֶה עֶרְעֵר. רַבִּי הֵעֵלָה לְכַהֲנָה עַל פִּי עַד אֶחָד, רַבִּי יוֹסִי הֵעֵלָה לְכַהֲנָה עַל פִּי עַד אֶחָד.

ט. נִפְלָה לְעֹזֶה בְּעִירֵי. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵין לְעֹזֶה רֵאזִיה, אֶלָּא כָּל שְׁיִישׁ לוֹ עֶרְעֵר - יָבֵא וַיֹּאמֶר. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר מִשֵּׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן הַסֵּנִן: מַעְלִין לְכַהֲנָה עַל פִּי עַד אֶחָד, וְלֹא עַל פִּי עַד אֶחָד בְּלִבָּד אָמְרוּ, אֶלָּא אֶפְלֹוּ אִשָּׁה, לֹא כְּשֶׁתְּבֹא אִשָּׁה לְבֵית דִּין, אֶלָּא כְּשֶׁתְּאֹמַר, יִתְּנוּ לוֹי.

ב. יָצָא לְעֹז בְּעִיר שֶׁהוּא פְּסוּל מִן הַכַּהֲנָה, אֲבָל אוֹתוֹ לְעֹז יָצָא בְּעִיר, וְלֹא הִחֲזֹק בְּבֵית דִּין.
ג. אִם הִיא אוֹמֶרֶת עַל אִישׁ שֶׁהוּא חוּץ לְבֵית שֶׁהוּא כֹהֵן, שׁוֹמְעִים לָהּ וְיִתְּנוּ לוֹ אֶת תְּרוּמָתָם.

פרק שלישי

א. שתי חזקות לכהונה בארץ ישראל - נשיאות בפנים וחלוק גרנות. ובסוריא ועד מקום ששלוחי ראש חדש מגיעים - נשיאות בפנים אבל לא חלוק גרנות. ובבל בסוריא. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אף אלכסנדריא של מצרים בראשונה, מפני שבית דין קבוע שם. רבי שמעון בן אלעזר אומר: כשם שהתרומה חזקה לכהונה בחלוק גרנות, כך מעשר ראשון חזקה לדויה בחלוק גרנות, והמחלק בבית דין - אין לו חזקה לכהונה.

ב. הכל נאמנים להעידה, אפלו בנה אפלו בתה, חוץ ממנה ומבעלה, שאין אדם מעיד על ידי עצמו. אמר רבי זכריה בן הקצב: המעון הזה! לא זוהי מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי בוכבים לירושלים ועד שיצאו, ואף על פי כן, יחד לה בית בחצרה, וכשהיא יוצאה - יוצאה בראש בניה, וכשהיא נכנסת - נכנסת בסוף בניה, והיתה גזונת מנכסיו. לא נתיחדה עמו אלא על פי בניה.

ג. נאמן אדם לומר: כך אמר לי אבא - משפחה זו טמאה ומשפחה זו טהורה, שאכלנו בקצצה של בת פלוני לפלוני, ושומר לו רבו לפלוני: 'צא וטבול לתרומתך,

ד. נוהגים היו, אם אחד מן האחים נשא אשה שאינה הוגנת לו, הינו שיש לה פסול משפחה, באים בני המשפחה, ומביאים חבית מלאה פרות, ושוכרים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בני ישראל! אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו, ומתיראים אנו שמה יתערב ורעו בנרענו, בואו וקחו לכם דגמא, אות וסימן, ופרון לדורות שלא יתערב ורעו בנרענו. ובירושלמי קדושין איתא: "והתינוקות מלקטים ואומרים: נקצץ פלוני ממשפחתו"; ולכן נקראת 'קצצה'.

ושהיינו מוליכין חלה ומתנות לפלוני פהן על ידי עצמו, אבל לא על ידי אחר, וכפן, אם היה פותי ונתתני, עבד ונשתחרר - אין נאמנים. ואין נאמן לומר: 'דרך היה לפלוני במקום הזה' - 'מעמד ומספר היה לפלוני במקום הזה'. עובד פוכבים ונתתני עבד ונשתחרר הרי אלו אין נאמנים לומר: 'זכור הייתי בפלוני שחייב לפלוני מנה', ו'דרך פלונית עוברת בשדה פלוני', מפני שהוא כממון. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: נאמנין.

ה. אמר רבי יוחנן בן ברוקה: נאמנת אשה או קטן לומר: 'מכאן יצא נחיל זה'. במה דברים אמורים? בזמן שהעידו על מעמדו, אבל אם יצאו וחרו - אין נאמנין; שלא אמרו אלא מתוך הפחד ומתוך היראה. אחד אנשים ואחד נשים, אחד עבדים ואחד קטנים, נאמנין לומר: 'מקום זה טמא ומקום זה טהור'.

ה. רבי יהודה אומר: קטנה בת ישראל שנשבית, אפלו היא בת עשר שנים - הרי היא בקדשתה, ובתבתה מאתים, הבא על החרשת, ועל השומה, ועל הבוגרת, ועל מבת עץ - אין להן קנס. סומא ואילנית - יש להן קנס.

ו. רבי נחוניא בן הקנה אומר: הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנדה - אין להן קנס. וכן היה רבי נחוניא בן הקנה אומר: יום הכפורים הרי הוא כשבת לתשלומין.

ו. אחד האונם ואחד המפתה. מה בין אונם למפתה? אונם נותן את הצער, והמפתה אינו נותן את הצער. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי אליעזר: זה וזה אין נותנין הצער, מפני שסופה להצטער תחת בעלה. אמרו לו: אין דומה נבעלת ברצון, לנבעלת שדא ברצון.

ח. אף על פי שאמרו: 'אונם נותן מיד', לבשיוציא - אין נותן כלום. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: נותן כתובה מנה, אף על פי שאמרו: 'מפתה לבשיוציא נותן', אבל בשתה ופגמה - נותן מיד, מה בין נותן מיד לנותן לאחר זמן? נותן מיד, אם מתה - אביה יורשה, נותן לאחר זמן, אם מתה - בעלה יורשה.

ט. אחד האונם ואחד המוציא שם רע שגרשו - בופין אותו להחזיר, אם היו בָּהֶנִּים - לוקים ארבעים. אחד האונם ואחד המפתה, בין היא בין אביה יכולין לעכב, שנאמר (שמות כב, טז): "אם מאן ימאן אביה" וגו'. ואומר (דברים כב, כט): "ולו תהיה לאשה"; ולו אתה כופה, ואי אתה כופה לה ליבם.

י. קמנה מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות - יש לה מכר ואין לה קנס. משתביא שתי שערות ועד שתבגר - יש לה קנס ואין לה מכר; דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר: כל מקום שיש קנס - אין מכר, וכל מקום שיש מכר - אין קנס. וחכמים אומרים: קמנה, מבת שלש שנים ויום אחד ועד שתבגר - יש לה קנס.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. יָפָה כַּח הַבֶּעַל מִכַּח הָאָב, וְכַח הָאָב מִכַּח הַבֶּעַל. יָפָה כַּח הַבֶּעַל - שֶׁהַבֶּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת בְּחֵיָהּ, מִה שְּׂאִין בֶּן בָּאָב. יָפָה כַּח הָאָב - שֶׁהַבֶּעַל חֵיב בְּמִזְנוּתֶיהָ, בְּפֶרֶקוֹנָהּ, וּבְקִבּוּרָתָהּ. מָקוֹם שֶׁנִּהְיָה לְהַסְפִּיד - מִסְפִּיד, מִה שְּׂאִין בֶּן בָּאָב.

ב. יָפָה כַּח אִשָּׁה מִכַּח יְבָמָה, וְיָפָה כַּח יְבָמָה מִכַּח אִשָּׁה. יָפָה כַּח אִשָּׁה - שֶׁהָאִשָּׁה אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָהּ, בִּיּוֹן שְׁנִכְנִסָּה לַחֲפָה, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעְלָה, מִה שְּׂאִין בֶּן בִּיבָמָה. יָפָה כַּח יְבָמָה - שֶׁהָבֹא עַל יְבָמָתוֹ, בֵּין בְּשׁוּגָה בֵּין בְּמִזְדֵּה, בֵּין בְּאֵנָם בֵּין בְּרָצוֹן, אִפְּלוּ בְּבֵית אָבִיהָ - קָנָה, מִה שְּׂאִין בֶּן בָּאִשָּׁה.

ג. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֶיהָ, אוֹ עִם שְׁלוּחֵי הַבֶּעַל, אוֹ שֶׁהִלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבֶּעַל, אוֹ שֶׁהִיָּתָה לָהּ חֲצֵר בְּדֶרֶךְ וְנִכְנְסָה וְלָנָה בְּתוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲפָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם נִשְׁוֹאִין וּמֵתָה, אֵף עַל פִּי שֶׁכִּתְּבָתָה אֶצֶל בַּעְלָהּ - אָבִיהָ יוֹרְשָׁהּ. מִסֵּר הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבֶּעַל אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבֶּעַל, אוֹ שֶׁהִיָּתָה לָהּ חֲצֵר בְּדֶרֶךְ, וְנִכְנְסָה וְלָנָה בְּתוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲפָה לְשֵׁם נִשְׁוֹאִין וּמֵתָה, אֵף עַל פִּי שֶׁכִּתְּבָתָה אֶצֶל אָבִיהָ, מֵתָה - בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכִתְּבָתָהּ, אֲבָל בְּתֵרוּמָהּ אֵין אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה עַד שֶׁתִּכְנַס לַחֲפָה.

ה. נשכית - אין חיב לפדותה, במה דברים אמורים?
 בשבוית מלכות, אבל בשבוית לסטים - פודה.
 אם רצה לקים - יקים, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה מנה.
 נשכית לאחר מיתת בעלה - אין היתומין חיבין לפדותה,
 ולא עוד, אלא אפלו נשכית בחיי בעלה, ולאחר כן מת
 בעלה - אין יורשים חיבין לפדותה.

ה. היתה נזונית מנכסיו, וצריכה רפואה - הרי היא כמזונות.
 רבי שמעון בן גמליאל אומר: רפואה שיש לה
 קצבה - נתרפא מכתבתה. שאין לה קצבה - הרי היא
 כמזונות. היו שני בצרת, ואמר לה: 'טלי גיטיך וכתובתך,
 צאי ופרנסי את עצמך' - הרשות בידו.

ו. לא כתב לה: 'בנין ודרינ דיהוין לך מינאי, אינון
 ירתון כסף כתובתך, יתיר על חולקיהון דעם
 אחוהון' - חיב, שהוא תנאי בית דין, כל הארצות בותבין
 באנשי ירושלים.

ז. נושא אדם אשה, ופוסק עמה: 'על מנת שאל לזון, על
 מנת שאל לפרנס'. ולא עוד, אלא שפוסק עמה:
 'על מנת שתהא זנתו ומפרנסתו ומלמדתו תורה'. מעשה
 ביהושע בנו של רבי עקיבא שנשא אשה, ופסק עמה: 'על
 מנת שתהא זנתו ומפרנסתו ומלמדתו תורה', והיה שני

ה. הבנים הנזכרים שיהיו לך ממני, הם ירשו את כסף הכתובה שלך, יתיר על חלקיהם שעם
 אחיהם.

בצורות, עמד וחֵלֶק, התחילה קובלת עליו לחכמים, וכשָׁבא לבית דין, אמר להם: 'היא נאמנת עלי יתר מכל אדם'. אמרה להם: 'ודאי כך התנה עמי! אמרו לה חכמים: אין כלום אחר הקיצה.

ה. מצוה לזון את הבנות, ואין צריך לומר את הבנים; דברי רבי מאיר. ורבי יהודה אומר: מצוה לזון את הבנים, ואין צריך לומר לבנות, אחר מיתת אביהן, אבל בחיי אביהן - אלו ואלו אינן נזונין.

ט. הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט, שהיו בני אלכסנדריא מקדשין נשותיהן, ובשעת בנסתן לשוק - באין אחרים וחוטפין אותן מהם, בקשו חכמים לעשות בניהן ממזרין. אמר להם הלל הזקן: 'הביאו לי כתבת אמכן'. ומצא שכתוב בהן: 'לשתכנסי לחפה, הוי לי לאנתו בדת משה וישראל'; ולא עשו בניהן ממזרים.

י. רבי מאיר היה דורש לשון הדיוט: המקבל שדה מחברו, ומשזכה בה הובירה - שמין לו כפה היא ראויה לעשות, ונותן לו, שכן כותב לו: 'אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא'.

יא. רבי יהושע היה דורש לשון הדיוט: אדם מביא קרבן עשיר על אשתו, וכן כל קרבן וקרבן שהיא חֵיבֵת,

ו. אם אשאר את השדה בורה ולא אעבדנה אשלם במיטב.

שָׁבֵן כָּתַב לָהּ: 'אַחֲרֵיכִי לֵךְ עִלִּי'. שָׁבֶרָה לוֹ מִקְצֵת כְּתֻבָּתָהּ - שָׁבֶרָה לוֹ אֶת כָּלָהּ, שָׁבֶךְ הִיא כּוֹתֶבֶת לוֹ: 'אַחֲרֵיכִי לֵךְ עִלִּי מִן כְּדָמַת דִּנְא'.

יב. רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה הָיָה דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן הַדְּיוּט: הַמְלִוָּה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן - לֹא יִמְשְׁכֵנוּ יוֹתֵר מִחוּבּוֹ, שָׁבֶךְ כּוֹתֵב לוֹ: 'תִּשְׁלַמְתָּא דְאִית לָךְ עִלִּי, כָּל קָבֵל דִּיכִי'.

יג. רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי הָיָה דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן הַדְּיוּט: מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לַעֲשׂוֹת כְּתֻבָּה מְלִוָּה - גּוֹבִין מְלִוָּה. מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לְכַפֵּל - אֵין גּוֹבִין אֶלָּא מִחֲצָה.

יד. אָבִי הֵבֵן שֶׁנַּעֲשֶׂה עָרֵב לְכְתֻבַּת כְּפָתוֹ, אִם יֵשׁ נְכָסִים לִבֵּן - גּוֹבִין מִשָּׁל בֶּן, וְאִם לֹא - גּוֹבִין מִשָּׁל אָב. עֲשֶׂה הָאֵב בֵּית אֹז שְׂדֵה אֶפּוֹתִיקִי לְכְתֻבַּת כְּפָתוֹ - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ גּוֹבִין מֵהֵן.

טו. מִי שֶׁיֵּצֵא בָנוּ לְמַדְיַת הַיָּם, וְשָׁמַע שְׁמַת בָּנוּ, וְעָמַד וּכְתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֲרִים, וְאַחֵר כָּךְ נוֹדַע שֶׁבָנוּ קָיָם - מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסִיא אוֹמֵר: אֵין מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה, שְׁאֵלֹו הָיָה יוֹדַע שֶׁבָנוּ קָיָם, לֹא הָיָה כּוֹתֵב. הָיָה חוֹלָה וּמָטָל בַּמָּטָה, אָמְרוּ לוֹ: 'נְכָסִים לְמִי? אָמַר לָהֶם: 'דְּמִיתִי שֵׁישׁ לִי בֶן, עֲבָשׂוּ שְׁאִין לִי בֶן - נְכָסִי לְפִלוֹנִי'. וְאַחֵר כָּךְ נוֹדַע שֵׁישׁ לוֹ בֶּן - לֹא אָמַר כָּלוּם. הָיָה חוֹלָה וּמָטָל בַּמָּטָה, אָמְרוּ לוֹ: 'נְכָסֶיךָ לְמִי? אָמַר לָהֶם: 'דְּמִיתִי שְׁאֵשְׁתִּי מְעַבְרַת, עֲבָשׂוּ שְׁאִין אִשְׁתִּי מְעַבְרַת

- נכסי לפלוני, ואחר כך נודע שאשתו מעפרת - לא
אמר כלום.

מ. גר שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו, ואחר כך נודע שיש
לו בנים במדינת הים, או שאשתו מעפרת - כלם
חבין להחזיר. החזירו הכל ומתו בנים, או הפילה אשתו:
מחזיק בשניה - זכה. בראשונה - לא זכה.

י. הבנות, בין שנשא עד שלא בגרו, ובין בגרו עד שלא
נשא - אבדו מזונותיהן, ולא אבדו פרנסתן;
דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף אבדו פרנסתן.
ביצד הן עושות? שוכרות להן בעלים ומוציאים להן פרנסתן.

י. אחר נכסים שיש להן אחריות, ואחר נכסים שאין להן
אחריות - מוציאים למזון אשה ובנות. דברי רבי.
רבי שמעון בן אלעזר אומר: נכסים שיש להם אחריות -
מוציאים לבנות מן הבנים, ולבנות מן הבנות, ולבנים מן
הבנים, ולבנים מן הבנות, בנכסים מרבים, אבל לא לבנים
מן הבנות בנכסים מועטים. נכסים שאין להם אחריות -
מוציאים לבנים מן הבנות, לבנות מן הבנות, אבל לא
לבנות מן הבנים, בין ששעבד האב בתיו בין ששעבדו
היורשין אחר מיתת אביהן - אין נפרעין מהן לענין כתובה,
אבל לפרנסה גובין מהן.

פרק חמישי

א. הבוגרת פתביעה, ונותנים לה שנים עשר חדש, אם היתה קטנה - בין היא בין אביה יכולין לעבב. רבי טרפון אומר: נותנין לה הכל תרומה. במה דברים אמורים? מן הארוסין, אבל מן הנשואין - מודה רבי טרפון שנותנין לה מחצה חלין, ומחצה תרומה. במה דברים אמורים? בבת כהן לכהן, אבל בת ישראל לכהן - דברי הכל מחצה חלין ומחצה תרומה. רבי יהודה בן בתירה אומר: שתי ידות תרומה ואחד חלין. רבי יהודה אומר: נותנים לה הכל תרומה, והיא מוכרת ולוקחת בדמיה חלין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מקום שהזכרו שם תרומה - נותנין לה בפלים חלין. זו משנה ראשונה! רבותינו אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחפה, ותיבמה עד שתבעל, ואם מתה - בעלה יורשה. אמר רבי מנחם בן נפת משום רבי אלעזר הקפר: מעשה ברבי טרפון שקנש שלש מאות נשים להאכילן בתרומה, שהיו שני בצורת. וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בן בתירה לנציבים, אמר לו: שמעתי עליך שאתה אומר - 'בת ישראל המארסת לכהן אוכלת בתרומה', שלח לו ואמר לו: 'מחזק הייתי בך שאתה בקי בחדרי תורה, לדון קל וחמר אי אתה יודע? ומה שפחה בנענית שאין ביאתה קונה אותה לאכל בתרומה, בספה קונה אותה להאכילה בתרומה, בת ישראל שהביאה קונה אותה להאכילה בתרומה, אינו דין

שִׁיחָא בֶסֶף קוֹנָה אוֹתָהּ לְהַאכִּילָהּ בַּתְרוּמָה? אֲבָל מָה
אֶעֱשֶׂה? שְׁהִירִי אֲמָרוּ חֲכָמִים: אֵין אַרוּסָה בֵּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֵלָת
בַּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכְנַס לַחֲפָה, אִם מֵתָה - בַּעֲלָהּ יוֹרְשָׁהּ.

ב. יִבְמָה מַה הִיא לְמוֹנוֹת? כָּל זְמַן שֶׁנִּתְחַיֵּב הַבַּעַל - יִבְמִין
חֵיבִין, לֹא נִתְחַיֵּב הַבַּעַל - אֵין הִיבְמִין חֵיבִין.
מַעֲשֶׂה יָדִידָהּ שָׁל מִי? אִם הִיָּתָה גְּזוּנָת מַשְׁלָהֶן - הִירִי הֵן
שְׁלָהֶן. וְאִם לֹא - הִירִי הֵן שָׁל עֲצָמָהּ. בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ שָׁל
עֲצָמָהּ. הַמְקַדִּישׁ מַעֲשֶׂה יָדִי אִשְׁתּוֹ - הִירִי זֶה מַעֲלָה לָהּ
פְּרִנְסָה מִתּוֹכָן, וְהַיֹּשֵׁאֲר הַקָּדֵשׁ.

ג. מְלֹאכּוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה לְבַעֲלָהּ: שִׁבְעָה גּוּפֵי מְלֹאכּוֹת מִנּוּ,
וַיֹּשֶׁאֲר לֹא הִצְרִיכוּ לְמִנּוֹת. אֵין כּוּפָה לַעֲשׂוֹת לְאִבּוֹ,
וְלֹא לְבָנוּ, וְלִהְטִיל לְפָנֶי בְּהִמָּתוֹ, אֲבָל כּוּפָה לִתֵּן תֶּכֶן לְפָנֶי
בְּקָרוֹ, מְקוֹם שֶׁלֹּא נִהְגּוּ אַחַת מִכָּל אֵלֶּי - אֵינוּ יֹכּוֹל לְכּוּפָה.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף אֵין כּוּפָה לַעֲשׂוֹת בַּשִּׁשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁשְׁתָּן
מִסְרִית אֶת הַפֶּה וּמִשְׁרָבִיט אֶת הַשִּׁפְתִּים. נִדְרָה שֶׁלֹּא לְהִנִּיק
אֶת בָּנָה - בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שׁוֹמֵטת דָּד מִפִּיהָ, וּבֵית הֵלֵל
אוֹמְרִים: כּוּפָה וּמִנִּיקָתוֹ. נִתְגַּרְשָׁה - אֵין כּוּפִין אוֹתָהּ לְהִנִּיק.
אִם הָיָה בָּנָה מִכִּירָה - נֹתֵנִין לָהּ שְׁכָרָה, וְכּוּפָה וּמִנִּיקָתוֹ מִפְּנֵי
הַסִּכָּנָה. אֵין הָאִישׁ כּוּפָה אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁתִּנִּיק אֶת בֶּן חֲבֵירוֹ, וְאֵין
הָאִשָּׁה כּוּפָה אֶת בַּעֲלָהּ שֶׁתִּנִּיק אֶת בֶּן חֲבֵרָתָהּ.

ד. הַמְדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתְשַׁמֵּישׁ הַמָּטָה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:
שְׁתֵּי שִׁבְתוֹת כְּיוֹלָדָה נִקְבָּה. בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים:

שבת אחד כיוולדה זכר, וכימי נדתה. יתר על כן - יוציא ויתן כתובה.

ה. הפועלים - שתים בשבת. במה דברים אמורים? בעושיין מלאכה בעירן, ואם עושיין מלאכה בעיר אחרת - פעם אחת בשבת. החמרים - אחת לשתי שבתות. הנמלין - אחת לשלשים יום. הספנין - אחת לששה חדשים.

ו. המורדת על בעלה - פוחתין לה מכתבתה שבעה דינרים בשבת. רבי יהודה אומר: שבעה מרפעיקים, זו משנה ראשונה: רבותינו התקינו, שיהיו מכריזין עליה ארבע וחמשה שבתות, זו אחר זו, פעמים בשבת, ושולחין לה בית דין: 'הוי יודעת, שאפלו כתבתך מאה מנה - הפסדת'. אחת ארוסה ואחת נשואה ואחת שומרת יבם, אפלו נדה אפלו חולה.

ז. המשקרה את אשתו על ידי שליח - לא יפחות לה מקבים חטין, או מארבע קבין שעורים, וכךם במדת איטלקי, ואפלו נדה ואפלו חולה ואפלו שומרת יבם. נותן כוס חבית וקדרה, פך גר ופתילה. יין אין לה - שאין נשותיהן של עניים שותות יין. בר אין לה - שאין נשותיהן של עניים ישנות על בר.

ח. מותר מזונות לבעל. ומותר בלאות של אשה. העשיר - עולה עמו. העני - אין יורדת עמו. מעשה בבתו

שֶׁל נִקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן שֶׁפָּסְקוּ לָהּ חֲכָמִים חֲמִשׁ מֵאוֹת דִּינָרִי
וְהָב בְּכָל יוֹם לְקַפֵּת בְּשָׂמִים, וְלֹא הָיְתָה אֵלָּא שׁוֹמֶרֶת יָבָם.
אָף הִיא קָדְלָה אוֹתָם, אָמְרָה לָהֶם: כֶּד תִּפְסְקוּ לְבְנוֹתֵיכֶם!
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי צְדוֹק: אֶרְאֶה בְּנַחֲמָה אִם לֹא
רְאִיתִיהָ שֶׁמִּלְקָמֶת שְׁעוּרִים תַּחַת טְלָפִי סוּסִים בָּעֵבֹ, קָרָאתִי
עָלֶיהָ מִקְרָא זֶה (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ח): "אִם לֹא תִדְעִי לָךְ הַיָּפָה
בְּנָשִׁים" וְגו'.

פָּרֶק שִׁישִׁי

א. מִי שְׁמַת, וְהֵנִיחַ בָּנִים וּבָנוֹת, בְּזִמָּן שֶׁהִנָּכְסִים מֶרְבִּין -
הַבָּנִים יִרְשׁוּ וְהַבָּנוֹת נְזוּנוֹת וּמִתְפָּרְנְסוֹת. בִּיצֵד הַבָּנִים
יִרְשׁוּ? אֵין אוֹמְרִים: 'אֵלֹו הָיָה אֲבִיהֶם קָיָם הָיָה נוֹתֵן לָהֶם
כֶּד וְכָד'; אֵלָּא רוֹאִים אֶת אַחֵד כְּאֵלֹו הוּא אֲבִיהֶם וְנוֹתְנִים
לָהֶם. בִּיצֵד הַבָּנוֹת נְזוּנוֹת וּמִתְפָּרְנְסוֹת? אֵין אוֹמְרִים: 'אֵלֹו
הָיָה אֲבִיהֶן קָיָם הָיָה נוֹתֵן לָהֶן כֶּד וְכָד'; אֵלָּא רוֹאִין שֶׁכְּנָגְדֵן
הִיאֵךְ מִתְפָּרְנְסוֹת, וְנוֹתְנִין לָהֶן. רַבִּי אוֹמֵר: כָּל אַחַת וְאַחַת
נוֹטְלַת עֲשׂוֹר נָכְסִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָשִׂיא אֶת בַּת
הָרֵאשׁוֹנָה - יִנָּתֵן לְשִׁנְיָה, בְּדֶרֶךְ שְׁנָתֵן לְרֵאשׁוֹנָה. אָמְרוּ לוֹ:
יֵשׁ שְׁמִשְׂיָא אֶת בָּתוֹ וְנוֹטֵל מְעוֹתָיו, וַיֵּשׁ שְׁמִשְׂיָא אֶת בָּתוֹ,
וְנוֹתֵן אַחֲרֶיהָ מְעוֹת. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַפְּשִׂיא
אֶת בָּתוֹ סֶתֶם - לֹא יִפְחוֹת לָהּ מִחֲמִשׁ סְלָעִים, שֶׁכְּרֵאשׁוֹנָה
הָיָה לוֹקַח לָהּ כָּל צָרָבָה.

ב. פסקה להבנים לו שני סלעים, נעשו ששה דינרים, מה שחתן פוסק - פוסק פחות חמש, חוץ ממאתים לבתולה ומנה לאלמנה. פסקה להבנים לו זהב - הרי הוא כבליים. דינרי זהב - הרי הן ככספים. רבי שמעון בן גמליאל אומר: וכן הוא הדבר, במקום שלא נהגו שלא לפרט דינרי זהב - שמין אותן והרי הן בשווייהן, והזהב - הרי הוא כבליים.

ג. הבניסה לו, בין שום בין כספים, ונתן עיניו לגרשה - היא לא תאמר לו: 'תן לי שומי', והוא לא יאמר לה: 'טלי בספק', אלא נוטלת מה שכתב לה בכתבתה.

ד. פסקה להבנים לו כספים, סלעה נעשה ששה דינרים, חתן מקבל עליו עשרה דינרים למנה לקפת בשמים. אמר רבי יוסי: וכן כל מקום שנהגו שלא לפחות מן השום, וישא להוסיף על הכספים - אין משנין ממנה המדינה.

ה. פסקה להבנים לו חמש מאות דינר שום, וכתב לה אלה דינר בכתבתה, אם עשתה קיצתה - נוטלת מה שכתוב לה. ואם לאו - גורע בנגדן שלש דינרין לכל סלע וסלע. פסקה להבנים לו חמש מאות דינרי כספים, וכתב לה אלה דינר בכתבתה, אם עשתה קיצתה - נוטלת מה שכתוב לה, ואם לאו - גורעת בנגדן חמשה דינרין לכל סלע וסלע. הבניסה לו אלה דינר בכתבתה, וכתב לה

שום משנים עשר מנה, אם עשתה קיצתה - נוטלת מה שכתוב לה. ואם לאו - לא יפחות לכתולה ממאתים ולא למנה ממנה.

ו. המשיא את בתו, ופסק עם חתנו שיעמד ערם ויכסנה, אין אומרים: 'יעמוד ערם ויכסנה', אלא מכסה את הראוי לה. וכן המשיאין את היתומה - לא יפחתו לה מחמשים דינר, ואם יש בנים - מפרנסין אותה לפי כבודה.

ז. יתומה שהשיאה אמה או אחיה וכתבו לה מאה או חמשים זוז אף על פי שכתב להן הפעל: 'דין ודברים אין לי עמהם', יכולה היא פשתגדיל להוציא מידם מה שראוי להנותן לה. האיש פוסק על ידי בתו, ואין האשה פוסקת על ידי בתה.

ח. יתום ויתומה שמבקשין להתפרנס - מפרנסין את היתומה ואחר כך מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לתזר על הפתחים ואין האשה דרכה לתזר.

ט. יתום ויתומה שמבקשין לינשא - משיאין את היתומה תחתיה, ואחר כך משיאין את היתום; מפני שבשנתה של אשה מרבה משל איש. יתום שמבקש לינשא - שוכרין לו בית, ומציעין לו מטה, ואחר כך משיאין לו אשה, שנאמר (דברים טו, ח): "די מחסורו אשר יחסר לו"; די מחסורו - 'זה הבית'. אשר יחסר - 'זה המטה והשלחן'.

לו - 'זו אשה'; שנאמר להלן (בראשית ב, יח): "אעשה לו עזר כנגדו", מה "לו" האמור להלן - 'אשה', אף "לו" האמור כאן - 'אשה'.

י. המשליש מעות לחתנו לקח בהן שדה לבתו, והיא אומרת: 'יתנו לבעלי מן הארוסין' - יעשה השליש מה שהושלש בידו. 'מן הנשואין' - הרשות בידה; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: אם היתה קטנה, בין מן הארוסין בין מן הנשואין - יעשה שלישי מה שהושלש בידו. אם היתה גדולה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין - הרשות בידו.

יא. האומר: 'תנו שקל מנכסי לבני בשבת', וראוין לתן להן סלע - נותנין להם סלע. ואם אומר: 'אל תתנו להם אלא שקל' - אין נותנין אלא שקל. אם אומר: 'אם מתי ירשו אחרים תחתיהן', בין שאמר 'תנו' בין שאמר 'אל תתנו' - אין נותנין להם אלא שקל. 'למזון אשה ובנות' - בין שאמר 'תנו' בין שאמר 'אל תתנו' - נותנין להן סלע. רבן שמעון בן גמליאל אומר: היה רבי מאיר אומר - האומר: 'תנו שקל מנכסי לבני בשבת', והן ראוין לטול סלע - נותנין להם שקל, והשאר - מתפרנסין מן הצדקה. וחכמים אומרים: נוזנין והולכין עד שיכלו נכסיו, והשאר מתפרנסין מן הצדקה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם יַעֲמִיד פֶּרָנָם, וּבְכֹהֶנֶת שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים;
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּיִשְׂרָאֵל, חֹדֶשׁ
אֶחָד - יָקִים. שָׁנִים - יוֹצִיא וַיִּתֵּן כְּתָבָהּ. וּבְכֹהֵן, שָׁנִים -
יָקִים. שְׁלֹשָׁה - יוֹצִיא וַיִּתֵּן כְּתָבָהּ.

ב. הַדִּירָה שְׂלֵא תַטְעֵם אֶחָד מִכָּל הַמִּינִין, בֵּין מֵאֵכֶל רֶעַ
בֵּין מֵאֵכֶל יָפֶה, אֲפֹלוּ לֹא טַעְמָה אוֹתוֹ הַמִּין כָּל
יָמֶיהָ - יוֹצִיא וַיִּתֵּן כְּתָבָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: רוּצוֹת בָּנוֹת
יִשְׂרָאֵל שְׂלֵא לַטְעֵם תִּבְשִׁיל וּפְרוֹת, וְאֵל יֵצְאוּ יוֹם אֶחָד
מִתַּחַת בַּעֲלֶיהֶן.

ג. הַדִּירָה שְׂלֵא תִתְקַשֵּׁט בְּאֶחָד מִכָּל הַמִּינִין, אֲפֹלוּ הִיא
יִלְדָה וְהַדִּירָה שְׂלֵא תִלְבַּשׁ בְּגָדֵי זָקֵנָה, אֲפֹלוּ
הִיא זָקֵנָה וְהַדִּירָה שְׂלֵא תִלְבַּשׁ בְּגָדֵי יִלְדָה - יוֹצִיא וַיִּתֵּן
כְּתָבָהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בַּעֲנִיּוֹת שְׂלֵא נָתַן קֶצֶבָהּ, וּבַעֲשִׁירוֹת
שְׁלֹשִׁים יוֹם. הַדִּירָה שְׂלֵא לְהַשְׂאִיל נָפֶה וּבְכָרָה רַחִים
וְתַנּוּר - יוֹצִיא וַיִּתֵּן כְּתָבָהּ, מִפְּנֵי שְׂמִשְׂיָאָה שֶׁם רָע
בְּשִׁכְנוּתֶיהָ. וְכֵן הִיא שְׁנֹדְרָה שְׂלֵא לְהַשְׂאִיל נָפֶה וּבְכָרָה
רַחִים וְתַנּוּר - תֵּצֵא שְׂלֵא בְּכַתְבָּהּ, מִפְּנֵי שְׂמִשְׂיָאָתוֹ שֶׁם
רָע בְּשִׁכְנוּתוֹ.

ד. הַדִּירָה שְׂלֵא תִלָּךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוּ לְבֵית הַמִּשְׁתָּה -
יוֹצִיא וַיִּתֵּן כְּתָבָהּ; שְׂדֵמָחַר תִּהְיֶה מְשֻׁלֶּת וְאִין

כָּל בְּרִיָּה סוֹפְנָה. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: מִה תִּלְמוּד לֹאִמֵּר
 (קִהְלֵת ז. ב): "וְהָיָה יִתְנָן אֶל לְבוֹ" - דְּבָרִים שֶׁל מִיתָה; עֶבֶד -
 דִּיעֲבֹדֵן לָךְ. לְוִי - דִּילֻוּן לָךְ. סֶפֶד - דִּיסְפִּדוֹנָךְ. קָבֵר -
 דִּיקְבְּרוֹנָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִל".

ה. הַדִּירָה שֶׁתִּהְיֶה מְטַעֲמַת תְּבַשִּׁילָה לְכָל אָדָם, או שֶׁתִּהְיֶה
 מִמְלָאָה וּמַעֲרָה לְאַשְׁפָּה, וְשֶׁתִּאֱמַר לְכָל אָדָם
 דְּבָרִים שֶׁבִּינוּ לְבִנְיָה - יוֹצִיא וְיִתֵּן בְּתִבָּה; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֵג
 עִמָּה בְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן הִיא יוֹצֵאָה וְרֹאשָׁה פְּרוּעַ,
 יוֹצֵאָה וּבִגְדֶיהָ פְּרוּמִים, וְלִבָּה גַם בַּעֲבָדֶיהָ וּבְשִׁפְחוֹתֶיהָ
 וּבְשִׁכְנוֹתֶיהָ. יוֹצֵאָה וְטוֹהַ בְּשׁוֹק, רוֹחֶצֶת וּמְרַחֶצֶת בַּמְּרַחֵץ
 עִם כָּל אָדָם - תֵּצֵא שֶׁלֹּא בְּתִבָּה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֵגָה עִמּוֹ
 בְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בָּהּ
 שְׂמִדִּירָה וְאִינָה מְקַנְיֶמֶת - אֵל יִשְׁנֶה וְיִדְרֶה. רַבִּי יְהוּדָה
 אֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בָּהּ שְׂאִינָה קוֹצֵה לָּהּ חֶלֶה - יוֹצִיא
 וְיִתֵּקֵן אַחֲרֶיהָ. אִיזוֹ הִיא קוֹלָנִית? כָּל שְׂמִדְּפֶרֶת בְּבִיתָהּ,
 וְחִבְרוֹתֶיהָ שׁוֹמְעִין אֶת קוֹלָהּ.

ו. כָּל אֵלּוּ נָשִׁים שֶׁעֲבָרוּ עַל הַדֵּת - צְרִיכוֹת הַתְּרָאָה,
 וְיוֹצֵאוֹת שֶׁלֹּא בְּתִבָּה. לֹא הַתְּרָה בָּהֶן - יוֹצִיא וְיִתֵּן
 בְּתִבָּה. כָּל אֵלּוּ שֶׁאֱמָרוּ יוֹצִיא וְיִתֵּן בְּתִבָּה - אֵין צְרִיךְ לֹאִמֵּר
 מֵאֵתִים לְבַתּוּלָה וּמִנָּה לְאַלְמָנָה, אֲלָא יֵתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ
 בְּתִבָּתָה מֵאָה מִנָּה - אֲבָדָה אֶת הַכֹּל, וְנוֹטְלָת בְּלָאִיוֹת
 שְׂמוּצָאָה לְפָנֶיהָ.

ו. המקדש את האשה על מנת שאין עליה גדרים, ונמצא עליה גדרים - אינה מקדשת. הלכה אצל חכם והתיר לה את גדרה - הרי זו מקדשת. בנסה סתם ונמצאו עליה גדרים - תצא שלא בבתבה. הלכה אצל חכם והתיר לה את גדרה - הרי זה יקיים, על מנת שאין בה מומין - אינה מקדשת. הלכה אצל רופא ורפאה - הרי זו מקדשת. בנסה סתם ונמצאו בה מומין - תצא שלא בבתבה. באלו גדרים אמרו? דברים שיש בהם ענוי נפש, בגזון שגדרה שלא תאכל בשר, ושלא תשתה יין, ושלא ללבש בגדי צבעונין.

ח. כל המומין הפוסלין בבהנים - פוסלין בנשים. יתר עליהן הנשים - ריח הפה, וריח זעה, ושומא שאין לה שער.

ט. האומר לחברו: 'קדש לי בתך זו על מנת שאין בה מומין'. אמר לו: 'בתי זו, חולה היא, שוטה היא, נכפית היא, משעממת היא'; היתה בה מום אחד מהן, וסנפה בין המומין - הרי זה מקח טעות. מומין תללו ומום אחר עמהן - אין זה מקח טעות. מודים חכמים לרבי מאיר במומין שדרךן להוליד עמה, שאף על פי שהיא אצל בעלה, אביה צריך להביא ראיה. בנסה סתם ונמצאו בה מומין וגדרים - הרי זה יקיים.

י. רבי שמעון בן גמליאל אומר: נסמית עינו, נקטעה ידו, ונשברה רגלו, מומין גדולין הן - יוציא ויתן כתובה.

איזהו מקומין? זה בורסי. ויש אומרים: זה המקמין צואה.
מצרף נחשת - זה המחפך נחשת מעקרו. רבי יוחנן בן
רבי יהודה אומר: בעל פוליפום - זה ריח הפה.

י. אימתי אמרו 'יוציא ויתן בתבה'? בזמן שהוא רוצה
והיא אינה רוצה, היא רוצה והוא אינו רוצה.
אם היו שניהם רוצים - יקימו. מכה שחין, ואף על פי
ששניהם רוצים - לא יקימו. אמר רבי שמעון בן גמליאל:
מצאני זקן אחד מאנשי ירושלים סמוך לצפורי, ואמר לי:
עשרים וארבעה מבי שחין הן, ובקץ אמרו חכמים: תשמיש
קשה להן, ובעלי רהתן קשה מבקץ.

פרק שמיני

א. אמר רבי יהודה: אמרו לפני רבן גמליאל - 'הואיל
ובארוסה אשתו, ונשואה אשתו, מה זו - מכרה
בטל, אף זו - מכרה בטל'. אמר להם: 'על חדשים אנו
בושים אלא שאתם מנגלגלין עליהם את הישנים'? אמר רבי
חנניא בן עקביא: לא כך השיבן רבן גמליאל לחכמים,
אלא כך השיבם: - 'לא אם אמרתם בנשואה, שכן הוא
זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, תאמרו
בארוסה שאין זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת
נדריה'?

ב. אָמְרוּ לוֹ: 'הָרִי שֶׁנִּפְּלוּ לָהּ נִכְסִים עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאֲתָה, וְנִשְׁאֲתָה, מִהוּ? אָמַר לָהֶם: 'אַף זֶה לֹא תִמְכַּר, וְאִם מִכָּרָה וְנִתְּנָה קָיָם'. אָמְרוּ לוֹ: 'הוֹאִיל וְזָכָה בְּאִשָּׁה - לֹא יִזְכָּה בְּנִכְסִים'. אָמַר לָהֶם: 'עַל חֲדָשִׁים אָנוּ בּוֹשִׁים, אֲפָּא שְׂאֲתָם מִגִּלְגָּלִין לְהַבִּיא עֲלֵינוּ אֶת הַיִּשְׁנִים; רַבּוּתָנוּ חֲזָרוּ וְנִמְנוּ בְּנִכְסִים שֶׁנִּפְּלוּ לָהּ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאֲתָה, וְנִשְׁאֲתָה, שְׂאֵם מִכָּרָה וְנִתְּנָה - בְּטֵל. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק בֵּין נִכְסֵין לְנִכְסֵין. נִכְסֵין הִידוּעִין לַבֶּעַל - לֹא תִמְכַּר, וְאִם מִכָּרָה וְנִתְּנָה - מִכָּרָה בְּטֵל, שֶׁעַל מִנְת כֵּן נִשְׁאֲתָה, וְשֹׁאִין יְדוּעִין לַבֶּעַל - לֹא תִמְכַּר, וְאִם מִכָּרָה וְנִתְּנָה - מִכָּרָה קָיָם. אֵלּוּ הֵן שְׂאֵינָם יְדוּעִים: כָּל שְׂיוּשְׁבֵת כָּאן, וְנִפְּלוּ לָהּ נִכְסִים בְּמַדִּינַת הַיָּם.

ג. הַיּוֹרֵד לְנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְנָתַן עֵינָיו לְגִרְשָׁהּ, אִם קָדָם וְתִלְשׁ מִן הַקֶּרֶקַע כָּל שֶׁהוּא - הָרִי זֶה זָרִיו וְנִשְׁפָּר. הַיּוֹרֵד לְנִכְסֵי שְׁבוּי - אֵין מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, וְלֹא עוֹד, אֲפָּא אֲפָּלוּ שָׁמַע שֶׁהֵן מִמְשַׁמְשִׁין וּבֹאִין, וְקָדָם וְתִלְשׁ וְאָכַל - הָרִי זֶה זָרִיו וְנִשְׁפָּר. וְאֵלּוּ נִכְסֵי שְׁבוּיִן: כָּל שֶׁהֵלֵךְ אָבִיו אוֹ אֲחִיו, אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין לְמַדִּינַת הַיָּם, וְשָׁמַע בָּהֶן שְׁמִתּוֹ, וַיֵּרֶד לְנַחֲלָה, הַיּוֹרֵד לְנִכְסֵי גִטּוּשִׁין - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֵלּוּ הֵן נִכְסֵי גִטּוּשִׁין: כָּל שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ שְׁמִתּוֹ, וַיֵּרֶד לְנַחֲלָה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: שָׁמַעְתִּי שֶׁהַגִּטּוּשִׁים כְּשֶׁבּוּיִן. הַיּוֹרֵד לְנִכְסֵי גִטּוּשִׁין - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. וְאֵלּוּ הֵן נִכְסֵי גִטּוּשִׁין: כָּל שְׂאֵינָם יוֹדְעִים לְהִיכֵן הַלְכוֹ, וְכִכָּם שָׁמִין לָהֶם בְּאָרִיס.

ה. וּבָדֵלִין שְׁמִין לָהֶם בְּעִידִית. אֵלֹו הֵן רְטוּשִׁין: כָּל שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ מַה־יֵּכֶן הֵן.

ה. הַגָּנֵב שֶׁנִּטַּל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה, מִה שֶׁנִּטַּל - נִטַּל, וּמִה שֶׁנָּתַן - נָתַן. הַגִּזְלָן שֶׁנִּטַּל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה - מִה שֶׁנִּטַּל - נִטַּל, וּמִה שֶׁנָּתַן - נָתַן. הַיֹּרֵדִין שֶׁנִּטַּל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה - מִה שֶׁנִּטַּל - נִטַּל וּמִה שֶׁנָּתַן - נָתַן. שְׁטֵף נָהָר עֲצִים וְאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, נִטַּל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה, אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הָרִי אֵלֹו שְׂאֵו. וְאִם הָיוּ בְּעָלִים מְרֻדְפִין אַחֲרֵיהֶן, אִו שְׁהָיוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר - הָרִי אֵלֹו שָׁל בְּעָלִים.

ו. הַבּוֹתֵב נִכְסָיו לִבְנוֹ - צָרִיךְ שְׂיִכְתֵּב מֵהַיּוֹם וּלְאַחֵר מִיתָה; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵינוּ צָרִיךְ, מִפְּנֵי שְׁזִמְנוּ שָׁל שְׁטֵר מוֹכִיחַ עָלָיו. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְהֵלֵא אֵין זְמַנּוֹ שָׁל שְׁטֵר מוֹכִיחַ עָלָיו אֶלָּא מִשְׁעָה שֶׁנִּכְתַּב, אִף הַבּוֹתֵב נִכְסָיו לִבְנוֹ, וְחֹזֵר וְקָנָה נִכְסִים אַחֲרֵיהֶם, כָּל שֶׁאֵל תִּהְיֶה בְּכָלִל מִתְּנָה רֵאשׁוֹנָה - הָרִי הוּא שָׁל יוֹרְשִׁים.

ז. מִבֵּר הַבֵּן, אִו שְׁמַת הָאָב, אִם יֵשׁ שָׁם נִכְסִים מִחֻבְרִים בַּקֶּרֶק - שְׁמִין לוֹ. הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֻבְרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשְּׁלָחִין, אִו בֵּית הָאֵילָן. אִם יֵשׁ שָׁם מִחֻבְרִים בַּקֶּרֶק - שְׁמִין לוֹ. הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֻבְרוֹ, וְהִגִּיעַ שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אִם יֵשׁ שָׁם מִחֻבְרִין בַּקֶּרֶק - שְׁמִין לוֹ. וּבָדֵלִין שְׁמִין לוֹ בְּאֲרִים.

ח. הַיּוֹרֵד לְחֻבְרָתוֹ שָׁל חֻבְרוֹ, וּבִנְיָאָה שֶׁאֵל בְּרִשׁוֹת, כְּנֶשְׁהוּא יוֹצֵא אוֹמֵר: 'תֵּן לִי עֲצֵי וְאֲבָנִי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

וידו על התחתונה. כיצד ידו על התחתונה? אם השבח יתר על ההוצאה - נותן לו את ההוצאה, ואם ההוצאה יתר על השבח - נותן לו את השבח.

פרק תשיעי

א. מי שמת, והניח אשתו שומרת יבם, אפילו הניח נכסים של מאה מנה - אין היורשין יכולין למכור, מפני שקל נכסים אחראין לכתבתה. כיצד יעשה? בונסה ומגרשה, ושוברת לו על כתבתה. הניח אחיו מעות, או שהיה יבמה חייב לבעלה מעות, לא יאמר: 'הואיל שאני יורש החזקתי'. אלא מוציאין מידו, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פרות.

ב. הרוצה שתברית נכסים מבעלה - פותבין שטר פסים לחברו; דברי רבי שמעון בן גמליאל. וחכמים אומרים: מצחק הוא בה, אלא עד שתכתב במתנה מהיום ולבשארצה.

ג. רבי יהודה אומר: לעולם הוא אוכל פירי פרות. הכניסה לו קרקע, ועשתה פרות - הרי הוא פרות. מכר פרות ולקח מהן קרקע ועשתה פרות - הרי הן פרי פרות. רבי שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה אומרים: אם מתה יירשנה, שהתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל.

ה. מי שמת והניח נכסים ומטלטלין, עבדים ושפחות ושטרות, ויצתה עליו כתבת אשה ובעל חוב, כל הקדם בהם - זכה, והוא נקבר מן הצדקה.

ה. אליו הן יורשין הבאין ברשותה: כל שמכרה להן, או שנתנה להן במתנה, כתב לה: 'גדר ושבועה אין לי עליך' - אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בחיי בעלה. במה דברים אמורים? בזמן שהלכה מקבר בעלה לבית אביה, אבל אם הלכה מקבר בעלה לבית חמיה, אפלו כתב לה: 'גדר ושבועה אין לי עליך' - היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהם לאחר מיתת בעלה.

ו. אין האיש משביע את אשתו עד שיושיבנה חנונית, או עד שיעשנה אפוטרופוסא. האשה, כל זמן שתובעת כתבתה - אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה; דברי רבי שמעון. וחכמים אומרים: בין כך ובין כך - היורשין משביעין אותה.

ז. ארים, כל זמן שהוא ארים ויצא מאריסותו - הרי הוא כאחד מכל אדם. שתף, כל זמן שהוא שתף, יצא משתפותו - הרי הוא כאחד מכל אדם. אפוטרופוס, כל זמן שהוא אפוטרופוס - יצא מאפוטרופסותו - הרי הוא כאחד מכל אדם.

ח. 'בן בית' שאמרו, לא זה הוא שנכנס ויוצא, אלא מכנים פרות ומוציא פרות. שוכר פועלין ופומר פועלין, לזה

ממנו בערב שביעית ומוצאי שביעית, ובשביעית נעשה לו
שתף, או ארים - פטור. אבל נעשה לו שתף או ארים
בערב שביעית, ולשביעית ולמוצאי שביעית, חזר ולזה הימנו
- מגלגלין עליו את הכל.

ט. הפוחתת כתבה - נפרעת שלא בשבועה. ביצד? היתה
כתבתה אלה וזו, אמר לה: 'התקבלת'
כתבתיך, והיא אומרת: 'לא התקבלתי, ואינה אלא מנה'
- נפרעת שלא בשבועה. נכסים משעבדין, אין צריך לומר
לאחר מיתת בעלה, אלא אפילו בחיי בעלה מנכסי יתומים
- אין צריך לומר מן הגדולים, אלא אפילו מן הקטנים.

י. הוציאה גט ואין עמה כתבה, בתולה גובה מאתים
ואלמנה מנה. כתבה ואין עמה גט - אין
גובה כלום, מפני שהיא אומרת: 'אבד גיטי', והוא אומר:
'אבד שוברי'; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בראשונה
היו אומרים: 'המוציא הכתבה - צריכה שתוציא עמה
גט'. מן הספנה ואילך, התקינו: שתהא מקרעתו בבית
דין וגובה בו.

יא. שתי כתבות וגט ומיתה - גובה שתי כתבות. גט וכתבה
ומיתה, אם הגט קדם את המיתה - גובה שתי
כתבות, אם הכתבה קדמה את הגט - אינו גובה אלא
כתבה אחת, שהמגרש את האשה ומחזירה, על מנת כתבה
הראשונה תחזירה. אם חידש - נוטל מה שחידש.

יב. קטן שהשיאו אביו - בתבתו קימת. מת, נוטלת בתבתה
מנה. אם חדש - נוטל מה שחדש. וכן גר שנתגירה
אשתו עמו - בתבתה קימת, שעל מנת בן קימה. ואם
חדש - נוטל מה שחדש.

פרק עשירי

א. מי שהיה נשוי שתי נשים ומת - הראשונה קודמת
לשניה, ויורשי הראשונה קודמין ליורשי השניה.
גרש את הראשונה והחזירה אליו, וחדש לה בתבה ראשונה
- של ראשונה קודמת לשניה. ויורשיה קודמין לבתבה
שניה של ראשונה. במה דברים אמורים? בבתבה! אבל
במזונות - שתיהן שוות. האשה והבנות - שתיהן שוות.

ב. נשא את הראשונה ומתה, נשא את השניה ומת הוא,
והיה שם יתר דינר - אלו נוטלין בתבת אמן, ואלו
נוטלין בתבת אמן, ושאר - חולקין. ואם אין שם יתר דינר
- שניה ויורשיה נוטלין בתבת אמן, והשאר - חולקין בשניה.

ג. כתב לזון את בת אשתו, ואת בן אשתו - הרי הן כבעל
חוב, וקודמין לכל. לא יאמר להן: 'צאו ועשו
מלאכה ואני אזון אתכם', אלא יושבין ומעלה להן מזונות.
כתב לזון את בת אשתו, ושברה לו, לא כל הימנו שזבין
לקטן ואין חבין לו.

ה. האשה שאמרה: 'מת בעלי' - או נזונת או נוטלת כתבתה. 'גרשני בעלי' - נזונת עד כדי כתבתה. מה בין מיתה לגרושין? במיתה אין יכולה להכחיש, ובגרושין יכולה להכחיש, ושתאמר לו 'גרשתני'.

ה. שלשה שהטילו לבנים, ונגנבו מהן - מביאין השאָר לאמצע, וחולקים. שנים שהטילו לבנים, זה מאה וזה מאתים, ועשו פרקמטיא - שכתבן לאמצע. לקח זה בשלו וזה בשלו, ונתערבו - זה נוטל לפי שלו וזה נוטל לפי שלו, יצא עליהן שלש שטרות באחד, הראשון נשבע לשני והשני נשבע לשלישי. רצה שני שלא להשביע את הראשון - השלישי יכול למחות בידו. לזה מאחד ומכר שדהו לשני וכתב בעל חוב לשני: 'דין ודברים אין לי עליך' - אין השני יכול לגבות מן הראשון, מפני שהניח לו מקום לגבות ממנו.

ו. גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו, ויצתה עליו כתבת אשה ובעל חוב - גובין מן האחרון שפקה. אין להן - גובין משפניו. אין להן - גובין משפני פניו.

פרק אחד עשר

א. אלמנה שתובעת כתבתה, ותיורשים אומרים לה: 'התקבלת כתבתיך', עד שלא נשאת - היא צריכה להביא ראיה שלא נתקבלה כתבתה. משנשאת -

הם צריכים להביא ראיה שנתקבלה כתבתה. מכרה כתבתה, משכנה כתבתה, עשתה כתבתה אפותיקי - אבדה מזונותיה. רבי שמעון אומר: אפילו מכרה מקצת, אפילו משכנה מקצת, אפילו עשתה מקצת כתבתה אפותיקי - אבדה מזונותיה. ואין צריך לומר לאחר מיתת בעלה, אלא אפילו בחי בעלה, וכותבת: 'אלו לכתבה מכרתי, ואלו למזונות מכרתי'; דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: מוכרת סתם, לבד בחד יפה.

ב. בשם שאלמנה מוכרת שלא בבית דין, כך יורשיה הבאין ברשותה מוכרין שלא בבית דין. רבי שמעון אומר: אלמנה מוכרת שלא בבית דין, ואין יורשיה הבאין ברשותה מוכרין שלא בבית דין. אמר רבי שמעון: מפני מה אמרו אלמנה מוכרת שלא בבית דין? ליפות כחן של יתומים שלא תבזבו את נכסיהם. ירדה לשדה העשויה אפותיקי, ואכלה והוציאה הוצאות - שמין לה מה שאכלה, ושמין לזו מה שהוציאה. אם שמו לה בית דין - מה ישמו שמו.

ג. שלשה שירדו לשום, אחד אומר במנה ושנים אומרים במאתים, אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה - בטל יחיד במעוטו. אחד אומר במנה, ואחד אומר בעשרים, ואחד אומר בשלשים - שמין אותה במנה. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: שמין אותו תשעים דינר. אחרים אומרים: עושין אותו שומא ביניהן, ושמין אותו שלישי.

ה. איזו היא אגרת בקרת? שום היתומים שלשים יום ושום
ההקדש שלשים יום, אפילו מכרה שנה מנה במאתים,
או שנה מאתים במנה - מכרה קים. רבי שמעון בן גמליאל
אומר: שום הדינים שפחתו שנות או הותירו שנות -
מכרן קים.

ה. היא שמכרה שנה מנה ודינר במנה, אפילו אומרת: 'אני
אחזיר את הדינר ליורשין' - מכרה בטל. רבי שמעון
בן גמליאל אומר: מכרה קים, ותחזיר את הדינר ליורשים,
ובלבד שתשיר מקצת, לפיכך אם פחתה או הותירה - אין
לה בשעור שמכרה. רבי אליעזר אומר: יתומה יש לה פרות.
ו. בן שמת אביו, ואמו אומרת: 'יתגדל אצלי', היורשים
אומרים: 'יתגדל אצלנו' - אין מניחין אותו להתגדל
אצל מי שראו ליורשו. מעשה היתה באחד ושחטוהו בערב
הראשון.

ז. האשה שמת בעלה - יושבת בבתים בדרך שישבה בהן
בחי בעלה, משתמשת בעבדים ושפחות, בכלי
כסף בכלי זהב, בדרך שנשתמשה בהן בחי בעלה, שפך
כותב לה: 'תהא יתבא בביתי, ומתוני מנכסי, כל יומי מגר
ארמלותיך בביתי'.

ח. האומר: 'תנו בית ארמלות לבתי' - 'בית לפלוני לישב
בו' ונפל - היורשים חייבין לבנותו. 'בית זה

ז. תהא יושבת בביתי ותהיה נזונית מנכסי, כל ימי מגורי אלמנותיך בביתי.

בית ארמלות לבתי' - 'בית זה לפלוני לישב בו' ונפל -
 אין היורשים חייבין לבנותו. האומר: 'תנו בית ארמלות
 לבתי' - אין נותנין לה אלא אם בן קבלה עליה לישב
 בתוכו, ויכולין היורשין לעבב על ידה, שפא תשפירנו לאחר,
 לפיכך אם מתה - הן יורשין אותה.

ט. המלנה את חברו על גבי חבילה, ואברה חבילה - גובה
 משאר נכסים. אם אמר לה 'על מנת', שאין
 לה פרעון אלא מזה, אין גובין משאר נכסים. העושה שדה
 אפותיקי לכתבת אשה ושטפה נהר - גובה משאר נכסים,
 אם אמר לה 'על מנת שאין לה פרעון אלא מזה' - אין
 גובה משאר נכסים.

פרק שנים עשר

א. בראשונה פשהיתה בתבתה אצל אביה - היתה קלה
 בעיניו להוציאה, התקין שמעון בן שטח:
 שתהא בתבתה אצל בעלה, וכותב לה: 'כל נכסים דאית
 לי אחראין וערבאין לכתבתיך דא'". אין עושין כתבת אשה
 מן המטלטלין, מפני תקון העולם. אמר רבי יוסי: וכי מה
 תקון העולם יש בזו? אלא לפי שאין לה קצבה.

ח. כל הנכסים שיש לי אחראים וערבים לנכסים של כתבתך זו.

ב. אמר רבי שמעון: מפני מה אמרו הנזקין שמים להם בעידית? מפני הנזלגין ומפני החמסנין, שיהא כל אחד ואחד אומר: מפני מה אני גוזל? מפני מה אני חומס? ששומר הרי בית דין שמים לו שדה יפה שלי, וסמכו על המקרא (שמות כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם".

ג. מפני מה אמרו 'בעל חוב בבינונית'? מפני הרמאין, שלא יהא כל אחד ואחד נותן עינו בשדה חברו היפה, בתוך חצר חברו היפה, ומלוה אותו עליה וקופץ ונוטלה. אם כן ישמו לו בזבורית? שלא לגדר דרך בפני לוין, שלא יהא אדם מבקש ללוות ואין אדם מלוהו.

ה. כתבת אשה בזבורית; דברי רבי יהודה שאמר משום רבי שמעון. מפני מה אמרו: 'כתבת אשה בזבורית'? יתר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא. ועוד, בשתה של אשה מרבה יותר מן האיש. אם כן לא תהא לה כתבה? אלא שהאשה יוצאת לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אין מוציא אלא לרצונו.

ה. אין שם אלא עידית - בלן גובין מן העידית. בינונית - בלן גובין מן הבינונית. זבורית - בלן גובין מן הזבורית, עידית ובינונית - הנזקין שמים להן בעידית. בעל חוב וכתבת אשה בבינונית, עידית וזבורית - הנזקין שמים להן בעידית ובעל חוב וכתבת אשה בזבורית. בינונית וזבורית - הנזקין ובעל חוב בבינונית וכתבת אשה בזבורית.

מִכֶּרֶן לְאַחַד אוֹ לְשְׁלֹשָׁה בְּאַחַד, נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים. הַנִּזְקִין
שָׁמִין לָהֶם בְּעֵידִית, בַּעַל חוֹב בְּבִינוּנִית וּכְתַבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.
מִכֶּרֶן לְשְׁלֹשָׁה, זֶה אַחֵר זֶה, אֶפְלֹ נִזְקִין מִזִּבּוּרִית, וּכְתַבַּת
אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעֵידִית - גּוֹבִין מִן הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן. אִין
בָּהֶן - גּוֹבִין מִשְׁלָפְנֵי. אִין בָּהֶן - גּוֹבִין מִשְׁלָפְנֵי פָּנָיו.

ו. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה שְׂדֵהוּ אֲפוֹתִיקִי
לְכַתְּבַת כִּלְתּוֹ - יָדָה עַל הָעֲלִיוֹנָה. רוֹצָה - גּוֹבָה
מִמֶּנּוּ. רוֹצָה - גּוֹבָה מִשְׁאָר נִכְסִים.

ז. אֶלְמָנָה שְׂאֲמָרָה: 'אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית בַּעְלִי' - אִין
הַיּוֹרְשִׁין יְכוּלִין לַעֲכֹב עַל יָדָה, שֶׁכֶּךָ הוּא כְּבוֹד
שֶׁל בַּעֲלָהּ. אֲמָרָה: 'אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית אָבִיא' - יְכוּלִין
הַיּוֹרְשִׁין לַעֲכֹב עַל יָדָה, שֶׁכֶּךָ הִיא בְּרַכַּת הַבֵּית מְרַבָּה.

ח. כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - גּוֹבָה כְּתַבְתָּהּ לְעוֹלָם, וְכָל
זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ - גּוֹבָה כְּתַבְתָּהּ עַד עֲשָׂרִים
וְחֲמִשׁ שָׁנִים, שִׁישׁ בְּעֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה מִזִּבּוּה
כִּנְגֹד כְּתַבְתָּהּ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר שְׂאֵמֵר מַשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים שָׁנָה. וְחֲכָמִים
אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ - גּוֹבָה כְּתַבְתָּהּ לְעוֹלָם.
וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - גּוֹבָה כְּתַבְתָּהּ עַד עֲשָׂרִים
וְחֲמִשׁ שָׁנִים. וְכֵן יוֹרְשִׁים הַבָּאִים בְּרִשּׁוּתָהּ - מוֹכְרִים כְּתַבְתָּהּ
עֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנִים. בַּעְלֵי חוֹב גּוֹבִין לְעוֹלָם, אֵף עַל פִּי
שְׂאִין מִשְׁכִּירִין.

ט. מי שחלד למדינת הים ובא, ואשתו תובעת מזונות, אם אמר: 'הוציא לה מעשה ידיה למזונותיה' - הרשות בידו, ואם פסקו לה בית דין, מה שפסקו - פסקו.

י. אמר רבי יוסי בן רבי יהודה: לא נחלקו אדמון וחכמים, על מה שפסק לה אביה, שהיא יכולה לומר: 'אבא פסק עלי, מה אני יכולה לעשות? או כנס או פטור'. על מה נחלקו? על שפסקה היא לעצמה, שאדמון אומר: יכולה היא שתאמר: 'סבורה הייתי שאבא נותן לי, עכשו שאין אבא נותן לי, מה אני יכולה לעשות? או כנס או פטור'. אמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון. הפוסק מעות לבתו הקטנה, ופשט את הרגל - בופין אותו לתן, שזכין לאדם שלא בפניו.

יא. שלש ארצות לנשואין - יהודה ועבר הירדן והגליל. במה דברים אמורים? בזמן שהיה מיהודה וארם אנשה מיהודה, מגליל וארם אנשה מגליל אבל אם היה מיהודה, וארם אנשה מגליל - בופין אותה לצאת, שעל מנת כן נשאה. אם אמר פלוני מיהודה: 'נשאתי אנשה מגליל' - אין בופין אותה לצאת. 'בגליל' - בופין אותו לצאת.

יב. מוציאים מעיר שרפה עובדי פוכבים לעיר שרפה ישראל, ואין מוציאים מעיר שרפה ישראל לעיר שרפה עובדי פוכבים. הוא רוצה לבא לארץ ישראל והיא אינה רוצה לבא - בופין אותה לבא. היא רוצה לבוא לארץ

ישראל והוא אינו רוצה - בופין אותו לבא. הוא רוצה
לצאת מארץ ישראל, והיא אינה רוצה - אין בופין אותה
לצאת. היא רוצה והוא אינו רוצה - בופין אותו לצאת.

יג. המוציא שטר בבל - גובין עליו כסף בבל. בארץ ישראל
- גובין עליו כסף ארץ ישראל. הנה כתוב סתם,
אם מוציאו בבל - גובה עליו כסף בבל, בארץ ישראל -
גובה עליו כסף ארץ ישראל. הנה כתוב עליו כסף סתם -
הרי זה גובה. כל זמן שירצה, מה שאין בן בכתבת אשה.

יד. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל - נותן
לה כסף ארץ ישראל. בארץ ישראל וגרשה בבל
- נותן לה כסף ארץ ישראל. בבל וגרשה בארץ ישראל
- נותן לה כסף ארץ ישראל. רבי שמעון בן גמליאל אומר:
כתבת אשה ובעל חוב במקום הנשואין. חמשה סלעים של
בן, שלשים של עבד, חמשים של אונם ושל מפתה, ומאה
של מוציא שם רע - כלם, אף על פי שהן בבל - גובה
עליהן כסף ארץ ישראל. כסף שדברה בו תורה בבל מקום
- זה כסף צורי. איזה כסף צורי? זה כסף ירושלמי.

מסכת גטין

פרק ראשון

א. המביא גט מסוריא - במביא מחוצה לארץ. צריך שיאמר:
'בפני נכתב ובפני נחתם', מעבר הירדן במביא
מארץ ישראל, ואין צריך שיאמר: 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

ב. המביא גט ממדינת הים, ונתנו לה, ולא אמרו לה:
בפני נכתב ובפני נחתם, אם נתקיים בחותמו
- כשר. ואם לאו - פסול. הוי, לא הערכו לומר: 'בפני
נכתב ובפני נחתם' להחמיר עליה, אלא להקל עליה.

ג. המביא גט ממדינת הים, ולא נכתב בפניו ולא נחתם
בפניו - הרי זה מחזירו למקומו, ועושה לו בית
דין, ומקנימו בחותמו, ומביאו, ואין צריך שיאמר: 'בפני
נכתב ובפני נחתם', אלא אומר: 'שליח בית דין אני, בארץ
ישראל שליח עושה שליח; רבי שמעון בן גמליאל אומר:
אין שליח עושה שליח בגטין'.

ד. בראשונה היו אומרים ממדינה למדינה, חזרו לומר
משכונה לשכונה. רבי שמעון בן גמליאל
אומר: אף מהגמוניא להגמוניא.

ה. חָמֵר בְּמַדִּינַת הַיָּם שְׂאִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
שְׂאִין בְּמַדִּינַת הַיָּם, שֶׁהַמְּבִיא גִט מְמַדִּינַת הַיָּם,
צָרִיךְ שִׁיאָמַר: 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם', אִם יֵשׁ עָלָיו עוֹרְרִין
- יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו. הַמְּבִיא גִט מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין יָכוֹל
לֹאמֹר: 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם', אִם יֵשׁ עָלָיו עֵדִים - יִתְקַיֵּם
בְּחוֹתְמָיו.

ו. בִּיצֵד אָמְרוּ: 'יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו'? עֵדִים שֶׁאָמְרוּ: כָּתַב
יָדִינוּ הוּא זֶה, אָבֵל אֵין אָנוּ מִבִּירִין לֹא אֵת הָאִישׁ
וְלֹא אֵת הָאִשָּׁה - כָּשֶׁר. 'אֵין כָּתַב יָדִינוּ זֶה', אָבֵל אֲחֵרִים
מְעִידִין בָּהֶם שֶׁהוּא כָּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כָּתַב יָדָן יוֹצֵא
מִמָּקוֹם אֲחֵר - כָּשֶׁר.

ז. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: עֲבוּ וּתְחוּמִיָּהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִטִּין.
וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: עֲבוּ וּתְחוּמִיָּהּ כְּחוּץ לְאֶרֶץ לְגִטִּין.
מַעֲשֶׂה בְּאַחַד מִכֶּפֶר סָסִי שֶׁהֵבִיא גִט לְפָנַי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל,
אָמַר לוֹ: אַף אַתָּה צָרִיךְ לֹאמֹר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם,
שֶׁאֵל תִּזְקַק לְעֵדִים. לְאַחַר שִׁיּוּצָא, נִכְנַס לְפָנָיו רַבִּי אֶלְעָאִי,
אָמַר לוֹ: וְהֵלֵא כֶּפֶר סוֹסָאִי מִבִּלְעַת בִּתְחוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְקִרְוָה לְצַפּוּרִי יוֹתֵר מֵעֲבוּ. אָמַר לוֹ: שְׂתַק בְּנִי, שְׂתַק!
הוּאִיל וַיֵּצֵא הִדְבָּר בְּהִתֵּר - יֵצֵא.

ח. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שְׁנֵשְׁנֵי עֵדִים כּוֹתִים - כָּשֶׁר.
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה שֶׁהֵבִיא לְרַבִּן גַּמְלִיאֵל בְּכֶפֶר
עוֹתְנָאִי גִט אִשָּׁה, וְהָיוּ עֲדָיו כּוֹתִים וְהִכְשִׁירוּ.

ט. כל שטרות העולים בערפאות שפיהם, אף על פי שחותמיהן עובדי כוכבים. רבי עקיבא מכשיר בכסף, וחכמים פוסלין בגמי נשים ובשחרורי עבדים. אמר רבי אליעזר ברבי יוסי: כך אמר להם רבי שמעון לחכמים בצידן, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים על כל השטרות העולים בערפאות של עובדי כוכבים, אף על פי שחותמיהן עובדי כוכבים שהם כשרים, ואפילו גמי נשים ושחרורי עבדים, לא נחלקו, אלא בזמן שנעשו בהדיוט, שרבי עקיבא מכשיר בכסף, וחכמים פוסלין, חוץ מגמי נשים ושחרורי עבדים. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אף אלו כשרים, במקום שאין ישראל חותמין.

י. אמר רבי אלעזר: אמרנו לו לרבי מאיר, מפני מה זכין לעבדים שלא בפניו? והלא זכות הוא לעבד שיצא מתחת יד רבו לחרות! אמר לנו: אינו אלא חוב הוא לו, שאם היה עבד כהן - נמצא פוסלו מן התרומה. אמרנו לו: ומה אם ירצה שלא לזונו וישלם לפיכך - הרשות בידו. אמר לנו: ומה אם אלו עבד כהן שפירח, ואשת כהן שמרדה על בעלה, הלא אוכלין בתרומה, וזה אינו אוכל, אבל אשה אינה בן, אלא חוב הוא לה, שכן פסלה מן התרומה ומפסידה מן המזונות.

יא. האומר לחברו: 'הולך מנה לפלוני שאני חייב לו, הן מנה זו לפלוני, פקדון שיש לו בידי, הולך מנה זו לפלוני, פקדון שיש לו בידי' - חייב באחריותו, אם בא

לחזור - לא יחזור, ותיב. הולך מנה זו לפלוני - תן מנה זה לפלוני, הולך מנה זו לפלוני, הולך שטר מתנה זה לפלוני, תן שטר מתנה זה לפלוני, אם רצה להחזיר - לא יחזור. הלך ומצאו שמת - יחזור למשלת, ואם מת - יתן ליוֹרשים. זכה מנה זה לפלוני, קבל מנה זו לפלוני, זכה שטר מתנה זה לפלוני, קבל שטר מתנה זה לפלוני, אם רצה לחזור - לא יחזור. הלך ומצאו שמת - יתן ליוֹרשיו. ואם לאחר מיתה זכה - יחזיר למשלת, שאין אדם זוכה, שאין אדם זוכה בכֶּתֶב לאחר מיתה. מי שאמר: 'שא מנה זה לפלוני, טול מנה זה לפלוני, יהא מנה זה לפלוני בידך', ומת, אם רצה להחזיר - לא יחזיר, ואין צריך לומר, באומר: - זכה לו. ובאומר: - התקבל לו.

פרק שני

א. **המביא** גט ממדינת הים, ונתנו לה, ולא אמר לה: 'בפני נכתב ובפני נחתם' - הרי זה מקבלו הימנה, אפלו לאחר שלש שנים ויחזור וינתנו לה, ויאמר לה: 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

ב. **נאמנת** אשה שתאמר: 'זהו גט שנתי לי'. נקרע - בִּישֵׁר, נתקרע - פסול, נקרע בו קרע של בית

דין - פסול. רבי שמעון בן אלעזר אומר: מדבק את הקרעים ונותן לה, ואומר לה: 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

ג. אחד אומר 'בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם' - פסול. שנים אומרים: 'בפני נכתב', ואחד אומר: 'בפני נחתם' - פסול. רבי יהודה מבשיר בזה.

ד. רבי שמעון אומר: אפלו כתבו היום וחתמו למחר - פשר. כתבו בעיר זו - לא יחתמו בעיר אחרת. ואם חתמו - פשר. כתבו בארץ וחתמו בחוץ לארץ - צריך שיאמר: 'בפני נכתב ובפני נחתם'. כתבו בחוץ לארץ וחתמו בארץ ישראל, אין צריך שיאמר: 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

ה. כתבו בקליפי אגוזים, בקליפי רמונים, בדם הקרוש, ובחלב הקרוש, על עלי זית, על עלי דלעת, על עלי חרוב, על כל דבר שהוא של קימא - פשר. על עלי חזרין, על עלי ברשין, על עלי בצלים, על עלי ירקות וורדין, על כל דבר שאינו של קימא - פסול. זה הכלל: כתב דבר שהוא של קימא על גבי דבר שאינו של קימא, או בדבר שאינו של קימא על גבי דבר שהוא של קימא - פסול, עד שיכתב בדבר שהוא של קימא, ועל דבר שהוא של קימא.

ו. המקרע על העזר כתבנית כתב - פסול. הרושם על העזר כתבנית כתב - פשר. רבי יוסי הגלילי

אומר: מה ספר מיוחד שאין בו רוח חיים, יצא דבר שיש בו רוח חיים. רבי יהודה בן בתיירה אומר: מה ספר מיוחד שהוא תלוש מן הפרקע, יצא דבר המחבר לפרקע. כתב על קרן הצבי, וחתכו, וחתמו, ונתנו לה - פסול, שנאמר (דברים כד): "וְכָתַב וְנָתַן" - 'מה נתינה בתלוש, אף בתיבה בתלוש'. כתב על קרן פרה, ונתן לה את הפרה, על היד של עבד, ונתן לה את העבד - וכתה בהן.

ז. אומר לה: 'הרי זה גיטיך, והשאר בתביתך'. נתקבלה גטה ונתקבלה בתביתה. 'הרי זה גיטיך, על מנת שתחזיר לי את הניר' - הרי זו מגרשת. 'על מנת שהניר שלי', או שנתנו לה הניר עצמו או שכתבו על ידה - אינה מגרשת.

ח. חבל פשרין לקבל את גטה, חוץ מחרש שוטה וקטן, חבל נאמנים להביא לה את גטה, אפילו בנה, אפילו בתה, ואפילו חמש נשים שאין נאמנות לומר 'מת בעלי' - נאמנות להביא גטה. חמותה, ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה, ובת בעלה. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי עקיבא: אשה עצמה נאמנת להביא גטה, מקל וחמר, ומה צרתה שאין נאמנת לומר 'מת בעלי', נאמנת להביא גטה, היא שנאמנת לומר 'מת בעלי' אינו דין שנאמנת להביא גטה? דיו לבא מן הדין להיות כנדון! מה באלו צריכות שיאמרו: 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף היא עצמה שהביאה, צריכה שתאמר: 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

ט. גַּם אִשָּׁה שֶׁכָּתְבוּ שְׁמָהּ לְשָׁמָּה - פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כד, א): "וְכָתַב לָהּ" - 'לְשָׁמָּה'. שֶׁחֲרוּר עֶבֶד שֶׁכָּתְבוּ שְׁמָהּ לְשָׁמוֹ - פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, כ): "אוֹ חֲפָזָה לֹא נָתַן לָהּ", וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר: "וְכָתַב לָהּ" - מֵה 'לָהּ' הָאֱמֹר לְהִיוֹן לְשָׁמָּה, אֵף לָהּ הָאֱמֹר כָּאֵן לְשָׁמָּה.

י. מִגְלַת סוּטָה שֶׁכָּתְבָהּ שְׁמָהּ לְשָׁמָּה - פָּסוּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, ל): "וַעֲשֵׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת" - 'שִׁיהִיו כָּל מַעֲשֵׂיהָ לְשָׁמָּה'. כָּתַב סוֹפֵר לְשָׁמָּה, וְחָתְמוֹ עֲדִים לְשָׁמָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּתְבוּהוּ וְחָתְמוּהוּ וְנָתְנוּ לָהּ - פָּסוּל, עַד שִׁיאֵמַר לְסוֹפֵר 'כָּתוּב', וְלַעֲדִים 'חָתוּמוֹ'. וְלֹא עוֹד, אֲפֹלָא אֲפֹלָו כָּתַב בְּכָתַב יָדוֹ לְסוֹפֵר 'כָּתוּב' וְלַעֲדִים 'חָתוּמוֹ', אֵף עַל פִּי שֶׁכָּתְבוּהוּ וְחָתְמוּהוּ וְנָתְנוּ לָהּ - פָּסוּל, עַד שִׁישְׁמְעוּ אֶת קוּלוֹ, שִׁיאֵמַר הוּא לְסוֹפֵר: 'כָּתוּב' וְלַעֲדִים 'חָתוּמוֹ'.

יא. לָזֶה מִמֶּנּוּ אֵלֶּף דִּינָר בְּשֹׁטֵר, וּפָרַע לוֹ, וּמִבִּקָּשׁ לָלוֹת מִמֶּנּוּ שְׁנֵיָה - הֵרִי זֶה לֹא יִחְזִיר לוֹ שֹׁטֵר הָרֵאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁמֶרַע כַּח הַקְּקוּחוֹת. מִשְׁכָּן לוֹ בֵּית, מִשְׁכָּן לוֹ שְׂדֵה, וּפָרַע לוֹ, וּמִבִּקָּשׁ לָלוֹת מִמֶּנּוּ שְׁנֵיָה - הֵרִי זֶה לֹא יִחְזִיר לוֹ שֹׁטֵר הָרֵאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁמֶרַע כַּח הַבָּאִין אַחֲרָיו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֵׂה בֶּבֶן קִדְרָה שֶׁהָיָה כּוֹתֵב טְפוּסֵי גִטִּין בְּעֶרְב, וּבֹא מַעֲשֵׂה לְפָנֵי חֲכָמִים וּפָסְלוּ אֶת בֶּקָּן. רַבִּי אֶלְעָזָר מִכְשִׁיר בְּבִקָּן, חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כד, א): "וְכָתַב לָהּ" - 'לְשָׁמָּה'.

יב. גַּם שְׁאֵבֶד מִמֶּנּוּ, וּמִצָּאוֹ לְאַחַר זְמַן, אֵף עַל פִּי שְׂמִכִּיר אֶת
 סִימָנוֹ - פָּסוּל, לְפִי שְׂאִין סִימָן לְגִטִּין. אִיזוּהוּ לְאַחַר זְמַן?
 בְּרִי שִׁילָךְ אַחֵר לְאוֹתוֹ מְקוֹם, אֲבָל נָתַנוּ בְּשָׂדֶה וּבְתֵבָה וּבְמִגְדָּל,
 וְנָעַל בְּפָנָיו, אֲבָד, אֵף עַל פִּי שְׂמִצָּאוֹ לְאַחַר זְמַן - בָּשֵׁר.

יג. וְעוֹד שְׁלֹשָׁה הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן: אֶת שְׁנִרְתּוֹ חֵיה, וְאֶת
 שְׂשֻׁטְפוֹ נָהָר, וְאֶת שְׂנַפֵּל עָלָיו מַפְלָת - נוֹתְנִין
 עֲלֵיהֶן חוּמְרֵי חַיִּים וְחוּמְרֵי מֵתִים. בֵּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל וּבֵת
 יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן - לֹא תֹאכַל בְּתֵרוּמָה. עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח, וְאִשְׁתּוֹ
 כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָּה - הֵרִי אֵלָיו אוֹכְלִין בְּתֵרוּמָה. לֹא יֵצֵא הָרוֹצֵחַ
 חוּץ לְגִבּוֹל עִיר מִקְלָטוֹ, בְּחֻזְקַת שְׂכֵהֵן גָּדוֹל קָיָם.

יד. הוֹלֵךְ גִּט לְאִשְׁתּוֹ, עַל מְנַת שְׂתֵתָן לְאַבָּא וּלְאִחֵי מֵאֲתָנִים
 זֶוּז - אֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ, עַל מְנַת שְׂתֵתָן לָךְ
 מֵאֲתָנִים זֶוּז - אֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ, שְׂעָא הָאֲמִין לְכָל אָדָם
 אֶפְּאֵל לוֹ. אָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ גִּט זֶה לְאִשְׁתּוֹ, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ.
 אֶת הוֹלֵךְ גִּט זֶה לְאִשְׁתּוֹ* - אֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ, שְׂעָא
 הָאֲמִין לְכָל אָדָם אֶפְּאֵל לוֹ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. תְּמַלִּיזָה מְעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלְוִי, וְאֶת הָעֲנִי, וְמֵת -
 צְרִיךְ לְטוֹל רְשׁוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁין. אֵלָיו הֵן הַיּוֹרְשִׁין,

א. שֶׁהַבַּעַל מְקַפֵּיד שְׂדוּקָא הוּא בְּעַצְמוֹ יִמְסַר לָהּ אֶת הַגֵּט וְלֹא אַחֵר.

רבי אומר: כל שירשו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: המלוה מעות את הבהן, ואת הלוי, בפני בית דין, ומתו - מפריש עליהן ברשות אותו שבט. המלוה מעות את העני ומת - מפריש עליהם ברשות כל עניים. רבי אחא אומר: ברשות עני עולם.

ב. המלוה מעות את העני והעשיר - אין מפרישין, שאין מפרישין על האבוד, וזה עני במה שבידו. המלוה מעות את הבהן ואת הלוי, ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן, מפריש עליהן, בחזקת שהן קיימין, ומפריש עליהן בשער הזול, ואין בו משום רבית, ואין שביעית משמטת, ואם בא לחזור - אינו חוזר. ואם נתאשו הבעלים - אין מפרישין עליהן, לפי שאין מפרישין על האבוד.

ג. האומר: 'הילך מנה ונתן לפלוני בן לוי מחלקו', אם רצה לחזור - לא יחזור. קח מנה זו מדמי מעשר שיש לך בידך, והילך דמיו - חוששין לתרומת מעשר שבו, בור מעשר יש לך בידך - חוששין לתרומת מעשר שבו, והלך ונתנו לאחר - אין לו עליו אלא תרעמת.

ד. המניח פרות להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות. מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני - מפריש עליהן בחזקת שהן קיימים, ואינו חושש שפא הרקיבה התבואה, ושפא החמין היין, ושפא החלדו המעות. הלך ומצאן שהרקיבו, ושהחמין, ושהחלדו - הרי זה חושש

לתבואה, כְּדִי שְׁתַּרְקֵב, וּלְיֵין כְּדִי שְׁיַחְמִיץ, וּלְמַעוֹת כְּדִי שְׁיַחְלִיד. אָבְדוּ - הֲרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ מַעַת לָעֵת; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשִׁלְשָׁה פָּרְקִים בּוֹדְקִין אֶת תַּיִן.

ה. קָדָם אֵצֶל אִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח אֶצְלָהּ שְׁלִיחַ, וְאָמַר לָהּ: 'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָךְ אִי אֶפְשִׁי שְׁתַּעֲשִׂי בּוֹ, הֲרִי זֶה בָּטֵל הוּא' - דְּבָרָיו קִיָּמִים. 'פָּסוּל הוּא', 'אֵינוֹ גֵּט' - לֹא אָמַר כָּלוּם. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמִבְטָלוֹ, אִם בָּטְלוֹ - מִבְטָלוֹ; דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין יָכוֹל לְבָטְלוֹ, וְלֹא הוֹסִיף עַל תְּנָאִי, שָׂאֵם בֶּן, מָה בַּח בֵּית דִּין יָפֵה?

ו. אָמַר לְשָׁנִים: תָּנּוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, יָכוֹל לְבָטֵל זֶה שָׂאֵם בֶּפְנֵי זֶה; דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ יָכוֹל לְבָטֵל אֶדָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. אִם אָמַר לָזֶה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ וּלְזֶה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ - יָכוֹל לְבָטְלוֹ, אֶפְלֹ זֶה שָׂאֵם בִּפְנֵי זֶה.

ז. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה וּפְדָאוּהוּ לְשֵׁם עֶבֶד - יִשְׁתַּעֲבֵד, וְרַבּוֹ נֹתֵן דָּמָיו. לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, וְאֵין רַבּוֹ נֹתֵן דָּמָיו. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּין כֶּדֶּ וּבֵין כֶּדֶּ יִשְׁתַּעֲבֵד, וְרַבּוֹ נֹתֵן דָּמָיו. אָמַר לוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כְּשֵׁם שֶׁמְצֹוִין יִשְׂרָאֵל לְפָדוֹת בְּנֵי חוֹרִין, כֶּדֶּ מְצֹוִים לְפָדוֹת אֶת הָעֶבְדִּים.

ח. אֵיזְהוּ גֵּדֵר שְׁצָרִיד חֲקִירַת חֲכָם? אָמַר: 'קוֹנֵם אִם אִשְׁתִּי נִהְיִית לִי, שֶׁנִּגְבָּה אֶת פִּיסִי, שֶׁהִכְתָּה אֶת בְּנִי'.

ונודע ש"א הפתו, ושא גנבה; רבי אליעזר אומר: אף בזה לא יחזיר מפני תקון העולם. כמה דברים אמורים? בזמן שנדר ואחר כך גרש, אבל גרש ואחר כך נדר - מתר. נדר לגרש ונמלך - מתר. נדר בנייר ובקרפון ובשבעה - מתר.

ט. מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר עולמית? שהמוציא את אשתו משום שם רע, ונשאת לאחר וילדה, ואחר כך נמצאו דברים בדאים, אומר: 'אלו הייתי יודע שהדברים בדאין, אפלו נתנו לי מאה מנה לא הייתי מגרשה' - נמצא גט בטל והולך ממזר. ומפני מה אמרו 'המוציא את אשתו משום נדר - לא יחזיר'? מפני שמוציא בנדר, ונשאת לאחר וילדה, ואחר כך נמצא נדר בטל, ואומר: 'אלו הייתי יודע שהנדר בטל, אפלו נתנו לי מאה מנה - לא הייתי מגרשה', נמצא גט פסול והולך ממזר.

י. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר: מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר? ש"א יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות! אומרין לה: 'הוי יודעת, שהמוציא את אשתו משום שם רע - אין יכולה היא שתחזר'. מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום נדר לא יחזיר? ש"א יהיו בנות ישראל פרוצות בנדרים! אומרין לה: 'הוי יודעת, שהמוציא את אשתו משום נדר - אין יכולה היא שתחזר'.

יא. המוציא את אשתו משום אילונית, ונשאת לאחר, והיו לה בנים, והיא תובעת כתבתה מן הראשון. משום רבי יהודה בן בתירה אמרו, אומרים לה: 'יפה שתיקותיך מדבוריך'. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: משום אילונית נותנים לה כתבתה, בחזקת שהיא בשרה.

יב. אין מבליעין דגרי זהב במלחמה מפני סכנות נפשות. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אין מבריחין את השבויין מפני תקנת השבויים. בראשונה היו אומרים: המטמא ומנסך. חזרו ואמרו: אף המדמע. חזרו לומר: אף המנסך, בשוגג - פטור, במזיד - חייב, מפני תקון העולם.

יג. ברהנים שפגלו במקדש, שוגגין - פטורין. מזידין - חייבין, מפני תקון העולם. שליח בית דין שהכה ברשות בית דין, והזיק בשוגג - פטור, במזיד - חייב, מפני תקון העולם. רופא אמן שרפא ברשות בית דין והזיק, בשוגג - פטור, במזיד - חייב, מפני תקון העולם. המחיתך את העפר במעי אשה ברשות בית דין, והזיק, בשוגג - פטור. במזיד - חייב, מפני תקון העולם.

יד. ארץ יהודה אין בה משום סקריקין, מפני ישוב המדינה. במה דברים אמורים? בהרוגין שנהרגו לפני המלחמה, ובשעת מלחמה אבל הרוגין שנהרגו מן

המלחמה ואילך - יש בו משום סקריקין, גליל - לעולם
יש בה משום סקריקין.

מ. הלוקח מן הסקריקין, וחזר ולקח מבעל הבית - מקחו
קיים, מבעל הבית, וחזר ולקח מסקריקין - מקחו
בטל, ואם עשה לו בעל הבית אחריות - מקחו קיים. זו
משנה ראשונה, בית דין שאחריתו אמרו: הלוקח מן הסקריקין
- נותן לבעלים רביע. רביע בקרקעות, רביע במעוֹת, ויד
בעלים על העליונה, רצו בקרקע - נוטלין, רצו במעוֹת -
נוטלין. אימתי? בזמן שאין ביִדן לקח, אבל אם יש ביִדן
לקח - הן קודמין לכל אדם. רבי הושיב בית דין, ונמנו,
שם שיהיה בפני סקריקין שנים עשר חדש - כל הקדם
יקח. אבל נותן לבעלים רביע, רביע בקרקע, רביע במעוֹת
- יד בעלים על העליונה, אם יש ביִדן לקח - הן קודמין
לכל אדם.

מ. האריסין, והתבורות, והאפוטרוֹפסין - אין בהם משום
סקריקין. הבא מחמת חוב, ומחמת אנפרות
- אין בהם משום סקריקין, ואנפרות עצמה - מתנת
לבעלים כל שנים עשר חדש.

ג. עכו"ם בעל זרוע שאנס נכסי ישראל ויָרַד לתוך שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה,
ויש עדים לעכו"ם שיש לו חוב על ישראל זה, או שהישראל עצמו הודה בזה. ד. אנפרות -
עכו"ם שאין הישראל מסור להרגו, אף נטל ממנו העכו"ם את שדהו של ישראל בטענה שיש
לו חוב על ישראל בעל השדה, ואין לו לעכו"ם עדים שיש לו חוב על ישראל זה, וגם הישראל
אינו מודה שיש לעכו"ם חוב עליו.

יז. רבי שמעון בן אלעזר אומר: לקח מן האשה בכתבתה, וחזר ולקח מן האיש - מקחו קיים, מן האיש וחזר ולקח מן האשה - מקחו בטל. אם עשתה לו אשה אחריות בכתבתה - מקחה קיים. הפעושות - מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין, אבל לא בקרקעות. רבי שמעון בן גמליאל אומר: לא אמרו פעושות אף בהוה. עני שנוטל בידו ומשליך אחת אחת, מה שסתתיו גזל גמור.

יח. עיר שיש בה ישראל ועובדי פוכבים - הפרנסין גובין מישראל ומעובדי פוכבים, מפני דרכי שלום, ומפרנסין עניי עובדי פוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. מספידין וקוברין מתי עובדי פוכבים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום. ומבקרין חולי פותים עם חולי ישראל מפני דרכי שלום. ומנחמין אבלי פותים עם אבלי ישראל.

פרק רביעי

א. האשה שאמרה: 'התקבל לי גיטי', ואשתה אמרה: 'התקבל לי גיטי', 'הילך', 'הולך לה', 'התקבל לה וזכי לה', אם רצה לחזר - לא יחזר. 'הבא לי גיטי', ואשתה אמרה: 'הבא לי גיטי', 'הילך', 'הולך לה ונתן לה', 'התקבל לה וזכי לה', אם רצה לחזר - יחזר; דברי רבי.

רבי שמעון בן גמליאל אומר: הולך לה ונתן לה, אם רצה לחזור - יחזור. 'התקבל לה ונפי לה', אם רצה לחזור - לא יחזור. רבי אומר: בכלם לא יחזור, עד שיאמר: 'אי אפשי שתקבל אלא הולך ונתן לה'.

ב. 'הבא לי גיטי, ואשתך אמרה התקבל לי גיטי'. 'התקבל לה גטה' ואשתך אמרה 'התקבל לי גיטי' - 'הולך לה ונתן לה, התקבל לה ונפי לה', אם רצה לחזור - יחזור. 'שא לי גיטי', 'שול לי גיטי', 'יהא גיטי לי בידך', האומרת: 'התקבל לי', 'הולך גט אשתך', 'גט בתך', 'גט אחותך', 'והלך ונתנו לה' - פשר. אמרו לו: 'נכתוב גט לאשתך?' 'הולך גט אשתך', 'גט בתך', 'גט אחותך', 'והלך ונתנו לה' - פסול, אפילו הן הראשונים הן האחרונים. או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים. אפילו שני אחים ואחד מצטרף עמהן.

ג. קטנה שיודעת לשמור את גטה - הרי זו מתגרשת, אבל אין עושה שליח עד שתביא שתי שערות. איזו היא קטנה? שיודעת לשמור את גטה, כל שמשמרת גטה ודבר אחר, ומחזרת לאחר שעה.

ד. האשה שאמרה: 'התקבל לי גיטי במקום פלוני', וקבל לה במקום אחר - פסול. ורבי אליעזר מכשיר. הבא לי גיטי במקום פלוני, והביאו לה במקום אחר - פשר, בכלם אין מגרשת, עד שיאמר: 'אי אפשי שתקבלנו

לָהּ אֵלֶּה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי'. הָאוֹמֵר: 'תִּרְכּוּ אֶת אִשְׁתִּי' -
 בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לָהּ. 'הֲרִי זֶה גִּטָּה', וְאָמְרָה: 'תְּנוּהוּ לְפְלוֹנִי'
 - אֵין מְגַרְשֶׁת. 'שִׁיקְבְּלוּ לִי' - הֲרִי זֶה מְגַרְשֶׁת.

ה. הָאוֹמֵר לְשָׁנִים: 'תְּנוּ גִט לְאִשְׁתִּי', אוּ לְשִׁלְשָׁה: 'כְּתֹבוּ
 גִּט וְתְנוּ לְאִשְׁתִּי' - הֲרִי זֶה יְכַתְּבוּ וְיִתְּנוּ לָהּ.
 וְאִם אֵינָם יוֹדְעִים - יִלְמְדוּ. מִכִּירִין אֶת הָאִישׁ וְאֵין מִכִּירִין
 אֶת הָאִשָּׁה - בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין. מִכִּירִין אֶת הָאִשָּׁה וְאֵין מִכִּירִין
 אֶת הָאִישׁ - בּוֹתְבִין וְאֵין נּוֹתְנִין. אָמַר: 'כְּתֹבוּ', וְלֹא אָמַר
 'תְּנוּ', אַף עַל פִּי שֶׁמִּכִּירִין אֶת שְׁנֵיהֶם - בּוֹתְבִין וְאֵין נּוֹתְנִין.
 הָיָה צוּרָח וְצוּרָח מֵרֹאשׁ הַהֵר: 'כָּל הַשּׁוֹמֵעַ קוֹלִי יְכַתֵּב גִּט
 לְאִשְׁתִּי' - הֲרִי אֵלֶּה יְכַתְּבוּ וְיִתְּנוּ.

ו. בָּרִיא שֶׁאָמַר: 'כְּתֹבוּ גִט לְאִשְׁתִּי', וְעָלָה לְרֹאשׁ הַגֶּג וְנָפַל
 - בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לָהּ, כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְשֻׁמָּה. רַבֵּן
 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם מַעֲצָמוּ נָפַל - הֲרִי זֶה גִּט.
 אִם לְאַחֵר זְמַן נָפַל - בּוֹתְבִין וְאֵין נּוֹתְנִין, שֶׁאֵין אוֹמֵר: 'שְׂמָא
 הָרוּחַ דִּחְפָּתוּ'.

ז. אָמַר לְשָׁנִים: 'תְּנוּ גִט לְאִשְׁתִּי עַל מְנַת שְׁתַּמְתִּין לִי שְׁתִּי
 שָׁנִים', וְחֹזֵר וְאָמַר לְשָׁנִים: 'תְּנוּ גִט לְאִשְׁתִּי עַל מְנַת
 שְׁתַּתֵּן לִי מֵאֲתִים זוּז', לֹא בִטְלוּ דְבָרָיו הָאֲחֵרוֹנִים אֶת
 הָרִאשׁוֹנִים, אֵלֶּה הָרִשּׁוֹת בִּידָה. רָצָתָה תִּמְתֵּן, רָצָתָה תִּתֵּן,
 אָמַר לְשָׁנִים: 'תְּנוּ גִט לְאִשְׁתִּי עַל מְנַת שְׁתַּמְתִּין לִי שְׁתִּי

שנים', וחזר ואמר לשנים: 'תנו גט לאשתי על מנת שתמתינ לי שלש שנים', בטלו דבריו האחרונים את הראשונים, ואין אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים מצטרפין לתת לה את גטה.

ה. 'הרי זה גטך' על מנת שתבעל לפלוני - הרי זה גט, ואינו חושש שפא תליך ותבעל. 'על מנת שתבעל ותנשא לאבא ולאחי' - הרי זו לא תנשא, ולא תצא. 'על מנת שתבעלי לפלוני', אם נבעלה - הרי זה גט, ואם לאו אינו גט.

ט. 'הרי זה גטך על מנת שתאכלי בשר חזיר', ואם היתה זרה: 'על מנת שתאכלי תרומה', ואם היתה גזירה: 'על מנת שתשתי יין', אם אכלה ושתתה - הרי זה גט, ואם לאו - אינו גט.

י. האומר לאשתו: 'הולך גטך שעה אחת לפני מיתתי', ובן האומר לשפחתו: 'הולך גט שחרורך שעה אחת לפני מיתתי' - הרי אלו לא יאכלו בתרומה, שפא ימות לאחר שעה.

יא. האומר לעשרה: 'בתבו גט ותנו לאשתי', אחד בותב במעמד בָּקָן. 'הוליכו גט לאשתי' - אחד מוליך לבָּקָן. 'בָּקָם הוליכו' - אחד מוליך במעמד בָּקָן, לפיכך אם מת אחד מהן - הרי הגט פסול.

פרק חמישי

א. הָיָה צָלוּב וּמִגִּיד, וְרָמָז לְכָתוּב גִּט לְאִשְׁתּוֹ - בּוֹתֵבִין וְנוֹתֵנִין
 לָהּ כָּל זְמַן שֵׁישׁ בּוֹ נִשְׁמָה. הָיָה חוֹלָה וּמִשְׁתַּק, אָמְרוּ:
 נִכְתוּב גִּט לְאִשְׁתָּהּ? הִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ
 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, אִם אָמַר עַל לָאוּ לָאוּ וְעַל הֵן הֵן - יְדַבְּרוּ
 קִיּוּמִין. וּבָשִׁם שֶׁבּוֹדֵקִין אוֹתוֹ לְגִטִּין, כִּךְ בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ לְמִקְחָוֹת,
 וְלַמִּתְנּוֹת, וְלִירוּשׁוֹת, וְלַעֲדוֹת.

ב. 'הָרִי זֶה גִּטָּהּ מֵהַיּוֹם אִם מִתִּי מִחֲלִי זֶה', אִם מֵת מִחֲלִי
 זֶה, וְעָמַד וְהִלֵּךְ בְּשׁוּק וְחָלָה וּמָת - אוֹמְדִין אוֹתוֹ,
 אִם מִחֲמַת חֲלִי הִרְאִשׁוֹן מֵת - הָרִי זֶה גִּט, וְאִם לָאוּ -
 אֵינוֹ גִּט. 'זֶה גִּטָּהּ מֵהַיּוֹם אִם מִתִּי מִחֲלִי זֶה', וְנָפַל הַבַּיִת
 עָלָיו, אוֹ הִכִּישׁוּ נָחָשׁ - אֵינוֹ גִּט. 'אִם לֹא אֶעֱמַד מִחֲלִי
 זֶה', נָפַל עָלָיו בֵּיתוֹ, וְנִשְׁכָּו נָחָשׁ - הָרִי זֶה גִּט, שְׁלֹא עָמַד
 מֵאוֹתוֹ חֲלִי.

ג. הָאֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: 'הָרִי זֶה גִּטָּהּ מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר מִיָּתָהּ', רַבִּי
 אוֹמֵר: גִּט, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גִּט. אִם מֵת,
 חוֹלָצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן הָאֹמֵר לְשִׁפְחָתוֹ: 'הִילֵךְ גִּט
 שְׁחֵרוּרָךְ מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר מִיָּתָהּ'. רַבִּי אוֹמֵר: גִּט שְׁחֵרוּר.
 וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁחֵרוּר עֲבָדִים כְּגִטֵּי נָשִׁים. הָאֹמֵר: 'עֲשׂוּ
 לְעַבְדִּי פְלוֹנִי בֶּן חוֹרִין מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר מִיָּתָהּ' - לֹא אָמַר
 כָּלוּם. וְכוּפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקָיָם וְדַבְּרֵי הַמֵּת.

ה. 'זה גטך מהיום אם מתי מחלי זה' - ימים שבינתיים, בעלה זכאי במציאתה, במעשה ידיה ובהפרת נדריה, ויורשת ומטמא לה. כללו של דבר: הרי היא באשתו לכל דבר, אלא שאין צריכה הימנו גט שני; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: בעילתו תלויה. רבי יוסי אומר: בעילתו ספק, וחכמים אומרים: מגרשת ואינה מגרשת, ובלבד שימות. לא תתיחד עמו, אפילו בנה הקטן, לפי שאינה בוששה לשמש בנגדו. ראוה שנתיהדה עמו באפלה, או שישנה עמו במרגלות המטה, אפילו הוא ער והיא ישנה, הוא ישן והיא ערה - אין חוששין שמה נתעסקו בדבר אחר, וחוששין משום זנות, ואין חוששין משום קדושין. רבי ישמעאל בן רבי יוסי אומר: אף חוששין משום קדושין. ראו שנים שנתיהדה עמו - צריכה הימנו גט שני. אחד - אינה צריכה הימנו גט שני. אחד בשחרית ואחד בין הערבים, זה היה מעשה, ובא ושאל רבי אליעזר בן תדאי לחכמים, ואמרו: אחד הן, ואין צריכה ממנו גט שני.

ה. 'הרי זה גטך על מנת שתתני לי מאתים זוז', ומת, אם נתנה - אין זקוקה לזבם, ואם לאו - זקוקה. רבי שמעון בן גמליאל אומר: תתן לאביו ולאחיו או לאחד מן הוורשים. 'הרי זה גטך על מנת שתתני לי מאתים זוז', ונתקרע הגט או שנאבד - מגרשת, ולאחר לא תנשא עד שתתן. 'לכשתתני לי מאתים זוז', ונתקרע גט או אבד, אם נתנה - הרי זה גט. אם לאו - אינו גט. 'הרי זה גטך על

מִנֶּת שֶׁתִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זָוִי, וְחֹזֵר וְאָמַר לָהּ: 'הֲרִי זֶה גִּטְךָ
מֵעַכְשָׁיו' - לֹא אָמַר כָּלוּם. בִּיצֵד יַעֲשֶׂהָ? וְיִטְלְנוּ מִיָּדָה וְיִחְזֹר
וְיִתְּנֶנּוּ לָהּ.

ו. 'הֲרִי זֶה גִּטְךָ עַל מִנֶּת שֶׁתִּשְׁמָשִׁי אֶת אָבִא, וְעַל מִנֶּת
שֶׁתִּנִּיקִי אֶת בְּנִי, שֶׁמִּשְׁתּוֹ שָׁעָה אַחַת וְהִנִּיקְתּוֹ
שָׁעָה אַחַת - הֲרִי זֶה גִּט. 'עַל מִנֶּת שֶׁתִּנִּיקִי אֶת בְּנִי' -
עֲשִׂים וְאַרְבָּעָה חֲדָשִׁים דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
שְׁמוֹנֶה עָשָׂר חֲדָשִׁים. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מוֹנִין
לְתִינוּק מִשְׁעַת לִידָתוֹ. 'עַל מִנֶּת שֶׁתִּשְׁמָשִׁי אֶת אָבִא וְעַל
מִנֶּת שֶׁתִּנִּיקִי אֶת בְּנִי' - הֲרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת מִיד, עַד שִׁיאֲמַר:
'לֹא תִשְׁמָשִׁי וְלֹא תִנִּיקִי'; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים
אוֹמְרִים: אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי - מְגֵרֶשֶׁת, וְאִם לֹא - אֵינָהּ
מְגֵרֶשֶׁת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין תְּנָאִי בְּכֶתוּבִין
שְׂאִינוּ כְּפוּל.

ז. 'עַל מִנֶּת שֶׁתִּשְׁמָשִׁי אֶת אָבִא, וְעַל מִנֶּת שֶׁתִּנִּיקִי אֶת
בְּנִי, וּמֵת הָאָב אוֹ הַבֶּן, הוּאִיל וְלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי
- אֵינוֹ גִּט; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אִף עַל פִּי
שְׂלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָאִי, יְכוּלָּהּ הִיא שֶׁתֹּאמַר לוֹ: 'תֵּן לִי אֲבִיךָ
וְאֶשְׁמָשְׁנוּ, תֵּן לִי אֶת בְּנֶךָ וְאֶנִּיקְנוּ'. 'עַל מִנֶּת שֶׁתִּשְׁמָשִׁי אֶת
אָבִא', וְאָמַר הָאָב: 'אֵי אֶפְשִׁי שֶׁתִּשְׁמָשְׁנוּ', הוּאִיל וְלֹא נִתְקַיֵּם
הַתְּנָאִי - אֵינוֹ גִּט. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם
בְּהִקְפָּדָה אָמַר - אֵינוֹ גִּט, אִם בְּרִצּוֹן אָמַר - הֲרִי זֶה גִּט.

ה. 'הרי זה גטך על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים, ועל מנת שתניקי את בני שתי שנים', ונתקרע הגט או אבד, אפלו בתוך שתי שנים - הרי זה גט, שהאומר 'על מנת' באומר 'מעכשיו' דמי, 'לכשתשמישי את אבא שתי שנים, לכשתניקי את בני שתי שנים', ונתקרע הגט או שאבד בתוך שתי שנים - אינו גט. לאחר שתי שנים - הרי זה גט. 'על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים', ו'על מנת שתניקי את בני שתי שנים', ומת - יתקיים התנאי, אפלו לאחר מיתה.

ט. אנטיפרס ביהודה, כפר עותנאי בגליל, בינתים - מטילין אותו לחומרא, מגרשת ואינו מגרשת. 'שאני הולך מיהודה לגליל', והגיע לאנטיפרס, וחזר - בטל התנאי. 'שאני הולך מגליל', והגיע לכפר עותנאי וחזר - בטל התנאי. 'שאני הולך למדינת הים', והגיע לעכו וחזר - בטל התנאי. 'שאני מפרש לים הגדול', והגיע למקום שהספינות מפרשות, וחזר - בטל התנאי.

י. 'הרי זה גטך כל זמן שאעבר מכנגד פניך שלשים יום', הנה הולך ובא הולך ובא, הואיל ולא נתחדד עמה - הרי זה גט. ולא תנשא, עד שיעבר מכנגד פניה שלשים יום.

יא. 'הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש', ומת בתוך שנים עשר חדש - לא תנשא. ורבותינו

התירו לה לנשא. ואם נתקדש גט או אבר בתוך שנים
עשר חדש - אינו גט. 'לאחר שנים עשר חדש' - הרי זה
גט. 'הרי זה גט' על מנת שתתני לי מאתים זוז, ויחזר
ואמר לה: 'הרי הן מחולין לך' - לא אמר כלום. כיצד
יעשה? ויטלם ממנה, ויחזר ויתנם לה, ויאמר: 'הרי הן
מחולין לך'.

יב. 'הרי זה גט' על מנת שרא תלכי לבית אביך לעולם,
'על מנת שרא תשתי יין לעולם' - אינו גט, שרא
תלך, ושרא תשתה. 'על מנת שרא תלכי לבית אביך,
מבאן ועד שלשים יום', 'על מנת שרא תשתי יין מבאן
ועד שלשים יום' - הרי זה גט, ואינו חושש שרא תלך
ושרא תשתה.

יג. 'הרי זה גט' על מנת שרא תעלי באילן זה, ו'על מנת
שרא תעלי בכהל זה', נקצין האילן נסתר הכהל -
הרי זה גט. 'על מנת שתעלי באילן זה, ו'שתעלי בכהל
זה', ונקצין האילן ונפל הכהל - אינו גט. 'על מנת שרא
תפריחי באויר', ו'על מנת שרא תעברי את הים הגדול
ברגליך' - הרי זה גט. 'על מנת שתפריחי באויר', ו'על
מנת שתעברי את הים הגדול ברגליך' - הרי זה אינו גט.
רבי יהודה בן תימא אומר: כזה גט! כלל אמר רבי יהודה
בן תימא: כל הנאי שאי אפשר לה לעשות, והתנה עמה,
לא נתבון זה, אלא להפליגה, בין שאמר בפה, ובין שאמר

בשטר. כללו של דבר: כל הנאי המתקנים בפה - נתקנים
בשטר, כל הנאי שאין מתקנים בפה - אין מתקנים בשטר.

פרק שישי

א. רבי אליעזר אומר: אפילו קרוב לה מיל ובא כלב ונטלו
- אינה מגרשת. ואם לאו - מגרשת. הנה הוא
מבפנים והיא מבחוץ, ורקו לה, בין שיצאה מאסקופה
ולחוץ - הרי זו מגרשת. הנה הוא מבחוץ והיא מבפנים
וורקו לה, בין שנכנס מאסקופה ולפנים - הרי זו מגרשת.

ב. אומר לה: 'כנסי שטר חוב זה', או שמצאתו מאחוריה,
קוראה והרי הוא גטה, ואחר כך אומר לה: 'הא
גטך'. רבי אומר: גט. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אינו
גט, עד שיאמר לה בשעת מתנה - 'הא גטך'. נתנו בידה
והיא ישנה, נגעה קוראה, ואחר כך אומר לה: 'הא גטך'.
רבי אומר: גט. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אינו גט, עד
שיאמר לה בשעת מתנה: 'הא גטך'.

ג. היתה עומדת על ראש הגג וורקו לה, בין שהגיע לאויר
הגג - הרי זו מגרשת. הוא מלמעלה והיא מקמטה,
וורקו לה, בין שיצא מרשות הגג, נמחק או נשרף - הרי
זו מגרשת.

ה. תרי זה גטך, ונטלתו מידו, והטילתו לים או לנהר, חזר ואמר לה: 'שטר פסול הוא!' 'נר חלק הוא!' לא כל הימנו לאסרה.

ה. בית הלל אומרים: אין אדם פוטר את אשתו בגט ישן, שלא יהא גטה גדול מבנה.

ו. כתב לשם הפרכין, לשם הורבינוס, או שהיה שם שני מלכים עומדים, וכתב לשם אחד מהם - פשר, לשם אבי אביו - פשר. לשם אבי משפחה - פסול. אם היו נקראין על שמו - פשר. גר ששנה שמו בשם העובר בוכבים - פשר. וכן אתה אומר בגיורת. גטין הבאין ממדינת הים, אף על פי ששמותיהן בשמות הכותים - פשר, מפני שישראל שבמדינת הים - שמותיהן בשמות הכותים.

ז. היה לו שתי נשים, אחת בגליל ואחת ביהודה, ולו שני שמות, אחד ביהודה ואחד בגליל, גרש אשתו שביהודה בשם שבגליל, ואשתו שבגליל בשם שביהודה - פסול. ואם אמר: אני פלוני שביהודה עם השם שיש לי בגליל. ונשוי אני אשה מגליל, או שהיה במקום אחר. נכתב למקום לשם אחד מהם - פשר. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אפלו כתב שם ביהודה בגליל ושם בגליל ביהודה - פשר.

ח. כל עריות שאמרו צרותיהן מתרות, הלכו צרות אלו ונשאו ונמצאו אלו אילונית - תצא מזה ומזה, ושלש

עשרה דברים בהו דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבא. וחכמים אומרים: אין ממזרים ביבמה. הכונס את יבמתו, והלכה צרתה ונשאת לאחר, ונמצאת זו אילונית, תצא היא מזה ומזה, ושלשה עשר דברים בהו דברי רבי מאיר שאמר משם רבי עקיבא. וחכמים אומרים: אין ממזרים ביבמה.

ט. הנותן גט לאשתו, ולא סיהרו; בית שמאי אומרים: פסלה מן הכהונה. הוליד אשתו אצל לבן, ונטל גטה ונתנו לה, ולא אמר לה: 'הא גטך'. רבי יוסי אומר: אם עסוקין באותו ענין - מגרשת. ואם לאו - אין מגרשת. אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המגרש את אשתו, ולנה עמו בפונדקי, משום שאין צריכה הימנו גט שני, על מה נחלקו? על שראוה שנבעלה.

י. גט פשוט שקתוב בו עד אחד, מקשר שקתוב בו שני עדים, עדיו מתוכו - תצא היא ושלש עשרה דבר בהו דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבא. וחכמים אומרים: אין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם.

יא. איזהו גט קרח? כל שיש בו שבועה קשרים וששע עדים, ששה קשרים וחמשה עדים, חמשה קשרים וארבעה עדים, ארבעה קשרים ושלשה עדים, שלשה קשרים

וישני עדים, פחות מבאן - אין משלימין עליו אף קרובין
הראוין להעיד במקום אחר.

פרק שביעי

א. המגרש את אשתו ואמר לה: 'הרי את מתרת לכל
אדם אף לפלוני'; רבי אליעזר מתירה לנשא
לכל אדם חוץ מאותו האיש. ומודה רבי אליעזר שאם
נשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה, שמתרת לנשא לזה
שנאסרה עליו. לאחר פטירתו של רבי אליעזר, נכנסו ארבעה
זקנים להשיב על דבריו, אלו הן: רבי יוסי הגלילי, ורבי
טרפון, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא.

ב. נענה רבי טרפון ואמר: הרי שהלכה זו ונשאת לאחריו
של זה שנאסרת עליו ומת בלא בנים, היאך זו
מתנבמת? לא נמצא זה מתנה על מה שכתוב בתורה?
וכל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל! הא
למדנו, דאין זה בריתות. נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: היכן
מצינו האסור לזה ומת לזה? האסור - אסור לכל! והמתר
- מתר לכל! הא למדנו שאין זו בריתות.

ג. רבי אלעזר בן עזריה אומר: בריתות - דבר הכורת בינו
לבינה, הא למדנו, שאין זו בריתות. אמר רבי יוסי:

רואה אני את דברי רבי אלעזר בן עזריה מדברי בִּרְנָן.
נענה רבי עקיבא ואמר: הרי שהלכה זו ונשאת לאחד מן
השוק, והיה לה בנים ונתארמלה או נתגרשה, ועמדה
ונשאת לזה שנאסרה עליו, לא נמצא גט בטל ובניה
ממזרים? הא למדת, שאין זה בריתות. דבר אחר, הרי
שהיה זה שנאסרה לו בהן ומת, המגרש אלמנה אצלו,
וגרושה לכל אדם לא נמצאת? וקל וחומר מה גרושה
שהיא קלה, אסורה בשביל צד גרושין שבה, אשת איש
שהיא חמורה לא כל שכן? הא למדת, שאין זה בריתות.
אמר לו רבי יהושע: אין משיבין את הארי לאחר מיתה.

ה. דבר אחר, את מי החמירה תורה, כלל גרושה או כלל
אלמנה? חמורה גרושה מאלמנה, מה אלמנה קלה
נאסרה מן המת, לה, גרושה חמורה אינו דין שתאסר מן
המת לזה? הא למדנו שאין זו בריתות.

ה. דבר אחר, הלכה ונשאת לאחר, והיו לו בנים הימנה
ומת, בשהיא חוזרת לזה שנאסרה עליו, לא נמצאו
בניו של ראשון ממזרים? הא למדנו שאין זו בריתות. רבי
שמעון בן אלעזר אומר: הלכה ונשאת לאחר וגרשה, ואמר
לה: הרי את מתרת לכל אדם, היאך זה מתיר מה שאסר
הראשון? הא למדנו שאין זו בריתות.

ו. גט שאין בו זמן, אבא שאול אומר: אפילו כתוב בו: 'אני
היום גרשתיך' - בשר. 'כתבו ביום שקרע פלוני

שְׁטְרוֹתָיו' - בָּשֶׁר. גֵּט שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים אֲפָא שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים - בָּשֶׁר, מַשּׁוּם רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אָמַר: מֵבִיא עֵדִים לְבֵית דִּין, וְאֵין צָרִיךְ לְהֵבִיא אֶת הַגֵּט, וְגוֹבֶה מִנִּכְסִים מִשְׁעָבָדִים.

ז. גֵּט שֶׁיֵּשׁ בוֹ מַחֲק, אוֹ תָלוּי מְגוּפוֹ - פָּסוּל, שְׁפָא מְגוּפוֹ - בָּשֶׁר. אִם הִחְזִירוּ מִלְּמַטָּה, אִפְּלוּ מְגוּפוֹ - בָּשֶׁר. גֵּט שֶׁחֲתָמוּ עָלָיו עֲדָיו, אַחֵר שְׁאֵלֶת שְׁלוֹם - פָּסוּל, שְׁפָא חֲתָמוּ אֲפָא עַל שְׁאֵלֶת שְׁלוֹם. הִחְזִיר בוֹ דָּבָר אֶחָד אוֹ שְׁנֵי דְבָרִים מִעֲנִינוֹ שָׁל גֵּט - בָּשֶׁר.

ח. כָּתְבוּ בְּדָף זֶה, וְחֲתָמוּ עָדָיו בְּדָף שְׁנֵי - פָּסוּל. הִחְזִיר בוֹ דָּבָר אֶחָד אוֹ שְׁנֵי דְבָרִים מִעֲנִינוֹ שָׁל גֵּט - בָּשֶׁר.

ט. הִרְחִיק אֶת הָעֵדִים מִן הַכֶּתֶב מִלֹּא שְׁתֵּי שִׁטִּין - פָּסוּל. פְּחוֹת מִבֵּן - בָּשֶׁר. בְּמָה יִרְחִיק אֶת הָעֵדִים מִן הַכֶּתֶב וַיְהִי בָשֶׁר? בְּדִי שִׁיחַו נִקְרִין עִמּוֹ; דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמַר: מִלֹּא שִׁיטָּה אַחַת. רַבִּי דּוֹסֶתַּאי בֶּן רַבִּי יִנְאִי אוֹמַר: מִלֹּא חֲתִימַת שְׁנֵי עֵדִים.

י. גֵּט שֶׁחֲתָמוּ עָלָיו חֲמִשָּׁה עֵדִים, וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה הָרָאוּשׁוֹנִים קְרוֹבִין אוֹ פָּסוּלִין - תִּתְּקִים עֲדוֹת בְּשָׂאָר עֵדִים. גֵּט שֶׁכָּתְבוּ בְּחִמְשָׁה לְשׁוֹנוֹת, וְחֲתָמוּ עָלָיו חֲמִשָּׁה עֵדִים בְּחִמְשָׁה לְשׁוֹנוֹת - פָּסוּל. נִקְרַע - בָּשֶׁר. נִתְּקַרַע - פָּסוּל. נִקְרַע בוֹ קָרַע שָׁל בֵּית דִּין - פָּסוּל. נִמוֹק אוֹ שֶׁהִרְקִיב, אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה

בבבָּרָה - פֶּשֶׁר. נִמְחַק אוֹ שְׁנַיִם שְׂטִיטִים וּבבּוֹאָה שְׁלֹו קִימָת, אִם יָכוֹל לְקָרוֹת - פֶּשֶׁר, אִם לֹא - פָּסוּל.

י. 'אֲנִי עַד, חֲתַמְתִּי עַד', אִם הָיָה פָּתַב יָדוֹ יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - פֶּשֶׁר. וְאִם לֹא - פָּסוּל. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: תִּקְנָה גְדוֹלָה הִתְקִינוּ שִׁיהוּ הָעֵדִים מְשִׁימִין אֶת שְׁמֹן בְּגִטִּין.

מסכת קדושין

פרק ראשון

א. האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף בשטר ובביאה. בכסף כיצד? נתן לה כסף או שוה כסף, אמר לה: 'הרי את מקדשת לי', 'הרי את מארסת לי', 'הרי את לי לאינתו' - הרי זו מקדשת. אבל נתנה היא לו כסף, או שוה כסף, ואמר לה: 'הריני מארסת לך', 'הריני מקדשת לך', 'הריני לך לאינתו' - אינה מקדשת. ובשטר כיצד? אין צריך לומר בשטר שיש בו שוה פרוטה, והלא היא מקדשת בדבר שיש בו שוה פרוטה, אלא אפלו כתב על חרס ונתן לה על גיר, ונתן לה - הרי זו מקדשת. ובביאה, כל ביאה שהיא לשם קדושין - מקדשת, שאינה לשם קדושין - אינה מקדשת.

ב. לא ישא אדם אשה עד שתגדל בת אחותו או עד שימצא את ההגון לו שנאמר (ויקרא יט, כט): "ומלאה הארץ זמה" - זמה היא. רבי אליעזר אומר: זה פנוי שפא על הפנויה שפא לשם אישות. רבי אליעזר אומר: מנין

שענוש לפני המקום באלו בא על אשה ואמה? נאמר באן
 "ומה", ונאמר להלן ומה, שנאמר (ויקרא כ, יד): "ואיש אשר
 יקח את אשה ואת אמה ומה הוא" וגו'. רבי אליעזר בן
 יעקב אומר: מתוך שבא על נשים הרבה, ואין ידוע על
 איזה מהן בא, ובן היא, שבאו עליה אנשים הרבה, ואינה
 יודעת הרבה, ואין ידוע מאיזו מהן קבלה, נמצא זה נושא
 את בתו וזה נושא את אחותו, נמצא כל העולם מתמלא
 ממזרין. יתר על כן אמר רבי אליעזר בן יעקב: לא ישא
 אדם אשה במדינה זו וילך וישא במדינה אחרת, שמא
 יזדווגו זה לזה, ונמצא אח נושא אחותו, לכך נאמר: "ומלאה
 הארץ ומה". רבי יהודה בן בתירא אומר: הרי הוא אומר
 (ויקרא יט, כט): "ולא תזנה הארץ", מזנין הן הפרות זה מזה,
 שהוא לא כהן ולא לוי, ולא ישראל, הכריעו חכמים לסיע;
 דברי רבי יהודה בן בתירא, שנאמר (ירמיה ג, ב-ג): "שאי עיניך
 על שפים וראי איפה לא שגלת; ויפגעו רבבים" וגו'.

ג. איזהו גרעון בסף? רצה לפדות את עצמו בתוך השנים
 האלו - מחשב את המעות ואת השנים, ונותן
 לרבו, מפני שיד העבד על העליונה. איזו היא חזקת
 קרקעות? נעל ונגדר ופרץ כל שהוא - הרי זו חזקה. איזו
 היא חזקת עבדים? נעל לו סנדלו, התיר לו סנדלו, והולך
 כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיטו, הרחיצו, סבו, גרדו,
 הלבישו הנעילו, הגביהו - קנאו. אמר רבי שמעון: אין לה
 חזקה גדולה מזו.

ה. וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּרֹאשֵׁי אֲבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף
עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וּבִשְׂטֵר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
בְּנוֹתֵן מִשְׁמָאלוֹ לִימִינוֹ; וְדַבְּרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים:
בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, בִּשְׂטֵר עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וּבִלְבָד שֶׁיִּהְיֶה
הַכֶּסֶף שֶׁל אֲחֵרִים, וְאוֹמֵר לוֹ: 'עַל מְנַת שְׂאִין לָךְ רִשּׁוֹת
אֶפָּא לְפָדוֹת בּוֹ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי
מֵאִיר: אֵף בִּשְׂטֵר עַל יְדֵי אֲחֵרִים, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ.

ה. סְפִינָה נִקְנִית בְּמִשִּׁיכָהּ. רַבִּי נֹתֵן אוֹמֵר: סְפִינָה וְאוֹתִיּוֹת
נִקְנֹת בְּמִשִּׁיכָהּ וּבִשְׂטֵר. כָּתַב לֹא מִשְׁךְ, מִשְׁךְ
לֹא כָתַב - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב וַיִּמְשֹׁךְ. אִיזוֹ הִיא מִשִּׁיכָה?
בֵּין שְׁמִשְׁךְ בֵּין שֶׁהִנְהִיג, בֵּין שֶׁקָּרָא לָהּ וּבָאת אַחֲרָיו - הֲרִי
זוֹ מִשִּׁיכָה. אִיזוֹ הִיא מְסִירָה? כָּל שֶׁמָּסַר לוֹ פְּרוּמָבִּיא וּמוֹסְרָה
- הֲרִי זוֹ מְסִירָה. אִמְתִּי אָמְרוּ מְטַלְטְלִין נִקְנִין בְּמִשִּׁיכָה?
בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, אוֹ בְּחֶצֶר שְׂאִינָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם, בְּרִשּׁוֹת הַדּוֹקֵחַ
- בֵּינָם שֶׁקִּבֵּל עָלָיו קָנָה. בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר - עַד שֶׁיִּגְבֶּיהָ אוֹ
עַד שִׁיּוּצִיא מִרִּשּׁוֹת הַבְּעָלִים. בְּרִשּׁוֹת זֶה, הַמִּפְקָדִים אֲצִלּוֹ
- עַד שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו אוֹ עַד שֶׁיִּשְׁכִּיר לוֹ אֶת מְקוֹמוֹ.

ו. הַחֲלִיף עֲמָו קַרְקָעוֹת בְּקַרְקָעוֹת, מְטַלְטְלִין בְּמִטְלְטְלִין,
קַרְקָעוֹת בְּמִטְלְטְלִין, מְטַלְטְלִין בְּקַרְקָעוֹת, בֵּינָם
שְׁזָכָה זֶה - נִתְחַיֵּב זֶה בְּחֲלִיפָיו.

ז. רִשּׁוֹת הַגְּבוּהָ בְּכֶסֶף בִּיצֵד? גִּזְבֵּר שְׁנֵתֵן מְעוֹת הַקֹּדֶשׁ
בְּמִטְלְטְלִין - קָנָה הַקֹּדֶשׁ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא.

ובקדיוט לא קנה עד שעשה שימשך. אמירתו לגבוה במסירתו להקדיוט, כיצד? האומר: 'שור זה עושה ובית זה הקדש', אפילו מכאן ועד סוף העולם - קנה. ובקדיוט - לא קנה עד שיחזיק וימשך.

ה. איזו היא מצות עשה שהזמן גרמא? כגון סבה ולולב ותפלין. איזו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא? כגון אברה ושלוחת הקן ומעקה וציצית. רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית, מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא. איזו היא מצות הבן על האב? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מוציא ומכניס ומרחיץ את פניו ידיו ורגליו, אחד האיש ואחד האשה, אלא שהאיש ספק בידו לעשות, ואשה אין ספק בידה לעשות, מפני שיש רשות אחרים עליה. איזו היא מצות אב על הבן? למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, וללמדו אפנות, ולהשיאו אשה. ויש אומרים: אף להשיטו בנהר. רבי יהודה אומר: כל שאין מלמד את בנו אפנות באלו מלמדו לסטות.

ט. רבן גמליאל אומר: כל שיש בידו אפנות למה הוא דומה? לברם שמקף גדר, ולחריץ שהוא מקף סג, וכל שאין בידו אפנות למה הוא דומה? לברם שאין מקף גדר, ולחריץ שאין מקף סג. רבי יוסי אומר משום רבן גמליאל: כל שבידו אפנות, למה הוא דומה? לאשה שיש לה בעל, בין שהיא מתקשטת ובין שאינה

מתקשטת, אין הכל מסתכלין בה. ואם אין מתקשטת אינה יראה. וכל שאין בידו אפנות, למה הוא דומה? לאשה שאין לה בעל, בין מתקשטת בין שאינה מתקשטת - הכל מסתכלין בה. ואם אין מתקשטת לתובה היא לא תהא לה מורא. רבי יוסי ברבי אלעזר אומר משום רבן גמליאל: כל שבידו אפנות, למה הוא דומה? לברם גדור שאין בהמה וחייה נכנסין לתובה, ואין עוברין ושכין נכנסין לתובה, ואין רואין את מה שבתוכו, וכל שאין בידו אפנות, למה הוא דומה? לברם פרוץ שבהמה וחייה נכנסין לתובה, ועוברים ושבים נכנסין לתובה ורואין מה שבתוכו.

י. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: כל מצוה שנתחייבו בה ישראל קדם בניסתן לארץ, נוהגת בארץ ובחוץ לארץ, ושלא נתחייבו בה אלא משבאו לארץ - אין נוהגת אלא בארץ, חוץ מהשמטת מלוה ונגאפת ממכה, ושלוש עבד עברי, שאף על פי שלא נתחייבו בהן אלא משבאו לארץ - נוהגת בארץ ובחוץ לארץ.

יא. העושה מצוה אחת, מטיבין לו ומאריכין לו את ימיו, ונוחל את הארץ. וכל העובר עברה אחת, מריעין לו ומקצרין את ימיו, ואינו נוחל את הארץ, על זה נאמר (קהלת ט, יח): "והוטא אחד יאבד טובה הרבה", בחטא יחידי שחטא זה אבד ממנו טובות הרבה. לעולם

יהא אדם רואה את עצמו באלו חציו ופאי וחציו חיב,
 עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו לבף זכות,
 עבר עברה אחת - אוי לו שהכריע עצמו לבף חובה,
 על זה נאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", בשביל
 חטא יחידי שעשה זה - אבד ממנו טובות הרבה. רבי
 שמעון ברבי אליעזר אומר משום רבי מאיר: לפי שהיחיד
 נדון אחר רבו, והעולם נדון אחר רבו, לעולם יהא אדם
 רואה את עצמו חציו ופאי וחציו חיב, ואת העולם חציו
 ופאי וחציו חיב, עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את
 עצמו ואת העולם לבף זכות, עבר עברה אחת, אוי לו
 שהכריע את עצמו ואת העולם לבף חובה, ועל זאת
 נאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", בחטא יחידי
 שחטא זה אבד ממנו ומן העולם טובות הרבה. רבי
 שמעון אומר: היה אדם צדיק כל ימיו, ובאחרונה מרד
 - אבד את הכל, שנאמר (יחזקאל לג, יב): "צדקת הצדיק לא
 תצילנו ביום פשעו". היה אדם רשע כל ימיו ועשה
 תשובה באחרונה - המקום מקבלו, ואין מזכירין לו שוב
 רשעו, שנאמר (שם): "ורשעת הרשע לא יפשל בזה ביום
 שובו מרשעו" וגו'. כל העוסק בשלשתן, במקרא במשנה
 ובדרך ארץ, על זה נאמר (קהלת ה, יב): "וחוטא המושלש
 לא במהרה ינתק".

פֶּרֶק שְׁנִי

א. בָּשֶׁם שָׂאִין הָאִישׁ מִקֵּדֶשׁ לִבְנוּ בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ - כֶּךָ אֵין
הָאִשָּׁה מִקֵּדֶשֶׁת אֶת בִּתּוּהָ בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ.

ב. הָאֹמֵר לָאִשָּׁה: 'הָרִי אֶת מִקֵּדֶשֶׁת לִי עַל מְנַת שְׂאֵנִי
'יוֹסֵף', וְנִמְצָא יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן. 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי
בִּסָּם', וְנִמְצָא בִּסָּם וּבּוֹרְסִי. עַל מְנַת שְׂאֵנִי בֶּן עִיר וְנִמְצָא
בֶּן עִיר וּבֶן כְּרֶךְ - הָרִי זֶה מִקֵּדֶשֶׁת. 'שְׂאֵנִי אֶלָּא יוֹסֵף',
וְנִמְצָא יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן; 'שְׂאֵנִי אֶלָּא בִּסָּם', וְנִמְצָא בִּסָּם
וּבּוֹרְסִי; 'שְׂאֵנִי אֶלָּא בֶּן עִיר', וְנִמְצָא בֶּן עִיר וּבֶן כְּרֶךְ -
אֵינָהּ מִקֵּדֶשֶׁת.

ג. 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוּ וּבָזוּ', הִיָּתָה אֲכֻלַּת רֵאשׁוֹנָה, אִם נִשְׁתַּיֵּר
בִּידוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה - מִקֵּדֶשֶׁת. וְאִם לָאוּ - אֵינָהּ
מִקֵּדֶשֶׁת. 'הִתְקַדְּשִׁי בְּכוֹס זֶה וּבִמָּה שֶׁבִּתּוּכוֹ', אִם יֵישׁ בּוֹ
שְׁוֵה פְרוּטָה - מִקֵּדֶשֶׁת. וְאִם לָאוּ - אֵינָהּ מִקֵּדֶשֶׁת. וְלֹא
זָכְתָה אֶלָּא בּוֹ בִּמָּה שֶׁבִּתּוּכוֹ בְּלִבָּד.

ד. 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי עֲנִי וְהָיָה עֲנִי וְהָעֲשִׂיר. 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי
עֲשִׂיר', וְהָיָה עֲשִׂיר וְהָעֲנִי, 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי בִּסָּם',
וְהָיָה בִּסָּם וְנִעְשָׂה בּוֹרְסִי. 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי בּוֹרְסִי', וְהָיָה
בּוֹרְסִי וְנִעְשָׂה בִּסָּם. 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי בֶּן עִיר', וְהָיָה בֶּן עִיר
וְנִעְשָׂה בֶּן כְּרֶךְ. 'עַל מְנַת שְׂאֵנִי בֶּן כְּרֶךְ', וְהָיָה בֶּן כְּרֶךְ
וְנִעְשָׂה בֶּן עִיר. 'עַל מְנַת שִׁישׁ לִי בָּנִים', וְהָיוּ לוֹ בָּנִים וּמֵתוּ.

'על מנת שאין לי בנים' ולא היה לו בנים, ואחר כך נולדו לו - הרי זה מקדשת.

ה. 'שאיני אלא עני', והיה עשיר והעני. 'שאיני אלא עשיר', והיה עני והעשיר, 'שאיני אלא בפס', והיה בורסי ונעשה בפס. 'שאיני אלא בורסי', והיה בפס ונעשה בורסי. 'שאיני אלא בן עיר', והיה בן כרך ונעשה בן עיר. 'שאיני אלא בן כרך', והיה בן עיר ונעשה בן כרך. 'שאיני לי בנים', והיו לו בנים ואחר כך מתו. 'שיש לי בנים', ולא היו לו בנים ואחר כך נולדו - אינה מקדשת. זה הכלל: כל שמתקנים בשעת קדושין, אף על פי שבטל לאחר מכן - הרי זו מקדשת, וכל שאין מתקנים בשעת קדושין, אף על פי שמתקנים לאחר מכן - אינה מקדשת.

ו. 'התקדשי לי בסלע זו', ומשננטלתו מידו, אמרה: 'סבור הייתי שאתה כהן, ואין אתה אלא לווי'. 'שאתה עשיר ואין אתה אלא עני' - הרי זו מקדשת. זה הכלל: בין שנפלו קדושין לתוך ידה, בין שהטעה הוא אותה, בין שהטעתו היא - הרי זו מקדשת. רבי שמעון אומר: אם הטעה לשבח ממון - הרי זו מקדשת. ביצד? 'בדינר זה של כסף' ונמצא של זהב, רוצה היא בשל זהב יותר משל כסף. 'עני ונמצא עשיר', רוצה היא בעשירותו יותר מבעני. מודה רבי שמעון, שאם הטעה לשבח יחסין - שאינה מקדשת.

ו. 'התקדשי לי בסלע זו', 'בפרה זו', 'בטלית זו', בין
שלקחה את הסלע, ומשכה את הפרה,
והחזיקה את הטלית - הרי זו מקדשת.

ה. 'בנסי לי סלע זו שאני חייב לך', חזר ואמר: 'התקדשי
לי בזו', ובשעת מתנה אומר: 'הרי את מקדשת',
רצתה - מקדשת. לא רצתה - אינה מקדשת. 'הילך סלע
זו שאני חייב לך' בשעת מתנה אומר: 'הרי את מקדשת
לי', רוצה - מקדשת, רוצה - אין מקדשת, אם משגמלתו
מידו, אף על פי ששניהם רוצין - אינה מקדשת.

ט. 'התקדשי לי בסלע שיש לי בידך' - אינה מקדשת, ביצר
יעשה? וטלנו ממנה ויחזר ויתן לה, ויאמר לה:
'הרי את מקדשת לי'! 'התקדשי לי בסלע זו', משגמלתו
מידו הטילתו לים או לנהר - אינה מקדשת. 'התקדשי לי
במנה' - 'תנם לאבא ולאבד' - אינה מקדשת. 'על מנת
שיקבלם לי' - מקדשת. 'התקדשי לי', ואמרה לו: 'תנוהו
לפלוגי' - אינה מקדשת. 'על מנת שיקבלם לי' - מקדשת.
נתן לה קדושיה, ולא אמר לה: 'הרי את מקדשת לי'; רבי
יהודה אומר: אינה מקדשת. רבי יוסי אומר: מקדשת. רבי
אומר: אם עסוקין באותו ענין - מקדשת. רבי אלעזר בן
רבי שמעון אומר: אף על פי שאין עסוקין באותו ענין.

י. 'התקדשי לי במנה זה', ונמצא מנה חסר דינר - אינה
מקדשת. היתה בו דינר רע - יחליף. היתה מונה

ומשליך לתוך ידה ראשון ראשון - יכולה היא שתחזור בו
עד שעה שיגמר.

יא. זה אומר במנה וזה אומר במאתים, והלך זה לביתו
וזה לביתו, ואחר כך תבעו זה את זה וקדשו, אם
האיש תבע את האשה - יעשו דברי האשה, ואם האשה
תבעה את האיש - יעשו דברי האיש. וכן המוכר חפץ
לחברו והיה מונה לתוך ידו - יכול לחזור בו עד שעה
שיגמר. זה אומר במנה וזה אומר במאתים, והלך זה לביתו
וזה לביתו, ואחר כך תבעו זה את זה, אם הלוקח תבע
את המוכר - יעשו דברי מוכר. ואם המוכר תבע את
הלוקח - יעשו דברי הלוקח.

פרק שלישי

א. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בפקדון שיש לי
בידך', הלכה ומצאתו שנגנב או שאבד, אם
נשתיר בידה שוה פרוטה - מקדשת. ואם לאו - אינה
מקדשת. ובמלוה, אף על פי שנשתיר בידה שוה פרוטה
- אינה מקדשת. רבי שמעון ברבי אליעזר אומר: מלוה
בפקדון, אם נשתיר בידה שוה פרוטה - מקדשת. ואם לאו
- אינה מקדשת.

ב. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך בפועל', ונתן לה שוה פרוטה - הרי זו מקדשת מיד, עד שיאמר: 'לא דברתי ולא עשיתי'; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אם נתקנים התנאי - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אין תנאי בכתובים שאינו כפול.

ג. 'על מנת שאדבר עליך לשלטון', אם דבר עמה בדרך המדברים - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת. 'במה שאדבר עליך לשלטון', אם דבר עמה בשוה פרוטה - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת.

ד. 'על מנת שאעשה עמך בפועל', אם עשה עמה בשוה פרוטה - מקדשת. 'בפעלה שאעשה עמך', אם עשה עמה בשוה פרוטה - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת. 'על מנת שאעשה עמך בפעלה למחר', עשה עמה בשוה פרוטה - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת.

ה. 'על מנת שיש לי מאתיים זוז' - הרי זו מקדשת, שפא יש לו בסוף העולם. 'על מנת שיש לי במקום פלוני', אם יש לו באותו מקום - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת. 'על מנת שיש לי ביד פלוני', אף על פי שאמר: 'אין לו ביד' - מקדשת, שפא עשו קנוניא. עד שיאמר: 'יש לו ביד'. אם אמר 'יש לו ביד' - מקדשת ואם לאו - אינה מקדשת.

ו. 'על מנת שאראך מאתים זוז', אם הראה על השלחן - אינה מקדשת, שלא אמר להראותן אלא משלו. 'על מנת שיש לי בית בור עפר' - הרי זו מקדשת, שמא יש לו בסוף העולם. 'על מנת שיש לי בית בור במקום פלוני', אם יש לו באותו מקום - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת. 'על מנת שאראך בית בור עפר', אם הראה בבקעה - אינה מקדשת, שלא אמר להראות אלא משלו.

ז. 'על מנת שירצה פלוני', אף על פי שאמר 'איני רוצה' - מקדשת, שמא ירצה לאחר שעה. 'עד שיאמר רוצה אני', אם אמר 'רוצה אני' - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת. על מנת שירצה אבא, אף על פי שלא רצה האב - הרי זו מקדשת, שמא יתרצה האב לאחר שעה. מת האב - מקדשת, שמא נתרצה האב שעה אחת לפני מיתתו. מת הבן, זה היה מעשה ובאו ולמדו את האב שיאמר 'איני רוצה'.

ח. כל תנאי שיש בו מעשה בתחלתו - תנאו בטל. ביצד? 'הריני חולצך על מנת שירצה אבא', אף על פי שלא רצה האב - הרי זו מקדשת. 'הריני בועלך על מנת שירצה אבא', אף על פי שלא רצה האב - מקדשת. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: רצה האב - מקדשת. לא רצה - אינה מקדשת, שלא היתה בעילה אלא מחמת תנאי הראשון. כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר:

כל תנאי שאפשר לעשות בה ובשלוחה, והתנה עמה -
 תנאו קים. וכל תנאי שאי אפשר לעשות אף בגופה,
 והתנה עמה - תנאו בטל. כיצד? 'הריני מגרשך על מנת
 שירצה אבא', רצה האב - מגרשת, ואם לאו - אינה
 מגרשת. 'הריני מקדשך על מנת שירצה אבא', רצה האב
 - מקדשת. לא רצה האב - אינה מקדשת.

ט. 'על מנת שאם מתי לא תהא זקוקה ליבם' - הרי זו
 מקדשת ובטל תנאו, שהתנה על מה שכתוב בתורה,
 וכל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל. 'על מנת
 שאין לך עלי שאר פסות ועונה' - הרי זו מקדשת, ותנאו
 קים. זה הכלל: כל המתנה על מה שכתוב בתורה בדבר
 שהוא של ממון - תנאו קים, בדבר שאינו של ממון -
 תנאו בטל.

י. 'על מנת שאני עשיר', אין אומרים בעשיר שבעשירים,
 אף כל שבני עירו קורין בן. 'על מנת שאני תלמיד
 חכם', אין אומרים בשמעון בן עזאי, ולא בשמעון בן זומא,
 אף כל שבני עירו קורין בן. 'בדינר זה של פספ', ונמצא
 של זהב - אינה מקדשת. כיצד יעשה? ישלנו הימנה, ויחזר
 ויתנו לה, ויאמר: 'הרי את מקדשת לי'.

פרק רביעי

א. הנותן רשות לשלשה לקדש לו אשה. רבי נתן אומר, בית שמאי אומרים: יכולין שנים להעשות עדים, ואחד שליח. בית הלל אומרים: שלשתן שלוחין, ואין יכולין להעיד.

ב. האומר לשלוחו: 'צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני', הלך וקדש במקום אחר - אינה מקדשת. 'הרי היא במקום פלוני', והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו מקדשת. רבי אליעזר אומר: בבבץ - הרי זו מקדשת, עד שיאמר: 'אי אפשי שתקדשנה לי אלא במקום פלוני'.

ג. האומר לחברו: 'צא וקדש לי אשה פלונית', הלך וקדשה לעצמו - מקדשת לשני. 'מעבשו ולאחר שלשים יום', ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום - מקדשת לשני. כיצד יעשו? אחד נותן גט ואחד בונים. אם היו שני אחים - נפסלה מזה ומזה.

ד. המקדש בטעות ובפחות משוה פרוטה, ובן קטן שקדש, אף על פי ששלח סבלונות לאחר מבאן - אינה מקדשת, שמחמת קדושין הראשונים שלח. ואם בעל - קנה. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: אף על פי שבעל - לא קנה, שלא היתה בעילה אלא מחמת קדושין הראשונים.

ה. המקדש בגזלה ובפקדון, או שחטף ממנה סלע וקדשה בו - הרי זו מקדשת. אמר לה: היתקדשי לי בסלע שיש בידך - אינה מקדשת. כיצד יעשה? יטלנו מידה, ויחזר ויתן לה, ויאמר: 'הרי את מקדשת לי'.

ו. המקדש בבשר מעשר, אפלו לאחר שחיטה - אינה מקדשת. בעצמו, בגידיו, בקרניו, בטפלו, בדמו, בחלב, ובעורו, ובגיתו - הרי זו מקדשת. המקדש, בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים - אינה מקדשת. בהקדש במזיד - קדש מפני שמעל. בשוגג - לא מעל; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אם יש לו בהן טובת הנאה שנה פרוטה - מקדשת. ואם לאו - אינה מקדשת. אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה בהקדש, ודברי רבי מאיר במעשר שני.

ז. המקדש ביין נסך, ובעבודת פוכבים, ובעיר הנדחת ויושביה, בעורות לבובין, באשרה ופרותיה, בבימוס ומה שעליה, במקוילים ומה שעליו, ובכל דבר שחל עליו אסור עבודת פוכבים, כלם אף על פי שמכרן, וקדש בדמיהן - אינה מקדשת. במי חטאת ובאפר חטאת - מקדשת. רבי יהודה אומר: אם יש לו בהן טובת הנאה שנה פרוטה - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת.

ח. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי לאחר שאתגיר', או 'לאחר שתתגיר', 'לאחר שאשתחרר', 'לאחר שתשתחרר', 'לאחר שימות בעליך', 'לאחר שתמות אחותך',

או 'לאחר שיחליץ לך יבמיד', בבבבב, אף על פי שנתקנים
התנאי - אינה מקדשה.

ט. 'קדשתי את בתי ואני יודע למי קדשתי', בא אחד
ואמר: 'אני קדשתי' - נאמן לבנסה. אם
משכנסה, בא אחד ואמר: 'אני קדשתי' - לא כל הימנו
לאסרה. 'קדשתי את בתי' - הקטנות בכלל ולא הגדולות
בכלל. 'נתקדשה בתי' - אין הקטנות בכלל. 'קדשתי את
בתי' - הקטנות בכלל ואין הגדולות בכלל. 'נתקדשה בתי' -
אין הקטנות בכלל. 'נשבית ופדיתי', או 'שנבעלה לאחר מן
הפסולין' - לא כל הימנו לאסרה. 'קדשתי את בתי', והיה
לו עשר בנות - בָּעֵן אסורות מן הספק. אם אָמַר 'גדולה' -
לא נתקדשה אלא גדולה. ואם אָמַר 'קטנה' - לא נתקדשה
אלא קטנה.

י. שני אחים שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע לאיזו
קדש, וזה אינו יודע לאיזו קדש - שניהם אסורין
מן הספק. אם היו עוסקין בגדולה לגדול ובקטנה לקטן,
אומר אני: גדולה לא נתקדשה אלא לגדול, וקטנה לא
נתקדשה אלא לקטן.

יא. 'קדשתיך', והיא אומרת: 'לא נתקדשה אלא בתי' -
הוא אסור בקרובות גדולה והגדולה מתרת
בקרוביו, ומתר בקרובות קטנה, וקטנה אסורה בקרוביו.
'קדשתי את בתיך', והיא אומרת: 'לא קדשתי אלא אותי'

- אסור בקרובות קטנה וקטנה מתרת בקרוביו, ומתרת בקרובות גדולה וגדולה אסורה בקרוביו.

יב. בהנת ולויה וישראלית שנשאנו לגר - הולד גר. לעבד משחרר - הולד עבד משחרר. כותי ועבד שפאנו על בת ישראל והולידה בן - הולד ממזר. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: אין ממזר אלא מן האשה שאסורה אסור ערוה ותיבין עליה פרת.

פרק תמישי

א. גרי, וחרורי, ממזרי, ונתיני, שתוקי, ואסופי, וכל האסורין לבא בקהל - מתרים לבא זה בזה; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר ארבע קהלות הן: קהל כהנים, קהל לויים, קהל ישראל, קהל גרים. ויהשאר - מתרים לבא זה בזה. וחכמים אומרים: שלש קהלות הן: קהל כהנים, קהל לויים, קהל ישראל. רבי אליעזר אומר: כל האסורין בקהל - ודאן בודאן מתר, ודאן בספקן, ספקן בודאן, וספקן בספקן - אסור.

ב. אלו הן הספקות: שתוקי, ואסופי וכותי. וכן הנה רבי אליעזר אומר: ממזר לא ישא את ממזרת, כותי לא ישא את כותית, וכן שתוקי ואסופי כיוצא בהן.

ג. גר ועבד משחרר - מתרין בממזרת והולד ממזר; דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: גר לא ישא ממזרת, גר ועבד משחרר וחלל מתרין בבהנת. איזו היא עסה? כל שאין בה לא משום נתינות ולא משום ממזרת, ולא משום עבדי מלכים. אמר רבי מאיר: שמעתי, כל שאין בה אחד מכל אלו - בשרה לבהנה. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו: מפני מה אמרו עסה פסולה לבהנה? מפני שפסק חללים שנטמעו בה, מכירין ישראל נתינין וממזרין שביניהן, ואין מכירין חללים שביניהן.

ה. בת חלל זכר - פסולה מן הבהונה לעולם. רבי יהודה אומר: בת גר זכר כבת חלל זכר, ופסולה מן הבהונה. עסה פסולה מן הבהונה. נשאת לישראל - בטה בשרה לבהנה. גיורת וחללה - פסולה לבהנה. נשאת לישראל - בטה בשרה לבהנה. שבויה - פסולה לבהנה. נשאת לישראל - בטה בשרה לבהנה. שפחה - פסולה לבהנה. נשאת לישראל - בטה בשרה לבהנה. נמצאו ישראל מקוה לבהנים, ושפחה מקוה לכל הפסולין.

ה. נתינין וממזרין טהורין לעתיד לבא; דברי רבי יוסי. רבי מאיר אומר: אין טהורין. אמר לו רבי יוסי: והלא כבר נאמר (ויקרא לז, כה): "וורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם"? אמר לו רבי מאיר: (שם): "מכל טמאותיכם

ומכל גְּדוּלֵיכֶם". אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַה תִּלְמוּד לומר "אֲמַתְּהוּ אֶתְכֶם"? - אֶפְלוּ מִן הַנְּתִינּוֹת וּמִן הַמְּזוּרוֹת.

ו. מִצָּרִי שֶׁנִּשְׂאָ מִצָּרִית, אֲדוּמִי שֶׁנִּשְׂאָ אֲדוּמִית, רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי - אָסוּר, וְשְׁלִישִׁי - מִתֵּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בְּנִימִין גֵּר מִצָּרִי, הִיָּה לִי חֵבֵר, מִתְּלִמִּידֵי רַבִּי עֲקִיבָה, וְאָמַר: אֲנִי גֵר מִצָּרִי, וְנִשְׂאָתִי אֲנִי אִשָּׁה גֵיזֶרֶת מִצָּרִית, וְהָרִינִי הוֹלֵךְ לְהִשָּׂא אִשָּׁה לְבָנִי בֵּת גֵּיזֶרֶת מִצָּרִי, כִּדִּי שִׁיחָהּ בֶּן בְּנֵי כָשֶׁר לְבֹא בְּקָהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כג, ט): "דֹּר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בְּקָהֶל ה'". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָה: בְּנִימִין, טָעִיתָ! הִלָּכָה הִיא, מִשְׁעָלָה סִנְחָרִיב וּבִלְבָּל אֶת כָּל הָאֲמוֹת, לֹא עֲמוּנִים וְלֹא מוֹאָבִים בְּמִקּוֹמָן, וְלֹא מִצָּרִי וְאֲדוּמִי בְּמִקּוֹמָן, אֶפְלֹא עֲמוּנֵי נוֹשֵׂא מִצָּרִית, וּמִצָּרִי נוֹשֵׂא עֲמוּנִית, וְאַחַד מִכָּל אֵלּוּ נוֹשֵׂא אַחַת מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, וְאַחַד מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה נוֹשֵׂא אַחַת מִכָּל אֵלּוּ - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַנֵּלֵךְ.

ז. לִזְיָה וְיִשְׂרָאֵלִית מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אַחַת - הָרִי שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה. בָּדַק אֶת הָאֵם - אִין צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַבָּנִים. בָּדַק אֶת הַבָּנִים - אִין צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הָאֵם. בָּדַק אֶת הַגְּדוּלִּים - אִין צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַקְּטָנִים. בָּדַק אֶת הַקְּטָנִים - אִין צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַגְּדוּלִּים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִשָּׁה אַחַת, אֲבָל בְּשְׁתֵּי נָשִׁים, בָּדַק אֶת הָאֵם - צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַבָּנִים. בָּדַק אֶת הַבָּנִים - צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הָאֵם. בָּדַק אֶת הַגְּדוּלִּים - צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַקְּטָנִים. בָּדַק אֶת הַקְּטָנִים - צָרִיךְ לְבַדּוֹק אֶת הַגְּדוּלִּים.

ה. האומר: 'בני זה, ממזר' - אין נאמן. 'בני זה, בן גרושה' או 'בן חלוצה' - על הקטן נאמן, על הגדול - אין נאמן; דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: אפלו שניהם אומרים על העבר שבמעיה 'ממזר' - אין נאמנים.

ט. מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים, ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר: 'אשה שיצתה עמי למדינת הים' - הרי היא זו, ואלו בניה - אין צריך להביא ראיה, לא על האשה ולא על הבנים. 'מתה ואלו בניה' - צריך להביא ראיה על הבנים, ואין צריך להביא ראיה על האשה. 'אלו בני אשה שנשאתי במדינת הים, הרי היא זו ואלו בניה' - צריך להביא ראיה על האשה ואין צריך להביא ראיה על הבנים, ומביא ראיה על הגדולים ואינו מביא ראיה על הקטנים, במה דברים אמורים? באשה אחת, אבל בשתי נשים - מביא ראיה על האשה, ועל הבנים, ועל הגדולים, ועל הקטנים.

י. מתיוחדת אשה אחת עם שני אנשים, אפלו שניהם פותים, אפלו שניהם עבדים, אפלו אחד פותי ואחד עבד, חוץ מן הקטן, שאינה בוששה לשמש בגגדו. אחותו וחמותו ושאר כל עריות שבתורה - לא יתנחד עמהן, אלא על פי שנים. אבל היא לא תתנחד אפלו עם מאה עובדי כוכבים. רבי אלעזר אומר: אף מי שיש לו אשה ובנים, ואין שרוין אצלו - לא ילמד סופרים. רבי יהודה אומר: רוק לא ירעה בהמה ודקה, ולא ישנו שני רוקים בטלית אחת. וחכמים מתירין. אמרו לו: לא נחשדו ישראל על כך.

יא. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יֵשׁ אִישׁ וְאִשָּׁה שְׂמוּלִידִין חָמֵשׁ
אָמוֹת, בֵּיצֵד? עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֵׁישׁ לוֹ עֶבֶד וְשִׁפְחָה,
וְלָהֶם שְׁנֵי בָנִים. נִתְּנָה אֶחָד מֵהֶם, נִמְצָא אֶחָד גֵּר וְאֶחָד
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים. נִתְּנָה רֶכֶן וְגִירָן לַעֲבָדִים, וְהוֹלִידוּ בֵּן - הוֹלֵד
עֶבֶד. נִשְׁתַּחֲרַר אֶחָד מֵהֶן וְהוֹלִידוּ בֵּן - הוֹלֵד מִמֶּנּוּ. נִשְׁתַּחֲרַרָה
שִׁפְחָה, וּבָא עָלֶיהָ אוֹתוֹ עֶבֶד וְהוֹלִידוּ בֵּן - הוֹלֵד מִשְׁחָרָר.
נִשְׁתַּחֲרָרוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹלִידוּ בֵּן - הוֹלֵד עֶבֶד מִשְׁחָרָר. יֵשׁ
שְׂמוּכָר אֶת אָבִיו לִתֵּן לָאִמּוֹ בְּתִבָּה, בֵּיצֵד? מִי שֵׁישׁ לוֹ
עֶבֶד וְשִׁפְחָה, וְהוֹלִידוּ בֵּן, שִׁחָרַר שִׁפְחָתוֹ וּנְשָׂאָהּ, וְכָתַב כָּל
נִכְסָיו לְבָנָה, זֶה הוּא שְׂמוּכָר אֶת אָבִיו לִתֵּן לָאִמּוֹ בְּתִבָּה.

יב. כָּל שְׁעֶסְקוֹ עִם הַנָּשִׁים - לֹא יִתְיַחַד עִם הַנָּשִׁים. בְּגוֹן
הַצֹּרֶפִּין, וְהַסְרִיקוֹן, וְהַגִּרְדִּיִּים, וְהַרְבָּלִים, וְהַגִּרְעִי,
וְהַחִיטִּים, וְהַסְפָּרִין, וְהַבּוֹבְסִין, וְהַנּוֹקְרוֹת, וְהַבִּלָּן, וְהַרְסָקִי. רַבִּי
מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לָךְ אֲמָנוֹת שְׁעוֹבֶרֶת מִן הָעוֹלָם, אֵלֹא אֲשֶׁרִי
מִי שְׂרֹאָה אֶת הוֹרִיו בְּאֲמָנוֹת מְעַלָּה. אוֹי לוֹ לְמִי שְׂרֹאָה
אֶת הוֹרִיו בְּאֲמָנוֹת פְּגוּמָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יִלְמַד
אֶת בְּנוֹ אֲמָנוֹת נְקִיָּה וְקַלָּה, וַיִּבְקֹשׁ רַחֲמִים לְפָנָיו מִי שֶׁהַנִּכְסִים
שָׁלוּ, שְׂאִין לָךְ אֲמָנוֹת שְׂאִין בָּהֶן עֲנִיּוֹת וְעֲשִׁירוֹת, לְהוֹדִיעָה,
שְׂאִין עֲשֶׂר וְעִנִּי מִן הָאֲמָנוֹת.

יג. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִיָּמִי לֹא רָאִיתִי אָרִי סָבֵל,
צָבִי קִיץ, שׁוֹעַל חֲנוּנִי, זָאֵב מוֹכֵר קְדָרוֹת, וּבִהְמָה
חַיָּה וְעוֹף שֵׁישׁ לָהֶם אֲמָנוֹת. וְהֵם מִתְּפָרְנִסִּין שְׂלֹא בְּצַעֲרָא!

והן לא נבראו אלא לשמשני! ואני לשמש את קוני. והלא דברים קל וחמר: מה אלו, שלא נבראו אלא לשמשני - הרי הן מתפרנסין שלא בצער! אני, שנבראתי לשמש את קוני - אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי.

ד. רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אמונות שבעולם ואני מלמד את בני אלא תורה, שאוכלין שברה בעולם הזה, והקורן קנימת להם לעולם הבא, לפי שכל אמונות שבעולם אין עומדין לאדם אלא בנערותו, בזמן שכוה עליו, אבל אם בא לידי חלי או לידי זקנה או לידי מדת היסורין, אין עושה מלאכה, לסוף שמת ברעב. אבל תורה, משמרתו לאדם מכל רע בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בזקנותו מהו אומר (תהלים צב, טו): "עוד ינובון בשיבה" וגו'. בנערותו מהו אומר (ישעיה מ, לא): "וקני ה' יחליפו כח יעלו אבר בנשרים" וגו'. וכן אתה מוצא באברהם אבינו, שברכו המקום בזקנותו יתר מנערותו, שנאמר (בראשית כד, א): "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל". רבי מאיר אומר: שלא היתה לו בת. רבי אומר משם רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת. רבי אלעזר המודעי אומר: זו אצטגנינות שהיתה בלבו של אברהם אבינו, שהכל היו באין לפניו. רבי שמעון בן יוחאי אומר: זו מרגלית טובה שהיתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, משמת אברהם אבינו נמלה

המקום ותלאה בגלגל חמה. דבר אחר: שלא מרד עשו
 בימיו. דבר אחר: שעשה שמעאל תשובה בימיו. אחרים
 אומרים: בת היה לאברהם אבינו ו'בכל' שמה. וברכו
 המקום בזקנותו יתר מנערותו, וכל כך למה? מפני שעשה
 את התורה עד שלא באת, שנאמר (בראשית כו, ה): "עקב
 אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרתی מצותי חקותי
 ותורתִי"; 'תורתִי' לא נאמר אלא 'ותורתִי', מלמד שנתגלו
 לו טעמי תורה ודקדוקיה.

מסכת נדרים

פרק ראשון

א. האומר 'ימינה' - הרי זו שבועה. 'שמאלה' - הרי זו שבועה.
'בשם' - הרי זו שבועה. 'לשם' - הרי זה קרבן.

ב. 'בגדבת רשעים' - לא אמר כלום; שאין רשעים מתנדבין בגדבת בשרים. רבי יהודה אומר: נדר בגזיר, שחסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת. ולפי שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, מה היו עושין? עומדין ומתנדבין גזירות למקום. רבי שמעון בן גמליאל אומר: 'בגדבת בשרין' - לא נדר בגזיר, שחסידים הראשונים לא היו מתנדבין גזירות, אלא הרוצה להביא עולה - מתנדב, ומביא שלמים, ומביא תודה. וארבעה מיני לחמים מתנדב ומביא. אבל בגזירות לא התנדבו, מפני שהן צריכין כפרה עליהן, שנאמר (במדבר ו, יא): "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש".

ג. האומר: 'אני נדר' - הרי זה מתר. 'כבר הייתי נדר' - הרי זה אסור. 'קרבן, אם טועמו אני' - מתר. 'לא קרבן ולא טועמו אני' - אסור.

ה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: האומר 'במוהי' - לא
אמר כלום. ודאמר: 'מוהה מוהי' - הרי אלו פנוין
לשבועה.

ה. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: שנים שהיו נודרים
זה בנגד זה, אמר אחד מהן לחברו: 'כפר זה קרבן
אם טועמו אני'. אמר לו חברו: 'אינו קרבן אם טועמו
אתה'. 'הריני נזיר אם אוכל כפר זו'. אמר לו חברו: 'איני
נזיר אם תאכל' - כל שבטלו דבריו - אסור.

ו. רבי יהודה אומר: האומר 'בירושלים' - לא אמר כלום,
עד שידר בדבר הקרב בירושלים. מודים חכמים
לרבי יהודה, באומר: הא קרבן, והא עולה, והא מנחה,
והא חטאת. 'תודה ושלמים שאיני אוכל לה' - שמתה,
שלא נדר אלא בתי קרבן.

ז. 'ירושלים', 'לירושלים', 'בירושלים'. 'היכל', 'להיכל',
'בהיכל'. 'מזבח', 'למזבח', 'במזבח'. 'אימרא',
'לאימרא'. 'באימרא'. 'דירים', 'לדירים', 'בדירים'. 'עצים',
'לעצים'. 'בפעצים'. 'אישים', 'לאישים', 'באישים'. 'בזיכין',
'לזיכין', 'בזיכין'. בָּרֶן שאכל לה - אסור. 'לא אוכל לה'
- מתה. 'חֲחִין', 'חֲחִין', 'בִּחֲחִין'. בין 'שאכל לה' בין 'שלא
אוכל לה' - מתה. 'לא חֲחִין שאכל לה' - אסור לחֲחִין. 'לא
אכל לה', 'לא יאכל לה' - מתה. 'לקרבן לא אוכל לה';
רבי טרפון אוסר. 'הרי עלי בכבוד'; רבי יעקב אוסר, ורבי

יהודה מתיר. 'הרי הוא עלי' - אף על פי שלא הזכיר קרבן
- הרי זה נדר. 'הרי את עלי בבשר אמי', 'בבשר אחותי',
'בערלה', ו'ככלאי הכרם' - מתיר, שלא הקדיש כלום.

ה. הנזיר בתורה - לא אמר כלום. 'במה שכתוב בה' -
אסור. 'אסור בתורה ובמה שכתוב בה' - אסור.

ט. איזה הוא 'אסור' האמור בתורה? האומר: 'הרי עלי
שלא לאכול בשר', 'שלא אשתה יין', 'כיום שמת
בו רבוי', 'כיום שנהרג גדליה בן אחיקם', 'כיום שראיתי
ירושלים בחרבנה' - אסור.

י. חמור בנדרים מבשבעות, שהנדרים נוהגין ברשות ובמצוה,
מה שאין בן בשבעות. חמור בשבעות מבנדרים,
שהשבעות נוהגת בדבר שיש בו ממש ובדבר שאין בו
ממש, מה שאין בן בנדרים. בנדרים כיצד? אומר: 'קונם
סבה שאיני עושה', 'לולב שאיני נוטל', 'תפלין שאיני נותן'
- אסור בנדרים ומתיר בשבעות. כיצד? אומר: 'קונם שאני
ישן, שאני מדבר, שאני מהלך' - אסור בשבעות ומתיר
בנדרים. 'קונם פי מדבר עמך, ידי עושה עמך, רגלי מהלכת
עמך' - אסור בנדרים ואסור בשבעות.

יא. סתם נדרים להחמיר, מה ראיתה לדור? אומר: איני
יודע, אלא שראיתי חברי שהיו נודרין כך - אסור.
מי שנדר ועבר על נדרו - אין נשאלין לו, עד שינהג אסור

בַּיָּמִים שֶׁנֶּהֱגוּ בָּהֶן הֵתֵר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יוֹסִי:
בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזֶמֶן שֶׁנִּדְּרוּ לְזֶמֶן מְרֻבָּה, אֲבָל בְּזֶמֶן
שֶׁנִּדְּרוּ לְזֶמֶן מוֹעֵט - דִּיּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
סֶתֶם תְּרוּמָה בִּיהוּדָה - אֲסוּרָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי צְדוֹק
אוֹמֵר: סֶתֶם תְּרֻמִּין: בְּגָלִיל - אֲסוּרִין, וּבִיהוּדָה - מִתְּרִין.

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַרוּצָה לְהַדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ
שֶׁיֵּאכֹל אֶצְלוֹ, וְהִדָּה נָדָר שֶׁלֹּא יֵאכֹל אֶצְלוֹ, אֵף עַל
פִּי שֶׁשְּׁנִיָּהֶם נוֹדְרִין, זֶה נֶגֶד זֶה - הֲרִי אֵלּוּ נִדְרֵי זְרוּזִין.

ב. נִדְרֵי הֶבְאִי. אָמַר: 'קוֹנֵם אִם לֹא נִמְנִיתִי עַל פֶּסַח שְׂאֵלִיָּה
שֶׁלּוֹ שׁוֹקֵלֶת עֲשָׂרִים לִיטְרִין', 'אִם לֹא שְׂתִיתִי יַיִן
שֶׁלּוֹגוֹ יָפָה דִּינָר זָהָב', 'אִם לֹא רָאִיתִי נֹחֵשׁ שֶׁעָבִיו בְּקוֹרֶת
בֵּית הַכֹּהֵן, כָּשֶׁם שֶׁנִּדְרֵי הֶבְאִי מִתְּרוֹת, כֹּךְ שְׁבוּעוֹת הֶבְאִי
מִתְּרוֹת.

ג. תוֹלִין לַחֲרָמִין, לַחֲרָמִין, לְמוֹכְסִין, לְתֵרוּמָה וּלְכוֹתִי, וּלְבֵית
הַמֶּלֶךְ, וְאִין תוֹלִין לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל.

ד. 'הֲרִי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד שִׁינְקָצוֹ', 'מִלִּית זֹו קָרְבָּן
עַד שְׁתַּשְׂרָף', 'פָּרָה זֹו קָרְבָּן עַד שְׁתַּשְׁחַט' - כִּיּוֹן
שֶׁנִּקְצָו, וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׂרָפָה, וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁחַטָּה - יוֹצֵא לְחֻצִּין.

ה. הנזדר מישראל - אסור בגרים. מן הגרים - מתר בישראל. הנזדר מישראל - אסור בפנהנים ובלוים. מפנהנים ולוים - מתר בישראל. הנזדר מן הפנהנים - מתר בלוים. מן הלוים - מתר בפנהנים. מאוכלי השום; רבי יהודה אוסר אף בכותים, שישראל נהנין לו. לוקח ביתר ומוכר בפחות, רבי יוסי אומר: אין שומעין לו.

ו. אינו אומר (שופטים יד, ג): "כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים" - עובדי פוכבים מגלי עריות שופכי דמים לא נאמר, אלא "הערלים". וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין של עובדי פוכבים אלא הערלים, שנאמר (יחזקאל לב, כח): "בָּכֶם עֲרֵלִים וְגו'". רבי אומר: גדולה מילה, שכל מצוות שעשה אברהם אבינו, לא נקרא שלם, עד שכל, שנאמר (בראשית יז, א): "התהלך לפני ויהיה תמים". דבר אחר: גדולה מילה, שאלמלא היא, לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (ירמיה לג, כח): "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי".

ז. אין בין המזדר הנאה מחברו סתם למזדר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל, וכלים שאין עושין בהן אכל נפש. המזדר הנאה מחברו ומת - מביא לו ארון ותכריכין, חלילין ומקוננות, שאין הנאה למתים. מעדות - עדות ממון ועדות נפשות. חולה - נכנס לבקרו. היה לו חולה - אינו נכנס ומבקרו, ושואל בשלומו. היה בהן - זורק עליו דם תפאתו ודם אשמו מפני דרכי שלום, ורוחץ עמו בפרחץ, וישן עמו

במטה. רבי יהודה אומר: על הקטנה בימות החמה ועל הגדולה בימות הגשמים, רוחץ עמו באמבטי גדולה ומזיע עמו במרחץ קטנה.

ה. המוֹדֵר הנאה מחברו בפני שביעית - לא יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנטיעות. בשביעית - יורד לתוך שדהו ואוכל מן הנטיעות.

ט. 'דָּבָר זֶה הַקֶּדֶשׁ', ואכלה, בין הוא בין חברו - הרי זה מעל, לפיכך יש לה פדיון. אם אומר: 'הרי הוא עלי', ואכלה - מעל בטובת הנאתו. אכלה אחר - הרי זה לא מעל, לפיכך אין לה פדיון; דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר: זה לא מעל, והלך נוטל ואוכל. רבי יוסי אומר: שֶׁנֶּדְרוּ קֶדֶם לְהַפְקֵרוֹ.

י. בָּשִׁים שֶׁשְׁנִיָּהֶם אֲסוּרִים לָדוּר בַּחֲצֵר, כֶּךָ שְׁנִיָּהֶם אֲסוּרִין לָדוּר בַּמְּבוּי. בָּשִׁים שֶׁשְׁנִיָּהֶם אֲסוּרִין לְגַדֵּל תְּרִנְגוּלִין, כֶּךָ שְׁנִיָּהֶם אֲסוּרִין לְגַדֵּל בְּהֶמָּה וְדָקָה.

יא. הָיָה אֶחָד מֵהֶן רָאוּי לְהַדִּיר אֲחֵרִים הֵנָּאָה עַל חֻלְקוֹ - בּוֹפִין אֶת הַרְגִּיל לְמִכּוּר אֶת חֻלְקוֹ. רַחֲבָה שֶׁדִּרְךָ הָרַבִּים מִפְּסָקְתָּהּ - הָרִי הוּא שֶׁל עוֹלֵי בָּבֶל, אֵין דִּרְךָ הָרַבִּים מִפְּסָקְתָּהּ - הָרִי הוּא שֶׁל אֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר.

יב. הַמוֹדֵר הֵנָּאָה מֵעִירוֹ אוֹ מִבְּנֵי עִירוֹ, וּבֹא אַחֵר וַיֵּשֶׁב שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֵתָר בּוֹ. מִיּוֹשְׁבֵי עִירוֹ וּבֹא אַחֵר

וַיֵּשֶׁב שֵׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אָסוּר בּוֹ. הַמוֹדֵר הֵנָּה מִחֲבֵרוֹ
בְּפָנָיו - אֵין נִשְׁאָלִין לוֹ אִלָּא בְּפָנָיו, שְׂלֵא בְּפָנָיו - נִשְׁאָלִין
לוֹ בְּפָנָיו וְלֹא בְּפָנָיו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַנוֹדֵר מִן הַתְּבָשִׁיל - אָסוּר בְּצָלִי וּבִשְׁלָקוֹת וּבִמְבֻשָּׁל
וְאָסוּר בְּאִמְרוֹת רַבּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲזוּלִים אוֹכְלִין
בָּהֶן פֶּתֶן.

ב. הַנוֹדֵר מִן הַיּוֹרֵד לְקִדְרָה - מֵתֵר בַּיּוֹרֵד לְאֵלֶפֶס. בַּיּוֹרֵד
לְאֵלֶפֶס - אָסוּר בַּיּוֹרֵד לְקִדְרָה. מִן הַנֶּעֱשִׂין בְּקִדְרָה
- מֵתֵר בַּנֶּעֱשִׂין בְּאֵלֶפֶס. מִן הַנֶּעֱשִׂין בְּאֵלֶפֶס - מֵתֵר בַּנֶּעֱשִׂין
בְּקִדְרָה. מִן הַיּוֹרֵד לְתַנּוּר - אֵין אָסוּר אִלָּא מִן הַפֶּת בְּלֶבֶד.
מִן הַנֶּעֱשִׂין בְּתַנּוּר - אָסוּר בְּכָל הַנֶּעֱשִׂין בְּתַנּוּר. הַנוֹדֵר מִן
הַקּוֹם* - מֵתֵר בְּגִבֵּינָה. מִן הַגִּבֵּינָה - מֵתֵר בַּקּוֹם. הַנוֹדֵר
מִן הָרֶטֶב - מֵתֵר בַּקִּיפָה. מִן הַקִּיפָה - מֵתֵר בְּרֶטֶב. רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר: אָמַר 'קוֹנָם בָּשָׂר שְׂאֵנִי טוֹעֵם' - אָסוּר בּוֹ
בְּרֶטֶבוֹ וּבַקִּיפָה. 'מִן הַשֶּׁמֶן' - מֵתֵר בְּשֶׁמֶן שְׂמִשְׁמִין. וּמִקּוֹם
שְׂמִסְתַּפְקִין בְּשֶׁמֶן שְׂמִשְׁמִין - אָסוּר אֵף בְּשֶׁמֶן שְׂמִשְׁמִין.

א. כְּשֶׁעוֹשִׂים גִּבֵּינָה נִפְרָד מִן הַחֲלָב מִי חֲלָב (נְסִיבֵי דְחֲלָב) הַנִּקְרָא 'קוֹם'.

ג. רבי יהודה בן בתיירה אומר: כל ששם תולדותו קרויה עליו ונדר ממנו - אסור ביוצא בו. מן היוצא הימנו - אסור בו. רבי שמעון בן אלעזר אומר: את שדרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול, ונדר הימנו - מתר ביוצא הימנו. מן היוצא הימנו - מתר בו. את שאין דרכו לאכול, אבל דרך היוצא ממנו לאכול ונדר ממנו, לא נתבון זה אלא ביוצא ממנו.

ד. הנזדר מן הצמר - מתר בפשתן. מן הפשתן - מתר בצמר. רבי שמעון בן אלעזר אומר: את שדרכו להתכפות, ודרך היוצא ממנו להתכפות, ונדר הימנו - אסור ביוצא ממנו. מן היוצא הימנו - אסור בו. את שדרכו להתכפות ואין דרך היוצא ממנו להתכפות, ונדר הימנו - מתר ביוצא הימנו. מן היוצא הימנו - מתר בו. את שאין דרכו להתכפות, אבל דרך היוצא ממנו להתכפות ונדר ממנו - לא נתבון זה אלא ביוצא ממנו.

ה. הנזדר מן הבשר - אסור בכל מין בשר. ואסור בראש, וברגלים, ובקרבנים, ובקנה, ובכבד, ובלב, בעופות, ומתר בבשר דגים וחרגבים. רבי שמעון בן גמליאל אומר: הנזדר מן הבשר אסור בכל מין בשר, ומתר בראש וברגלים ובקרבנים, ובקנה, ובעופות, ומתר בבשר דגים וחרגבים. וכן היה רבי שמעון בן גמליאל אומר: קרבין לאו בשר ואכליהון לאו אינש. רבי שמעון בן אלעזר אומר: קונם דג שאני

טועם אסור בגדולים ומתיר בקטנים, דגים שאני טועם -
אסור בגדולים ואסור בקטנים.

ו. הנזדר מן הירק בשביעית - אסור בירקות שדה. מן
הדלועין - אין אסור אלא דלעת וננית בלבד. מן
הפרוב - אסור באספרגים. מן האספרגים - מתיר בפרוב.
מן הברישיין, מקום שקורין לקפלוטות ברישיין - אסור
בקפלוטות. מן הקפלוטות - מתיר בברישיין. מן הבצלים -
אסור בבני בצלין. ורבי יוסי מתיר. מבני בצלים - מתיר
בבצלים. מן העדשים - אסור באשישים. ורבי יוסי מתיר.
מן האשישים - מתיר בעדשים. מן השום - אסור במקפה.
ורבי יוסי מתיר במקפה. במקפה - מתיר בשום. רבי יהודה
אומר: קונם גרים שאני טועם - מתיר בחיין ואסור במבשלים.
חטה שאני טועם - מתיר לבוס ואסור לאפות. חטין שאני
טועם - אסור לבוס ואסור לאפות.

פרק רביעי

א. הנזדר מפרות השנה - אסור בכל פרות השנה, ומתיר
בגדים ובטלאים, ובחלב, ובגוזלות. אם אמר:
'גדולי שנה שאני טועם' - אסור בבצן. הנזדר מן הפיץ -
אינו אסור אלא מן התאנה בלבד. רבי שמעון בן גמליאל
אומר: ענבים בכלל תאנים. הנזדר מן התאנים - אסור

בְּקִשְׁוֹאִין וּבְדִלּוּעִין וּבְמִלְפֹּנוֹת, וּמִתֵּר בְּפִרוֹת הָאֵילָן. הַנּוֹדֵר
מִן הַתִּירוֹשׁ - אָסוּר בְּכָל מִינֵי מְתִיקָה, וּמִתֵּר בַּיִין. הַנּוֹדֵר
מִן הַתְּבָלִין - אָסוּר בַּחֲיִין וּמִתֵּר בְּמִבְשָׁלִין. אִם אָמַר: 'הֲרִי
הֵן עַל פִּי וְהֲרִי הֵן עָלַי' - אָסוּר בָּהֶן, בֵּין חֲיִין בֵּין מִבְשָׁלִין.

ב. הַנּוֹדֵר מִן הַפֶּת - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּפֶּת הַבָּא מִחֲמִשֶּׁת
הַמִּינִין בְּלִבֵּר. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן - אָסוּר אִף בְּפוֹל
הַמִּצְרֵי יָבֵשׁ, וּמִתֵּר בְּצֶחַ, וּמִתֵּר בְּאֶרֶז, וּבַחֲלִיקָה, וּבַטְרָגִים
וּבַטִּיסָנִי. הַנּוֹדֵר מִן הַכֶּסֶּוֹת אָסוּר בַּפִּנְדָּאִי, וּבַפֶּסְקָא,
וּבַפֶּקֶדֶטִיָּא, וּבַקִּטְבָּלָא, וְאֲנָפִילָא, וּבַמִּפְלִיא, וּבַמִּכְנָסִים וּבֹבֵעַ.
וּמִתֵּר בַּשֶּׁק וּבִירְעָה וּבַחֲמִילָה.

ג. בִּיצֵד? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הַכֹּל לְפִי הַנּוֹדֵר. הֲיָה לְבוֹשׁ
צָמֵר וְהִצְרִי, וְאָמַר: 'קֹנָם צָמֵר עוֹלָה עָלַי' -
אָסוּר לְלָבֵשׁ וּמִתֵּר לְטַעוֹן. הֲיָה טַעוֹן פִּשְׁתָּן וְהִזִּיעַ, וְאָמַר:
'קֹנָם פִּשְׁתָּן עוֹלָה עָלַי' - מִתֵּר לְלָבֵשׁ וְאָסוּר לְטַעוֹן.

ד. 'קֹנָם כֶּפֶר זֶה שְׂאֲנִי טוֹעֵם אִם אֵלֶּךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמַחֲרָ',
אִם אָכַל - הֲרִי הוּא לֹא יֵלֶךְ. אִם הִלֵּךְ - הֲרִי הוּא
בְּ"לֹא יַחַל דְּבָרוֹ", אִף נִדְרִים שְׂאֲמָרְנוּ מִתְרִין, מִנִּין שְׂאֵל
יְהֵא אָדָם נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנַת לְבַטְלָן? תִּלְמוּד לֹאֹמַר (בַּמִּדְבָּר
ל. א): "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" - שְׂאֵל יַעֲשֶׂה דְבָרָיו חֲזִין. דְּבָר אַחֵר:
"לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" - אִפְּלוּ חֲכָם אִין מִפֶּר נִדְרוֹ לְעַצְמוֹ.

ב. אֲבָנֵט חֲלוּל שְׁחוּגָרִים בּוֹ. ג. הַגֵּר "א גָּרִים: וְהַצֵּנָה - הִינּוּ שְׁהִיָּה לוֹ קֶר. וּבַפְּנִים לֹא תִקְנוּ פִי
לֹא מוֹכֵן אֵיךְ לְתַקֵּן.

ה. אָמַר לוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי קִרְדָּמָה! אָמַר: 'קִרְדָּם שְׂאֵנִי קִנּוּי קוֹנָם' ד'. 'נִכְסִים עָלַי אִם יֵשׁ לִי קִרְדָּם' - בִּידוּעַ שְׂאִין לוֹ קִרְדָּם. הַנּוֹדֵר עַד הַקֵּיץ בְּגָלִיל וַיֵּרֶד לְעִמָּקִים, אָף עַל פִּי שְׁהִיָּע הַקֵּיץ בְּעִמָּקִים - אָסוּר עַד שְׁיָגִיעַ הַקֵּיץ בְּגָלִיל.

ו. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים - 'הַמוֹדֵר הַנָּאָה מִחֲבֵרוֹ סֵתָם עַד הַפֶּסַח אָסוּר עַד שְׁחִיטַת הַפֶּסַח'. מִשְׁתַּרְבּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמְרוּ: 'כָּל הַיּוֹם בָּלֹו אָסוּר! זֶה הַבָּלָל: כָּל שְׂזֻמָּנו קְבוּעַ, וְאָמַר 'עַד לִפְנֵי' - רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: אָסוּר עַד שְׁיָגִיעַ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: אָסוּר עַד שְׁיִיצָא, עַד שְׁיִפְסְקוּ גִשְׁמִים, עַד לַיְלִי יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, עַד שְׁיַעֲקְרוּ סְבוֹת - אָסוּר עַד לַיְלִי יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל חֹג. עַד אֶדֶר הָרֵאשׁוֹן, אִם הִיְתָה שְׁנָה מְעַבְרַת - נּוֹתֵנִין לוֹ עַד אֶדֶר שְׁנִי'.

ז. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: 'קוֹנָם שְׂאֵנִי נִהְיָה לָךְ אִם אֵין אַתָּה בָּא וְנוֹטֵל לְבִנְיָה בּוֹר אֶחָד חֲמִים וּשְׁתֵּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יֵיִן' וְאֶרְעוּ אֲנִם אוֹ מִשְׁתָּה אוֹ גִשְׁמִים - מִתֵּר. וְאִם לָאוּ - לְעוֹלָם אָסוּר עַד שְׁיִפֹּר אֶת נִדְרוֹ עַל פִּי חֲכָם; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אָף זֶה יָכוֹל לְהַפִּיר אֶת נִדְרוֹ שְׂדָא עַל פִּי חֲכָם, יֹאמַר לוֹ: 'כָּלוּם אִמְרַתְּ אֵלָּא מִפְּנֵי כְבוֹדִי? זֶהוּ כְבוֹדִי! וְכֵן הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: 'קוֹנָם שְׂאֵי אַתָּה נִהְיָה לִי, אִם אֵי אַתָּה נּוֹתֵן לְבָנִי בּוֹר אֶחָד שֶׁל חֲמִים וּשְׁתֵּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יֵיִן'.

ד. אִם קִנִּיתִי קִרְדָּם - זֶה אָסוּר עָלַי בְּקוֹנָם. ה. בְּסִפְרִים אַחֲרִים: אָסוּר עַד אֶדֶר שְׁנִי.

ה. הָיָה מְסַרְב בַּחֲבֵרוֹ שִׁיאֲכַל אֶצְלוֹ בְּתוֹךְ הַמִּשְׁתָּה, וְאָמַר:
 'קוֹנֵם לְבֵיתִךָ שְׁאֵנִי נִכְנֵם' - בְּתוֹךְ הַמִּשְׁתָּה אָסוּר.
 לְאַחֵר הַמִּשְׁתָּה - מִתֵּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָיָה מְסַרְב
 בַּחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל שִׁיאֲכַל אֶצְלוֹ, וְאָמַר: 'קוֹנֵם לְבֵיתִךָ שְׁאֵנִי
 נִכְנֵם', בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - אָסוּר. לְאַחֵר הָרֶגֶל - מִתֵּר. הָיָה מְסַרְב
 בַּחֲבֵרוֹ שִׁיאֲכַל אֶצְלוֹ בַּמִּשְׁתָּה, וְאָמַר: 'קוֹנֵם לְבֵיתִךָ שְׁאֵנִי
 נִכְנֵם' - תוֹךְ הַמִּשְׁתָּה אָסוּר. לְאַחֵר הַמִּשְׁתָּה - מִתֵּר. אָמַר:
 'קוֹנֵם לְבֵיתִךָ שְׁאֵנִי נִכְנֵם, וְשִׁפְת צוּנֵן שְׁאֵנִי טוֹעֵם לָךְ' -
 מִתֵּר לִכְנֵם וְלִרְחֹץ עֲמוֹ בְּצוּנֵן, וְאָסוּר לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת מִן הָעֲלִיָּה, וְקָדָם לְנִדְרוֹ נֹדֵעַ שֶׁנִּפְּלוּ
 לוֹ בִּירוּשָׁה, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה, וְאָמַר: 'אֵלֹ
 הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר' - הָרִי זֶה מִתֵּר. מַעֲשֶׂה
 בְּאַחַד שְׁהַדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאת
 וְהִעֲבִירוּהָ עַל נִדְרוֹ, וְעָלְתָהּ וּבָאת וּשְׁאַלָה אֶת רַבִּי יוֹסִי,
 אָמַר לוֹ: 'אֵלֹ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁמִּבְטָלֶת אֶת דְּבָרֶיךָ שֶׁלֹּא בְּפִנְיָךְ,
 מִדִּירָה הָיִיתִי?' אָמַר לוֹ: 'לֹא! וְהִתִּירוּ רַבִּי יוֹסִי. רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל
 בֶּן רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אוֹמְרִים לוֹ - "אֵלֹ אֶחָד הָיָה מְפִיֶּסְךָ,
 הָיִיתָ נוֹדֵר? אִם אָמַר: 'לֹא' - הָרִי זֶה מִתֵּר. רַבִּי יְהוּדָה
 בֶּן בְּתִירָה אוֹמֵר: אוֹמְרִים לוֹ - 'אֵלֹ חָס הָיִיתָ לְבִזְיָה, הָיִיתָ
 נוֹדֵר? אָמַר לוֹ: 'לֹא' - הָרִי זֶה מִתֵּר.

ב. רבי נתן אומר: יש נדר שמקצתו מתר ומקצתו אסור. ביצד? נדר מן הכלכלה שהיה בנות שוח בתוכה, אמר, אלו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה, לא הייתי נדר אלא לשאר כלכלה - התר בבנות שבע ובשאר הכלכלה אסור. נדר מן הבצלים ואמר: אלו הייתי יודע שהבופרי יפה ללב לא הייתי נדר אלא משאר בצלים - התר בבופרי, ושאר בצלים - אסור. עד שבא רבי עקיבה ולמד: שהנדר שהתיר מקצתו - התיר כולו.

ג. ביצד? אמר: 'קונם שאינו נהנה לבדכם והתיר אחד מהן' - התירו כפן. 'שאני נהנה לזה ולזה' והתיר האמצעי - הימנו ולמטה מתר הימנו ולמעלה אסור. 'קונם שאני נהנה לפלוני', ושהיה כרי דבור וחזר ואמר: 'לפלוני' - אסור בראשון ומתיר בשני. כמה הוא כרי דבור? כרי שאלת שלום, הרב לתלמיד.

ד. 'קונם שאני נהנה לפלוני, ועוד לפלוני ופלוני', 'קונם שאני נהנה לו' - הרי אלו שני נדרים. התיר הראשון - התיר השני. לא התיר הראשון - לא התיר השני. קונם שאני נהנה לפלוני ולכל מי שנשאלין לו עליו - נשאלין לו על הראשון, וחוזרין ונשאלין לו על השני.

ה. נתבונן לדור בעולה ונדר בנזיר, בקרבן ונדר בשבועה - מתר. בעולה ונדר בקרבן, בחרם ונדר בנזיר, בקרבן ונדר בשבועה - פותחין לו פתח אחד על כולם. אם

אמר: 'נדרתי ואני יודע באיזה משניהם נדרתי' - פותחין
פתח אחר על כֶּלֶן.

ו. הנזדר מן העיר - נשאל לחכם שבעיר, ואינו חושש
שמא נשאל על פי עצמו. מישראל - נשאל לחכם
שבִּישְׂרָאֵל, ואינו חושש שמא נשאל על פי עצמו. רבי
יהודה בן בתירה אומר: פותחין לו פתח לאדם בכבוד
עצמו ובכבוד בניו. אמר לו רבי ישמעאל: זכיתה בה
ובבלים שעליה. בשמת מה היו אומרים לפניו בנות ישראל?
'על רבי ישמעאל בכינה המלבישכם שני עם עדי, גם
המעלה עדי זהב על לבושכן'.

פרק שישי

א. הִפְרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם. רבי יוסי בן רבי יהודה ורבי
אלעזר בן רבי שמעון אמרו: הִפְרַת נְדָרִים מֵעַתָּה
לְעַתָּה. ביצד? היו על אשתו חמשה נדרים, או שהיו לו
חמש נשים, ונדרו כֶּלֶן, ואמר: כֶּלֶן מְפָרִין, מוֹפֵר לֵךְ נֶדֶר
זֶה - לֹא הוֹפֵר אֶתָּא נֶדֶר זֶה, וְלֹא הִפֵּר אֶתָּא לָהּ לְבַד. 'מָה
רְאִית שְׁתִּדּוּרִי', 'אֵי אֶפְשִׁי שְׁתִּדּוּרִי', 'אֵין זֶה נֶדֶר' - לֹא
אָמַר בְּלוּם. 'מוֹפֵר', 'מִבְטָל זֶה' - הָרִי זֶה בְּטָל. 'כִּנִּים לֵךְ',
'יָפָה עֲשִׂית', 'אֵף אָנִי בְּמוֹתֶךָ', 'אִם לֹא נִדְרָתְךָ מִדִּירָךְ אָנִי'
- אֵין יָכוֹל לְהִפֵּר.

ב. אימתי אמרו: 'מת הבעל נתרוקנה רשות לאב'? בזמן שלא שמע, או ששמע והפר, או ששמע ושתק. שמע והפר ומת בו ביום, אבל שמע ושתק, שמע וקיים ומת ביום של אחריו - אין יכול להפר. שמע בעלה ולא הפר לה, ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל, זה הוא שאמרו: 'מת הבעל - נתרוקנה רשות לאב'. שמע אביה ולא הפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת האב, זה הוא שאמרו: 'מת האב - לא נתרוקנה רשות לבעל'.

ג. שמע בעלה והפר לה, ולא הספיק אביה לשמוע עד שמת - הרי זו אסורה, שאין הבעל מפר אלא בשתפות האב. שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, ונתארסה לאחר - יחזור האב ויפר חלקו של בעלה. אמר רבי נתן: הרי הן דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: אין יכול להפר.

ד. נערה המארסה - אביה ובעלה אחרון מפירין נדריה. שמע האב והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, ונתארסה, אפלו לעשרה - זהו שאמרו: 'אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה'. שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, ונתארסה, יחזור הבעל השני ויפר חלקו של ראשון. אמר רבי נתן: הן הן דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: אין יכול להפר. במה דברים

אמורים? בזמן שגִּרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהַחֲזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ גִּרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם וְנִתְאַרְסָה לְאַחֵר, אֲכָל אִם בְּגֵרָה וְנִשְׁאַתָּה, אוֹ שִׁשְׁתֶּהָ שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ - אֵין יָכוֹל לְהַפֵּר.

ה. שוֹמֵרֶת יָבָם, בֵּין יָבָם אֶחָד בֵּין שְׁנֵי יָבָמִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יֹפֵר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לְאַחֵד וְלֹא לְשָׁנִים. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא לְאַחֵד וְלֹא לְשָׁנִים. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וּמָה אִם אִשָּׁה, שֶׁאֵין לָהּ בָּהּ חֶלֶק עַד שֶׁלֹּא בָּאת לְרִשּׁוּתוֹ, מִשְׁבָּאת לְרִשּׁוּתוֹ - אֵינוֹ דִּין שְׁנֵי יָבָמִים לוֹ? אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָה: לֹא! אִם אִמְרַתָּ בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בָּהּ חֶלֶק, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁאֵין לָהּ בָּהּ חֶלֶק, כֵּךְ אֵין לְאַחֵרִים בָּהּ חֶלֶק, תֹּאמַר בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בָּהּ חֶלֶק עַד שֶׁלֹּא בָּאת לְרִשּׁוּתוֹ? וּמִשְׁבָּאת לְרִשּׁוּתוֹ נִגְמְרָה לוֹ, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ חֶלֶק, כֵּךְ יֵשׁ לְאַחֵרִים בָּהּ חֶלֶק. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: עֲקִיבָה, דְּבָרֶיךָ בֵּין שְׁנֵי יָבָמִין, מָה אַתָּה מְשִׁיב עַל יָבָם אֶחָד? אָמַר לוֹ: כָּשֶׁם שֶׁלֹּא חֲלָקְתָּ לָנוּ בֵּין יָבָם אֶחָד לְבֵין שְׁנֵי יָבָמִין, בֵּין שֶׁעָשִׂה בָּהּ מֵאֲמָר וּבֵין שֶׁלֹּא עָשִׂה בָּהּ מֵאֲמָר, כֵּךְ בְּנִדְרִים וּבְשָׁבוּעוֹת לֹא תַחֲלֹק. אָמַר לוֹ: יֹאכָל, אֵלּוֹ הָיִיתָ בִּימֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ וְהִשְׁבַּתָּ תְּשׁוּבָה זֹאת.

ו. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִקְנָה יוֹכִיחַ, שֶׁמַּעֲלָה אֶת הַטְּמְאִים מִטְּמֵאתָן וְאֵינוֹ מַצִּיל הַטְּהוֹרִין מִלְּטֵמָא. חֲזַר רַבִּי

ו. כלומר, אפילו היית בימי רבי אלעזר בן ערך שהיה מענין המתגבר - היית משיב תשובה זו.
ז. בנפח הגר"א: אמר: בן עזאי, חבל עליך בן עזאי שלא שמשת את רבי עקיבא.

אֶל־עֶזְרָא וְדָנוּ דִּין אַחֵר: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שְׂאִין מִפֶּר נִדְרֵי
 עֲצָמוֹ מִשְׁנֹדֶר, הֲרִי הוּא מִפֶּר נִדְרֵי עֲצָמוֹ עַד שֶׁלֹּא יְדוּר,
 מָקוֹם שֶׁמִּפֶּר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ מִשְׁנֹדֶרָה אֵינוֹ דִּין שְׂיִפֶר נִדְרֵי
 אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁלֹּא תְדוּר. אָמְרוּ לוֹ: וּמָה לְמִפֶּר נִדְרֵי עֲצָמוֹ
 עַד שֶׁלֹּא יְדוּר, שָׂאֵם רָצָה לְהִקִּים מְקוֹמִים, יָפֵר, נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ
 עַד שֶׁלֹּא תְדוּר שָׂאֵם רָצָה לְהִקִּים אֵינוֹ יָכוֹל. דָּבָר אַחֵר
 (בַּמִּדְבָּר ל, יד): "אִישָׁה יְקִימְנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ" - אֶת שְׂבִיא לְכָל־
 'הֶקֶם' בָּא לְכָל־'הֶפֶר', לֹא בָּא לְכָל־'הֶקֶם' לֹא בָּא
 לְכָל־'הֶפֶר'.

ז. 'שׂוֹר זֶה הִקְדִּישׁ לְבִשְׂאֶקְחָנוּ', 'בֵּית זֶה הִקְדִּישׁ לְבִשְׂאֶקְחָנוּ',
 'תָּנוּ גִּט לְאִשְׁתִּי לְבִשְׂאֶקְדִּשְׁנָה' - לֹא אָמַר בָּלוּם.
 'שׂוֹר זֶה מְכוּר לָךְ לְבִשְׂאֶקְחָנוּ', 'בֵּית זֶה מְכוּר לָךְ לְבִשְׂאֶקְחָנָה'
 - לֹא אָמַר בָּלוּם. 'שׂוֹר שְׂאֵרֶשׁ מֵאָבָא מְכוּר לָךְ', 'מָה
 שְׁתַּעֲלָה מְצוּדָתִי מְכוּר לָךְ' - לֹא אָמַר בָּלוּם, 'מָה שְׂאֵרֶשׁ
 מֵאָבָא הַיּוֹם', 'מָה שְׁתַּעֲלָה מְצוּדָתִי הַיּוֹם מְכוּר לָךְ' -
 דְּבָרָיו קִיּוּמִין.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. כָּל דָּבָר שֵׁישׁ בּוֹ עֲנוֹי נֶפֶשׁ בֵּין בֵּינוֹ לְבִינָה אוֹ בִּינָה לְבֵין
 אַחֲרִים - יָפֵר, דָּבָר שְׂאִין בּוֹ עֲנוֹי נֶפֶשׁ - בֵּינוֹ לְבִינָה
 יָפֵר, בִּינָה לְבֵין אַחֲרִים - לֹא יָפֵר, בִּיצֵד? אָמְרָה: קוֹנֵם שְׂאֵנִי

עושה לפי אבא, לפי אביה, לפי אחי, לפי אחיה, שאני
מטילה תבן ומים לבקרה - אין יכול להפר מפני שבינה
לבין אחרים, שלא אכחל ושלל אפרבם ושלל אתקשט,
ושלל אשמש לה מטתי - הרי זה יפר מפני שבינו לבינה.

ב. שלא אציע לה מפה, ושלל אדיח לה רגליה, ושלל אמוג
לה את הבוס - אין צריך להפר, בופה אותה על
ברחה, רבן גמליאל אומר: יפר, משום שנאמר (במדבר ל, א):
"לא יחל דברו".

ג. נדרה שלא תטעם אחד מכל המינין, בין מאכל רע בין
מאכל יפה, אפלו לא טעמה אותו המין מימיה -
יפר. אמרה: קונם פלפלין שאיני טועמת, גלוסקין שאיני
טועמת, אפלו לא היה לה אותו המין מימיה - יפר. אמרה
קונם פרות ארץ ישראל עלי, אם יש לו בהן חלק - יפר.
אם לאו - יביא לה משאר ארצות. אמרה: קונם פרות
הפרכיא זו עלי, אם יש לו בהן חלק - יפר. אם לאו -
יביא לה מהפרכיא אחרת. אמרה: קונם פרות מדינה זו
עלי, אם יש לו בהן חלק - יפר. ואם לאו - יביא לה ממדינה
אחרת.

ד. אמרה: קונם פרות חנוני זו עלי, אם יש שם חנות
אחרת - לא יפר. ואם לאו - יפר. רבי יוסי
אומר: אפלו היה שם מאה חניות, הואיל ולא היתה פרנסתו
אלא הימנה - הרי זה יפר, מפני שבינו לבינה.

ה. קונם שאני נהנה לבריות - אין יכול להפר. יכול להנות בלקט בשכחה ובפאה ובמעשר עני.

ו. נדרה אשתו והפר לה, וסבור נדרה בתו. נדרה בתו והפר לה, וסבור אשתו נדרה - הרי זה יקיים. ואם רצה - מפר. נדרה אשתו וקיים לה, וסבור בתו נדרה, נדרה בתו וקיים לה, וסבור אשתו נדרה - הרי זה יפר. ואם רצה להקים - מקיים.

ז. נדרה מן התאנים וענבים. הפר לתאנים - יחזור ויפר לענבים. לענבים - יחזור ויפר לתאנים. לא הפר לתאנים והפר לענבים - אסורה לאכול בתאנים וענבים. הפר לענבים ולא הפר לתאנים - אסורה לאכול בענבים ותאנים. הפר לתאנים וחשכה, אסורה לאכול תאנים וענבים. הפר לענבים וחשכה - אסורה לאכול ענבים ותאנים. אמרה: קונם תאנים שאני טועמת ועוד ענבים שאני טועמת - הרי אלו שני נדרים, מפר איזה מהן שירצה ומקיים איזה מהן שירצה, שנאמר (במדבר ל'): "אישה יקימנו ואישה יפרנו" - אישה יקימנו לזו ואישה יפרנו לזו.

ח. חמר ב'הקם' שאין ב'הפר' וב'הפר' שאין ב'הקם', שהשתיקה מקימת ואין שתיקה מבטלת. האיש מקיים בלבד ואין האשה מבטלת בלבה. יש ב'הקם' שאין ב'הפר' ויש ב'הפר' שאין ב'הקם', מש'הקם' - אין יכול להפר ומש'הפר' - אין יכול להקם.

ט. **אִשֶּׁת אִישׁ שְׁאָמְרָה:** 'הֲרִינִי נְזִירָה לְכַשְׁאֲתַנְרֵשׁ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לֹא יָפֵר. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: יָפֵר. אֲלֶמְנָה שְׁאָמְרָה: הֲרִינִי נְזִירָה לְכַשְׁאֲנִשָּׂא; רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יָפֵר. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: לֹא יָפֵר, שְׂרָבִי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר (פַּמְדָּבָר ל, ה): "וְנָדָר אֲלֶמְנָה וּגְרוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ" - עַד שְׂיָהָא אִסּוּר נֹדֵר בְּשַׁעָה שְׂיָהָא אֲלֶמְנָה וּגְרוּשָׁה. וְרַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: "אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ" - עַד שְׂיָהָא אִסּוּר שַׁעָה שְׁאָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ. קוֹנָם שְׂאֲנִי עוֹשָׂה לְפִיד שְׁנֵהֲנָה, לְאָבָא וּלְאִבִּי, רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יָפֵר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: לֹא יָפֵר. 'נְטוּלָה הִיא מִן הַיְּהוּדִים (ס) מִשְׁמִשְׁתָּךְ אָנִי' - יָפֵר חֶלְקוֹ וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ. רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר: לֹא יָפֵר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: יָפֵר.

מסכת נזיר

פרק ראשון

א. בית שמאי אומרים: כנוני כנונין אסורין. ובית הלל
אומרים: כנוני כנונין מתרין. בית שמאי אומרים:
אין משיאין על פי בת קול. ובית הלל אומרים: משיאין על
פי בת קול.

ב. האומר 'נזירות'; רבי שמעון בן גמליאל אומר: הרי זה
נזיר שנים. הריני נזיר ואחת - מונה שנים.
ועוד - מונה שלש. אחת ועוד ושוב - מונה ארבע. סומכוס
אומר: הריני נזיר פונטוגין - הרי זה נזיר חמש. טרדיגין -
הרי זה נזיר ארבע. טריגין - הרי זה נזיר שלש. דיגון -
הרי זה נזיר שנים. הן - אחת. הריני נזיר אם לא אגלה
משפחות - הרי זה נזיר ואל יגלה משפחות.

ג. 'הריני נזיר בשעות יום בחדשי השנה' - הרי זה נזיר
שנים עשרה. 'בימות השבת כשני שבוע בשמיטת
יובל' - הרי זה נזיר שבעה. 'הריני נזיר בימי חמה, כמנן
ימות החמה' - הרי זה נזיר שלש מאות וששים וחמש
נזירות כמנן ימות החמה. 'הריני נזיר בימות הדבנה, כמנן

ימות הקבנה' - נזיר שלש מאות וחמשים וארבע נזירות
במנין ימות הקבנה. רבי אומר: עד שיאמר: 'נזירות עלי
במנין ימות החמה ובמנין ימות הקבנה'.

ה. רבי יהודה אומר: אמר 'הריני נזיר מנין הלכתי קיץ'
ובמנין שבלי שמיטה' - הרי זה נזיר לעולם ומגלה
אחד לשלשים יום, עד שיאמר: 'לא לכה נתפונתי'. 'הריני
נזיר בשער ראשי, בעפר הארץ, בחול חים' - הרי זה נזיר
לעולם, ומגלה אחד לשלשים יום. רבי אומר: אין זה מגלה
אחד לשלשים יום. 'שאין זה נזיר עולם, הריני נזיר מבאן
ועד היתהום מן הארץ ועד לרקיע' - הרי זה נזיר עולם. 'הריני
נזיר כל חיי, הריני נזיר עולם' - הרי זה נזיר עולם. מאה
שנה, או מאתים שנה, אפלו אלף שנה - אין זה נזיר עולם.

ה. בשם שבנוני נזירות בנזירות, כך בנוני שמשון בשמשון.
רבי יהודה אומר: נזיר שמשון מטמא למתים
שמשון עצמו טמא למתים. רבי שמעון אומר: האומר
'הריני נזיר שמשון' - לא אומר כלום, שלא נמצא בשמשון
שיצאה נזירות מפיו עליו.

ו. נזירות נוהגת בארץ ובחוץ לארץ, בין שיש לו שער בין
שאין לו שער, אף על פי שנאמר (במדבר ו, יח):

א. יש מפרשים, הינו במנין שבילים שעושים מיבשי תאנים בין הקציעות, כדי באשר הם הולכים
ביניהם - לא תהינה הקציעות נדרסות ברגליהם. ויש מפרשים כהלכתי קיץ - הינו, באשר מיבשים
את התאנים עושים תלים תלים מתאנים. ואולי יש לפרש כלקט הנושר בשעת קצירה בעונת
הקיץ.

"וְלָקַח אֶת שַׁעַר רֹאשׁ נְזִירוֹ", בֵּין שֵׁשׁ לֹו כַּפִּים וּבֵין שְׁאִין לֹו כַּפִּים, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ו יט): "וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנְּזִיר".

ז. הַמִּזְרֵט - בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בָּשָׂרוֹ. בֵּית הֶלֶל אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ, וְכֵן בַּמִּצְרֵעַ, וְכֵן בַּלְוִיִּם.

ח. חֲמֹר בְּנִזִּיר שְׁאִין בַּמִּצְרֵעַ, וְחֲמֹר בַּמִּצְרֵעַ שְׁאִין בְּנִזִּיר, נִזִּיר אִם גִּלַּח בְּ"יוֹם מְלֵאת" סוֹפֵג אֶת אַרְבָּעִים, מֵה שְׁאִין בֶּן בַּמִּצְרֵעַ. מִצְרֵעַ מְגַלַּח רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו, מֵה שְׁאִין בֶּן בְּנִזִּיר. חֲמֹר בְּנִזִּירוֹת מִבְּשֻׁבוּעוֹת וּבְשֻׁבוּעוֹת מִבְּנִזִּירוֹת, שֵׁשׁ נִזִּיר בְּתוֹךְ נִזִּיר וְאֵין שְׁבוּעָה בְּתוֹךְ שְׁבוּעָה, חֲמֹר בְּשֻׁבוּעוֹת, שֶׁשְּׁנֵגַת שְׁבוּעוֹת - אֲסוּרָה. וְשֵׁנֵגַת נִזִּירוֹת - מִתְּרַת.

פָּרָק שֵׁנִי

א. בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: כְּנֻזִּי כְּנֻזִּין - אֲסוּרִין. פִּיצֵד? אָמַר: תְּרִינִי נִזִּיר מִן הַגְּרוּגְרַת וּמִן הַדְּבִלָה. בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: נִזִּיר. וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נִזִּיר. אָמַר: 'תְּרִינִי נִזִּיר עַל מְנַת שְׂאֵהָא שׁוֹתָה יֵין וּמִשְׁמַא לְמַתִּים' - תְּרִי זֶה נִזִּיר, וּבִטֵּל תִּנְאוֹ, שֶׁהוּא מִתְּנָה עַל מֵה שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה, כָּל הַמִּתְּנָה עַל מֵה שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה - תִּנְאוֹ בִּטֵּל. יוֹדֵעַ אֲנִי

שִׁישׁ נְזִירִין אָבֵל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנְּזִירִין אֲסוּרִין בַּיּוֹן, שְׁאֲסוּר
לְשִׁתּוֹת יוֹן וְלִטְמֵא לַמֵּתִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵין לָךְ פֶּתַח
גָּדוֹל מִזֶּה.

ב. 'הָרִי עָלִי לְגִלְתָּ חֲצִי נְזִיר' - הָרִי זֶה מְגִלְתָּ נְזִיר שָׁלֵם;
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁשֶּׁאֵל הִתְנַדֵּב
בְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים. 'הָרִינִי נְזִיר, וְעָלִי לְגִלְתָּ נְזִיר', וְאִם גִּלְתָּ
לְעַצְמוֹ - לֹא יֵצֵא. 'הָרִי עָלִי לְגִלְתָּ חֲצִי נְזִיר, וְעָלִי לְגִלְתָּ
נְזִיר', וְאִם גִּלְתָּ לְעַצְמוֹ - לֹא יֵצֵא.

ג. 'אֵלֶּי קָרַבְנוֹת שְׂאִזִּיר עֲלֵיהֶן' - לֹא אָמַר כָּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר
(בַּמִּדְבָּר ו', ט): "קָרַבְנוּ לָהּ" עַל גִּזְרוֹ - וְלֹא גִזְרוּ עַל
קָרַבְנוּ. 'הָרִי עָלִי חֲטָאתוֹ וְאַשְׁמוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי', מוֹדַעְתּוֹ - יֵצֵא.
'שֶׁשֶּׁאֵל מוֹדַעְתּוֹ' - לֹא יֵצֵא. 'הָרִי זֶה חֲטָאתוֹ וְאַשְׁמוֹ שֶׁל
פְּלוֹנִי', וְהִלֵּךְ הִזָּה וְהִבִּיא בְּעַצְמוֹ - הָרִי זֶה בַּחֲטָאת כָּאֲשֶׁם
שֶׁכִּפְּרוּ בְּעֲלִיהָ.

ד. 'הָרִי עָלִי לְגִלְתָּ חֲצִי נְזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וְאֲנִי,
וְעָלִי לְגִלְתָּ חֲצִי נְזִיר - זֶה מְגִלְתָּ נְזִיר שָׁלֵם וְזֶה
מְגִלְתָּ נְזִיר שָׁלֵם; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: 'זֶה
מְגִלְתָּ חֲצִי נְזִיר וְזֶה מְגִלְתָּ חֲצִי נְזִיר'. 'הָרִינִי נְזִיר כְּשִׁיחָא לִי
בֶּן' וְנוֹלַד לוֹ בֶּן. סָפֵק שֶׁהוּא בֶּן קִימָא סָפֵק אֵינּוּ בֶּן קִימָא;
רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר, שֶׁשְׁנֵי נְזִירוֹת מְתַרְתּוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְחַיֵּב,
שֶׁשְׁנֵי נְזִירוֹת אֲסוּרָה, וַיֹּאמֶר: 'אִם הָיָה בֶּן קִימָא, הָרִינִי
נְזִיר חוֹבָה, וְאִם לֹא - הָרִינִי נְזִיר נִדְבָּה'. 'הָרִינִי נְזִיר עַל

מִנֵּת שְׂיָהָא בְּכָרִי זֶה מֵאָה בּוֹר', וְהִלָּךְ וּמָצְאוּ שְׁנֵגֶנֶב אוֹ
שְׂאָבָה, סָפֵק הָיוּ בּוֹ סָפֵק לֹא הָיוּ בּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר,
סָפֵק נְזִירוֹת לְהִקָּל. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר סָפֵק נְזִירוֹת לְהַחֲמִיר,
וַיֹּאמֶר: 'אִם הָיוּ כַּדְּבָרִי הֲרִינִי נְזִיר חוֹבָה', וְאִם לֹא 'הֲרִינִי
נְזִיר גְּדָבָה'.

ה. 'הֲרִינִי נְזִיר לְאַחַר עֲשָׂרִים יוֹם' - נְזִיר מֵעַכְשָׁיו מֵאָה יוֹם.
מוֹנֶה עֲשָׂרִים וְאַחַר כֵּךְ מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים, וּמִסָּפֵק -
מוֹנֶה שְׁמוֹנִים וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים - לְהַשְׁלִים נְזִירוֹתָו רִאשׁוֹנָה.

ו. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: לֹא נִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית
הֵלֵל, עַל שְׁנֵדֵר נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שָׁאֵם גִּלְחָה בְּיוֹם
שְׁלֹשִׁים - שֶׁלֹּא יֵצֵא, עַל מָה נִחְלְקוּ? עַל שְׁנֵדֵר סֶתֶם לְבֵית
שְׁמַאי, שָׁאֵם גִּלְחָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים יֵצֵא. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים:
אִם גִּלְחָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - לֹא יֵצֵא.

ז. שְׁתֵּי נְזִירוֹת. רִאשׁוֹנָה נְזִירוֹת סֶתֶם, וּשְׁנֵינִי נְזִירוֹת שְׁלֹשִׁים,
מְגִלְחָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאַחֲדָה, וְאֶת הַשְּׁנֵינִי
בְּיוֹם שְׁנַיִם וְאַחֲדָה. וְאִם גִּלְחָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים,
וְגִלְחָה אֶת הַשְּׁנֵינִי בְּיוֹם שְׁנַיִם - לֹא יֵצֵא. רִאשׁוֹנָה נְזִירוֹת
שְׁלֹשִׁים, וּשְׁנֵינִי נְזִירוֹת סֶתֶם - מְגִלְחָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם
שְׁלֹשִׁים וְאַחֲדָה, וְהַשְּׁנֵינִי בְּיוֹם שְׁנַיִם וְאַחֲדָה, וְאִם גִּלְחָה אֶת
הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶת הַשְּׁנֵינִי בְּיוֹם שְׁנַיִם - יֵצֵא.

ח. מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרִינִי נְזִיר' וְנִטְמָא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת
הַכֵּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַשּׁוּם רַבִּי אֶלְיָעָזָר: לֹא סוֹתֵר

אָאָא שְׁבַעָה. 'הַרִינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְנִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. 'הַרִינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם' וְנִטְמָא יוֹם מֵאָה - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לֹא סָתֵר אָאָא שְׁלֹשִׁים יוֹם. נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה וְאַחֵר - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לֹא סָתֵר אָאָא שְׁבַעָה. זֶה הַכֹּלֵל שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוּדָה מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כָּל שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם שְׁרָאוֹי לְהִבְיָא בּוֹ קָרְבָן, וַיֵּשׁ לוֹ לְסִפּוֹר - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכָל שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, שְׁאִין רָאוּי לְהִבְיָא בּוֹ קָרְבָן, וַיֵּשׁ לוֹ לְסִפּוֹר - לֹא סָתֵר אָאָא שְׁבַעָה יָמִים, חוּץ מִיָּמֵי טַמְאָתוֹ בְּלִבָּד.

ט. מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, וְנָזֵר - אָסוּר לְגַלֵּחַ וּלְשִׁתּוֹת יַיִן וּלְטַמֵּא לַמֵּתִים, וְאִם גָּלַח וְשִׁתָּה - סוֹפֵג אֶת הָאֲרֻבָּעִים. מִזֶּה וַיִּשְׁוֶנָה - הִטְמִאִין לֹא עָלּוּ לוֹ, וְאִין יוֹם שְׁבִיעִי עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. כָּל אֵלּוֹ שֶׁאָמְרוּ: אִין מִתְחִיל לְמִנּוֹת עַד שִׁיטְהֵר, אִין יוֹם שְׁבִיעִי עוֹלָה לוֹ. כָּל אֵלּוֹ שֶׁאָמְרוּ: מִתְחִיל מוֹנֶה מִידָּה, יוֹם שְׁבִיעִי עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן.

י. מִנָּה נְזִירוֹתוֹ וְלֹא הִבְיָא קָרְבָּנוֹתָיו - אָסוּר לְגַלֵּחַ וּלְשִׁתּוֹת יַיִן וּלְטַמֵּא לַמֵּתִים. הִבְיָא קָרְבָּנוֹתָיו וְלֹא גָלַח - אָסוּר לְשִׁתּוֹת יַיִן וּלְטַמֵּא לַמֵּתִים. אִם גָּלַח וְשִׁתָּה יַיִן וְנִטְמָא לַמֵּתִים - הָרִי זֶה סוֹפֵג אֶת הָאֲרֻבָּעִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: בֵּינָן שְׁנֵי זָרָק עָלָיו אַחֵר מִן הַדְּמִים - הֵתֵר לְנָזִיר לְשִׁתּוֹת יַיִן וּלְטַמֵּא לַמֵּתִים.

יא. מי שְׁנִזֵּר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, מִנֶּה רֵאשׁוֹנָה וְלֹא הֵבִיא קַרְבָּנוֹתָיו, וְאַחֵר כֶּךָּ נִשְׁאָל עַל הָרֵאשׁוֹנָה לְחֻכָּם, וְהַתִּיר לוֹ - יֵצֶתָה נְזִירוֹת שְׁנִיָּה בְּרֵאשׁוֹנָה. מִנֶּה שְׁתִּיָּהֶן וְהֵבִיא קַרְבָּנוֹת שְׁתִּיָּהֶן בְּאַחַת - לֹא עָלְתָה בִידּוֹ אֶלָּא אַחַת. הִפְרִישׁ שָׁל זֶה בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ וְשָׁל זֶה בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ, וְהִלֵּךְ וְהִקְרִיב אֶת שָׁל זֶה בְּזֶה וְאֶת שָׁל זֶה בְּזֶה - לֹא יֵצֵא.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה: לֹא נִחְלָקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל, עַל שְׁהִיוּ שְׁתֵּי כִּתֵּי עֲדִים, אַחַת אוֹמֶרֶת: שְׁתִּים, וְאַחַת אוֹמֶרֶת: חֲמִשָּׁה, שֶׁהוּא נְזִיר בְּקִמְצָנָה שְׁבֻהָ, עַל מַה נִּחְלָקוּ? עַל שְׁהִיוּ שְׁנֵי עֲדִים מְעִידִין אוֹתוֹ. בֵּת אַחַת אוֹמֶרֶת: שְׁתִּים. וְאַחַת אוֹמֶרֶת: חֲמִשָּׁה, שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נִחְלָקָה עֲדוּתָן, וְאֵין נְזִירוֹת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ בְּכֻלָּל חֲמִשָּׁה שְׁתִּים - יֵהֵא נְזִיר שְׁתִּים.

ב. מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרִינִי נְזִיר', וְשָׁהָה כִּדֵּי דְבוּר, וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ, וְאָמַר: 'וְאַנִּי' - הוּא אָסוּר וְחֲבֵירוֹ מִתֵּר. כִּמָּה הוּא כִּדֵּי דְבוּר? כִּדֵּי שְׁאֵלַת שְׁלוֹם.

ג. 'הֲרִינִי נְזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר: 'פִּי כָפִיו, וְשַׁעְרֵי כְּשַׁעְרוֹ' - הֲרִי זֶה נְזִיר. 'יָדֵי כִידּוֹ, רַגְלֵי כְּרָגְלוֹ' - הֲרִי זֶה

גזיר. 'ידי גזירה ורגלי גזירה' - לא אמר כלום. 'ראשי גזירה, כבדי גזירה' - הרי זה גזיר. זה הכלל: דבר שהנשמה תלויה בו - הוא גזיר. דבר שאין הנשמה תלויה בו - אין זה גזיר.

ה. האומר לאשתו: 'הריני גזיר! ואתי?' אם אמרה: 'הן!' - שניהם אסורין. אם רצה להפר - מפר לה, מפני שקדם נדרו ל'הקם'. ואם לאו - הוא אסור והיא מתרת. האומר לאשתו: 'הריני גזיר ואתי!' אם אמרה: 'הן' - שניהם אסורין. ואם לאו - שניהם מתרין, מפני שתלה נדרו בנדרה. אמרה לו אשתו: 'הריני גזירה', ואם אמר 'הן' - אסורין. אם רצה להפר - אינו יכול, מפני שקדם 'הקם' לנדר. ואם לאו - היא אסורה והוא מתר. אמרה לו אשתו: 'הריני גזירה, ואתה?', אם אמר 'הן' - שניהם אסורין. ואם לאו - שניהם מתרין, מפני שתלתה נדרה בנדרו. האומר לחברו: 'הריני גזיר, ואתה?', אם אמר: 'הן' - שניהם אסורין. ואם לאו - הוא אסור וחברו מתר. האומר לחברו: 'הריני גזיר, ואתה!', אם אמר: 'הן' - שניהם אסורין. ואם לאו - שניהם מתרין, מפני שתלה נדרו בנדרו.

ה. האשה שנדרה בגזיר, ושמעה חברתה, ואמרה: 'ואני'. ואחר כך בא בעלה של ראשונה והפר לה - היא מתרת וחברתה אסורה. רבי שמעון אומר: אם אמרה:

ב. הוא נדר בגזיר בנדאות, ותוף כדי כך הוא שואל אותה, אם גם את רוצה לדור גזירות. ג. לא בדרך שאלה כמו באפן הקדם, אלא שתלה את הנדר שלו בנדר שלה, ומתכונן לומר לה: הריני גזיר אם גם את תקיי כמוני. ד. לא בדרך שאלה.

'אף אני' - לא נתפונה אלא במוותה, ושתייהן מתרות.
'שבועה לביתי שאני נכנסת', ושגגה ונכנסה - מתרת
לשעבר, ואסורה לעתיד לבא.

ו. האשה שנדרה בנזיר, ושמע בעלה ולא הפר לה. רבי
מאיר ורבי אליעזר אומרים: הוא נתן אצבע בין
שניה, שאם רצה להפר - יפר. ואם אמר: 'אי אפשי באשה
נדרנית' - יוציא ויתן כתובה. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים:
היא נתנה אצבע בין שניו, שאם רצה להפר - אינו יכול.
ואם אמר: 'אי אפשי באשה נזירה' - תצא שלא בכתובה.
האשה שנדרה בנזיר, ושמע בעלה והפר לה, והיא לא
ידעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה יין ומטמאה למתים
- הרי זו סופגת את הארבעים. פשהיה רבי עקיבה מגיע
לדבר זה היה אומר: ומה מי שנתכונן לעלות בידו בשר
חזיר ועלה בידו בשר טלה ואכלו - צריך בפירה וסליחה,
המתכונן לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על
אחת כפה וכמה שצריך בפירה וסליחה!

ו. כמה דברים אמורים? בתגלחת טהרה אבל בתגלחת
טמאה - יפר שמפר לעתיד לבא, שיכול לומר: 'אי
אפשי באשה מגלחת'. רבי אומר: אף בתגלחת טהרה, עד
שלא נגלחה - יפר, שיכול לומר: 'אי אפשי באשה מגלחת'.
מי שנדר בנזיר, והיה שותה יין ומטמא למתים ואחר כך
נשאל לחכם והתר לו - אין סופג את ארבעים. רבי יהודה
אומר: אם אין סופג את ארבעים - יספג מכת מרדות.

ה. המפריש מעות לנזירותו - לא נהנין ולא מועלין, מפני
 שהן ראויין להביא בכזן שלמים. מת, והיו לו
 מעות כתומין - יפלו לנדרבה. מעות מפרשין - דמי חטאת
 יוליד לים המלח. לא נהנין ולא מועלין. דמי עולה - יביאו
 עולה ומועלין. דמי שלמים - יביאו שלמים, ונאכלין ליום
 אחד, ואינן טעונין לחם. אלו לעולתו, והשאר לשאר. מת,
 דמי שלמים - יביא בהן שלמים. והשאר - יפלו לנדרבה.
 'אלו לחטאתי והשאר לשאר נזירותי - דמי חטאת יוליכו
 לים המלח. והשאר - יביאו חציה לעולה וחציה לשלמים,
 ומועלין בכזן ואין מועלין במקצתן. אלו לעולה, והשאר
 לשאר נזירות, דמי עולה יביאו בהן עולה, ומועלין בהן,
 והשאר - יפלו לנדרבה, ומועלין בכזן, ואין מועלין במקצתן.
 אלו לעולתי ואלו לחטאתי ואלו לשלמים ונתערבו - הרי
 זה לוקח בהן שלש בהמות, בין במקום אחד בין משלש
 מקומות, ומחלל דמי חטאת על חטאתו. דמי עולה על
 עולה, דמי שלמים על שלמים, ונתן לבעלים - לא יתנם
 לבעלים עד שיחללם על בָּרָם.

ט. בית שמאי אומרים: אין אדם מדיר את בְּנוֹ בנזיר.
 ובית הלל אומרים: מדיר את בְּנוֹ בנזיר. הדירו
 בשהוא קטן, וגלח, או שהביא שתי שערות - בטלה הימנו
 נזירות אביו. אימתי אמרו 'האיש מנלח על נזירות אביו'?
 בזמן שגזר לאחר מיתת אביו, אבל גזר בחי אביו, והפריש
 אביו מעותיו לנזירותו - הרי אלה יפלו לנדרבה. רבי יהודה,

רבי אליעזר, רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: בין כך ובין כך אין זה מנגלח על גזירות אביו. אימתי אמרו 'האיש מנגלח על גזירות אביו'? בזמן שהניח אביו מעות סתומים לגזירותו ומת, אבל הניח מפרשין, או בהמה, בין כך ובין כך אין זה מנגלח על גזירות אביו; דברי רבי יוסי. רבי אליעזר ורבי מאיר ורבי יהודה אומרים: בין כך ובין כך מנגלח על גזירות אביו.

י. מי שנדר בגזיר, ונשאל לחכם ואסר לו; בית שמאי אומרים: מונה משעה שנשאל, ובית הלל אומרים: מונה משעה שנדר, נשאל לחכם והתיר לו, אלו ואלו מודים, שאם היתה לו בהמה מפרשת - תצא ותרעה בעדר; זו טעות טעה נחום איש המדי כשפתחו בגדר.

יא. היו מהלכין בדרך, ואחד בא כנגדן. אמר אחד: 'הריני נזיר שזה פלוני', ואחד אמר: 'הריני נזיר שאינו הוא'. 'הריני נזיר שאחד מכם נזיר', ואחד אמר: 'הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר'. 'הריני נזיר ששניכם נזירים'. ואחד אמר: 'הריני נזיר שכלכם נזירים'; בית שמאי אומרים: כלם נזירים. ובית הלל אומרים: אין נזיר אלא מי שלא נתקןמו בדבריו, וביאו קרבן בשתפות. רבי יהודה אומר משום רבי טרפון: אין אחד מהם נזיר, שלא נתנה גזירות אלא בהפלאה. רבי יוסי אומר: היו בית שמאי אומרים: 'הריני נזיר שזה יוסף', ונמצא יוסף, 'שזה שמעון', ונמצא שמעון - שהוא נזיר. ראה אנדרונינוס ואמר: 'הריני נזיר שזה איש'. ואחד

אמר: 'הריני נזיר שאין זה איש'. 'הריני נזיר שזה אישה'.
ואחד אומר: 'הריני נזיר שאין זה אישה'. 'הריני נזיר שזה
איש ואישה'. ואחד אומר: 'הריני נזיר שאין זה איש ואישה'.
'הריני נזיר שאחד מהם נזיר'. 'שאין אחד מהם נזיר'.
'ששניהם נזירין'. 'שכלכם נזירין' - הרי אלו בלן נזירין, וכלם
מונין תשע נזירין.

פרק רביעי

א. נזיר שאכל כל האסורין לו בהתראה אחת - אין חיב
אלא אחת. התרו בו ואכל, התרו בו ואכל ושתה
- חיב על כל אחת ואחת. וכמה שעורו? בכזית. בלן
מצטרפין בכזית, יין וחמץ פיוצא בהן, כיצד הוא עושה?
מביא בוס מלא יין ומביא כזית איגורו ונותן לתוכו ושופע,
אם שתה פיוצא בהן - חיב. ואם לאו - פטור; דברי
רבי עקיבה. רבי אלעזר בן עזריה פוטר, עד שישתה
רביעית יין בין שפזגו ושתאו, בין ששתאו חצאים. רבי
אליעזר אומר: נזיר שהניח פיו על פי חבית של יין
ושתה, שתאה בלה בהתראה אחת - אינו חיב אלא
אחת. מתרין בו ושותה מתרין בו ושותה - חיב על כל
אחת ואחת. וכן היה רבי אליעזר אומר: נטל אשכול
של ענבים ואכל בלו בהתראה אחת - אינו חיב אלא

אחת. מתרין בו ואוכל, מתרין בו ואוכל - חַיֵּב עַל כָּל
אחת ואחת. אֲכַל הֵימָנוּ עֲנָבִים, לַחִים וִיבָשִׁים, או שְׂאֵכַל
הֵימָנוּ שְׁנֵי חֲרָצִין וְזֶה, או שְׂפַחַט הֵימָנוּ בַּיַּת יֵין הֵתֵר -
הָרִי זֶה חַיֵּב עַל כָּל אחת ואחת.

ב. נָזִיר שְׁמִירָטָה או שְׂשֻׁפְשֻׁף, או שְׁתֵּלֶשׁ בוּ בְּזוּג, אֶפְלוּ
כָּל שֶׁהוּא - הָרִי זֶה חַיֵּב. אֲבָל אֵין סוֹתֵר אֶלָּא
בְּתַעַר וּבִרְבִּי רֵאשׁוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי
שְׁמַעוֹן: כִּשֶּׁם שֶׁשְׁתֵּי שְׁעָרוֹת מְעַכְבוֹת בוּ - כֵּךְ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת
סוֹתְרוֹת בוּ.

ג. חֲמוֹר בַּתְּגַלְחָתוֹ, שֶׁתִּגְלַחַת אֵין לָהּ שְׁעוֹר, וְעָשָׂה בָּהּ אֶת
הַמְּגִלָּתָא בַּמְּתַגְלָח, מַה שָּׂאֵין בֶּן בִּשְׁתִּיָּהּ, בִּיצֵד לֹא
הֵתֵר בְּכָלֵל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן? נָזִיר שֶׁשָּׂתָה יֵין שֶׁל תְּרוּמָה
וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵשָׂתָה יֵין' וְשָׂתָה - הָרִי זֶה
חַיֵּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. בִּיצֵד הֵתֵר מְכַלֵּל תִּגְלַחַת? מְצוּרַע
מִחֻלָּט - הָרִי זֶה מְגִלָּתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְצַרְעָתוֹ, אֶלָּא
אֶפְלוּ לַתֵּן סִימָן לְנִתְקוֹ, אִם פָּשָׂה וְאִם לֹא פָּשָׂה.

ד. בֵּין שְׁנֵטְמָא הוּא, בֵּין שְׁטַמְאוּהוּ אַחֲרִים, בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין
בְּמִזִּיד, בֵּין בְּאִנְס בֵּין בְּרָצוֹן - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, וְחִיבִין
קָרְבָּן, בֵּין שְׁגָלָח הוּא בֵּין שְׁגָלְחוּהוּ אַחֲרִים, בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין
בְּמִזִּיד, בֵּין בְּאִנְס בֵּין בְּרָצוֹן - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל וְחִיבִין קָרְבָּן.
אֵימָתִי אָמְרוּ 'תִּגְלַחַת סוֹתֵר שְׁלִשִּׁים יוֹם'? בְּזִמָּן שָׂאֵין לוֹ

לספר, הא אם יש לו לספר - הרי זה אין סותר. גלח על הזבח ונמצא פסול - תגלחתו פסולה וסותר שלשים יום.

ה. הכל משלחין תחת הדוד, חוץ מן טמא שגלח במדינה, מפני ששערו נקבר; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: טהורים כן וכאן. היו משלחים טמאים כן וכאן - לא היו משלחים. וחקמים אומרים: הכל לא היו משלחים תחת הדוד, חוץ מן הטהור שבמקדש, מפני שנעשה כמצותו. טמא כן וכן וטהור שבגבולין - אין משלחין תחת הדוד, ואין לה שמשלח תחת הדוד אלא נזיר שגלח בטהרה ובפתח אהל מועד, שנאמר (במדבר ו, יח): "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" וגו'.

ו. רבי שמעון השזורי אומר: האיש משלח תחת הדוד ואין האשה משלחת תחת הדוד, מפני פרחי כהונה. ביצד משלחו? נותן עליו רטב ומשלח, ואם שלח תחת הדוד של חטאת ואשם - יצא. אמר רבי שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחת. מעשה שבא אלי אחד מן הדרום, וראיתיו יפה עינים וטוב ראי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו: בני! מה ראית לשחת שער זה נאה? גם לי: רועה הייתי לאבי, והלכתי למלאות מים מן המעין, ונסתפקתי בבבואה שלי, ופחו יצרי עלי, ובקש להעבירני מן העולם. אמרתי לו: ריקה! מפני מה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך? בדבר שעתיד להיות עפר

רפה ותולעה? הרי עלי לגלח לשמים! עמדתני ונשקתיו על ראשו, ואמרתי: כמותך ירבו עושי רצון מקום בישראל, עליך הכתוב אומר (במדבר ו, יב): "איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה".

ז. נזיר שנטמא בשביעי, וחזר ונטמא בשביעי - אינו מביא אלא קרבן אחד. נטמא בשמיני וחזר ונטמא בשמיני - מביא קרבן על כל אחד ואחד; דברי רבי אליעזר. רבי שמעון אומר: קרבן אחד על הכל עד שיביא אשמו. הביא אשמו ונטמא, אשמו ונטמא - חייב קרבן על כל אחד ואחד. וחכמים אומרים: קרבן אחד על הכל, עד שיביא חטאתו. הביא חטאתו ונטמא, והביא חטאתו ונטמא - מביא קרבן על כל אחד ואחד. הביא חטאתו ולא הביא אשמו - מונה. הביא אשמו ולא הביא חטאתו - אינו מונה. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כשם שחטאתו מעכבו, כך אשמו מעכבו.

ח. מודה רבי שמעון, שאם גלח על חטאתו שלא לשמה, ואחר כך הביא קרבנותיו לשמן - תגלחתו פסולה וזבחו לא עלו לו. גלח על העולה ועל השלמים שלא לשמן, ואחר כך הביא קרבנותיו לשמן - תגלחתו פסולה, וזבחו לא עלו לו. הראוי לבא בן שנה והביא בן שתיים, בן שתיים והביא בן שנה, או שהיה אחד מהן רובע, ונרבע, מקצצה, ונעבד, אתנן, מחיר, שרוע, וקלוט - תגלחתו פסולה,

וּנְבָחִיו לֹא עָלוּ לוֹ, וְשָׂאֵר שְׁלָמֵי נְזִיר, שֶׁהֵבִיאָן שְׂלֹא בְּמִצְוֹתוֹ - נֶאֱכָלִין לְיוֹם וּלְלֵילָה אֶחָד, וְאֵינָן טְעוֹנִין לֹא לָחֶם וְלֹא זְרוּעַ.

ט. מִי שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים, וְנִטְמָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: יָבִיא שְׂאֵר קֶרְבָּנוֹ וַיִּטְהַר, מִפְּנֵי שֶׁקִּדַּשׁ שַׁעַר בְּדָם. מַעֲשֵׂה בְּמִרְיָם הַתַּרְמוּדִית שֶׁנִּזְרְקוּ עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַדָּמִים, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ עַל בִּתְּנָה שֶׁהִיתָה מְסַכֶּנֶת, וְהִלְכָה וּמָצְאָתָה שְׂמִתָּהּ, וְנִטְמָאָה. עָלֶיהָ אָמְרוּ חֻכָּמִים: תָּבִיא שְׂאֵר קֶרְבָּנָה וְתִטְהַר, מִפְּנֵי שֶׁקִּדַּשׁ שַׁעַר בְּדָם.

י. כָּל מִי שֶׁנִּזְרַק שְׁתֵּי נְזִירוֹת מִנֶּה רִאשׁוֹנָה וְלֹא הֵבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו - אֶסוּר לְגַלַּח וּלְשִׁתּוֹת יֵין וּלְהַטְמִיא לַמֵּתִים. נִטְמָא עַד שְׂלֹא גָלַח; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: צָרִיד לְהֵבִיא קֶרְבֵּן טָמֵאָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵין צָרִיד, מִפְּנֵי שֶׁיֵּצֵא מִכָּלֵל רִאשׁוֹנָה וְלִכְלֵל חֲשֹׁנִיהָ לֹא בָּא.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. כָּל אֵלֹו שֶׁאָמְרוּ 'אֵין מִתְחִיל לְמִנּוֹת עַד שִׁיטְהַר', אִם נִטְמָא - אֵין מֵבִיא קֶרְבֵּן טָמֵאָה. כָּל אֵלֹו שֶׁאָמְרוּ 'מִתְחִיל וּמוֹנֶה מִיד', אִם נִטְמָא - מֵבִיא קֶרְבֵּן טָמֵאָה.

ב. טָמֵאָה שֶׁנִּתְּוֶנָה עַל גִּבִּי בִּתְלִי, אִפְּלֹו מִחֻצָּה עַל מִחֻצָּה, וְכֵן עֲדַר בְּהֶמְהָ חִיָּה וְעוֹף חַיִּין, שֶׁהִיוּ מִתְּחִלָּה

זה אחר זה, אפלו ראשו של זה וראשו של זה בין רגלו של זה - אין הנזיר מגלח עליהן, ואין חיבין עליו על טמאת מקדש וקדשיו. רבי אליעזר אומר: בראשונה היו זקנים חלוקין, מקצתן אומרים: רביעית דם, ורבע עצמות. ומקצתן אומרים: חצי קב עצמות וחצי לוג דם. בית דין שאחריהן אמרו: רביעית דם ורבע עצמות לתרומות וקדשיו. חצי קב עצמות וחצי לוג דם לנזיר ולמקדש.

ג. אמר רבי אלעזר: בשהלבתי לערדסקינא, מצאתי את רבי יהושע בן פתור, שהיה יושב ודן לפני רבי מאיר בהלכה: כל טמאה מן המת שהנזיר מגלח עליה - חיבין עליה משום ביאת מקדש, וכל טמאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אין חיבין עליה על טמאת מקדש. אמר לו: אל תהא זו קלה מן השריץ! אמרתי לו: כלום אתה בקי ביהושע בר ממל? אמר לי: הן! כך אמר יהושע בר ממל משום רבי יהושע: כל טמאה מן המת שהנזיר מגלח עליה - חיבין עליה משום ביאת מקדש, וכל טמאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אין חיבין עליה על טמאת מקדש, ורואה אני את דבריו.

ד. שאלו את רבי שמעון: הרי שהיה נזיר ומצרע, מהו שישלח תגלחת אחת, ותעלה לנדרו ולצרעתו? אמר להן: אין מגלח. אמרו לו: למה? אמר להם: אלא

ו. בנוסחת הספרים מובא: הן, ובעל הלכות הקה.

זֶה מְגִלָּתָ לְהַעֲבִיר שַׁעַר, וְזֶה מְגִלָּתָ לְהַעֲבִיר שַׁעַר - יָפָה
 אַתֶּם אוֹמְרִים! אֲלֹא נָזִיר מְגִלָּתָ "לְהַעֲבִיר" שַׁעַר וּמִצָּרַע מְגִלָּתָ
 "לְגַדֵּל" שַׁעַר. אָמְרוּ לוֹ: אַף אָנּוּ אוֹמְרִין לֹא תַעֲלֶה לוֹ בְּיָמֵי
 גָּמְרוֹ, תַעֲלֶה לוֹ בְּיָמֵי סָפְרוֹ. אָמַר לָהֶם: אֲלוֹ זֶה מְגִלָּתָ לְאַחַר
 בִּיאַת מוֹם, וְזֶה מְגִלָּתָ לְאַחַר בִּיאַת מוֹם - יָפָה אַתֶּם אוֹמְרִים!
 אֲלֹא נָזִיר מְגִלָּתָ "לְאַחַר" בִּיאַת מוֹם, וּמִצָּרַע מְגִלָּתָ "קֶדֶם"
 בִּיאַת מוֹם. אָמְרוּ לוֹ: אַף אָנּוּ אוֹמְרִים לֹא תַעֲלֶה לוֹ לְיָמֵי
 סָפְרוֹ, וּנְזִירוֹתוֹ תַעֲלֶה לוֹ לְיָמֵי חִלוּטוֹ וְשִׁמְאָתוֹ. אָמַר לָהֶם:
 אֲלוֹ מְגִלָּתִים לְאַחַר דְּמִים - יָפָה אַתֶּם אוֹמְרִים! אֲלֹא נָזִיר
 מְגִלָּתָ "לְאַחַר" דְּמִים, וּמִצָּרַע מְגִלָּתָ "לְפָנֵי" דְּמִים. אָמְרוּ לוֹ:
 תִּקְוִין הַדִּבֵּר - לֹא תַעֲלֶה לוֹ לְיָמֵי צָרְעָתוֹ וּנְזִירוֹתוֹ, תַעֲלֶה
 לוֹ לְיָמֵי צָרְעָתוֹ וְשִׁמְאָתוֹ. אָמַר לָהֶם: נָזִיר טָהוֹר וְהוּא מְצוֹרֵעַ,
 זֶה לְגַדֵּל וְזֶה לְהַעֲבִירוֹ, אִם נָזִיר טָמֵא וְהוּא מְצוֹרֵעַ - זֶה
 לְפָנֵי בִיאַת מוֹם וְזֶה לְאַחַר בִּיאַת מוֹם¹.

ה. שְׁנֵי נְזִירִין שֶׁאָמַר לָהֶן אֶחָד: 'רְאִיתִי אֶת אֶחָד מִכֶּם
 שֶׁנִּשְׁטָמָא, וְאִנִּי יוֹדֵעַ אִי זֶה מִכֶּם' - סוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים
 יוֹם, וּמִבִּיאִין קֶרְבֵּן טָמֵאָה וְקֶרְבֵּן טְהוֹרָה, וְאוֹמְרִים: 'אִם אֲנִי
 טָמֵא - קֶרְבֵּן טָמֵאָה שְׁלִי וְקֶרְבֵּן טְהוֹרָה שְׁלִי. וְאִם אֲנִי
 טָהוֹר - קֶרְבֵּן טְהוֹרָה שְׁלִי וְקֶרְבֵּן טָמֵאָה שְׁלִי'; וְסוֹפְרִין
 שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִבִּיאִין קֶרְבֵּן טָמֵאָה וְקֶרְבֵּן טְהוֹרָה, וְאוֹמְרִים:
 'אִם אֲנִי טָמֵא - קֶרְבֵּן טָמֵאָה שְׁלִי וְקֶרְבֵּן טְהוֹרָה שְׁלִי, וְזֶה

ז. סָפְרִים אַחֲרֵים: 'אֲכַל אִם הָיָה נָזִיר - מְגִלָּתָ תְּגַלַּחַת אַחַת עַל שְׁתֵּיתֵיהֶן'.

קָרְבַּן טְהֵרָתִי. אִם אָנִי טָהוֹר - קָרְבַּן טְהֵרָה שְׁלִי וְקָרְבַּן
 טָמֵאָה שְׁלִי, וְזֶה קָרְבַּן טְהֵרָתְךָ. מֵת אֶחָד מֵהֶן, אָמַר רַבִּי
 יְהוֹשֻעַ: יִבְקֹשׁ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק שֶׁיִּדָּר בְּנִזְיֹר, וְאוֹמֵר: אִם
 טָמֵא הָיִיתִי - הָרִי אֶתָּה נָזִיר מִיָּד, וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי - הָרִי
 אֶתָּה נָזִיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְסוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם וּמִבִּיאִין
 קָרְבַּן טָמֵאָה וְקָרְבַּן טְהֵרָה, וְאוֹמֵר: אִם אָנִי טָמֵא - קָרְבַּן
 טָמֵאָה שְׁלִי, וְקָרְבַּן טְהֵרָה שְׁלִי, סָפֵק. וְאִם אָנִי טָהוֹר - קָרְבַּן
 טְהֵרָה שְׁלִי, וְקָרְבַּן טָמֵאָה שְׁלִי, סָפֵק; וְסוֹפְרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם,
 וּמִבִּיאִין קָרְבַּן טָמֵאָה וְקָרְבַּן טְהֵרָה, וְאוֹמֵר: 'אִם אָנִי טָמֵא
 - קָרְבַּן טָמֵאָה שְׁלִי וְקָרְבַּן טְהֵרָה שְׁלִי, וְזֶה קָרְבַּן טְהֵרָתִי.
 וְאִם אָנִי טָהוֹר - קָרְבַּן טְהֵרָה שְׁלִי וְקָרְבַּן טָמֵאָה שְׁלִי, וְזֶה
 קָרְבַּן טְהֵרָתְךָ'. שְׁלֹשִׁים יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים וּשְׁלֹשִׁים יָמִים
 הָאַחֲרוֹנִים - אָסוּר לְגַלֵּחַ, וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְלִטְמֹא לַמֵּתִים, אִם
 גָּלַח וְשָׁתָה יַיִן וְנִטְמֵא לַמֵּתִים - סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, הוּא
 עֲצָמוֹ, עַל הָרֵאשׁוֹנִים - חַיִּב. וְעַל הָאַחֲרוֹנִים - פָּטוּר.

פֶּרֶק שִׁישִׁי

א. סָפֵק נָזִיר טָמֵא, סָפֵק נָזִיר טָהוֹר - אָבֵל נָזִיר וְדֹא"י.
 סָפֵק מְצוֹרֵעַ טָמֵא סָפֵק מְצוֹרֵעַ טָהוֹר - אָבֵל מְצוֹרֵעַ
 וְדֹא"י. אוֹכֵל בִּקְדָּשִׁים אַחֵר שְׁנַיִם יוֹם. שׁוֹתָה יַיִן וּמִטְמֵא

ח. פִּלּוּמֵר, הוּא נָזִיר וְדֹא"י וְאֵין סָפֵק בְּנִזְיֹרוֹתָיו.

לַמֵּתִים לְאַחַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. בִּיצֵד? אָמְרוּ לוֹ: נָזִיר
טָמֵא אֶתָּה וְאֵין נָזִיר טָמֵא מִגִּלְתָּה, אֲלֵא עַד שִׁבְעָה, צֵא וּמִנָּה
שִׁבְעָה. הִזָּה וְשָׁנָה, גִּלְתָּ וְהִבִּיא קָרְבָּן, מִנָּה שִׁבְעָה וּבִקֵּשׁ
לְגִלְתָּ, וְאָמְרוּ לוֹ: נָזִיר טָהוֹר אַתָּה, וְאֵין נָזִיר טָהוֹר מִגִּלְתָּ
אֲלֵא עַד שְׁלֹשִׁים, צֵא וּמִנָּה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לְהַשְׁלִים שְׁלֹשִׁים,
גִּלְתָּ וְהִבִּיא קָרְבָּן, מִנָּה שְׁלֹשִׁים, וּבִקֵּשׁ לְגִלְתָּ, אָמְרוּ לוֹ: נָזִיר
טָהוֹר אַתָּה! וְאֵין נָזִיר טָהוֹר מִגִּלְתָּ אֲלֵא עַל הַדְּמִים. בִּיצֵד
הוּא עוֹשֶׂה? מִבִּיא עוֹלֹת בְּהֶמָּה וּמִתְּנָה עָלֶיהָ, וְאוֹמֵר, אִם
נָזִיר טָהוֹר אָנִי - הֲרִי זֶה חוֹבָה. וְאִם לֹאוּ - הֲרִי זֶה גְּדָבָה.
בִּיצֵד תַּעֲשֶׂה לוֹ לְהַחֲמִיר עָלָיו? מִבִּיא פִּילִי שֶׁל חֶרֶם חֲדָשָׁה,
וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ רְבִיעִית מִים חַיִּים, וּמִבִּיא שְׁתֵּי צִפְּרִים, וְשַׁחַט
אֶת אַחַת מֵהֶן אֶל כְּלֵי חֶרֶם עַל מִים חַיִּים, חֲפָרָה וְקִבְרָה
בְּפָנָיו, וְאַסּוּרָה בַּהֲנָאָה, וּמִבִּיא חֲטָאת הָעוֹף, וּמִתְּנָה עָלֶיהָ,
וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא אָנִי - חֲטָאת מַחוּבָּתִי וְעוֹלָה גְּדָבָה. אִם
טָהוֹר אָנִי - עוֹלָה מַחוּבָּתִי וְחֲטָאת סֶפֶק. מִגִּלְתָּ רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ
וְגִבּוֹת עֵינָיו בְּדֶרֶךְ שְׂמִצְרָעִים מְגַלְחִין, וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים, וּמִבִּיא
עוֹלֹת בְּהֶמָּה אַחֲרֶת, וּמִתְּנָה עָלֶיהָ, וְאוֹמֵר: 'אִם טָהוֹר הָיִיתִי
- עוֹלָה הָרֵאשׁוֹנָה חוֹבָה, וְזוֹ גְּדָבָה, וְהַחֲטָאת עוֹף סֶפֶק
מַחוּבָּתִי, וְאִם טָהוֹר אָנִי - עוֹלָה הָרֵאשׁוֹנָה גְּדָבָה, וְזוֹ חוֹבָה,
וְחֲטָאת עוֹף סֶפֶק. וּמִגִּלְתָּ רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו בְּדֶרֶךְ
שְׂמִצְרָעִין מְגַלְחִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְמַחֲרַת מִבִּיא אֲשָׁמוֹ
וְלָגוֹ בִּידּוֹ, וּמַעֲמִידֵן עַל שַׁעֲרֵי נִקְנוֹר, וּמִתְּנָה עָלֶיהָ, וְאוֹמֵר:
'אִם מְצוֹרֵעַ אָנִי - הֲרִי זֶה אֲשָׁמִי. וְאִם לֹאוּ - הֲרִי זֶה שְׁלָמִי'

נִדְבָה'. אִשָּׁם זֶה נִשְׁחַט בְּצִפּוֹן, וְשָׁעוֹן מִתֵּן בְּהוֹנוֹת, וּסְמִיכָה, וְנִסְכִּים, וְתִנּוּפָה חֲזָה וְשׁוֹק, וְנֶאֱכָל לְזִכְרֵי בְּהוֹנָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲבָמִים לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, שֶׁמִּבִּיא קִדְשִׁים לְבֵית הַפֶּסוֹל. לְהִבִּיא חֲטָאת בְּהֶמָּה אֵין יָכוֹל - שָׁאִין חֲטָאת בְּהֶמָּה בָּאָה עַל הַסֶּפֶק. לְהִבִּיא חֲטָאת הָעוֹף אֵין יָכוֹל - שֶׁהָעִשִּׂיר שֶׁהִבִּיא קָרְבַּן עָנִי, לֹא יֵצֵא. בִּיצֵד עוֹשָׂה? יִכְתֹּב נִכְסֵיו לְאַחֵר, וּמִבִּיא קָרְבַּן עָנִי. נִמְצָא עָנִי הִבִּיא חֲטָאת הָעוֹף, וּמִתְּנָה עֲלֵיהֶם, וְאוֹמֵר: 'אִם מִצּוֹרֵעַ אָנִי, הֲרִי זֶה חֲטָאת, אִם לֹא - הֲרִי זֶה סֶפֶקוֹ, וְאוֹכֵל בִּקְדָשִׁים מִיָּד. אֲבָל לְשִׁתּוֹת יֵין וְלִטְמֵא אֵין יָכוֹל, שָׁאִין יָמִי גִזְרוּ עוֹלִין לוֹ בְּתוֹךְ יָמֵי צָרְעָתוֹ. בִּיצֵד יַעֲשֶׂה לוֹ? בְּדִבְרֵי בֶן זֹמָא סוֹפֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִבִּיא עוֹלֹת בְּהֶמָּה וּמִגִּלְחָה, וּמִבִּיא חֲטָאת הָעוֹף, וּמִתְּנָה עֲלֶיהָ, וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא אָנִי - חֲטָאת מִחוּבָתִי וְעוֹלָה נִדְבָה. וְאִם טָהוֹר אָנִי - עוֹלָה מִחוּבָתִי וְחֲטָאת סֶפֶק. וְסוֹפֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִבִּיא קָרְבָּנוֹתָיו שְׁלָמִים וְעוֹלָה, וּמִתְּנָה עֲלֶיהָ וְאוֹמֵר: אִם טָמֵא אָנִי - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה וְזוֹ נִדְבָה. וְהַחֲטָאת הָעוֹף מִחוּבָתִי, וְאִם טָהוֹר אָנִי - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה נִדְבָה, וְזוֹ חוֹבָה, וְהַחֲטָאת הָעוֹף סֶפֶק, וּמִגִּלְחָה, וְאוֹכֵל בִּקְדָשִׁים לְאַחֵר שְׁשִׁים יוֹם, וְשׁוֹתָה יֵין וּמִטְמֵא לַמָּוֶת מִיָּד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְנָן שֶׁנִּזְרַע שְׁלֹשִׁים, אֲבָל גִּזְרָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אוֹכֵל בִּקְדָשִׁים לְאַחֵר שְׁתֵּי שָׁנִים, וְשׁוֹתָה יֵין וּמִטְמֵא לַמָּוֶת לְאַחֵר אַרְבָּעָה שָׁנִים.

ב. טָמֵא בְּסֶפֶק, וּמִחֻלָּט בְּנֹדָאִי - אוֹכֵל בִּקְדָשִׁים לְאַחֵר שְׁמוֹנָה יָמִים, וְשׁוֹתָה יֵין וּמִטְמֵא לַמָּוֶת לְאַחֵר

ששים ושמונה יום. טמא בודאי ומחלט בספק - אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה יום, ושותה יין ומטמא למתים לאחר שבעים וארבעה יום. טמא בודאי ומחלט בודאי - אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים, ושותה יין ומטמא למתים אחר ארבעה וארבעים יום.

ג. כל קרבנות צבור ויחיד - הציין מרצה על טמאת הדם ועל טמאת הגוף, חוץ מנזיר ועושה פסח, שמרצה לטמאת הדם, ואינו מרצה על טמאת הגוף, ואם נטמא טמאת התהום - הרי זה מרצה. ביצד? הנה הולך לשחוט את פסחו, ואמרו לו: מת היה עמך בבית שנכנסת לו, תחת אבן שישבת עליו, ונודע לו בין בשעת פסחו בין עד שלא עשה פסחו - צריך לעשות פסח שני. אבל אמרו לו: קבר התהום היה עמך בבית שנכנסת לו, או תחת אבן שישבת עליו, ונודע לו עד שלא עשה פסחו, צריך לעשות פסח שני, משעשה פסחו - אין צריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שהלך להביא קרבנותיו, ואמרו לו: מת היה עמך בבית שנכנסת לו, או תחת אבן שישבת עליו, ונודע בין משהביא קרבנותיו בין עד שלא הביא קרבנותיו - צריך להביא קרבן טמאה. אבל אמרו לו: קבר התהום היה עמך בבית שנכנסת לו, תחת אבן שישבת עליו, ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו - צריך להביא קרבן טמאה. משהביא קרבנותיו - אין צריך להביא קרבן טמאה.

ה. חֲמֹר בְּאִשְׁתּוֹ וּבֵתוֹ מֵה שְׂאִין בְּעֶבְדּוֹ, וְחֲמֹר בְּשִׁפְחָתוֹ
 וּבְעֶבְדּוֹ מֵה שְׂאִין בְּאִשְׁתּוֹ וּבֵתוֹ, שְׂאִשְׁתּוֹ וּבֵתוֹ
 מִפֶּר אֶת גִּדְּרָן וְאִין בּוֹפֵן לְשִׁתּוֹת יִין וְלִטְמָא לַמֵּתִים, אֲבָל
 עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ - אִין מִפֶּר אֶת גִּדְּרָן אֲבָל בּוֹפֵן לְשִׁתּוֹת יִין
 וְלִטְמָא לַמֵּתִים. וְאִין שׁוֹתִין אֶלְא בִּפְנֵיו, וְאִין מִטְמָא לַמֵּתִים
 אֶלְא בִּפְנֵיו. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: עֹבֵד שְׂאֵמֵר לוֹ רַבּוֹ - 'הָנִי
 שׁוֹתֶה יִין שְׁתֵּי שָׁנִים, וּמִטְמָא לַמֵּתִים שְׁתֵּי שָׁנִים' - שׁוֹתֶה
 יִין בִּפְנֵיו וְשִׁלָּא בִּפְנֵיו, וּמִטְמָא לַמֵּתִים בִּפְנֵיו וְשִׁלָּא בִּפְנֵיו,
 לְמָה רַבּוֹ בּוֹפוֹ? לְנִזְיוֹת, אֲבָל לֹא לְגִדְרִים וְלֹא לְשִׁבּוּעוֹת.

ה. עֹבֵד שְׁנֹזֵר, וְגִלָּח, וְיִצָּא לְחֵרוֹת - יָצָא. נֹזֵר וְלֹא גִלָּח,
 וְיִצָּא לְחֵרוֹת - לֹא יָצָא. נִטְמָא וְיִצָּא לְחֵרוֹת - מוֹנֶה
 מִשְׁעָה שֶׁנִּטְמָא.

מסכת סוטה

פרק ראשון

א. המקנא לאשתו. רבי אליעזר אומר: מקנא לה על פי שתיים, ומשקה על פי אחד או על פי עצמו. המקנא לאשתו על פי עד אחד, או על פי עצמו, ומשקה לה על פי שנים. השיבו חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה: אין לדבר סוף. אי זו היא עדות הראשונה? זו עדות סתירה. עדות אחרונה - זו עדות טמאה. וכמה היא שעור סתירה? כדי טמאה. וכמה היא טמאה? כדי ביאה. וכמה היא כדי ביאה? כדי העראה. וכמה היא העראה? רבי אליעזר אומר: כדי חזרת דקל. רבי יהושע אומר: כדי מזוגת פוס. בן עזאי אומר: כדי לשתותו. רבי עקיבה אומר: כדי לצלות ביצה. רבי יהודה בן בתירא אומר: כדי לגמעה. רבי אליעזר בן ירמיה אומר: כדי לקשר הנרדי נימא. חנן בן פינחס אומר: כדי שתושיט אצבע לתוך פיה, לתן קיסם. פלימו אומר: כדי שתושיט ידה לסל לטול כפר, ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר שנאמר (משלי ו, כו): "כי בעד אשה זונה עד כפר לחם".

ב. רבי יהודה אומר: בעלה נאמן עליה, מקל וחמר: ומה נדה, שחיבים על ביאתה כרת - בעלה נאמן עליה, סוטה, שאין חיבין על ביאתה כרת - אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה? אמרו לו: וכל שכן! הואיל ואין חיבין על ביאתה כרת - לא יהא בעלה נאמן עליה! דבר אחר: לא! אם אמרת בנדה שיש לה הטר אחר אסורה - תאמר בסוטה, שאין לה הטר אחר אסורה? ואומר (משלי ט, י): "מים גנובים ימתקו וגו'". רבי יוסי אומר: הכתוב האמינו עליה, שנאמר (במדבר ה, טו): "והביא האיש את אשתו אל הכהן".

ג. מעלין אותה לשערי מזרח, לשערי נקנור, ששם משקים את הפוטות, מטהרין את היולדות, ומטהרין המצרעים, שנאמר (מלכים א ח, לא לב): "את אשר יחטא איש לרעהו ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו" - "וצבתה בטנה ונפלה ירכה" (במדבר ה, כז). "ולהצדיק צדיק לתת לו בצדקתו" - "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע". היא עומדת מבפנים, והכהן עומד מבחוץ, שנאמר (במדבר ה, יח): "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'", ואין כהן לפני ה', וכדרך שמאימין עליה שותחור בה - כך מאימין עליה שפא תחור בה. אומרים לה: בתי! אם ברור לך שאת טהורה - עמדי על בוריך, ונשתי, שאין המים תללו דומין אלא לסם יבש שנתון על גבי בשר חי, אם יש שם מכה - מחלחל ויורד. אין שם מכה - אינו מזיקו.

ה. אין משקין שתי סוטות באחת, שלא יהא לבה גס
בחברתה. רבי יהודה אומר: לא מן השם הוא זה,
אלא משום שנאמר (במדבר ה, טז): "והקריב אתה הכהן" -
אחת מקריב, ולא שתיים.

ה. כהנים מטילין ביניהם גזירות. כל מי שעלה גזרלו,
ואפילו כהן גדול - יוצא ועומד בצד סוטה, ואוחז
בבגדיה, אם נקרעו - נקרעו. ואם נפרמו - נפרמו. עד
שמגלה לבה, וסותר את שערה; רבי יהודה אומר: אם
היה לבה נאה - לא היה מגלהו, ואם היה שערה נאה -
לא היה סותרה, מפני פרחי כהונה.

ו. שלשה צריכין שיראו על פני המים, אפר פרה ועפר
סוטה, ודם צפור. אפר פרה - כדי שיראו על
פני המים. עפר סוטה - כדי שיראה על פני המים. ודם
צפור של מצורע - כדי שיראה על פני המים. רק יבמה
- כדי שיראה לעיני הזקנים.

ז. רשאים כהנים לתן בשירי מנחות יין, שמן ודבש, ואסורין
לחמץ. כל המנחות שבתורה טעונה שמן ולבונה,
חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות, שנאמר (במדבר ה, טז): "לא
יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה" וגו'. רבי שמעון אומר:
כל חטאת שבתורה - אין טעונה נסכים, חוץ מחטאתו
ואשמו של מצורע, שלא יהא קרבן חוטא מהדר. רבי טרפון
אומר: כל זכרונות שבתורה נאמרו לטובה, חוץ מזו שנאמר

(במדבר ה, טו): "מנחת זכרון מזכרת עון". רבי עקיבה אומר:
אף זו לטובה, שנאמר (במדבר ה, כח): "ואם לא נטמאה האשה
וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע".

פרק שני

א. הִיָּה נוטל את מנגלתה ונכנס לו לאולם, טבֵּלָא שֶׁל זָהָב
הִיָּתָה קבועה בכתלוֹ שֶׁל הֵיכָל וְהִיא נִרְאִית בְּאוֹלָם,
מִמֶּנָּה רואה וכותב, לא חסיר וְלֹא יתיר, יוצא ועומד בצד
סוטה, קורא ודורש, ומדקדק בְּכָל דְּקְדוּקֵי פְּרִשָּׁה, ומשמיעה
בְּכָל לִשׁוֹן שְׁשׁוּמַעַת, בְּדִי שֶׁתִּהְיֶה יודעת על מה הִיָּתָה
שׁוּתָהּ וּבִמָּה הִיָּתָה שׁוּתָהּ, על מה הִיָּתָה טִמְאָהּ וּבִמָּה
הִיָּתָה טִמְאָהּ, ואומר לה: 'משביע אני עליך, ויבא עליך
ויבואו עליך' - זה אלה. 'משביע עליך' - זו שבועה. רבי
מאיר אומר: אִמֵּן שֶׁלֹּא נִטְמַאתִי, אִמֵּן שֶׁלֹּא אֶטְמָא, לֹא
שְׁתֵּמִים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מִיד, אֶלָּא אֶפְלֹו תַקְלָקֵל לְאַחַר עֲשָׂרִים
שָׁנָה - הַמִּים מִתְעַרְרִין עֲלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, טו): "מנחת
זכרון מזכרת עון", נכנס וכותב, יוצא ומוחק.

ב. עַד שֶׁלֹּא נִמְחָקָה הַמִּנְגְלָה, אָמְרָה: 'איני שׁוּתָה', או
שֶׁאָמְרָה: 'טִמְאָה אֲנִי', או שֶׁבָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ שֶׁהִיא
טִמְאָה - הַמִּים נִשְׁפָּכִין, וְאֵין בָּהֶן מַשׁוּם קִנְיָנָהּ, וּמִנְגְלָתָהּ
נִגְנָזֶת תַּחַת צִירוֹ שֶׁל הֵיכָל, וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת. נִמְחָקָה

המגלה ואמרה: 'אני טמאה' - המים נשפכין, ואין בהן משום קדשה, ומגלתה נגנות תחת צירו של היכל, ומנחתה מתפזרת בבית הדשן, ואין מגלתה בשרה להשקות בה סוטה אחרת.

ג. נמחקה המגלה, ואמרה: 'איני שוטה' - מערערין אותה ומשקין אותה בעל ברחה. רבי יהודה אומר: בצבת של ברזל פותחין פיה של זו ומערערין אותה ומשקין אותה בעל ברחה. אמר לו רבי עקיבא: וכי למה משקין אותה? לא לבדקה? הרי זו בדוקה ומנולת! אלא לעולם יכולה היא שתחזור, עד שתקרב מנחתה. קרבה מנחתה ואמרה: 'איני שוטה' - מערערין אותה ומשקין אותה בעל ברחה.

ה. רבי אלעזר אומר: שתי קנאות האמורות בפרשה, קנאה אחת שמקנא לבעל, ואחת שמקנא למקום. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: מה תלמוד לומר (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" - ראויה היתה האשה לבא עליה פרעניות גדולות מאדו, שהביאה עצמה לידי ספק זה, אלא שניקל גולה, שנאמר (שם): "ונקתה" - נקתה מכל פרעניות הראויות לבא עליה. רבי יהודה בן בתירא אמר משום רבי אלעזר בן תימא: מה תלמוד לומר (שם): "ואם לא נטמאה האשה" - שאם היתה יולדת בצער - יולדת ברוח, נקבות - יולדת זכרים, מכערין - יולדת נאים.

שחורים - יולדת לבנים. קצרים - יולדת ארבים. אחד אחד - יולדת שנים שנים.

ה. תינוק שלא פלו לו חדשיו - הרי זה מבכה עולם. על כל ביאה וביאה שבא עליה בעלה - הרי הוא חייב עליה.

ו. נטמאה מנחתה עד שלא קדשה בפלי - הרי היא ככל המנחות. תפדה ותאכל. משקדשה בפלי - תעבר צורתה ותצא לבית השרפה. קרבה מנחתה ולא הספיק לקרב הקמץ עד שמת הבעל, או שמתה היא - שירים אסורים, שעל הספק באת בתחלה, בפרה ספקה והלכה לה. קרב הקמץ ואחר כך מתה היא, או שמת הבעל - שירים מתרין, שעל הספק באתה מתחלה, בפרה ספקה והלכה לה. באו לה עדים שהיא טמאה, בין כך ובין כך - מנחה אסורה, נמצאו עדים זוממין - בין כך ובין כך מנחתה חלין.

ז. כל הנשואות לבהן, בין כהנת, בין לויה, בין ישראלית - אין מנחתה נאכלת, מפני שיש לו בה שתפות, ואין עולה בקדש כליל לאשים, מפני שיש לו בה שתפות, ביצר הוא עושה? הקמץ קרב לעצמו ושירים קרבין בעצמן. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: קמץ קרב בעצמו ושירים מתפורין.

ח. בהן עומד ומקריב על גבי המזבח, מה שאין בן כהנת. האיש ובאי בבתו בקדושיה, בכסף בשטר ובביאה,

וּנְכַאֲי בְּמִצִּיאָתָהּ, וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבְהַפְרַת גְּדָרֶיהָ - מַה שְּׂאִין
 בֶּן בָּאִשָּׁה. הָאִישׁ עוֹבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁהִזְמַן גֶּרְמָא - מַה
 שְּׂאִין בֶּן בָּאִשָּׁה. הָאִישׁ עוֹבֵר עַל "בֹּל תִּקְוֶה" וְעַל "בֹּל
 תִּשְׁחִית", וְעַל "בֹּל תִּטְמֵא לַמֵּתִים" - מַה שְּׂאִין בֶּן בָּאִשָּׁה.
 הָאִישׁ גִּדּוֹן "בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה" וְאִין הָאִשָּׁה גִּדּוֹנִית "בֶּן סוֹרֵר
 וּמוֹרֵה". הָאִישׁ מַעֲטָף וּמְסַפֵּר, וְהָאִשָּׁה מַעֲטָפֶת וְאִין מְסַפֶּרֶת.
 הָאִישׁ נִמְכָּר וְנִשְׁנָה, וְאִין הָאִשָּׁה נִמְכָּרֶת וְנִשְׁנִית. הָאִישׁ
 נִמְכָּר עֶבֶד עֲבָרִי, וְאִין הָאִשָּׁה נִמְכָּרֶת עֶבֶד עֲבָרִי. הָאִישׁ
 גִּרָּע וְאִין הָאִשָּׁה גִּרָּעֶת. הָאִישׁ קוֹנֶה עֶבֶד עֲבָרִי, וְאִין
 הָאִשָּׁה קוֹנֶה עֶבֶד עֲבָרִי.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. תָּהִי רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנֵּין אֶתָּה אוֹמֵר שְׁבַמְדָּה שְׂאָדָם
 מוֹרֵד בָּהּ מוֹדֵדִין לוֹ, שְׁנַאֲמַר (יְשַׁעְיָה כו, ח): "בְּסִאֲסָאָה
 בְּשִׁלְחָה תִּרְיִבְנָה", אִין לִי אֶלְא סָאָה, מִנֵּין לְרַבּוֹת תִּרְקַב
 וְחִצִּי תִרְקַב? קַב וְחִצִּי, קַב רוֹבֵעַ, וְחִצִּי רַבֵּעַ, תִּמָּן וְעוֹכֵלָא,
 תִּלְמוּד לומר (יְשַׁעְיָה ט, ד): "כִּי כָּל סֶאוֹן סֶאוֹן בִּרְעִשׁ" - תִּרִּי
 כָּאֵן מוֹדוֹת תִּרְבֵּה, תִּשְׁבּוֹנוֹת תִּרְבֵּה. אִין לִי אֶלְא דָּבָר הַבָּא
 בְּמִדָּה, מִנֵּין שְׂאִפְלֹ פְּרוּטוֹת קְטָנוֹת מִצְטָרְפוֹת לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל?
 תִּלְמוּד לומר (קִהְלֵת ז, כו): "אֶחָת לְאֶחָת לְמִצָּא תִּשְׁבוֹן". וְכֵן
 מְצִינוּ בְּסוֹטָה, שְׁבַמְדָּה שְׁמִדָּה - בָּהּ מְדָדוּ לָהּ. הִיא עֲמִידָה

על פתח ביתה לראות לו - לפיכך בהן מעמידה על שערי ניקנור ומראה קלונה לכל. היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה - לפיכך בהן נוטל צעיפה מראשה ומניחה תחת רגליה. היא קלעה לו שערה - לפיכך בהן סותרה. היא קושטה פניה - לפיכך פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה - לפיכך עיניה בולטות. היא הראתה לו באצבע - לפיכך צפרניה נושרות. היא הראתה את בשרה - לפיכך בהן קורע חלוקה, ומראה קלונה לרבים.

היא חגרה לו בפנים - לפיכך בהן מביא חבל מצרי וקושר למעלה מדדיה, וכל הרוצה לראות בא ורואה. היא פשטה לו ירכה - לפיכך ירכה נמסת. היא קבלתו על פרסה - לפיכך פרסה צבה. היא האכילתו מעדני עולם - לפיכך מנחתה מאכל בהמה. היא השקתו יין בכוסות משבחות - לפיכך בהן משקה אותה מים הפרים במקדה של חרס. היא עשתה בסתר שנאמר (איוב כד, טו): "ועין נאף שמרה נשף לאמר" וגו', ואינה יודעת היושב בסתרו של עולם שם בה פנים, שנאמר (שם): "וסתר פנים ישים". דבר אחר: מלמד שהמקום מוציא סתרה לגלוי, שנאמר (משלי כו, כו): "תבסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל" וגו'.

ב. אנשי המבול לא נתנאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם, שנאמר (איוב כא, ט - יג): "בתייהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם וגו'; שורו עבר ולא יגעל

תפלת פרתו ולא תשבל; ישלחו בצאן עויליהם וילדיהם ירקדון; וכתוב: "ישאו בתם ובנור וישמחו לקול עוגב". וכתוב: "יבלו בטוב ימיהם" וגו'. היא גרמה להם ש"אמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא תפצנו; מה שדי בי נעבדנו ומה נועיל בי נפגע בו" (איוב יד-טו). אמרו: כלום צריכין אנו לו אלא לטפה של גשמים? הרי יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין בהם בימות החמה ובימות הגשמים, שנאמר (בראשית ב, ו): "ואד יעלה מן הארץ"; אמר להם המקום: בטובה שהשפעה לכם, בה אתם מתנאים לפני? בה אני נפרע מכם! מהו אומר (שם ו, יז): "ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ". רבי יוסי בן דורמסקית אומר: דור המבול לא נתנאו לפני המקום אלא בגלגל עין שדומה למים, שנאמר (שם ו, ב): "ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו", לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל עין, שנאמר (שם ו, יא): "ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה" וגו'.

ג. אנשי המגדל לא נתנאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם, שנאמר (בראשית יא, א-ב): "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, ויהי בנסעם מקדם" וגו'. ואין ישיבה אלא אכילה ושתיה, שנאמר (שמות לב, ו): "וישב העם לאכל ושתו" וגו', היא גרמה להם, שנאמר (בראשית יא, ד): "הבה נבנה לנו עיר ומגדל" וגו', ומהו אומר (שם יא, ח): "ויפץ ה' אותם" וגו'. אנשי סדום לא נתנאו לפני המקום, אלא מתוך הטובה שהשפיע להם, שנאמר (איוב כח, ה-ח):

"אֶרֶץ מִמָּנָה יֵצֵא לָחֶם וְכו', מְקוֹם סִפִּיר אֲבָנֶיהָ וְעִפְרָת זָהָב לוֹ; נָתִיב לֹא יָדְעוּ עָיִט וְלֹא שְׁזָפְתּוּ עֵינַי אִתָּהּ; לֹא הִדְרִיכוּהוּ בְּנֵי שַׁחֲן לֹא עָדָה עָלָיו שַׁחֲל". אֲנָשֵׁי סָדוּם אָמְרוּ: הוּאִיל וּמִזֹּזֵן יוֹצֵא מֵאֶרְצֵנוּ, וְכֶסֶף וְזָהָב יוֹצֵא מֵאֶרְצֵנוּ, וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלִיּוֹת יוֹצֵא מֵאֶרְצֵנוּ - אֵין אָנוּ צְרִיכִין שְׂיָבֹאוּ בְּנֵי אָדָם אֵלֵינוּ, שְׂאִין הֵם בָּאִים אֵלָּא לְחִסְרָנוּ, בּוֹאוּ וּנְשַׁבַּח תּוֹרַת רָגֵל מֵאֶרְצֵנוּ. שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק ד): "פֶּרֶץ נָחַל מֵעַם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֵל" וְגו'. אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: בְּהַטִּיבוֹתִי לָכֶם, אַתֶּם מְבַקְשִׁים לְשַׁבַּח אֶת הַרְגֵל מִבִּינּוֹתֵיכֶם? אֲנִי אֲשַׁבַּח אֶת הַרְגֵל מִבִּינֵיכֶם, וְאֲשַׁבַּח אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, מִהוּ אוֹמֵר? "פֶּרֶץ נָחַל מֵעַם גָּר" וְגו'. (אִיּוֹב יב, ט): "יִשְׁלִי אֱהָלִים לְשֹׁדְדִים" וְגו'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל טז, מח-מט): "חֵי אֲנִי נָאִם אֲדַנִּי אֱלֹקִים אִם עָשִׂיתָה סָדוּם אַחֲוֹתֶיךָ וְגו' הִנֵּה זֶה הִיָּה עֹזֶן סָדוּם אַחֲוֹתֶיךָ גָּאוֹן שִׁבְעַת לָחֶם". מִצָּרִים לֹא נִתְנָאוּ לִפְנֵי הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא אֵלָּא בַּמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת א, כב): "וַיֵּצֵא פֶרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֶּן הַיָּלֹד" וְגו'. אַף הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא לֹא נִפְרַע מֵהֶם אֵלָּא בַּמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת טז, ד): "מִרְכָּבוֹת פֶּרְעֹה וַחֲיִילוֹ יָרָה בֵּינָם". סִיסְרָא לֹא נִתְנָאָה לִפְנֵי הַמְּקוֹם אֵלָּא בְּלִגְיוֹנוֹת, שְׂאִין מְקַבְּלִין שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (שׁוֹפְטִים ה, יט): "בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ בָצַע כֶּסֶף לֹא לְקָחוּ" וְגו'. וְלֹא זֶזוּ מִנְשָׁם וְלֹא סִפְּנוּהוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹלֵר.

ד. שְׁמִשּׁוֹן - בְּעֵינָיו מָרַד שֶׁנֶּאֱמַר (שׁוֹפְטִים יד, א): "וַיֹּאמֶר שְׁמִשּׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִי הִיא יִשְׁרָה בְּעֵינַי",

אף הוא בעיניו לָקָה, שְׁנֵאמַר (שופטים טז, כא): "וַיֵּאחֲזוּדָהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּנָּקְרוּ אֶת עֵינָיו" וגו'. רבי אומר: תַּחֲלֵת קִלְקָלְתוֹ הִיְתָה בְּעֵזָה, אף עוֹנֵשׁוֹ לֹא הִיְתָה אֲלֵא בְּעֵזָה. אבְשָׁלוֹם - בְּשַׁעְרוֹ מָרַד, שְׁנֵאמַר (שמואל-ב יד, כה-כו): "וּכְאֲבָשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ וְגו', וּבִגְדָחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ" וגו', לְפִיכָךְ לָקָה בְּשַׁעְרוֹ. רבי יהודה הנשיא אומר: אבְשָׁלוֹם - נָזִיר עוֹלָם הָיָה, וְאַחַד לְשָׁנִים עֹשֶׂר חֹדֶשׁ הָיָה מְגִלָּתוֹ, שְׁנֵאמַר (שמואל-ב טז, ז-ח): "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אֲבָשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֲלֵכָה נָא וְאַשְׁלֵם וְגו' כִּי נִדְרַר נִדְרַר עֲבָדְךָ" וגו'. רבי נהוראי אומר: אֶחָד לְשָׁלִשִׁים יוֹם הָיָה מְגִלָּתוֹ שְׁנֵאמַר (שמואל-ב יד, כו): "וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים" וגו'. רבי יוסי אומר: כָּל עָרַב שַׁבַּת הָיָה מְגִלָּתוֹ, שָׁבֵן דֶּרֶךְ מְלָכִים לְגִלָּתוֹ מֵעָרַב שַׁבַּת לְעָרַב שַׁבַּת. רבי שמעון אומר: בְּבִהְיִים (יחזקאל מד, כ): "וְרֹאשָׁם לֹא יִגְלָחוּ וּפָרַע לֹא יִשְׁלָחוּ" וגו'. וְיִשְׁקַל אֶת שַׁעַר רֹאשׁוֹ מֵאֲתָיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ, אֶבֶן שְׁאֲנָשֵׁי טַבְרִיָּה וְאֲנָשֵׁי צְפוּרִין שְׁקָלִים בּוֹ, לְפִי שֶׁבֶא עַל עֹשֶׂר פְּלִגְשֵׁי אָבִיו, לְפִיכָךְ נִתְקַעוּ בּוֹ עֹשֶׂר לִזְבִּיּוֹת, שְׁנֵאמַר (שמואל-ב יח, טו): "וַיִּסָּבּוּ עֹשֶׂרָה נְעָרִים" וגו'. וְלְפִי שֶׁנִּגְנַב שְׁלֹשׁ לְבָבוֹת, לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין וְלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ נִתְקַעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים שְׁנֵאמַר (שם): "וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ" וגו'.

ה. סְנִיחָרִיב לֹא נִתְנָאָה לְפָנֵי הַמָּקוֹם אֲלֵא עַל יְדֵי מְלָאָךְ, שְׁנֵאמַר (מלכים-ב יט, כג-כד): "בְּיַד מְלָאָכֶיךָ חִרְפָּת וְגו', אֲנִי קָרָתִי וְשִׁתִּיתִי מִיָּם" וגו'. אף הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא

לא נפרע מהן אלא על ידי מלאך, שנאמר (שם יט, לה): "ויהי בפילה שהוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור" וגו', וכךם מלכים קשורי בתרים בראשיהם.

ו. נבוכדנצר אמר: אין באי העולם כדאי לדור ביניהם, אלא אעשה לי עב קטנה ואדור בתוכה, שנאמר (ישעיה יד, יד): "אעלה על במתי עב", אמר לו המקום ברוך הוא (שם יד, יג): "ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים בסאי" וגו' אני מורידך לבאר שחת", מהו אומר (שם): "אך אל שאול תורד" וגו', אתה אמרת אין באי העולם כדאי לדור ביניהם, מהו אומר? - "ומן אנשא לך טרדין וגו', בה שעתא מלתא ספת על נבוכדנצר, ומן בני אנשא טריד, כלא מטא על נבוכדנצר לקצת ירחין תרי עשר" (דגמאל ד, ל).

פרק רביעי

א. אין לי אלא מדת פרעניות, שבמדה שאדם מודד - בה מודדין לו, מדת הטוב מנין? אמרת מרבה מדת הטוב ממדת פרעניות על אחת מחמש מאות, במדת הפרעניות כתיב (שמות לד, ט): "עון אבות על בנים ועל בנים בנים על שלשים ועל רבעים", במדת הטוב כתיב (שם כ, ט): "ועושה חסד לאלפים", הוי אומר: מרבה מדת הטוב ממדת

פֶּרַעַנִיּוֹת עַל אַחַת מִחֲמִשׁ מֵאוֹת. וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם,
 שֶׁבְּמִדָּה שְׁמֹרֵד - בָּהּ מָדְדוּ לוֹ, אַבְרָהָם רָץ לִפְנֵי מֶלֶאכֵי
 הָעִיר שֶׁלֹּשׁ רֵיצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית יח, ב): "וַיֵּרָא וַיֵּרָץ
 לִקְרֹאתָם" וְגו' וַיִּמָּהֵר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל שָׂרָה וְגו', וְאֵל
 הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם אֵף הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא רָץ לִפְנֵי בָנָיו
 שֶׁלֹּשׁ רֵיצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג, ב): "ה' מְסִינִי בָּא וְזָרַח
 מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהֵר פֶּאֶרֶן" וְגו', בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר
 (בְּרֵאשִׁית יט, א): "וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפִים", אֵף הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא בֹּשֶׁר
 אֶת בָּנָיו לַעֲתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (יִשְׁעִיָּה מט, כג): "וְהָיוּ מְלָכִים
 אֲמִנִּיךָ וְשָׂרֹתֶיךָ מִיִּנְקִיתֶיךָ אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוּ לָךְ".
 בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית יח, ד): "יֵקַח נָא מִעֵט מַיִם", אֵף
 הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא פֶּרַע וְנָתַן לְבָנָיו בָּאֵר בַּמִּדְבָּר, שֶׁהִיָּתָה
 שׁוֹפֶעֶת בְּכָל מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כא, יח): "בָּאֵר
 חֲפְרוּתָה שָׂרִים בָּרוּתָה נְדִיבֵי הָעָם" וְגו', מִלֵּמַד שֶׁהוֹלֶכֶת עַל
 פָּנָיו כָּל הַדְּרוֹם וּמִשְׁקָה אֶת פָּנָיו כָּל הַיְּשִׁימוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם
 כא, ב): "וַנִּשְׁקָפָה עַל פָּנָיו הַיְּשִׁימוֹן". בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר
 (בְּרֵאשִׁית יח, ד): "וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ", אֵף הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא
 נָתַן לְבָנָיו שִׁבְעָה עֲנָנֵי כְבוֹד בַּמִּדְבָּר, אֶחָד מִיָּמִינָם וְאֶחָד
 מִשְּׂמָאלָם, וְאֶחָד לִפְנֵיהֶם וְאֶחָד לְאַחֲרֵיהֶם, וְאֶחָד לְמַעְלָה
 מִרְאשֵׁיהֶם וְאֶחָד לְשִׁכְנָהּ שְׂבִינֵיהֶם, וְעַמּוּד עָנָן שֶׁהָיָה מְקִידִים
 לִפְנֵיהֶם הוֹרֵג נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים, וְשׁוֹרֵף סִירִים וְקוֹצִים וְאַטְדָּה,
 וּמִשְׁפִּיל לָהֶם אֶת הַגְּבוּהָ וּמַגְבִּיָּה לָהֶם אֶת הַשָּׁפֵל, וְעוֹשֶׂה
 לָהֶן דֶּרֶךְ מֵיָשָׁר, דֶּרֶךְ סְרַמְיָא, מוֹשֵׁךְ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר

י. (א): "וארון ברית ה' נוסע לפניהם" וגו'. ובו היו משתמשין כל ארבעים שנה שהיו במדבר, שנאמר (שם י. לד): "וענן ה' עליהם יומם" וגו', מה תלמוד לומר (שמות יג. כב): "לא ימיש עמוד הענן יומם", של יום משלים לשל לילה, ושל לילה משלים לשל יום, באברהם הוא אומר (בראשית יח. ה): "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם" וגו', אף המקום ברוך הוא נתן לבניו מן במדבר, שנאמר (במדבר יא. ח): "שטו העם ולקטו וגו' לשד השמן", ביוצא מן הדד שמן, מה דד זה עקר לתינוק והכל טפל, כך הנה המן עקר לישראל והכל טפל להם. דבר אחר: מה הדד הזה אפילו תינוק יונק ממנו כל היום אינו מזיק, כך הנה המן שאפילו ישראל אוכלו כל היום פלו אינו מזיק, וכן נעשה למי שאין נחשב עליו, אבל מי שנחשב עליו מתהפך בפיו לכל איזה טעם שירצה, שנאמר: "ויתן להם שאלתם" (תהלים קו. טו), ותאותם יביא להם" (שם עח. כט), ולא עוד אלא שירד להם מזון שני אלפים שנה ביום אחד, באברהם מהו אומר: "ואל הבקר רץ אברהם" (בראשית יח. ז), אף המקום ברוך הוא הגיו לבניו שליו מן הים, שנאמר (במדבר יא. ל): "ורוח נסע מאת ה' ויגו שלוים מן הים" וגו', שתי אמות היתה גבוה מן הארץ; דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: "ויטש על המתנה בדרך יום בה" (שם יא. לא), מה תלמוד לומר שוב: "וכדרך יום בה", מלמד שהיתה עולה מן הארץ ועד הרקיע, וחופה את גלגל

החמה, ומה תלמוד לומר (שם יא, לא): "ובאמתים על פני הארץ", שתי אמות היתה נטולה מן הארץ, שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ שתי אמות, כדי שלא יהו מצטערין עליה בשעת לקיטתה, להיות שוחין ונוטלין, באברהם מהו אומר (בראשית יח, ח): "והוא עומד עליהם וגו'", אף המקום ברוך הוא הגן על בניו במצרים, שנאמר (שמות יב, כג): "ופסח ה' על הפתח", באברהם מהו אומר (בראשית יח, טז): "ואברהם הולך עמם לשלחם", אף המקום ברוך הוא הלך את בניו ארבעים שנה, שנאמר (דברים ב, ז): "זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך" וגו'.

ג. יוסף זכה בעצמות אביו, אף הוא לא נתעסק בו אלא משה, שנאמר (שמות יג, יט): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", מלמד שכל העם היו עסוקין בבזה, והוא עוסק במצוה, שנאמר (משלי י, ח): "חכם לב יקח מצות" וגו'. ואילו לא היה משה מתעסק בו - לא היו ישראל מתעסקין בו, מה תלמוד לומר (יהושע כד, לב): "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם", אלא בין שראו ישראל את משה שהוא מתעסק בו, אמרו: 'הניחו לו! כבודו בגדולים יותר מקטנים', ואילו לא היה משה וישראל מתעסקין בו, לא היו בניו מתעסקין בו, מה תלמוד לומר (שם): "ויהיו לבני יוסף לנחלה", אלא בין שראו בניו את משה וישראל שהיו מתעסקין בו, אמרו: 'הניחו לו! כבודו במרבין יותר מן המועטין'.

ג. מניין הִיָּה מִשֶּׁה יוֹדֵעַ הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר? אָמְרוּ: סָרַח בַּת
אִשֶּׁר נִשְׁתַּיְּרָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר, הִלָּכָה וְאָמְרָה לוֹ: בְּנִהָר
נִילוּם יוֹסֵף קָבוּר, שַׁעֲשׂוּ לוֹ מִצָּרִים שְׂפוּדִין שֶׁל מִתְכַּת,
וְחִבְרוּם בִּבְעֵץ וְקָבְעוּ בְּנִילוּם - נָהָר, כְּדֵי שֶׁתִּתְּבַרֵךְ מִימּוֹ,
הִלָּךְ מִשֶּׁה וְעָמַד עַל נִילוּם - נָהָר, וְאָמַר: יוֹסֵף, יוֹסֵף! הִגִּיעָה
הַשָּׁעָה שֶׁתִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל, הִרִי שְׂכִינָהּ
מִתַּעֲכָבֶת לָךְ, וְיִשְׂרָאֵל מִתַּעֲכָבִין לָךְ, וְעַנְנִי כְבוֹד מִתַּעֲכָבִין
לָךְ, אִם אַתָּה מְנַלֶּה אֶת עֲצָמְךָ - מְטֵב, וְאִם לֹא - נִקְיִים
אָנוּ מִשְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ, מִיֵּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל
יוֹסֵף לְשִׁפְתַּת הַיָּם, וְנָטְלוּ מִשֶּׁה וּבָא לוֹ. וְאֵל תִּתְּמָה, שֶׁהִרִי
הוּא אוֹמֵר (מְלָכִים-ב ו, ה): "וַיְהִי הָאֶחָד מִפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבְּרוֹזֶל
נָפַל וְגו', וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אָנָּה נָפַל? וַיֵּרָאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם,
וַיִּקְצֹב עֵץ וַיִּשְׁלָךְ שָׁמָּה וַיִּצָּף הַבְּרוֹזֶל"; וְהָלֹא דְבָרִים קָל
וְחֹמֶר, וּמָה אֱלִישֶׁעַ תִּלְמִידוֹ שֶׁל אֱלִיהוּ, וְאֱלִיהוּ תִלְמִידוֹ שֶׁל
מִשֶּׁה, צָף הַבְּרוֹזֶל מִפְּנֵיו, מִשֶּׁה רָבּוּ שֶׁל אֱלִיהוּ, רָבּוּ שֶׁל
אֱלִישֶׁעַ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, יֵשׁ אוֹמְרִים בְּקִבְרוֹת מְלָכִים
הִיָּה יוֹסֵף קָבוּר, וְהִלָּךְ מִשֶּׁה וְעָמַד עַל קְבִירָנֹט שֶׁל מְלָכִים,
וְאָמַר: יוֹסֵף, יוֹסֵף! הִגִּיעָה שָׁעָה שֶׁתִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל
אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהִגִּיעַ הַשְׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל, אִם
אַתָּה מְנַלֶּה אֶת עֲצָמְךָ - מְטֵב, וְאִם לֹא - אָנוּ נִקְיִים
מִשְׁבוּעָתְךָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִדְּעָזַע אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נָטְלוּ מִשֶּׁה
וְהִבִּיאוּ אֶצְלוֹ, וְהָיוּ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת מְהֻלָּכִין, אֶחָד אֲרוֹן קֹדֶשׁ
וְאֶחָד אֲרוֹן שֶׁל מֵת, וְהָיוּ כָּל עוֹבְרִין וְשׁוֹבִין אוֹמְרִין: מָה

פִּיבֵן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הָלְלוּ? אֹמְרִים: אֶחָד אֲרוֹן קֹדֶשׁ וְאֶחָד שֶׁל מֵת. אֹמְרוּ לָהֶם: וְכִי אִפְשָׁר לְאֲרוֹן קֹדֶשׁ לְהֵלֵךְ עִם אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת? אֹמְרוּ לָהֶם: מֵת שֶׁבְּאֲרוֹן זֶה - קַיָּם כָּל מָה שֶׁכְּתוּב וּמָנַח בְּאֲרוֹן קֹדֶשׁ זֶה.

ד. מֹשֶׁה זָכָה בְּעֲצֻמוֹת יוֹסֵף, אֵף הוּא לֹא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לד, ו): "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי' וְגו', מִלֵּמַד שֶׁהָיָה מְטַל בְּזִרְעוֹ שֶׁל שְׂכִינָה בְּאַרְבָּעָה מִיָּלִין מִחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן לְחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, שְׁמֵת בְּתוֹךְ שְׂדֵה שֶׁל רְאוּבֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָּר לב, לו): "וּבְגִי' רְאוּבֵן בָּנוּ וְגו'. וּמִנִּין שֶׁנִּקְבֹּר בְּתוֹךְ שְׂדֵה נִחְלָתוֹ שֶׁל גָּד? שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג, ב): "וְלִגָּד אָמַר בְּרוּךְ מֵרְחִיב גָּד, וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חִלְקֵת מַחֲזִיקֵק סָפוּן". וּמִלֵּאכֵי הַנְּשֵׁרֶת סוּפְרִין, וְאוֹמְרִין לְפָנָיו (שם): "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּסוּטָה (בְּמִדְבָּר ה, כב): "וּבָאוּ הַמַּיִם הַמֵּאֲרָרִים הָאֵלֶּה וְגו' יֵרֶךְ" - מָקוֹם שֶׁהִתְחִילָה בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה, מִשָּׁם פָּרַעְנִיּוֹת מִתְחַלֵּת לְבֹא עָלֶיהָ. יֵרֶךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה וְאַחֵר כָּךְ בִּטְוֵן, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה יֵרֶךְ תַּחֲלָה וְאַחֵר כָּךְ בִּטְוֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְהִשְׁקֶה אֶת הַמַּיִם". וְכֵן אֵתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי הַמַּבּוּל, אָדָם הִתְחִיל בַּעֲבֵרָה שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ו, ה): "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאַרְצִי", אֵף הֵן לָקוּ תַּחֲלָה, וְהִשְׁאָר לֹא פִלְטוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ז, כג): "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיָּקוּם" וְגו'. קִטְנֵי סָדוּם הֵן הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית יט, ד): "טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר" וְגו' - אֵף הֵן לָקוּ תַּחֲלָה וְהִשְׁאָר לֹא פִלְטוּ,

שָׁנְאָמֵר (שם יט, יא): "וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת" וְגו'.
 פָּרַעַה וְגִדּוּלוֹ מִצָּרִים - הֵן הִתְחִילוּ בַּעֲבֶרְהָ תַּחֲלָה, שָׁנְאָמֵר
 (שְׁמוֹת א, כב): "וַיֵּצֵא פָּרַעַה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֶּן" וְגו', אִף
 הֵן לָקְנוּ תַּחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שָׁנְאָמֵר (שְׁמוֹת ז, כט): "וַיִּבְכֶּה
 וַיַּעֲמֵד" וְגו'. מִרְגָּלִים הֵן הִתְחִילוּ בַּעֲבֶרְהָ תַּחֲלָה, שָׁנְאָמֵר
 (בְּמִדְבָּר יג, לב): "וַיֵּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אוֹתָהּ" וְגו', הֵן
 לָקְנוּ תַּחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, הֵן לָקְנוּ תַּחֲלָה וְדִבְתִּיב (בְּמִדְבָּר
 יד, לו): "וַיָּמְתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ", וְהִשָּׂאָר לֹא
 פָּלְטוּ, שָׁנְאָמֵר (שם יד, לה): "אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי אִם לֹא זֹאת
 אֶעֱשֶׂה" וְגו'. שְׂכַנֵּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִתְחִילוּ בַּעֲבֶרְהָ תַּחֲלָה,
 שָׁנְאָמֵר (יִרְמְיָה יב, יד): "כֹּה אָמַר ה' עַל כָּל שְׂכַנֵּי הָרָעִים הַנִּגְעִים
 בַּנִּחְלָה" וְגו', אִף הֵן לָקְנוּ תַּחֲלָה, וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שָׁנְאָמֵר
 (שם): "הַנְּנִי נְתָשָׁם" וְגו'. נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם הֵן הִתְחִילוּ בַּעֲבֶרְהָ
 תַּחֲלָה שָׁנְאָמֵר (יִרְמְיָה כג, טו): "כִּי מֵאֵת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם יֵצְאָה
 חֲנֻפָּה לְכָל הָאָרֶץ", אִף הֵן לָקְנוּ תַּחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ,
 שָׁנְאָמֵר (יִרְמְיָה כט, כב): "וְלָקַח מֵהֶם קִלְלָה לְכָל גְּלוּת יְהוּדָה
 אֲשֶׁר בְּבָבֶל" וְגו'.

ה. בָּשֶׁם שְׂאִסוּרָה לִבְעַל כֶּךָ אִסוּרָה לְבוֹעֵל, נִמְצְאָתָּ אוֹמֵר
 בְּסוּטָה: שְׁנִתְּנָה עֵינֶיהָ בְּמָה שְׂאִינָה רְאוּיָה לָהּ,
 מָה שֶׁבִקְשָׁה לֹא נָתַן לָהּ, וּמָה שֶׁבִּידָה נָטַל מִמֶּנָּה. וְכֵן
 אֶתָּה מוֹצֵא בְּנִחְשׁ הַקְדָּמוֹנִי שֶׁתִּיהָ עָרוֹם מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל
 חַיַּת הַשָּׂדֶה, שָׁנְאָמֵר (בְּרֵאשִׁית ג, א): "וְהִנָּחֵשׁ תִּיהָ עָרוֹם מִכָּל"
 וְגו', וְנָתַן עֵינָיו בְּמָה שְׂאִינָה רְאוּיָה לוֹ, מָה שֶׁבִקְשָׁה לֹא נָתַן

לו ומה שבידו נטלוהו הימנו, בקש להרג את אדם ולשא את חוה. אמר לו המקום: אני אמרתי - תהא מלך על כל בהמה וחייה, ועכשו ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה, אני אמרתי - בקומה וקופה תלך באדם, ועכשו (שם): "על גחונך תלך", אני אמרתי - תאכל מאכל אדם ותשתה משקה אדם, ועכשו (שם): "ועפר תאכל כל ימי חייך", אתה בקשת להרג את אדם ולשא את חוה, עכשו (שם): "ואיבה אשית בינך ובין האשה", נמצאת אומר, מה שבקש לא נתן לו ומה שבידו נטל ממנו. וכן אתה מוצא בקין, וקרח, ובלעם, ודואג, ואחיתפל, וגחזי, ואבשלום, ואדונייה, והמן, שנתנו עיניהם במה שאין ראוי להם, מה שבקשו לא נתן להם ומה שבידם נטלו הימנו.

פרק חמישי

א. המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שצו, אם משנכנסה נסתרה - או שותה או לא נוטלת כתובה. הרובא שנשא עקרה וזקנה, ויש לו אשה ובנים - או שותות או לא נוטלות כתובה. מעברת עצמו ומינקת עצמו - או שותות או לא נוטלות כתובה.

ב. בהנת לוייה וישראלית שנשאו לכהן ולוי וישראל, ממזרת לממזר, נתינה לנתין, ואשת גר לגר, ועבד משחרר

ואילונית - או שותות או נוטלות בתבה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אילונית לא שותה ולא נוטלת בתבה, שנאמר (במדבר ה, כח): "ונקתה ונזרעה זרע" - שראוי לזרוע, פרט לאילונית שאינה ראויה לזרוע. אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו, ועד שלא בנסה נסתרה - לא שותות ולא נוטלות בתבה. הרובא שנשא עקרה וזקנה, ואין לו אישה ובנים - לא שותות ולא נוטלות בתבה. מעברת חברו ומינקת חברו - לא שותות ולא נוטלות בתבה. רבי אלעזר אומר: יכול הוא להפרישה ולהחזירה אחר זמן.

ג. על ידי כל עריות מקנאין, חוץ מן הקטן ומי שאינו איש. רבי יוסי אומר: ישקנה, שפא נתפקח החרש, ונשתפה השוטה, והגדיל הקטן, או שהלך בעלה למדינת הים, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורים - ישקנה.

ה. המסוללת בבנה קטן והערה בה; בית שמאי אומרים: פסלה מן הכהונה. ובית הלל מכשירין. עד אומר נטמאת, ועד אומר לא נטמאת, אישה אומרת נטמאת, ואישה אומרת לא נטמאת - או שותות ולא נוטלות בתבה. רבי יהודה אומר: לא כל הימנו עד אחד להפסידה בתבתה, אלא עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת, שנים אומרים נטמאת ועד אחד אומר לא נטמאת, בטל יחיד במעוטו.

ה. היה רבי מאיר אומר: בשם שדעות במאכל, כך דעות בנשים, יש לך אדם שהזבוב עובר על גבי כוסו

מניחו ואינו מועמו - זה חלק רע בנשים, שנתן עיניו באשתו לגרשה. יש לה אדם שהזכוב שוכן בתוך בוסו, וזרקו ואין שותהו - כגון פפוס בן יהודה שנעל דלת בפני אשתו ויצא. ויש לה אדם שהזכוב נופל בתוך בוסו, וזרקו ושותהו - זו מדת כל אדם, שרואה את אשתו שמדברת עם שכניה ועם קרובותיה ומניחה. יש לה אדם שהזכוב נופל לתוך תמחוי שלו, נוטלו ומוצצו, וזרקו, ואוכל את מה שבתוכה - זו מדת אדם רשע - שרואה את אשתו יוצאת, וראשה פרוע, יוצאת וצדדיה פרומין, לבה גם בעברה, יוצאת ומנה בשוק, רצת ומשחקת עם כל אדם - מצוה לגרשה שנאמר (דברים כד, א-ב): "כי יקח איש אשה ובעלה... ויצאה מביתו [והלכה] והיתה לאיש אחר" - הכתוב קראו 'אחר', שאינו בן זוגו של ראשון, הראשון הוציאה מפני עברה, בא זה ונתקל בה, אם זכה השני לשמים - מוציאה מתחת ידו. אם לאו - לסוף קוברתו, שנאמר (שם): "או כי ימות האיש האחרון" וגו', כדאי האיש הזה למיתה, שפגם אשה זו לביתו, הנותן עיניו באשתו שתמות ויירשנה, או שתמות וישא את אחותה, לסוף שקוברתו. וכן היא שנתנה עיניה בבעלה, שימות ותנשא לאחר - סוף שקוברתה.

ו. המקדש את האשה מפני שהוא בוש מאחיה מקרוביה, לסוף שקוברתו. וכן האשה שנתקדשה לו מפני שהיא בושה מאביו, מאחיו מקרוביו לסוף שקוברתה, היה רבי מאיר אומר: הנזשא אשה שאינה הוגנת לו עובר משום

חמשה לאוין, משום (ויקרא יט, יח): "כל תקם", משום "כל תטר", "לא תשנא את אחיך בלבבך" (שם שם, יז), "ואהבת לרעך כמוך", (ויקרא כה, לו), "וחי אחיך עמך" (שם שם, לה), ולא עוד אלא שמבטל פרייה ורבייה מן העולם.

ז. האומרת לבעלה: 'השמים ביני לבינך' - יעשה דרך בנקשה ביניהן, שכן מצינו בשירה אמנו, שאמרה לאברהם (בראשית טז, ח): "ישפט ה' ביני ובינך", אלא כך אמרה לו (שם כא, י): "גרש האמה הזאת ואת בנה", מלמד שהיתה שרה אמנו רואה את ישמעאל בונה במסין וצד חגבין ומקטירן לעבודת כוכבים. אמרה: שפא ילמד יצחק בני כה, וילך ויעבד כה, ונמצא שם שמים מתחיל בדבר. אמר לה: לאחר שזכין לו לאדם חבין לו? לאחר שעשינוה מלכה, אחר שעשינוה גבירה, והכנסנוה לגדלה זו - נטרדנה מתוך בתינו? מה הבריות אומרות עלינו? לא נמצא שם שמים מתחיל בדבר? אמרה לו: הואיל ואתה אומר חליל השם בדבר הזה - יכריע המקום בין דברי לדבריה, הכריע המקום בין דבריה לדבריו, שנאמר (שם שם, יב): "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", שאין תלמוד לומר 'כל', ומה תלמוד לומר 'כל'? מלמד שהכריע לשניה והכריע לראשונה, מה שניה על אודות הגר, אף הראשונה על אודות הגר.

ח. דרש רבי עקיבא: "וכל כלי תרש וגו' יטמא" (ויקרא יא, ג), אינו אומר 'טמא' אלא 'יטמא' - לטמא אחרים,

ללמד בכר שני שמיטמא את השלישי, ביצד? תנור תחלה, בכר הנוגע בכר - שלישי. אמר רבי יהושע: כך היה דורש יהודה בן פטירי: "ומדתם מחוץ לעיר" וגו' (במדרש לה, ה). ומקרא אחד אומר: "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב", אי אפשר לומר 'אלפים באמה', שכתב נאמר 'אלף אמה', ואי אפשר לומר 'אלף אמה' שכתב נאמר 'אלפים באמה', ולמה נאמר 'אלף אמה'? ולמה נאמר 'אלפים באמה'? אלא 'אלף אמה' - מגרש, ו'אלפים' - תחום שבת. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אלפים אמה תחום ערי הלזים, צא מהן אלף אמה מגרש, נמצא רביע מגרש והשאר שדות וכרמים.

פרק שיש

א. רבי יהודה אומר משום בן פטירי: הרי הוא אומר (א"ב ב, ב): "חי אל הסיר משפט" וגו'; ללמדך, שאין אדם נזדר בתני המלך, אלא אם בן אוהב את המלך. משם רבי נתן אומר: הרי הוא אומר (א"ב יב, טז): "גם הוא לי לישועה". רבי מאיר אומר: נאמר "ירא אלהים" באברהם, ונאמר "ירא אלהים" באיוב, מה "ירא אלהים" האמור באברהם - מאהבה עשה, אף "ירא אלהים" האמור באיוב - מאהבה עשה. ושאר כל התרעומות האמור בפרשה - לא נאמרה אלא מתוך המורא.

ב. דַּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: בַּשָּׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, בִּקְשׁוּ לומר שִׁירָה, שָׁרְתָה עֲלֵיהֶן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרוּ שִׁירָה, בִּיצֵד אָמְרוּ שִׁירָה? בְּגִדּוֹל הַמִּקְרָא אֶת הַתֵּל בְּבֵית הַכְּנָסֶת וְהֵן עֹנִין אַחֲרָיו עַל כָּל עֲנִין וְעֲנִין, מֹשֶׁה אָמַר (שמות טו, א): "אֲשִׁירָה לַה'", וְהֵן עֹנִין אַחֲרָיו "אֲשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר: "עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה", וְהֵן אָמְרוּ: "אֲשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה" וְגו'. וְהֵן אָמְרוּ: "אֲשִׁירָה לַה'". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: בִּקְשׁוּ שְׁקוּרָא אֶת הַתֵּל בְּבֵית הַסֶּפֶר, וְעֹנִין אַחֲרָיו עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. מֹשֶׁה אָמַר: אֲשִׁירָה לַה', וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: אֲשִׁירָה לַה', מֹשֶׁה אָמַר: עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה, וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: "עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה". מֹשֶׁה אָמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה" וְגו'. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: כְּסוּפֵר הַפֹּרֶס שֶׁמַּע בְּבֵית הַכְּנָסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִזּוּ יִשִּׁיר מֹשֶׁה לְאֹמֶר". וְמָה תִּלְמוּד לומר "לְאֹמֶר"? מִלֵּפֶד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה פּוֹתֵחַ תַּחֲלָה בַּדָּבָר, וְיִשְׂרָאֵל עֹנִין אַחֲרָיו וְגוֹמְרִין עִמוֹ. מֹשֶׁה אָמַר "אִזּוּ יִשִּׁיר", וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: "אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָאָה גָאָה" וְגו'. מֹשֶׁה אָמַר: "עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה", וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: "זֶה אֵלֵינוּ וְאֵנִינוּ". מֹשֶׁה אָמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה", וְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: "ה' שְׁמוֹ". רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: בֵּינוֹן שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, וְרָאוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם פְּגָרִים מְתִים וּמִטְלִין עַל שִׁפְתַּי הַיָּם, אָמְרוּ בָּלָם שִׁירָה, עוֹלֵל מִטֵּל בֵּין בְּרַבִּי אֱמֹ, בֵּינוֹן שֶׁרָאָה אֶת הַשְּׂכִינָה, הַגְּבִיָּה עוֹלֵל צוּאָרוֹ וְתִינוּק שְׁמַט פִּיו מִשְׁדֵּי אֱמֹ, וְעָנוּ בָּלָם שִׁירָה, וְאָמְרוּ: "זֶה אֵלֵינוּ וְאֵנִינוּ". הִיָּה רַבִּי מֵאִיר

אומר: מנין שאפלו עברין שבמעי אמן אמרו שירה על
הים? שנאמר (תהלים סח, כז): "במקהלות ברכו אלהים ה'
ממקור ישראל". ומנין שתינוק שמת דד מפיו ואמר שירה?
שנאמר (תהלים ח, ג): "מפי עוללים וינקים וגו'. באותה שעה
הציצו מלאכי השרת, קשרו קטגור לפני הקדוש ברוך הוא,
בשעה שברא אדם הראשון, ואמרו לפניו: רבוננו של עולם
(שם): "מה אנוש כי תזכרנו וגו' ותחסרהו מעט מאלהים וגו'
תמשילהו במעשה ידיך צנה ואלפים וגו' צפור שמים וגו'.
באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת:
בואו וראו שירה שבני אומרין לפני, אף הן כיון שראו
אמרו גם כן שירה, מה שירה אמרו? "ה' אדונינו מה אדיר
שמוך בכל הארץ וגו', מפי עוללים וינקים וגו' ה' אדונינו"
וגו' (תהלים ח, ט). רבי שמעון בן מנסיא אומר: לא נאמרה
פרשה זו אלא על יצחק בן אברהם לענין עקדה.

ג. אמר רבי שמעון בן יוחאי: ארבעה דברים היה רבי
עקיבא דורש, ודברי גראין מדבריו. דרש רבי
עקיבא (בראשית כא, ט): "והרא שרה את בן הגר המצרית אשר
ילדה לאברהם מצחק" - אין צחוק האמור כאן אלא עבודת
בוכים, שנאמר (שמות לב, ג): "וישב העם לאכל וישתו ויקומו
לצחק" - מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל
שהיה בונה במסין וצד חגבים, ומעלה ומקטיר קטרת
לעבודת בוכים. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי
אומר: אין צחוק האמור כאן אלא גלוי עריות, שנאמר

(בראשית לט, יז): "בא אלי העבד וגו' לצחק בי", מלמד שהיתה שרה אפנו רואה את ישמעאל מכבש את הגנות*, ומענה את הנשים. רבי ישמעאל אומר: אין לשון צחוק אלא שפיכות דמים, שנאמר (שמואל ב, יד-טז): "ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו' ויקמו ויעברו במספר וגו', ויחזיקו איש בראש רעהו וחרבו בצד רעהו ויפלו יחדו"; מלמד שהיתה אפנו שרה רואה את ישמעאל נוטל קשת וחצים, ומזרק כלפי צחק שנאמר (משלי כו, יח-יט): "במתלהלה הירה זקים וגו' בן איש רמה את רעהו וגו'. ואני אומר, חס ושלום, שיהיה בביתו של אותו צדיק שהוא כך. אפשר מי שנאמר עליו (בראשית יח, יט): "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו' - יהא בביתו עבודת כוכבים, גלוי עריות ושפיכות דמים?! אלא אין צחוק האמור כאן אלא לענין ירושה, שבשנולד אבינו יצחק לאברהם אבינו, היו הכל שמחין ואומרים: נולד בן לאברהם! נולד בן לאברהם! נוחל את העולם ונוטל שני חלקים! והיה ישמעאל מצחק בדרעתו, ואומר: אל תהו שוטים! אל תהו שוטים! אני בכור ואני נוטל שני חלקים! שמתשובת הדבר אתה למד, שנאמר (שם כא, c): "כי לא יירש בן האמה" וגו' ורואה אני את דברי מדברי רבי עקיבא.

ד. דרש רבי עקיבא (במדבר יא, כב): "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם". וכי מספיק להם "אם את כל דגני

א. הגנות, ופרש בחזון יחזקאל - בין האילנות הוא מקום סתר לננות. אבל הגר"א גרס: 'האמות'.

הַיִּם יֵאָסֵף" וְגו', וְכִי הוּא מְסַפִּיק לָהֶם, בְּגוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יב, ח): "וְאִם לֹא תִמָּצֵא יָדָהּ דִּי שָׁה", וְכִי אֵיזָה קָשָׁה? זֶה, אוֹ (במדבר ב, ט): "שִׁמְעוּ נָא הַמָּרִים"?! הֲיֵי אוֹמֵר: זֶה קָשָׁה יוֹתֵר מִשִּׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים, אֲלֵא שֶׁמַּחֲלֵל שֵׁם שָׁמַיִם בִּסְתֵּר - מְחַסְכִּין עָלָיו. בְּגִלּוֹי - נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁבִּסְתֵּר חִסְדָּךְ עָלָיו הַמָּקוֹם, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר אוֹמֵר: אִם זֶה שֶׁבִּסְתֵּר לֹא חִסְדָּךְ עָלָיו הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, כג): "עֲתָה תִּרְאֶה הִיָּקָרְךָ דְּבָרִי אִם לֹא", וְאֲנִי אוֹמֵר: חֵם וְשָׁלוֹם שֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל צָדִיק זֶה, שִׁיֵּאמַר אֵין הַמָּקוֹם מְסַפִּיק לָתֵת לָנוּ וּלְבִהְמֵתָנוּ, אֲפָשָׁר לָמִי שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ (שם יב, ט): "לֹא בֶן עֲבָדִי מִשָּׁה" וְגו' תַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שִׁיֵּאמַר אֵין הַמָּקוֹם מְסַפִּיק לָנוּ וּלְבִהְמֵתָנוּ? וְהֵלֵא בְּשִׁהְיֹו יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִהַר נִילוּס מְסַפִּיק דְּגִים לָהֶם וּלְמִצְרַיִם, מְסַפִּיק בְּהֵמוֹת לָהֶם וּלְמִצְרַיִם, אֲלֵא לְעֻנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, יט): "לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְגו' עַד חֹדֶשׁ יָמִים", אָמַר מֹשֶׁה לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם! כִּךְ הִגּוֹן לָהֶם שֶׁתִּתֵּן לָהֶם וְתַמִּיתֵם? אוֹמְרִים לְאָדָם: 'טוֹל בֶּכֶר וְרֹד לְשֹׂאוֹל'? אוֹמְרִים לְחֹמֹר: 'טוֹל כּוֹר שְׁעוֹרִין וְנִחַתְךָ אֶת רֹאשְׁךָ'? יֵהֵא אוֹמְרִים עָלַי וְעָלֶיךָ: אֵין בְּשֵׁר מוֹצֵאת? אָמַר לוֹ: וְכִי הִגּוֹן לָהֶם שִׁיֵּאמְרוּ, אֵין הַמָּקוֹם מְסַפִּיק לָנוּ וּלְבִהְמֵתָנוּ? אֲלֵא יֵאבֹד הֵן וְאֵלֶּף בִּיּוֹצֵא בְּהֵן, וְלֹא תִּהְיֶה יָדִי קֹצֶרֶה לְפָנַי אֲפָלוּ שְׁעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, כג): "וַיֵּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִיךְ ה' תִּקְצֹר" וְגו'. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הִנְשִׂיא אוֹמֵר: אִי אֲפָשָׁר לַעֲמֹד עַל תְּפִלָּתְךָ, אִם תִּתֵּן

לָהֶם בָּשָׂר בְּהֶמָּה גִּסָּה - יֹאמְרוּ: בָּשָׂר בְּהֶמָּה דִּקְהָ בִּפְשָׁנוּ!
 תִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר בְּהֶמָּה דִּקְהָ - יֹאמְרוּ: בָּשָׂר תִּהְיֶה וְעוֹף אָנוּ
 מִבְּקָשִׁים! אִם תִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר תִּהְיֶה וְעוֹפוֹת - יֹאמְרוּ: בָּשָׂר
 דְּגִים וְחִגְבִּים אָנוּ מִבְּקָשִׁים! שְׁנַאֲמַר (שם): "הֲצֵאֵן וּבְקָר יִשְׁחַט
 לָהֶם". הִשְׁיבֵתוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שם): "עֲתָה תִרְאֶה הַיְקוֹרֶה דְּבָרִי
 אִם לֹא"; וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרִי מִדְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא.

ה. דִּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא הָרִי הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לג, כד): "בֶּן אָדָם
 יֵשְׁבִי הַחֲרָבוֹת הָאֵלֶּה" וְגו'. וְהֵלֵא דְּבָרִים קָל וְחֹמֶר
 וּמֵה אֲבָרָהֶם שָׂא עֶבֶד אֵלֶּה אֵלֹהֶי אֶחָד יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ
 אָנוּ שְׁעוֹבְדֵין אֱלֹהוֹת הָרַבָּה אֵינוּ דִּין שְׁנִירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ.

ו. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: וּמֵה אֲבָרָהֶם שָׂא הָיָה לוֹ אֵלֶּה בֶּן
 אֶחָד, וְהִקְרִיבו - יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ. אָנוּ שְׁמַקְרִיבִין
 בְּגִינֵינוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אֵינוּ דִּין שְׁנִירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ? רַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: וּמֵה אֲבָרָהֶם שָׂא
 הָיָה לוֹ בְּמִי לְתִלּוֹת - יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ, אָנוּ שֵׁישׁ לָנוּ בְּמִי
 לְתִלּוֹת, אֵינוּ דִּין שְׁנִירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ? וְאֲנִי אוֹמֵר: וּמֵה
 אֲבָרָהֶם שָׂא נִצְטוּהָ אֵלֶּה מִצְוָה יְחִידִית - יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ,
 אָנוּ שְׁנִצְטוּיֵנוּ עַל כָּל מִצְוֹת, אֵינוּ דִּין שְׁנִירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ?
 תִּדְעַ, שֶׁכֵּן תִּשְׁמַע מִתְּשׁוּבָה שְׁהַנְּבִיא מְשִׁיבֵן אֶתָּה לְמַד,
 שְׁנַאֲמַר (יחזקאל לג, כו): "כֹּה אָמַר ה' עַל הַדָּם תֹּאכְלוּ וְגו'
 עֲמִדְתֶּם עַל חֲרָבְכֶם וְגו' וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ". "עַל הַדָּם תֹּאכְלוּ"
 - זֶה אֲבָר מִן הַחַי. "וְעֵינֵיכֶם תִּשְׂאוּ אֶל גִּלּוּלֵיכֶם" - זֶה עֲבוֹדַת

בוכבים. "וְדָם תִּשְׁפְּכוּ" - זו שפיכות דמים. "עֲמַדְתֶּם עַל חֲרָבְכֶם" - זו ענוי הדין וגזל. "עֲשִׂיתֶן תוֹעֵבָה" - זו משכב זכור. "וְאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ רָעָהוּ מִמָּאֲתָם" - זו גילוי ערוה. וְהָלֹא דְבָרִים קָל וְחֹמֶר, וּמָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ - לֹא עֲשִׂיתֶן לְפָנַי, וְאַתֶּם אוֹמְרִים גִּירָשׁ אֶת הָאָרֶץ? וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי מַדְבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָה.

ו. דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: הָרִי הוּא אוֹמֵר (זְכָרִיָּה ח, יט): "כֹּה אָמַר ה' צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׁירִי" וגו'. "צוֹם הָרְבִיעִי" - זֶה תִּשְׁעָה בְּתַמּוּז, שָׁבוּ הַבְּקָעָה הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיִּחְזַק הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא הָיָה לָחֶם לָעַם הָאָרֶץ וַתִּבְקַע הָעִיר". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רְבִיעִי? שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחֲדָשִׁים. "צוֹם הַחֲמִישִׁי" - זֶה תִּשְׁעָה בְּאָב, יוֹם שֶׁנִּשְׂרַף בּוֹ בֵּית אֱלֹקֵינוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲמִישִׁי? שֶׁהוּא חֲמִישִׁי לַחֲדָשִׁים. "צוֹם הַשְּׁבִיעִי" - זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרִי, יוֹם שֶׁנִּהְרַג בּוֹ גְּדַלְיָה בֶּן אַחִיקָם שֶׁהָרְגוּ וַיִּשְׁמְעָאֵל בֶּן נְתַנְיָה. לְלַמֶּדֶה, שֶׁקָּשָׁה מִיתַתָּן שֶׁל צְדִיקִים לְפָנֵי הַמָּקוֹם בְּחֶרֶפֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שְׁבִיעִי? שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לַחֲדָשִׁים. וּמִי הָרְגוּ? וַיִּשְׁמְעָאֵל בֶּן נְתַנְיָה, שֶׁקָּשָׁה מִיתַתָּן שֶׁל צְדִיקִים לְפָנֵי הַמָּקוֹם בְּחֶרֶפֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. "צוֹם הָעֲשִׁירִי" - זֶה עֶשְׂרֵה בְּטִבֵּת, יוֹם שָׁבוּ סֻמָּד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת יָדוֹ עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יִחְזְקָאל כה, א): "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׁירִי וְגו' בֶּן אָדָם כָּתַב לִי אֶת שֵׁם הַיּוֹם אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סֻמָּד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל

ירושל'ים". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ הָעֲשִׂירִי? עֲשִׂירִי לְחֻדָּשִׁים, וְלָמָּה נִכְתָּב בָּאֵן, וְהֵלֵא הָיָה רָאוּי זֶה לְכֻתָּב רֵאשׁוֹן? אָמַר לְסֹדֶר הַחֻדָּשִׁים בְּתַקּוּנָן, וְאֲנִי אֵינִי אוֹמֵר בֵּן, אָמַר "צוּם הָעֲשִׂירִי" - זֶה חֲמִשָּׁה בְּטִבְתָּ, יָשְׁבוּ בְּאַתָּה שְׁמוּעָה לְבָנֵי גּוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם לג, כא): "וַיְהִי בַשָּׁתִּי עֲשָׂרָה שָׁנָה בְּעֲשִׂירֵי בַחֲמִישֵׁי לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא אֵלַי הַפְּלִיט לֵאמֹר הִכְתָּה הָעִיר", וַעֲשׂוּ יוֹם שְׁמוּעָה בְּיוֹם שְׂרָפָה, וְנִרְאִין דְּבָרֵי מִדְּבָרָיו, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְהוּא אוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן אַחֲרוֹן וְעַל אַחֲרוֹן רֵאשׁוֹן, אָמַר שֶׁהוּא מוֹנֶה לְסֹדֶר חֻדָּשִׁים, וְאֲנִי מוֹנֶה לְסֹדֶר פְּרָעָנוּת.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. שְׁבוּעוֹת הָעֵדוּת וְהַדִּינִים הֵנָּאֵמַר בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהֵן שׁוֹמְעִים, וְאָמְרוּ לוֹ 'אֱמֵן' - הֲרִי אֵלֶּי חַיִּבִּין שְׁבוּעַת הַדִּינִין, בִּיצֵד? הֲרִי מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לְחֻבְרוֹ, אוֹמְרִין לוֹ: הֲוִי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הָעוֹלָם בָּלֹו גִזְדָּעוּעַ בְּשֹׁאֵמֶר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינִי (שְׁמוֹת כ, ט): "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא", וְכָל עֲבֵרוֹת שְׁבִתוֹרָה כְּתוּב בָּהֶן: "וְנִקְהָה", וְכֵאֵן נֶאֱמַר "לֹא יִנְקָה". וְכָל עֲבֵרוֹת שְׁבִתוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וּמִכָּל הָעוֹלָם, וַיְהִי עוֹן הָעוֹלָם בָּלֹו תִּלּוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (חושע ד, ב-ג): "אֱלֹהִי וּכְחַשׁ וְגו' עַל בֶּן תֹּאבֵל הָאָרֶץ", כָּל עֲבֵרוֹת שְׁבִתוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְזוֹ מִמֶּנּוּ וּמִקְרוֹבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה, ח): "אֵל תִּתֵּן אֶת

פיה לחטיא את בשךך, ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ט): "ומבשרך אל תתעלם". וכל עברות שבתורה נפרעין ממנו, וזו נפרעין ממנו ומכל העולם, ויהא עון העולם בלו תלוי בו, שנאמר: "אלה וכחש וגו', ובתיב: "מפני אלה אבלה הארץ על פן תאכל הארץ ואמלל כל יושבי בה", וכל עברות שבתורה, אם יש לו - תולין לו לשנים ושלשה דורות, וזו נפרעין ממנו לאלתר, שנאמר (דברים ה, ד): "הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכרתו ואת עציו ואת אבניו". "הוצאתיה ובאה אל בית הגנב" - זה הגנב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חברו, וטוענו ומשביעו, וגנב דעת הבריות. "ואל בית הנשבע בשמי לשקר" - כמשמעו. כל עברות שבתורה בממונו, זה בממונו ובגופו, שנאמר (שם): "ולנה בתוך ביתו וכרתו ואת עציו ואת אבניו"; בא וראה, דברים שאין האש והמים מכסה אותן שבועת שקר מכסה אותן, כל עברות שבתורה - בממונו, וזה בממונו ובגופו, שנאמר: "וכרתו ואת עציו וגו'".

ב. אם אמר: 'איני נשבע' - פוטרין אותו מיד, ואם אמר: 'הריני נשבע', העומדים שם אומרים זה לזה (במדבר מז, כו): "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה".

ג. ומשביעין אותו בשבועה האמורה בתורה, שנאמר (בראשית כה, ט): "ואשבעך בה" אלהי השמים ואלהי הארץ", וכשמשביעים אותו אומרים לו: הוי יודע שלא על

דעתך אנו משביעין אותך, אלא על דעת המקום ודעת בית דין, שכן מצינו במשה רבנו, בשהשביע משה את בני ישראל בערבות מואב, אמר להם: לא על תנאי שבלבבכם אני משביע אתכם, אלא על תנאי שבלבבנו, שנאמר (דברים כט, יג): "ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה ואשר איננו פה", אין לי אלא אתכם, מנין לדורות הבאים אחריכם ולגרים שנתוספו עליכם. תלמוד לומר "ולא אתכם לבדכם", אלא (שם): "ואת אשר איננו פה עמנו היום", ואין לי אלא מצות שקבלו מהר סיני, מצוות העתידים להתחדש, כגון מקרא מגדה, מנין? תלמוד לומר (אסתר ט, כז): "קימו וקבלו וגו' ולא יעבר" - קימו מה שקבלו כבר.

ה. ברבת ה'ל ושמע ותפלה נאמרין בכל לשון. רבי אומר: אומר אני, שאין שמע נאמר אלא בלשון הקדש, שנאמר (דברים י, ט): "והיו הדברים האלה" וגו'.

ה. ברבת כהנים אלו בשעה שהכהנים אומרים על מעלות האולם. הכל כשרין לעלות במעלות האולם, בין תמימים בין בעלי מומין, בין במשמר ש'ל בין במשמר שאינו ש'ל, חוץ ממי שיש בו מום בפניו בידיו וברגליו, שלא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו, וכשם שגשיות כפים במקדש - כך גשיות כפים בגבולין.

ו. מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שבאו מיבנה ללוד, והקבילו את פני רבי יהושע

מפקיעין, אמר להם: רבי יהושע: מה חדוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: רבי! תלמידך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אי אפשר שיהא בית המדרש בלא חדוש, שבת של מי היתה? אמרו לו של רבי אלעזר בן עזריה. אמר להם: ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל (דברים לא, יב): "הקהל את העם האנשים והנשים והטף". אמר להם: מה דרש בה? אמרו לו: רבי! כך דרש בה: אם אנשים באו ללמד - נשים באו לשמוע, מפליג למה באו? כדי לתן שכר למביאייהן. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידיכם, ובקשתם לאבר ממני? ועוד אחת דרש (דברים כו, יז): "את ה' האמרת היום וה' האמריך היום". אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: כשם שעשיתם אותי חטיבה אחת בעולם הזה, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם הבא.

ו. ועוד דרש (קהלת יב, יא): "דברי חכמים בדרבונות ובמסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד", למה נמשלו דברי תורה לדרבן מה דרבן זה מכון את הפרה לתלמיה, להביא חיים לעולם, אף דברי תורה מכונים את לומדיהם להביאם מדרבי מיתה לדרבי חיים, שנאמר (משלי ג, יח): "עץ חיים היא וגו'". אי מה דרבן זה מטלטל, יכול אף דברי תורה בן? תלמוד לומר מסמרות, אי מה מסמר זה חסר

ב. הינו הטף שאינם בני חנוך, "לפי הטף" (בראשית מז) תרגם אונקלוס 'לפום טפלא', ונקראו בן, מפני שהם מחברים ודבוקים להורים, והם טפלים להם (תזון ותזקאל).

ולא יתיר, אף דברי תורה בן? תלמוד לומר נטועים! מה נטיעה פרה ורבה, אף דברי תורה פריין ורביין. "בעלי אספות" - אלו תלמידי חכמים שנכנסין ויושבין אספות ועוסקין בתורה, ואומרים על טמא טמא ועל טהור טהור, על טמא במקומו ועל טהור במקומו, שטמא יאמר אדם בדיעתו, הואיל ובית שמאי מטמאין ובית הלל מטהרין, איש פלוני אוסר איש פלוני מתיר, היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר "כלם נתנו מרועה אחד", אל אחד בראין, פרנס אחד בתבן, אדון כל המעשים ברוך הוא, שנאמר: "וידבר אלהים את כל הדברים האלה". "דברים" - 'הדברים' - 'אלה הדברים', 'כל הדברים', כלם נתנו מרועה אחד, אף אתה עשה אונך באפרכסת ועשה לבך חדרי חדרים, לבנום בו דברי בית שמאי ודברי בית הלל, וקנה לך לב לשמוע את דברי מטמאין ואת דברי מטהרין, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין, אמר להן: אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו.

ה. בימה של עץ היו עושין לו בעזרה, והוא יושב עליה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: בחר הבית, שנאמר (נחמיה ח, א): "ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום וגו', ויעמד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לו לדבר וגו', ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם וגו', ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל

הָעַם אָמֵן אָמֵן וְגו'. וְאָמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים-ב כג, יג): "וְתֵרָא וְהִנֵּה
הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל עַמּוּדוֹ בַּמָּבּוֹא וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצוּצוֹת עַל
הַמֶּלֶךְ" וְגו' אוֹתוֹ הַיּוֹם עָמְדוּ כְּהֲנִים בַּגָּדִים וּבַפְּרָצוֹת,
וְחֲצוּצוֹת שֶׁל זָהָב בִּידֵיהֶם, וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין, כָּל
כֹּהֵן שָׂאִין בְּיָדוֹ חֲצוּצוֹת, אוֹמְרִין: דּוֹמָה זֶה שָׂאִין הוּא כֹהֵן.
שָׂכַר גָּדוֹל הָיָה לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁמִּשְׁכִּירִין חֲצוּצוֹת בְּדִינָר
זָהָב, בּוֹ בַּיּוֹם רָאָה רַבִּי טָרְפוֹן חָגֵר עוֹמֵד וּמְתַרְיַע בַּחֲצוּצוֹת,
מִשָּׁם אָמְרוּ חָגֵר תוֹקֵעַ בַּמִּקְדָּשׁ, מִשּׁוּם רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְבוּ יִשְׂרָאֵל כָּלִיָּה שֶׁהִתְחַיְּפוּ לְאַגְרִיפַס הַמֶּלֶךְ.

ט. קוֹרָא מִתְחַלֶּה (דְּבָרִים א, א): "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" עַד "שְׁמַע
וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ", "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר", "וְכִי
תִבְכֶּה לְעֵשֶׂר", רַבִּי אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהִתְחִיל מֵרֹאשׁ
הַסֵּפֶר, אֶלָּא 'שְׁמַע', וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ, 'עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר',
'וְכִי תִבְכֶּה לְעֵשֶׂר', וּפִרְשֵׁת הַמֶּלֶךְ, עַד שֶׁגּוֹמֵר אֶת בְּרָכָה,
וְדִרְשׁוֹת גְּדֻרָּשׁוֹת בֵּה וְגו' עַד סוֹף (דְּבָרִים כ, ד): "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם
הִחֲלֵךְ עִמָּכֶם", זֶה הַשֵּׁם שֶׁנִּתֵּן בְּאֶרֶז שְׁנַאֲמַר (בַּמִּדְבָּר לֹא, ו):
"וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמָּטָה לַצָּבָא אוֹתָם וְאֵת פִּינְחָס",
מִגִּיד שֶׁפִּינְחָס מִשּׁוּחַ מְלָחָמָה, וְכִלִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה הָאֶרֶז, שְׁנַאֲמַר
(בַּמִּדְבָּר ד, ט): "וְלֹא יָבֹאוּ לָרְאוֹת כְּבִלְעַ" וְגו'. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֵלּוֹ
בִּגְדֵי כְהוֹנָה, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת כט, כט): "וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ" וְגו'. רַבִּי
יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הָיוּ אֶחָד שִׁיּוּצָא עִמָּהֶן
לְמַלְחָמָה, וְאֶחָד שִׁשְׁרוּי עִמָּהֶן בַּמַּחֲנֶה, זֶה שִׁיּוּצָא עִמָּהֶן
לְמַלְחָמָה, הָיָה בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (בַּמִּדְבָּר י, ג): "וְאֶרֶז

בְּרִית ה' נֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם" וְגו', וְזֶה שֶׁשְּׂרָוִי עָמְהָן בַּמַּחֲנֶה, זֶה שֶׁהָיָה בּוֹ שְׂבָרִי לַוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר יד, מד): "וְאֶרֶון בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִן הַמַּחֲנֶה".

י. פְּעָמִים יוֹצֵא וּמַדְבֵּר עִמָּהֶם, אֶחָד בַּסֶּפֶר וְאֶחָד בַּמַּעֲרָבִי הַמְּלַחֲמָה שֶׁבַּסֶּפֶר, מַה הוּא אוֹמֵר? יֵלֵךְ וַיִּשְׁמַע דְּבָרֵי כֹהֵן בַּמַּעֲרָבִי מְלַחֲמָה, מַה הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים כ, ח): "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וַיָּשׁוּב לְבֵיתוֹ", נִפְלַל בֵּית וּבִנְאוֹ, הֲרִי זֶה חֲזוֹר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם חֲדָשׁ בּוֹ דָּבָר - חֲזוֹר. וְאִם לֹא - אֵין חֲזוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲנָשִׁי שְׂרוֹן לֹא הָיוּ חֲזוֹרִין לְבִתְיָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְתַדְּשִׁים אוֹתָן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבוּעַ.

יא. "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חֲקָלוֹ יֵלֵךְ וַיָּשׁוּב לְבֵיתוֹ" (דְּבָרִים כ, ו), אֶחָד הַנוֹטֵעַ אֶת הַכָּרֶם וְאֶחָד חֲמִשָּׁה אֵילָנֵי מֵאֵכָל מִחֲמִשָּׁת הַמִּינִין, אֶפְלֹוּ בַּחֲמִשׁ עִירוֹת - הֲרִי זֶה חֲזוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לִי בַּמִּשְׁמַע אֶלָּא כָּרֶם.

יב. "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה" (דְּבָרִים כ, ז), אֶחָד הַמֵּאָרֶם וְאֶחָד הַמְּיָבֵם, אֶפְלֹוּ שׁוֹמֵרֵת יָבָם לַחֲמִשָּׁה אַחִין, וְאֶפְלֹוּ חֲמִשָּׁה אַחִין שֶׁשָּׁמְעוּ שְׁמֹת אֲחֵיהֶם בַּמְּלַחֲמָה - בָּלָן חֲזוֹרִין וּבֵאִין, אֵין לִי אֶלָּא בָּנָה בֵּיתוֹ וְלֹא חֲנָכוֹ, נָטַע כָּרֶם וְלֹא חֲקָלוֹ, אָרַם אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ, בָּנָה בֵּית וְחֲנָכוֹ, וְלֹא שָׁהָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ. נָטַע כָּרֶם וְחֲקָלוֹ וְלֹא שָׁהָה שְׁנַיִם

עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. אִרְם אִשָּׁה וּלְקַחָהּ וְלֹא שָׁהָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ.
 מִנֵּינָן שְׂאִין זֵוִין מִמְּקוֹמָן? תִּלְמוּד לומר (דברים כד, ה): "כִּי יִקַּח
 אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה", דָּבָר זֶה בְּכָלֵל הָיָה, וְלָמָּה יֵצֵא? לְהַקִּישׁ
 אֵלָיו, מֵה זֶה מִיָּחָד שְׂאִרְם אִשָּׁה וּלְקַחָהּ וְלֹא שָׁהָה שְׁנַיִם
 עֶשֶׂר חֹדֶשׁ שְׂאִין זֵו מִמְּקוֹמוֹ - אֵף בְּזֵן בֵּן.

י. לְמַדָּה תוֹרָה דִּרְךְ אֶרֶץ, נִזְדַּמְנָה לְאָדָם פְּרִנָּסָה יִקַּח לוֹ
 בֵּית, חֲזוֹר נִזְדַּמְנָה פְּרִנָּסָה לוֹ - יִקַּח לוֹ שָׂדֶה, חֲזוֹר,
 נִזְדַּמְנָה - יִקַּח לוֹ אִשָּׁה, שְׂנַאֲמַר (שם כ, ה-ו): "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
 בָּנָה וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע", וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה,
 וְכֵן שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחֻכְמָתוֹ (משלי כד, כו): "הֵבֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּךְ"
 וְגו'. "הֵבֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּךְ" - זֶה בֵּית. "וְעֵתְדָה בַּשָּׂדֶה" -
 זֶה שָׂדֶה. "אַחֵר וּבְנִית בֵּיתְךָ" - זֶה אִשָּׁה. דָּבָר אַחֵר, "הֵבֵן
 בַּחוּץ מְלֹאכְתָּךְ" - זֶה מִקְרָא. "וְעֵתְדָה בַּשָּׂדֶה לָךְ" - זֶה מִשְׁנָה.
 "אַחֵר וּבְנִית בֵּיתְךָ" - זֶה מִדְּרָשׁ. דָּבָר אַחֵר, "הֵבֵן בַּחוּץ
 מְלֹאכְתָּךְ" - זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה. "וְעֵתְדָה בַּשָּׂדֶה לָךְ" - זֶה
 מִדְּרָשׁ. "אַחֵר וּבְנִית בֵּיתְךָ" - אֵלֹו הִלְכוֹת. דָּבָר אַחֵר, "הֵבֵן
 בַּחוּץ מְלֹאכְתָּךְ" - זֶה מִדְּרָשׁ. "וְעֵתְדָה בַּשָּׂדֶה לָךְ" - אֵלֹו
 הִלְכוֹת. "אַחֵר וּבְנִית בֵּיתְךָ" - אֵלֹו אֲגָדוֹת. דָּבָר אַחֵר: "הֵבֵן
 בַּחוּץ מְלֹאכְתָּךְ" - אֵלֹו הִלְכוֹת. "וְעֵתְדָה בַּשָּׂדֶה לָךְ" - אֵלֹו
 אֲגָדוֹת. "אַחֵר וּבְנִית בֵּיתְךָ" - זֶה תִּלְמוּד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ
 שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמַר: "הֵבֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּךְ" - זֶה
 מִקְרָא, מִשְׁנָה וְתִלְמוּד. "וְעֵתְדָה בַּשָּׂדֶה לָךְ" - אֵלֹו מַעֲשִׂים
 טוֹבִים. "אַחֵר וּבְנִית בֵּיתְךָ" - בֹּא דִרְשׁ וְקַבֵּל שְׂכָר.

יד. "וַיִּסְכּוּ הַשּׁוֹטְרִים וְגו' הִירָא וְרַךְ הַלֵּבָב" (דברים כ, ח) -
המתירא מן העברה שפירו, שנאמר (תהלים מט,
ו): "לָמָּה אִירָא בִימֵי רָע עֵזֶן עַקְבֵי יִסּוּבֵנִי", דברי רבי יוסי
הגלילי. רבי עקיבא אומר: "מי האיש הירא" במשמעו, מה
תלמוד לומר שוב "וְרַךְ הַלֵּבָב", שאפילו גבור שבגבורים
וחזק שבתחזקים ויהיה רחמן - היה חוזר, שנאמר (דברים כ, ח):
"וְלֹא יִמַּס אֶת לֵבָב אָחִיו כְּלָבָבו". רבי שמעון אומר: כל
השומע דברי כהן במערכות מלחמה ואינו חוזר, לסוף שהוא
נופל בחרב, ומפיל את ישראל בחרב, ומגלה אותם מארצם,
ובאין אחרים ויושבין בארצם, שנאמר (שם, שם ו): "וְאִישׁ אַחֵר
יִקְחֶנָּה", יכול דודו וכן דודו, נאמר כאן 'אחר' ונאמר להלן
'אחר', מה 'אחר' האמור להלן עובר בוכבים, אף 'אחר'
האמור כאן עובר בוכבים. שמע שמת אחיו במלחמה, עד
שלא נתן במשא - חוזר, משנתן במשא - אין חוזר.

מז. יש יוצאין וחוזרין וצאין ואין חוזרין, ויש שאין יוצאין
כל עקר, כל אלו שאמרו יוצאין וחוזרין - נותנין
לפסי העיר, ומספקין מים ומזון למלחמה, ומתקנים את
הדרכים, ושאר כפון - אין חוזרין. כל אלו שאמרו אין יוצאין
כל עקר, הבונה בית וחנכו, ולא שקה שנים עשר חדש.
נטע פרם וחללו, ולא שקה שנים עשר חדש, ארס אשה
ולקחה ולא שקה שנים עשר חדש חללו - אין נותנין פסי
העיר, ואין מספקין מים ומזון למלחמה, ואין מתקנים את
הדרכים. רבי יהודה היה קורא למלחמת הרשות מלחמת

מצונה, אבל מלחמת חובה - הכל יוצא, אפילו חתן מחדרו
ובכלה מחפתה.

פרק שמיני

א. ברבות וקללות אלו שאמרו ישראל, בשעה שעברו
ישראל את הירדן, שנאמר (דברים כו, ב): "והיה
ביום אשר תעברו את הירדן", כיצד עברו ישראל את
הירדן? בכל יום היה ארון נוסע אחר שני דגלים, והיום
נוסע תחלה, שנאמר (יהושע ג, יא): "הנה ארון הברית אדון
כל הארץ עובר לפניכם". בכל יום היו לויים נושאים את
הארון, והיום נשאוהו הכהנים, שנאמר (שם שם יג): "והיה בנות
כפות רגלי הכהנים" וגו'. רבי יוסי אומר: בשלשה מקומות
הכהנים נשאו את הארון, אחת בשעברו ישראל את הירדן,
ואחת בשפסבבו את יריחו, ואחת בשהחזירוהו למקומו.

ב. וביוון שהוטבלו מקצת רגלי הכהנים במים, עמדו המים,
שנאמר (יהושע ג, טז): "ויעמדו המים" וגו'. וכמה גובהן
של מים? שנים עשר מיל על שנים עשר מיל בנגד מחנה
ישראל; דברי רבי יהודה. אמר רבי אלעזר בן רבי שמעון:
וכי איזה קל, אדם או מים? הוי אומר מים קלין יותר
מבני אדם! אם כן, באו מים ושוטפין אותו, אלא מלמד
שהיו המים מגדשין ועולין למעלה בפין על גבי כפין, בשלש

מאות מיל, עד שראו אותם כל מלכי האמות, שנאמר
 (יהושע ה, א): "ויהי כשמע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן
 ימה, וכל מלכי הכנעני אשר על הים, את אשר הוביש ה'
 את מי הירדן, מפני בני ישראל עד עברם, וימס לבבם
 ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל". וכן רחב אמרה
 לשלוחי יהושע (שם ב, c): "כי שמענו את אשר הוביש ה'
 את מי ים סוף מפניכם וגו' ונשמע וימס לבבנו ולא קמה
 עוד" וגו'.

ג. עודם עוברים הירדן, אמר להם יהושע: על מנת פן
 אתם נכנסין לארץ שתורישו את יושביה, שנאמר
 (במדבר לג, כא): "והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם ואבדתם"
 וגו'. אם אתם עושין פן - מטב, ואם אין אתם מקבלין -
 באין מים ושוטפין אתכם. עודם בירדן, אמר להם יהושע
 (יהושע ה, ח): "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר
 שבטי בני ישראל" (שם), "והנחתם אותם וגו' תחת מצב
 רגלי הכהנים" (יהושע ה, i): "למען תהיה זאת אות בקרבכם
 כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה" וגו'.
 סימן לבנים שעברו אבות את הירדן. עודם בירדן, אמר
 להם יהושע (שם ה, a): "שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב
 רגלי הכהנים, הכן שטים עשרה אבנים והעברתם אותם
 עמכם והנחתם אותם בפלון". יכול בכל מלון ומלון? תלמוד
 לומר: - "אשר תלינו בו הלילה". רבי יהודה אומר: אבא
 חלפתא, ורבי אלעזר בן מתתאי, וחנניא בן עכניאי עמדו על

אותן אבנים, וישערו כל אחת ואחת משאו ארבעים סאה, מפאן אתה מחשב לאשכול כמה היה באשכול. וביון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן - חזרו מי הירדן למקומן, שנאמר (שם ה, יח): "וישובו מי הירדן למקומם, וילכו בתמול שלשום על כל גדותיו", נמצאו ישראל לצד אחד וארון ונושאו לצד אחר. נשא ארון את נושאו והעבירן בירדן, שנאמר: "ויהי כאשר תם כל העם לעבר ויעבר ארון ה' והכהנים לפני העם".

ה. נמצאת אתה אומר, שלשה מיני אבנים הן, אחת שהקים משה על שפת הירדן בערבות מואב, ואחת שהקים יהושע בתוך הירדן, שנאמר: "ושנים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן". ואחת שהקים בגלגל, שנאמר: "ואת שנים עשרה אבנים האלה אשר לקחו" וגו'.

ה. ביצד עברו ישראל את הירדן? רבי יהודה אומר: על אבני מזבח כתבוהו. אמר לו רבי שמעון: לדבריה, האין למדו אותם עובדי כוכבים את התורה? אמר לו: מלמד שנתן להם בינה בלב כל אמה ומלכות, ושגרו נוטרין שדקן, וקדפו את הסיד, והשיאו את הפתב מגבי האבנים בשבעים לשון. באותה שעה נתחתם גזר דינן של עובדי כוכבים לבאר שחת. רבי שמעון אומר: על הסיד כתבו. ביצד? בידוהו וסידוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים

לְשׁוֹן, וּכְתָבוּ לְמִשְׁתֵּי (דברים כ, יח): "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם" וְגו', אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בְּכֶם - אָנוּ מְקַבְּלִין אֶתְכֶם.

ו. בֹּא וּרְאֵה בְּמָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבֵל יוֹתֵר מִנְּשִׁים מִיֵּל, וְלֹא הָיָה בְּרִיָּה יְכוּלָה לַעֲמֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם - מִיָּד נִתְּרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, כז): "אֶת אִימָתִי אֲשַׁלַּח לִפְנֵיךָ וְהִמָּתָה אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם". וְאוֹמֵר (שם טו, טז): "תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אִימָתָה וּפָתַח וְגו' עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה'" - זוּ בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה. "עַד יַעֲבֹר עִם זוּ קִנִּית" - זוּ בִּיאָה שְׁנִיָּה. אֲמֹר מֵעַתָּה: רְאוּיָן הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם גַּם בְּבִיאָה שְׁנִיָּה בְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשׂוּ נִסִּים עַל הַיָּם, אֲלֵא שֶׁגַּרְם הַחֲטָא. וְאַחֲרֵי כֵן הִבִּיאוּ אֲבָנִים וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסִדְּדוּהוּ בַּסִּיד, וּכְתָבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֵר הַיֵּטֵב". וְהָעֵלּוּ עָלָיו עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וַיֵּשְׁבוּ וַאֲכָלוּ וְשָׁתוּ, וְקִפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בְּמִקְוָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד, ג): "וְהָעֲבָרְתֶּם אֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בְּמַלּוֹן". יְכוּל בְּמַלּוֹן, תִּלְמוֹד לֹאֵר (שם): "בְּמַלּוֹן אֲשֶׁר תִּלְּנוּ בּוֹ הַיָּלָה". וּכְתִיב (שם ד, ט): "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקַחוּ"; הֵא לְמִדָּתָּ, שֶׁבִּגְלָגָל הָעֲמִידוֹם.

ז. בִּיצֵד אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת? שֶׁשָּׂה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשֶׁשָּׂה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבֵל, וְהַבְּהֵנִים וְהַלּוּיִם וְהָאֲרוֹן עוֹמְדִים לְמִשְׁתֵּי בְּאֶמְצַע,

הפֿהֿנִים מִקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהִלּוּיִם אֶת הַפֿהֿנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל
מִבָּאֵן וּמִבָּאֵן, שֶׁנֶּאֱמָר (יְהוֹשֻׁעַ ח, לג-לה): "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו
עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאָרוֹן", מִה תִּלְמּוּד לומר "חֲצִיזוֹ אֶל מוֹל
הַר גְּרִיזִים וְחֲצִיזוֹ אֶל מוֹל הַר עֵיבֵל"? מִלְּמַד שֶׁשְּׁלּוּחֵי הַר
גְּרִיזִים מִרְבִּין מִשְּׁלּוּחֵי הַר עֵיבֵל, מִפְּנֵי שֶׁמִּקְצֵת שְׁבִטּוֹ שֶׁל
לְוִי לַמִּטָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: אִי אֶפְשָׁר לומר
לומר לְוִי לַמִּטָּה, שֶׁכֹּכֵר נֶאֱמַר לְוִי לַמַּעֲלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לומר
לְוִי לַמַּעֲלָה, שֶׁכֹּכֵר נֶאֱמַר לְוִי לַמִּטָּה, אָמַר מַעֲתָה: זְקֵנֵי
בְּהֵנָה וּלְוִיָּה לַמִּטָּה, וְשֶׁאֵר לַמַּעֲלָה. רַבִּי יֵאֱשִׁיָּה אָמַר: הָרְאוּנוּ
לְשֶׁרֶת עוֹמְדִין לַמִּטָּה, וְשֶׁאִין רְאוּנוּ לְשֶׁרֶת עוֹמְדִין לַמַּעֲלָה,
הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפִי הַר גְּרִיזִים וּפְתָחוּ בִּבְרָכָה: "בְּרוּךְ הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסֵּכָה תּוֹעֵבֶת ה' מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ",
וְהָיוּ אֵלָיו וְאֵלָיו עוֹנִין וְאֹמְרִין אָמֵן. הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפִי הַר
עֵיבֵל, וּפְתָחוּ בִּקְלָלָה (דְּבָרִים כז, ט): "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה"
וְגו', וְהָיוּ אֵלָיו וְאֵלָיו עוֹנִין אָמֵן. הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפִי הַר גְּרִיזִים,
פְּתָחוּ בִּבְרָכוֹת: "בְּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה". כְּלָפִי
הַר עֵיבֵל פְּתָחוּ בִּקְלָלוֹת (שָׁם שָׁם, יב): "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא
יָקִים" וְגו'. אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בִּפְרָט, לִלְמַד וּלְלַמֵּד לְשִׁמּוֹר
וּלְעֲשׂוֹת, אַרְבַּע עַל אַרְבַּע - הָרִי שְׁמוּנָה עַל שְׁמוּנָה, הָרִי
שֶׁשׁ עֲשָׂרָה עַל שֶׁשׁ עֲשָׂרָה, וְשֶׁלֹּשׁ בִּרְתוֹת עִם כָּל אַחַת
וְאַחַת - הָרִי אַרְבָּעִים וּשְׁמוּנָה בִּרְתוֹת. וְכֵן בְּעֲרֻבוֹת מוֹאֵב.
רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹצִיא שֶׁל הַר גְּרִיזִים וְשֶׁל הַר עֵיבֵל, וּמִבִּיא
שֶׁל אֶהֱל מוֹעֵד, וְאִין לָךְ כָּל דְּבָר וְדְבָר שֶׁאֵל נִכְרְתוּ עָלָיו

בארבעים ושמונה ברתות. רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משם רבי שמעון: אין לך כל דבר ודבר בתורה שלא נברתו עליו חמש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ברתות, ביוצאי מצרים. אמר רבי: אם לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו, שאמר משם רבי שמעון, אין כל דבר ודבר בתורה שלא נברתו עליו שלש עשרה ברתות. ויש עם כל אחת ואחת מהן - שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים.

פרק תשיעי

א. נמצא בעבר הירדן, היו עורפין, שנאמר (דברים כא, א): "כי ימצא חלל" וגו', לרבות עבר הירדן. רבי אליעזר אומר: בכך אם היה חלל - היו עורפין. אמר לו רבי יוסי ברבי יהודה, אמרו לו לרבי אליעזר: אי אתה מודה, שאם היה חנוק ומטל באשפה, שאין עורפין, לכה נאמר חלל, אם כן, למה נאמר נופל? אלא שאפלו הרוג ותלוי באילן - לא היו עורפין, שאפלו נמצא בעליל - לא היו עורפין, שמצוה לעסוק במדידה.

ב. ביצד עושין לו? שלוחי בית דין יוצאין ונוטלין סימנים, וחופרין וקוברין אותו, ומצינין את מקומו, עד שיבואו לבית דין שבלשכת הגזית ומודדין.

ג. נמצא סמוך לספר, בעיר שיש בה עובדי בוכבים, או בעיר שאין בה בית דין - מוֹדֵדִין לְעִיר שִׁישׁ בְּהַבֵּית דִּין. אם הָיָה עִיר עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים בִּינְתִים, או סְמוּכָה לִירוּשָׁלַיִם - לֹא הָיוּ מוֹדֵדִין אֶלָּא מִנִּיחָה אוֹתָהּ וּמוֹדֵדִין לָהּ חוּצָה.

ה. מְקוֹם גִּתָּה וּתְפִיסָתָהּ - הָרִי זֶה אֲסוּרָה, בְּמָה הִיא תְּפִיסָתָהּ? אַרְבָּעִים. רַבִּי אֹמֵר: חֲמִשִּׁים אַמָּה.

ה. תּוֹקְנִים אוֹמְרִים (דְּבָרִים כ"א, ז): "יְדִינּוּ לֹא שֹׁכְנוֹ אֶת הַקֹּדֶם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ". בְּהֵנִים אוֹמְרִים (שָׁם שָׁם, ח): "כִּפּוּר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָהּ ה'" וְגו'. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (שָׁם): "וְנִכְפַּר לָהֶם הַקֹּדֶם". שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים - מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. בִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (בְּמִדְבָּר י"ג, כז): "בָּאֵנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ" - אָמַר יְהוֹשֻׁעַ. כָּלֵב אָמַר (שָׁם י"ג, ז): "עֲלֵה נַעֲלֵה וַיִּרְשָׁנוּ אוֹתָהּ". מְרַגְלִים אָמְרוּ (שָׁם י"ג, כח): "אִפְסָם כִּי עָזוּ הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ"; שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה - מִי שֶׁאָמַר זֶה, לֹא אָמַר זֶה. בִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית לו', לב): "וְתֹאמַר הַכֹּהֵן נָא לְמִי תַחֲזוּתָמֶת" וְגו' - אָמְרָה תִּתֵּן. (שָׁם ל"ח, כו): "צִדְקָה מִמֶּנִּי" - אָמַר יְהוֹנָדָה. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (שָׁם): "וְלֹא יִסָּף עוֹד לְדַעְתָּהּ" - שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה, מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, וּמִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. בִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (שְׁמוּאֵל-א' ד', ח): "אֹוִי לָנוּ מִי יִצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה" - אָמְרוּ בְּשִׁרְיָן

שָׁבָהֶן. רְשָׁעִים שָׁבָהֶן אָמְרוּ (שם): "אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמְּכִימִים" וְגו'. לִישָׁנָא אַחֲרֵת, עֶשֶׂר מִכּוֹת הָיוּ לוֹ, וְשָׁלְמוּ עֶשֶׂר מִכּוֹתָיו בְּמִצָּרִים - גְּבוּרִים שָׁבָהֶן אָמְרוּ (שם, שם ט): "הִתְחַזְּקוּ וְהָיוּ לְאִנְשִׁים" - פְּלִשְׁתִּים, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה. כִּיּוֹצֵא בַּדְּבָר אֹתָהּ אוֹמֵר (שופטים ה, כח): "בְּעַד הַחֲלֹן נִשְׁקָפָה" וְגו' - אִמְרָה אִמּוֹ שֶׁל סִיסְרָא. וּמִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. (שם ה, כט-ל): "חֲכָמוֹת" - שְׂרוּתֵיהֶּן אָמְרוּ. "הֲלֹא יִמָּצְאוּ יַחֲזִיקוּ שְׁלֵל בֶּן יֶאֱבֹדוּ כָּל אוֹיְבָהּ ה'" - אִמְרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ; שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה, מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בַּדְּבָר אֹתָהּ אוֹמֵר (ירמיה כו, יח): "מִיכָה הַמּוֹרְשָׁתִי הָיָה נָבִיא בִּימֵי חֲזִקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה", וּמָה הָיָה מִתְנַבֵּא? (שם): "וַיֹּאמֶר אֶל כָּל עַם יְהוּדָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צִיּוֹן שְׂדֵה תַחֲרֹשׁ וִירוּשָׁלַם עֵימִים תִּהְיֶה, וְהָר הַבֵּית לְבָמוֹת יָעַר". "הֶהָמַת הִמָּתְהוּ" (שם כו, יט) - חֲזִקְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכָל יְהוּדָה. "הֲלֹא יֵרָא אֶת ה' וַיַּחַל אֶת פָּנָיו ה' וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ" - אוֹמְרִים בְּשָׂרִים שָׁבָהֶם. רְשָׁעִים שָׁבָהֶן אָמְרוּ (שם כו, כ-כג): "וְגַם אִישׁ הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם יְדוֹד אוֹרְיָהוּ בֶן שְׁמַעְיָהוּ מִקְרִית הַיַּעֲרִים וַיִּנָּבֵא עַל הָעִיר הַזֹּאת וְעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת כָּכָל דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ וְגו'; וַיִּשְׁמַע אוֹרְיָהוּ וַיֵּרָא וַיִּבְרַח וַיָּבֵא מִצָּרִים; וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְחִיָּקִים אֲנָשִׁים מִצָּרִים וְגו', וַיִּבְיָאֵהוּ אֶל הַמֶּלֶךְ יְחִיָּקִים וַיִּבְהוּ בַּחֲרֹב" וְגו'. אָמְרוּ בְּשֵׁם שְׁאוּרְיָהוּ נִתְנַבֵּא וְנִהְרַג - כֶּךָ יִרְמְיָהוּ חָיָב לַהֲרֹג, שֶׁנֶּאֱמַר (שם שם, כד): "אֵךְ יָד אֲחִיקָם בֶּן שָׁפָן הָיְתָה

את ירמיהו לבלתי תת אתו ביד העם להמיתו", כל פרשה זו ערובי דברים, מי שאמר זה לא אמר זה. פיוצא בדבר אתה אומר (נחום א, א): משא ניגוה ספר חזון נחום האלקשי; אל קנוא ונקם ה' נקם וגו'; ה' ארך אפים וגדל כח וגו'; גוער בים וגו', כל פרשה זו ערובי דברים, מי שאמר זה לא אמר זה. פיוצא בדבר אתה אומר (תהלים נח, א-ד): "למנצח אל תשחת לדוד מבתם האמנם אלם צדק וגו', אף בלב עולות וגו', זרו רשעים מרחם" וגו'; כל הפרשה זו ערובי דברים, מי שאמר זה לא אמר זה. פיוצא בדבר אתה אומר (שיר השירים ח, ה): "תחת התפוח עוררתיך"; אמרה רוח הקדש (שם שם, ו): "שימני בחותם על לבך" וגו' - אמרה בנסת ישראל. (שם): "בי עזה כמות אהבה" - אמרו עובדי בוכבים, מי שאמר זה לא אמר זה'.

פרק עשירי

א. בזמן שצדיקים באין לעולם - טובה באה לעולם ופרעניות מסתלקת מן העולם. וכשנפטרים מן העולם - פרעניות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם. בזמן שהרשעים באין לעולם - פרעניות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם. וכשמסתלקין מן העולם - טובה באה לעולם ופרעניות מסתלקת מן העולם. ומניין שפשע צדיקים

באין לעולם טובה באה לעולם ופרעניות מסתלקת מן העולם? שנאמר (בראשית ה, כט): "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו מבעשנו וגו'". ובשנפטרים מן העולם פרעניות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם? שנאמר (ישעיה נה, א): "הצדיק אבד ואין איש שם על לב". ואומר (נח, ב): "יבא שלום ינוחו על" וגו'. "הלך". שלום - אל הקבר. ואומר (נח, ג): "ואתם קרבו הנה בני עננה זרע מנאף" וגו'. ומניין כשהרשעים באין לעולם? פרעניות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם? שנאמר (משלי יח, ג): "בבוא רשע בא גם בויז" וגו'. ומניין ששמשמסתלקין מן העולם טובה באה לעולם ופרעניות מסתלקת מן העולם? שנאמר (משלי יא, ט): "ובאבד רשעים רנה". ואומר (דברים יג, יח): "למען ישוב ה' מחרון אפו" וגו'. כל זמן שהרשעים בעולם - חרון אף לעולם, אבדו מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם. ולא שהצדיקים תולין לעולם בחייהן בלבד, אלא אף אחרי מיתתן, שנאמר (בראשית נ, ט): "ויהי לשבעת הימים ומי המבול" וגו'. ומה טיבן של שבעת הימים הקלו? אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק שעכבו את הפרעניות מקבא לעולם, לכך נאמר: "ויהי לשבעת הימים". דבר אחר: מה טיבן של שבעת הימים הקלו? מלמד שנתן להם המקום שבעת ימים לאחר גזרה, שמה יעשו תשובה ולא עשו, לכך נאמר: "ויהי לשבעת הימים". דבר אחר, "ויהי לשבעת הימים", מה טיבן של שבעת הימים הקלו? מלמד ששנה

לָהֶם הַמָּקוֹם סְדוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהִיָּתָה חֲמָה יוֹצֵאת בַּמַּעֲרָב
וְשׁוֹקֵעֶת בַּמִּזְרָח, לָכֵן נֶאֱמַר: "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים". דָּבָר
אַחֵר, מָה טִיבָן שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים הַלָּלוּ? מִלֵּמַד שֶׁנֶּתַן לָהֶם
הַמָּקוֹם שִׁבְעַת יָמִים מֵאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, וַיֵּשְׁבוּ וַאֲכָלוּ וַשְּׁתוּ.
וְהִרְאָם מַעֲיַן הָעוֹלָם הַבָּא, כָּל כֶּן לָמָּה? כִּדִּי שִׁיבִירוּ וַיִּדְעוּ
מָה אָבְדוּ.

ב. כָּל זְמַן שֶׁהָיָה אֲבָרָהָם קַיָּם - הָיָה שִׁבְעַת שָׁנָאֵמֶר (פְּרָאשִׁית
כד, א): "וְהָיָה בְּרֹךְ אֶת אֲבָרָהָם בְּכָל", מִשְׁמַת אֲבָרָהָם
(שָׁם יב, י): "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ". בָּא יִצְחָק - הָיָה שִׁבְעַת שָׁנָאֵמֶר
(שָׁם כו, יב): "וַיִּזְרַע יִצְחָק וְגו'". כָּל זְמַן שֶׁאֲבָרָהָם הָיָה קַיָּם -
הָיָה הַבְּאֵרוֹת נֹבְעוֹת מֵיָם, מִשְׁמַת אֲבָרָהָם מָה הוּא אוֹמֵר?
(שָׁם): "וְכָל הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ" וְגו'. אָמְרוּ, הוּאִיל וְאִין
נֹבְעוֹת מֵיָם אֵינָם אֵלָּא תִקְלָה לָנוּ מִפְּנֵי הַגִּיסוֹת, עָמְדוּ
וְסִתְּמוּ, בָּא יִצְחָק, הָיוּ הַבְּאֵרוֹת נֹבְעוֹת מֵיָם, שָׁנָאֵמֶר (שָׁם
כו, טז): "וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרוֹת הַמַּיִם וְגו' וַיַּחְפְּרוּ
עֲבָדֵי" וְגו'.

ג. כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יִצְחָק קַיָּם - הִיָּתָה בְּרָכָה לְזֶרַע, שָׁנָאֵמֶר
(פְּרָאשִׁית כו, יב): "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵיָא" וְגו', עַד שֶׁשָּׂא
יָרַד יַעֲקֹב לְאֶרֶם נְהָרִים לֹא נִתְּבַרַךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לָבֵן הָאֲרָמִי,
שָׁנָאֵמֶר (שָׁם ל, ז): "כִּי מָעַט אֲשֶׁר הָיָה לָּךְ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ לָרֹב
וַיִּבְרַךְ ה' אוֹתָךְ לְרֹגְלִי". וְאוֹמֵר (שָׁם ל, כז): "נִחַשְׁתִּי וַיִּבְרַכְנִי
ה' בְּגִלְלָךְ". עַד שֶׁשָּׂא יָרַד יוֹסֵף לְמִצְרַיִם - לֹא נִתְּבַרַךְ בֵּיתוֹ

שֶׁל פּוֹטִיפַר, מִשְׁיָרֵד, מֵהוּ אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית לט, ה): "וַיִּבְרַךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְל יוֹסֵף", עַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם הָיָה רָעֵב, שֶׁנֶּאֱמָר (שָׁם מו, ו): "כִּי זֶה שְׁנֵתִים הָרַעֵב בְּקָרֵב הָאָרֶץ" וְגו', מִשְׁיָרֵד מֵהוּ אוֹמֵר? (שָׁם מז, כג): "הָא לָכֶם זֶרַע וְזִרְעָתָם אֶת הָאֲדָמָה". אָמַר רַבִּי יוֹסִי: פִּיּוֹן שְׁמַת יַעֲקֹב אָבִינוּ, חֲזַר הָרַעֵב לְיוֹשְׁנֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמָר (שָׁם נ, כא): "וַעֲתָה אֵל תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶּם" וְגו', נֶאֱמָר כָּאֵן בְּלָבּוֹל, וְנֶאֱמָר לְהֶחֱן בְּלָבּוֹל, מָה בְּלָבּוֹל הָאֱמוּר לְהֶחֱן - רָעֵב, אֵף בְּלָבּוֹל הָאֱמוּר כָּאֵן - רָעֵב, כֹּל זְמַן שֶׁהָיוּ יוֹסֵף וְשִׁבְטוֹ קִיָּמִים - הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְנַהֲגִים בְּגִדְּהָ וּכְבוֹד, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוֹת א, י-י): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ" וְגו', מִשְׁמַת, מֵהוּ אוֹמֵר? "וַיָּמָת יוֹסֵף וְגו', וַיָּקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ וְגו', וַיֹּאמֶר אֵל עֲמֹ וְגו', הִבָּה נִתְחַכְמָה לוֹ" וְגו'.

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר

א. כֹּל זְמַן שֶׁהָיְתָה מְרִים קִיָּמָת - הָיְתָה בָּאֵר מִסְפֶּקֶת אֶת יִשְׂרָאֵל. מִשְׁמַתָּה מְרִים מָה אוֹמֵר? (בְּמִדְבָּר ב, א): "וַתָּמָת שָׁם מְרִים" וְגו', וְלֹא הָיָה מִים לָעֵדָה - שֶׁנֶּסְתִּיף קָה הַבָּאֵר. כֹּל זְמַן שֶׁהָיָה אַהֲרֹן קִים עֲמוּד עֲנָן מִנְהִיג אֶת יִשְׂרָאֵל, מִשְׁמַת אַהֲרֹן מֵהוּ אוֹמֵר (שָׁם כא, א): "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב" וְגו', נַעֲשׂוּ יָדִים לְאוֹתוֹ רָשָׁע וּבֹא וְנִלְחַם

את ישראל, אמר: איזה הלך התיר שפיהם המכביש להם את הארץ.

ב. כל זמן שהיה משה קים - היה מן יורד להם לישראל, משמית משה מהו אומר? (יהושע ה, יא): "וישבת המן ממחרת", ולא שהמן היה תולה להם בתייו אלא אף במיתתו, שמן המן שפיקטו ביום שמת משה, אכלו הימנו משבעה באדר ועד ששה עשר בניסן שלשים ותשעה ימים עד שהקריבו את העמר בגלגל, שנאמר (שמות טז, לה): "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת", שאין תלמוד לומר "עד בואם", מה תלמוד לומר "עד בואם אל קצה ארץ כנען", אלא מלמד שמן המן שפיקטו ביום שמת בו משה אכלו הימנו, משבעה באדר ועד ששה עשר בניסן שלשים ותשעה יום, עד שהקריבו עמר בגלגל, לא פסק המן, ולא רצו לאכל מתבואת ארץ כנען. רבי אליעזר בן עזריה אומר: משלו משל, למה הדבר דומה? למלך בשור ודם שנאמר לעבדו: מזוג לי בחמין, אמר לו: אין כאן חמין. אמר לו: אם לאו, מזוג לי בצונן, להודיעך כמה היה יפה להם לישראל, שאילו ירד מן לישראל לא אכלו מתבואת ארץ כנען. שנה שיצאו בה ישראל ממצרים, בששה עשר באיר ירד מן לישראל, ובשבועה באדר פסק מלירד. אותו היום מת משה, ובששה עשר בניסן בלה מה שבידן, שנאמר (שם ה, יב): "ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא". דבר אחר: מה תלמוד לומר? (שם טז, לה): "ובני

ישראל אכלו את הפן ארבעים שנה". והלא חסרין שלשים יום, אלא שאכלו עונות מצות שהוציאו בידן ממצרים, שהיה יפות להם כפן.

ג. ומניין שבשבעה באדר נולד משה, שנאמר (דברים לא, ב): "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", שאין תלמוד לומר "היום", ומה תלמוד לומר 'היום'? מלמד שהיום מלאו שנותיו. דבר אחר, מה תלמוד לומר "היום"? מלמד שהן מאה ועשרים שנה מכונות מיום ליום. דבר אחר, מה תלמוד לומר 'היום', מלמד שהקדוש ברוך הוא משלים שנותן של צדיקים ברצון ובשמחה, שנאמר (שמות כג, כו): "את מספר ימיה אמלא", ומניין שבשבעה באדר מת משה? שנאמר (דברים לה, ח): "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וגו'". (יהושע א, א): "ויהי אחרי מות משה עבד ה' וגו' ועתה קום עבור וגו' ויצו יהושע את שוטרי העם לאמר עברו בקרב המחנה וגו', ואומר (שם ד, יט): "והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון" וגו', צא ממנו שלשים ושלשה למפרע, ואתה מוצא שבשבעה באדר מת משה.

ה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: בין שיצאו ישראל ממצרים נתמנו להן שלשה פרנסים טובים, אלו הן: משה ואהרן ומרים, בזכותן נתנו להם שלש מתנות - באר, ועמוד ענן, ומן. באר - בזכות מרים. עמוד ענן - בזכות אהרן.

מן - בזכות משה. מתה מרים - בטלה הפאה, וחזרה בזכות משה ואהרן. מת אהרן - בטל עמוד הענן, וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה - בטלו שלשתן ולא חזרו, שנאמר (ויקרא י"א, ח): "ואבחר את שלשת הרעים ברח אחד וגו', והצרעה לא עברה את הירדן, אלא עמדה על שפת הירדן וזרקה בהן מרה.

ה. כל זמן שהיו יהושע והזקנים קיימים לא עמד שיקרא לבני ישראל, ולא הזיקו עובדי פוכבים את ישראל, שנאמר (שופטים ב, ז): "ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", משמת יהושע והזקנים, מהו אומר? (שם ג, ח): "ויעבדו בני ישראל את פושן רשעתים שמונה שנים"; למה נקרא שמו רשעתים? שעשה שתי רשעות, אחת שנשתעבד בהם בישראל, ואחת שעבר על השבועה.

ו. כל זמן שהיה שמואל קיים - היו פלשתים נופלים ביד ישראל, שנאמר (שמואל א-ז, א): "ותהי יד ה' בפלשתים כל ימי שמואל", משמת שמואל, מהו אומר? וימת שמואל (שמואל א-כה, א): "ויקבצו פלשתים את מחניהם לצבא להדחם בישראל" (שם כח, א), כתוב אחד אומר (שם שם, ג): "ושמואל מת וגו'. וכתוב (שם כה, א): "וימת שמואל וגו', אלא "שמואל מת" - זו מיתה ודאי. "וימת שמואל" - לענינו של שאול.

ד. הינו שלא עבדו ישראל עבודה זרה.

רבי אליעזר אומר: חרי הוא אומר (שם כח, יד): "ויאמר לה מה תארו, ותאמר איש זקן עלה", שלא תעלה על דעתך שלא מת שמואל, אלא מת הוא, ואומר (שם שם, ג): "ויספרו לו כל ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו"; וכי אין אנו יודעין שהרמה עירו? אלא מלמד שספרו לו כל ישראל בדרך שספרוהו ברמה.

ז. ביוצא בדבר אתה אומר? (שמואל א י, ב): "בלכתך היום מעמדי וגו' בצלצח", היכן מציינו שנקברה רחל בגבול בנימין בצלצח? והלא לא נקברה אלא בבית לחם חלקו של יהודה? שנאמר (בראשית מח, י): "ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת", ואין אפרת אלא חלקו של יהודה, שנאמר (מלכה ה, א): "ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה", אלא אמר לו, עכשו שאני מדבר עמך הנם על קברות רחל אתה חולך, והן באין, ומוצא אתה אותן בגבול בנימין בצלצח. ביוצא בדבר אתה אומר (שמואל א כב, י): "ישאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה וחניתו בידו", אם בגבעה אין ברמה, ואם ברמה אין בגבעה, אלא מי מעמיד רגלי של שאול בגבעה? בית דינו של שמואל הרמתי. ביוצא בדבר אתה אומר (תהלים קכב, ב): "עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", אפשר לומר בן? אלא מי מעמיד רגלינו במלחמה? בתי דינן של דוד שיושבים בשערי ירושלים, ביוצא בדבר אתה אומר (זכריה יד, ט): "יסוב כל הארץ כערכה מגבע לרמון נגב ירושלים"; והלא נגב ירושלים מישור הזה, וגבע ורמון

מקום טרשין וקפקסין? אָאָאָ מה גבע ורמון עתידות להיות מישור נגד ירושלים, כך כל ארצות עתידות להיות מישור נגד ירושלים.

ח. **בַּיּוֹצֵא** בְּדָבָר אֶתֶּה אֹמֵר (שמואל-ב כא, ח): "וְאֵת חֲמִשָּׁת בְּנֵי מִיכַל בֵּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעִדְרֵי אֵל וְגו' הַמְּחַלְתִּי", הֵיכֵן מְצִינוּ שְׁנֵתָנָה מִיכַל לְעִדְרֵיֵאל הַמְּחַלְתִּי? וְהֵלֵא לֹא נִתְּנָה אָאָא לְפִלְטִי בֶּן לִישׁ אֲשֶׁר מְנַעִים? שְׁנֵאָמַר (שם כה, מד): "וְשָׁאוּל נָתַן אֶת מִיכַל בִּתּוֹ אִשְׁתִּי דָּוִד לְפִלְטִי בֶּן לִישׁ", אָאָא מְקִישׁ נְשׁוּאֵי מִיכַל לְנְשׁוּאֵי מִירְבָּ, מֵה נְשׁוּאֵי מִירְבָּ בַּעֲבָרָה - אֵף נְשׁוּאֵי מִיכַל לְפִלְטִי בֶּן לִישׁ בַּעֲבָרָה הִיא.

ט. שָׁאֲלוּ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי יוֹסִי: הֲאִיךְ נָשָׂא דָּוִד אֶחָת אִשְׁתּוֹ. אָמַר לָהֶן: לְאַחֵר מִיתַת מְרַב נְשָׂאָהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אֹמֵר: שָׁלֹא הָיוּ קְדוּשָׁיו קְדוּשֵׁין גְּמוּרִים, שְׁנֵאָמַר (שמואל-ב ג, יד): "תֵּנָּה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל אֲשֶׁר אֲרַשְׁתִּי לִי" וְגו'. בְּשֵׁם שָׁלֹא הָיוּ קְדוּשָׁיו קְדוּשֵׁין גְּמוּרִים, כֵּךְ לֹא הָיוּ נְשׁוּאָיו נְשׁוּאֵין גְּמוּרִים. כְּתוּב אֶחָד אֹמֵר: (שמואל-ב כא, ח): "וְאֵת חֲמִשָּׁת בְּנֵי מִיכַל בֵּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעִדְרֵיֵאל וְגו' הַמְּחַלְתִּי", וְכְתוּב אֶחָד אֹמֵר (שם ג, יד): "וְלִמִּיכַל בֵּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ וְלָד עַד יוֹם מוֹתָהּ", בִּיצֵד יִתְקַיְמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַזֵּלוּ? אָמַר מַעֲתָהּ, בָּנִים שֶׁל מְרַב הָיוּ, יָלְדָה מְרַב וְגִדְּלָה מִיכַל אוֹתָן, וְנִקְרָא עַל שְׁמָהּ, שְׁנֵאָמַר (רות ד, יז):

"וּתְקַרְאָנָה לֹו הַשְּׂכָנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֵדֵד בֶּן לְנַעֲמִי", וְאָמַר
(במדבר ג, א): "וְאֵלֶּה תִּלְדוּת אֶהְרֹן וּמִשָּׁה" וְגו'.

פֶּרֶק שְׁנִים עָשָׂר

א. בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ לְמַלְכוּת אָסָא עָלָה בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל עַל יְהוּדָה וַיִּבֶן אֶת הַרְמָה וְגו' (דברי הימים ב
טז, א). אֲפָשָׁר לֹאמַר בֶּן? וְהֵלֵא אָסָא קָבַר אֶת בַּעֲשָׂא בַּשָּׁנָה
עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ לְמַלְכוּתוֹ, מָה תִּלְמוּד לֹאמַר בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים
וְשֵׁשׁ? נִגְדַּד שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה שְׁנַת־חֲתָן שְׁלָמָה בְּמֶלֶךְ מִצְרַיִם,
וְנִגְדַּד שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה שְׁנַת־גִּזְרָה גִּזְרָה עַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
שְׁתַּת־חֲלָק, וּבִאֲחֻרוֹנָה עֲתִידָה שְׁתַּחֲזֹר לָהֶם, וּכְנִגְדַּד שְׁלֹשִׁים
וְשֵׁשׁ שָׁנָה שְׁנַת־גִּזְרָה גִּזְרָה עַל מַלְכֵי אֶרֶם, שִׁיְהִיו שׁוֹטְמִינִן עַל
יִשְׂרָאֵל, וּבִאֲחֻרוֹנָה עֲתִידִין לִפּוֹל בְּיַד בְּנֵי דָּוִד, לְכֹךְ נֶאֱמַר:
"בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה לְמַלְכוּת אָסָא".

ב. "וַיָּמָת בְּדָבָר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם תַּחֲתָיו
בַּשָּׁנָה שְׁתַּיִם לַיהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה"
(מלכים ב א, יז), אֲפָשָׁר לֹאמַר בֶּן? וְהֵלֵא יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ אֲחֵרָיו
חֲמֵשׁ שָׁנִים! אֵלֵא בִּיּוֹן שְׁהֵלֶךְ יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה עִם אֲחֵאָב
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְרֵמוֹת גִּלְעָד, נִגְזְרָה גִּזְרָה עַל יְהוֹשָׁפָט לְהַרְגוֹ,
שְׁנֵאֱמַר (מלכים א כב, לב): "וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט"

וגו', ראוי להרג באותה שעה, אלא מלמד שבשכר ועקה שזעק תלה לו הפתוב שבע שנים והיה מונין לבנו.

ג. "בן שלשים ושתים שנה יהורם במלכו ושמונה שנה מלך בירושלים" (דברי הימים-ב כא, ה). ובאחזיהו בנו מהו אומר? "בן ארבעים ושתים שנה אחזיהו במלכו ושמנה אחת מלך בירושלים" (שם כב, ב). ובמקום אחר הוא אומר (מלכים-ב ח, כו): "בן עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו". אמר רבי יוסי: וכי האיד אפשר לבן שיהא גדול מאביו עשרים שנים? אלא ביון שהשיא אסא מלך יהודה את בתו של עמרי מלך ישראל ליהושפט בנו לאשה, נגזרה על מלכות יוד שתכלה עם בית אחאב, שנאמר (דברי הימים-ב כב, ז): "ומאלהים היתה תבוסת אחזיהו" וגו', ונפלו שניהם בו ביום זה עם זה.

ד. ביוצא בו (דברי הימים-א ח, יז): "בפסח נתיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל", אפשר לומר בן? והלא עזיה קבר את ירבעם ועוד שלשה מלכים אחריו, אלא כל אותן עשרים וחמש שנה שהיה עזיה המלך מצורע (דברי הימים-ב כו, כא) "יותם בנו על בית המלך שופט את עם הארץ".

ה. עד שלא נגנו אליהו - היתה רוח הקדש מרבה בישראל, שנאמר (מלכים-ב ב, ב): "ויאמר אליהו אל אלישע שב נא פה כי ה' שלחני עד בית אל", מהו אומר? "ויצאו

בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע" וגו' (פ' ג), מהו
אומר? "ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו וגו' כי ה' שלחני
הירדנה" וגו' (פ' ה-ו), מהו אומר "וחמשים איש מבני הנביאים
הלכו ויעמדו מנגד מרחוק וחנו עמו ושניהם עמדו על
הירדן" (פ' ז), יכול מפני שהן מועטין? תלמוד לומר: "וחמשים
איש" וגו', יכול מפני שהן קטנים? תלמוד לומר: "ויאמרו
אליו הירדעת כי היום ה' לוקח את אדוניך", 'אדונינו' לא
אמרו אלא 'אדוניך' - מלמד שכלם חבריו של אליהו היו,
והיו שקולים בנגד אליהו, ומניין שנסתלקה מהן רוח הקדש?
שנאמר (פ' טז): "ויאמרו אליו הנה נא יש את עבדיך חמשים
אנשים בני חיל" וגו'. אפשר לבני אדם אמש אומרים
"הירדעת כי היום ה' לוקח את אדוניך", ועכשו אומרים
"ילכו נא ויבקשו את אדוניך"? אלא מלמד שנסתלקה מהן
רוח הקדש. (פ' יז): "ויפצרו בו עד בש ויאמר שלחו"; מה
תלמוד לומר "עד בש"? מלמד שהיה בוש מהם. דבר
אחר, "עד בש", מה תלמוד לומר "עד בש"? כלומר
שנתביש מהם, כדי שלא יאמרו אינו רוצה להקביל פני
רבו, כל זמן שהיה אלישע קים לא היו גדודי ארם באין
בגבול ישראל, שנאמר (מלכים-ב ו, כג): "ולא יספו גדודי ארם
לבוא בארץ ישראל", משמת אלישע מהו אומר (שם יג, כ):
"וימת אלישע ויקברוהו וגדודי מואב יבואו בארץ" ישראל".

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

א. מִשְׁנַבְּנָה בֵּית רֹאשׁוֹן - נִגְנְזוּ אֶהֱל מוֹעֵד, וְנִגְנְזוּ עַמּוֹ קְרָשִׁיו, קְרָסִיו, וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וְאַדָּנָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין אֲלֵא בְּשִׁלְחָן שֶׁעָשָׂה מִשָּׂה, וּמִנּוֹרָה שֶׁעָשָׂה מִשָּׂה לֹא הִיָּתָה צְרִיכָה שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁקָּדְשָׁה הָרֹאשׁוֹנָה קָדְשָׁה לְשַׁעֲתָהּ וְקָדְשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא.

ב. מִשְׁנַבְּנָה הָאֲרוֹן - נִגְנְזוּ עַמּוֹ צִנְצָנֶת הַמֶּן וְצִלּוּחִית שֶׁל שָׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמִקְלוֹ שֶׁל אֶהֱרָן שֶׁקָּדְשָׁהּ, פְּרָחֶיהָ, וְאַרְגָּו שֶׁהִשִּׁיבוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל - בָּלָם הָיוּ בְּבֵית קֹדֶשׁ קְרָשִׁים. וּמִשְׁנַבְּנָה הָאֲרוֹן - נִגְנְזוּ עַמּוֹ. וּמִי נִגְנְזוּ? יֹאשִׁיָּה הַמֶּלֶךְ גִּנְזָם. מַה רָאָה? בִּיּוֹן שֶׁרָאָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה (דְּבָרִים כח, לו'): "וַיִּלְךָ ה' אִתְּךָ וְאֵת מִלְכְּךָ" וְגו', פָּקֵד לְלוֹיִם וְנִגְנְזוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב-לה, א): "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכֹל יִשְׂרָאֵל וְגו', תִּנּוּ אֵת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה ... מִלְכְּ יִשְׂרָאֵל אֵין לָבֶם מִשָּׂא בְּכַתֵּף"; אָמַר לָהֶם: גִּנְזוּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה לְבָבְל כְּשֶׁאֵר כָּל הַכְּלִים, שֶׁתַּחֲזִירָהוּ לְמִקְוָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם): "עֲתָה עֲבְדוּ אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל", מִיָּד גִּנְזוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲרוֹן גָּלָה לְבָבְל, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים ב-ב, י'): "לֹא יוֹתֵר דָּבָר אָמַר ה'", וְאֵין 'דָּבָר' אֲלֵא דְּבָרוֹת שְׁבוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הָרִי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב-לו, ט'): "לְתִשׁוּבַת הַשָּׁנָה שֶׁלַּח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר וַיָּבֵאֵהוּ בָּבֶלָה עִם

ו. הַגֵּר"א גֵּרָס כָּאֵן 'דְּבָרוֹ'.

בְּלִי חֲמֻדַּת בֵּית ה' - זֶהוּ אֲרוֹן. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ אָמַר:
אֲרוֹן בְּמָקוֹמוֹ נִגְנָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים-א ה, ח): "וַיֹּאדָמוּ הַכֹּהֲנִים
וַיֵּרָאוּ וְגו' וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

ג. מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רָאשׁוֹן בָּטְלוּ עָרֵי מִגְרָשׁ, וּפְסָקוֹ
אוֹרִים וְתַמִּים, וּבָטְלָה מְלוּכָה מִבֵּית דָּוִד,
שֶׁנֶּאֱמַר (עֲזָרָא ב, ט): "וַיֹּאמֶר הַתְּרַשָּׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ
מִקְדָּשׁ הַקִּדְשִׁים עַד עֹמֵד הַכֹּהֵן לְאוֹרִים וּלְתַמִּים". אָמַר
לוֹ: בָּאָדָם שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ עַד שְׂיָחִיו מֵתִים אוֹ עַד שְׂיָבֵא
מִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד.

ד. מִשְׁמַתּוֹ חֲנִי זְכַרְיָה וּמִלֵּאכִי - נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקִּדְשׁ
מִיִּשְׂרָאֵל, וְאָף עַל פִּי בֶן הָיָו מִשְׁתַּמְשִׁין בְּבֵת
קוֹל. פַּעַם אַחַת הָיוּ מְסַבִּין בַּעֲלִיַּת בֶּן גּוֹרִיוֹן בִּירִיחוֹ, יֵצְתָה
בֵּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה: "יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שְׂרָאוּי
שֶׁתִּשְׁרָה עָלָיו שְׂכִינָה, אֶפְאֵא שְׂאִין דּוֹרוֹ וּפְאִי לְבָד', נִתְּנוּ
עֵינֵיהֶם בְּהֵלֵל הַזִּקְנָן. וּבְשִׁמַּת, הַסְפִּידוּהוּ: 'הִי חָסִיד! הִי עֲנִיו!
תִּלְמִידוֹ שֶׁל עֲזָרָא'.

ה. וְשׁוֹב פַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ מְסַבִּין בַּעֲלִיָּה בְּיִבְנָה, וַיֵּצֵאת בֵּת
קוֹל וְאָמְרָה: "יֵשׁ פֶּה אֶחָד שְׂרָאוּי שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָה
עָלָיו אֶפְאֵא שְׂאִין דּוֹרוֹ וּפְאִי לְבָד', נִתְּנוּ עֵינֵיהֶם בְּשִׁמּוּאֵל
הַקָּטָן, בְּשִׁמַּת, הַסְפִּידוּהוּ: 'הִי עֲנִיו! הִי חָסִיד! תִּלְמִידוֹ שֶׁל
הֵלֵל הַזִּקְנָן'. וְאָף הוּא אָמַר בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ: 'שְׁמַעוֹן וַיִּשְׁמַעְאֵל
לַחֲרָבָא, וַחֲבֵרוֹהִי לְקַטְלָא, וּשְׂאָר עַמָּא לְבִיזָא וְעָקוּ סְגִיָּאִין

עתידין למיתי על עֲלֵמָא'. ואף על רבי יהודה בן בבא בקשו לומר בן: 'הי עניו! הי חסיד! תלמידו של שמואל הקטן, אלא שנטרפה השעה - שאין מספידין הרוגי מלכות.

ו. יוחנן בהן גדול שמע דבר מבית קדש הקדושים: 'נצחין טליא דאזלי לאגחא קרבא באנטוכת'^ה, וכתבו אותה השעה ואותו היום, ובנו, ואותה שעה היתה שנצחו. שמעון הצדיק שמע דבר מבית קדש הקדושים: 'בטלת עבדתא, דיאמר סנאה לאיתאה להיכלא, ונהרג גסקלנוס ובטלו גזרותיו';^ז ובלשון ארמי שמע ולא הבינו.

ו. כל זמן שהיה שמעון הצדיק קים, היה גר מערבי תדיר, משמת, הלכו ומצאוהו שפכה, מפאן ואילך מוצאין אותה, פעמים בכה פעמים דלוק. כל זמן שהיה שמעון הצדיק קים - היתה מערכה תדירה, בשמסדרין אותה בשחרית היתה מתגברת והולכת כל היום בלוי, והיו מקריבין עליה תמידין ומוספין ונספיהן, ולא היו מוסיפין עליה אלא שני גזרי עצים עם תמיד של בין הערבים, כדי לקיים מצות עשה, שנאמר (ויקרא ו. ה): "ובער עליה הכהן" וכו'. משמת שמעון הצדיק - תנשש בחה של מערכה, בשמסדרין אותה בשחרית לא היו נמנעין מזהוסיף עליה עצים כל היום בלוי, כל זמן שהיה שמעון הצדיק קים - ברכה נכנסת בשתי

ז. שמעון ושמעאל לחרב, וחבריו להרג, ושאר העם לבנה וצרות רבות עתידות לבוא על העולם.
ח. נצחו הילדים שהלכו לערוך קרב באנטוכת. ט. בטלה העבודה שרצה השונא להביא להיכל, ומת וכו'.

לָחֶם וּבִלָּחֶם הַפָּנִים, שְׁתֵּי הַלָּחֶם מִתְחַלֶּקֶת בַּעֲצֶרֶת לַפָּנִים,
וְלָחֶם הַפָּנִים בִּרְגֵל לְכָל הַמְשָׁמְרוֹת, יֵשׁ מֵהֶן שְׂאוּבָלִין וּשְׂבָעִין
וַיֵּשׁ מֵהֶן שְׂאוּבָלִין וּמוֹתִירִים, וְלֹא עָלָה בְּיָד כָּל אֶחָד וְאֶחָד
אֶלָּא בְּיָת. מִשְׁמַת שְׁמֵעוֹן הַצַּדִּיק לֹא הִיָּתָה בִּרְכָה נִכְנָסֶת
לֹא בִשְׁתֵּי הַלָּחֶם וְלֹא בִלָּחֶם הַפָּנִים. הַצְנוּעִין מוֹשְׁבִין יְדִיהֶן
וְהַגְרָגְרָנִין חוֹלְקִין בֵּינֵיהֶם, וְלֹא עָלָה בְּיָד כָּל אֶחָד וְאֶחָד
אֶלָּא כְּפוּל. מַעֲשֶׂה בְּבֵהֶן אֶחָד מִצְּפוּרֵי שְׁנַטְל חֲלָקוֹ וְחֲלָק
חִבְרוֹ, וְאֵף עַל פִּי בֶן לֹא עָלָה בְּיָדוֹ אֶלָּא כְּפוּל, וְהָיוּ קוֹרִין
אוֹתוֹ בֶּן הַחֲמֵצָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

ה. אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁמַת בָּהּ שְׁמֵעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה אוֹמֵר: 'בִּשְׁנָה
הַזֹּאת הוּא מֵת!' אָמְרוּ לוֹ: מִנֵּין אַתָּה יוֹדֵעַ? אָמַר
לָהֶם: כָּל יְמוֹת הַכְּפוּרִים הָיָה זָקֵן וְלוֹבֵשׁ בְּגָדִים לְבָנִים
וּמִתְכַּסֶּה לְבָנִים - נִכְנָס עָמִי וַיֵּצֵא עָמִי. שָׁנָה זֹאת, נִכְנָס עָמִי
וְלֹא יֵצֵא עָמִי. לְאַחֵר הַרְגֵּל חָלָה שְׁבַעֶת יָמִים וָמָת. מִשְׁמַת
שְׁמֵעוֹן הַצַּדִּיק פָּסְקוּ מִלְּבָרֵךְ בָּשֵׁם.

ט. מַעֲזָרִין - אֵלֶּי הַלּוֹיִם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן, וְאוֹמְרִים
(תְּחִלִּים מִד, כד): "עוֹרָה לָמָּה תִישֵׁן ה'" וְגו'. אָמַר
לָהֶן רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זָבַדִּי: וְכִי יֵשׁ שִׁנָּה לְפָנָיו? וְהִלָּא כָּבֵד
נֶאֱמַר (שם קבא, ד): "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל",
אֶלָּא כָּל זְמַן שִׁיִּשְׂרָאֵל שְׂרוּיָן בַּצַּעַר וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּנִתָּה
וּבִשְׁלֹוֹה, לָכֵן נֶאֱמַר: "עוֹרָה לָמָּה תִישֵׁן ה'". נּוֹקְפִין - אֵלֶּי

י. סְפָרִים אֲחֵרִים: 'נִמְנָעוּ אֲחֵי מִלְּבָרֵךְ בָּשֵׁם'.

שָׁהוּ חֹבְטִין אוֹתוֹ בְּמַקְלוֹת בֵּין קַרְנָיו בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר לָהֶם רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: עַד מָתִי אַתֶּם מַאֲכִילִין נְבִלוֹת לַמִּזְבֵּחַ? עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם טַבָּעוֹת בַּקָּרְקַע.

י. עַד יָמָיו הָיָה פְּטִישׁ מִכָּה בִּירוּשָׁלַיִם בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אִף הוּא גָזַר עַל הַנּוֹדָאִי וּבִטֵּל אֶת הַדְּמָאִי, לְפִי שִׁשְׁלַח בְּכָל גָּבוֹל יִשְׂרָאֵל וַרְאָה שְׂאִין מִפְּרִישֵׁין אֲלָא תַרּוּמָה גְּדוֹלָה בְּלִבָּהּ, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי - מְקַצֵּתֵן מַעֲשֵׂרִין וּמְקַצֵּתֵן אִין מַעֲשֵׂרִין. אָמַר לָהֶם: 'בְּנִי! בּוֹאוּ וְאָמַר לָכֶם, בְּשֵׁם שְׁתַּרְוּמָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בָּהּ עוֹן מִיתָה - כִּךְ תַּרְוּמַת מַעֲשֵׂר וְטָבַל יֵשׁ בָּהּ עוֹן מִיתָה'. עָמַד וְהִתְקִין לָהֶם, הַלּוֹקַח פְּרוֹת מֵעַם הָאָרֶץ - מִפְּרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ תַרְוּמַת מַעֲשֵׂר, וְנוֹתְנָה לַכֹּהֵן. וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי עוֹלָה וְאֹכְלָה בִּירוּשָׁלַיִם, מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עֲנִי - הַמוֹצִיא מִחֵבְרוֹ עָלָיו הַרְאָיָה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

א. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר: מִשְׁרְבוּ הַרְצָחָנִים - בְּטָלָה עֲגָלָה עֲרוּפָה, לְפִי שְׂאִינָהּ בָּאָה אֲלָא עַל הַסֶּפֶק. מִשְׁרְבוּ הַרְצָחָנִים בְּגָלוּי - בְּטָלָה עֲגָלָה עֲרוּפָה. מִשְׁרְבוּ הַמִּנְאָפִים - פָּסְקוּ מִי הַמָּרִים, לְפִי שְׂאִין מִי הַמָּרִים בָּאִים אֲלָא עַל הַסֶּפֶק, עֲכָשׁוּ כִּכָּר רַבּוֹ הַרְוֹאִים בְּגָלוּי. מִשְׁרְבוּ

בעלי הנאה - נתענותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נח
בעולם. משרבו רואי פנים בדין - בטל "לא תגורו", ופסק
"לא תבירו", ופרקו על שמים ונתנו עליהם על בשר ודם.
משרבו לוחשי לחישות בדין - חרון אף בישראל ונסתלקה
השכינה, משום שנאמר (תהלים פב, א): "בקרב אלקים ישפט".
משרבו "אחרי בצעם לבם הלך" (יחזקאל לג, לא) - רבו "אומרים
לרע טוב ולטוב רע". משרבו "האומרים לרע טוב ולטוב
רע" (ישעיה ח, ב) - רבו "הוי הוי" בישראל. משרבו מושבי
הרק - רבו היהירים, ונתמעטו התלמידים, והתורה חזרה
על לומדיה. משרבו היהירים - נתחלו בנות ישראל להנשא
ליהירים, שאין דורנו רואה אלא לפנים. משרבו מטילי מלאי
על בעלי בתים - רבה השחר והטית המשפט ופסקה טובה
והיה לאחור ולא לפנים. ועליהם נאמר, בעל בני שמואל
(שמואל א-ח, א): "לא הלכו בניו בדרךיו" וגו'. וכי לקחו שחר
ומשפט הטו? - רבי מאיר אומר: חלקם שאלו בפיהם. רבי
יהודה אומר: מלאי הטילו על בעלי בתים. רבי עקיבא
אומר: קפה יתרה של מעשר נטלו בזרוע. רבי יוסי אומר:
מתות נטלו בזרוע. אף על פי ששא קלל עלי את שמואל
אלא על תנאי, ראה האיד דבקה בו. משרבו 'מקבלני
טובתך ומחזיקני טובתך' - רבו "איש הישר בעיניו יעשה"
(שופטים יז, ו), שפלים הגבהו וגבוהים השפלו, ומלכותא אזלא
ונולתה, משרבו צרי עין ומורפי טרף - רבו מאמצי העב
מלהלוות, ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט): "השמר

לך פן" וגו'. משרבו נטיות הגרון מסקרות העינים - רבו
מים המרים, אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות - נתמעטו
הימים ונתקצרו השנים, דכתיב (משלי טו, כז): "ושונא מתנות
יחיה". משרבו זוחי העב - רבו מחלקת בישראל, תלמידי
שמאי והלל שלא שמעו כל צרכן - רבו מחלקת בישראל,
שנעשה תורה בשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מבותים
- התחילו עובדי כוכבים להתמעט וישראל להתרומם, ואין
נח בעולם לישראל.

פרק חמשה עשר

א. משחרב בית המקדש - בטל שמיר ונפת צופים. אמר
רבי יהודה: מה טיבו של שמיר זה? בריתו
בשעורה, מששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה
יכול לעמד בפניו, במה משמרין אותו? בורכין אותו בספוגין
של צמר, ומניחין אותו באיתני של אבר מלאה סבין שעורה,
ובו בנה שלמה את בית המקדש - "והבית בהבנותו אבן
אבן שלמה מסע נבנה" (מלכים א ו, ט) - הדברים בכתבן; דברי
רבי יהודה. רבי נחמיה אומר: וכי אפשר לומר פן? והלא
כבר נאמר (שם ו, ט): "כל אלה אבנים יקרות וגו' מגורות
במגרה"?! אם פן מה תלמוד לומר "לא נשמע בבית
בהבנותו" - שהיה מתקן מבחוזן ומכנים מבפנים. אמר

רבי: נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש, ודברי רבי נחמיה באבני ביתו, ונותנים אותו על גבי אבנים, על גבי קורות, ומתפתחים לפניו בלוחי פנקס, ולא עוד אלא שנותנין אותו על גבי ברזל, הוא בוקע ויורד מלפניו, ואין כל דבר יכול לעמד בו.

ב. אמר רבי שמעון בן גמליאל: תדע שנתארוו טללים, שבראשונה, בשהיה טל יורד על גבי תבן ועל גבי קנש - מלבין. שנאמר (שמות מז, יד): "והנה על פני המדבר דק מחספס"; ועכשו משחיר. בראשונה היה כל עיר שהיו טללין מרבין מחברותיה - היו פרותיה מרבין. עכשו - ממעטין. רבי שמעון בן גמליאל אומר, משום רבי יהושע: מיום שחרב בית המקדש - אין יום שאין בו קללה, ולא ירד טל לברכה, ונטל טעם הפרות, וראשון ראשון עומד. רבי יוסי אומר: אף נטל שמן הפרות. רבי שמעון בן אלעזר אומר: טהרה נטלה את הטעם ואת הריח, מעשרות נטלה שמן דגן. משמת רבי אליעזר - בטל כבוד התורה. משמת רבי יהושע - בטלו אנשי עצה, ופסקה מחשבה מישראל. משמת רבי עקיבא - בטלו זרועות התורה, ופסקו מעינות החכמה. משמת רבי אלעזר בן עזריה - בטלה עטרת חכמה, שעטרת חכמים עשרם. משמת בן עזאי - בטלו השקדנין. משמת בן זומא - בטלו הערשנין. משמת רבי חנינא בן דוסא - בטלו אנשי מעשה מישראל. משמת אבא יוסי בן קטינתא "איש קטנתא" - נתקטנה

חסידות מִיִּשְׂרָאֵל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "אִישׁ קִטְנָתָא"? -
 שֶׁהוּא מִקְטְנֵי הַחֲסִידִים. מִשְׁמַת רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל -
 בָּא גּוֹבֵאי וְרַבּוּ צָרוֹת. מִשְׁמַת רַבִּי - נִכְפְּלוּ צָרוֹת. מִשְׁמַת
 רַבִּי - בְּטֻלָּה עָנְוָה וַיֵּרָאֵת חֲטָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 אוֹמֵר: אֵין לָךְ כָּל צָרָה שֶׁבָּאָה עַל הַצְּבוּר, שְׂאִין בֵּית דִּין
 מִבְּטָלִין שְׂמִיחָה בְּנִגְדָּהּ.

ג. מִשְׁבְּטֻלָּה סְנֵהֲדָרִין - בְּטֵל שִׁיר בֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת. וְכִי
 מָה הָיְתָה סְנֵהֲדָרִין מוֹעֵלֶת לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל?
 אָמַר לְעֲנִין שְׁנֵאמַר (ויקרא כ, ד): "וְאִם הָעָלַם יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ"
 וגו'. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיְתָה אֵימַת סְנֵהֲדָרִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִין
 דְּבָרֵי נִבְלָה בַּשִּׁיר. אֲבָל עֲבָשׁוּ שְׂאִין אֵימַת סְנֵהֲדָרִין עֲלֵיהֶן
 - הֵן אוֹמְרִין דְּבָרֵי נִבְלָה בַּשִּׁיר. בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ נִפְרָעִין
 אָמַר מֵאוֹתוֹ אִישׁ, עֲבָשׁוּ מִמֶּנּוּ וּמִקְרוֹבָיו, שְׁנֵאמַר (שם):
 "וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ" וגו'. מִשְׁלּוֹ
 מִשָּׁל לָמָּה תִּדְבֹּר דּוֹמָה"? לְאַחֵר שְׁפָרַח בָּעִיר, וּמִסְרוּהוּ
 לְרוֹצְעִין, וְרוֹצְעוּ, הִיָּה קָשָׁה מִן הַרְצָעִין, מִסְרוּ לְבַעַל זְמוּרָה,^י
 וְחִבְטוּהוּ, וְהִיָּה קָשָׁה מִבַּעַל זְמוּרָה. וּמִסְרוּהוּ לְקִטְרוֹן^י וְחִבְשׁוּ,
 וְהִיָּה קָשָׁה מִקִּטְרוֹן, וּמִסְרוּהוּ לְשִׁלְמוֹן וְהִטִּילוּ בְּקִמְיִין^י. אַף
 יִשְׂרָאֵל - צָרוֹת - אַחֲרוֹנוֹת מִשְׁכָּחוֹת אֶת הָרֵאשׁוֹנוֹת.

יא. מִשְׁלּוֹ אֶת הַצָּרוֹת שֶׁבָּאוֹת עַל יִשְׂרָאֵל מֵעַת שֶׁחָרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגַלְיָנוּ מֵאַרְצֵנוּ - לָמָּה תִּדְבֹּר
 דּוֹמָה? יב. לְמִי שְׂמִיכָה בְּרִצּוּעָה. יג. הִיָּה קָשָׁה הַחֲטָא מִן הַרְצָעִין, הָאִישׁ שֶׁפָּרַח הִיָּה קָשָׁה מִן
 הַרְצָעִין. יד. לְמִי שְׂמִיכָה בְּשׁוֹטִים שָׁל עֲנָפִים וְכִפִּים. טו. מִי שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ לְקוֹשְׁרוֹ וְלִתְתּוֹ יָדָיו
 וְרַגְלָיו בְּכַבְלִים. טז. תָּנוּר אֵשׁ.

ה. בפלמום של אספספונים - גזרו על עטרות חתנים. ואלו
 הן עטרות חתנים, של מלח ושל גפרית, אבל
 של ורד ושל הדם - התירו. בפלמום של טיטום גזרו על
 עטרות פלות, זה עיר של זהב, אבל יוצא בגפה של מלת.
 וישא ללמד את בנו יונית, התירו להם לבית רבן גמליאל
 ללמד בניהם יונית מפני שהן קרובין למלכות. וישא לסוד
 את ביתו בפסיד - בביצת הפסיד, ואם ערב בו חול או תבן
 - מתר. רבי יהודה אומר: אם ערב בו חול - תרי זה
 מרבסיד¹ ואסור. אם ערב בו תבן - מתר. פלמום האחרון
 גזרו על חפת חתנים. אלו הן חפת חתנים - זהורית המזהבת,
 אבל עושה הוא אפיפירות², ותולה בה כל מה שירצה,
 וישא תצא פלה באפריון בתוך העיר, ורבותינו התירו
 שתצא באפריון בתוך העיר, אף על פליטין³ גזר רבי יהודה
 בן בבא, ולא הודו לו חכמים.

ה. אמר רבי ישמעאל בן אלישע: מיום שחרב בית המקדש
 דין הוא שנגזר על עצמנו שרא לאכול בשר ושרא
 לשתות יין, אלא שאין בית דין גוזרין על הצבור אלא אם
 בן רוב הצבור יכולין לעמוד בה. הוא היה אומר: הואיל
 ועוקרין את התורה מבינותינו, ושרא לפנים לשבוע הבן,
 דין הוא שנגזר על עצמנו שרא לישא אשה ולהוליד בנים
 ונמצא זרעו של אברהם אבינו פלה מאליו. אמרו לו: הנח

י. החול מהדק את הפסיד ועושה אותו חזק וטוב, ואף על פי שמשחיר קצת - אסור. יח. אריגות
 שעושים מן הקנים ומן העצים. יט. שמן אפרסמון.

לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל מוֹטֵב שֶׁיְהִיוּ שׁוֹגְגִים וְאֵל יְהִיוּ מְזִידִין. מִשְׁחָרֵב
בֵּית הָאֲחֵרוֹן רַבּוּ פְּרוּשִׁין בְּיִשְׂרָאֵל - שֶׁלֹּא לֵאכֹל בָּשָׂר וְלִשְׂא
לְשִׁתּוֹת יֵין, נִטְפֵּל לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה
אֵין אַתֶּם אוֹכְלִים בָּשָׂר וְאֵין אַתֶּם שׁוֹתִים יֵין? אָמְרוּ לוֹ:
נֹאכֵל בָּשָׂר? שֶׁבָּבֶל יוֹם הָיָה תָמִיד קָרַב עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ
עֲבָשׁוּ בָטֹל! נִשְׁתָּה יֵין שְׁמַנְסָכִים עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ וְעָתָה
בָּטֹל!? אָמַר לָהֶם: אִם בֶּן, לָחֶם לֹא נֹאכֵל - שֶׁבָּבֶר בָּטֹלוֹ
מִנְחוֹת וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלָחֶם הַפָּנִים. מִיָּם לֹא נִשְׁתָּה - שְׁמַהֲן
הָיוּ מְנַסְכִּין מִיָּם בַּחֲגֵי. תֹּאנִים וְעֹנָבִים - לֹא נֹאכֵל שֶׁבָּבֶר
בָּטֹלוֹ מִנְחוֹת בַּעֲצֵרֶת! שְׁתַּקּוּ. אָמַר לָהֶם: בָּנִי! בּוֹאוּ וְאָמַר
לָכֶם: לְהִתְאַבֵּל יוֹתֵר מִדָּאִי - אִי אֶפְשָׁר, וְשֶׁלֹּא לְהִתְאַבֵּל
כָּלֹל - אִי אֶפְשָׁר, אֶלָּא כֹךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: סָד אָדָם אֶת
בֵּיתוֹ בִּסְדִּיר וּמִשִּׁיר דָּבָר מְעַט זָכָר לִירוּשָׁלַיִם. עוֹשֶׂה אָדָם
כָּל צָרָכֵי הַסְּעוּדָה וּמִשִּׁיר דָּבָר מְעַט זָכָר לִירוּשָׁלַיִם. עוֹשֶׂה
אִשָּׁה כָּל תְּכֵשִׁיטָהּ וּמִשִּׁירָה דָּבָר מְעַט זָכָר לִירוּשָׁלַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלז, ה): "אִם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחֻכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֶיךָ" וְגו'. וְכָל הַמִּתְאַבְּלִים
עָלֶיהָ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה - שְׂמֵחִים עִמָּה לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה
סו, c): "שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל אֹהֲבֶיהָ" וְגו'.

סליק סדר נשים בסיעתא דשמיא

תּוֹסַבָּתָא

מִהַדוּרָה מְפֹאֶרֶת וּמְנַקֶּדֶת,
בְּהַנָּחָה חֲדָשָׁה לְפִי גִסְתָּת הַגֵּר"א זי"ע

נְזִיקִין

יֵצֵא לְאוֹר
עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה תשע"ו
עַל יְדֵי חֶבְרַת
סֵדֶר דְּרֹךְ הַלְמוּד
שְׁעַל יְדֵי חֲסִידֵי בְּרֶסֶלֶב
עִיר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם תּוֹבֵב"א

מסכת בבא קמא

פרק ראשון

א. כל* שחבתי בשמירתו חבתי בנזקו - זה השור והבור.
 חבשרתי במקצת נזקו בהכשר כל נזקו - זה הבור.
 חבתי בתשלומי נזקו - מלמד שהבעלים מטפלין בנבלה.
 נכסין שאין בהן מעילה - פרט לשור של ישראל שנגנח
 לשור של הקדוש, ושור של הקדוש שנגנח לשור של ישראל.
 נכסין שהן של בני ברית - פרט לשור של ישראל שנגנח
 לשור של בנעני. נכסין המיוחדין - פרט לנכסי הפקר. חוץ
 מרשות המיוחדת למזיק - פרט לשהזיק שור ברשותו. ורשות
 הנזק והמזיק. ובשהזיק חב המזיק - כגון חצר השתפין
 והבקעה. נכסין המיוחדין - שהן חוץ מרשות המיוחדת למזיק.
 ורשות הנזק והמזיק. והשומר חנם והשואל, נושא שכר
 והשוכר, שהזיק שור ברשותו - מועד משלם נזק שלם,
 ותם משלם חצי נזק. אחד נזקי אדם ואחד נזקי בהמה -
 שמיין להם מן העידית, שנאמר (שמות כב, ד): 'מיטב עֲדָהוּ
 ומיטב בָּרְמוּ יִשְׂרָאֵל'.

א. הלכה זו בנויה על פי משנה בפרק ראשון דבבא קמא משנה ב', וכאן הולך ומפרשה פסקה
 ופסקה, כל דבר שכתוב שם - מה ענינו.

ב. שום כסף - אין אומרים תצא פרה בטלית, ולא טלית
בפרה. אלא שמיין אותן בספים. שזה כסף - מלמד:
שאין בית דין שמיין אלא מדבר שיש בו אחריות. תפס
הנזק במטלטלין - שמיין לו מהן בפני בית דין, ואפלו מן
היתומים. והוא - שתפס מתים. בפני בית דין - מלמד
שאין חיב עד שיעמד בדין. ולא בבית דין הדיוטות. על
פי עדים - מלמד, שכל דבר שהוא קנס - אין משלם על
פי עצמו. בני חורין ובני ברית - יצאו עובדי בוכבים,
ועבדים, ופסולי עדות. נשים בכלל הנזק - אף על פי שלא
דבר הכתוב אלא באיש, סופנו לרבות את האשה, הנזק
והמזיק בתשלומין לשלם חצי נזק.

ג. חמשה תמין וחמשה מועדין - אף הצבוע. רבי אלעזר
אומר: אף הנחש. בפה דברים אמורים? בזמן
שכאו מן המדבר, אבל אם היו מרום, מועד - משלם
נזק שלם, תם - משלם חצי נזק. והנחש - בין כך ובין
כך מועד לשלם. הבהמה אינה מועדת, לא לגח, ולא
לגוף, ולא לשונה, ולא לרביץ, ולא לבעט - על כפן
משלמת חצי נזק, בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים
- יונתו צרורות מתחת רגליה ונפל על הכלי ושברתו
- משלמת חצי נזק. היתה מהלכת בדרך בה ברשות הרבים,
וירסה על הכלי ושברתו, ונתנו הימנו חרם ושבר כלי

ב. על פי משנה ג' שם. ג. שגדלם בביתו והאכילם מידו. ד. זה המשך למלים 'ולא לבעט',
וכדברי המשנה בתחלת פיצד הרגל: היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין תחת רגליה.

אחר: על הראשון - משלם נזק שלם. ועל האחרון - משלם חצי נזק.

ה. בהמה שנכנסה מאליה לרשות היחיד, והזיקה בידה, וברגלה, ובקרנה, ובעל שעליה, ובמשוי שעל גבה, ובעגלה כשהיא מושכת - משלמת נזק שלם. והפזיק בכרמלית - משלם נזק שלם. בהמה שהיתה מהלכת בדרך בהרשות הרבים, נפלה לגנה ונהנית - משלמת מה שנהנית. מצד הרחבה ומתוך החנות - משלמת מה שנהנית. ביצד משלמת מה שנהנית? אומדין כמה אדם רוצה להאכיל את בהמתו מה שאכלה היא, אינו ראוי להאכילה, לפיכך אם אכלה חטין הראויות לה - הרי זו פטורה. שנתה ואכלה - משלמת מה שהזיקה. ביצד שנתה ואכלה? היתה קפתו מפשלת לאחריו ברשות הרבים. פשטה פרה פיה לתוכה ואכלה - משלמת מה שהזיקה. משאוי שנתן על פתח החנות, חציו בפנים וחציו בחוץ, פשטה פרה פיה לתוכו ואכלה - הרי זו פטורה.

ה. בהמה שאכלה אוכלין שאין ראויין לה, ושנתה משקין שאין ראויין לה. וכן חיה שאכלה אוכלין שאין ראויין לה, ושנתה משקין שאין ראויין לה. טרפה את הבהמה ואכלה את הבשר, חמור שאכל פרשינין, פרה

ה. הוא בעל הבהמה אינו דרכו ורגיל להאכיל לבהמתו שעורים, מפל מקום אומדים באדם אחר שרגיל להאכיל לבהמתו שעורים, כשהוא מוצאם בזול.

שְׁאֵכְלָה שְׁעוּרִין, חֲזִיר שְׁאֵכְל חֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר, כָּלֵב שְׁפָקְלָק
 אֶת הַשָּׁמֶן - מִשְׁפָּמִין גִּזְק שָׁלֵם. בְּהֵמָה - מוֹעֲדָת לִילָךְ
 בְּדֶרֶכָה לְשֹׁבֵר, לְמַעַךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַפְּרוֹת וְאֶת הַכְּלִים,
 בֵּין שְׁהִיזְקָה בְּרִגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הַלְּוִכָּה, וּבְגוּפָהּ בְּדֶרֶךְ הַלְּוִכָּה.
 חֲמוּר - בְּמִשְׁאֵו שְׁעָלָיו בְּדֶרֶךְ הַלְּוִכָּה. סוּמְכוּס אוֹמֵר: חֲזִיר
 שֶׁהָיָה נוֹבֵר וְהִזִּיק בְּחוּטְמוֹ - מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם.

ו. אַרְבַּעַה כָּלָלִים הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בְּגִזְקִין:
 כָּל מְקוֹם שִׁישׁ רְשׁוֹת לַגִּזְק וְלֹא לַמִּזִּיק - חֵיב
 בְּגִזְק שָׁלֵם. לַמִּזִּיק וְלֹא לַגִּזְק - פְּטוּר מִן הַכֹּל. לָזָה וְלָזָה,
 כְּגוֹן חֲצֵר הַשְׁתַּפִּין וְהַבִּקְעָה, עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרִגֵּל - פְּטוּר.
 עַל נְגִיחָה, וְעַל נְגִיפָה, עַל נְשִׁיכָה, וְעַל רְבִיצָה, וְעַל בְּעִיטָה:
 מוֹעֵד - מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם. וְתָם - מִשְׁשֵׁם חֲצִי גִזְק. כָּל מְקוֹם
 שֶׁאִין רְשׁוֹת לֹא לָזָה וְלֹא לָזָה, כְּגוֹן חֲצֵר שְׂאִינָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם,
 עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרִגֵּל - מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם. עַל נְגִיחָה, וְעַל
 נְגִיפָה, עַל נְשִׁיכָה, וְעַל רְבִיצָה, וְעַל בְּעִיטָה. מוֹעֵד - מִשְׁשֵׁם
 גִּזְק שָׁלֵם. וְתָם - מִשְׁשֵׁם חֲצִי גִזְק. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
 אוֹמְרִים: רַבִּי טְרַפּוֹן הָיָה אוֹמֵר: עַל הַכֹּל מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם.
 וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרִגֵּל - מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם.
 עַל נְגִיחָה, וְעַל נְגִיפָה, עַל נְשִׁיכָה, וְעַל רְבִיצָה, וְעַל בְּעִיטָה.
 מוֹעֵד - מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם. וְתָם - מִשְׁשֵׁם חֲצִי גִזְק.

ז. שׁוֹר הַמִּזִּיק בְּרְשׁוֹת הַגִּזְק בִּיצֵד? נָגַח, נָגַף, נָשָׂךְ, רָבִץ,
 בָּעַט. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִשְׁשֵׁם גִּזְק שָׁלֵם. וַחֲכָמִים

אומרים: על השן ועל הרגל - משלם נזק שלם. על נגיחה, ועל נגיפה, על נשיכה, ועל רביצה, ועל בעיטה, מועד - משלם נזק שלם. ותם - משלם חצי נזק.

פרק שני

א. תרנגולין שהדסו את העסה ואת הפרות, או שנקרו^ו - משלמין חצי נזק. העלו עפר על גבי עסה ועל גבי פרות - משלמין חצי נזק. היו מחטטין בחבלו של דלי, נפל ונשבר - משלם נזק שלם. נפל ונשבר ושבר כלי אחר, על הראשון - משלמין נזק שלם, ועל האחרון - משלמין חצי נזק. תרנגולין שיירדו לגנה, ושברו את החליפין^ה, וקטמו את הירק^ט - משלמין נזק שלם. סומכוס אומר: על הקיטום - נזק שלם. ועל השבור - חצי נזק. תרנגול שהיה פורח ממקום למקום והזיק בגופו - משלם נזק שלם. ברוח שבכנפיו - חצי נזק. סומכוס אומר: נזק שלם. הכלב והגדי שנפלו - חרי אלו פטורין. קפצו והזיקו - חרי אלו חייבין. אבל אדם שקפץ, בין מלמעלה בין מלמטה, והזיק - חרי זה חייב. נפל על גבי חברו והזיק, התחתון בעליון והעליון

ו. שחפרו בגליהם. ז. שנקרו בחרטומיהם, את העסה ואת הפרות וטנפום. ח. השרשים שנשארו בקרקע וצמחו בשנית. ט. כשחפרו התרנגולים בארץ בגליהם כדרכם - העלו עפר על הירק והפסידוהו.

בתחתון - התחתון פטור. ואם אמר לו 'קבלני'! שניהן
אחראין זה לזה.

ב. איזהו תם ואיזהו מועד? מועד - שהעידו בו שלשה
פעמים. ותם - שהיו התינוקות ממשמשין בו בין
קרניו. נעשה תם בן יומו ונעשה מועד בן יומו. "זהבין"
הבקר שלשה פעמים זה אחר זה, אפלו ביום אחד - הרי
זה תם. רדף שלש רדיפות זו אחר זו, אפלו ביום אחד -
הרי זה מועד; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מועד
- שהעידו בו שלשה ימים זה אחר זה, ותם - שהחזיר בו
שלשה ימים זה אחר זה.

ג. לעולם אין נעשה שור מועד עד שיעידוהו בפני בעלים
ובפני בית דין, העידוהו בפני בעלים ולא בפני
בית דין, בפני בית דין ולא בפני בעלים - אין נעשה שור
המועד עד שיעידוהו בפני בעלים ובפני בית דין. העידוהו
בפני שנים יום הראשון, בפני שנים יום השני, בפני שנים
יום השלישי - הרי אלו שלש עדיות, והן עדות אחת.
נמצאת בת הראשונה זוממת - הרי יום אחד פטור מלשם.
שניה זוממת - שני ימים פטור מלשם. שלישית זוממת -
הרי שלשתן זוממין. הוא פטור והן חבין, ועל זה נאמר
(דברים יט, ט): 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו'.

י. אם אמר העליון לתחתון קבלני - הינו שאמר לו נטה הצדה והנח לי מקום לקפץ עליו.
יא. בני אדם שהיו מקעיסים את הבקר זה על זה.

ה. נשברו בדי וצלוחותיו ברשות הרבים, ובא אחר והזק בָּהֶן - הרי זה חַיִּב. רבי יהודה פוטר, שאין שמירתן עליו. מודה רבי יהודה לחכמים, במניח אבנו וצלוחיתו ברשות הרבים, ובא אחר והזק בָּהֶן - שהוא חַיִּב, מפני ששמירתו עליו. ומודים חכמים לרבי יהודה, במניח קנקנים בראש הגג לנגבן, ונפלו ונשברו, ובא אחר והזק בָּהֶן - שהוא פטור, מפני שאין שמירתן עליו.

ה. הניח אבנו ומשאו ברשות הרבים, אמרו לו: 'פנה אותן'. אמר להם: 'אי אפשר בָּהֶן' - כל הקדם בָּהֶן זכה. ואם בא אחר והזק בָּהֶן - הרי זה חַיִּב. נפלה כתלו לרשות הרבים, אמרו לו: 'פנה אותן'. ואמר: 'אי אפשר בָּהֶן' - כל הקדם בָּהֶן זכה בָּהֶן. ואם בא אחר והזק בָּהֶן - הרי זה חַיִּב. המפריח גדרו בקוצין ובצורות לרשות הרבים, ובא אחר והזק בָּהֶן - הרי זה פטור. נפלו, ובא אחר והזק בָּהֶן - הרי זה חַיִּב. בנאן בדרך - פטור עד שיתנו לו זמן. נתנו לו ונפלו בתוך זמן - פטור. לאחר זמן - הרי זה חַיִּב. וכמה הוא זמן? אין פחות משלשים יום.

ו. המצינע קוצים וזכוכית בתוך כתלו של חברו, ובא בעל הכתל וסתר, ובא אחר והזק בָּהֶן - הרי זה חַיִּב. חסידים הראשונים היו מוציין אותו לתוך שדות עצמן, ומעמיקין להן שלשה טפחים, כדי שלא תעלם המחרשה. הִיא בא בקפה של תבן, ובא חבילה של קוצים

ברשות הרבים, ובא אחר והזק בָּהֶן - הָרִי זֶה חַיֵּב. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ עָרֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְכָךְ. "כִּבְנוֹן אֵלֶּוּ הַפּוֹתְחִין בִּיבִיּהֶן מְעֻרְתִּיהֶן בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים בִּימּוֹת הַחֲמָה - שְׂאִין לָהֶן רִשּׁוֹת, בִּימּוֹת הַנְּשָׁמִים אַף עַל פִּי שֵׁשׁ לָהֶן רִשּׁוֹת, וּבָא אַחֵר וְהִזְק בָּהֶן - הָרִי זֶה חַיֵּב. הַמוֹצִיא תִּבְנוֹ וְקָשׁוּ לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים לְזָבָלִים, וּבָא אַחֵר וְהִזְק בָּהֶן - הָרִי זֶה חַיֵּב. וְכָל הַקֶּדֶם בָּהֶן - זָכָה. הַחוֹפֵר אֶת הַגָּלִל לְזֻפּוֹת בָּהּ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וּבָא אַחֵר וְהִזְק בָּהּ - הָרִי זֶה חַיֵּב, וְאַסּוּרָה מַשּׁוּם גָּזֵל. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הַמְּקַלְקֵלִין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים מִתְרִין מַשּׁוּם גָּזֵל.

ו. קַדְרִין שֶׁהָיוּ מִתְחַבֵּין זֶה אַחֵר זֶה, נִתְקַל הָרֹאשׁוֹן וְנִפְלָה, בָּא חֶבְרוֹ וְנִתְקַל בּוֹ וְנִפְלָה, הָרֹאשׁוֹן - מְשַׁלֵּם לַשֵּׁנִי, וְהַשֵּׁנִי - לְשָׁלִישִׁי. וְאִם מִחֲמַת הָרֹאשׁוֹן נָפְלוּ בָּכֶם - הָרֹאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עַל יְדֵי בָּעֵן. וְחֵיבִין עַל גִּזְקֵי אָדָם, וּפְטוּרִין עַל גִּזְקֵי בָלִים. לְפִיכָךְ אִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה - הָרִי אֵלֶּוּ פְטוּרִין. חֲמֵרִין שֶׁהָיוּ מִתְחַבֵּין זֶה אַחֵר זֶה, נִתְקַל הָרֹאשׁוֹן וְנִפְלָה, בָּא חֶבְרוֹ וְנִתְקַל בּוֹ וְנִפְלָה, וּבָא חֶבְרוֹ וְנִתְקַל בּוֹ, וְנִפְלָה, אֶפְלֹוּ מֵאָה - בָּעֵן פְטוּרִין. הָרֹאשׁוֹן - מְשַׁלֵּם לַשֵּׁנִי, וְהַשֵּׁנִי - לְשָׁלִישִׁי. וְאִם מִחֲמַת הָרֹאשׁוֹן נָפְלוּ בָּכֶם - הָרֹאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עַל יְדֵי בָּכֶם, שְׁחֵיב עַל גִּזְקֵי אָדָם וּפְטוּר עַל גִּזְקֵי בְהֵמָה, לְפִיכָךְ אִם הִזְקוּ זֶה אֶת זֶה - בָּעֵן פְטוּרִין. שׁוֹר שֶׁדָּחַף אֶת

חברו וחברו את חברו - הראשון משלם לשני, והשני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו - הראשון משלם על ידי בָּלָם, ואפלו הן מאה - בָּלָן פטורין.

ה. חמושה שישבו על גבי ספסל ונשבר - בָּלָן תיבין לשלם. ואם מחמת האחרון נשבר - האחרון משלם על ידי בָּלָם. תמורין שרגליו של אחד מהן רעות - אין רשאים לעבור עליו. נפל - רשאים לעבור עליו. הנה אחד מהן טעון, ואחד מהן רכוב - מעבירין את הטעון מפני הרכוב. אחד טעון ואחד ריקן - מעבירין את הריקן מפני הטעון. אחד רכוב ואחד ריקן - מעבירין את הריקן מפני הרכוב. היו שניהם טעונים, שניהן רכובין, שניהן ריקנין - עושין פשרה ביניהן. וכן שתי ספינות שהיו באות זו כנגד זו, אחת פרוקה ואחת טעונה - מעבירין את הפרוקה מפני הטעונה. שתייהן פרוקות ושתייהן טעונות - עושות פשרה ביניהן.

ט. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, שניהן רצין, שניהן מהלכין, שניהם ממשמשים, והזיקו זה את זה - שניהן פטורין, שְׁלֹזָה רשות להלך ולזוז רשות להלך. איסי הבבלי אומר: תרץ - תיב מפני ששנה. ומודה איסי הבבלי, שאם היה ערב שבת עם חשכה - פטור.

י. מסקלין דרך רשות הרבים; דברי רבי יהושע. רבי עקיבה אומר: בשם שאין לו רשות לקלקל - כך לא

יסקל. אם סקל - יוציא לים או לנהר, או למקומות הפורשים.
והמסקל נוטל אבן מן האמצע ונותן לצדדים. ואם בא אחר
והזק בזה - הרי זה חייב. אף על פי שאמרו, 'הרי הוא
במסקל מפני בהמה ונותן לפני אדם, מפני הרואים ונותן
לפני הסומין, שדרך בהמה להלך באמצע, ובני אדם מצדידן.
דרך הרואין להלך באמצע, והסומין מן הצדדים. המסקל
נוטל מתוך שדהו ונותן לרשות הרבים, ובא אחר והזק
בזה - הרי זה חייב, אף על פי שאמרו 'הרי הוא במסקל
מתוך שאינו שולח ונותן לתוך שולח'.

מעשה באחד שהיה מסקל מתוך שדהו ונותן לרשות
הרבים, היה חסיד אחד רודפו, אמר לו: מפני מה
אתה מסקל מתוך שאינו שולח, ונותן לתוך שולח? שחק
עליו. לאחר זמן, נצטרף אותו האיש ומכר את שדהו, והיה
מהלך באותו מקום, ונתקל. אמר: לא לחנם אמר לי אותו
חסיד: 'הרי את מסקל מתוך שאינו שולח ונותן לתוך שולח'.

פרק שלישי

א. שור שהזיק, שהיה מועד בקרנו, ותם בשנו. וחבל בזה
ובזה. תם - משלם חצי נזק מגופו. מועד - משלם

יג. הינו 'הואיל ואמרו', כיון שאמרו כן, הרי הוא חייב בתשלומים.

נזק שלם מן העליה. אין שם עליה, תם - משלם חצי נזק מגופו. מועד - יוציא ויבקש לעליה. כלל אמרו בנזקין: הרג את שורו וקרע את כסותו, וקוצץ נטיעותיו, לא יאמר: 'טול את הנבלה ותן לי את הפרה', 'טול את הקרעים ותן לי את הפטית', 'טול את הקצצין ותן לי את הנטיעות', אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הזקו, וכמה הן יפין משהזקו, לפיכך הן משלמין. רבי עקיבה אומר: אף התם שחבל באדם - משלם במותר נזק שלם, שנאמר (שמות כא, לא): "במשפט הזה יעשה לו", יכול ישלם מן העליה? תלמוד לומר 'יעשה' - מגופו הוא משלם, ואין משלם מן העליה.

ב. שור שנה מנה שננח שור שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום - נוטל את שורו. מת או הבחיש - אין לו אלא שור. שור שנה מאתים שננח שור שנה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז - זה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל החצי החי וחצי המת, שנאמר (שמות כא, לה): "ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו"; דברי רבי יהודה. אמר לו רבי מאיר: לא בזה דברה תורה! אלא בזמן שאין הנבלה יפה כלום. הא מה תלמוד לומר "וגם את המת יחצו"? - יחצו דמי מיתה ביניהם.

ג. יש חייב על נזקי עצמו ועל נזקי שורו וחמורו, ופטור על נזקי עצמו ועל נזקי שורו. כיצד חייב על נזקי עצמו ועל נזקי שורו וחמורו? הזיק ברשות היחיד - חייב. שורו

והמורו - תיבים. הזיק במתכונ - תיב. שורו והמורו - תיבים.
הדליק גדישו של חברו ביום הכפורים - תיב. שורו והמורו
- תיבין. ביצד פטור ממשלם על נזקי עצמו ועל נזקי שורו
והמורו? הזיק ברשות הרבים, בדרך הלוכו - פטור. שורו
והמורו - פטורין. המית בלא מתכונ - פטור. שורו והמורו
- פטורין. חבל בהקדש, בגר, ועבד משחרר - פטור. שורו
והמורו - פטורין, ופטור על נזקי עבדו ואמתו.

ה. ביצד ממשלם במותר חצי נזק? שור שנה מנה שנגח שור
שנה מאתים, הכחישו חמשים זוז, חזר האחרון
הכחישו, שלשה של זהב - האחרון ממשלם לראשון חצי
דינר זהב. שור שנה מאתים שנגח שור שנה מאתים, וחבל
בו חמשים זוז, חזר האחרון והכחישו, השביח הנזק, היה
יפה ארבע מאות זוז, שאלמלא לא הזיקו היה יפה שמונה
מאות זוז, עד שלא עמד בבית דין. השביח המזיק, אם עד
שלא עמד בדין השביח - אין לו אלא בשעת נזקו. הכחיש
- אין לו אלא בשעת עמידתו בבית דין. אם משעמד בבית
דין השביח - אין לו אלא בשעת עמידתו בבית דין. הרג
שורו של חברו, הוקרה בהמתו או שהוזה, הדליק גדישו
של חברו והוקרה תבואה, או שהוזה, בין משעמד בבית
דין ובין עד שלא עמד בבית דין - אין לו אלא בשעת נזקו.

ה. שור שהיה רודף אחר חברו, והפך הנרדף וחבל בו, או
שחבלו בו אחרים - הרי אלו פטורין. הזק הרודף

בגדוד - פטור. גרדף ברודף - חיב. שור שעלה על גבי חברו, ובא בעל התחתון ושטמו, או ששט את עצמו, ונפל ומת - פטור. דחאו ונפל ומת - חיב.

ו. שור שהיה רועה, ויצא שור אחר אחריו, נמצא הרועה זה שמת, אפלו זה מנוגח וזה מועד לגניחה, זה מנושך וזה מועד לנשיכה - פטור. רבי אחא אומר: גמל שהיה אחר בין הגמלים, ונמצא שם גמל מת - חיב, בידוע שזה המיתו. יצאו שני שורים אחרים, ספק שהן המיתוהו, ספק ממקום אחר מת - הרי אלו פטורין. אם בידוע שהן המיתוהו - הרי אלו משלמין בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד. שני שורים שהיו רועים, ויצאו שני שורים אחריהם, נמצאו הרועים הללו מתים, ספק שהם המיתום, ספק ממקום אחר מתו - הרי אלו פטורין. ואם בידוע שהם המיתום - הרי אלו משלמין, בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד. ואם בידוע שהשחורין המיתו את הקבנים, והיו שם אחד גדול ואחד קטן, אחד תם ואחד מועד - הרי אלו משלמין לגדול. ולקטן לגדול מן הקטן, ולקטן מן הגדול, לגדול מן התם ולקטן מן המועד. היו הנזקין של שנים, והמזיקין של אחד, ספק שהן המיתום, ספק ממקום אחר מתו - הרי אלו פטורין. ואם בידוע שהן המיתום - הרי אלו משלמין, בקטן ולא בגדול, בתם ולא במועד. ואם בידוע שהשחורים המיתו את הקבנים, והיו שם אחד גדול ואחד קטן, אחד תם ואחד מועד - הרי אלו משלמין

לגדול ולקטן, לגדול מן הקטן, ולקטן מן הגדול, לגדול מן
התם, ולקטן מן המועד. והנזקין משמנין ביניהם - זה נוטל
לפי ששלו, וזה נוטל לפי ששלו. היו המזיקין של שנים, והנזקין
של אחד, אף על פי שבידוע שהשחורים המיתו את העבנים
- הרי אלו פטורין, שזה אומר לו: 'שפך המית'. וזה אומר:
'שפך המית'. אם בידוע ששנים המיתו את השנים, היו
שם אחד גדול ואחד קטן, אחד תם ואחד מועד - הרי
אלו משלמין לגדול ולקטן, לגדול מן הקטן ולקטן מן
הגדול, לגדול מן התם ולקטן מן המועד, והמזיקין משמנין
ביניהם, זה נותן לפי ששלו, וזה נותן לפי ששלו. היו המזיקין
של שנים והנזקים של שנים, אף על פי שידוע שהשחורים
המיתו את העבנים - הרי אלו פטורים, שזה אומר: 'שפך
המית'. וזה אומר לו: 'שפך המית', ואם בידוע שהשנים
המיתו את השנים, בזמן שפך באין לבית דין - פטורין,
אין כפין באין לבית דין - חייבין. שנים שזרקו שני אבנים,
ושברו שתי חביות, אחת של יין ואחת של שמן, זה אומר:
'את של יין'. וזה אומר: 'את של שמן' - משלמין את של
יין. אחת מלאה ואחת ריקנית, זה אומר: 'את הריקנית'.
וזה אומר: 'את המלאה' - משלמין את הריקנית. שברו
את החביות, זה אומר: 'אתה שברתה'! וזה אומר: 'אתה
שברתה'! - שניהן פטורין.

פרק רביעי

א. שזר שחציו של ישראל וחציו של הקדש שהזיק של ישראל, מועד - משלם נזק שלם. ותם - משלם חצי נזק. של הקדש, בין תם ובין מועד - פטור. הזק מאחד של ישראל - חיב, ושל הקדש - פטור. שזר של הקדש - הבעלים חיבין באחריותו. הבעלים נוטלין את נזקו, ונותנין את נזקו. שזר שחציו של ישראל וחציו של בנעני, שהזיק את של ישראל, מועד - משלם נזק שלם. ותם - משלם חצי נזק. ושל בנעני, בין תם ובין מועד - משלם נזק שלם. שזר של בנעני שהזיק שזר של אחר, חברו, אף על פי שקבלו עליהם לדון בדיני ישראל - משלמין נזק שלם, שאין תם ומועד בנזקי הבנעני.

ב. שזר של ישראל שנגח שזר של בותי, ושל בותי שנגח שזר של ישראל, מועד - משלם נזק שלם מן העליה, ותם - משלם חצי נזק. רבי מאיר אומר: שזר של ישראל שנגח שזר של בנעני - פטור. ושל בנעני שנגח שזר של ישראל, בין תם ובין מועד - משלם נזק שלם מן העליה.

ג. יפה בח הדיוט מבח גבוה, ובח גבוה מבח הדיוט. יפה בח הדיוט: נזקין להדיוט, ואין נזקין לגבוה. רבית ואונאה להדיוט, ואין רבית ואונאה לגבוה. תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה להדיוט, ואין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לגבוה. נשבע להדיוט - משלם קרן וחמש,

לגבוה - אין משלם אלא קרן. יפה פה גבוה: מעילה לגבוה, ואין מעילה להדיוט. אמירתו לגבוה - במסירתו להדיוט. קרן וחמש לגבוה, ואין קרן וחמש להדיוט. תקונה מן הגבוה - בכסף. מן ההדיוט - בכסף בשטר ובחזקה.

ה. שור חרש שוטה וקטן שנגנח שור של פקח - פטור. רבי עקיבא ורבי יעקב אומרים: משלם חצי נזק. שור שנתחרשו בעליו או שנשתטמו בעליו, או שהלכו בעליו למדינת הים. יהודה בן נקוסיא אומר: סומכוס אומר: לעולם הוא בתמותו, עד שיעדוהו בפני בעלים. רבי יוסי אומר: מעמידין עליו אפטרופין, העידוהו בפני אפטרופין, נתפקח החרש ונשתפה השוטה, והגדיל הקטן, או שבאו בעליו ממדינת הים. יהודה בן נקוסיא אומר: סומכוס אומר: לעולם הוא בתמותו ראשונה, עד שיעדוהו בפני בעלים שניה. רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו.

ה. זה הפלל: כל שהועד בו, והועד בדבר שהועד בו, בשעה שהועד עליו - משלם נזק שלם מן העליה. וכל שלא הועד בו, ולא הועד בבעליו, בדבר שלא הועד בו, בשעה שלא הועד עליו - משלם חצי נזק מגופו. רבי יהודה אומר: מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול. אימתי הוא תם? עד שיחזור בו שלשה ימי שבתות, זה אחר זה.

ו. יש כאן חייב בכפר וחייב במיתה, חייב במיתה פטור מן הכפר, חייב בכפר ופטור מן המיתה, פטור מן הכפר

ופטור מן המיתה. שור מועד שמהמית - חייב בכפר וחיוב במיתה. שור תם שמהמית, ושור חרש שוטה וקטן שמהמית, המית גר ועבד משחרר - חייב במיתה ופטור מן הכפר; שור שהיה מתחבך בבתל, ונפל על האדם, נתבונן להרוג את הבהמה. הרג את הבהמה. לכנעני, והרג בן ישראל, לנפלים והרג בן קנמא - חייב בכפר ופטור מן המיתה. ולענין הנזקין: רבי יהודה מחייב, ורבי שמעון פוטר, שנאמר (שמות כא, כח): 'כִּי יִגַח שׁוֹר' - עד שיתבונן לגח. ואם היה תם - פטור מן הכפר ופטור מן המיתה. המית כותי בן שמונה - פטור מן הכפר ופטור מן המיתה. רבי יהודה אומר: שור המדבר, ושור הקדש, ושור גר שמת ואין לו יורשין - פטור, שנאמר (שמות כא, כט): 'והועד בבגליו ולא ישמרנו' - אין בגלים לאלו. יתר על כן אמר רבי יהודה: המית בשווא של הדייט, ולא הספיק לעמוד בדין עד שהקדישו בגליו. המית בשווא של גר, ולא הספיק לעמוד בדין עד שמת הגר - פטור, שנאמר: 'ולא ישמרנו בגליו והמית' - את ששוות המיתתו לשעת עמידתו בבית דין - חייב, את שא לא שוות המיתתו לשעת עמידתו בבית דין - פטור. כיצד הוא משלם? שמין את הנזק כמה הוא יפה, לפי כך הוא משלם; דברי רבי יהודה. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: שמין את הבעלים, כמה הן יפים - לפי כך הן משלמין.

ז. כל שחייב בבן חורין - חייב בעבדים, בין בכפר בין במיתה. וכל שפטור בבן חורין - פטור בעבדים,

בין בכפר בין במיתה. כל שפטור בכן חורין פטור בעבדים:
המית עבד עברי - נותן כל כפר, ועבד של שני שתפין -
נותן לשניהם. חציו עבד וחציו בן חורין - נותן לפי חשבון,
חצי כפר ליורשין, וחציו שלשים סלע לבעלים.

ה. הממית על פי עד אחד, והרובע והנרבע על פי עד
אחד - פסול לגבי מזבח ופטור מן המיתה,
ומתר בהנאה. הממית על פי שנים, והרובע והנרבע על
פי שנים - פסול לגבי מזבח ואסור בהנאה וחיב במיתה.
המית, בין משלו בין משל חברו, בין לפני הקדשו ובין
לאחר הקדשו, בין בשוגג בין במזיד, בין באנס בין ברצון
- פסול לגבי מזבח. רובע ונרבע, בין משלו ובין משל
חברו, בין לפני הקדשו בין לאחר הקדשו, בין בשוגג בין
במזיד - פסול לגבי מזבח. באנס - פשר. ברצון - פסול.
יש בנוגח שאין ברובע, וברובע שאין בנוגח: נוגח משלם
את הכפר לאחר מיתה, מה שאין בן ברובע. ויש ברובע,
שהרובע - עשה בו אנס ברצון, שאין מתפון במתפון, מה
שאין בן בנוגח.

פרק חמישי

א. שזר תם שהזיק עד שלא עמד בדין, והקדישו בעליו -
מקדיש. שחטו ומכרו ונתנו במתנה - מה שעשה

עשוי. משעמד בדין הקדישו בעליו - אין מקדש. שחטו ומכרו ונתנו במתנה - לא עשה כלום, מפני שמשלים מגופו. שור מועד שהזיק, בין משעמד בדין ובין עד שלא עמד בדין, והקדישו בעליו - מקדש. שחטו ומכרו ונתנו במתנה - מה שעשה עשוי, מפני שמשלים מן העליה.

ב. שור תם שהזיק ואחר כך המית, המית וְאחר כך הזיק - פטור. שור מועד שהזיק, ואחר כך המית - חייב. המית ואחר כך הזיק, עד שלא נגמר דינו - חייב, משננגמר דינו - פטור. שומר חנם והשואל, נושא שקר והשוכר, הזיק שור ברשותו, מועד - משלים נזק שלם. תם - משלים חצי נזק. שאלו בחזקת תם ונמצא מועד, הבעלים משלמין חצי נזק, והשואל פטור. הועד בו בפני שואל, ואחר כך מכרו - הבעלים משלים חצי נזק והשואל משלים חצי נזק. המית ברשותו ואחר כך מסרו לבעלים, עד שלא נגמר דינו מסרו לבעלים - פטור. משננגמר דינו מסרו לבעלים - חייב. רבי עקיבא אומר: אף משננגמר דינו עד שלא נסקל, מסרו לבעלים - פטור.

ג. פרה שהמיתה ואחר כך ילדה, עד שלא נגמר דינה ילדה - ולדותיה מתרין. משננגמר דינה ילדה - ולדותיה אסורין. נתערבו באחרים ואחרים באחרים - כלן אסורין בהנאה. מה יעשו להן? בונסין אותן לבפה עד שעה שימותו. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: כלן נסקלין.

הגזול שזר מחברו והמית ברשותו, ואחר כך מסרו בעדים לבעלים, בין משנגמר דינו ובין עד שלא נגמר דינו - חייב.

ה. הלוקח שזר מחברו בחזקת שהוא תם, ונמצא מועד, והועד בו בפני שנים - באמת"י שהוא חייב לו! מפני שמקח טעות. שזר שפסק את המוסרה, ויצא והזיק: תם - פטור. ומועד - חייב; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: תם - חייב. ומועד - פטור. רבי אליעזר בן יעקב אומר: זה וזה פטורין, שנאמר (שמות כא, לו): 'ולא ישמרונו בעליו' - שמור הוא זה! רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה לשזר אלא סבין.

ה. 'בנום שורף ואני אשמרנו': הזיק - פטור. הזק - חייב. 'בנום שורף ושמרו': הזק - פטור. הזיק - משלם נזק שלם; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: על השן ועל הרגל - משלם נזק שלם. על נגיחה, ועל נגיפה, על נשיכה, על רביצה, ועל בעיטה: מועד - משלם נזק שלם. ותם - משלם חצי נזק.

ו. הבנים שזרו לחצר בעל הבית שלא ברשותו, ובא שזר במקום אחר שלא ברשותו, נגח, נגף, נשך, רבץ, בעט; רבי מאיר אומר: משלם נזק שלם. וחכמים אומרים:

יד. מובא בירושלמי (בבא קמא פ"ג ב' הלכה ה'): אמר רבי אליעזר, כל מקום ששנינו 'באמת' - הלכה למשה מסיני. והינו 'הלכה למשה מסיני' שהוא חייב לו את הדמים שנתן לו הלוקח, מפני שמקח טעות הוא.

על השנן ועל הרגל - משלם נזק שלם. על נגיחה, ועל נגיפה, על נשיכה, ועל רביצה, ועל בעיטה; מועד - משלם נזק שלם. ותם - משלם חצי נזק. הכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר שלא ברשות, ושברן - פטור. ואם הזק בהן - בעל קדרות פטור. הכנים פרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר שלא ברשות, ואכלן - פטור. ואם הזק בהן - בעל הפרות פטור. נפל לבור והבאיש את מימיו - תיב. היה אביו או בנו לתוכו - משלם את הכפר; דברי רבי טרפון. רבי עקיבה פוטר מן הכפר. היה בו עבד או אמה - נותן שלשים סלעים; דברי רבי טרפון. ורבי עקיבה פוטר משלשים סלעים.

ז. יש נותן את הכפר ואין נסקל, נסקל ואין נותן את הכפר. החופר בור ברשותו ונפל עליו שור והרגו - נותן את הכפר ואין נסקל. נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, נגחו שורו של בעל הבית, או שנשכו כלבו של בעל הבית, ומת - נסקל ואין משלם את הכפר.

ח. שור שננח את הפרה ונמצא עברה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא ננחה ילדה, ואם משננחה ילדה. סומכוס אומר: משלם חצי כפר לפרה ורביע לולד. וכן פרה שננחה את השור ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא ננחה ילדה, ואם משננחה ילדה; סומכוס אומר: משלם חצי נזק מן הפרה, ורביע מן הולד.

פָּרֶקַע שִׁישִׁי

א. שֹׁרֵץ שֶׁדָּחַף אֶת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל לְבוֹר וְנָתַת - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיִּב, וּבַעַל הַבוֹר פֶּטוּר. רַבִּי נָתַן אוֹמֵר: בְּמוֹעֵד - זֶה נוֹתֵן מִחֻצָּה וְזֶה נוֹתֵן מִחֻצָּה. בָּתָם - בַּעַל הַבוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֻלְקִים, וּבַעַל הַשּׁוֹר רְבִיעֵי.

ב. הַחוֹפֵר בּוֹר בְּרִשּׁוֹתָיו וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וְהָרְגוֹ - חַיִּב בַּכֶּפֶר. וְאִם הִזִּק הַשּׁוֹר - בַּעַל הַבוֹר פֶּטוּר. הַחוֹפֵר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וְהָרְגוֹ - פֶּטוּר מִן הַכֶּפֶר. וְאִם הִזִּק הַשּׁוֹר - בַּעַל הַבוֹר חַיִּב^א. חָפַר בּוֹר בְּרִשּׁוֹתָיו וּפָתַח לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אֶפְלֹי הוּא שֶׁל רַבִּים - חַיִּב, עַד שִׁימְסֵר לָרִבִּים. אֵיזָה הוּא בּוֹר שֶׁאֲמָרָה תוֹרָה? חָפַר בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וּפָתַח לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, יֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לַחֲפֵר וְיֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לַפֶּתַח. בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וּפָתַח לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - אֵין לוֹ רִשּׁוֹת לַחֲפֵר וְאֵין לוֹ רִשּׁוֹת לַפֶּתַח, בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וּפָתַח לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - יֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לַחֲפֵר וְאֵין לוֹ רִשּׁוֹת לַפֶּתַח. אֲבָל יֵשׁ לָרִבִּים רִשּׁוֹת לְכָנֶם לְשֵׁם בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּפָתַח לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, אֶפְלֹי הוּא שֶׁל רַבִּים - פֶּטוּר. רַבִּי יוֹסִי בֵּר יְהוּדָה מַחֲבִיב, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מַחֲצֵה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, אוֹ עַד שֶׁיִּרְחִיק מִן הַכֶּתֶל אַרְבָּעָה טַפָּחִים, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם אוֹ עַד שִׁימְסֵר לָרִבִּים. חָפַר וּפָתַח וּמָסַר לָרִבִּים - פֶּטוּר. וְכֵן הָיָה נַחוּנְיָא פּוֹתֵחַ וְחוֹפֵר שִׁיחִים עוֹשֶׂה, חוֹפֵר וּפּוֹתֵחַ וּמוֹסֵר לָרִבִּים,

מו. בְּבִרְיָתָא הַמּוֹבָאָת בְּגִמְרָא בָּבָא בְּתָרָא (דף קע"ה) הִגְרָסָה: "יִירָשִׁי בַּעַל הַבוֹר - חַיִּבִּים לְשֵׁלֵם".

ובשבא דבר לפני חכמים, אמרו: עשה זה בהלכה. חפר
כראוי וכסה כראוי, עשה לה חוליא גבוהה עשרה טפחים,
מסרו לחולה ולזקן שיש בהן דעת - פטור. חפר שלא
כראוי וכסה שלא כראוי, עשה לה חוליא פחותה מעשרה
טפחים, מסרו לחרש שוטה וקטן שאין בהן דעת - חייב.

ג. חפר תשעה טפחים ובא אחר וחפר טפח - האחרון
חייב. רבי יהודה אומר: אחר האחרון למיתה,
אחר הראשון להזק. חפר עשרה, ובא אחר וסידו וכירו -
האחרון חייב. אחד חפר עשרה, ואחד חפר עשרים, ואחד
חפר מאה, ואחד חפר מאתים - כלן חייבין. בור של שנים,
אחד מכסה ואחד מגלה - המגלה חייב. כסו ונתנגלה,
כשהוא עומד ורואהו, ולא כסו - חרי זה חייב. כסו
והלך לו, ואף על פי שנתנגלה לאחר מכן - פטור. חפר
חמישה טפחים, ובא אחר וחפר חמישה - האחרון חייב?
כמה שעורו להזיק? כל שהוא, ולמיתה - עשרה טפחים.
סומכוס אומר: לעמק - שלשה טפחים. לארבו ולרחבו -
ארבעה. רבי אלעזר אומר: במלואו של נופל. נפל לפניו
מקול הכריה - חייב. לאחריו מקול הכריה - פטור, בבור
ובשית, בין מלפניו ובין מדאחוריו - חייב.

ה. נפל לתוכו חרש שוטה וקטן, שור סומא המתהלך בצילה
- חייב. בן או בת עבד או אמה - פטור. נפל לתוכו
שור וכליו ונתקרקעו - חייב על הבהמה ופטור על הכלים,

שנאמר (שמות כא, לה): "ומכרו את השור החי וגו'" - יצאו כלים שאין להם אונאה, יצא אדם שאין הימנו אונאה במותו. למה זה דומה? למניח אבנו וצלוחיתו ברשות הרבים, ובא אחד והזיק בהן - חייב על גזקי אדם ופטור על גזקי צלוחית. אם הושם את הצלוחית ונשברה, אף הוא חייב על צלוחיתו. בור שבאמצע הדרך - הרי זה של עולי בבל, עד שיודע לך שהיא של אנשי אותה העיר. שברחבה ושבכרמלית - הרי היא של אנשי אותה העיר, עד שתודע לך שהיא של עולי בבל. שבאמצע השדה - הרי היא של בעל השדה, עד שתודע לך שהיא של אנשי אותה העיר. הנזירות והמעונות שמושכין - הרי הן של כל אדם.

ה. המבעית את חברו - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. צוח באינו וחרשו - פטור. אחוז באינו וחרשו - חייב. המבעית בהמת חברו - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. הלעיטה חלדות הרדופני, וסם המות, וצואת תרנגולים - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. העושה מלאכה במי חטאת ובכפרת חטאת של חברו - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. שליח בית דין שהכה ברשות בית דין, והזיק - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים.

ו. רופא אמן שרפא ברשות בית דין, והזיק - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. המחתך את העפר במעי אמו ברשות בית דין, והזיק - פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים.

ו. אחד שזר וחמור, ואחד שאר בהמה חיה ועוף לגזקין, מועד - משלם גזק שלם, ותם - משלם חצי גזק. אחד שזר וחמור, ואחד שאר בהמה חיה ועוף להרבעה ולבלאים. רבי עקיבא אומר: כל אחד ואחד יתרבה במקומו. רבי יוסי אומר משום רבי ישמעאל: בדיברות הראשונות הוא אומר (שמות כ, ט): "אתה ובנך ובתך ושורך וחמורך וכל בהמתך"; שזר וחמור בכלל היו, ולמה יצאו? - להקיש עליהן, מה שזר וחמור האמורים לענין שבת, עשה שאר בהמה חיה ועוף בשזר וחמור, אף שזר וחמור האמורים לענין כל דבר, שאר בהמה חיה ועוף בשזר וחמור.

ה. נעל בראוי, קנשר בראוי, עשה לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים. מסרה לחולה ולזקן שיש בהן דעת - פטור. נעל שלא בראוי, עשה לה מחיצה פחותה מעשרה טפחים, מסרה לחרש שוטה וקטן, שאין בהן דעת. איזה הוא שלא בראוי? כל שאין יכול לעמד ברוח מצויה. רועה שמסר צאנו לרועה אחר - ראשון חיב, ושני פטור. המוסר צאנו לרועה, אפלו חגר, אפלו חולה, אפלו לפניו בשלש מאות צאן - פטור. מסרו לחרש שוטה וקטן - חיב. לעבד ולאשה - פטור, ומשלמין לאחר זמן. כיצד עושין להם? בית דין בותבין עליהן שטרי חוב. נתגרשה אשה ונשתחרר העבד - תיבין לשלם.

ט. תחזיתך יבולת של חברי ועומד לחתכה, לא יאמר לו: 'תן לי מה שתבולת בי'. אלא נותן כל בשתו!

הקוצץ נטיעותיו של חברו, ועתיד לקצץ, לא יאמר לו: 'תן לי מה שתבלת בי'. אלא נותן לו כל נזקו!

י. אין שמים בית קב מפני שמשיביו, ולא בית בור מפני שפוגם, אלא שמים בית סאה פחותה באותה שדה, כמה היתה יפה, כמה היא יפה. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: כמה דברים אמורים? בזמן שאכלה יחורי תאנים או שקטפה לולבי גפנים, אבל אם אכלה פגים או בסר - רואין אותן באלו הן פרות גמורין. רבי יהודה אומר משום רבי עקיבה: אכלה פרות נטועות - שמים להם נטועות. נטיעות עצמן - שמים אותו בית סאה. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי עקיבה: תבואה שלא הביאה שלישי - הרי היא בנטיעות.

יא. לבה ולבתו הרוח, אם יש בשלו כדי ללבות - הרי זה חייב, ואם לאו - הרי זה פטור. רבי שמעון אומר: "שלים ישלים המבער את הבערה" (שמות כב, ה) - הכל לפי הדלקה. המדליק בתוך שלו, כמה תעבור הדלקה? רבי אלעזר בן עזריה אומר: שש עשרה אמה דרך רשות הרבים, בשעת הרוח - שלשים אמה. רבי יהודה אומר: שלשים אמה, ובשעת הרוח חמשים אמה. רבי עקיבה אומר: חמשים אמה, ובשעת הרוח שלש מאות אמה. מעשה בערב, שקפץ האור ביותר משלש מאות אמה והזיק. מעשה שעברה הדלקה את הירדן שהיתה קשה^{טז}. כמה דברים אמורים?

טז. שהיתה מרבה (גירסת מילתא משפטים).

בזמן שקפצה, אבל אם היתה מסכסכת והולכת, או שהיו עצים מצויין לה, אפילו עד מיל - הרי זה חייב. עברה נהר או נדר או שלולית שהן רחבין שמנה אמות - פטור.

יב. המדליק את הנדיש והיו בו בלים. רבי יהודה אומר: ישלם כל מה שהיה בתוכו. וחכמים אומרים: אין משלם אלא נדיש של חטים או נדיש של שעורין. רואין את מקום הבלים באלו מלא תבואה. ומודה רבי יהודה לחכמים במשאיל מקום לחברו להנדיש, והטמין בלים, שאין משלם אלא נדיש. נדיש של חטים ונדיש של שעורין, ורואין את מקום הבלים באלו מלא תבואה. השאילו לגדש בו חטין וגדש שעורין, שעורין וגדש חטין - אין משלם אלא שעורין. הנה נדיש חטין ומחפה בשעורין, שעורין ומחפה בחטים - אין משלם אלא שעורין.

יג. היה אדם ישן בתוכו, ודלק אפילו שוגג - פטור, מפני שנדון בנפשו. נכנס לחנות של נגר שלא ברשות, ויצאת לו בקעת וטפחה לו בפניו - פטור. ואם נכנס ברשות - בעל החנות חייב. נכנס לחנותו של נפח שלא ברשותו, ויצאו גיצוצות והזיקוהו - פטור. ואם נכנס ברשות - בעל החנות חייב. פועל שנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, אף על פי שיש לו רשות לכנס ולהגבות את שכרו. נגחו שורו של בעל הבית, או שנשכו בלבו של בעל הבית - פטור. ואם אמר לו: 'הכנס' - בעל הבית חייב. גמל שטעון פשתן ועובר ברשות הרבים, ונכנס בפשתנו לתוך החנות,

וְדִלְקָה בָּנֶרוֹ שֶׁל חֲנֻנִי, וְהִדְלִיק אֶת הַבִּירָה, מִן הָאֵנָף וְלַחוּץ - חֲנֻנִי חַיִּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיְתָה לְפָנָיו אֵצְטוּה" וְהִדְלִיק - פָּטוּר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו אֵצְטוּה, וְהִדְלִיק - חַיִּב. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּנֶר חֲנֻכָּה - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָנִיחַ בְּרִשּׁוֹת. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין זֶה וּבֵין זֶה - חַיִּב, בְּגוֹן אֱלֹו מְסַכְכִּין עַל פֶּתַח חֲנוּיָתֵיהֶן בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים בָּהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רִשּׁוֹת, וּבֹא אַחֵר וְהִזִּק בָּהֶן - חַיִּב זֶה חַיִּב.

י. חֲמֹר בָּשׂוּר שְׂאִין בָּבוּר, וּבָבוּר שְׂאִין בָּשׂוּר, שֶׁהַשּׂוֹר חַיִּב בַּכֶּפֶר וְחַיִּב בְּשִׁלְשִׁים שֶׁל עֶבֶד. נִגְמַר דִּינוֹ - אֲסוּר בַּהֲנָאָה וְדִרְבּוֹ לִילְדָּה וְלִהְיוֹק, מֵה שְׂאִין בֶּן בָּבוּר. חֲמֹר בָּבוּר, שֶׁהַבּוֹר מוּעַד לְעוֹלָם, מֵה שְׂאִין בֶּן בָּשׂוּר. חֲמֹר בָּשׂוּר שְׂאִין בָּאֵשׁ, וּבָאֵשׁ שְׂאִין בָּשׂוּר: שֶׁהַשּׂוֹר חַיִּב בְּכוֹפְרִין, וְחַיִּב בְּשִׁלְשִׁים שֶׁל עֶבֶד, וְנִגְמַר דִּינוֹ - אֲסוּר בַּהֲנָאָה, וְאִם מְסֻרוֹ לְחֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן - חַיִּב, מֵה שְׂאִין בֶּן בָּאֵשׁ. חֲמֹר בָּאֵשׁ, שֶׁהַשּׂוֹר מוּעַד לְעוֹלָם, מֵה שְׂאִין בֶּן בָּשׂוּר. חֲמֹר בָּבוּר שְׂאִין בָּאֵשׁ, וּבָאֵשׁ שְׂאִין בָּבוּר: חֲמֹר בָּבוּר, שֶׁהַבּוֹר מְסֻרוֹ לְחֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן - חַיִּב, מֵה שְׂאִין בֶּן בָּאֵשׁ. חֲמֹר בָּאֵשׁ, שֶׁהַשּׂוֹר מוּעַד לְעוֹלָם, וְהָיְתָה לְאֹכֵל דָּבָר הָרָאוּי לָהּ, וְדָבָר שְׂאִין רָאוּי לָהּ, מֵה שְׂאִין בֶּן בָּבוּר.

פרק שביעי

א. הגנב - משלם תשלומי כפל, ואם טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הגוזלים - בין כך ובין כך אין משלמין אלא קרן. שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי: וכי מה ראתה תורה להחמיר בגנב יותר מבגוזל? אמר להם: גזלן, השוה עבד לקונו. וגנב, חלק כבוד לעבד יותר על כבוד קונו, בכיכול, עשה גנב את עין העליונה שאינה רואה. ואת האזן שאינה שומעת, שנאמר (ישעיה כט, טו): "הוי הפעמקים מה' לסתר" וגו'. "ויאמרו לא יראה" וגו' (תהלים צד, ז). "אמרים אין ה' ראה אתנו עזב ה' את הארץ" (יחזקאל ט, יב). רבי מאיר אומר: משלו משל משם רבן גמליאל, למה הדבר דומה? לשנים שעשו משתה בעיר אחת, אחד קרא את בני העיר ואת המלך לא קרא, ואחד לא קרא לא המלך ולא את בני העיר, איזה מהן עונשו מרבה? זה שקרא את בני העיר ואת המלך לא קרא, עונשו מרבה יתר מן השני! אמר רבי עקיבה: מפני מה אמרו: 'טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה'? מפני שנשתרש בחטא.

ב. חמשה דברים היה רבן יוחנן בן זכאי אומר במין חמר: מפני מה גלו ישראל לבבל יתר מכל הארצות בקלן? מפני שבית אברהם אביהם היה משם. משלו משל, למה הדבר דומה? לאשה שקלקלה על בעלה, להיכן

מִשְׁפָּחָהּ? לְבֵית אָבִיהָ! בְּלוּחוֹת הָרֵאוּשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת
 לב, טז): "וְהִלָּחוֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה" וְגו', וּבִשְׁנֵי מַעֲשֵׂה
 מִשָּׁה (שם): "וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים". מִשְׁלוֹ מִשְׁלֵי, לָמָּה
 הַדָּבָר דּוּמָה? לְמַלְךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁקָּדַשׁ אֶת הָאִשָּׁה, הוּא
 מֵבִיא אֶת הַלְבָּלָה, וְאֶת הַקְלָמוֹס, וְאֶת הַדִּיּוֹ, וְאֶת הַשָּׁטָר,
 וְאֶת הָעֵדִים. קִלְקֵלָהּ, הִיא מְבִיאָה אֶת הַכֹּל, וְדִיָּה שִׁיתֵּן לָהּ
 הַמֶּלֶךְ בְּתֵב 'הַכֹּר יָד' שָׁלוֹ. הֵרִי הוּא אוֹמֵר (וַיִּקְרָא ד, כב): "אִשָּׁר
 נָשִׂיא יִחָטָא" - אִשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שָׁלוֹ מְבִיא חַטָּאת עַל
 שְׁגָגָתוֹ. "וְרָצַע אֲדוֹנָיו אֶת אֲזֵנוֹ בַּמֶּרְצָע" (שְׁמוֹת כא, ו). וְכִי מָה
 נִשְׁתַּנָּה אֲזֵן יֵתֵר לְרָצַע מִכָּל אֵיבָרָיו? לְפִי שֶׁשָּׁמְעָה מִהֵר
 סִינִי (וַיִּקְרָא כה, נה): "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" - עֲבָדֵי הֵם!
 וּפָרַק מִמֶּנּוּ עַל שָׁמַיִם וְהַמֶּלֶךְ עָלָיו עַל בָּשָׂר וָדָם, לְפִיכָךְ
 אָמַר הַכֶּתוּב: 'תְּבוֹא אֲזֵן וְתִרְצַע שְׂלֵא שְׁמָרָה אֶת מָה
 שֶׁשָּׁמְעָה'. דָּבָר אַחֵר: הוּא לֹא רָצָה לְהִשְׁתַּעֲבֵד לְקוֹנוֹ - יָבֵא
 וַיִּשְׁתַּעֲבֵד לְבָנוֹתָיו. וְאוֹמֵר (דְּבָרִים כז, ה): "מִזִּבְחַ אֲבָנִים לֹא
 תִּנְיֹף עָלֶיהֶן בְּרוֹזֶל". וְכִי מָה רָאָה הַכֶּתוּב לְפָסֵל אֶת הַבְּרוֹזֶל,
 יֵתֵר מִכָּל מִינֵי מַתְכוּת? מִפְּנֵי שֶׁהַחֶרֶב נַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ, וְהַחֶרֶב
 סִימֵן פְּרָעָנוֹת, וְהַמִּזְבֵּחַ סִימֵן כְּפָרָה, מַעֲבִירִים דָּבָר שְׁסִימֵן
 פְּרָעָנוֹת מִדָּבָר שְׁסִימֵן כְּפָרָה. וְהִלֵּא דְבָרִים קָל וְחֹמֶר, וְמָה
 אֲבָנִים שְׁאִינֵן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל
 שְׁמִטִּילוֹת כְּפָרָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמַיִם, אָמַר הַכֶּתוּב:
 "לֹא תִנְיֹף עָלֶיהֶן בְּרוֹזֶל", בְּנֵי תוֹרָה שֶׁהֵן כְּפָרָה לְעוֹלָם -
 עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שְׂלֵא לִינֵע בָּהֶן אַחֵר מִכָּל הַמִּזְקִין

בְּלָן. הָרִי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים כו, ו): "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" - אֲבָנִים שְׁמִטִּילוֹת שְׁלוֹם! וְהִלֵּא דְּבָרִים קָל וְחֶמֶר, וְכֵּן אֲבָנִים שְׁאִינֶן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל שְׁמִטִּילוֹת שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶן שְׁבַשְׁמִים, אָמַר הַמָּקוֹם: יִהְיוּ שְׁלָמִים לְפָנַי, בְּנֵי תוֹרָה, שֶׁהֵן שְׁלוֹם בְּעוֹלָם - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שִׁיְהִיו שְׁלָמִים לְפָנַי הַמָּקוֹם.

ג. שְׁבַעַה גִּנְבִין הֵן: הָרֵאשׁוֹן שְׁבַבְלָן - גִּנְבֵי דַעַת הַבְּרִיּוֹת, וְהַמְּסַרְבַּ בַּחֲבֵרוֹ לְאוֹרְחוֹיָא, וְאֵין בָּלְבוֹ לְקִירוֹתוֹ, וְהַמְּרַבָּה לוֹ בַּתְּקִירוֹבוֹת וְיִוְדַע בּוֹ שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל, וְהַמְּפַתַּח לוֹ חֲבִיּוֹת שְׁמִכּוּרוֹת לְחֶנְנִי, וְהַמְּעוֹל בְּמִדּוֹת, וְהַמְּשַׁקֵּר בְּמִשְׁקָלוֹת, וְהַמְּעַרְבֵי הַנּוֹרָה בַּתְּלִתָּן^א, וְאֵת הַחֲמִין בְּשִׁמְן, אַף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ אֵין הַשִּׁמְן מְקַבֵּל בְּלוֹם^ב, לְפִיכָךְ מוֹשְׁחִין בּוֹ אֶת הַמְּלָכִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁמַעְלִין עָלָיו, שְׁאֵלֹו הָיָה יָכוֹל לִגְנוֹב דַּעַת הָעֲלִיּוֹנָה - הָיָה גִּנְבֵי, שְׁכָל הַגִּנְבֵי דַעַת הַבְּרִיּוֹת נִקְרָא 'גִּנְבֵי', שְׁנֵאֵמַר (שְׁמוּאֵל ב טו, ו): "וַיִּגְנוֹב אֲבִישָׁלוֹם אֶת לֵב אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל"; מִי גְדוֹל 'גִּנְבֵי' אוֹ 'גִּנְבֵי'? הָיִי אוֹמֵר 'גִּנְבֵי', שְׁיִוְדַע שְׁנִגְנַב וְשׁוֹתֵק! וְכֵן מְצִינוֹ, בְּשִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין לְפָנַי הֵר סִינִי, בִּקְשׁוֹ לִגְנוֹב דַּעַת הָעֲלִיּוֹנָה, שְׁנֵאֵמַר (שְׁמוֹת כד, ו): "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"; כִּבְיָכוֹל, 'גִּנְבֵי'

יה. שְׁמִבְקֵשׁ הַרְבֵּה מִחֲבֵרוֹ שִׁיבֹא לְהִתְאַרֵחַ אֲצִלּוֹ, אֲכָל בְּאַמַּת אֵין בָּלְבוֹ לְקִירוֹתוֹ, הָרִי זֶה גִּנְבֵי דַעַתוֹ. יט. נוֹרָה הוּא מִין צִמְח גְּרוֹעַ בְּטַעַמּוֹ וּמִרְאִיתוֹ כְּחִלְתָּן. כ. הֵינּוּ שְׁאֵף עַל פִּי שְׁעָצִים הַשִּׁמְן שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ - הוּא יָפֶה מִכְּלֵי שִׁמְן פָּגָם, אֲכָל הוּא גִּנְבֵי אֶת דַּעַתוֹ בְּמִדּוֹתוֹ, שְׁסִבּוֹר שְׁנוֹתָן לוֹ בְּשִׁבְלֵיוֹ עַל הַשְׁלָחַן כְּלֵי מִלֵּא שִׁמְן, וְאִינוֹ יוֹדַע שֶׁהַחֲמִין נִמְצָא לְמִשְׁחָה, וְהַשִּׁמְן צָף עַל גִּבּוֹר.

הוא להם, תלמוד לומר (דברים ה, כו): "מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי" וגו'; אם תאמר שאין הכל גלוי לפניו, והלא כבר נאמר (תהלים עח, לו-לז): "ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו", אף על פי בן (שם פסוק לח): "והוא רחום יכפר עון" וגו'; ואומר (משלי כו, כג): "כסף סיגים מצפה על חרש שפתים דלקים ולב רע". רבי מאיר אומר: בוא וראה כמה חביבה מלאכה לפני מי שאמר והיה העולם, שזר מפני שבטלו ממלאכתו - משלם חמשה. שזה מפני שאין לו מלאכה - משלם ארבעה. רבן יוחנן בן זבאי אומר: בוא וראה, כמה חס המקום על כבוד הבריות, שזר, מפני שמהלך ברגליו - משלם חמשה. שזה מפני שטוענו - משלם ארבעה. למעלה מהן, גנב את האסורין בהניה - שפטור ממשלם. את השטרות, ואת הפרקעות, ואת ההקדשות - אין משלם אלא קרן. את הבהמה, ואת העופות, ואת הכסות, ואת הפרות, ואת הכלים - משלם תשלומי כפל. אף על פי שאסור בהנאה^{כא} - יש לו היתר לאחר זמן. הגונב את השור, טבח ו מכרו - משלם חמשה. שזה - משלם ארבעה, שנאמר (שמות כא, לז): 'חמשה בקר ישלם תחת השור'. למעלה מהן, הגונב את בן חורין - שגדון עליו בנפשו. רבי שמעון אומר: הרי הוא אומר (משלי כט, ד): 'חולק עם גנב שונא נפשו' וגו'. משלו

כא. אף על פי שפטר חמור אסור עכשו בהנאה, אבל כיון שבידו לפדותו בשה, ויש לו היתר לאחר זמן, הרי זה נחשב כאלו זה שלו. ואינו משלם, אלא מה שבין זה לזה, שהיה יכול לפדותו בשה.

מִשָּׁל, לְמָה תִּדְבֹּר דְּוָמָה? לְאַחַד שְׁמוּעָן וַיֵּצֵא מִבֵּית חֲבֵרוֹ,
מִצָּאוֹ אַחֵר, וְאָמַר לוֹ: מָה זֶה פְּלוּנִי? אָמַר לוֹ: טוֹל חֶלְקֶךָ,
וְאֵל תִּגִּיד! לְאַחַר זֶמֶן מִצָּאוֹ בָּעַל גִּנְבָּה, אָמַר לוֹ: מִשְׁבִּיעַ
אֲנִי עָלֶיךָ, אִם לֹא רָאִיתָ אָדָם שֹׁטְעֵן בָּלִים וַיֵּצֵא מִתּוֹךְ בֵּיתִי.
אָמַר לוֹ: שְׂבוּעָה שְׂאִינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח; עַל זֶה נֶאֱמַר:
"חֹלֶק עִם גִּנֵּב שׁוֹנֵא נַפְשׁוֹ אֵלֶּה יִשְׁמַע וְלֹא יִגִּיד". אָבֵל
הַמִּתְגַּנֵּב מֵאַחֵר חֲבֵרוֹ, וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹנֶה פֶּרֶקוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּקְרָא
גִּנֵּב - זִזְכָּה לְעֶצְמוֹ! שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ה, ל): 'לֹא יִבְּזוּ לַגִּנֵּב כִּי
יִגְנוֹב' וְגו'. סוֹף שֶׁמִּתְמַנֶּה פֶּרֶנָּס עַל הַצָּבוּר וּמִזְכָּה אֶת
הָרַבִּים, וְזִזְכָּה לְעֶצְמוֹ, וּמִשְׁלָם עַל מָה שֶׁבִּידוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי
ו, לא): 'וְנִמְצָא יִשְׁלָם שְׂבָעֵתִים' וְגו'; וְאֵין 'שְׂבָעֵתִים' אֶלָּא
דְּבָרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים יב, ז): "אֲמָרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת
וְגו' מִזְקֵק שְׂבָעֵתִים".

ה. גִּנֵּב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח, גִּנֵּב וְנָתַן לְאַחֵר וּמָכַר, גִּנֵּב וְנָתַן
לְאַחֵר וְהִחְלִיף, גִּנֵּב וְהִקְדִּישׁ, גִּנֵּב וְנָתַן בְּמִתְנָה, גִּנֵּב
וְנָתַן בְּהִקְפָּה, גִּנֵּב וּפָרַע אֶת חוּבוֹ, גִּנֵּב וְשָׁלַח סְבָלוֹנוֹת לְבֵית
חָמִיו - מִשְׁלָם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הַגִּנֵּב אֶת הַקִּטְעֵת,
וְאֶת הַחֲנִירָת, וְאֶת הַסּוּמָא, הַגִּנֵּב שֶׁל שְׂתַּפִּין - מִשְׁלָם
תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הַשְׂתַּפִּין שֶׁגִּנְבוּ -
מִשְׁלָמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וּפְטוּרִים מִתַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָּׁה.

ה. הַגִּנֵּב טָרְפָה וּמָכָרָה - מִשְׁלָם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.
כְּלָאִים וּמָכָרוּ - מִשְׁלָם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה;

דבֿרי רבי שמעון. וחכמים אומרים: אין משלם אלא תשלומי כפל בלבד. רבי אלעזר אומר: הכלאים מן הרחל, ומן הגדי - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. מן הכוי - משלם תשלומי כפל, ופטור מתשלומי שלשה. הגויב פרה מעברת וטבחה - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. מעברת וילדה, ואחר כך טבח את עברה - משלם תשלומי כפל ופטור מתשלומי שלשה. הגויב פרה מעברת וילדה, ואחר כך טבחה, שמינה והכחישא - משלם תשלומי כפל בשעת הגיבה. ותשלומי ארבעה וחמשה בשעת טביחה ומכירה. כחושא והשמינה - משלם תשלומי כפל בשעת גיבה, ותשלומי ארבעה וחמשה בשעת טביחה ומכירה. הגויב פרה וטבחה ומכרה, שור הנסקל וטבח, עגלה ערופה וטבחה, והטובח לעבודה זרה - משלם תשלומי ארבעה וחמשה; דבֿרי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עד שתהא זביחה מתרת באכילה. רבי נחוניא בן הקנה אומר: יום הכפורים הרי הוא בשבת לתשלומין.

ו. מכרה חוץ מרגלה, חוץ מקרנה, וחוץ מגזתה - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: חוץ מידה וחוץ מרגלה - משלם תשלומי כפל. חוץ מקרנה, וחוץ מגזתה - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי אומר: חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. חוץ מדבר שאין הנשמה תלויה בו - משלם תשלומי כפל, ואין משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ו. גִּנְבַּת בְּרִשּׁוֹת וְטִבַּח וּמִכָּר, אִם הִגְבִּיהַ וְנָתַן לְפִדְיוֹן בָּנוּ -
 הָרִי זֶה חֵיב. וְאִם לֹא - פָּטוּר. נָתַן לְפִדְיוֹן בָּנוּ,
 לְבַעַל חוּבוֹ, וְלֹאֲשָׁה בְּכַתְּבָתָהּ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הִגְבִּיהַ
 וְנָתַנוּ לְפִדְיוֹן בָּנוּ וּלְבַעַל חוּבוֹ, וְלֹאֲשָׁה בְּכַתְּבָתָהּ - מִה
 שָׁעָשָׂה עֲשׂוּי. הִיָּה עוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְטִבַּח וּמִכָּר - אֵין
 מְשַׁלֵּם אֶלָּא קָרָן.

ח. הַגִּנְבַּת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֶת
 הַשְּׁטָרוֹת וְאֶת הַקַּרְקָעוֹת וְאֶת הַהֶקְדָּשׁוֹת, אֶחָד
 קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֶחָד קָדְשֵׁים קִלְיִים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קָרָן.
 רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: קָדְשֵׁים קִלְיִים בְּהֶדְיוֹט, וּשְׂאֵר כָּל
 הַקָּדָשִׁים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קָרָן. בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר: בְּכוֹר
 בְּהֶדְיוֹט, וּשְׂאֵר כָּל הַקָּדָשִׁים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קָרָן. אַבָּא
 יוֹסִי בֶן דּוֹסָאִי אָמַר מִשֵּׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן הַגָּלִילִי: שְׁלָמִים
 בְּהֶדְיוֹט, וּשְׂאֵר כָּל הַקָּדָשִׁים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קָרָן.

ט. שְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שְׁגָבָה, וּשְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁטִּבַּח וּמִכָּר,
 נִמְצָאוּ זִוְמָמִין - עַל טְבִיחָהּ וּמִכִּירָהּ הוּא מְשַׁלֵּם
 תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה. נִמְצָאוּ זִוְמָמִין
 - עַל הַגִּנְבָּה הוּא פָּטוּר, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. נִמְצָאוּ
 זִוְמָמִין עַל זֶה וְעַל זֶה - חֵיבִין, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (דְּבָרִים יט, יט):
 "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו". שְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ
 שְׁגָבָה, וְהֵן מְעִידִין בּוֹ שֶׁטִּבַּח וּמִכָּר, נִמְצָאוּ זִוְמָמִין - עַל
 הַטְּבִיחָהּ הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי

שְׁלֹשָׁה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּזִמְנָן שֶׁהָן
שְׁתֵּי עֲדוּת, אֲבָל אֵינָם אֵלָּא עֲדוּת אַחַת: עֲדוּת שְׁבִטָּה
מִקְצָתָהּ - בְּטִלָּה בְּעָלָהּ. נִמְצְאוּ זֻמָּמִים - עַל טְבִיחָה וּמְכִירָה
הוּא פְטוּר, וְהָן מִשְׁלָמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפָל. נִמְצְאוּ זֻמָּמִין עַל
זֶה וְעַל זֶה - חֵיבִין. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם
לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו".

'תֵּן לִי שׁוּרִי! וְאָמַר: 'אֵין לִי אֵלָּא מַעוֹת'. 'תֵּן לִי מַעוֹת!
וְאָמַר: 'אֵין לִי אֵלָּא בְּהֶמְהָ'. 'תֵּן לִי שְׁלֹשָׁה אַרְבָּעָה
שְׁנָוִרִים! וְאָמַר: 'אֵין לִי אֵלָּא אֶחָד'. אִם הָיָה יָפָה בְּדָמֵי בָּלָן
- שָׁמִין לוֹ.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. הַגִּזְנֵב נָפֵשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶחָד גִּזְנֵב אִישׁ וְאִשָּׁה
וְגַר, וְעָבַד מִשְׁחָרֵר. אֶחָד אִישׁ וְאִשָּׁה וְגַר וְעָבַד
מִשְׁחָרֵר שֶׁגִּזְנְבוּ - הָרִי אֵלָיו חֵיבִין. מָכַר, בֵּין לְאָבִיו בֵּין לְאֶחָיו,
בֵּין לְאֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים - חֵיב. גִּזְנְבוּ וְלֹא מָכְרוּ, אוֹ שֶׁמָּכְרוּ
וְעוֹמֵד בְּשׁוּק - פְטוּר. הַגִּזְנֵב אֶת הָעֶבְדִּים - פְטוּר. שְׁנַיִם
מְעִידִין בּוֹ שֶׁגִּזְנֵב, וְשְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁמָּכַר, נִמְצְאוּ זֻמָּמִין
עַל גִּזְנֵבָה - פְטוּר, וְהָן פְטוּרִין. נִמְצְאוּ זֻמָּמִין עַל מְכִירָה -
הוּא פְטוּר וְהָן פְטוּרִין, עַל זֶה וְעַל זֶה נֶאֱמַר (דְּבָרִים יט, יט):
"וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו".

ב. 'היכן שורי שנגנבת?' אמר לו: 'אתה מכרתו לי'; 'אתה נתתו לי במתנה'; 'אביך מכרו לי'; 'אביך נתנו לי במתנה', והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הודה עד שלא באו עדים - אין משלם אלא קרן. משבאו עדים - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. היכן שורי שנגנבת? ואמר לו: תועה מצאתיו וטבחתי. והעדים מעידים בו שגנב וטבח. מאליו בא אצלי וטבחתי, והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר בשוק. הנה עומד וטבחתי, והעדים מעידין בו שגנב וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הודה, בין משבאו עדים ובין עד שלא באו עדים - אין משלם אלא קרן. היכן שור שנהפךתי אצלה? ואמר לו: איני יודע מה אתה סח! או שאמר לו שאבר, והעדים מעידים בו שאכלו - אין משלם אלא קרן. הודה, בין משבאו עדים ובין עד שלא באו עדים - אין משלם אלא קרן. היכן שורי שנגנבת? ואמר לו: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה; אביך מכר לי, אביך נתנו לי במתנה; משביעך אני, ואמר: אמן, והעדים מעידין בו שגנב, וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. הודה לאחר שבועה, או עד שלא באו עדים - משלם קרן וחמש ואשם. משבאו עדים - משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואשם.

ג. היכן שורי שנגנבת? ואמר: תועה מצאתיו וטבחתי. משביעך, ואמר אמן, והעדים מעידים שגנב, מאליו

בא אצלי וטבתתיו. בשוק היה עומד וטבתתיו, משביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים בו שנגב - משלים תשלומי כפל ואשם. הודה לאחר שבועה, אם עד שלא באו עדים הודה - משלים קרן וחמש ואשם. ואם משבאו עדים הודה - משלים תשלומי כפל ואשם. היכן שורי שהפקדתי אצלך? אמר: איני יודע מה אתה סת, או שאמר לו: אבר, משביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים בו שאכלו - אין משלים אלא קרן. הודה לאחר שבועה, בין משבאו עדים ובין עד שלא באו עדים - משלים קרן וחמש ואשם. אמר לו: נגב, משביעך אני, ואמר אמן, והעדים מעידים בו שנגבו - משלים תשלומי כפל. הודה לאחר שבועה, עד שלא באו עדים - משלים קרן וחמש ואשם. אם משבאו עדים - משלים תשלומי כפל ואשם, וחומשו עולה לו מתוך כפלו; דברי רבי יעקב. וחכמים אומרים: כל המשלים את הקרן - משלים חמש ואשם. וכל שאין משלים את הקרן - אין משלים חמש ואשם, ואין משלים תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. מוסיף חמש, ואשם זה אינו בא מבח בעלים אלא מבח שבועה.

ה. אין פורשין נשבין ליונין, אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים רים. במה דברים אמורים? במדבר! אבל ביישוב, אפלו מאה מיל - הרי זה אסור. אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים, ואם יש להן גנה או אשפה - הרי זה מתר, אף על פי שאמרו אין מגדלין

בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין בכור בעל מום
 שלשים יום. ואם היה תם - אפלו עשר שנים - הרי זה
 מתר. ומה אני מקיים "לא תראה את שור אחיך או שיו
 גדחים" וגו' (דברים כב, א), במדברות שביחודה במדברות שבכפר
 עמקין. מפני מה אמרו: אין מגדלין בהמה דקה בארץ
 ישראל? מפני שמביאין בהמה דקה מחוץ לארץ ואין מביאין
 בהמה גסה מחוץ לארץ. אף על פי שאמרו: אין מגדלין
 בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין אותה קדם לרגל
 שלשים יום, קדם למשתה בנו שלשים יום. ולא שתהא
 יוצאה ורועה בשוק, אלא שתהא קשורה לברעי המטה.
 שאלו את רבן גמליאל: מהו לגדל בהמה דקה בארץ
 ישראל? אמר להן מקימין את הענוה שלשים יום, והטבח
 לוקח ומוכר, ובלבד שלא ישיר את האחרונה שבהן יתר
 משלשים יום. כל האשכולות שעמדו להן לישראל, משמט
 משה ועד שעמד יוסי בן יעזר איש צרדה, ויוסף בן יוחנן
 איש ירושלים - אי אפשר לתן בהן דפי, משמט יוסי בן
 יעזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים, ועד שמט
 יהודה בן בבא שהיו כל מעשיו לשם שמים, אלא שגדל
 בהמה דקה. כך היה פעם אחת, חלה, נכנס רופא אצלו,
 אמרו לו: אין לך רפואה אלא בחלב רותת. לקח לו עז
 וקשרה בברעי המטה, והיה יונק ממנה חלב רותת, שהיה
 גונח, פעם אחת בקשו חכמים לכנס אצלו, אמרו: היאך
 נכנס אצלו? ששסטים עמו בבית! וכשמת, דקדקו חכמים

במעשיו, ולא מצאו בו עון, אלא זה בלבד, אף הוא אמר בשעת מיתתו: יודע אני שאין בידי עון אלא זה בלבד - שעברתי על דברי חברי. אמר רבי ישמעאל שזורי, מבעלי בתים היו בית אבא, ומפני מה חרב? מפני שדנו דיני ממונות באחד, ושגדלו בהמה דקה, אף על פי כן חרש היתה לנו סמוך לעיר, ושדה מפסקת בינו לעיר, שבהמה נכנסת ויוצא דרך עליה. רועה שעשה תשובה - אין מחיבין אותו למכור בלן באחד, אלא מוכר והולך על יד על יד, נפלו לו חזירים וכלבים בירושה - אין מחיבין אותו למכור אותן בלן באחד, אלא מוכר והולך על יד על יד, נדר לקח לו בית ולקח לו שדה - אין מחיבין אותו לקח לו מיד, אלא עד שימצא את ההגון לו. מעשה באשה אחת שהצר לה בנה, ואמרה: קונם כל מי שישלח אלי, איני מחזירתו, וידעו בה שני בני אדם שאינן הגונים, קפצו עליה, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: לא נתבונה זו אלא עד שתמצא את ההגון לה.

ה. בשם שאין מגדלין בהמה דקה - כך אין מגדלין תיה דקה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: מגדלין כלבים, בופרים, וחלדות הסניאין, וחתיילין, והקופות - דברים המנקין את הבית, אף על פי שאמרו אין מגדלין כלבים בישוב - אבל מגדלין בעירות הסמוכות לספר. בימים קושרים אותן בשלשלאות של ברזל ומתירין אותן בצילות. רבי אליעזר אומר: המגדל כלבים במגדל חזירין.

ו. צד אדם יוני שובך מתוך שָׁלוֹ. אימתי? בזמן שהושיבן בתקנתן. לא הושיבן בתקנתן - אסור בהן, ומתיר בגדוליהם. אבל צדין תיה ועוף מכל מקום, ואין נמנעין. בראשונה שהיו שִׁבְטִים בתקנן, אמרו: אין אדם פורש חרמו ומעמיד ספינתו בתוך של חבריו, אבל צדין בחבים ובמכמורים בכל מקום ואין נמנעין, ובלבד שִׁבְטִים יפרש את הקלע ויעמיד את הספינה. אין השִׁבְטִים צדין דגים מימה של טבריה, מפני שהוא של נפתלי. ולא עוד, אלא שנותנין לו מלא חבל של חרם לדרומו של ים, שנאמר (דברים לג, כג): 'ים ודרום ירשה'; דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבה אומר: 'ים' - זה ימה של סוכני. 'דרום' - זה ימה של טבריא. 'ירשה' - זה ים הגדול. רבי שמעון בן אלעזר אומר: תלושין שבמדבר - הרי הן של כל השִׁבְטִים. ומחברין - הרי הן של אותו השִׁבְט. וכן תיה רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין לה כל שבט ושבט, שִׁבְטִים תיה נוטל בהר ובשפלה ובנגב, וכן לפניהם, תחתיו והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבوسی - ירדן שבארץ ישראל, שנאמר (יהושע יג, כג): 'הירדן וגבול'. ואומר (במדבר לד, טו): 'ומעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה ירדן שבירחו'; דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן יוחאי אומר: הרי הוא אומר (במדבר לה, ט): 'כי אתם עברים את הירדן ארצה כנען', כיון שאתם עוברים את הירדן הרי אתם בארץ כנען. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר: תחומי ארץ ישראל שבפתובים - נדונין בארץ ישראל.

פרק תשיעי

א. השור, והבור, והמבעה, וההבער, שומר חנם והשואל, נושא שָׂכָר והשוכר, נזק צער ורפוי ושבת ובשת. חבל בו חמשה - נותן לו חמשה. אינו אלא ארבעה - נותן לו ארבעה. אינו אלא שלשה - נותן לו שלשה. אינו אלא שנים - נותן לו שנים. אינו אלא אחד - נותן לו אחד. בנזק ביצד? הבהו וקטע ידו, וקטע רגלו, אין רואין אותו כאלו עושה סלע ביום, וכאלו עושה מנה ביום, אלא רואין אותו כאלו חגר שומר קשואין. ואם תאמר: לקתה מדת הדין? מדת הדין לא לקתה! שִׁכָּר נותן לו דמי ידו ודמי רגלו. אבל הבהו וצמתה ידו. הבהו וצמתה רגלו - רואין אותו כאלו עושה סלע ביום - נותן לו סלע ביום. מנה - נותנין לו מנה ביום, ונותנין לו כל נזקו. ובבבלי - שִׁמין ונותנין לו מיד. לפיכך אם מתנגנה והולדה, אפלו חמש שנים - אין לו אלא מה שאמדהו, הבריא - נותן לו מה שאמדהו, עד כמה נותן לו? עד כדי שיבריא. בן עזאי אומר: נותן לו. וכה מזון. עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה - חייב לרפאותו, וחיוב לתן לו דמי שבתו. שלא מחמת המכה או שעבר על דברי הרופא - פטור. רבי יהודה אומר: אפלו עלו בו צמחים מחמת המכה, ונסתרה המכה - חייב לרפאותו, ופטור מצלתן שבתו. וחכמים אומרים: כל שחייב לרפאותו - חייב לתן לו שבתו. וכל שפטור מרפאותו - פטור מצלתן לו שבתו.

ג. המכה את חברו ואמרוהו למיתה - אומדין אותו לחיים.
 לחיים - אין אומדין אותו למיתה. אמרוהו למיתה
 - חייב מיתה ופטור מן הממון. אמרוהו לממון - חייב ממון
 ופטור מן המיתה. אמרוהו למיתה והקל ממה שהיו -
 אומדים אותו לממון שניה. מאימתי נותן לו? משעה שהכהו.
 אמרוהו לחיים - משלם נזק צער רפוי ושבת ובשת ליורשין.
 אמרוהו למיתה והקל ממה שהיה, הכביד ואחר כך מת
 - אומדים אותו, אם מחמת מכה ראשונה מת - הרי זה
 חייב, ואם לאו - הרי זה פטור. רבי נחמיה אומר: אפילו
 מת מחמת מכה ראשונה - פטור. ועוד זו דרש רבי נחמיה
 (שמות כא, יט): "אם יקום והתחלף בחוץ על משענתו ונקח
 המכה", וכי עלתה על לב שיהא זה מתחלף בשוק, וזה
 נהרג על ידו, אלא אפילו מת מחמת מכה ראשונה - פטור.

ג. החובל בבנו ובתו גדולים - חייב בכל. בעבדו ושפחתו
 העבדים של אחרים - מוציאין מידו. ושל בתו
 - נותנין לה מיד. ושל בנו - עושה לו בהן סגולה מיד.
 בבניו ובנותיו קטנים של עצמו - פטור מן הכל. החובל
 בבתו קטנה - נזקה שפלה, והשאר - הרי זה פטור. חבלו
 בה אחרים - נזקה שפלה, והשאר עושה לה בהן סגולה.
 ואם מתה - אביה יורשה. החובל בבנו גדול - חייב בכל.
 בעבדו ושפחתו הפגעים - חייב בכל ופטור מן השבת,
 מפני ששבתו שפלו. חבל יתר מן הראוי להן - הרי זה חייב.
 האב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, וכלן שהפכו

ושהזיקו - הרי אלו פטורין. חבלו יתר מן הראוי להן -
 הרי אלו חייבין. שליח בית דין שהכה ברשות בית דין
 והזיק - פטור. אבל חבל יתר מן הראוי לו - הרי זה חייב.
 רופא אמן שרפא ברשות בית דין והזיק - פטור. חבל יתר
 מן הראוי לו - הרי זה חייב.

ה. המביש את חברו ערום - הרי זה חייב, ואינו דומה
 מבישו ערום למבישו לבוש. בישו במרחץ -
 הרי זה חייב, ואינו דומה מבישו במרחץ למבישו בשוק.
 ואינו דומה המתביש מן היקר למתביש מן הפגום. ואינו
 דומה גדול המתביש לקטן המתביש. החובל בחרש שוטה
 וקטן - חייב בארבעה דברים ופטור מן הבשת, מפני שאין
 להן בעשת. רבי אומר: חרש יש לו בעשת, קטן אין לו בעשת.
 החובל שוטה, פעמים יש לו בעשת ופעמים אין לו בעשת.
 סומא - רבי יהודה אומר: אין לו בעשת. וחכמים אומרים:
 יש לו בעשת.

ה. החובל באשתו, בין שחבל בה הוא, בין שחבלו בה
 אחרים - מוציאין מידו ויזקק בהן קרקעות,
 והוא אוכל פרות. רבי יהודה בן בתיירה אומר: בעשת
 שבפסתר - לה שני חלקים ולו אחד. בעשת שבגלוי - לו
 שני חלקים ולו אחד. שצו - נותנין לו מיד. ושצה - יזקק
 בהן קרקע והוא אוכל פרות. החובל בחיבי גליות בית דין
 - חייב בכל. בחיבי מיתות בית דין, עד שלא נגמר דינו -
 חייב. משנגמר דינו - פטור. היוצא להרג וחבל באחרים -

חַיִּב. חָבְלוּ בוֹ אֲחֵרִים - פְּטוּרִין. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר
 אָמַר: אֵף הוּא שֶׁחָבַל בְּאֲחֵרִים - פְּטוּר, שְׂאִין מַחְזִירִין אוֹתוֹ
 לְאַמִּידַת בֵּית דִּין. מַעֲתָה הָרֹדֵף אַחֵר חָבְרוּ לְהָרְגוֹ, וְנִהְפָּךְ
 הַנֶּרְדָּף וְחָבַל בוֹ, אוֹ שֶׁחָבְלוּ בוֹ אֲחֵרִים - פְּטוּרִין. שְׁנָאֵמַר
 (בַּמִּדְבָּר לַה, לַא): "וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ". הָרְגוּ וְהָרַג אֶת
 בְּהֶמְתּוֹ בְּאַחֵד, וְקָטַע אֶת יָדוֹ בְּאַחֵד. הָרְגוּ וְסָמָא אֶת עֵינוֹ
 בְּאַחֵד - פְּטוּר, שְׁנָאֵמַר (שְׁמוֹת כֹּא, כֵּב): "וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן עָנוּשׁ
 יַעֲנֹשׁ". הֵא אִם יֵשׁ אֶסּוֹן - אֵין נַעֲנֵשׁ. אָבַל הָרַג אֶת בְּהֶמְתּוֹ
 וְאַחֵר כָּךְ הָרְגוֹ. קָטַע אֶת יָדוֹ וְאַחֵר כָּךְ הָרְגוֹ. סָמָא אֶת
 עֵינוֹ וְאַחֵר כָּךְ הָרְגוֹ - חַיִּב, שְׁנָאֵמַר (שֵׁם כֵּב, א): "דָּמִים לוֹ
 שְׁלֹשׁ יְשָׁלִים". זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁחָלָה עָלָיו מִיתָה וְתִשְׁלוּמִין
 בְּאַחֵד - פְּטוּר. מִיתָה וְאַחֵר כָּךְ תִּשְׁלוּמִין, תִּשְׁלוּמִין וְאַחֵר
 כָּךְ מִיתָה - הָרִי זֶה חַיִּב.

ו. הַחֹזֵב לְבָאֵבִיו וְאָמַר וַעֲשֵׂה בָּהֶן חֲבוּרָה, אִפְּלוּ שׁוֹגֵג -
 פְּטוּר, מִפְּנֵי שְׁנֵדוֹן בְּנִפְשׁוֹ. הָרֹבֵעַ וְהַנֶּרְבָּע, אִפְּלוּ
 שׁוֹגֵג - פְּטוּר. מִפְּנֵי שְׁנֵדוֹן בְּגוּפוֹ. הַדֹּלִיק גְּדִישׁ שֶׁל חֵבְרוֹ
 בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, אִפְּלוּ שׁוֹגֵג - פְּטוּר, מִפְּנֵי שְׁנֵדוֹן בְּנִפְשׁוֹ. הַגּוֹנֵב
 כִּיסוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ, וְהוֹצִיאוֹ בְּשֶׁבֶת - הָרִי זֶה חַיִּב, שֶׁכָּבֵד נִתְחַיֵּב
 בְּגִיבַת הַכִּיס עַד שֶׁלֹּא תִבֹּא שֶׁבֶת. אִם הָיָה מְגֵרֵר בוֹ וַיּוֹצֵא
 - פְּטוּר. הָעוֹשֶׂה מוֹם בַּמִּקְדָּשִׁין - אֵין מִשְׁלָם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק.

ו. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וַיּוֹצֵאוּ יְלָדֶיהָ - מִשְׁלָם נֶזֶק צַעַר רַפּוּי
 שֶׁבֶת וּבִשְׁתִּי לָאִשָּׁה, וּלְדוֹת לְבַעַל, שְׁנָאֵמַר (שְׁמוֹת
 כֹּא, כֵּב): "וַיִּגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה"; מַה תִּלְמוֹד לוֹמַר הָרָה? וְלְדוֹת

- לבעל הריון. נתגרשה מזה ונשאת לזה, נתגרשה מזה ונשאת לזה, נתגרשה מזה ונשאת לזה, נתגרשה מזה ונשאת לזה - ולדות לבעל הריון. היתה מעברת מגר ועבר משחרר, ולדות של גר ועבר משחרר, לפיכך אם מת - הרי זה זכה.

ה. החובל בעבדו ושפחתו העבדים, בינו לבין - הרי אלו נשבעין ונוטלין. החובל בעבדו ושפחתו הנבעים בינו לבין - פטור, מפני שהוא קנס. המכה את עבדו, מכרו לאחר, ומת - פטור, שנאמר (שמות כא, כ): "והכהו ומת תחת ידו", עד שתהא מפתו ומיתתו ברשותו. עבד שחבל בעצמו - יוצא לחרות, ונותן לרבו. האשה שחבלה בבעלה - אין מפסדת בתבתה כלום. וכשם שאי אפשר לה למכור בתבתה והיא תחתיו - כך אין מפסדת בתבתה והיא תחתיו.

ט. עבד שאמר לרבו: 'הפלת את שני, וסמית את עיני - תן לי דמי עיני'. הרב אומר: 'סמית את עיניך, והפלתי את שנגד - טול דמי שנגד'; עבד נשבע ונוטל. המוכר את עבדו, בין מתפונ לו ובין שאין מתפונ לו - יצא בן חורין. היה רבי שמעון בן גמליאל אומר: במתפונ - יוצא בן חורין, ובשאין מתפונ - לא יצא בן חורין. רבו רופא ואמר לו: 'רפא את עיני זו', וסמאה. 'שני זו', ועקרה - שחק בו ויצא בן חורין. רבי שמעון בן גמליאל אומר: לא יצא בן חורין. ובכן, אם אמר לאחר לעשות לו בן -

לא יצא בן חורין. הִכְהוּ נֶגֶד עֵינָיו וְאִינוּ רוֹאֶה, נֶגֶד אָזְנוֹ
וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ - לא יצא בן חורין, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהִכְהוּ' - עַד
שִׁיעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. עַל עֵינָיו וְאִינוּ רוֹאֶה, עַל אָזְנוֹ וְאִינוּ
שׁוֹמֵעַ - יצא בן חורין. הִכְהוּ עַל מַחוֹ וַיִּרְדּוּ מִיָּם וַחֲפוּ אֶת
עֵינָיו, וַיֵּצְאוּ בָּנוֹת מֶלֶךְ וְסָמָא אֶת עֵינָיו - יצא בן חורין.
הִכְהוּ עַל עֵינָיו וְכִהְתָּה, עַל שֵׁנוֹ וְנִדְּדָה, אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ
בָּהֶן - לא יצא בן חורין. וְאִם לֹא - יצא בן חורין. הִיתָה
עֵינּוֹ בָּהֶן וְסָמָא, שֵׁנוֹ נִדְּדָה וְעִקְרָה, אִם הָיָה יָכוֹל לְשַׁתְּמֵשׁ
בָּהֶן לְשַׁעֲבֵר - יצא בן חורין. אִם לֹא - לא יצא בן חורין.

י. תְּחוּבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין. מֵת הַנֶּחֱבֵל - יִתֵּן
לַיּוֹרְשִׁין. הַנֶּחֱבֵל, בֵּין שֵׁשׁ שָׁם טַעֲנָה וּבֵין שְׁאֵין
שָׁם טַעֲנָה - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה קוֹרֵא
אוֹתָהּ הַנֶּחֱבֵל, וְכָל זֶמֶן שֶׁהֵן חוֹכְכִין זֶה אֶת זֶה - הָרִי אֵלּוֹ
נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין. הָיָה נִשְׁוֹךְ, מְקוֹם שְׁאֵין יָכוֹל לִישׁוֹךְ אֶת
עַצְמוֹ - נוֹטֵל שְׂדֵא בְּשִׁבּוּעָה. לְאַחֵר זֶמֶן, זֶה אוֹמֵר 'חֲבִלְתִּי'
וְזֶה אוֹמֵר 'לֹא חֲבִלְתִּי' - הָרִי זֶה בְּאַחַת מִכָּל הַטַּעֲנוֹת.

יא. תְּחוּבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂדֵא בִּקְשׁ תְּחוּבֵל מִן הַנֶּחֱבֵל
- הַנֶּחֱבֵל צָרִיךְ שִׁיבְקֵשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר
(בְּרֵאשִׁית כ, יז): "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים". וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא
בְּרֵעִי אִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב מו, ח): "וַעֲתָה קָחוּ לָכֶם שִׁבְעָה פָּרִים
וְשִׁבְעָה אֵילִים", מַה הוּא אוֹמֵר? "וְהָ' שָׁב אֶת שְׁבוֹת אִיּוֹב
בְּהִתְפַּלְּלוֹ בְּעַד רָעָהּ" וְגו' (שָׁם שָׁם, ט). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֵּׁם

רֶבֶן גַּמְלִיאֵל: הָרִי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים יג, יח): "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ" וְגו', זֶה סִימָן יֵהֵא בִידְךָ, כָּל זֶמַן שְׁאַתָּה רַחֲמָן - הִרְחַמְנָן מְרַחֵם עָלֶיךָ. הִכְהוּ בְּאַחַר יָדוֹ, בְּנִיר, וּבְכַנְקָם, בְּעוֹרוֹת שְׁאִין עֲבוּדִין, בְּטִימוֹם שֶׁל שְׁטָרוֹת שְׁפִידוֹ - נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זֶזוּ, וְלֹא מִפְּנֵי שְׁמִכָּה שֶׁל צֶעַר, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁמִכָּה שֶׁל בְּזִיווֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ג, ח): "קוֹמָה ה' הוֹשִׁיעֲנִי אֱלֹהֵי כִי הִבִּיתָ אֶת כָּל אֵיבִי" וְגו'. (מִיכָה ד, יד): "בְּשֹׁבֶט עַל הַלְּחִי" וְגו' (יִשְׁעִיָּה ג, ו): "גְּוֵי נָתַתִּי לְמַכִּים" וְגו'. וְכִשֵּׁם שְׁחִיב עַל גְּזָקֵי חֲבֵרוֹ - בֵּן הוּא חֵיב עַל גְּזָקֵי עֲצָמוֹ. הָרַק וְטִישׁ בְּפָנָיו כְּנֶגֶד חֲבֵרוֹ, וְתִלַּשׁ בְּשַׁעְרוֹ, מְקַרֵּעַ אֶת כְּסוּתוֹ, מְשַׁבֵּר אֶת כְּלָיו, מְפִזֵּר אֶת מְעוֹתָיו בַּחֲמָתוֹ - פְּטוֹר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מִסּוֹר לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט, ח): "וְאֵךְ אֶת דְּמָכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם" - מִיד גִּפְשׁוּתֵיכֶם - "אֲדַרְשׁ". רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי חֵלְפָאִי בֶּן אֲגָרָא, שֶׁאָמַר מִשֵּׁם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מְתִלַּשׁ בְּשַׁעְרוֹ, מְקַרֵּעַ אֶת כְּסוּתוֹ, מְשַׁבֵּר אֶת כְּלָיו, מְפִזֵּר אֶת מְעוֹתָיו בַּחֲמָתוֹ - יֵהֵא בְּעֵינֶיךָ בְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁאֵלֹו אָמַר לוֹ יִצְרוּ: 'לֵךְ וְעַבֵּד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים' - הִיָּה עוֹבֵד, שֶׁכֵּךְ הִיא עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְרָהֶר. הָאוֹמֵר: 'סִמָּא אֶת עֵינֵי שְׁהוִיקְתַּנִּי'; 'קָטַע אֶת יָדִי שְׁהוִיקְתַּנִּי' - פְּטוֹר. אֲנָסוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְנָטְלוּ מִמוֹנֵו בְּפָנָיו - פְּטוֹר. נָטַל וְנָתַן לָהֶן - הָרִי זֶה חֵיב.

פרק עשירי

א. הגזיל את הפרה ועברה אצלו, ושנתה ושלשה, אפלו ארבעה וחמשה פעמים. וכן הגזיל את הרהל ונטענה אצלו וגזלה, אפלו ארבעה וחמשה פעמים. עז וחלבה, אפלו ארבעה וחמשה פעמים - משלם בשעת הגזלה. רבי שמעון אומר: רואין אותן באלו הן שומות אצל אחרים. גזל צמר ולבנו, טווי ולבנו, פשתן ונקהו. אבנים ושיפן - משלם בשעת הגזלה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל דבר שהשביח הגזלן - יד הגזיל על העליונה. רצה - משלם בשעת הגזלה. רצה - אומר לו: 'הרי שלך לפניך'.

ב. גזל עבדים והזקינו, אילנות והזקינו, פרות והרקיבו, בית ונתננע, מטבע ונפסל, יין ונתננע, תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעבדה בה עברה, אומר לו: 'הרי שלך לפניך'. עבדים והזקינו, ומכרן. אילנות והזקינו וקצצן. פרות והרקיבו, ומכרן. בית ונתננע ונתצו. מטבע ונשוף. יין ונתננע ושפכו. יין ונתננסך ושפכו. תרומה ונטמאת ושרפה. חמץ ועבר עליו הפסח ושרפו. בהמה ונעבדה בה עברה ונסקלה - משלם בשעת הגזלה. זה הכלל: כל גזלה שהיא בעינה, ולא שנה אותה מברייתה - אומר לו: 'הרי שלך לפניך'. ואם שנה אותה מברייתה - משלם בשעת הגזלה. והננב לעולם משלם בשעת הגנבה. הגזיל את המריש ובנאו בבירה; בית שמאי אומרים: יקעקע

את הבירה ויטל את הפריש. ובית הלל אומרים: מחשב כל מה שהיה שנה, ונותן לבגליו, מפני תקנות השבים.

ג. היורד לחורבתו של חברו ובנאה שלא ברשות, וכשהוא יוצא, אומר: 'תן לי עצי ואבני' - אין שומעין לו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בית שמאי אומרים: הרשות בידו. ובית הלל אומרים: אין שומעין לו. היורד לחורבתו של חברו, ובנאה שלא ברשות - שמין לו וידו על התחתונה. היורד ברשות, שמין לו וידו על העליונה. כיצד ידו על העליונה? אם השבח יתר על הוצאה - נותן לו את השבח, ואם הוצאה יתרה על השבח - נותן לו את ההוצאה.

ה. נגר שקבע מסמר בשדה בתבה ובמגדל ונשבר - חיב לשלם, מפני שהוא בנושא שבר. נתן לתרש לעשות לו כסא - ועשה לו ספסל. ספסל ועשה לו כסא - יד הבעלים על העליונה; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: נותן לו דמי עציו. מודה רבי מאיר לרבי יהודה, שאם נותן לתרש לעשות לו כסא נאה, ועשה לו כעור. ספסל נאה ועשה לו כעור - שיד הבעלים על העליונה. והמוליד חטין לטחון ולא לתתו, ועשאן מרסן וסבין. קמח לנחתום ועשאן פת נפולין. בשר לטבח והקדיחו - חיב לשלם מפני שהוא בנושא שבר. רבי שמעון בן גמליאל אומר: נותן לו דמי בשתו ובשת אורחיו. המוסר בהמתו לטבח ונבלה; אמן - פטור. הדיוט - חיב. ונושא שבר - בין זה ובין זה חיב.

המראה דינר לשלחני ונמצא רע - חייב לשלם, מפני שהוא כנושא שטר.

ה. הגזול את חברו שוה פרוטה, ונשבע לו - יוליכנו אחריו אפילו למדי. לא יתן, לו לבנו ולא לשלוחו, אבל נותן הוא לשליח בית דין, ואם מת - מחזיר ליורשיו. רבי שמעון בן אלעזר אומר: בשליח בית דין שעשה גזול ולא שליח בית דין שעשה גזול, לפיכך אם שלח הלה ונמלה - הרי זה זכה. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: במה דברים אמורים? בזמן שהיתה הקרן מרבה על הוצאה, אבל אם היתה הוצאה מרבה על הקרן - הרי זה משלם קרן וחמש בבית דין, ומביא אשם על השבועה.

ו. פרוטה בקרן - מעבב. חצי פרוטה - אין מעבב. חמש - בלאו אין מעבב. מי שזקף החמש - הרי הוא בחמש לכל דבר. הגזול את חברו ונשבע לו - הרי זה משלם קרן וחמש, ומביא אשם. מת הנגזל - משלם הגזול ליורשי הנגזל. קרן וחמש ומביא אשם, מת הגזול - יורשי הגזול משלמים לנגזל קרן, ופטורין מן החמש ומן האשם. מתו הגזול והנגזל - יורשי הגזול משלמים ליורשי הנגזל קרן, ופטורין מן החמש ומן האשם.

ז. ראה גזלתו של חברו בתוך ביתו, ואבדתו של חברו בתוך ביתו, ואמר: 'איני יודע', ונעלמו ממנו, בשעה שנשבע - פטור; שנאמר (ויקרא ה, כב): 'ונשבע על שקר' וגו'.

אמר לבניו: 'גזלה זו של פלוני היא', 'אבדה זו של פלוני היא', בזמן שנשבעין על דעת אביהן - תיבין, על דעת עצמן - פטורין.

ה. הגזול את הרבים - חייב להחזיר לרבים. חמר גזול הרבים מגזול היחיד, שהגזול את היחיד - יכול לפיסו ולהחזיר לו גזלו. הגזול את הרבים - אין יכול לפיסו ולהחזיר להן גזלם. הגזול את הנכרי - חייב להחזיר לנכרי. חמור גזול הנכרי מגזול ישראל מפני חלול השם. הגזול את הנכרי, ונשבע לו ומת - אינו מתכפר לו, מפני חלול השם.

ט. דרש רבי יוסי הגלילי בגזול את הגר, והיה עולה לירושלים, ומעותיו ואשמו בידו, ומצאו, וזקפו עליו במלואו. הביא את אשמו ואחר כך מת הגר - יצא. לא הספיק להביא את אשמו עד שמת הגר - הרי זה צריך להביא. והמעות - זכה בהן. וחכמים אומרים: לא עשה פלום, עד שיתנם לו ויחזר לטלם ממנו. דרש רבי עקיבה בשבא מזפרן: בגזול את הגר ונשבע לו, והיה עולה לירושלים ומעותיו ואשמו בידו, ומת בדרך - הפסך ינתן לבניו, ואשם ירעה עד שישתאב, וימכר, ויפלו דמיו לגדבה, שנאמר (במדבר ה, ח): "מלכד איל הפפרים אשר יכפר בו עליו", מי שצריך כפרה, יצא זה שאין צריך כפרה. נתן את הפסך לאנשי משמר ומת - אין היוצאין יכולין להוציא מידם, שנאמר (שם שם, ט): "איש אשר יתן לפהו לו יתיה", נתן הפסך ליהויריב ואשם לידעה - יחזיר הפסך אחר האשם; דברי רבי יהודה. וחכמים

אומרים: אשם אחר הפסח. אמר רבי: אם כדברי רבי יהודה - יקריבו בני יהויריב את האשם, לא נתכפר לו אלא אם כן קים אשם - יחזיר הפסח מבני ידעיה אצל בני יהויריב, ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר לו. עבר משמרו של יהויריב - יחזיר האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה, ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו. הביא אשמו ולא הביא גזלו - לא יהא ממרס בדרמו עד שיביא גזלו, אלא תעבר צורתו ויצא לבית השרפה. הביא אשמו ולא הביא מעילתו - לא יהא ממרס בדרמו עד שיביא מעילתו, אלא תעבר צורתו ויצא לבית השרפה. מצורע שהביא חטאתו קדם לאשמו - לא יהא ממרס בדרמו, עד שיביא אשמו, אלא תעבר צורתו ותצא לבית השרפה.

י. גזל והחליף, גזל והקדיש, גזל ונתן במתנה, גזל ונתן בהקפה, גזל ופרע את חובו, גזל ושלח סבלונות לבית חמו - הרי זה חייב, והמקבל ממנו - הרי זה פטור. הגזל ומאכיל לבנו ובתו הקטנים, לעבדו ושפחתו הפגעים - פטורין מלשלים. הניח להן אביהן דבר שיש בו אחריות - חייבין לשלים. לבנו ובתו הגדולים, לעבדו ושפחתו העברים - חייבין לשלים. ואם אמרו גדולים: אין אנו יודעים מה חשבון עשה עמכם אבא - פטורין מלשלים.

יא. אין פורטין, לא מתבת המוכסין ולא מכים של גבין, ואין נוטלים מהן צדקה. אבל פורט הוא לו דינר ומחזיר לו את השאר. נתחלפו לו כלים בבית האמן - אינו

רשאי להשתמש בהן, וילך הקה ויבקש את כליו. בבית האכל ובבית המשתה - רשאי להשתמש בהם, וילך הקה מיד ויבקש את כליו.

יב. גנב שנטל מזה ונתן לזה - מה שנטל נטל, ומה שנתן נתן. שטף נהר עצים ואבנים וקורות מזה ונתן לזה, אם נתאשו הפעלים - הרי אלו שפיהם, אם היו הפעלים מרדפין אחריהן, או שהיו במקום אחר - הרי אלו של פעלים. יג. שפך זה את יינו והציל דבשו של חברו - נותן לו שכרו דמי השב אבדה. ואם אמר לו: על מנת שאטל דמי שפך מתוך שפך - חייב לתן לו. פרק זה את עציו והציל פשתנו - נותן לו שכרו דמי השב אבדה. ואם אמר: על מנת שאטל דמי שפך מתוך שפך - חייב לתן לו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: תנאי בית דין הוא, שיהא זה שופך את יינו ומציל דבשו של חברו, ונוטל דמי יינו מתוך דבשו של חברו. ושיהא זה מפרק עצו ומציל פשתנו של חברו, ונוטל דמי עצו מתוך פשתנו של חברו. מאימתי זוכה אדם בנחיל של דבורים? משתכנס לקרפיו. הרי שירד נחילו לתוך גנתו של חברו ואין בעל הגנה מניחו להכנס, שלא לשבר את ירקו - הרי זה יורד על פרחו ומציל נחילו. ואם הזיק - משלם מה שהזיק. רבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה אומר: תנאי בית דין הוא, שיהא זה קוצץ את הספה ומציל נחילו ונוטל דמים, שעל מנת בן הנחיל לישראל את הארץ. שנים שהיו באין במדבר, ביד זה חבית

שֶׁל מִים וּבִיד זֶה חֲבִית שֶׁל דְּבֶשׁ, נִסְדָּקָה חֲבִית שֶׁל מִים - תִּנְאִי בֵּית דִּין הוּא, שְׁיִהְיֶה זֶה שׁוֹפֵךְ אֶת דְּבֶשׁוֹ וּמְצִיל מִיָּמּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּכְשִׁינִיעַ לִישׁוּב - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי דְּבֶשׁוֹ, שֶׁהַמִּים מִתְּיָה בַּמִּדְבָּר, וְאִין הִדְבֵּשׁ מִתְּיָה בַּמִּדְבָּר. פּוֹעֵל וְעָנִי שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן, וְשָׁבְרוּ אֶת הַסֵּפֶה, אִם עָלוּ בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם רְגִילִין לַעֲלוֹת בּוֹ - פְּטוּרִין. וְאִם לֹאוֹ - חֵיבִין. הַגּוֹזֵל אֶת הַשָּׂדֶה וְנִטְלָה אָנָּס - יֹאמַר לוֹ: 'הֲרִי שִׁלְךָ לְפָנֶיךָ'.

י. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שִׁלָּה הֵימָּנוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ בִּישׁוּב - לֹא יִחְזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר. אֲבָל מַחְזִיר לוֹ בַּשִּׁירָה. וְהָאֲבֵרָה - חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בְּכָל מָקוֹם. מִי שָׁבָא בְּדֶרֶךְ, וְהָיָה בִּידוֹ מַעוֹת, וְרָאָה אָנָּס בָּא פְּנִגְדּוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'בֹּא טוֹל אֶת אֵלּוֹ, שְׂאֲנִי חֵיב לָךְ'. אִם קָבַל עָלָיו - פְּטוּר. וְאִם לֹאוֹ - חֵיב. מִשְׁכֵּן לוֹ בֵּית, מִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶה, וְרָאָה דֹלָקָה מִמִּשְׁמֶשֶׁת וּבָאָה בְּתוֹךְ שָׂדֶה, אָמַר לוֹ: 'בּוֹא וְהִצַּל אֶת שְׂאֲנִי חֵיב לָךְ', אִם קָבַל עָלָיו - פְּטוּר. וְאִם לֹאוֹ - חֵיב.

טו. הַגּוֹנֵב טָלָה מִן הַדִּיר וְהִחְזִירוֹ, וְאַחֵר כֶּךָ נִגְנַב כָּל הַדִּיר בָּלֹו, אִם הוֹדִיעוּ בּוֹ לַבְּעָלִים - פְּטוּר. וְאִם לֹאוֹ - חֵיב. הַגּוֹנֵב חֲבִית מִן הַמִּרְתֵּף, וְהִחְזִירָהּ לַמִּרְתֵּף, וְאַחֵר כֶּךָ נִגְנַב כָּל הַמִּרְתֵּף בָּלֹו, אִם הוֹדִיעוּ בּוֹ לַבְּעָלִים - פְּטוּר. וְאִם לֹאוֹ - חֵיב. הִטָּה אֶת הַחֲבִית וְנִטַּל מִמֶּנָּה רְבִיעִית וְנִשְׁבְּרָה - אֵינוֹ מִשְׁלֵם אֲפָא רְבִיעִית. הַגְּבִיחָהּ וְנִטַּל מִמֶּנָּה רְבִיעִית, וְנִשְׁבְּרָה, אוֹ שֶׁהִחְמִיצָהּ - מִשְׁלֵם אֶת הַכֹּל. הַגּוֹנֵב סֵלַע מִן הַכִּים וְהִחְזִירָהּ לַכִּים, וְאַחֵר כֶּךָ נִגְנַב כָּל הַכִּים בָּלֹו, אִם הוֹדִיעַ

בזה לפעלים - פטור. ואם לאו - חיב. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? בזמן שהחזירה לצורחתה, אבל נטלה מן הכים והחזירה לצורח, מצורח והחזירה לבים - הרי זה חיב. הגונב כיוסו של חברו והחזירו לו כשהוא ישן, ונער, והרי כיוס בידו! אם מכיר את שולו - פטור. ואם לאו - חיב. הגונב סלע מחברו בלא יודע, והבליעה לו בחשבון - יצא. "לא תגנבו" (ויקרא יט, יא) - על מנת למיקט. "לא תגנבו" - על מנת לשלם תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה.

טו. בן בג בג אומר: לא יגנוב אדם את שולו מבית אחרים, שפא יראה כגנב. וכן היה בן בג בג אומר: לא יגנוב אדם את שולו מבית הגנב, שפא אף הוא יראה כגנב, אלא משבר את שניו ומוציא את טליתו מידו. גנבים שנכנסו במחתרת ועשו תשובה - כִּלְקֵן חיבין להתחזיר. עשה אחד מהן תשובה - אין חיב לשלם אלא על חלקו בלבד. אם היה מוציא ונותן לפנייהם - חיב לשלם על הכל. 'טל דמי פרתד', 'טול דמי טליתד' - אין שומעין לו. באמת נגנבו או אבדו - נותן לו דמיהן.

פרק אחד עשר

יא. אין מקבלין פקדונות, לא מן הנשים ולא מן העבדים, ולא מן הקטנים. קבל מן האשה - יחזיר לאשה.

מיתה - יחזיר לבעלה. קבל מן העבד - יחזיר לעבד. מת - יחזיר לרבו. קבל מן הקטן - עושה לו בהן סגולה. מת - יחזיר לאביו. ובקן, אם אמרו בשעת מיתה - ינתן לפלוני שכן שאלו - יעשה מפרש בפרושו. הכן שנושא ונותן משל אביו. וכן העבד שנושא ונותן משל רבו - הרי הן של אב, הרי הן של רבו. אם אמרו בשעת מיתה ינתנו לפלוני שכן שאלו - יעשה מפרש בפרושו.

יב. האומר 'תנו מאתים דינר לבית הכנסת', 'תנו ספר תורה לבית הכנסת' - ינתנו לבית הכנסת הרגיל בו. ואם היו שנים והיה רגיל בשתייהן - ינתנו לשתייהן. האומר 'תנו מאתים דינר לעניים' - ינתנו לעניי אותה העיר. רבי אחא אומר: לעניי כל ישראל. האומר 'תנו שדה פלונית לעניים'. לקט שכחה ופאה - לעניי אותה העיר, 'לעניי עיר פלונית' - לקט שכחה ופאה לעניי עיר אחרת. הכן שהיה אוכל משל אביו וכן שהיה אוכל משל רבו - קוצץ ונותן פרוסה לבנו ולעבדו של אוהבו, ואינו חושש משום גזל של בעל הבית שפך נהגו.

ג. לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה, ואין לוקחין פרות יינות שמנים וסלתות, לא מן הנשים, לא מן העבדים, ולא מן הקטנים. אבא שאול אומר: לוקחין מן האשה בחמשה דינרין, כדי שתקח בהן כפה לראשה. גבאי צדקה נוטלין מהן דבר מועט בצדקה, אבל לא דבר מרבה.

ה. אין לוקחין, לא שמן במועט, ולא זיתים במועטין, אבל לוקחין מהן שמן במדה וזיתים במדה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לוקחין מן הנשים זיתים בגליל העליון, שפעמים שאדם בוש להיות יושב על פתח חנותו, ונותן לאשתו ומוכרה. הן שמוכר בשוק, וכן העבד שמוכר בשוק - מתר לקח מהן. ובקץ שאמרו להטמין אסור. שומר פרות יושב ומוכר וסלו לפניו, יושב ושוקל ותורטני לפניו - מתר לקח מהן. ובקץ שאמרו להטמין אסור. אין לוקחין מן הרועין, לא עזין ולא גזין ולא תלושין של צמר, אבל לוקחין מהן תפורים - שהתפורים שקהן. ולוקחין מהן חלב וגבינה במדבר, אבל לא בישוב. בכל מקום לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן. ארבעה וחמשה גזין, אבל לא שתי צאן ולא שתי גזין. רבי יהודה אומר: לוקחין מהן ביתיות ואין לוקחין מהן מדבריות. כללו של דבר, כל שגונב הרועה ואין בעל הבית יודע בו - אסור לקח ממנו. וכל שאי אפשר לו אלא אם כן בעל הבית יודע בו - מתר לקח אותו. אין שוכרין בהמה מן הרועין, ולא בלים מן בעלי אמניות. אין שואלין בהמה מן הרועין, ולא בלים מן בעלי אמניות - הן עצמן מתרין להשתמש בהן. ובלים הנמכרים לשם חדשים - אסור להשתמש בהן.

ה. אין לוקחין מן הנגרדי - לא קוצין, ולא עירין, ולא סנקאנין, ולא שירי פקעיות. אבל לוקחין ממנו בגד מנמר שתי, טווי וארוג. אין לוקחין מן הצבע, לא אותות

ולא דגמאות, ולא תלושין של צמר. אבל לוקחין הימנו צמר צבוע - טווי שתי וערב. אין לוקחין מן הסורק, מפני שאינן שש. מקום שנהגו להיות שש - הרי אלו שש. בכל מקום לוקחין ממנו פר מלא מוכין, וכסת מלאה מספחות, ולוקחין מן הבובס, מוכין מפני שהן שש. ולא יסרק את הבגד לשתי אפא לערבו. ולא יהא נותן בבגד יתר משלשה חוטין, ושני חוטין העליונים - הרי אלו שש. אם היה שחור על גבי לבן - נוטל את הכל והן שש. ישעיה איש טיראה היה נוהג בחסידות ונוטל את הכל. אם עתיד להשוותו, אפלו מותר - משוהו לארבו ואין משוהו לרחבו, מה שחרש - מוציא במעצד. והנפסק במגרה - הרי אלו שש בעל הבית. מתחת המקדח ומתחת הרהיטני ונגרר במגרה - הרי אלו שש. הנותן עורות לעבד. הקצוצין והתלושין - הרי אלו שש בעל הבית. והיוצא עם שטף המים - הרי אלו שש. החיט ששיר מן החוט פחות ממלא מחט, ומטלית פחותה משלש על שלש, והנותן עורות לעבדן כדן אצל בעל הבית - הרי אלו שש בעל הבית. מסתתי אבנים, מפסקי גפנים, מנקפי הגין, מנפשי זרעים, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן - אסורים משום גזל. אין בעל הבית מקפיד עליהן - מתריין משום גזל. השוכר את הפועל לנפק עמו בהגין ולזמר עמו בפזמרות. מקום שנהגו להיות שש - הרי אלו שש, שש בעל הבית - הרי אלו שש בעל הבית. ואין משנין ממנהג המדינה.

מסכת בבא מציאה

פרק ראשון

א. שנים או חזין בטלית, זה נוטל עד מקום שתפוס, וזה נוטל עד מקום שתפוס. במה דברים אמורים? בזמן שהיו שניהם תופסין בה, אבל אם היתה בידו של אחד מהן - המוציא מחברו עליו הראיה. זה אומר: 'בפה שלי', וזה אומר: 'שליש שלי'. האומר 'בפה שלי' - ישבע שאין לו בה פחות מחמשה חלקים. והאומר 'שליש שלי' - ישבע שאין לו בה פחות משתות. כללו של דבר, אין נשבע אלא על חצי מוענו בלבד.

ב. שנים שהיו מושכין את הנמל ומנהיגין את החמור, או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג במדה הזאת; רבי יהודה אומר: המושך את הנמל והמנהיג את החמור - חרי זה זכה.

ג. האומר 'זכה לי ביתי במציאה שתפל לתוכו היום' - לא אמר כלום. יצא לו שם מציאה - דבריו קיימין.

ד. מצא שמרי חוב שאין בהם אחריות נכסים, בזמן שפלוה מודה - יחזיר למלוה. אם לא - לא יחזיר לא לזה

ולא לזה; דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר: שטר שיש בו אחריות נכסים - גובה מנכסים משעבדין, ושאינ בו אחריות נכסים - גובה מנכסים בני חורין. וחכמים אומרים: זה וזה לא יחזיר, מפני שזה וזה גובה מנכסים משעבדין.

ה. **מצא גט אשה, בזמן שהאיש מודה - יחזיר לאשה. אם לאו - לא יחזיר לא לזה ולא לזה.** גט שחרור, בזמן שהרב מודה - יחזיר לעבד. ואם לאו - לא יחזיר, לא לזה ולא לזה. אונקילוסאי, בזמן שהלזה מודה - יחזיר למלזה. ואם לאו - לא יחזיר, לא לזה ולא לזה. דיתקאות ופתיקאות ומתנות בזמן שהנותן מודה - יחזיר למקבל. ואם לאו - לא יחזיר לא לזה ולא לזה. שטרי מקח וממכר, שטרי אריסות וקבלנות בהמה - הרי זה לא יחזיר, לא לזה ולא לזה.

ו. **גזרי דין ופרוזבולין - הרי זה יחזיר, לפי שכתובין על שמו, בין שמצאן בשוק, ובין שמצאן בין שטרותיו של אביו. כללו של דבר: אם יש עמהן סמפונות - יעשה מה שבסמפונות. הודאת בעל דין כמאה עדים. אימתי? בזמן ששענו והודה, אבל אם הודה מפי עצמו - יכול לחזור בו, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. הודאת בעל דין כמאה עדים, והשליש נאמן משניהן. זה אומר כה, וזה אומר כה, והשליש אומר כה - השליש נאמן. אימתי? בזמן שהשלישות יוצא מתחת ידו, אין השלישות יוצא מתחת ידו - הרי הוא באחד מכל אדם. נאמן בעל המקח**

לומר: 'לזה מכרתי את מקחי'; אימתי? בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו. אין המקח יוצא מתחת ידו - הרי הוא באחד מכל האדם. נאמן הדין לומר: 'לזה זכיתי ולזה חיבתי'; אימתי? בזמן שהדין לפניו, אבל אין הדין לפניו - הרי הוא באחד מכל האדם.

ו. וסמפון שיש עליו עדים מתקנים בחותמיו, ושאין עליו עדים ויוצא מתחת ידי שלישי, אחר חתום שטרות - בשר. איזהו אחר חתום שטרות? איך אני פלוני בן פלוני מקבל אני עלי כל מה שכתוב בשטר זה, והעדים למטה - בשר.

ח. איזו היא אגוד של שטר? שלשה קשורין זה בזה. איזהו תבריך של שטר? כל שחוט או משיחה או דבר אחר ברוך עליו מבחוץ. איזו חפיסה? - זו חמת קטנה. שנים שהיו תפוסים בשטר, זה אומר: 'שלי הוא ואבד ממני', וזה אומר: 'בידי הוא ופרעתי לך' - יתקנים שטר בחותמיו; דברי רבי. ורבי שמעון בן גמליאל אומר: יחלקו.

ט. שנים שנתעצמו זה בזה, ואמר אחד מהן לחברו: אם לא באתי מבן ועד יום פלוני, יהא לך בידי כך וכך. הגיע זמן ולא בא - יתקנים התנאי; דברי רבי יוסי. אמר רבי יהודה: היאך זוכה בדבר שלא בא לתוך ידו? אלא ינתחנו. משכן לו בית, משכן לו שדה, ואמר לו: אם לא נתתי לך מבן ועד יום פלוני - אין לי בידיך כלום.

הגיע הזמן ולא נתן - יתקיים התנאי; דברי רבי יוסי. אמר רבי יהודה: היאך זכה זה בדבר שאינו ששלו? אלא ינתחנו. מודה רבי יוסי, בשנים שהיו עוררין על הבית ועל השדה, ואמר אחד מהן: אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום. הגיע זמן ולא בא - באמת אמרו שאבד את זכותו. הנותן ערבון לחברו על הבית ועל השדה, ואמר לו: אם לא נתתי לך מכן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום, והנה בותב לו: אם אחזור בך - תריני כופל לך ערבונה, והגיע זמן ולא נתן - יתקיים התנאי; דברי רבי יוסי. אמר רבי יהודה: היאך זכה זה בדבר שאינו ששלו? אלא נותן לו ערבון ששלו. אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? בזמן שאמר לו ערבוני יקון, אבל לקח הימנו בית או שדה במאה מנה, אפילו לא נתן לו מהן אלא שלשה מנה - הרי השדה קנינה לו, ומחזיר לו את השאר. אפילו לאחר שלש שנים. הנותן ערבון לחברו על הבית, ועל השדה, כל המשנה וכל החזור בו - ידו על התחתונה. חזר בו המוכר - יד הלוקח על העליונה. רצה לטול רביע בקרקע - נוטל. רביע במעות - נוטל. והשאר גובה מן העדיות. חזר בו לוקח - יד מוכר על העליונה. רצה לתן רביע בקרקע - נותן. רביע במעות - נותן, והשאר גובה מן הזבורית.

י. המפקיד שטרות אצל חברו, אף על פי שאינן כתובין בשמו - הרי זה יחזיר את ששלו. מת - ינתן

לְיוֹרְשָׁיו. וְאִם אָמַר בְּשַׁעַת מִיתָה יִנָּתְנוּ לְפָלוֹנִי שָׁהֵן שָׁלוּ -
 יַעֲשׂוּ מִפְּרֹשׁ כְּפִרוּשׁוֹ. הַמְלִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן, וְאָמַר
 לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לָךְ מִכֶּן עַד יוֹם פָּלוֹנִי - אֵין לִי בִידָךְ
 כָּלוּם. הִנִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן - הִנִּיעָו. מִשְׁכּוֹן, בֵּין רֶעַ בֵּין יָפֵה.
 לָוֶה הֵימְנוּ אֶלְפֵי דִינָר בַּשָּׁטֶר וּפְרַע לוֹ מֵהֵן שְׂמִנָּה מֵאוֹת
 זוּז - הָרִי זֶה מְקַרֵּעַ לוֹ שָׁטְרוֹ הָרֵאשׁוֹן, וְכוֹתֵב לוֹ שָׁטֶר שֶׁל
 מֵאֲתָיִים זוּז; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: הַשָּׁטֶר
 בְּמִקְוָמוֹ וְהִקְּהָ כּוֹתֵב לוֹ: הִתְקַבְּלָתִי מִמָּךְ שְׂמִנָּה מֵאוֹת זוּז
 - מִפְּנֵי שְׁמֵרַע כָּחוֹ בְּשָׁנֵי דְבָרִים, שְׂאִינוּ כּוֹפֵה אֶת לְבוֹ
 לְפָרַעַן לוֹ, וְשֹׂאִין יָכוֹל לִגְבוֹת מִנְכָּסִים מִשְׁעָבְדִין. שְׁנַיִם שָׁלוּ
 בַּשָּׁטֶר אֶחָד, וּפְרַע אֶחָד מֵהֵן אֶת שָׁלוּ, הַשָּׁטֶר בְּמִקְוָמוֹ וְהִקְּהָ
 כּוֹתֵב לוֹ: הִתְקַבְּלָתִי אֶת שְׁלָךְ.

פֶּרֶק שְׁנִי

א. מוֹדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר בְּכָלִי אֲנִפּוּרִיא שְׂמִשְׁתַּמְשִׁין
 בָּהֶן וְחִיב. וְאֵלּוֹ הֵן כָּלִי אֲנִפּוּרִיא: בְּדֵי מְחֻטִּין
 וְצִנּוּרִיוֹן, וּמִחְרוּזוֹת שֶׁל קַרְדָּמוֹת. וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל אֵלּוֹ שְׂאֵמְרוּ - הָרִי אֵלּוֹ שָׁלוּ. אֵימָתִי?
 בְּזִמָּן שְׂמִצָּאֵן אֶחָד אֶחָד, אֲבָל אִם מִצָּאֵן שְׁנַיִם שְׁנַיִם - חֵיב
 לְהַכְרִיז. וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַמְצִיל מִפִּי
 הָאֵרִי, וּמִפִּי הַזָּאֵב, וּמִפִּי הַדּוֹב, וּמִשְׁלוּלִיתוֹ שֶׁל יָם, וּמִשְׁלוּלִיתוֹ

שֶׁל נָהָר. הַמוֹצָא בְּאֶסְרֵיטָא וּבְפִלְטָא גְדוֹלָה - הֵרִי אֵלֹו
שֶׁלֹו, מִפְּנֵי שֶׁהִבְעִילִין מִתֵּיאַשִּׁין מֵהֶן.

ב. מִצָּא חֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר, וּמַחְרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים, וְחֲבִיּוֹת שֶׁל
יֶיִן, וְשֶׁל שֶׁמֶן, וְשֶׁל תְּבוּאָה, וְשֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, וְשֶׁל
זֵיתִים - אֵין חֵיב לְהִכְרִיז. כְּתוּב בְּחֶרֶשׁ וְנִתּוֹן עַל פִּי חֲבִית,
בְּנֵיר וְנִתּוֹן עַל פִּי עֲגוּל - חֵיב לְהִכְרִיז. מִצָּא כְּרִיכוֹת בְּרִשּׁוֹת
הַיָּחִיד - חֵיב לְהִכְרִיז. בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים - אֵין חֵיב לְהִכְרִיז.
הָאֱלוּמוֹת, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים - חֵיב
לְהִכְרִיז. מִצָּא פְּרוֹת צְבוּרִין - חֵיב לְהִכְרִיז. מְפֹזְרִין - אֵין
חֵיב לְהִכְרִיז. מְקַצֵּתֵן צְבוּרִין וּמְקַצֵּתֵן מְפֹזְרִין - חֵיב לְהִכְרִיז.
מִצָּא מַעוֹת עֲשׂוּיֹת מְגִדְלוֹת - חֵיב לְהִכְרִיז. מְפֹזְרוֹת - אֵין
חֵיב לְהִכְרִיז. מְקַצֵּתֵן מְגִדְלִין וּמְקַצֵּתֵן אֵין מְגִדְלִין - חֵיב
לְהִכְרִיז. וְכַמָּה הוּא מְגִדֵּל? שֶׁלֹּשׁ מִטְבְּעוֹת זֶה עַל גְּבִי זֶה.
מִצָּא כָּלִי וּלְפָנָיו פְּרוֹת, כִּים וּלְפָנָיו מַעוֹת - חֵיב לְהִכְרִיז.
מְקַצֵּתֵן כָּבֵלִי וּמְקַצֵּתֵן בָּאָרֶץ, מְקַצֵּתֵן בְּכִים וּמְקַצֵּתֵן בָּאָרֶץ -
חֵיב לְהִכְרִיז. מִצָּא דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ סִימָן, בְּצֵד דָּבָר שֵׁשׁ
בּוֹ סִימָן - חֵיב לְהִכְרִיז. אִם בָּא בַּעַל סִימָן וְנִטַּל אֶת שֶׁלֹו
זָכָה זֶה בְּדָבָר שֵׁשׁ בּוֹ סִימָן.

ג. הַמוֹצָא סָלַע, וְאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: 'סָלַע זֶה חֲדָשָׁה הִיא';
'נִירוֹזִית הִיא'; 'שֶׁל מֶלֶךְ פְּלוֹנִי הִיא' - לֹא אָמַר
כְּלוּם, שֵׁשׁ בּוֹ סִימָן לְמִטְבֵּעַ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֶפְלֹו שָׁמוֹ כְּתוּב
עָלֶיהָ - לֹא אָמַר כְּלוּם, אֶלָּא הֵרִי הִיא שֶׁל מוֹצָאָה. מִצָּא
בְּאִשְׁפָּה - חֵיב לְהִכְרִיז, שֶׁדֶּרֶךְ הָאִשְׁפָּה לְהַטְלִיל.

ה. **מָצָא בָּגֵל או בְּכֵתֶל יֶשֶׁן** - הָרִי אֵלָיו שָׂשׂוֹ, שִׁיבֹול לומר: של אֲמֹרִיין הֵן. **מָצָא בַּחֹר או בְּכֵתֶל חָדָשׁ, מִחֲצִיו וְלַחוּץ** - שָׂשׂוֹ. **מִחֲצִיו וְלִפְנִים** - שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. **אִם הָיָה מִפְּשָׁשׁ בָּלוּ לַחוּץ** - אֵף מָה שִׁחֲצִיו וְלִפְנִים שָׂשׂוֹ. **אִם הָיָה מִפְּשָׁשׁ בָּלוּ לִפְנִים** - אֵף מָה שִׁחֲצִיו וְלִפְנִים שָׂשׂוֹ. **אִם הָיָה מִפְּשָׁשׁ בָּלוּ לִפְנִים** - אֵף מָה שִׁחֲצִיו וְלַחוּץ שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. **מָצָא בֵּין פָּצִים, מִן הָאֲגוּף וְלַחוּץ** - שָׂשׂוֹ. **מִן הָאֲגוּף וְלִפְנִים** - שָׁל בַּעַל הַבַּיִת.

ה. **מָצָא בְּבֵית, אִם שָׂרוּ בוֹ אוֹרְחִין לְפָנָיו** - הָרִי אֵלָיו שָׂשׂוֹ. **וְאִם לֹא** - הָרִי אֵלָיו שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. **מָצָא בָּהּ בַּחֲנוּת, עַד מְקוֹם שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי אָדָם רְגִילִין לִפְנֵים** - הָרִי אֵלָיו שָׂשׂוֹ. **יֵתֵר עַל כֵּן** - הָרִי אֵלָיו שָׁל בַּעַל הַבַּיִת. **הַלּוֹקֶחַ בְּהִמָּה מִחֲבֵרוֹ וּמָצָא עָלֶיהָ דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה** - חֵיב לְהַכְרִיז. **הַמּוֹצֵא שְׁוֶה פְּרוּטָה** - חֵיב לְהַכְרִיז. **פְּחוּת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה** - אֵין חֵיב לְהַכְרִיז, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב, ח): "שְׁלֹמָה"; **מָה שְׁלֹמָה מִיִּחְדָּת דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה** חֵיב לְהַכְרִיז, כִּךְ כָּל דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה - חֵיב לְהַכְרִיז. **פְּחוּת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה** - אֵין חֵיב לְהַכְרִיז.

ו. **בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל תְּבֵא וְנוֹתֵן סִמְנִיָּה** - הָיָה נוֹטְלָהּ. **מִשְׁרְבוֹ תְּרֵמָאִין** - הִתְקִינוּ שִׂיחָא זֶה נוֹתֵן סִמְנִיָּה וּמִבֵּיא רְאִיָּה שְׂאִינוּ רַמָּאי. **בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מְכַרְזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ רְגָלִים, וְאַחֵר תְּרֵגָל הָאֲחֵרוֹן שִׁבְעָה יָמִים. וּמִשְׁתַּרְבַּ בֵּית**

המקדש התקינו שיהיו מכריזין עליה שלושים יום. ומן הספנה ואילך התקינו, שיהא מודיע לשכניו ולקרוביו ולמידעיו ולאנשי עירו, ודיו.

ו. המוציא מציאה, אם יש בה כדי להחזיר לבעלים בשנה פרוטה ולגבות שכרה ממנה - מטפל ממנה. ואם לאו - מניחה במקומו. איזו היא אברה? מצא קרדס באסרטיא וטלית באסרטיא ופרה רועה בין הזרעים - הרי זו אברה. טלית מנחת בצד הגדר. וחבית מנחת בין הגדר וחמור רועה בין עשבים - אין זו אברה. מצאן שלשה ימים זה אחר זה - הרי זו אברה.

ה. כל דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור - יעשה ויאכל. לא יעשה בה יותר ממה שהן אוכלין. כל דבר שאין עושה ואוכל, כגון אונזין ותרגולין - מטפל בהן שלשה ימים. בעגלין ובסחין שלושים יום. יתר על כן - מוכרן בבית דין. מצא ספרים - קורא בהן אחד לשלשים יום. לא יקרא בהן את הפרשה וישנה, ולא יקרא בהן את הפרשה ויתרגם, ולא יקראו שלשה בברך אחד. ולא יפתח בספר יותר משלשה דפין. סומכוס אומר: בחדשים אחד לשלשה ימים. בישינים אחד לשנים עשר חדש. כלי כסף משתמש בהן בצונן, אבל לא בחמין, מפני שמשחירן. כלי נחשת משתמש בהן בחמין, אבל לא באור מפני שהוא משחקן. מגרפות וקרדמות - משתמש בהן בדבר הרך

אבל לא בדבר הקנשה. מגרפה, גורף בה את הטיט. מדיחה ומניחה במקומה. קרדמות, מבקיע בו את העצים, ובלבד שלא יבקע בו לא צנן ולא זית. וכשם שאתה אומר באברה - כך אתה אומר בפקדון.

ט. המפקיד כסות אצל חברו - מנערה אחת לשלשים יום, שומחה לצרכה אבל לא לכבודו. אם היתה מרבה - נוטל שכרו ממנה. המוציא בהמת חברו - חייב לטפל בה. עד מתי חייב לטפל בה? עד שיכניסה לרשותו. הכניסה למקום שיראנה - לא יטפל בה. נגנבה או אברה - חייב באחריותה. לעולם חייב באחריותה עד שיכניסנה לרשותו. הכניסה לגנתו או לחורבתו, ואברה או נגנבה - פטור.

י. מצא חמור טעון חמין, או דברים האסורים - אין מחיבין אותו לנע בהן. זה הכלל, כל העושה בתוך שלו - הרי זה נזקק לו. וכל שאינו עושה בתוך שלו - אין נזקק לו. אם היה חמורו נפלן - פורק עמו אפילו מאה פעמים, רשאי להקל את הפרסה ולגבות שכרו הימנו, אין מחיבין אותו להיות עומד ומחזיר, מפרק ומטעין, שנאמר (שמות כג, ה): "כי תפגע וכי תראה"; יכול שנים ושלשה מיל, תלמוד לומר: "כי תפגע", יכול אפילו בתוך ארבע אמות, תלמוד לומר "כי תראה", שערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל, וזה הוא רים.

יא. **אזהב** לטעון ושוניא לפרק - מצוה לפרק עם השוניא, שפלא לשכר^א את לבו. שוניא שאמרו - שוניא שבִּישְׂרָאֵל, לא שוניא שבְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. רָאָה חֲמוּרוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חֵיב לְטַפֵּל בּוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁמִטָּפֵל בְּשֵׁל יִשְׂרָאֵל. אִם הָיָה טֵעוּן יוֹן נֶסֶךְ - אֵין רִשְׁאֵי לָנַע בּוֹ. רָאָה מִים שֶׁהֵן שׁוֹטְפִין וְהוֹלְכִין חֵיב לְגַדְּרָן. זֶה הַכָּלָל, כָּל דֶּבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם חֲסָרוֹן בִּים - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "הָשֵׁב אֲבֹדָה".

יב. **מצוה** מן התורה לפרק, אבל לא לטעון. רבי שמעון אומר: אף לטעון, שנאמר (שמות כג, ה): "עמו" - עמו על גבי החמור; דברי רבי שמעון. וחכמים אומרים: "עמו" אתה בשכר. וכשם שמצוה על בהמת עצמו כך מצוה על בהמת חברו. חברו שטעה - תופסו בידו, ומפסגו בשדות ובכרמים, עד שמגיע לעיר או לדרך. וכשם שמצוה על ידי חברו כך מצוה על ידי עצמו. הוא עצמו שטעה מפסג בשדות ובכרמים עד שמגיע לדרך או לעיר, שעל מנת בן הנחיל יהושע לישראל את הארץ.

יג. **אבדת רבו ואבדת אביו** - אבדת רבו קודמת לאבדת אביו. ואם היה אביו שקול ברבו - אבדת אביו קודמת לאבדת רבו. ואיזהו רבו? שֶׁלְמָדוֹ תוֹרָה וְלֹא שֶׁלְמָדוֹ

א. בכ"ע הגירסא 'כדי לשכר את לבו', כלומר לשכר את יצרא דלכא (כמו "לב נשכר ונדכה") ולפשט העקמומיות של שגאה מלבו. ואולי לפי גרסתנו יש לפרש "לשכר" מלשון "כל עשי שכר" (שע"ה יט, י) מלשון "ויסכרו כל מעינות", שגה סתימה, והיננו שקאמר "שלא לשכר את לבו" שלא לסתום את לבו, שהשגאה אצורה בו, אדרבה, יש לפתח פתח שהשגאה תפוג מלבו (חיון יחזקאל).

אומנות. ואי זה? זה רבו ששמדו ופתח לו תחלה. היה רבי מאיר אומר: רבו ששמדו חכמה ולא רבו ששמדו מקרא. רבי יהודה אומר: כל שרב תלמודו ממנו. רבי יוסי אומר: כל שהאיר עיניו במשנתו. אבדת אביו ואבדת אמו - אבדת אביו קודמת לאבדת אמו. אימתי? בזמן שהיא תחתיו אבל אינה תחתיו - שניהם שוין. אבדת האיש ואבדת האשה - אבדת האיש קודמת לאבדת האשה. והעובדי בוכבים והרועים בהמה דקה ומגדליה - לא מעלין ולא מורדין. המומרים לעבודת בוכבים והמסרת - מורדין ולא מעלין.

פרק שלישי

א. אין השואל רשאי להשאיל, ולא השוכר רשאי להשכיר, ולא השואל רשאי להשכיר, ולא השוכר רשאי להשאיל, ולא זה שמפקדין אצלו רשאי להפקידן אצל אחר, אלא אם כן נתן לו בעל הבית רשות. השואל פרה מחברו ונגנבה, וקדם השואל ושלם, ואחר כך נמצא הנגב - משלם תשלומי כפל לשואל, ותשלומי ארבעה וחמשה לשני. השוכר פרה מחברו, ונגנבה או אבדה, ואומר: 'הריני משלם ואיני נשבע'. שלם ואחר כך נמצא הנגב - משלם תשלומי כפל ארבעה וחמשה לשני. המפקיד פרה אצל

חברו ונגנבה או אבדה, ואמר הקהל: 'הריני משלם לך בלא שבועה', ואחר כך נמצא הגנב - משלם תשלומי כפל לראשון ותשלומי ארבעה וחמשה לשני.

ג. המוזכר פה לחברו ונגנבה, זה אומר: 'ברשותך נגנבה', וזה אומר: 'ברשותך נגנבה' - יחלקו. נמצא גנב, זה אומר: 'ברשותו נגנבה'. וזה אומר: 'ברשותו נגנבה' - יחלקו. האומר: 'מנה אני חיב, ואיני יודע אם לפלוני ואם לפלוני' - נותן לזה מנה ולזה מנה - שהודה מפי עצמו. אומר לשנים: 'גזלתי את אחד מכם מנה, ואת אחד מכם מאתים, ואיני יודע איזה מכם' - נותן לזה מאתים ולזה מאתים. ואם לאו - היה לו לשתק, זה אומר: 'מאתים שדי', וזה אומר: 'מאתים שדי' - נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר לא יתן להם עד שיעשו ביניהם פשרה. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים. בשעת התביעה, זה אומר: 'מאתים שדי' וזה אומר: 'מאתים שדי' - נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מנח עד שיבא אליהו. אמר רבי יוסי: אם בן, מה הפסיד הרמאי? אלא הכל יהא מנח עד שיבא אליהו, ובן שני בלים - אחד גדול ואחד קטן.

ג. המפקיד פרות אצל חברו, אפלו הן אבודין - לא ינע בזה, לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשרות על מקום אחר. רבי שמעון בן גמליאל אומר:

באבודין ומכר בפני בית דין, מפני שהוא במשיב אברה
לבעלים. המפקיד פרות אצל חברו והרקיבו, וזן והחמיין,
שמן והבאיש, אפילו הן אבודין - לא ינע בהן. ודברי רבי
מאיר. וחכמים אומרים: עושה אותן דמים בבית דין.
מוכרן לאחרים ואין מוכרן לעצמו. פיוצא בו, גבאי צדקה
שלא מצאו עניים לחלק להן את הפת, מוכרין לאחרים
ואין מוכרין לעצמן. גבאי צדקה פורטין לאחרים ואין
פורטין לעצמן.

ה. המפקיד פרות אצל חברו - הרי זה יוציא לו חסרונות.
במה דברים אמורים? בזמן שערבם עם פרותיו,
אבל אם היו מנחין בפני עצמן, יאמר לו: 'הרי ששך לפניך'.
אחד מערב ואחד קורא שם מעשר שני במגורה. במתיקה
ושאר מיני קטניות לא נתנו להן חכמים שעור. אמר בן
עזאי: החזק כחו של רבי עקיבא שנתן שעור לאלו, ולא
נתן שעור לאלו. אמר רבי יוחנן בן נורי: מה אכפת להן
לעכברין? אוכלין בין מהרבה בין מקמעה! אין יוציא לו
חסרונות אלא לבד. אמר רבי יהודה: במה דברים
אמורים? בזמן שמדד לו מתוך ביתו, אבל מדד לו מתוך
גרנו - אין יוציא לו חסרונות מפני שהן מותרות. אמרו
לו: לא! מפני שהן מתפוררות אלא מפני שהן אוברות. וכן
היה רבי יהודה אומר: לא אמרו שמרים ודבר אחר אלא

בְּשֶׁמֶן בְּלֶבֶד, שְׁפָעִים שְׁאָדָם לֹקֵחַ מִחֵבְרוֹ שֶׁמֶן מִזְקָק
בְּלֹא פְקֻטִין.

ה. שָׁאֵל רַבִּי יוֹסִי לַחֲכָמִים: הֲרִי שֶׁהִפְרִישׁ עֶשֶׂר בֹּרִין לְמֵאָה,
וּמָרַד אֶת הַמַּעֲשֵׂר וּפָחַת מִהֵן, מָה הוּא? אָמְרוּ
לוֹ: בְּשֵׁם שֶׁפָּחַת מַעֲשֵׂר בְּךָ פָּחַתוּ חֲלִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
פָּחַתוּ חֲלִין - מִתֵּר. מָרַד אֶת הַחֲלִין וְהוֹתִירוֹ, מָהוּ? אָמְרוּ
לוֹ: בְּשֵׁם שֶׁהוֹתִירוֹ הַחֲלִין בְּךָ הוֹתִירוֹ הַמַּעֲשֵׂר. וְאַף עַל פִּי
שֶׁלֹּא הוֹתִיר מַעֲשֵׂר - מִתֵּר. יֵשׁ לוֹ חֲלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וּמִבְּקָשׁ
לְמוֹכְרֵן, אֵיזָה מִהֵן מוֹכֵר תִּתְחַלֶּה? אָמְרוּ לוֹ: מוֹכֵר אֶת הַחֲלִין
וְאַחֵר בְּךָ מוֹכֵר מַעֲשֵׂר שְׁנֵי.

ו. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בַּפְּקָדוֹן. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִלְקָה בְּחֶסֶר
וּבִיתֵהוּ. בֵּיצַד? הַפְּקִיד לוֹ מִשְׁתִּים וְעַמְדוֹ מֵאַרְבַּע,
מֵאַרְבַּע וְעַמְדוֹ מִשְׁתִּים - נוֹתֵן לוֹ מִשְׁתִּים.

ז. הַזֹּהֵב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף, בֵּיצַד? נָתַן לוֹ דִּינָר זָהָב בְּעֶשְׂרִים
וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף - הֲרִי זֶה קָנָה כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא. אֲבָל
אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינָר זָהָב - הֲרִי זֶה לֹא
קָנָה, עַד שֶׁעָשָׂה שִׁימּוּשׁ. הַנְּחַשְׁתׁ קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף, בֵּיצַד?
נָתַן לוֹ שְׁלֹשִׁים דִּינָר בְּדִינָר כֶּסֶף - הֲרִי זֶה קָנָה כָּל מְקוֹם
שֶׁהוּא. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בְּשִׁלְשִׁים אִיסָר -
הֲרִי זֶה לֹא קָנָה, עַד שִׁימּוּשׁ. אֲסִימוֹן קוֹנֶה אֶת הַמַּטְבֵּעַ.
כָּללוֹ שֶׁל דָּבָר, כָּל שֶׁנִּקְנָה - קוֹנֶה. טְלִית קוֹנֶה דִּינָרִי זָהָב.
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵף כִּשְׁאֲמָרוּ טְלִית קוֹנֶה דִּינָרִי זָהָב בְּכָל

מקום - כך הלכה, אבל אמרו: מי שפרע מאנשי דור המבול עתיד לפרע ממי שאינו עומד בדבורו. והנושא ונותן בדברים - אין לו עליו אונאה. אבל אמרו חכמים: כל המבטל את דבריו אין רוח חכמים נוחה הימנו.

ה. אונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, לשתות למקח. עד מתי מתר להחזיר? עד כדי שיראה לתגר או לבקי. הורה רבי טרפון בלוד, האונאה שמונה כסף לסלע, שליש למקח, ושמוחו תגרי לוד. אמר להם: כל היום מתר להחזיר. אמרו לו: יניח לנו רבי טרפון במקומנו, וחזרו לדברי חכמים.

ט. מי שהטל עליו - ידו על העליונה. ביצד? מכר לו חלוק שנה חמש בישש, ידו של לוקח על העליונה, רצה, אומר לו: 'תן לי סלע', רצה, אומר לו: 'הילך חלוקה, ותן לי מעותי'. אבל אם מכר לו שנה שש בחמש - יד המוכר על העליונה. רצה, אומר לו: 'תן לי סלעי'. רצה, אומר לו: 'הילך מעותיך ותן לי חלוקי'. ורבי אומר: לעולם יד המוכר על העליונה, וכשם שהמוכר יכול לחזור בו - כך לוקח יכול לחזור בו. רבי שמעון אומר: המוכר יכול לחזור בו, הלוקח אין יכול לחזור בו, שכתב קבל תהא את מעותיו.

י. סלע, כמה תהא חסרה? ולא יהא ביה אונאה. סלע ארבעה אפרות ודינר איסר; דברי רבי מאיר. רבי

יהודה אומר: סלע - ארבע פונדיונות ודינר - פונדיון. ורבי שמעון אומר: סלע - שמונה פונדיונות, ודינר - שני פונדיונים. יתר על כן אמר רבי יהודה: הנה מוציאה בשויה - הסלע עד שקל. והדינר עד רבע. פחות מכן, אפילו איסר אין להוציאה. לא ימכרנה, לא לתנר, ולא להרג, ולא לחרם, מפני שמרמה בה את אחרים. אבל נוקבה ותולה בצואר. וכשם שאמה אומר בחלין, כך אמה אומר במעשר שני, ובלבד שלא יתבונן להטיל סלע על השני. האונאה - שמונה כסף. במה דברים אמורים? בדינרין ובסלעיהן, אבל בדינרי זהב ובמטבעות של נחשת - הנה מוציאן בשויהן.

יא. עד מתי מתר להחזיר? בברכין - עד כרי שיראה לשלחני. ובכפרים - עד ערבי שבתות, שכן דרך השוק להיות עומד בעירות מערב שבת לערב שבת. האונאה - ארבעה כסף. והטענה - שתי כסף. במה דברים אמורים? בזמן שמכר לו סתם, אבל אם קצץ עמו - אין כלום אחר הקציצה.

יב. הנזשא ונותן באמונה, והאומר לחברו: 'על מנת שאין לך עלי אונאה' - אין לו עליו אונאה. לא יהא מוכר לו את היפה בשויה, ולא את הרעה באמונה, אלא או שתיהן בשויהן או שתיהן באמונה. מחשב עמו שכר חמור, שכר החמור, שכר הפנדק, ולא יהא מחשב עמו שכרו - מפני שנוטל שכרו ממנו.

יג. רבי יהודה אומר: ספר תורה בהמה ומרגלית - אין להן אונאה. ספר תורה - מפני שאין לו דמים. בהמה ומרגלית - מפני שרוצה לזנון. אמרו לו: והלא כל דבר רוצה לזנון! רבי יהודה בן בתירא אומר: הסוס, והשיטוס, והסיף במלחמה - אין להן אונאה. בשם שאונאה במקח - כך אונאה בדברים. ועוד מרבה אונאת דברים מאונאת ממון, באונאת ממון אומר (ויקרא כה, יד): "אל תנונו איש את אחיו". ובאונאת דברים הוא אומר (שם שם, יז): "ולא תנונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך"; "ויראת" ממי שפוקד על אלו.

יד. היו חמורין מבקשין זין ושמן, לא יאמר להן: 'לכו אצל פלוני', והוא לא מבר זין ושמן מעולם. היו חלאין באין עליו ויסורין באין עליו וקובר את בנו, לא יאמר לו בדרך שאמרו חבריו לאיוב (איוב ה, ו): "הלא יראתך בסלתך" וגו' - 'זכר אתה' אין בתיב פאן אלא "זכר נא" וגו'. רבי יהודה אומר: אף לא יתלה את עיניו ויאמר לו: 'בכמה חפץ זה'? והוא אין רוצה לקח. ראה גר שפא ללמד תורה, לא יאמר: 'ראו מי שפא ללמד! פה שאכל גבלות וטרפות שקצין ורמשיין!'. וכן הוא אומר (שמואל א, י, יב): "ויען איש משם ויאמר ומאביהם", וכי יש אב לתורה? ולא כבר נאמר (שם ל, ד): "מה שמו ומה שם בנו כי תדע". ואומר (שם יט, יד): "בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת".

מו. אין מערבין פרות בפרות, ואפילו חדשים בחדשים, וישנים בישנים, ואין צריך לומר חדשים בישנים, וישנים בחדשים, אפילו סאה בדינר וסאה בדינר ומריסית - לא יערבם וימכרם סאה בדינר. אין מערבין יין חדש בחדש, וישן בישן, ואין צריך לומר חדש בישן וישן בחדש, ולא קשה ברך. ורבי יהודה מתיר קשה ברך, מפני שהוא משביחו. וכן היה רבי יהודה אומר: מין אחד המשביח את חברו - מתיר. שני מינין המשביחין את אחד - אסור. אין מערבין שמרי יין בייין, אבל נותנים לו שמריו. ביצר? היה שופה יין לחמרין - נותן לו שמרי אותו יין. אבל לא שמרי יין אחר. אף בשאמרו נותן לו שמריו - נותן לו של היום היום, ושל מחר למחר, אבל לא של היום למחר, ולא של מחר להבא. לא יערבם חנוני וימכרם בחנותו, אלא אם כן הודיע. לא ירביץ חנוני בתוך חנותו יין ושמן, מפני שגונב דעת הבריות. מקום שנהגו להטיל מים למחצה לשליש ולרביע - יטילו, ואין משנין ממנהג המדינה. מערבין חומטין בתבואה, קב בבור ואינו חושש. ובעלי בתים מטילין כל צרכן, חנוני צורר ומניח על פי המגורה. אין משרבטין ומסרטין את הבהמה, ואין נופחין בקרבים, ואין מטיל בשור לתוך המים.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. המוֹכֵר פְּרוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּחֻזְקַת שֵׁישׁ לוֹ, וְנִמְצָא שֵׁשֶׁן לוֹ,
 לֹא כָּל הַיָּמֵנוּ לְאַבֵּר זְכוּתוֹ שֶׁל זֶה. מֵרַבִּין עַל
 הַשֹּׁכֵר וְאִין מֵרַבִּין עַל הַמֹּכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב, כד): 'אִם כֶּסֶף
 תַּלְוֶה אֶת עַמִּי וְגו' בְּנִשְׁחָה'; מַה פְּלוּה מִיַּחֲדַת לוֹ, מַה שְּׁאֵת
 נֹתֵן לוֹ - אֶת נוֹטֵל מִמֶּנּוּ. יֵצְאוּ אֵלָיו שְׁמָה שְׁאֵת נֹתֵן לוֹ
 יוֹתֵר - אֶת נוֹטֵל הַיָּמֵנוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם
 מֵרַבִּין עַל הַמֹּכֵר בְּהִקְדָּשׁ, בֵּיצֵד? מִשְׁכִּיר אָדָם מְעוֹתָיו
 לְשִׁלְחָנִי לְהִתְנָאוֹת בְּהֵן, וּלְהִתְלַמֵּד בְּהֵן וּלְהִתְעַשֵּׂר בְּהֵן, נִגְנְבוּ
 אוֹ אָבְדוּ - חַיִּב בְּאַחֲרֵיוֹתָן. נָשְׁלוּ מִלִּפְנֵי בְּאֻנָּם - הָרִי הִיא
 בְּנוֹשָׂא שֹׁכֵר. נִשְׁתַּלְּשׁוּ עֲלֵיהֶם - אָסוּר מִשּׁוּם רַבִּית. אִם
 עִשָּׂה בֶן בְּהִקְדָּשׁ - הָרִי זֶה מַעַל. שְׁנֵה הָאֻמּוֹרָה בְּבִתִּי עָרִי
 חוֹמָה - הָרִי זֶה רַבִּית, אֵלֶּא שֶׁהִתִּירְתָּ תוֹרָה. חַיִּב לוֹ מְעוֹת
 וְכָתַב לוֹ שְׁדֵהוּ מִכֶּר, בְּזִמָּן שֶׁהַמוֹכֵר אוֹכֵל פְּרוֹת - מִתֵּר,
 הַלּוֹקֵחַ - אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין זֶה וּבֵין זֶה - מִתֵּר.
 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: כִּךְ הָיָה בֵּיתוֹס בֶּן זִוְנִין עוֹשֶׂה עַל פִּי רַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמְרוּ לוֹ: מִשֶּׁם רְאִיָּה? אֵלֶּא שֶׁהַמוֹכֵר
 אוֹכֵל פְּרוֹת הָיָה.

ב. יֵישׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן רַבִּית וְאִינָן רַבִּית. לֹקֵחַ אָדָם הַלּוֹאֲתוֹ
 שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת, וְשִׁטְרוֹתָיו בְּפָחוֹת, יֵישׁ דְּבָרִים שֶׁאִינָן
 רַבִּית, אֲבָל אָסוּרִין מִפְּנֵי עֲרֻמוֹת רַבִּית. בֵּיצֵד? אָמַר לוֹ:
 הַלּוֹיִנִי מִנֶּה. אָמַר לוֹ: אִין לִי מִנֶּה. טוֹל לָךְ עֲשָׂרִים סָאָה

שֶׁל חֲטִיין. אָף עַל פִּי שְׁחֹזר וְלָקַח מִמֶּנּוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, אֵינֶן רִיבִית. אֲבָל אֲסוּרִין מִשּׁוּם עֲרָמוֹת רִיבִית.

ג. הַמּוֹכֵר שְׂדֵה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׂאֵהָ בָּה אָרִיס, וְעַל מְנַת שְׂאֵהָ בָּה שְׂתָף, וְעַל מְנַת שְׂהַמְעִשְׂרוֹת שְׁלִי, בְּשִׁתְּמִכְרָנָה - מִכְרָה לִי בְּדָמִים הִזְלוּ, אִימָתִי שְׂאֲרָצָה אֲנִי בָּא נוֹתֵן לוֹ דָּמֶיהָ וְנוֹטְלָה - מִתֵּר.

ה. הָיָה חַיִּב לוֹ מְעוֹת, וְהִשְׁפִּיר לוֹ בֵּית מַדִּינָר לַחֲדָשׁ, וְהָיָה יָפָה סָלַע בְּחֲדָשׁ - אָסוּר. הִשְׁפִּיר מִמֶּנּוּ בְּדִינָר בְּחֲדָשׁ, אִם הָיָה יָפָה סָלַע בְּחֲדָשׁ - מִתֵּר. מִשְׁכֵּן לוֹ בֵּית, מִשְׁכֵּן לוֹ שְׂדֵה, וְאָמַר: בְּשִׁתְּמִכְרָם - מִכְרָם לִי בְּדָמִים הִזְלוּ - אָסוּר. אִם אָמַר לוֹ בְּשׁוּיָהֶן - מִתֵּר.

ו. הָיָה מוֹלִיד חֲבִילָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאָמַר לוֹ: תִּנֶּה לִּי, וְאֲנִי נוֹתֵנָה לוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂאֵתָהּ נוֹתֵנָה לִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, בְּזִמָּן שְׂבִאֲחֵרִיּוֹת הַנוֹתֵן - מִתֵּר. וְהַמִּקְבֵּל - אָסוּר. הָיָה מוֹלִיד פְּרוֹת מִמָּקוֹם הֵיכָר לְמָקוֹם הַזּוֹל, וְאָמַר לוֹ: תִּנָּם לִי וְאֲנִי אַעֲמִידֵנּוּ לָךְ בְּמָקוֹם הֵיכָר בְּשַׁעַר הַזּוֹל מִפְּרוֹת שֵׁישׁ לִי, אִם יֵשׁ לוֹ בָּאוֹתוֹ מָקוֹם - מִתֵּר. וְאִם לָאו - אָסוּר. אֲבָל חֲמָרִין מִקְבָּלִין מִבַּעַל הַבֵּית וּמַעֲמִידִים בְּמָקוֹם הֵיכָר בְּשַׁעַר הַזּוֹל, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין. הָיוּ חֲמָרִין וּפּוֹעֲלִין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּק, וְאָמַר לְשִׁלְחָנִי: תֵּן לִי בְּדִינָר מְעוֹת וְאַפְרָנָסִם, וְאֲנִי נוֹתֵן לָךְ יָפָה דִּינָר וּטְרִיסִית מִמְּעוֹת שֵׁישׁ לִי בָּבִים, אִם יֵשׁ לוֹ בָּבִים - מִתֵּר. וְאִם לָאו - אָסוּר.

ו. מה שאירש מאבא מכור לך, ומה שתעלה מצודתי מכור לך - לא אמר כלום. מה שאירש מאבא היום, ומה שתעלה מצודתי היום מכור לך - דבריו קיימין.

ז. המושיב את חברו בחנות למחצית שבר - הרי זה נותן לו שברו בפועל בטל; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אפלו אכל פתו בציר, ואפלו אכל עמו שתי גרוגרות - זה הוא שברו. רבי שמעון אומר: נותן לו שברו משלם, אינו דומה העושה מלאכה ליושב ובטל, ואינו דומה היושב בחמה ליושב בצל, אבל אם אמר לו בשליש: אתה שתף לי, והשליש עשוי עליך הדבר בבטלה - מתר. המושיב את חברו בחנות למחצית שבר, אם היה אמן - לא יעסק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. ואם היה שתף עמו בחנות - מתר. המושיב את חברו בחנות למחצית שבר, לא יהא לוקח ומוכר דברים אחרים, ואם לקח ומכר - השבר לאמצע.

ח. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר - הרי זה מחשב עמו שבר בטלה. ואי זה שבר בטלה? בשעה שדוקח ובשעה שמוכר. אחד לוקח ושנים מוכרין - מחשב עמו שבר מכירה. אחד מוכר ושנים לוקחין - מחשב עמו שבר לקיחה. אחד לוקח ואחד מוכר, שנים לוקחין ושנים מוכרין, אף על פי שמעדיפין זה על זה - אין בכך כלום. אבל אם אמר לו: שבר בית משלי ושבר

בטלה משקל בשליש אתה משתף לי, והשליש עשוי עליך בבטלה - מתר. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, לא יאמר לו: הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע, אלא מחשב עמו שבר בטלה. היו פרותיו מפקדין אצלו, ואמר לו: הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע - הרי זה מחשב עמו שבר בית, שבר בטלה מעכשו, אם אמר לו: יצא שבר פתף בשבר עליה - מתר.

ט. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, ואמר לו: קרוב להפסד ורחוק לשבר - מתר משום רבית, וזו היא מדת צדיקים. קרוב לשבר ורחוק להפסד - אסור משום רבית וזו היא מדת רשעים. קרוב זה וזה, ורחוק זה וזה - מתר משום רבית, וכך כל אדם נוהגין. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, ואמר לו: הילך מנה ואין אני יכול לעמד על הפרוטרוט - אסור. ראה פרות שהוקרו, ואמר: הילך מנה ויכולני לעמד על הפרוטרוט - מתר.

י. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, ורצה אחד מהן לישנן - חברו מעבב עליהן על ידו. רבי יהודה אומר: אם היתה ערב שביעית - מתר, שמתחלה לא לקחו אלא על מנת בן. וכן היה רבי יהודה אומר: בשלשה פרקים מוכרין את הזרע, בפני הזרע ובשעת הזרע ובפרוס הפסח, ובשלשה פרקים מוכרין את הזין, בפרס

הפסח, ובפרוס העצרת, ובפרוס החג, ובדקין אותו בשלשה פרקים. והשמן - מוכרין אותו מן העצרת ועד החג.

יא. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, לא יהא לוקח בשלו חטין ובשל חברו שעורים, אלא או בכזן חטים או בכזן שעורים, כדי שיהיו מעות שניהן שוות בחבילה. הנותן מעות לחברו לקח בהן חטין, ולקח בהן שעורין, שעורין ולקח בהן חטין - ידו על התחתונה. אם פחתו - פחתו לו. ואם הוסיפו - הוסיפו לאמצע. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, רשאי הלוקח לקח בהן כל מה שירצה, ובלבד שלא יקח בהן, לא כסות ולא עצים. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר - רשאי הלוקח לקח באותו המין. וכשהוא מוכר - אין מוכר אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שבר, ובאחרונה אמר לו: לא לקחתי - אין לו עליו אלא תרעמת. ואם יש עדים ששקח ומכר - מוציאין ממנו על פרחו.

יב. היתה חוב לו מעות, ובא לפול ממנו פרות בגרן. אמר לו: צא ועשה לי בשער השוק, ואני נותן לו מפאן ועד שנים עשר חדש - הרי זו רבית, ולא באפרו הבא לידו. בא ואמר לו, הלויני בור אחד של חטין ואני נותן לך בשער שאתה מוכר בו - מתר. משפרת אשה לחברתה תרנגלת לישב על הביצים בשני אפרוחין בשנה, ואינה

חוששת. האשה שאמרה לחברתה: תרנגלת משלי, וביצים משלי, ואנו חולקים את האפרוחין. רבי יהודה מתיר, ורבי שמעון אוסר.

פרק חמישי

א. קבל מפנו מאה צאן במאה של זהב, למחצה לשליש ולרביע, ואני נוטל סלע מכל אחד ואחד באחרונה - אסור; למחצה לשליש ולרביע, מחצה למזונות ומחצה לבטלה, ואני נוטל מכל אחד ואחד באחרונה - מתר. קבל מפנו מאה עגל במאה של זהב, למחצה לשליש ולרביע, מחצה למזונות ומחצה לבטלה, ואני נוטל דינר זהב מתוך חלקך באחרונה - מתר.

ב. אין שמין בכורות תמימים לישראל, אבל שמין להן בכורות בעלי מומין. ושמין בכורות תמימים לפהנים, ואין צריך לומר בעלי מומין.

ג. אין שמין לא את העזים ולא את הרחלים, ולא כל דבר שאינו עושה ואוכל, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שמין את העזים מפני שהן חולבות, ואת הרחלים מפני שהן גוזזות ואת התרנגלת מפני שעושה ואוכלת. השמה תרנגלת מחברתה - מטפלת באפרוחים כל זמן שצריכין לאמן. מטפל אדם בבמה טמאה שנים עשר חדש, ובאדם

עשרים וארבעה חדש, מקום שנהגו לעלות שבר בפתח למעות - מעלין, לבהמה - מעלין, ואין משנין ממנהג המדינה. רבי שמעון בן גמליאל אומר: שמיין עגל עם אמו וסיח עם אמו, ואף על פי שמעלה שבר בפתח למעות, ואין חושש משום רבית.

ה. השם בהמה מחברו, עד מתי חייב לטפל בה? סומכוס אומר: בבהמה דקה - שלושים יום, ובגסה - חמשים יום. רבי יוסי אומר: בדקה - שלשה חדשים, מפני שטפולה מרבה. יתר על כן, בכך, אם היה חלקו של בעל הבית שם עליו - אין משנין ממנהג המדינה. השם בהמה טמאה מחברו, עד מתי חייב לטפל בולדות? סומכוס אומר: באתונות - שמונה עשר חדש. ובגדרות - עשרים וארבעה חדש. ואם עמד עליו בתוך הזמן - חברו מעבב על ידו, אבל אינו דומה טפולה של שנה ראשונה לטפולה של שנה שנייה. השם בהמה מחברו, אין פחות משנים עשר חדש. עשה בה כל ימות החמה, ומבקש למוכרה בימות הגשמים - יכול לעבב על ידו, עד שיאכילה כל ימות הגשמים, האכילה כל ימות הגשמים, ומבקש למוכרה בימות החמה - יכול לעבב על ידו, עד שיעשה בה כל ימות החמה.

ה. השם בהמה מחברו, מתה, בבוסיא - משלם בקלה. ושרא בבוסיא - משלם פלגא, שפך הוא כותב

לו: אם תמות בבוסיא אשלים בקרה, דלא בבוסיא אשלים פלגא. שמה במנה והשביחה, והרי יפה מאתים זון, מתה בבוסיא - משלים עשה של זהב. שלא בבוסיא - משלים חמשים זון. שמה במנה והכחיש, והרי יפה חמשים זון, מתה בבוסיא - משלים שלשה של זהב. שלא בבוסיא - משלים חמשים זון.

ו. רבי שמעון בן גמליאל אומר: מפרין על שדהו, ביצד? קבל ממנו שדה בעשרה בורין חשין, ואמר לו: תן לי מאתים דינר ואפרנסה, ואני נותן לך שנים עשר בור בשנה - מתר. אבל אין מפרין על ספינתו, ועל חנותו, ועל כל דבר שאינו עושה ואוכל. מקבל אדם צאן ברזל מאשתו, והולדות והגזין שלו. ואם מתו - חייב באחריותו.

ז. איזה הוא צאן ברזל? היו לפניו מאה צאן, ואמר לו: הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע, במאה של זהב, והולדות והגזין שלך. ואם מתו - אתה חייב באחריותו, ואתה מעלה לסלע מכל אחד ואחד - מתר. מקבלין צאן ברזל מן העובד בוכבים, ושדה צאן ברזל אפלו מישראל, לזה אדם מאשתו ובניו ברבית, אלא שמחנכן ברבית.

ח. אין ישראל רשאי ללוות שקל ולהלוות בסלע, אבל עובד בוכבים רשאי ללוות בשקל ולהלוות בסלע. ישראל שדה מעות מן העובד בוכבים, ומבקש להחזירן

לו, מִצָּאוּ חֵבְרוּ וְאָמַר לוֹ: 'תָּנִם לִי וְאֲנִי נֹתֵן לָךְ בְּדֶרֶךְ
שְׂאֵתָה נֹתֵן לוֹ' - אָסוּר. וְאִם הֶעֱמִידוּ אֶצֶל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
- מִתֵּר. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂלָוָה מַעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וּמִבִּקֵּשׁ לְהַחְזִירָן
לוֹ, מִצָּאוּ יִשְׂרָאֵל אַחֵר, וְאָמַר לוֹ: תָּנִם לִי וְאֲנִי נֹתֵנָם לָךְ,
בְּדֶרֶךְ שְׂאֵתָה נֹתֵנָם לוֹ - מִתֵּר. וְאִם הֶעֱמִידוּ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל
- אָסוּר. יִשְׂרָאֵל שֹׁאֵמֵר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים: הִילָךְ שְׂכָרְךָ וְצֵא,
וְהִלֹּה מַעוֹתִי בְּרַבִּית - אָסוּר. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֹׁאֵמֵר לְיִשְׂרָאֵל:
הִילָךְ שְׂכָרְךָ וְהִלֹּה מַעוֹתִי בְּרַבִּית - מִתֵּר. אֲבָל אָסוּר מִפְּנֵי
מִרְאִית הָעֵינַן. מַעוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִמְּקֻדּוֹת אֶצֶל הָעוֹבֵד
פּוֹכְבִּים - מִתֵּר לְהַלְוֹתָן בְּרַבִּית, וְשֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים הַמְּקֻדּוֹת
אֶצֶל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר לְהַלְוֹתָן בְּרַבִּית. זֶה הַכֶּלֶל, כָּל
שְׂבֻאֲחֵרִיּוֹת יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. כָּל שְׂבֻאֲחֵרִיּוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים
- מִתֵּר. יִשְׂרָאֵל שֹׁנְעָשָׂה לוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, אוֹ
סִנְטֵר - מִתֵּר לְלוֹוֹת הֵימָנוּ בְּרַבִּית, וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֹׁנְעָשָׂה
אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ סִנְטֵר - אָסוּר לְלוֹוֹת הֵימָנוּ בְּרַבִּית.
יִשְׂרָאֵל הַלֹּה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים הַלֹּה מִיִּשְׂרָאֵל
- יִשְׂרָאֵל אַחֵר נַעֲשֶׂה לוֹ עֶרֶב וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ.

ט. יִשְׂרָאֵל שְׂלָוָה מַעוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
שְׂלָוָה מַעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְנִתְגִּיר, בֵּין שְׂזֻקְפֵן עָלָיו
עַד שֶׁלֹּא נִתְגִּיר, וּבֵין שְׂזֻקְפֵן עָלָיו מִשְׁנִתְגִּיר - גּוֹבֶה אֶת
הַקָּרָן וְאִינוּ גּוֹבֶה אֶת הָרַבִּית; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר: עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂלָוָה מַעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְנִתְגִּיר, בֵּין
שְׂזֻקְפֵן עָלָיו בְּמִלּוֹה עַד שֶׁלֹּא נִתְגִּיר, וּבֵין שְׂזֻקְפֵן עָלָיו בְּמִלּוֹה

משנתגזיר - גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית. וישראל
הלוה מעות מעובר פוכבים ונתגזיר, וזקפו עליו במלוה, עד
שלא נתגזיר - גובה את הקרן וגובה את הרבית, משנתגזיר
- גובה את הקרן ואין גובה את הרבית. המלוה את חברו
ברבית, ובא לפני בית דין - קונסים אותו, ואינו גובה, לא
את הקרן ולא את הרבית; דברי רבי מאיר, שהיה רבי
מאיר אומר: שטר שיש בו רבית - קונסין אותו, ואינו גובה
לא את הקרן ולא את הרבית. וחכמים אומרים: גובה את
הקרן ואינו גובה את הרבית. המוציא שטר רבית - יקרענו.
בא לבית דין - יקרעוהו. רבי שמעון בן גמליאל אומר:
הכל כמנהג המדינה. המלוה את חברו ברבית, והלך הלוה,
וירש עליו שטרי רביות, ואמר לו: צא שלי בשלך - מתר.
אם באו לבית החשבון - אסור. המלוה את חברו ברבית,
ועשה תשובה - חייב להחזיר. מת והניח לפני בנו - לא
יחזירו בנו, על זה נאמר (איוב כז, טז): 'בין וצדיק ילבש וגו'.
אבל הניח להן אביהן פרה שדה וטלית, וכל דבר שיש
בה אחריות - חייבין להחזיר.

פרק שישי

א. אין פוסקין על הפרות עד שיצא השער, אפלו ישנות
הולכות מארבע - אין פוסקין על החדשות מארבע,

עד שיצא השער לחדש ולישן. יצא שער לאחרים, אף על פי שאין לו - מתר לקוץ הימנו. במה דברים אמורים? בזמן שמוצא לקח באתו השער, אבל אם היו לקוחות והולכות מארבע, והוא אינו מוצא לקח, אלא משלשה - הרי זה אינו פוסק עד שיצא השער לדוקט ולמוכר, ופוסק עמו על הנדיש של תבואה, ועל העביט של ענבים, ועל המעטים של זיתים, אף על פי שלא יצא השער. אבל אחרים לא יקיצו על גביו. ופוסק עמו על הזבל באשפות כל ימות השנה, אף על פי שאין לזה - יש לזה.

ב. אין פוסקים על הביצים של יוצר, אלא עד שיעשו. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? באלו העושים בעפר לבן, אבל באלו העושים בעפר שחור, בגזן כפר חנניא וחברותיה, כפר שיחין וחברותיה - מתר לקוץ. שאף על פי שאין לזה יש לזה. אין פוסקין על החלב ועל הגזין, אלא עד שיעשו. התחיל לחלב - מתר לקוץ. התחיל לגז - מתר לקוץ. אין פוסקין, לא על האפרוחין ולא על הפרגיות, ולא על הדגים בטבריא, ולא חבילי קש. אבל פוסקין על הביצים, ועל הצפרים, ועל הדגים, שבשאר כל מקומות, ועל חבילי עצים. זה הכלל: כל שיש לו גרן - קוצץ עמו בשער גרן. וכל שאין לו גרן - קוצץ עמו כל שעה שירצה.

ג. היו לפניו מאה צאן, ואמר לו: הרי גזייהם של אלו עשויות עליך במאה של זהב - מתר. מציטרא כך וכך - אסור. אם יש לו - מתר לגז ולתן לו. היו לפניו מאה בר, אמר לו: קמה זו עשויה עליך במאה של זהב - מתר. בכור כך וכך - אסור. ואם יש לו - מתר לקצור ולתן לו. אומר אדם לחברו: הילך מאתים וזו על מה ששדך עושה, ובלבד שלא יאמר לו מארבע בסלע, מסאתים בסלע, מלוה אדם את אריסיו מארבע בסלע, מסאתים בסלע, במה דברים אמורים? בזמן שלא ירד לתוך שדהו, אבל אם ירד לתוך שדהו - הרי הוא בכל אדם. פוסק אדם עם אריסיו לזרע להוצאה - הרי זה אסור. ולא עוד, אלא אפלו זרע והוסיף בסאתים - לא יוציאם לאמצע לתוך שדהו, עד שיעשה עליו דמים, פסק הימנו חטין, ונתן לו שעורין, שעורין ונתן לו חטין - אסור. לא יאמר לו: הילך מנה וצא קח לך מן השוק, אלא לוקח ונותן לו. אומר אדם לחברו: הלויני חבית אחת של יין, עד שיבא בני, או עד שאפתח את הדות. היתה לו חבית בתוך הדות, ונפתח הדות ונפלה ונשברה, אף על פי שחייב באחריותה - מתר. והלל אוסר. למה זה דומה? לנותן מעות לחברו לתן לו פרות בגרן, ונגנבו, או אבדו - חייב באחריותן. אם פחתו או הותירו - חייב להעמיד לו.

ד. לקח הימנו לגין וחצי לגין, רביעית ושמינית - רשאי שיאמר לו: תן לי מיד בפחות, ואינו חושש משום

רבית. פיוצא בו, הלוקח מקח מחברו על מנת לתן לו
מכאן ועד שנים עשר חדש, רשאי שיאמר לו: תן לי מיד
בפחות, ואינו חושש משום רבית. המוכר יין ושמן לחברו
כל ימות השנה - חייב להעמיד לו בדרך שהעמיד בקוטלזין,^ה
ולא יהא מוכר את החבית בשלשה שערים, ואם היה מסבב
והותיר - מוכר את השאר באיזה מהן שירצה. אנרי-ממון
היה בירושלים, ולא היו מכונים על השערים, אלא על
המדות, בשתייה חבית נמכרה בירושלים בשלשה שערים,
פיה שוליה ואמצעה.

ה. אומר אדם לחברו: 'ילך חמורי עמך היום, ושלך עמי
למחר'. 'תחרש פרתי עמך היום ושלך עמי למחר'.
אבל לא יאמר לו: 'חמורי עמך היום למחר ושלך עמי
למחר במערב', 'תחרש פרתי עמך היום במזרח ושלך עמי
למחר במערב', ואם היה שכר שוה - הרי זה מתר. רבי
יהודה אומר: כל ימי הגריר אחד, וכל ימי הרביעה אחד.
האומר לפועל: 'הילך מנה זה, ויהא בידך שתעשה עמי
בפעלה בגרן מדינר ליום', והיה יפה סלע ביום - מתר.
הנותן מעות לחברו לתן לו פרות בגרן - חייב להעמיד לו
בשער בינוני, ואיזה שער בינוני? היו הולכות משמונה
ותשעה ומעשרה - נותן לו מתשעה. בשער הזול - נותן
לו בשער הזול. בשער היקר - נותן לו בשער היקר. רבי

ה. שוק למכירת יינות. ו. יש כמה שגורסים כאן כמלה אחת: איגראנאמין או אנרדמין -
ופרשו: הממנים להלקות את מעותי המדות.

יהודה אומר: לעולם נותנן לו פשער הזול. לא יאמר לו: 'תן לי פשער הזול', אלא אומר לו: 'תן לי מעותי שזקקתי אני בהן פשער הזול'. במה דברים אמורים? בזמן שמוציא לקח בכל מעות שנתן לו, אבל אינו מוציא לקח אלא בור אחד בסלע - נותן לו בור אחד בסלע, והשאר נותן לו פשער בינוני.

ו. רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרין בלבבלר, ופטרין את המלוה מלקוחות מפני שהוא ב'קום עשה'. אמר רבי יוסי: בוא וראה כמה סמויות עיניהם של מלוי רבית. אדם קורא לחברו 'עובד בוכבים ומגדל עריות ושופך דמים' - מבקש שיפול עמו לחיים, והלה מביא את הלבבלר, ואת הקלמוס, ואת הדיו, ואת השטר ואת העדים, ואומר: 'בואו וכתבו עליו שאין לו חלק במי שפוקד על הרבית', וכותב ומעלה בערבאים, וכפר במי שאמר והיה העולם, הא למדת, שמלוי ברבית כופרין בעקר. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יתר על מה שפרווחין - הן מתחייבין, שהן עושין את התורה פלסטר, ואת משה טפוש, ואמרין: 'אלו היה משה יודע שכן אנו מרויחין - לא היה פותבו'. רבי עקיבא אומר: קנשה רבית, שאף שאלת שלום - רבית. ביצד? והוא שאל שאל בשלומי מימיו, עד שזנה הימנו, הקדים לו שאלת שלום, הוי אף שאלת שלום - רבית. רבי שמעיה אומר: כל שישיש לו מעות ואין מלוה אותן ברבית, עליו הכתוב אומר (תהלים טו, ה): "בספו לא נתן בנשך עושה אלה לא

ימוט לעולם", הא למדת, שפלו רבית מתמוטטין והולכים
מן העולם. מטמוט זה איני יודע מה הוא, פגענן שנאמר
(משלי כד, יא): "הצל לקחים למות" וגו'.

פרק שביעי

א. השובר את הפועלים, בין שהטעו את בעל הבית ובין
שבעל הבית הטעה אותן - אין להם זה על זה
אפא תרעומות. במה דברים אמורים? בזמן שלא הלכו,
אבל שבר החמרין והלכו ולא מצאו; שבר את הפועלים
והלכו ומצאו את השדה פשהיא לחה - נותן להם שכרם
משלם, שאינו דומה העושה מלאכה ליושב בטל, ואינו
דומה הבא טעון לבא ריקן. במה דברים אמורים? בזמן
שלא התחילו, אבל אם התחילו - הרי אלו שמים להם.
ביצד? קבלו הימנו קמה לקצר בשתי סלעים, קצר חציה
והניח חציה. מלית לארג בשתי סלעים, ארג חציה והניח
חציה - הרי אלו שמים לו, אם היה מה שעשה יפה ששה
דינרין - נותן לו סלע, או יגמר מלאכתו. ואם היה יפה
סלע - נותן לו סלע. רבי דוסא אומר: שמים על מה שעתיד
להעשות, אם היה מה שעתיד להעשות יפה חמשה דינרין
- נותנין לו שקל, או יגמר מלאכתו. ואם היה יפה שקל
- נותנין לו שקל. במה דברים אמורים? בדבר שאינו אבוד,

אבל דבר האבוד - שזכר עליהן או מטען. ביצד? אומר
 לו סלע פסקתי לך, הריני נותן לך שתיים, הלך ושזכר
 במקום אחר - בא ונוטל מזה ונותן לזה. במה דברים
 אמורים? בזמן שפוסק עליו במקום שאינו מוצא לשכר,
 אבל ראה חמרין ממשמשין ובאין, ואמר לו: 'צא ושכור
 לך אחר מאדו' - אין לו עליו אלא תרעמת.

ב. השזכר את הספינה ופרקה עליו באמצע הנמל - אין
 לו עליו אלא תרעמת. השזכר את הפועל ומת
 לו מת, או שאחזתו חמה - הרי אלו שמים לו. ביצד שמים
 לו? אם היה שכיר חרש - נותנים לו לפי שכירותו. קבלן
 - נותנים לו לפי קבלנותו. השזכר את הפועל להביא
 שליחות במקום למקום, והלך ולא הביא - נותן לו שכרו
 משלם. השזכר את הפועל להביא קנים ודוקרנים לפרס,
 והלך ולא הביא - נותן לו שכרו משלם. השזכר את הפועל
 להביא ענבים ותפוחים ודרמסקנות לחולה, והלך ומצאו
 שמת, או שהבריא, לא יאמר לו: 'טול מה שהבאת בשכרך!',
 אלא נותן לו שכרו משלם.

ג. השזכר את הפועל לחרש - לא יאמר לו: 'בא ונפש'.
 לנפש - לא יאמר לו: 'בא וחרוש'. לחרש בשדה
 זו - לא יאמר לו: 'בא וחרוש בשדה אחרת'. לנפש בשדה
 זו - לא יאמר לו: 'בא ונפש בשדה אחרת'. שכרו לנפש

ז. פרי הבא מעיר דמשק ונקרא על שמה.

וְגָמַר אֶת שְׂדֵהוּ - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'בֹּא וְעֲדַר שְׁתֵּי גִפְנִים'.
 שְׂכָרוֹ לְעֲדַר וְגָמַר אֶת שְׂדֵהוּ - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'בֹּא וְנִכֵּשׁ
 אֶת שְׁתֵּי גִפְנִים'. גָּמַר בְּחֵרִישׁ הַיּוֹם - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'בֹּא
 וְחָרוּשׁ בְּשָׂדֶה אַחֶרֶת', שִׁיאֹמַר לוֹ: 'פְּרָנָם לִי מְלֶאכֶה מִתּוֹךְ
 שְׂדֶךְ, אוֹ תֵּן לִי שְׂכָרִי בְּמָה שְׁעֵשִׂיתִי'. גָּמַר נִכּוּשׁ בְּחֻצוֹת
 הַיּוֹם - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'בֹּא וְנִכֵּשׁ בְּשָׂדֶה אַחֶרֶת', שִׁיאֹמַר לוֹ:
 'פְּרָנָם לִי מְלֶאכֶה [מִתּוֹךְ] שְׂדֶךְ, אוֹ תֵּן לִי שְׂכָרִי בְּמָה
 שְׁעֵשִׂיתִי, וְכֵן הוּא שֶׁגָּמַר חֵרִישׁ בְּחֻצֵי הַיּוֹם - לֹא יֹאמַר
 לוֹ: 'חֵרִינִי חוֹרֵשׁ בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִי'. גָּמַר אֶת נִכּוּשׁ בְּחֻצֵי הַיּוֹם
 - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'חֵרִינִי מְנִיכֵשׁ עִמָּךְ בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִי, וְאִם הִתְנָה
 עָלֶיהָ מִתְחַדָּה עַל מְנַת בֶּן - חֵרִי זֶה מִתֵּר. רִשְׁאֵי בַעַל
 הַבַּיִת לְשִׁנּוֹתוֹ לְמֶלֶאכֶה קָדָה, אֲבָל לֹא לְמֶלֶאכֶה חֲמוּרָה.
 הֲאֵל פִּיצֵד? שְׂכָרוֹ לְנִכֵּשׁ בְּשָׂדֵהוּ, וְגָמַר אֶת שְׂדֵהוּ, אוֹמַר לוֹ
 מְדַעְתּוֹ: בֹּא וְעֲדַר שְׁתֵּי גִפְנִים. שְׂכָרוֹ לְעֲדַר, וְגָמַר אֶת שְׂדֵהוּ,
 אוֹמַר לוֹ עַל כְּרָחוֹ: 'בֹּא וְנִכֵּשׁ שְׁתֵּי גִפְנִים'.

ה. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְטָעוּ וְעָשׂוּ
 בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֵבְרוֹ - הוּא נוֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָן מִשְׁלָם,
 וְחוּזַר וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת מֶה שֶׁהֵהָנוּ אוֹתוֹ. הֵרָאָם בְּתוֹךְ
 שָׂדֵהוּ, וְהִלְכוּ וְעָשׂוּ בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֵבְרוֹ, הוּא אֵין נוֹתֵן לָהֶם כְּלוּם,
 וְהֵן הוֹלְכִין וְנוֹטְלִים מִבַּעַל הַבַּיִת, מֶה שֶׁהֵהָנוּ אוֹתוֹ.

ה. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוּר וְהַבְּרִיקָה אוֹ נִשְׁתַּטְּתָה - אֵינוֹ חֵיב
 לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוּר. מִתָּה אוֹ שֶׁנִּטְלָתָה אֲנִגְרִיא

- חַיִּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם בְּדֶרֶךְ הַלִּיכָתָה נָטְלָה - אֵינּוּ חַיִּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר. אִם שֵׁאֵל בְּדֶרֶךְ הַלִּיכָתָה נָטְלָה - חַיִּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר. וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שָׂכּוּר לִי חֲמוֹרָךְ וְאַרְכָּב עָלֶיָּה מִכָּאן וְעַד מְקוֹם פְּלוֹנִי', וְהִבְרִיקָהּ אוֹ נִשְׁתַּמְתָּה - חַיִּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְנִזְדַּמְנָה לוֹ אֲנִגְרִיא, לֹא יֹאמֵר: 'הֲרִי זֶה לְפָנֶיךָ!' אֲלֵא נֹתֵן שָׂכָרוֹ בְּמָה שֶׁעָשָׂה. הַמְשַׁכִּיר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ - לֹא יִשְׁנֶה לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה. הַשֹּׁכֵר לוֹ חֲמוֹר - לֹא יִשְׁכְּנוּ עַל הַפֶּרֶד. פֶּרֶד - לֹא יִשְׁכְּנוּ עַל הַסּוֹס. סוֹס - לֹא יִשְׁכְּנוּ בַּקָּרוֹן.

ו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהַבִּיא לְתֵדָה חֲטִין וְהַבִּיא שְׂשָׁה עֶשֶׂר שְׁעוּרִין - פָּטוּר. אִם הוֹסִיף עַל מִשְׁאֵו - חַיִּב. וְכַמָּה יוֹסִיף עַל מִשְׁאֵו וְיִהְיֶה חַיִּב? סוּמְכּוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: קָב לַפֶּתֶף, שְׁלֹשָׁה סָאִין לַעֲגָלָה וְסַפִּינָה לְפִי מָה שֶׁהָיָא. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהַרְכִּיב אִישׁ - לֹא יַרְכִּיב אִשָּׁה. אִשָּׁה - מַרְכִּיב אִישׁ. לְהַרְכִּיב אִשָּׁה - מַרְכִּיב אִשָּׁה עָלֶיהָ, בֵּין מַעֲבָרָת בֵּין מִינִיקָה. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְרַכֵּב עָלֶיהָ - בַּעַל הַבַּיִת נֹתֵן כֶּסֶּוֹתָיו וּמִזְנוֹתָיו וְכָל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ. יֵתֵר עַל כֵּן - חֲמֹר מַעֲכָב עַל יָדוֹ. חֲמֹר נֹתֵן שְׁעוּרִים וְתֵבָן וּמִזְנוֹתָיו עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְלִינָה, יֵתֵר עַל כֵּן - בַּעַל הַבַּיִת מַעֲכָב עַל יָדוֹ. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר וְשָׁעֲנוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, נִטְלָם מִמֶּנּוּ חֲרָמִין אוֹ מוֹכְסִין - חַיִּב, וְאִם הוֹדִיעָו שֶׁהוּא מוֹכֵס בְּדֶרֶךְ הַמוֹכְסִין - פָּטוּר.

ו. שִׁירָא שְׁהִיתָה בַּמִּדְבָּר, וְנָפַל עָלֶיהָ גֵּים וּמִרְפָּה - מִחֲשָׁבִין
 לָפִי מָמוֹן וְאִין מִחֲשָׁבִין לָפִי נַפְשׁוֹת. וְאִם שָׁלַחוּ
 תֵּיגֵר לְפָנֶיהֶם - אַף מִחֲשָׁבִין לָפִי נַפְשׁוֹת, וְאִין מִשְׁנִין מִמֶּנְהָ
 הוֹלְכֵי שִׁירָא. סְפִינָה שְׁהִיתָה בָּאָה בַּיָּם, וְעָמַד עָלֶיהָ נַחֲשׁוּל
 וְהִקְלֹו מִמִּשְׁאָה - מִחֲשָׁבִין לָפִי מִשְׁאוּי וְאִין מִחֲשָׁבִין לָפִי
 נַפְשׁוֹת, וְאִין הַסְּפָנִין מִשְׁנִין מִמֶּנְהָ הוֹלְכֵי שִׁירָא. הַמִּשְׁכִּיר
 לַחֲבֵרוֹ סְפִינָה אוֹ קָרוֹן - מִחֲשָׁבִין לָפִי מִשְׁאוּי וְלָפִי נַפְשׁוֹת,
 וְאִין מִחֲשָׁבִין לָפִי מָמוֹן.

ח. גִּרְדִּי שְׁהֵנִיחַ נֵר בְּצֶד הַבְּגָד וְדָלֵק - חֵיב לְשָׁלֵם, מִפְּנֵי
 שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר. נִפְלָה עָלָיו מַפְלָת, עַד שֶׁשָּׂא
 נִגְמָר מִלֹּאכָתּוֹ - חֵיב. מִשְׁנַנְמָרָה מִלֹּאכָתּוֹ, אִם הוֹדִיעַ לְבָעָלָיו
 - פְּטוּר. וְאִם לֹא - חֵיב. גָּמְרוּ וְנִגְנַב אוֹ אָבֵד, אִם הוֹדִיעַ
 בּוֹ לְבָעָלָיו - פְּטוּר. וְאִם לֹא - חֵיב.

ט. אָמַר לוֹ: 'חֲלוּק אִמְרָתִי לָךְ'. וְהוּא אוֹמֵר: 'טָעִית אִמְרָתְךָ
 לִי' - עַל בַּעַל הַבֵּית לְהַבִּיא רְאִיָּה. רַבִּי יְהוּדָה
 אוֹמֵר: אִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית - יִקְבַּל בַּעַל הַבֵּית
 אֶת שְׁלוֹ. אֶצֶל אֲמִן, וּבַעַל הַבֵּית נִכְנָס וַיּוֹצֵא עָלָיו - יִקְבַּל
 בַּעַל הַבֵּית אֶת שְׁלוֹ. אֶצֶל אֲמִן, וְאִין בַּעַל הַבֵּית נִכְנָס
 וַיּוֹצֵא עָלָיו - אֲמִן צָרִיךְ לְהַבִּיא רְאִיָּה. אָמַר לוֹ: 'סָלַע
 אִמְרָתִי לָךְ', וְהוּא אוֹמֵר: 'שְׁתִּים אִמְרָתְךָ לִי', כֹּל זְמַן שֶׁאֶצֶל
 אֲמִן - בַּעַל הַבֵּית צָרִיךְ לְהַבִּיא רְאִיָּה. אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית
 וּבִתּוֹךְ זְמָנוֹ - אֲמִן צָרִיךְ לְהַבִּיא רְאִיָּה. אַחֵר זְמָנוֹ - גִּרְדִּי
 נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.

י. הנותן פליו לאמן לעשות לו ונגמרה מלאכתו, ונגנב או שאבד עד שלא נתקבל שָׁכְרוּ - הרי הוא פנושא שָׁכֵר. משנתקבל שָׁכְרוּ - הרי הוא פְּשׁוּמֵר חָנָם. אימתי? בזמן שתבעו ואומר לו: 'בא וטול את שְׁדָךְ'. לא תבעו ולא אמר לו: 'בא וטול את שְׁדָךְ', אף על פי שמתקבל שָׁכְרוּ - הרי הוא פנושא שָׁכֵר. האומר לחברו: 'השאלני ואשאילך'; 'שמור לי ואשמר לך' - הרי הוא פְּשׁוּמֵר חָנָם, ואינו עליו פנושא שָׁכֵר. אבא שאול אומר: מתר אדם להשכיר משכונו של עני בפחות, ושל עשיר - אין רשאי לינע בו.

פרק שמיני

א. השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה, לשמור לו את התינוק - אין נותן לו שָׁכְרוּ של שבת. לפיכך - אין אחריותו עליו בשבת. ואם היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע - נותן לו שָׁכְרוּ של שבת, לפיכך אחריותו עליו בשבת. ואם היה שכיר שבת - לא יאמר לו: 'תן לי שכרי של שבת', אלא אומר לו: 'תן לי שכרי של עשרה ימים'.

ב. אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בפילה ולהשכיר את עצמו ביום, לחרש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית,

לֹא יֵהָא מְרַעִיב וּמְסַנֵּף אֶת עֲצָמוֹ וּמֵאכִיל מְזוֹנוֹתָיו, מִפְּנֵי
גָזֵל מְלֹאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. רִשְׁאִין פּוֹעֲלִין לֶאֱכֹל פֶּתֶן
בְּצִיר בְּדִי שִׁיאֲכְלוּ עֲנָבִים הֶרְבֵּה. וְרִשְׁאִי בַּעַל הַבַּיִת לְהִשְׁקוֹתָן
יַיִן, בְּדִי שִׁשָּׁא יֵאָכְלוּ עֲנָבִים הֶרְבֵּה, רִשְׁאִי בַּעַל הַבַּיִת לְהִרְעִיב
וּלְסַנֵּף אֶת פָּרְתּוֹ, בְּדִי שֶׁתֵּאָכֵל הֶרְבֵּה בְּשַׁעָה שְׂדֵשָׁה. וְרִשְׁאִי
הַשׁוֹכֵר לְהֵאֱכִילָהּ פְּקִיעִין עֲמִיר בְּדִי שִׁשָּׁא תֵּאָכֵל הֶרְבֵּה
בְּשַׁעָה שְׂדֵשָׁה.

ג. חֲמוֹר וְגָמֵל אוֹכְלִין מִמִּשְׁאָוִי שֶׁעַל גֶּבֶן בְּדֶרֶךְ הַלִּיכָתָן,
וּבִלְבָד שִׁשָּׁא יִשּׁוּל בִּידּוֹ וַיֵּאֱכִילֵם. הֵיךְ מִשְׁמֵר
אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִקְשָׁאוֹת - לֹא יֵהָא מִמִּלָּא פְּרִסּוֹ מֵאַחַת
מֵהֶן, אֲלֵא אוֹכֵל מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֲשָׁבוֹן. רַבִּי יוֹסִי
בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַה 'יְדִישׁ' מֵיֶחֱד, דְּבָר שֶׁעוֹשֶׂה בִּידּוֹ
וּבְרִגְלָיו וּבְגוּפּוֹ, יֵצֵא עוֹשֶׂה בִּידּוֹ אֲבָל לֹא בְּרִגְלָיו, בְּרִגְלָיו
אֲבָל לֹא בְּגוּפּוֹ. מַה 'יְדִישׁ' מֵיֶחֱד, דְּבָר שִׁשָּׁא נִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ,
יֵצֵא הֲלָשׁ וְהַמְקַטֵּף וְהַאֹפֶה שֶׁנִּגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ. מַה 'יְדִישׁ'
מֵיֶחֱד, דְּבָר שֶׁגְּדוּלָּיו מִן הָאָרֶץ, יֵצֵא הַחֹלֵב וְהַמְחַבֵּץ וְהַמְנַבֵּן,
דְּבָר שֶׁאֵין גְּדוּלָּיו מִן הָאָרֶץ. מַה 'יְדִישׁ' מֵיֶחֱד דְּבָר הַתְּלוּשׁ
מִן הַקֶּרֶקַע, יֵצֵא הַמְּנַבֵּשׁ בְּשׁוּם וּבִבְצָלִים - דְּבָר הַמְּחַבֵּר
בַּקֶּרֶקַע. מַה 'יְדִישׁ' מֵיֶחֱד, דְּבָר שִׁשָּׁא נִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ
לְמַעֲשָׂרוֹת, יֵצֵא הַבּוֹדֵל בַּתְּמָרִים וּבְגִרוּגָרוֹת, דְּבָר שֶׁנִּגְמָרָה
מְלֹאכְתּוֹ לְמַעֲשָׂרוֹת. כָּל שֶׁאֵינוֹ בִּיּוֹצֵא בּוֹ בָּא לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂרוֹת
- אִסּוּר אַחֵר גָּרַם לוֹ. שִׁכְרוּ סֵתָם - פּוֹדָה וּמֵאֱכִיל, מַעֲשֵׂר
וּמֵאֱכִיל, וְאִם קָצֵץ עֲמוֹ - הִרִי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל. כָּל שֶׁהוּא

פיוצא בו אינו בא לעונת המעשרות - היתר אחר גרם לו.
שָׁכְרוּ סֶתֶם - הרי זה אינו אוכל, ואם קצין עמו - הרי
זה אוכל.

ה. אוכל פועל עד שפלא יתחיל במלאכה, אנשכול אפלו
בדינר, וקשות אפלו בדינר, ובותבת אפלו
בטריסית, משום רבי אלעזר חסמא אמרו: לא יאכל פועל
יתר על שכרו, וחכמים מתירין.

ה. האוכל מן התורה - לא יקלף בתאנים ולא ימצין
בענבים. העושה בכל גופו - אוכל בכל שעה
שירצה. רבי יהודה אומר: אינו אוכל אלא בשעה שפורך,
ובשעה שטוען, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית.

ו. המרכס" בתבואה אינו משום "בל תחסם", אבל מפני
מראית העין מביא קרצטלין" ותולה בפיה.
ישראל הדיש בפרתו של עובד פוכבים - עובר משום "בל
תחסם". ועובד פוכבים הדיש בפרתו של ישראל - אינו
עובר משום "בל תחסם". דש תרומה ומעשר - עובר משום
"בל תחסם". כיצד הוא עושה? מביא קפיפות ותולה בצווארי
בהמה ונותן לו לתוכה חלין מאותו המין. תחוסם את הפרה
- לא יפחות לה משששת קבין. תחוסם את הפרה, והמוג
את הפרה - פטור, אין לה שהוא חיב, אלא הנהוג והמנהיג

ה. שורים שעורים במים ומזבשים אותן בתנור והפרות דשות עליו כדי להסיר קלפתן. ט. סל
י. הנינו הישראל אינו עובר...

בְּלִבֵּר. אֵימַת אָמְרוּ שׁוֹמֵר חֲנָם נִשְׁבַּע וַיּוֹצֵא? בְּזִמְן שֶׁשָּׁמַר
בְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, נָעַל כָּרְאוֹי נָתַנוּ בַּמִּקְטוֹרִין לְאַחֲזָרֵי בִּפְנֵי
וּפִיָּה לְמַעַלָּה, בְּשָׂדֶה וּבַמִּגְדָּל וְנָעַל בִּפְנֵיו וְאַבְד - הָרִי זֶה
נִשְׁבַּע וַיּוֹצֵא. אִם יֵשׁ עֲדִים שֶׁעָשָׂה כֵּן - פָּטוּר מִן הַשְּׁבוּעָה.
נָעַל שָׂדֵא כָּרְאוֹי, קָשָׁר שָׂדֵא כָּרְאוֹי, נָתַנוּ בַּמִּקְטוֹרִין וְהַפְּשִׁילוּ
לְפָנָיו בִּפְנֵי
וּפִיָּה לְמַטָּה, נָתַנוּ בַּפְּרֻפּוֹנָתוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַנוּ
בְּרֹאשׁ גָּזוֹ וְנִגְנַב אוֹ שָׁאבָד - חֵיב. נָתַנוּ בַּמָּקוֹם שֶׁנָּתַן אֶת
שָׁלוֹ, אִם רָאוּי לְשִׁמְיָרָה - פָּטוּר. וְאִם לָאו - חֵיב. אִיזְהוּ
שׁוֹכֵר? שָׂכָר מִמֶּנּוּ בְּהִמָּה, שָׂכָר מִמֶּנּוּ בָּלִים, אִיזְהוּ הוּא
נוֹשֵׂא שָׂכָר? שָׂכָרוֹ לְשִׁמּוֹר לוֹ אֶת הַבְּהִמָּה, שָׂכָרוֹ לְשִׁמּוֹר
לוֹ אֶת הַבָּלִים, וְהִלָּכָה לְמָקוֹם גְּדוּדֵי חֵיהּ וְלִיסָטִים, טְרַפְתָּהּ
חֵיהּ אוֹ שֶׁנִּטְלוּהָ לְסָטִים - הָרִי זֶה אָנֹס. הוֹלִיכָה לְמָקוֹם
גְּדוּדֵי חֵיהּ וְלִיסָטִים, טְרַפְתָּהּ חֵיהּ אוֹ שֶׁנִּטְלוּהָ לְסָטִים - אֵין
זֶה אָנֹס. מֵתָה בְּדֶרֶכָּה - הָרִי זֶה אָנֹס. סִגְפָּה וּמֵתָה - אֵין
זֶה אָנֹס. עָלְתָה לְרֹאשֵׁי הַצּוֹקִין וְנִפְלָה - הָרִי זֶה אָנֹס. הֵעֲלָה
לְרֹאשֵׁי הַצּוֹקִין וְנִפְלָה - אֵינוֹ אָנֹס. אֵלּוּ הֵן אוֹנְסִין שֶׁשׁוֹמֵר
שָׂכָר פָּטוּר בָּהֶן: כְּגוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר (אִיּוֹב א, טו): "וְתִפְּל שָׂבָא
וְתִקְנָחִם" וְגו'. זָאב אֶחָד - אֵינוֹ אָנֹס. שְׁנֵי זָאבִים - אָנֹס.
רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּשְׁעַת מִשְׁלַחַת זָאבִים - אֵף זָאב אֶחָד
אָנֹס. גָּנָב אֶחָד - אֵין אָנֹס. שְׁנֵי גָנָבִים - אָנֹס. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר: אִם הָיָה מִזֵּין - אֵף גָּנָב אֶחָד אָנֹס. רוֹעֵה שְׁהִיָּה
סוּמָא וְכֹא זָאב וְטָרֵף, אֵרִי וְדֶרֶם - פָּטוּר. הַנִּית מִקְלָו
וְתִרְמִילוֹ עָלֶיהָ - חֵיב. רָעָה שֶׁהִנִּית צֹאנָו וְנִכְנָס לָעִיר, וְכֹא

לסטים ונטלום, רואין אותו בא"ו הוא שם, אם יכול להציל
- חיב. ואם לאו - פטור.

ז. מתנה שומר חנם להיות בשואל, והשואל להיות בשומר
חנם, והשואל להיות בנושא שבר, והשובר בנושא
שבר, והשובר להיות בשואל. השואל את הפרה ובא
והעמידה על אבוס בעליה, ונגנבה או אבדה, אם הודיע
בה לבעלים - פטור. ואם לאו - חיב.

ח. השואל את הפרה, ושאל בעלה עמה. השובר את הפרה
ושבר בעלה עמה, שאלה ושאל בעלה, שברה
ושבר בעלה, שאלה ושבר בעלה, שברה ושאל בעלה ומתה
או נשברה, אף על פי שהבעלים עומדין וחורשין במקום
אחר, נפלה ומתה - פטור, שנאמר (שמות כב, י'): "אם בעליו
עמו לא ישלם". שאלה ואחר כך שאל בעליה, שברה ואחר
כך שבר בעליה, שאלה ואחר כך שבר בעליה, שברה
ואחר כך שאל בעליה ומתה או נשברה, אף על פי שהבעלים
עומדין וחורשים על גבה, ונפלה ומתה - חיב, שנאמר (שם
כב, י'): "בעליו אין עמו שלם ושלם". 'הרי היא משאלת לך
היום שתשמר לי חברתה למחר'; 'הרי היא משאלת לך
היום שתשמרנה לי למחר'; 'משאלת לך עד חצות
שתשמרנה לי מחצות ולמעלה'; 'הרי היא משאלת לך עד
חצות שתשמר לי חברתה מחצות ולמעלה'; 'הרי חברתה
משאלת לך עד חצות שתשמרנה לי מחצות'; 'הרי היא

מִשְׁאֲלָת לָךְ מִחֲצוֹת וּלְמַעֲלָה שֶׁתִּשְׁמַר לִי חֲבֵרְתָּה עַד חֲצוֹת' - הָרִי הֵן בְּשׁוּמְרֵי חֲנָם, וְאִינוּ אֵלָּא כְּנוֹשֵׂא שֶׁכֶּר, בֵּין שִׁשְׁאֲלָה הַיּוֹם וּשְׁכָרָה לְמַחֵר, בֵּין שִׁשְׁכָרָה הַיּוֹם וּשְׁאֲלָה לְמַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּימָּה, אַחַת שְׁאוּלָה וְאַחַת שְׁכּוּרָה, זֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - יִחְלְקוּ. זֶה אוֹמֵר 'שְׁאוּלָה', וְזֶה אוֹמֵר 'שְׁכּוּרָה' - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, וְאִינוּ מִשְׁלָם, שְׁכָל הַנִּשְׁבָּעִים שֶׁבִּתְוֹרָה נִשְׁבָּעִים וְאֵין מִשְׁלָמִין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הִרְאִיָּה. הַמוֹכֵר פָּרָה לְחֲבֵרוֹ, וְנִמְצְאָתָה מְעַבְּרַת וַיִּלְדָּה, זֶה אוֹמֵר בְּרִשְׁוֹתִי יִלְדָּה, וְהִזָּה שׁוֹתֵק - זָכָה. זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - יִחְלְקוּ. זֶה אוֹמֵר בְּרִשְׁוֹתִי, וְזֶה אוֹמֵר בְּרִשְׁוֹתִי - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְאִינוּ מִשְׁלָם, שְׁכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבִּתְוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מִשְׁלָמִין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם הַיּוֹלֵד בְּחֻזְקַת הַמוֹכֵר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הִרְאִיָּה. וְכֵן הַמוֹכֵר שֶׁפָּחָה לְחֲבֵרוֹ וְנִמְצְאָתָה מְעַבְּרַת וַיִּלְדָּה, זֶה אוֹמֵר בְּרִשְׁוֹתִי יִלְדָּה וְהִזָּה שׁוֹתֵק - זָכָה. זֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - יִחְלְקוּ. זֶה אוֹמֵר: 'בְּרִשְׁוֹתִי', וְזֶה אוֹמֵר: 'בְּרִשְׁוֹתִי' - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְאִינוּ מִשְׁלָם, שְׁכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבִּתְוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מִשְׁלָמִין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין נִשְׁבָּעִין, לֹא עַל הָעֲבָדִים, וְלֹא עַל הַשְּׁטָרוֹת, וְלֹא עַל הַקֶּרְקָעוֹת.

ט. שִׁירָא שֶׁהִיָּתָה בָּאָה בַּמִּדְבָּר, וְנָפַל עָלֶיהָ גֵּיס, וְעָמַד אַחֶר מֵהֵן וְהִצִּיל - מָה שֶׁהִצִּיל, הִצִּיל לְאִמָּצֵעַ. וְאִם

התנה עמהן בבית דין - מה שהציל, הציל לעצמו. חמורין שהיו מהלכין בדרך, ונפלו עליהם לסטים, ועמד אחד מהן והציל, מה שהציל - הציל לאמצע. ואם נתנו לו רשות - מה שהציל, הציל לעצמו. השתפין שמחלו להם המוכסים, מה שמחלו - מחלו לאמצע. ואם אמרו: 'בשביל פלוני מחלנו', מה שמחלו - מחלו לו. הגבאין והמוכסין - תשובתן קשה, ומחזירין לפירין, והשאר - עושין בהן צרכי רבים.

י. השובר חנות מחברו - אין פחות משנים עשר חדש. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? שחל שנים עשר שאלו להיות למוצאי החג, אבל אם חל שנים עשר חדש להיות למוצאי הפסח - נותנין לו שלש רגלים עד שיגבה כל הקפו. רבי שמעון בן גמליאל אומר: של נחתומין ושל צבעים שלש שנים, מפני שעסקן מרבה, בשאמרו 'שלשים יום' וכשאמרו 'שנים עשר חדש', לא שידור בו שלשים יום ולא שידור בו שנים עשר חדש, אלא שידוענו קדם שלשים יום, שידוענו קדם שנים עשר חדש. וכשם שאין השובר רשאי לפנות עד שעה שידוענו, כך אין המשכיר רשאי לפנות עד שעה שידוע. גת - כל שעת הגת. בד - כל שעת הבד. וצירה" - אין פחות משנים עשר חדש. אמר רבי נחמיה: במה דברים אמורים? באלו העושין בעפר שחור, אבל באלו העושין בעפר לבן - בונים את גרנו ומסתלק.

יא. השואל פנדק מחברו ללינה - אין פחות מיום אחד. לשביתה - אין פחות משני ימים. לנשואין - אין פחות משלשים יום. השואל מחברו חלוק לילך בו לבית האבל - כדי שילך ויחזר. לבית המשתה - כל היום. לבית האבל ולבית המשתה שזו - אין פחות משבעה ימים. רבי שמעון אומר: אין פחות מן שתי שבתות, מפני שבית חמיו באין אצלו שבת שניה. וכן היה רבי שמעון בן גמליאל אומר: האומר לחברו השאילני חלוקה, ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה, ויהלך ומצאו שמת - קורע ומשדס את גזקה. שאלו הימנו סתם - אין רשאי לגע בו.

יב. השזכר בית מחברו - ממחה בידו על מקום התנור, ואין ממחה בידו על מקום הפירה. שזכר הימנו חצר - אין ממחה בידו, לא על מקום התנור ולא על מקום הפירה, אלא מעמיד את התנור במקום הראוי לו, ואת הפירה במקום הראוי לה. הנזבל היוצא מן החצר, מה שהוא קולט באויר - הרי הוא שזו, שברפת ושבתצר - הרי הן של בעל חצר.

יג. המשכיר בית לחברו ונתננע, אומר לו: 'הרי שךך לפניך', הקדישו - הדר בו מעלה שזכר להקדש. השזכר בית מחברו, מעמיד בו רחים של חמור, אבל לא רחים של יד, ולא מרתף מפני שמכחישים את הכתלים. ולא יגדל בו את התרנגולים מפני שהן מחטטין

את הכתלים. ולא יעשה בתוכו מכתשת קבועה מפני שמוזע
את הכתלים. ולא יעשה רפת בקר ולא אוצר של תבואה.

יד. המשכיר בית לחברו בשנים עשר זהובין לשנה - הרי
זה מחלקן כל ימות השנה עד אדר. נתעברה
שנה, זה אומר עד אדר ראשון, וזה אומר עד אדר שני -
חולקין ביניהן. עד סוף אדר, זה אומר עד סוף אדר ראשון,
וזה אומר עד סוף אדר שני - חולקין ביניהן. המשכיר בית
לחברו, ונפל - חייב להעמיד לו בית. היתה מקרה בארזים
- לא יקרנו בשקמים. בשקמים - לא יקרנו בארזים. היו
בו חלונות - אינו רשאי שלא לפתח בו חלונות. לא היו
בו חלונות - אינו רשאי לפתח בו חלונות. אימתי? בזמן
ששכרו לזמן מרובה, אבל שכרו ממנו לזמן מעט - אומר
לו 'הרי שפך לפניך'.

פרק תשיעי

א. השוכר את השדה מחברו, והיה בה תבואה לקצר,
ענבים לבצר, זיתים למסוק - הרי אלו שמים
אותה. ושמן לו תבואה קצורה, ענבים בצורות, זיתים
מסוקין - אין שמים לו. הניחה ויצא, והיה בה תבואה
לקצר, ענבים לבצר, זיתים למסוק - הרי אלו שמים לו.

ביצד שמיין לו? אם היתה שכיר - נותנין לו לפי שכירותו,
קבלן לפי קבלנותו.

ג. החובר שדה בית השלחין מחברו - אין פחות משנים
עשר חדש, שדה בית הבעל - בונים את גרנו
ומסתלק, 'שדה בית השלחין אני שוכר ממך'; 'שדה בית
האילן אני שוכר ממך', יבש המעין נקצץ האילן - חייב
להעמיד לו מעין אחר, וחייב להעמיד לו אילן אחר. 'שדה
בית השלחין זה אני שוכר ממך'; 'שדה בית האילן זה אני
שוכר ממך', יבש המעין נקצץ האילן - מנכה לו מן חבורו.
השוכר שדה מחברו והיו בו אילנות, מקום שנהגו להשכיר
אילנות עם השדות - הרי הן של שוכר. בפני עצמן - הרי
הן של משכיר.

ג. הלוקח שדה קניצה^י מחברו, והיו בה תפוחין ורמונים.
רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאל היתה
בכלל הקנין - הרי הוא של מוכר. עשה בדרך אחר עד
שלא כלה הקנין - הרי הוא של לוקח. משויכלה הקנין -
הרי הוא של מוכר. השוכר שדה ירק מחברו, והיה בו
שורה של ירק אחר - הרי הוא של לוקח, ואם היתה מקצה
בפני עצמו - הרי הוא של מוכר. החובר שדה מחברו -
לא יהא נרה שנה וזורעה שנה, אלא נר חציה וזורע חציה,
כדי שיהא לו מאין לגבות. השוכר שדה מחברו, והיה נרה

יב. מכר לו את השדה לפרות קנין שבה.

שנה וזרעה שנה אחת - לא יאמר לו לגרן, תן לי חבירי של שתי שנים, אלא נותן לו של שנה שנה בפני עצמה. השם קמתו של חברו בעשרת פורין חטין, ועשתה בפתות או ביותר - נותן לו שומו. רבי יהודה אומר: עשתה בפתות - נותן לו שומו. ביתר - נותן לו כל מה שהשדה עושה. רבי יוסי אומר: עולה ויורד עמו, וכשם שהלקיחה בכסף בשטר ובחזקה, כך שכירה בכסף בשטר ובחזקה.

ה. המקבל שדה מחברו, מקום שנהגו לתן פול בשעורין - נותן פול בשעורין. שעורים כפלים בחטים - נותן כפלים בחטים, וכל דבר שמתקבל לאוצר. רבי יהודה אומר: עדשים וברשינין - תרי הן בחטין, וכל דבר שמתקבל לאוצר. מקום שנהגו להשיב שומר למחצה לשליש ולרביע - ישיבו. ואין משנין ממנהג המדינה.

ה. המקבל שדה מחברו, משזכה בה הובירה - שמיין אותה כמה ראויה היא לעשות ונותן לו, ואין שמיין אותה כנגד שדות שפצדה, שמה זו נירה וזו אינה נירה, זו מזבלת וזו אינה מזבלת, זו מטיבה וזו אינה מטיבה, אלא שמיין אותה כמה היא ראויה לעשות, ונותן לו, שכותב לו: 'אם אוביר ולא אעביר אשלים במיטבא'. המקבל שדה מחברו ולא עשתה, אם יש בה כדי להעמיד פרי - תיב לטפל בה, שקד הוא פותב לו: 'אנא אניר ואזרע ואדוש ואקצר, ואוקים פריא, ואת תיתי ותיסב פלגא בעבורא ובתבגא ואנא בעמלי ובנפקת ידי פלגא'. וכשם ששדה

הזרע אם יש בזה כדי להעמיד ברי - מטפל בזה, כך שדה בית האילן, אם יש בזה כדי להעמיד יציאותיו - מטפל בזה. ואם לאו - אין מטפל בזה. המקבל שדה מחברו - קוצר ומעמר ודש וזורה. הפילין^י, והתפורות^י, הסנטר^י, והאנקולמוס^י - באים ונוטלים מן האמצע. הפיר^י, והבלין^י, הספר, וההפן^י, בזמן שבאין מבח בעל הבית - נוטלין מבח בעל הבית. מבח ארים - נוטלים מבח ארים. ואין משנין ממנה המדינה.

ו. המקבל שדה מחברו, ומת, לא יאמר לבניו: 'תנו לי מה שאכל אביכם'. וכן הן לא יאמרו לו: 'תן לנו מה שעשה אבינו', אלא שמיין לו. המקבל שדה מחברו, זרעה שנה ראשונה ולא צמחה - בופין אותו לזרעה שניה. שניה ולא צמחה - אין בופין אותו לזרעה שלישית.

ז. המזכיר זרעוני גנה לחברו, זרעים שאינן נאכלין, זרען ולא צמחו - חיב באחריותן. זרעים הנאכלים, זרען ולא צמחו - אין חיבין באחריותן. ואם התנה עליו מתחלה לזרע - חיב באחריותן. מה נותן לו? דמי הזרע. ויש אומרים: כל יציאותיו. המקבל שדה מחברו לטע -

יג. המזכיר את השדות. יד. חפירת בורות. טו. הממנה מן העיר להגיד ולהראות תחומי השדות של מי זה ושל מי זה. טז. סופר ממנה לכתב מספר הבתים והשדות וכמה מס יש לגבות מהם. יז. ממנה על בארות מים לרחיצה. יח. מחמם מרחצאות. יט. או זה שממנה לשטף גרם מים אחרי העבודה כדי לשטף את הזעה. ויש גורסים והספן, שמעביר את המגיעים לשדה בספינה על גבי נהר.

הרי זה מקבל עליו עשר ביראות לבית סאה. יתר על כן,
מגלגלין עליו את הכל.

ה. המקבל שדה מחברו לטע, מקום שנהגו להיות נוטע
על ארבע ארבע, ועל חמש חמש, ועל שש
שש, ועל שבע שבע, ואין משנה ממנהג המדינה. המקבל
שדה מחברו לטע. עד מתי חייב לטפל בנטיעות? עד כדי
שיחולו. רבי שמעון בן גמליאל אומר: בתאנים משיעבבו
המחרשה. המקבל פרום מחברו - חייב לטפל בו עד שיעשנה
יין. ויתים - עד שיעשם צבור. פשתן - עד שיעשנו קורצין
- חולק ונותן לו. זה מכנים חלקו לעיר, וזה מכנים חלקו
לעיר. המקבל שדה תאנים מחברו, מקום שנהגו לעשותן
קציעות - עושה אותן קציעות, גרונרות - עושה אותן
גרונרות. דבלה - עושה אותן דבלה. ואין משנין ממנהג
המדינה. המקבל שדה ירק מחברו, מקום שנהגו למכור
בשוק - מוכר בשוק. בשדה - מוכר בשדה, ואין משנין
ממנהג המדינה. החובר שדה מחברו, אפילו לא חברו הימנו
אף לא לזיתים, לא יאמר לו: 'אין לך בה אף זיתים בלבד',
אף כל הפרות שעושה - הרי אלו שלו.

ט. החובר שדה מחברו לזרע - אין לו באילן, בין שיאמר
לו: 'אחבר שדה זו', 'אזרע שדה זו', 'אעשה
שדה זו', אבל אם אמר לו: 'חבר שדה זו', 'זרע שדה זו',
'עשה שדה זו', כל הפרות שעושה - הרי אלו שלו. החובר

שָׂדֶה נִיר מִחֲבֵרוֹ, וְהָיָה נָרָה שָׂנָה אַחַת וְזוֹרְעָה שָׂנָה אַחַת, עָמַד עָלָיו בַּשָּׁעַת הַנִּיר, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי חֲבִירוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים' - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ, אֲלָא יִמָּתִין עַד שֶׁתִּגְיַע גֶּרֶן. הַחוּבֵר שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ - לֹא יֵהֵא נָרָה שָׂנָה אַחֵר שָׂנָה, חֲבֵרָה הֵימָנוּ לְזִמָּן מְרַבֶּה, נָרָה שָׂנָה אַחֵר שָׂנָה, וְזוֹרְעָה שָׂנָה אַחֵר שָׂנָה. הַחוּבֵר שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ - לֹא יֵהֵא נֵר חֲצִיָּה וְזוֹרְעָה חֲצִיָּה, וְלֹא זוֹרְעָה שְׁנֵי מִיָּנִין. הַחוּבֵר מִמָּנוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, נֵר אַחַת וְזוֹרַע שְׁנֵי מִיָּנִין. הַחוּבֵר נִיר מִחֲבֵרוֹ, נֵר חֲצִיָּה וְזוֹרַע חֲצִיָּה, וְזוֹרְעָה מִיָּנִין הֶרְבֵּה. הַחוּבֵר שָׂדֶה תְּבוּאָה מִחֲבֵרוֹ, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'אֵינִי בָּא עַד שֶׁתִּכְלֶה', וְאֵינוּ רִשְׁאִי לְזוֹרְעָה פְּעָמִים. הַחוּבֵר שָׂדֶה אֵילָן מִחֲבֵרוֹ, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'אֵינִי בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ פְּרוֹת מִתּוֹכָה', וְאֵינוּ רִשְׁאִי לְאַכְלָה פְּעָמִים.

י. הַמְּקַבֵּל שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ, נָרָה וְלֹא זֹרְעָה - נוֹתֵן לוֹ חֲבוּרוֹ, אֵף עַל פִּי בֶן שָׁמַיִן לוֹ, שְׁאֵינוּ דוֹמָה מְנִיחָה נָרָה לְמְנִיחָה שְׁלֹפָה^ב. הַחוּבֵר שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ לְשַׁחַת וּגְזוּזָה, כָּל הַפְּרוֹת שְׁעוּשָׁה - הֲרִי אֵלּוּ שְׁלֹו. חֲבֵרָה לְזֹרַע וּגְזוּזָה לְשַׁחַת, לֹא יֹאמַר: 'הֲרִינִי מִמָּתִין עַד שֶׁיִּכְלֶה אוֹתוֹ הַמִּין מִתּוֹכָה', אֲלָא כָּל הַפְּרוֹת שְׁעוּשָׁה - הֲרִי אֵלּוּ שְׁלֹו.

יא. הַמְּקַבֵּל שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ שָׁנִים מוֹעֲטוֹת - אֵין לוֹ בְּקוֹרוֹת שְׁקָמָה. לְפִיכֹךְ הַזְּמוּרוֹת וְהַקָּנִים שְׁלֹו. קִבְלָה מִמָּנוּ שֶׁבַע שָׁנִים, מָקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לְזֹרְעָה פְּשִׁתָּן, אִפְּלֹו חֲמִשׁ

ב. אַחֵר קָצִירַת הַתְּבוּאָה מִמָּנָה.

שנים - זורעה שנה שניה פשתן, ויש לו בקורות שקמה.
המקבל שדה מחברו לזרעה שעורין - לא יזרענה תלתן,
תלתן - לא יעשנה מקשה, מקשה - יזרענה תלתן. תלתן
- יזרענה שעורין. חטים - לא יזרענה פשתן. פשתן - יזרענה
חטים. המקבל שדה מחברו לזרעה חטין - לא יזרענה
שעורין. שעורין - לא יזרענה פשתן. פשתן - יזרענה שעורין.
שעורין - יזרענה חטין.

יב. השוכר שדה מחברו, ועמד השוכר והשכירה לאחר -
רשאי בעל הבית, שיאמר לו: אין לי חשבון
עם כל אדם אלא עמך. עמד בעל הבית והשכירה לאחר
- רשאי השוכר שיאמר לו: אין לי חשבון עם כל אדם
אלא עמך. עמד בעל הבית ומכרה - מחשבין עם בעל
הבית, וכדרך שהערים השני ונהנה - משלם לראשון. עמד
בעל הבית והקדישה - אינה מקדשת עד שתחזור לרשותו.
וכל מה שנהנה הימנה - הרי הוא הקדש. עמד השוכר
והקדישה - הרי זו מקדשת עד שתצא מרשותו, ומעלה
שכר לבעלים, ומעלה שכר להקדש.

פרק עשירי

א. המלוה את חברו סתם - אין פחות משלשים יום.
ובמדינה שהיא נוהגת פחות מכן או יתר על

בן - אין משנין ממנהג המדינה. שכיר שעות ביום - גובה כל היום. שכיר שעות בפלילה - גובה כל הפלילה וכל היום. שכיר שבת, שכיר חדרש, שכיר שנה, שכיר שבוע, יצא ביום - גובה כל היום. יצא בפלילה - גובה כל הפלילה. ועל כפן, אינו עובר עליהן אלא לילה הראשון בלבד. הכובש שכר שכיר - עובר משום חמשה לאוין, משום "בל תעשק", ו"בל תגזל", ו"בל תלין פעלית שכיר אתה עד בקר", "ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש פי עני הוא". אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה ואחד שכר בלים - עובר משום שמות הגזל. רבי יוסי אומר: שכר אדם - עובר משום שמות הגזל, שכר בהמה ושכר בלים - עובר משום "בל תעשק". גר תושב - עובר משום "בל תעשק", ומשום "ביומו תתן שכרו". המחזו אצל חנוני ואצל שלחני - הן עוברין עליו והוא אין עובר עליהן. ואם התנה עמו מתחלה על מנת בן, אף הם אין עוברין עליו והוא אין עובר עליהן. ואם אמר לאחר לשכר לו - זה אינו עובר עליו.

ב. השכיר - נשבע בזמנו ונוטל. עבר זמנו - אין נשבע ונוטל. אם יש עדים שתבעו בתוך זמנו, ואפילו לאחר זמנו - הרי זה נשבע ונוטל. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? בזמן שאמר לו 'נתתי לך שכרך', והוא אומר: 'לא נתת לי'. אבל אם אמר: 'לא נשכרתי', והוא אומר: 'לא! שכרתיך'. 'סלע אמרתי לך', והוא אומר: 'שתים אמרתי לי' - המוציא מחברו עליו הראיה. הנותן כליו לאמן

לעשות, וגמרה מלאכתו, אפלו הוא אצלו שלשה ימים -
אינו עובר עליו. החזירו לו בתצות היום, כיון ששקעה
החמה - עובר עליו.

ג. המלוה את חברו - אינו רשאי למשכנו. ואם משכנו
- צריך לחזור לו, ועובר על כל שם ושם שיש
בו. שלית בית דין הבא למשכן, הוא עומד מבחוץ והלה
מוציא לו את המשכן, שנאמר (דברים כד, יא): "בחוץ תעמד"
וגו'. משכנו בשני בלים, אחד שצריך לו ואחד שאין צריך
לו, זה שצריך לו - נוטלו ומחזירו. וזה שאין צריך לו -
נוטלו ואין מחזירו. ואם מחזירו עד עולם, למה הוא נוטלו?
רבי אומר: אומר אני, שמא תבוא שמיטה ותשמיטנו, או
שמא ימות הלה ונמצאו מטלטלין ביד הירושין. אלמנה,
בין שהיא עניה בין שהיא עשירה - אין רשאי למשכן,
שנאמר (שם): "לא תחבל בגד אלמנה"; אחת עניה ואחת
עשירה; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: עניה - אין
רשאי למשכן. עשירה - נוטל ואין מחזיר, שלא יהא הולך
ובא אצלה שלא להשיאה שם רע. חבל בו זוג של מספרים
צמד של פרות - תיב על זה בעצמו ועל זה בעצמו,
שנאמר (שם): "לא יחבל רחים ורכב"; מה רחים ורכב
מיוחדים שני בלים המשמשין מלאכה אחת ותיב, על זה
בעצמו ועל זה בעצמו, אף כל שהן שני בלים המשמשין
מלאכה אחת - תיב על זה בעצמו ועל זה בעצמו. היו
לו חמשה רחים - אין רשאי למשכן אפלו אחת מהן, אם

אין עושה מלאכה אלא באחת מהן - אין חייב אלא על אותה בלבד.

פרק אחד-עשר

א. הבית והעליה של שנים שנפלו - שניהן חולקין בעצים ובאבנים ובעפר. במה דברים אמורים? בזמן שהיו שוין, אבל אם אחד מהם גדול ואחד קטן - זה נוטל לפי שזו וזה נוטל לפי שזו, ורואין את העליונות באזו הן ראויות להשבר.

ב. הבית והעליה של שנים, ורצו שניהם שרא לבנות - התחתון נוטל שני חלקין והעליון שליש. הבית והעליה של שנים, והרי בעל העליה מבקש לעשות דיוטא אחרת, ואין בעל הבית מניחו - מקום שנהגו לעשות שני דיוטות - עושה, שלש - עושה, ואין משנין מפנהג המדינה. הבית והעליה של שנים, נפחתה מעזיבה; רבי יוסי אומר: מנחם בני אומר, התחתון נותן את התקרה והעליון נותן את המעזיבה, כגון חניות הפתוחות לסטיו, שהתחתון נותן את התקרה והעליון נותן את המעזיבה.

ג. היתה חרבתו בצד גנתו של חברו, ועמד וגדרה - מגלגלין עליו יציאותיו של בתל בדרך שהוא

בונה, היתה סמוכה לחצרו של חברו, אף על פי שלא נתן את הקורה לאותו הרוח - נותנין לו יציאותיו של כותל בשעה שהוא בונה.

ה. היתה למעלה מחצרו של חברו, לא יאמר לו 'הריני מוסד עמוד מבניד חצרי למעלה, אלא מוסד עמוד מלמטה ועולה'. היתה למעלה מגגו של חברו - אין זקוק לו. מביא אדם אבניו ומפרקן על פתח ביתו ברשות הרבים להעלותן לראש הדימוס, ואם לשהותן - הרי זה אסור. ואם בא אחר והזיק בהן - הרי זה חייב.

ה. מסרן החצב לגמל - הגמל חייב. גמל לספת - הספת חייב. ספת לספל - הספל חייב. העלן לראש הדימוס ונפלו - בלען חייבין. מסרן גמל לספת והזיק בהן, בין באבן ובין בספת - הספת חייב. ספת לספל והזיק בספת - הספת חייב. באבן - הספל חייב. ישבה על גבי דימוס או שהיה מפקפק בה, ונפלה - אדריכל חייב. מביא אדם עפר וצובר על פתח ביתו לרשות הרבים - לשרותו לטיט, ואם לשהותו - הרי זה אסור. ואם בא אחר והזיק בו - הרי זה חייב. ולא יהא מגביל בצד זה ובונה בצד זה, אלא מגביל במקום שהוא בונה. נפל הכותל מחמת הזועות, ומחמת הרוח, ומחמת הגשמים, אם בנאו בדרך - פטור. אם לאו - חייב. נתנו לו זמן, נפל בתוך זמן - פטור. לאחר זמן - חייב. וכמה הוא זמן? אין פחות משלשים יום. מוציא

אדם זבלו וצוּבְרוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים לְהוֹצִיאוֹ לְזָבָלִים. וְאִם לְשִׁהוּתוֹ - הָרִי זֶה אָסוּר. וְאִם בָּא אֶחָד וְהִזְק בּוֹ - הָרִי זֶה חַיֵּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשַׁעַת הוֹצָאת זָבָלִים - מוֹצִיא זָבָל וְצוּבְרוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, כְּדִי שִׁישׁוּף בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בַּהֲמָה שְׁלֵשִׁים יוֹם, שֶׁעַל מִנַּת בֶּן הַנְּחִיל יְהוֹשֵׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ.

ו. לָזֶה חֲצֵר סְמוּכָה לְכָאן וְלָזֶה חֲצֵר סְמוּכָה לְכָאן - זֶה סוֹמֵךְ לְחֲצֵרוֹ וְזֶה סוֹמֵךְ לְחֲצֵרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הוֹרְשׁוּ אֲפָא שְׁלֵשִׁים יוֹם, הִזְק בְּתוֹךְ שְׁלֵשִׁים יוֹם - פָּטוּר. לְאַחֵר שְׁלֵשִׁים יוֹם - חַיֵּב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לֹא הוֹרְשׁוּ אֲפָא שְׁלֵשָׁה יָמִים. הִזְק בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה יָמִים - חַיֵּב. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּבִית תַּשְׁעָה חֲצָאֵי קָבִין לָזֶה וּכְבִּית תַּשְׁעָה חֲצָאֵי קָבִין לָזֶה, כְּדִי שְׂיֵהָא אֶכֶר אֲמֵן חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנֶה. כָּלָלוּ שֶׁל דְּבָר! כָּל שְׁשָׁם הָרֵאשׁוֹן קָרוּי עָלָיו - אֵין רִשְׁאֵי לְחֻדְקוֹ.

ו. אֵין חוֹלְקִין אֶת הָאֲבוּלִים עַד שְׂיֵהָא בָּהּ כְּדִי שְׁעוּר לָזֶה וּכְדִי שְׁעוּר לָזֶה. אָמַר אֶחָד מֵהֶן לְחֻבְרוֹ: טוֹל אֶת הַפָּחוֹת וְתֵן לִי שְׁעוּר - שׁוֹמְעִין לוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי כְבוֹד אֲבוֹתָיו. וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים שְׁשָׁם הָרֵאשׁוֹן קָרוּי עָלֵיהֶן - הָרִשּׁוֹת בִּידוֹ. פְּתָחִים שֶׁבְּחֲצֵר גְּדוּלִים שֶׁל אֶחָד, וּקְטָנִים שֶׁל אֶחָד. גְּדוּלִים - אֵין לָהֶם אֲפָא אַרְבַּע אַמּוֹת. וּקְטָנִים - נוֹתְנִין לָהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. אֶחָד נוֹטֵל פֶּתַח הַגְּדוֹל, וְאֶחָד נוֹטֵל שְׁנֵי פְתָחִים

קטנים, זה שנוטל פתח גדול - אין לו אלא ארבע אמות.
 וזה שנוטל שני פתחים קטנים - נותנין לו ארבע אמות
 לכל אחד. הנה יש אחד רחב מעשר אמות - נוטל ארבע
 אמות בחצר, פחות מכן - משלימין לו את המדה, כנגדו
 נותנין לו. מכנים ומוציא ארבע אמות בחצר.

ה. זבל שבחצר - מתחלק לפי פתחים, ואכסניא - לכל
 אדם, הפתח פתוח למרפסת - אין לו ארבע אמות,
 מרפסת עצמו - יש לו ארבע אמות. חמשה פתחים פתוחין
 למרפסת - אין למרפסת בחצר אלא ארבע אמות בלבד.
 מי שיש לו אכסדרה לפני מביתו, בזמן שמגנפת - נותנין
 לו, מכנים ומוציא ארבע אמות בחצר. אינה מגנפת - הרי
 היא כשאר כל החצר. סלם הצורי - יש לו ארבע אמות.
 ולמזרי - אין לו ארבע אמות. אם היה קבוע במסמר -
 יש לו ארבע אמות. הניצ, והדות, והעליה - אין להן ארבע
 אמות. חלית הבאר - יש לה ארבע אמות. באר הקרוב
 לאמה - מתמלא ראשון. ואם קדם השני ומלא - הרי זה
 זריז ונשבר. בנה בית לפני מגנתו - אין לו בחצר אלא
 ארבע אמות בלבד. חלק ביתו לפני מביתו, וגנה לפני
 מביתו, וגנה לפני מגנתו - אין לו בחצר אלא ארבע אמות
 בלבד. ולא יפתחם לחצר השתפין, אבל פותחן לתוך שלש.

ט. מי שיש לו פתח במבוי - אין בני מבוי כופין אותו
 לעשות הימנו דלת למבוי, שיכול לומר 'רצוני שאפנם

בַּחֲבִילָתִי עַל פֶּתַח־י'. בּוֹפִין בְּנֵי מְבוֹי זֶה אֶת זֶה שָׁלֹא לְהוֹשִׁיב
 בִּינִיָּהֶן לֹא חָיֹט וְלֹא בּוֹרְסִי, וְלֹא אַחֵד מִן כָּל בַּעֲלֵי אֲמָנוּת.
 לְשֹׁכְנֵנו - אֵין יְכוּלִין לְכוּפּוֹ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
 אִם לְשֹׁכְנֵנו יְכוּלִין לְכוּפּוֹ. מִי שֵׁישׁ לוֹ בֵּית בַּחֲצַר אַחֶרֶת -
 בְּנֵי חֲצַר אַחֶרֶת מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶן דָּלֶת נֶגֶד
 וּמִנְעוּל לְחֲצַר. שָׁאֵר כָּל הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. אִם
 הָיָה שְׂרוּי עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ חֲצַר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לְחִפּוֹר עִמָּהֶן
 בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרוֹת, וּלְתַקֵּן אֶת הַמְּקַנָּאוֹת וְאִמַּת הַמַּיִם,
 וְשָׁאֵר כָּל הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שְׂרוּי
 עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ הָעִיר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל. בּוֹפִין בְּנֵי
 חֲצַר זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָחִי וְקוֹרָה לְמְבוֹי.

י. בּוֹפִין בְּנֵי בִקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בִּינִיָּהֶן חֲרִיץ וּבֵן
 חֲרִיץ. חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמְבוֹי אַחֵד,
 וְנִתְקַלְקַל - בִּדְלָן מְשַׁמְשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה, וְהַחִיצוֹנָה מְשַׁמְשֶׁת
 לְעֶצְמָהּ, וְהַשָּׂאֵר מְשַׁמְשׁוֹת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְהַשְּׁנִיָּה מְשַׁמְשֶׁת
 לְעֶצְמָהּ, הַפְּנִימִית שֶׁבְּדְלָן - מְשַׁמְשֶׁת לְעֶצְמָהּ וּמְשַׁמְשֶׁת עִם
 בִּדְלָן. רָצוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית לִפְתָּח לָהֶן פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר -
 יְכוּלִין לְעַכֵּב עַל יָדָן. הָיָה סָתוּם וְנִמְלָךְ לִפְתָּחוֹ - מַעֲכֵב עַל
 יָדוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת
 לַחֲנוֹת - בִּדְלָן מְשַׁמְשׁוֹת בְּמְבוֹי. חֲמֵשׁ דְּיוֹטָאוֹת מְשַׁמְשׁוֹת
 בְּבֵת אַחַת, וְנִתְקַלְקַל - בִּדְלָן מְשַׁמְשׁוֹת עִם הָרֵאשׁוֹנָה,
 וְהָרֵאשׁוֹנָה מְשַׁמְשֶׁת לְעֶצְמָהּ, וְהַשָּׂאֵר מְשַׁמְשׁוֹת עִם הַשְּׁנִיָּה,
 וְהַשְּׁנִיָּה - מְשַׁמְשֶׁת לְעֶצְמָהּ, שְׁלִישִׁית שֶׁבְּדְלָן - מְשַׁמְשֶׁת

לַעֲצֹמָה וּמִשְׁתַּמְשֹׁת בְּכֶלֶן. הָעֲשׂוֹי לְכַבִּיסָה - אֵין מִמַּחֲוִין
בִּידוֹ לְגָשְׁמִים. לְגָשְׁמִים - אֵין מִמַּחֲוִין בִּידוֹ לְכַבִּיסָה.

יא. חֲמִישׁ גִּנּוֹת מִשְׁתַּמְשֹׁת בְּאַמָּה אַחַת, וְנִתְקַלְקְלָה - בְּכֶלֶן
מִתְקַנּוֹת עִם הָעֲלִינָה, וְהָעֲלִינָה מִתְקַנּוֹת לַעֲצֹמָה,
וְהַשְּׂאֵר מִתְקַנּוֹת עִם הַשְּׂנִיָּה, וְהַשְּׂנִיָּה מִתְקַנּוֹת לַעֲצֹמָה.
הַתְּחִתּוֹנָה שֶׁבְּכֶלֶן - מִתְקַנּוֹת לַעֲצֹמָה וּמִתְקַנּוֹת עִם בְּכֶלֶן. בּוֹפִין
בְּנֵי חֶצֶר זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לְחֶצֶר נָגַג גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפָּחִים.
בְּחֻזְקַת שְׁנָתָן - שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁלֹּא לְסַמֵּךְ אֶת הַקּוֹרֶה. לְפִיכָךְ
בְּחֻזְקַת שֶׁלֹּא נָתַן - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לְסַמֵּךְ אֶת הַקּוֹרֶה. רַבִּי
יוֹסִי אוֹמֵר: הִיא שֵׁם אֶחָד מֵעַכָּב - הוֹפֵךְ אֶת הַחֲזוּת אֶצְלוֹ,
לְפִיכָךְ אִם נָפַל הַבֵּתֵל - הָעֲצִים וְהָאֲבָנִים שָׁלוּ.

יב. בּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לִבְנוֹת לָהֶן בֵּית הַבִּנְיָנִית,
לְקַנּוֹת לָהֶן סֵפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים, וְרִשְׁאִין בְּנֵי הָעִיר
לְהַתְּנוֹת עַל הַשְּׂעָרִים וְעַל הַמְּדוֹת וְעַל שֹׁכֵר הַפּוֹעָלִים. רִשְׁאִין
לַעֲשׂוֹת קִיצָתָן. רִשְׁאִין בְּנֵי הָעִיר לֹאמֹר: כָּל מִי שִׁירָאָה אֶצֶל
פְּלוֹנִי - יֵהָא נוֹתֵן כֶּךָ וְכָךְ. כָּל מִי שִׁירָאָה אֶצֶל מַלְכוּת -
יֵהָא נוֹתֵן כֶּךָ וְכָךְ. כָּל מִי שֶׁרָצָה אוֹ שֶׁתִּרְעָה פָּרְתּוֹ בֵּין
הַזֵּרְעִים - יֵהָא נוֹתֵן כֶּךָ וְכָךְ. וְכָל מִי שֶׁתִּרְעָה בְּהֶמָּה פְּלוֹנִית
- יֵהָא נוֹתֵן כֶּךָ וְכָךְ. רִשְׁאִין לַעֲשׂוֹת קִיצָתָן. וְרִשְׁאִין הַצִּמְרִין
וְהַצִּבְעִין לֹאמֹר: 'כָּל מְקַח שִׁיבָא לָעִיר נִהָא בְּלָנוּ שְׁתַּפִּין בּוֹ'.
רִשְׁאִין הַנְּחִתּוּמִין לַעֲשׂוֹת רְנוּעָה בֵּינֵיהֶן. רִשְׁאִין הַחֲמָרִין
לֹאמֹר: כָּל מִי שִׁימוֹת לוֹ חֲמוּר - לַעֲמֹד לוֹ חֲמוּר אַחֵר.

מתה בבוסיא אין צריכין להעמיד לו חמור, דלא בבוסיא - צריכין להעמיד לו חמור. ואם אמר: 'תנו לי ואני לוקח לעצמי' - אין שומעין לו, אלא לוקחין ונותנין לו. רשאי הספנין לומר: 'כל מי שתאבד ספינתו - נעמיד לו ספינה אחרת'. אבדה בבוסיא - אין צריכין להעמיד לו. דלא בבוסיא - צריכין להעמיד לו. ואם פרש למקום שאין בני אדם פורשין - אין צריכין להעמיד לו.

י. מי שהיה בקץ לרבים, ספר לרבים, נחתום לרבים, שלחן לרבים, ואין שם אחר אלא הוא, והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לתוך ביתו - יכולין לעכב על ידיו, עד שיעמיד אחר תחתיו. ואם התנה עמהם בבית דין, או שעברו עליו את הדרך - הרשות בידו. הנוטע אילן לרבים - מלקט ואוכל, מלקט ומכנים לתוך ביתו, ולא יהא מלקט ועושה גורגרות, מלקט ועושה דבלה, שמתחקה לא נטעו אלא על מנת בן, ולעוברי דרכים מלקט ואוכל, ואסור להכנים לתוך ביתו. תחופר בור לרבים - ממלא ושותה, ממלא ומכנים לתוך ביתו, ולא יהא ממלא ומשקה ומוכר בשוק. הצמרין והצבעין - ממלאין לשתות ואין ממלאין לסחורה. הביר והבקץ והספר - ממלאין לשתות ואין ממלאין להשתמש, אבל מכבשין בהן את הכבשים, מדיחין בהן את הירק לעוברי דרכים ממלא ושותה, ואסור להכנים לתוך ביתו. היו פועלים עושין בצדו - לא יהא ממלא ומשקה אותן, אלא הולך כל אחד ואחד ושותה ועושה.

יד. העושה מערות לרבים - מרחיץ פניו ידיו ורגליו בהן.
 היו ידיו ורגליו מלכלכות בטיט ובצואה - אסור.
 ובבור ובשית - בין כך ובין כך אסור. הנכנס למרחץ -
 מחמין לו את הצונן, ומצנן לו את החמין. חופף את ראשו
 בנתר ובמימי רגלים, אף על פי שעשה תקלה לבאים
 אחריו, שעל מנת בן הנחיל יהושע לישראל את הארץ.
 מעין של בני העיר, הן והן ואחרים - הם קודמים לאחרים.
 אחרים ובהמתן - חיי אחרים קודמים לבהמתן. רבי יוסי
 אומר: בהמתן קודמת לחיי אחרים. בהמתן ובהמת אחרים
 - בהמתן קודמת לבהמות אחרים. אחרים ובביתן - חיי
 אחרים קודמין לבביתן. ורבי יוסי אומר: בביתן קודמת
 לחיי אחרים. בביתן ובבית אחרים - בביתן קודמת
 לבבית אחרים. בהמת אחרים ובביתן - בהמת אחרים
 קודמת לבביתן. בית השלחין שעלהם ובהמת אחרים -
 בית השלחין שעלהם קודמת לבהמת אחרים. ובין עולין
 לשבון באחרונה.

מסכת בבא בתרא

פרק ראשון

א. לא יחפר אדם בור סמוך לבורו של חברו, אלא אם כן
הרחיק מבתלו של חברו שלשה טפחים וסד בפסיד.
רבי יהודה אומר: בפלע הבא בידו - זה חופר בארו מכאן,
וזה חופר בארו מכאן. זה מרחיק שלשה טפחים וסד בפסיד,
וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בפסיד. מרחיקין את הנברכת,
ואת הבקיע, ואת הירקות מבתלו של חברו שלשה טפחים
וסד בפסיד. מרחיקין את הגפת, ואת הזבל, ואת המלח,
ואת הסיד, ואת הסלעים, ואת החול, מבתלו של חברו
שלשה טפחים, וסד בפסיד.

ב. מרחיקין את הזרעים, ואת המתרשה, ואת מי רגלים,
מן הבתל שלשה טפחים. מרחיקין את הרחים
של יד שלש מן השכב, שהן ארבע מן הרקב. ושל חמור
שלשה מן האסטרוביל, שהוא ארבעה מן הקלת. רבי יהודה
אומר: תוקע יתר בארץ וסומך עליו את הקורה, ובלבד
שלא יתקע לתוך של חברו. מרחיקין את התנור שלשה
טפחים מן הכלאי, שהן ארבעה מן הכפה. ובבירה - טפח.

ל'א יטיל אדם מי רגלים בבתלו של חברו, אלא אם כן
הרחיק שלשה טפחים, ומאבנים - טפה, ובצונמא - מתר.

ג. באמת ביין התירו, אבל לא ברפת בקר. ואף על פי
שממעיטו אינו אלא משביחו. ואם קדמו חנות
ורפת את האוצר - אין יכול למחות בידו ולומר לו: איני
יכול לישן לא מקול הפטיש, ולא מקול הרחים, ולא מפני
ריח רע, ולא מקול תינוקות.

ד. לשבנו - אין יכולין לבפול. רבן שמעון בן גמליאל אומר:
לשבנו יכולין לבפול. יש לו חנות ברשות הרבים
ומבקש לפותחה לחצר השתפין - יכולין לעבב על ידיו,
מפני שמרבה עליהן את הדרך. יש לו בית בחצר השתפין,
ומבקש לחקקו ולהקרות בו את התינוקות - יכולין לעבב
על ידיו מפני שמרבה עליהם את הדרך. יש לו גג ברשות
הרבים, ומבקש לבנות על גבו עליה לפותחה לחצר השתפין
- יכולין לעבב על ידיו, מפני שמרבה עליהן את הדרך.
פיצד הוא עושה? עושה לו לולו ופותחה לתוך ביתו.

ה. מרחיקין את הבתל מן החצונות ארבע אמות למעלה,
מן הצדדין - כדי שלא יהא רואה, מלמטה -
כדי שלא יצוף, מבגגדן - כדי שלא יאפיל. מרחיקין את
הסלם מן השוכה ארבע אמות, כדי שיהא זוקף את הסלם.
ואת הבתל מן המזחלה ארבע אמות, כדי שיהא לו מקום
לסוד.

ו. מרחיקין את השוכן מן העיר חמשים אמה. הלוקח שוכן מחברו ונפל, אפלו הוא בית רבע - הרי זה בונה את מקומו. נפול הנמצא מן שתי שוכבות רחוק מחמשים אמה לבאן ומחמשים אמה לבאן - הרי הוא של מוצאו. רבי עקיבה אומר: לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה מפני שאינה תדירה.

ו. מרחיקין את המשנה מן הירק, ואת הפרשין מן הבצלים, ואת התרדל מן הדבורים. רבי יוסי מתיר בתרדל, שאומר לו: בדרך שעשית בתוך שדה, אף אני עושה בתוך שדי. וכן היה רבי יוסי אומר: מרחיקין את הדבורים מן העיר חמשים אמה, כדי שלא ינטשו את בני אדם. רבי נתן אומר: מגדל דבורים כמגדל כלבים. רבי נתן אומר: מרחיקין את הכבשונות מן העיר חמשים אמה, ואת האילן מן העיר עשרים וחמש אמה. וכשם שמרחיקין מן העיר - כך מרחיקין מבורות ושיחין ומערות. וכשם שמרחיקין מבצן - כך מרחיקין מן הקברות. קבר שהקיפתו העיר, בין מארבע רוחות, בין משלש רוחות, בין משתי רוחות זו כנגד זו, רחוק יתר מחמשים אמה לבאן ומחמשים אמה לבאן - אין מפנין אותו. פחות מכן - מפנין אותו. כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא. רבי עקיבה אומר: אף קבר המלך וקבר הנביא מתפנין. אמרו לו: והלא קבר בית דוד וקבר חלדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בהן אדם מעולם. אמר

לָהֶם: מִשֶּׁם רֵאִיָּה? מִחִילָה הָיְתָה לָהֶן וְהָיְתָה מוֹצִיָּאָה
שְׂמָאָה לְנַחַל קְדָרוֹן.

ה. מִרְחִיקִין אֶת הָאֵילָן מִן הַבוֹר עֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ אַמָּה.
וּבְחֶרֶב וּבִשְׁקָמָה - חֲמִשִּׁים אַמָּה, בֵּין מִלְּמַעְלָה
בֵּין מִן הַצֵּד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּשֶׁם שְׁמִרְחִיקִין מִלְּמַעְלָה,
כֵּן מִרְחִיקִין מִלְּמַטָּה. רַבִּי יוֹסִי מִתִּיר, שְׂלֹא נִתְּנוּ שְׁדוֹת
אֶלָּא לְנִטְיעָה. לֹא יִשַּׁע אָדָם אֵילָן סָמוּךְ לַשְּׂדֵה חֵבְרוֹ, אֶלָּא
אִם בֶּן הַרְחִיק הֵימָנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם רוֹצֶה - עוֹשֶׂה
מִחִיצָה גְבוּהָה אוֹ גָּדֵר. אֶחָד גָּפְנִים, וְאֶחָד כָּל הָאֵילָן -
מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְנוֹטֵעַ, כִּדִּי שִׁיְהֵא בְּקֶר עוֹבֵר בְּכָלְיוֹ.
הָיוּ שְׂרָשָׁיו יוֹצְאִים לְתוֹךְ שֵׁל חֵבְרוֹ - מַעֲמִיק שְׂלֹשָׁה טַפָּחִים,
כִּדִּי שְׂלֹא תַעֲכַב הַמַּחֲרִשָּׁה. אֵילָן הָעוֹלָה בֵּין מִן הַגֹּזַע וּבֵין
מִן הַשְּׂרָשִׁין - הָרִי אֵלָיו שֵׁל בַּעַל הַבֵּית. בֵּית הַשְּׁלָחִין וּבֵית
הָאֵילָן - כִּנְגֵד הַמִּשְׁקָלָת. אָבֹא שְׂאוֹל אוֹמֵר: כָּל אֵילָן סָרֵק
- כִּנְגֵד הַמִּשְׁקָלָת, מִפְּנֵי שֶׁהִצִּל רַע לְבֵית הַשְּׁלָחִין.

פֶּרֶק שְׁנִי

א. כָּל שְׂאֵינוּ עוֹשֶׂה פְּרוֹת תְּדִיר, כְּגוֹן שְׂדֵה בֵּית הַשְּׁלָחִין,
בֵּית הַבַּעַל - חֲזָקָתָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְאִינָה מִיּוֹם לְיוֹם.
אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה: לֹא אָמְרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֶלָּא כִּדִּי שִׁיְהֵא
בָּא בְּאַסְפְּמִיָּא. אָבֵל אִם הָיָה עֲמוּ בַּמְדִּינָה, בֵּיוֹן שְׂאֲכָלָה

שנה אחת - הרי זו חזקה. הלוקח מחמת הלוקח, אף על פי שהלוקח הראשון אומר: 'גזולה היא בידי' - לא כל הימנו לאבד זכותו של זה. האוכל שדה מחמת אנו, ונמצאת אנו שהיא פסולה - הרי זה אינה חזקה. האוכל שדה בחזקת שהיא שפלו, והוציא עליו שטר שמכרה לו ושנתנה לו במתנה - יתקיים שטר בחותמיו. ואם אמר: כתבתי שטר ונטלתי מעות, שטר פיספים הוא בידך - הכל הולך אחר חזקה. האוכל שדה שש שנים, וערער עליו שלש שנים הראשונות, ובאחרונה אמר לו: אתה מכרת לי ואתה נתת לי במתנה, אם מחמת טענה הראשונה - אינה חזקה, שכל טענה שמקצתה בטלה - בטלה כולה.

ב. אימתי אמרו: 'ארים ישבע שלא בטענה'? כל זמן שארים יצא מאריסותו - הרי הוא ככל אדם. שתף, כל זמן ששתף יצא משתפותו - הרי הוא כאחד מכל אדם. אפטרופוס, כל זמן שאפטרופוס יצא מאפטרופסותו - הרי הוא כאחד מכל אדם. הבן שחלק, והאשה שנתגרשה - הרי הן כאחד מכל אדם. מקבלי פקדונות, והרועים, והשכיר - אין להם חזקה. האומנין - אין להן חזקה. ביצר? רואה כליו אצל בובם, ועבדו אצל אמן, אמר לו: תן לי את שפי, אמר לו: אתה מכרתם לי ואתה נתתם לי במתנה - אינה חזקה. אתה אמרת לי למוכרם, אתה אמרת להנם במתנה - הרי זו חזקה.

ג. חזקה - שלש שנים. החזיק האב שנה אחת, והבן שתי שנים. האב שתי שנים, והבן שנה אחת - הרי זו חזקה. האב שנה, והבן שנה, והלוקח שנה - הרי זו חזקה. החזיק בפני האב שנה אחת, ובפני הבן שתי שנים - הרי זו חזקה. בפני האב שתי שנים, ובפני הבן שנה אחת - הרי זו חזקה. בפני האב שנה, ובפני הבן שנה, ובפני הלוקח שנה - הרי זו חזקה. הרי זו חזקה.

ד. החזיק האדם בפני שנים שנה הראשונה, בפני שנים שנה השנייה, בפני שנים שנה השלישית - הרי אלו שלש עדיות, והן עדות אחת. נמצאת פת הראשונה זוממת - הרי בידו שתי שנים. שנייה - הרי בידו שנה אחת. שלישית - אין בידו כלום. היו הן הראשונים והן האחרונים, נמצאו זוממין בראשונה - אין בידו כלום. שנייה - הרי בידו שנה אחת. שלישית - הרי בידו שתי שנים. אמר רבי יוסי: בא רבי יוחנן בן נורי אצל רבי חלפתא, אמר לו: הרי שהחזיק בפני שנים שנה ראשונה, ובפני שנים שנה שנייה, ובפני שנים שנה שלישית, מהו? אמר לו: הרי זו חזקה. אמר לו: אף אני אומר כן, אלא שעקיבה אומר: אין חזקה. רבי יהודה אומר: הרי הוא אומר (מלכים א' ד, ט): "ולשלמה שנים עשר נצבים על כל ישראל וכלכלו" וגו'. ואומר (שם שם, ט) "ונציב אחד אשר בארץ". הוי אומר: זה חדש העבור. רבי נחמיה אומר: זה אפטרופוס שממנה על ידי כפן, שאין שבחו של מלך להיות שנים עשר משמשין

אותו, אֵלָא שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִשְׁמָשִׁין אֶת הָאֶחָד, וְהָאֶחָד מִשְׁמָשׁ
אֶת הַמָּלָךְ.

ה. הַמַּחְזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר, נָעַל וְגֵר וּפְרִיץ כָּל שֶׁהוּא - הָרִי
זו חֲזָקָה. נָעַל אֶחָד וְגֵר אֶחָד - הָרִי זו חֲזָקָה.
נָעְלוּ שְׁנַיִם וְגֵרָו שְׁנַיִם - הָרִי זו חֲזָקָה. הָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שְׁדוֹת,
בֵּינוֹן שֶׁהַחֲזִיק בָּאֶחַת - הַחֲזִיק בְּכָלָן. עֲשָׂרָה עֲבָדִים, אֶפֶס עַל
פִּי שֶׁהַחֲזִיק בָּאֶחָד - לֹא הַחֲזִיק בְּכָלָן. בָּלִים וְעֲבָדִים, זָכָה
בַּבָּלִים - לֹא זָכָה בַּעֲבָדִים. בַּעֲבָדִים - לֹא זָכָה בַּבָּלִים. בָּלִים
וְקַרְקָעוֹת, זָכָה בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא זָכָה בַּבָּלִים. בַּבָּלִים - לֹא
זָכָה בַּקַּרְקָעוֹת. עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת, זָכָה בַּעֲבָדִים - לֹא זָכָה
בַּקַּרְקָעוֹת. בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא זָכָה בַּעֲבָדִים. הִלָּךְ בָּהֶן, בֵּין
לְאֶרְכָּה וּבֵין לְרַחֲבָה - הָרִי זֶה קָנָה. הִלְכוּ בוֹ שְׁנַיִם - זֶה
קָנָה מְקוֹם הַלְּכוֹ, וְזֶה קָנָה מְקוֹם הַלְּכוֹ; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.
וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: שְׁנֵיהֶם לֹא קָנוּ עַד שֶׁעָשָׂה שִׁיחֻזִּיקוֹ. לָקַח
מִמֶּנּוּ עֶשֶׂר שְׁדוֹת, בֵּינוֹן שֶׁהַחֲזִיק בָּאֶחַת מֵהֶן - הַחֲזִיק בְּכָלָן.
שָׂכַר מִמֶּנּוּ עֶשֶׂר שְׁדוֹת, בֵּינוֹן שֶׁהַחֲזִיק בָּאֶחַת מֵהֶן - הַחֲזִיק
בְּכָלָן. לָקַח מִקְצָתָן וְשָׂכַר מִקְצָתָן, וְהַחֲזִיק בֵּין בִּלְקִיחָה בֵּין
בְּשִׁבְרָה - הָרִי זו חֲזָקָה. נִכְסִים שְׂאִין לָהֶן אַחֲרִיּוֹת - נִקְנִין
עִם נִכְסֵי שֵׁשׁ לָהֶן אַחֲרִיּוֹת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטֵר וּבַחֲזָקָה. פִּיצֵד?
אָמַר לוֹ: 'חָצֵר וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'. בֵּינוֹן שֶׁכָּתַב
שְׁטֵר, וְקָבַל מַעוֹת, וְהַחֲזִיק בָּאֶחַת מֵהֶן - הַחֲזִיק בְּכָלָן. מְקוֹם
עֲמִידַת תַּנּוּר וְכִירִים בְּחָצֵר - אֵין לָהֶם חֲזָקָה. קוֹרָה עַל
גְּבִיָּהֶן כָּל שֶׁהוּא - הָרִי זו חֲזָקָה. תְּרַנְגוּלִין בְּחָצֵר - אֵין לָהֶן

חזקה. עשה להן גג גבוה עשרה טפחים - הרי זו חזקה. צנור - אין לו חזקה. מקום קילוחו - יש לו חזקה. פתח בחצר, אף על פי שסתמו - אין לו חזקה. פרץ פצימיו - יש לו חזקה. איזו היא חלון הצורי? כל שראשו של אדם יכול לפגוע לתוכה; דברי רבי מאיר. ובלבד שיהא לה מלבן או צורת פתח. וכן היה רבי מאיר אומר: לא יפתח אדם פתח על גבי פתחו של חברו, וחלון על גבי חלון של חברו, פתח על גבי חלונו של חברו, וחלון על גבי פתחו של חברו, וחכמים מתירין, ובלבד שירחיק ארבע אמות. אבא שאול אומר: לא יפתח אדם חנות בנגד חצרו של חברו, כדי שלא יהא יושב בחנותו ורואה מה בחצרו של חברו, אלא זה פותח לרשות הרבים, וזה פותח לרשות הרבים.

ו. בשם שפני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של שותפין - כך בני מבוי יכולין למחות זה את זה במבוי השותפין. ביצד? בנה מרחץ בצד מרחצו של חברו, חנות בתוך חנותו של חברו - אין יכול למחות בידו ולומר לו: 'אתה הבאת את התקלה', שאומר לו: 'בדרך שעשית בתוך שדה, אף אני עושה בתוך שדי'. היו מימיו עוברים דרך גגו של חברו, ועמד והפסיקן - יכול לעכב על ידו, עד שיודיע באיזה מקום הוא מוליכן. היתה דרך הרבים או נהר עוברת בתוך שדהו, ועמד וגדרו והעבירו בתוך שדה חברו - אין יכול למחות בידו ולומר לו: 'אתה הבאת עלי את התקלה', שאומר לו: 'בדרך שעשיתי בתוך שדי

כך עשה בתוך שָׁדֶךְ. רבי יהודה אומר: הרבים שִׁפְרוּ
 דָּרֶךְ לְעֶצְמָן, מה שִׁפְרוּ - בָּרוּ. יש לו בָּאֵר בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל
 חֲבֵרוֹ, וְהָרִי בַעַל חֶצֶר מְבַקֵּשׁ לַחֲפֹר לוֹ בָּאֵר אַחֶרֶת - יָכוֹל
 לַעֲכָב עַל יָדָיו. וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ בֵּית הַגִּלְגָּל לָרַבִּים, בֵּית טְבִילָה
 לָרַבִּים. וְלֹא יִהְיֶה מִמָּלֵא וּמִשְׁקָה, מִמָּלֵא וּמוֹכֵר, אֲלֵא מִמָּלֵא
 וּמִשְׁקָה בִּשְׁוֹק, מִמָּלֵא וּמוֹכֵר בִּשְׁוֹק. לָקַח חֶצֶר וְכֵה זִיזִין
 וּגְזוּזִטְרָאוֹת וְנָפְלוּ - הָרִי זֶה בּוֹנֶה אֶת מְקוֹמָן. אֵין מְפִיחִין,
 אֵין מְסִידִין, אֵין מְבִירִין. לָקַח בֵּית מוֹפֵחַ מְסִיד וּמְכִיר -
 הָרִי הֵן בַּחֲזָקָתָן. סָד אָדָם כָּל בֵּיתוֹ בִּסְדִּי, וּמִשִּׁיר דָּבָר
 מוֹעֵט זָכָר לִירוּשָׁלַיִם. עוֹשֶׂה אָדָם כָּל עֶסְקִי סְעֵדָה, וּמִשִּׁיר
 דָּבָר מוֹעֵט זָכָר לִירוּשָׁלַיִם. עוֹשֶׂה אִשָּׁה כָּל תְּכֵשִׁיטָהּ,
 וּמִשִּׁירֶת דָּבָר מוֹעֵט זָכָר לִירוּשָׁלַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלז, ה):
 'אִם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי תִדְבֹּק לְשׁוֹנֵי לַחֲבִי' וְגו'.
 כָּל הַמִּתְאַבְּלִין עָלֶיהָ בְּעוֹלָם הַזֶּה - שְׂמֵחִים עִמָּה לְעוֹלָם
 הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, י): 'שְׂמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְגִילוּ בָּהּ כָּל
 אוֹהֲבֶיהָ, שִׁישׂוּ אֶתְּהָ מִשׁוֹשׁ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ'.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - מְכָר אֶת הַדִּלְתָּ, וְאֶת הַנֶּגֶר, וְאֶת
 הַמִּנְעוּל, וְאֶת הַמִּכְתָּשֶׁת הַחֲקוּקָה. אֲבָל לֹא מְכָר
 אֶת הַתְּנֹרָה, וְלֹא אֶת הַכִּירִים, וְלֹא אֶת הָרַחִים, וְלֹא אֶת

המכתשת הקבועה. רבי אליעזר אומר: כל המחבר בקרקע - הרי זה מכור. ואם אמר לו: 'הוא ומה שבתוכו אני מוכר לך' - הרי בלן מכורין. ואף על פי שאומר לו: 'הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך' - לא מכר לו את הבאר, ולא את השדה, ולא את הדעות והיציעים, ולא את המערות שבתוכו. אם בן למה כתב עומקא ורומא? שאם רצה להגביה - מגביה, להשפיל - משפיל. כל שאינו מכור בבית - מכור בחצר. המוכר את החצר - מכר את הבית. המוכר את הבית - לא מכר את החצר, אלא אורה של חצר.

ב. המוכר את החצר - מכר בתים הפנימים ובתים החיצונים. אבל לא מכר את הוילאות, ולא את הוילסאות, ולא את המרחצאות שפנים הימנו, ואם היו עשויין לתשמיש החצר - הרי בלן מכורין. אצטבלן העשוי לתשמיש חצר - מכור. לרבים - אין מכור. חניות הפתוחות לפנים - מכורות עמה. לחוץ - אין מכורות עמה. לפנים ולחוץ - הרי אלו מכורות עמה.

ג. המוכר את בית הפר - מכר את היצירים, ואת היקבים, את המפרכות, ואת הרחים התחתונה. אבל לא מכר את השקין, ולא את המרצופין, ולא את הרחים העליונה. ואם אמר לו: 'הוא ומה שבתוכו אני מוכר לך' - הרי בלן מכורין. ואף על פי שאמר לו: 'הוא ומה שבתוכו אני מוכר לך' - לא מכר לא את הבור, ולא את השית,

וְלֹא אֶת הַיְצִיעִין, וְלֹא אֶת הַדּוֹתוֹת, וְלֹא אֶת הַמְּעָרוֹת
שֶׁבִתּוֹכוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: 'הוּא וּמָה שֶׁבִתּוֹכוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'
- הֲרִי בִלְעָן מְכּוּרִין.

ה. הַמּוֹכֵר אֶת הַמְּרָחֵץ - מְכַר בָּתִּים הַפְּנִימִים וּבָתִּים
הַחִיצוֹנִים, בֵּית הַיּוֹרוֹת בֵּית הַקָּמִין וּבֵית
הָאוּלְיָאֲרִין. אֲבָל לֹא מְכַר לֹא אֶת הַיּוֹרוֹת, וְלֹא אֶת הַקָּמִין,
וְלֹא אֶת הַמְּגֻדְלִים שֶׁבִתּוֹכוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: 'הוּא וּמָה שֶׁבִתּוֹכוֹ
אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - הֲרִי בִלְעָן מְכּוּרִין. וְאִם אָמַר לוֹ:
'הוּא וּמָה שֶׁבִתּוֹכוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - לֹא מְכַר אֶת הַבְּרִיכוֹת
הַמְּסֻתְּפָקִין מִהֵן מַיִם, בֵּין בֵּימּוֹת הַחֲמָה בֵּין בֵּימּוֹת הַנְּשָׁמִים,
וְאִם לֹא בֵּית בְּנֶסֶת הָעֵצִים. וְאִם אָמַר לוֹ: 'מְרָחֵץ וְכָל
מִשְׁמָשִׁיָּהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - הֲרִי בִלְעָן מְכּוּרִין.

ה. הַמּוֹכֵר אֶת הַשְּׂדֵה - לֹא מְכַר אֶת הַגֶּת וְלֹא אֶת
הַשּׁוּמְרִיה אִם עַל פִּי שְׁהֵן פָּרֶם. אֲבָא שְׁאוּל
אוֹמֵר: אִם לֹא מִחִיצַת הַקְּנִים שֶׁהִיא בֵּית רַבַּע. מְכַר לוֹ
כָּל הָאֵילָנוֹת, חוּץ מִחֲרוֹב הַמְּרָכָב וְסֻדֵּן שְׁקָמָה. וְכָל שְׁאֵינוֹ
מְכּוּר בַּשְּׂדֵה - מְכּוּר בַּעִיר. הַמּוֹכֵר הָעִיר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
סְנַטָּר - מְכּוּר. אֵינְקוּלְמוֹס - אֵין מְכּוּר. וְאִם אָמַר לוֹ: 'הִיא
וְכָל מָה שֶׁבִתּוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - הֲרִי בִלְעָן מְכּוּרִין. וְאִם
עַל פִּי שְׁאָמַר לוֹ: 'הִיא וְכָל מָה שֶׁבִתּוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'
- לֹא מְכַר אֶת שְׁרִירָהּ, וְלֹא אֶת בְּנוֹתֶיהָ, וְלֹא אֶת הַחוֹרְשִׁין
הַמוֹקְצִין בַּפְּנִי עֶצְמָן, וְלֹא אֶת הַבִּיבְרִין שֶׁל חִיָּה וְשֶׁל עוֹפּוֹת
וְשֶׁל דְּגָיִם.

ו. המזכר את הפרם - מכר את הקנים, ואת הדוקרנין, ואת זמורות שקמה שבתוכו. אבל לא מכר, לא את העצים ולא את האבנים סוירות, בין לגירו ובין לגדרו, ולא את זבלים, ולא את קורות שקמה שבתוכו. אבא שאול אומר: כל העושה לתשמיש הפרם - הרי זה מכור. מכר לו כל האילנות, חוץ מחצי חרוב מרוב שבמקום פלוני, ומחצי סדן שקמה שבמקום פלוני, ושאר כל החרובין אינן מכורין, ושאר כל הסדנין אינן מכורין.

ו. האחין שחלקו את שדהו במקום אחד, אפלו הוא ביהודה והן בגליל, הוא בגליל והן ביהודה, או שהיו במקום אחד, ביון שזכה את אחד מהן - זכה בכלן. אם היה עמו במדינה, ביון שקבל עליו - הרי זה זכה. רבי יוסי אומר: אם עתידין להטיל גורלות - עד שיטילו גורלות. רבי יהודה אומר: אף המקדיש את השדה - לא הקדיש אלא חרוב מרוב וסדן שקמה, מפני שהן יונקין משדה הקדש:

פרק רביעי

א. המזכר את הספינה - מכר את האספלא, ואת בית המים שבתוכה. אבל לא מכר, לא את היציעין, ולא את הישוין, ולא את האיזוקפה, ולא את הביצית.

סומכוס אומר: מִכָּר אֶת הַדֹּגִית - מִכָּר אֶת הָעֵל. מִכָּר
אֶת הַפְּרוֹת - לֹא מִכָּר אֶת הָעֵל. מִכָּר אֶת הַצֶּמֶד - לֹא
מִכָּר אֶת הַבֶּקֶר. מִכָּר אֶת הַבֶּקֶר - לֹא מִכָּר אֶת הַצֶּמֶד.
רַבִּי יְהוּדָה אומר: הַכֹּל לְפִי הַדָּמִים.

ב. בִּיצָד? 'חֲמוֹר וְכִלְיוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - מִכָּר אֶת הַמִּרְדָּעַת,
וְאֶת הָאֶבֶק, וְאֶת הַשְּׁלִיף, וְאֶת הַקֶּלֶקֶל, וְאֶת
הַחֲבוּק. אֲבָל לֹא מִכָּר לֹא אֶת הַזֶּוֹג, וְלֹא אֶת הַקֶּרֶקֶשׁ, וְלֹא
אֶת פְּרוּמְבִּיָּא, וְלֹא אֶת חֲסִיקָא, וְלֹא אֶת בּוּמְנִי, וְלֹא אֶת
הַפֶּק. רַבִּי שְׁמַעוֹן אומר: הִזָּה עָלָיו שְׁלִיף מֵלֹא גִיפְצוֹ -
נוֹתְנוּ לוֹ. וְאִם אָמַר: 'חֲמוֹר וְכֹל מֶה שְּׁעָלָיו אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'
- הֲרִי בִּפְּנֵי מְכֹרֵינִי.

ג. הַמּוֹכֵר שְׁפָחָה לַחֲבֵרוֹ - מִכָּר בָּלִים שְׁעָלֶיהָ, אֶפְסוֹ הֵן
מֵאָה. אֲבָל לֹא מִכָּר לֹא אֶת הַשִּׁירִים, וְלֹא אֶת
הַנְּזָמִים, וְלֹא אֶת הַטַּפְּעוֹת, וְלֹא אֶת הַקִּטְלָאוֹת שֶׁבְּצֹאֲרָה.
וְאִם אָמַר לוֹ: 'שְׁפָחָה וְכֹל מֶה שְּׁעָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', אֵף
עַל פִּי שֵׁישׁ עָלֶיהָ בָּלִים שֶׁהֵן מֵאָה מָנָה - הֲרִי בִּפְּנֵי מְכֹרֵינִי.
שְׁפָחָה מְעַבְּרַת אֲנִי מוֹכֵר לָךְ. פָּרָה מְעַבְּרַת אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -
מִכָּר אֶת הַזֶּלֶד. שְׁפָחָה מִינִיקָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ. פָּרָה מִינִיקָה
אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - לֹא מִכָּר אֶת הַזֶּלֶד. הַמּוֹכֵר שְׁפָחָה לַחֲבֵרוֹ
עַל מְנַת שֵׁישׁ בָּהּ מוֹמִין, אָמַר לוֹ: שְׁפָחָה זֹאת חוֹלָה הִיא,
שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית הִיא, שְׁעִמוּמִית הִיא, וְהָיָה בָּהּ מוֹם אֲחֵר,
וְסָנְפוּ בֵּין הַמוֹמִין - הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת. אָמַר לוֹ: אוֹתוֹ
הַמוֹם וּמוֹם אֲחֵר עִמּוֹ - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת.

ה. המזכר פָּרַה לְחִבְרוֹ עַל מְנַת שֵׁישׁ בָּהּ מוֹמִין, וְאָמַר לוֹ:
נִגְחָנִית הִיא, נִגְחָנִית הִיא, נִשְׁכָּנִית הִיא, רִבְצָנִית
הִיא, בַּעֲטָנִית הִיא, וְהָיָה בָּהּ מוֹם אֲחֵר, וְסִנְפוֹ עִם הַמוֹמִין
- הֲרִי זֶה מִקַּח טְעוּת. וְאִם אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַמוֹם וּמוֹם אֲחֵר
עִמּוֹ - אֵין זֶה מִקַּח טְעוּת. הַמּוֹכֵר עֶבֶד לְחִבְרוֹ, וְנִמְצָא גִנֵּב
אוֹ קְבִיוֶסְטוֹם - הִגִּיעוּ. לְסֻטִּים, אוֹ שֶׁהָיָה מִכְתָּב לְמַלְכוּת -
הֲרִי זֶה מִקַּח טְעוּת. סֵפֶר שֶׁל צְבָאִים, וְנִמְצָא גָּוִיל, אוֹ שֵׁישׁ
בּוֹ טְעוּת בֵּין דָּף לְדָף - הֲרִי אֵין זֶה מְכּוּר. מְכַר שׁוֹבֵד -
מְכַר אֶת יוֹנִין. מְכַר אֶת יוֹנִין - מְכַר אֶת שׁוֹבֵד. מְכַר כְּנֹרֶת
- מְכַר דְּבוּרִין. מְכַר דְּבוּרִין - מְכַר כְּנֹרֶת.

ה. חֲלֹזֹת דִּבְשׁ - אֵין רִשְׁאֵי לְסָרֵם אֶת כְּפֶלֶן כְּאֶחָד, אֲלֹא
מִנִּיחַ שְׁתֵּי חֲלֹזֹת הַחִיצוֹנוֹת, וְהִשְׁאָר עוֹלוֹת. וְאִם
אֵין שֵׁם אֲלֹא הֵן - אֵין רִשְׁאֵי לִינֵעַ בָּהֶן. זִיתִּים לְקוּץ - אֵין
רִשְׁאֵי לְשָׂרֵשׁ אֶת כְּפֶלֶן כְּאֶחָד, אֲלֹא מִנִּיחַ שְׁתֵּי גְרוּפִיּוֹת
בְּעֶקְרֵן וְנוֹטֵל אֶת הַשָּׂאֵר. בְּאַרְזֵין - מְשַׁרֵּשׁ וְנוֹטֵל. בְּזִמּוֹרוֹת
וּבְקָנִים - נוֹטֵל אֶת הַחוּצִין.

ו. הַמּוֹכֵר אֶת הָרֹאשׁ בְּבִהְמָה וְדָקָה - לֹא מְכַר אֶת הַדָּחִי.
וְאִם הָיָה טַפַּח כֹּהֵן - הֲרִי זֶה מְכּוּר. הַמּוֹכֵר אֶת
הָרֹאשׁ בְּבִהְמָה גִּסָּה - לֹא מְכַר אֶת הַרְגָּלִים. מְקוֹם שֶׁנִּהְגּוּ
לְמְכּוּר - הֲרִי אֵלּוֹ מְכּוּרוֹת.

ז. הַקּוֹנֶה אֵילָן אֶחָד בְּתוֹךְ שָׁל חִבְרוֹ - הֲרִי זֶה לֹא קָנָה
קֶרְקַע. כָּל שֶׁתַּחְתּוֹ וְחוּצָה לוֹ כְּמֵלֵא הָאוֹרָה וְסֵלֹו

- זה וזה אינו רשאי לזוּרְעָה. קנה שנים - קנה קרקע. קנה אילן שביניהן, כל שמחליפין חוץ ממלא האורה וסלו, ובעל השדה רשאי לגדע. נקצץ האילן או שיבש - הקרקע של בעל האילן; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן, עד שקנה שלשה. קנה שלשה - קנה קרקע, קנה אילן שביניהן. נקצץ האילן או שיבש - הקרקע של בעל האילן. ובמה יהיו קרובין זה לזה? בדי שיהא בקר עובר בבליו. ובמה יהיו רחוקין זה מזה? ממטע עשרה לבית סאה. פחות מכן או יתר על כן, או שקנאן זה אחר זה, או שקנאן שלשה באחד - לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן שביניהן.

ה. המקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה - הקדיש את הקרקע ואת האילן שביניהן. וכשהוא פודה - פודה בית זרע חמר שעורין בחמשים שקל כסף. פחות מכן או יתר על כן, או שהקדישן זה אחר זה, או שהקדישן שלשתן באחד - לא הקדיש לא את הקרקע ולא את האילן שביניהן. ולא עוד, אלא אפלו חזר והקדיש את השדה, כשהוא פודה - פודה את האילן בפני עצמו, ואת השדה בפני עצמה.

ט. שנים שנמטעו את הפרם - זה מרחיק שתי אמות ונוטע, וזה מרחיק שתי אמות ונוטע. נקצץ הפרם, או שיבש - הקרקע של בעל הפרם. שנים שנמטעו את השדה,

ועמד אחד מהן וקצץ את שולו - מרחיק ארבע אמות ונוטע. נקצץ הפרם או שיבש - הפרקע של בעל הפרם. עמד אחד מהן וקצץ את שולו - מרחיק ארבע אמות וזורע. נקצץ הפרם או שיבש - הפרקע של בעל השדה. שנים שחלקו, אחד נוטל את הפרם, ואחד נוטל שדה לבן - נותנין לו ארבע אמות בצד השדה לבן, שעל מנת פן קבל עליו בעל הפרם. נקצץ הפרם או שיבש - הפרקע של בעל הפרם.

י. המוזר פרם לחברו בצד שדה לבן, וכן המקבל מחברו חצי שדה לטע - נותנין לו ארבע אמות בצד שדה לבן, שעל מנת פן קבל עליו בעל הפרם. נקצץ הפרם, או שיבש - הפרקע של בעל הפרם.

פרק חמישי

א. ארבע מדות במוכרין. פמה דברים אמורים? במדה שאינה של שניהם. אבל אם היתה מדה של אחד מהן - ראשון ראשון קנה. פמה דברים אמורים? ברשות הרבים, או בחצר שאינה של שניהם. ברשות הלוקח, בין שקבל עליו - הרי זה קנה. ברשות המוכר - עד שיגביה או עד שיוציא מרשות הבעלים. ברשות המופקדין אצלו - עד שיקבל עליו או עד שישפיר את מקומו. אימתי אמרו:

'מטלטלין נקנין במשיכה' ? ברשות הרבים, או בחצר שאינה של שניהן. ברשות הלוקח, בין שקבל עליו - הרי זה קנה. ברשות המוכר - עד שיגביה או עד שיוציא מרשות הבעלים. ברשות זה שמפקד אצלו - עד שיקבל עליו, או עד שישפיר לו את מקומו.

ב. עד שלא נתמלאה המדה נשברה מדה - נשברה למוכר. משנתמלאה מדה - נשברה ללוקח. רבי יהודה אומר: אם היה סרסור ביניהן, נשברה חבית - נשברה לסרסור. מודים חכמים לרבי יהודה: בזמן שהצלוחית ביד התינוק, וחנוני מערה לתוכה שמן, ונפלה ונשברה - שחייב על השמן ופטור על הצלוחית. ואם הטה צלוחית ונשברה - חייב אף על הצלוחית. ורבי יהודה פוטר שעל מנת כן שלח בנו אצל חנוני, על מנת שיאבד את האיסר וישבר את הצלוחית.

ג. מקום שנהגו להשפיע - משפיע לו כל צרכו, עד שלא נתמלאו אחורי מדה ושולי מדה להכריע - מכריע לו כל צרכו. רבי נתן אומר: טפח מלא החוט המאזנים, ובטורטני - טפח שהן שני טפחים בלח; דברי רבי. רבי נתן אומר: כל המשקלות שאמרו בשעור לטמאן - כך שעור להכריען. מקום שנהגו שלא להשפיע ונשאל להכריע - נותן לו גירומין. אחד לעשרה בלח, ואחד לעשרים ביבש. המוכר בפקטני - כל השיפועין הרי הן

שֶׁל מוֹכֵר. הַמוֹכֵר בַּקְטָלוּיָן בְּשׁוֹק, מִשְׁקִין שְׁבַאֲחוּרֵי מִנִּיקוֹת - הָרִי הֵן שֶׁל לֹקֶחַ. וְלֹא יֵהָא מְעָרָה מִן הַחֲבִית, אֶלָּא קוֹנֵה מִן הָאֵנָן. וְשָׁמֶן שֶׁקָּרַשׁ - אֵין מִפְּשִׁירִין אוֹתוֹ. אֵין חֲנֻנִי רִשְׁאֵי לֹא לְהַרְתִּיעַ אֶת הַמָּדָה, וְלֹא לְהַקְפִּיצָה וְלֹא לְנִמּוּתָהּ, וְלֹא לְהוֹשִׁיבָה עַל צִדָּהּ, וְלֹא יַעֲשֶׂה קָנִי מֵאֲזָנִים אַרְוֶה מִצַּד אֶחָד וְקָצֵר מִצַּד אֶחָד. וְלֹא יַעֲשֶׂה אֶת הַמְּחוּק עֲבָה מִצַּד אֶחָד וְצֵר מִצַּד אֶחָד. וְלֹא יֵהָא מְעָרַב מִים בֵּינָן, מִי בִלְקִיָּא בְּשֶׁמֶן, מִי מַעֲיִן בְּדָבָשׁ, סֵלֶת בְּדָבָשׁ, וְחֶמֶץ בְּשֶׁמֶן, חֶמֶץ בְּמֹר, חוֹל בְּפוֹל, עֲלִי גִפְנִים בְּפִילוֹן, חֵלֶב הַמֹּר בַּקֶּטֶף, סִיקָרָא בְּצִיּוֹר, וְכִסְבוּרָא בְּפִלְפִלִין. חֲנֻנִי מִקְנֵה מִדּוּתָיו שֶׁל שֶׁמֶן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבֶת, וְשֶׁל יַיִן מִשְׁעָשֶׂה שְׁלִיָּא, וְלֹא יֵהָא נוֹתֵן מִדּוּתָיו וּמִשְׁקָלוֹתָיו בַּמָּלַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲסָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כה, טז): "כִּי תוֹעֲבֶת ה' וְגו' כָּל עוֹשֶׂה אֵלֶּה".

ה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִשֶּׁם רַבִּי עֲקִיבָה: הָרִי הוּא אוֹמֵר (עִיקָרָא יט, לו): "מֵאֲזָנֵי צֶדֶק" וְגו', אָדָם מוֹכֵר לְחִבְרוֹ לָגֵן וְחֲצִי רִבִּיעִית וְשִׁמְיָנִית, וְכִשְׁהוּא בָּא עִמּוֹ לְחַשְׁבוֹן, לֹא יֹאמֵר לוֹ: 'מַיָּא לִי אֶת הַמָּדָה הַזֹּאת'; 'מְחוּל לִי אֶת הַקָּרְטוֹב הַזֶּה', שֶׁאֵין הָאֲמֵנֶת הַמִּדּוֹת תְּלוּיָהּ בְּבִרְיוֹת, וְהַמָּקוֹם הוֹחֵל שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן. וְלֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁקָלוֹתָיו שֶׁל עֵץ, שֶׁל אֶבֶר, וְשֶׁל קִיסְפוֹרִין, וְשֶׁל מִתְכֶּת, אֶלָּא שֶׁל זָכוּכִית. הִיָּה מְבַקֵּשׁ עֶשֶׂר לִיטְרִין, לֹא יֹאמֵר לוֹ: 'שֶׁקֶל לִי כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עֲצָמָה' מִפְּנֵי הַבְּרִיעוֹת, אֶלָּא שֶׁקֶל לִי בִּלְעָדָן בְּאַחַת. הִיָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ

שְׁלֹשָׁה רַבֵּיעֵי לִיטְרָא - שׁוֹקֵל לוֹ לִיטְרָא וְנוטֵל מִמֶּנָּה רַבִּיעַ לִיטְרָא. הִיָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ חֲצִי לִיטְרָא - שׁוֹקֵל לוֹ לִיטְרָא וְנוטֵל מִמֶּנּוּ חֲצִי לִיטְרָא. רַבִּיעַ לִיטְרָא - שׁוֹקֵל לוֹ רַבִּיעַ לִיטְרָא. הִיָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ תֵּרָקֵב - מוֹדֵד לוֹ בְּסֵאֶה וְנוטֵל מִמֶּנּוּ תֵּרָקֵב. הִיָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה קָבִין - מוֹדֵד לוֹ בְּסֵאֶה וְנוטֵל מִמֶּנּוּ מֵאַרְבַּעַת קָבִין. הִיָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ קָבִים נוֹתֵן לוֹ קָבִים. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם מִדֶּה חֲסֵרָה אוֹ מִדֶּה יִתְרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מִפְּנֵי שְׁמִרְמָה בּוֹ אֶת אֲחֵרִים. בְּכָל מְקוֹם הֵן עוֹשִׂין תֵּרָקֵב וְחֲצִי תֵּרָקֵב, קָב וְחֲצִי קָב, רַבַּעַתְּמָן וְחֲצִי תְּמָן, וְעוֹבְלָא הֵין, וְחֲצִי הֵין, וְשְׁלִישִׁית הֵין, וְרַבִּיעִית הֵין, וְלוֹג וְחֲצִי לוֹג, וְרַבִּיעִית, וְשְׁמִינִית, וְחֲצִי שְׁמִינִית, וְאַחַד מִשְׁמוֹנָה בְּשְׁמִינִית, וְזֶה הוּא קְרָטוֹב. פְּרוּטִית שְׁאֲמָרוּ, אֶחָד מִשְׁמוֹנָה פְּרוּטוֹת לְאִיסָר. אִיסָר - אֶחָד מַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לְדִינָר. יָשׁ מָעָה - כֶּסֶף דִּינָר. מָעָה כֶּסֶף - שְׁנֵי פוּגְדִיּוֹן. פוּגְדִיּוֹן - שְׁנֵי אִיסָרִים. אִיסָר - שְׁנֵי מִסְמָסִין. מִסְמָס - שְׁנֵי קוֹנְטָרִיסִין. קוֹנְטָרִיס - שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: פְּרוּטָה שְׁאֲמָרוּ - אַחַת מִשְׁשׁ פְּרוּטוֹת לְאִיסָר. שְׁלֹשׁ הֶדְרָסִין מָעָה. שְׁנֵי הִינְצִין - הֶדְרִים, שְׁנֵי שְׁמִינִית הִינְץ, וְשְׁתֵּי פְּרוּטוֹת שְׁמִין. אֵין מִשְׁתַּפְּרִין לֹא בְּבִיצִים וְלֹא בִּפְרוֹת פְּעָמִים; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְחֻכָּמִים מִתִּירִין.

פרק ששי

א. המוזכר זרעוני גנה לחברו, זרעים הנאכלין, זרע ולא צמח, רבי יהודה אומר: נותן לו דמי הזרע ולא דמי הוצאה. אמרו לו: הרבה מבקשים אותם לדברים אחרים.

ב. המוזכר פרות לחברו - הרי זה מקבל עליו רבע מנפת פייגים לסאה. שעורים - מקבל עליו רבע קטנית. קשואין - מקבל עליו עשר מארות למאה. קנקנין - מקבל עליו עשר נאות פנוסות פנוסות מנפרות למאה. יתר על כן, בבבלי - מחזיר לו את השאר ונוטל ממנו דמים. הלוקח קנקנין מחברו ונמצאו פנוסות, ונשתברו - חייב להעמיד לו דמי קנקנין, אבל לא דמי יין. המוזכר יין לחברו סתם - חייב באחריותו עד הפסח. מבסם - חייב באחריותו עד עצרת. נתישן - חייב באחריותו עד החג. המוזכר מרתף לחברו סתם, בזה אמרו: מקבל עליו עשר קוססות למאה.

ג. 'חבית של יין אני מוזכר לך' - נותן לו יין יפה. 'חבית של יין זו אני מוזכר לך' - נותן לו יין המתקבל בחננות. 'חבית זו אני מוזכר לך' - אפילו חמין, הגיעו. 'מאה חביות של יין אני מוזכר לך' - נותן לו יין יפה כרוב יין הנמכר באותו מקום. 'מאה חביות של יין אלו אני מוזכר לך' - נותן לו יין יפה כרוב יין הנמכר באותו חנות. 'מאה חביות אלו אני מוזכר לך' - אפילו חמין הגיעו. רבי שמעון בן אלעזר אומר: המוזכר יין לחברו ונמצא קוסם - הגיעו.

נסכו על גבי המזבח - יצא. עשאו תרומה ותרומת מעשר - יצא. שתה ממנו נזיר - הרי זה לוקה את הארבעים.

ה. גשמים היוֹרְדִין בין הגתות, אם מפת מדינה היא - אין צריך להודיעו. ואם אין מפת מדינה היא - צריך להודיעו. לקח הימנו לגין וחצי לגין, רביעית ושמינית - לא ישקה מהן לחמריו לפועליו, ולא כל מי שיש לו עליו טענת מזונות, אלא אם בן הודיעו. הִיָּה הוֹלֵךְ לְבֵית הָאָבֶל וּלְבֵית הַמִּשְׁתָּה, הִיָּה בִידּוֹ לִגִּין שֶׁל יֵין הַמִּתְקַשֵּׁשׁ - לא ימלאנו מים, מפני שטוענו טענת חנם. ואם הִיָּה חֵבֶר עִיר - הרי זה מותר. הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לא יסרב אדם בחברו שיאכל אצלו, ויודע בו שאינו אוכל. ולא ירבה לו בתקרבת, ויודע בו שאינו מקבל. ולא יפתח לו חביות מכורות לחנוני, מפני שטוענו טענת חנם. ואם הודיעו מתחלה, או שהיה מבקש לבור לו את היפה - הרי זה מותר. לא ישלח אדם לחברו חבית של יין ויתן על פיה שמן, מפני הסכנה.

ה. תלוקת בלים לשלח לבית חמיו, ואמר: 'אם נתקבלו ממנו - הריני נותן לך דמיתו, ואם לאו - הריני נותן כך וכך'. נטלו הימנו בהליכה - חייב לשלם. בחזירה - הרי הוא בנושא שֶׁכֶּר. סומכוס אוֹמֵר: המוכר חלק לחברו בבאר - אין פחות מרובע. בתבית - אין פחות משמנה. בקדרה - אין פחות משנים עשר. בטפות - אין פחות מששה עשר. 'פרדסי אני מוכר לך', אף על פי שאין בו

אילנות - הגיעו, שלא אמר לו אלא שמו. 'פרמי אני מוכר לך' אף על פי שאין בו גפנים - הגיעו, שלא אמר לו אלא שמו. 'בית בור אני מוכר לך', בין שהוא בבית עשרים סאה ובין שהוא בבית ארבעים סאה - הגיעו, שלא אמר לו אלא שמו. 'בית בור המקנה גדר אני מוכר לך', בין שהוא בבית עשרים סאה ובין שהוא בבית ארבעים סאה - אין לו אלא עד מקום הגדר.

ו. אין מוציאין לאכילת פרות מנכסין המשעבדין, מפני תקון העולם. ביצד? גזל הימנו שדה ואכלה, והרי היא יוצאה לפניו - גובה את הקרן מנכסים משעבדים. ולאכילת פרות - אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. ואין מוציאין לשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות, מפני תקון העולם. ביצד? לקח הימנו שדה והשביחה, והרי היא יוצאה לפניו - גובה מנכסים המשעבדים. ושבח קרקעות - אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. במה דברים אמורים? בזמן שקדם מקחו של זה לשבחו של זה. אבל אם קדם שבחו של זה למקחו של זה - זה וזה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. זה אומר: 'שבחי קדם'. וזה אומר: 'מקחי קדם' - המוציא מתברו עליו הראיה.

ו. אלו ואלו שהיו אומרים גובהה של מערה ארבע אמות, פוכין של בגין שבעה טפחים, וטפח לבפה. עושה חצר על פי מערה שש על שש מלא מטה, אחת מפאן ואחת מפאן, ופותח לתוכה שתי מערות. רבי שמעון

אומר: ארבע מארבע רוחותיה. רבי יהודה אומר: בפלע
הבא בידים - פותח את שתייהן מרוח אחת. אמרו לו:
אי אפשר לבן.

ה. 'קנטינר אני מוכר לך' - הרי זה מעמיד לו שתיים
עשרה על שתיים עשרה. בין שאמר לו: 'בית
כור עפר אני מוכר לך'. ובין שאמר לו: 'בבית כור עפר
אני מוכר לך' - הרי זה מקבל עליו חריץ וכן חריץ, ומחיצת
גדר שבינו לבין חברו. 'בית כור עפר אני מוכר לך, הן
חסר והן יתר'. אפילו פחת רבע לסאה, או הותיר רבע
לסאה שהן שבעת קבין ומחצה לכור - הגיעו. פחות מכן
או יתר על כן - מחזירין זה לזה. מהו מחזיר לו? מעות,
בדרך ששקח הפעות. ואם רצה - מחזיר לו קרקע. 'בית
כור עפר אני מוכר לך בסימניו במצרי', אפילו פחת שתיים
או הותיר שתיים, שום הדינין - הגיעו. פחות מכן, או יתר
על כן - מחזירין זה לזה. מהו מחזיר לו? מעות, בדרך
ששקח הימנו. ואם רצה - מחזיר לו קרקע.

ט. האומר לחברו: 'חצי שדי ובית לתך אני מוכר לך' -
משמנין ביניהן, ונוטל חצי שדה ובית לתך.
אמר לזה: 'חצי שדי ובית לתך אני מוכר לך'. ולזה אמר:
'חצי שדי ובית לתך אני מוכר לך' - משמנין ביניהן, זה
נוטל חצי שדה וזה נוטל חצי שדה. לזה אמר: 'בצפון'.
ולזה אמר: 'בדרום' - משמנין ביניהן, זה נוטל בצפון וזה
נוטל בדרום. 'בית לתך כלפי צפון אני מוכר לך' - נותן

לו בית לתוך כלפי צפון. 'בית זרע יד' - מעמיד לו בית זרע יד.

פרק שביעי

א. כל שהוא לפנים מחברו - הוא קדם את חברו. ונחלה משמשת והולכת ועולה אפילו עד ראובן. האחין זה את זה, והאחיות זו את זו, האחין את האחיות, והאחיות את האחין - נוחלין ומנחילין. ממזר מוריש את קרוביו. עובד פוכבים ועבד הבא על בת ישראל, אפילו חזר העובד פוכבים ונתנניר, עבד ונשתחרר - נכסיו פנכסי חזר ונכסיו עבד משחרר - כל הקדם בהן זכה. נאמנת חיה לומר: 'זה יצא ראשון'. אימתי? בזמן שאין שם ערעור, אבל יש שם ערעור - הרי זה אינה נאמנת. רבי אלעזר אומר: אם החזקה על אומרה - נאמנת. ואם לאו - אינה נאמנת. היו מחזקין בו שהוא בכור, ובשעת מיתה אומר: 'איני בכור' - אינו נאמן. מחזקין בו שאינו בכור, ובשעת מיתה אומר: 'בכור הוא' - אינו נאמן. היו מחזקין בו שהוא בכור, ובשעת מיתה אומר: 'בכור הוא' - נאמן. היו מחזקין שהוא בנו, ובשעת מיתתו אומר: 'בני הוא' - נאמן. היו מחזקין בו שהוא בנו, ובשעת מיתתו אומר: 'אינו בני' - אינו נאמן. שאין בנו, ובשעת מיתתו אומר: 'בני הוא' - נאמן. היו

מחזקין בו שהוא בנו, ובשעת מיתתו אמר: 'אחי הוא' - אינו נאמן. היו מחזקין בו שהוא עבדו, ובשעת מיתתו אמר: 'בני הוא' - נאמן. היה עומד בין המוכסין, אמר: 'בני הוא' וחזר ואמר: 'עבדי הוא' - נאמן. 'עבדי הוא' וחזר ואמר: 'בני הוא' - אין נאמן.

ב. אין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהם. רבי אומר: אומר אני, שהבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו לאחר מיתת אביהם, שאף שלא השביח בשדהו. ביצד? היתה לו בהמה מוחכרת ומושכרת אצל אחרים, ופרה רועה באפר - הבכור נוטל פי שנים. ואין נוטל פי שנים בזרוע והלחיים והקבה. רבי אומר: כל דבר שלא פלפלו בו יתומים לאחר מיתת אביהן - הבכור נוטל פי שנים. וחכמים אומרים: אין נוטל פי שנים אלא בכל אשר ימצא לו. אבל בנה בנין, נטע נטיעות - הכל שוין שנוטל פי שנים. ביצד נוטל פי שנים? ירש שטרי חוב - נוטל פי שנים. יצאו עליו שטרי חוב - נותן פי שנים. ואם אמר: אי אפשר שלא לשול ושלא לתן - הרשות בידו. ביצד אינו נוטל בראוי בבמתקן? מת אביו בחיי אביו - נוטל פי שנים מנכסי אביו, ואין נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו. ואם היתה אביו בכור - אף נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו.

ג. בנות צלפחד - נטלו שלשה חלקין בנחלה, חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים. רבי אליעזר בן יעקב אומר:

אף חלק אחי אביהן, לפי ששלא נתנה הארץ אלא ליוצאי מצרים, ולא נתחלקה אלא לעומדים בערבות מואב. וירש השבט את שבטו, וחזר השבט וירש את הראוי לו. כיצד? שני אחין שהיו מיוצאי מצרים, לאחד יש לו תשעה בנים, ולאחד יש לו בן אחד, ולפניהן בית חמשת בורין, תשעה - נטלו בית לתך, ואחד - נוטל בית לתך. החזירום לאבותיהם, חזרו אבות והורישו את הבנים, תשעה - נטלו מחצה, ואחד - נוטל מחצה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים. כיצד? הנה מן היוצאין ממצרים העומדים בערבות מואב - הוא נוטל שני חלקים מיוצאי מצרים, ולא מן העומדים בערבות מואב. מהעומדים בערבות מואב ולא מיוצאי מצרים - נוטל חלק אחד. המתאוננים, והמרגלים, ועדתו של קרח - לא נטלו בארץ חלק. אבל הבנים - ירשו בזכות אבות אבותיהם, ובזכות אבות. וכן הנה רבי שמעון בן אלעזר אומר: יהושע וכלב - נטלו שלשה חלקין בנחלה, שהן מיוצאי מצרים ומן העומדים בערבות מואב, וישננטלו מרגלים חלקן נטלו יהושע וכלב. חלק המתאוננים ועדתו של קרח - נפל לאמצע, והבנים נחלו לעצמן. וכשם שהבן קדם את הבת בנכסי האב, כך קדם הבן בנכסי האם. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר משם רבי זכריה בן הקצב, וכן הנה רבי שמעון בן יהודה איש כפר איבוס אומר משום רבי שמעון: אחד הבן ואחד הבת - שוין בנכסי האם.

ה. האומר: 'יחלקו פני נכסי' והיה שם בכור, אם זכו
בנכסים בְּחַיֵּי הָאָב - אין נוטל פי שנים, ואם
לאו - נוטל פי שנים. האומר: 'תנו מאתים דינר לפלוני
בני בכור פראוי לו' - נוטלן ונוטל פי שנים. 'בבכורתו' -
ידו על העליונה, רוצה נוטלן, ורוצה נוטל פי שנים. האומר:
'תנו שדה פלונית לפלונית אשתי פראוי לה' - נוטלת
ונוטלת בתבתה. 'בבתבתה' - ידה על העליונה, רוצה -
נוטלת, רוצה - נוטלת בתבתה. האומר: 'תנו מאתים דינר
לפלוני בעל חובי בחובו פראוי לו' - נוטלו ונוטל עוד
מאתים דינר בחובו. 'בחובו' - אין לו אָאָא בחובו. היתה
לו שדה עשויה אפותיקי לאשה בבתבתה, ולבעל חוב
בחובו, ואמר: 'תנו שדה פלונית לפלונית אשתי בבתבתה,
ולפלוני בעל חובי בחובו' - נתקבלו שָׂדֵהָן ויָדָן על העליונה.

ה. האומר: 'תנו חלק' - יירש עם הבנים. 'בבכורה' - אין
נוטל פי שנים. האומר: 'יורישני פלוני' - לא
אמר כלום. 'תנו נכסי לפלוני' - דבריו קימין. כתב ירושה
מִמֶּנָּה ומתנה מִלְּמַעְלָה, ירושה מִלְּמַעְלָה ומתנה מִמֶּנָּה,
ירושָׁה מִבָּאן ומבאן מתנה באמצע, הואיל והזכיר שם מתנה
- דבריו קימין. רבי יוחנן בן ברוקא אומר: אם אמר על
מי שראוי לו לְיוֹרְשׁוֹ - דבריו קימין. על מי שאינו ראוי לו
לְיוֹרְשׁוֹ - אין דבריו קימין. כיצד? אמר על בת הבן בין
הבנים ועל בן הבת בין הבנות - דבריו קימין. על הבת
בין הבנים, ועל האח בין הבנות - לא אמר כלום.

פרק שמיני

א. הבותב נכסיו לאחר והיה בהן, והיו בהן עבדים, אף על פי שאמר הלה: 'אי אפשי בהן' - הרי אלו אוכלין בתרומה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כהן שאמר הלה: 'אי אפשי בהן' - זכו בהן היוֹרְשִׁין. הבותב נכסיו לעשרה, בין שזכה אחד מהן, ובין שזכו כָּלָן - זכו כָּלָן. כתב והעלה להם בערכים - זכתה להן הערכים. המוציא עשרה עבדים בגי חורין, בין שיצא אחד מהן, ובין שיצאו כָּלָן - יצאו כָּלָן. כתב והעלה להן בערכים - זכתה להן הערכים. האומר: 'תנו שדה פלוני לפלוני, ואם מת פלוני לפלוני' - ראשון אוכל פרות, ואם מת - ינתנו לשני - השני אוכל פרות, ואם מת - ינתנו לשלישי. מת השלישי עד שלא ימות השני - השני אוכל פרות, ואם מת - יחזרו ליוֹרְשֵׁי נותן. הראשון אוכל פרות ומוכר קרקע; דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין לראשון אֶלָּא אכילת פרות בלבד.

ב. שנים שהיו באין ממדינת הים, אף על פי שמשאן ומתנן ומאכלן ומשקן באחד, ומת אחד מהן - אין חברו יורשו. ואם היה נוהג בו משום אחוה - חברו יורשו. משיצא הוא ובנו למדינת הים, ובא ועמו אחד ואמר: 'זה אחי שנתן לי במדינת הים, ולו חמשה אחין, ולפניהן בית חמשת בורין' - הן אין נותנין לו פלוס, והוא נותן להן שתי

בְּחֶלְקוֹ. מֵת - הוּא נוֹטֵל מֵה שְׁנֵתָן, וְהַשָּׂאָר מְבִיאִין לְאַמְצַע וְחוֹלְקִין. מִשְׁיָצְאוֹ הוּא וְאָבִיו לְמַדִּינַת הַיָּם, וּמֵת הַבֵּן, אוֹ שְׁמֵת הָאָב - לְעוֹלָם נִכְסָיו בְּחֻזְקַת זִקְנָן.

ג. הַכּוֹתֵב דִּיִּיתִיקִי וְהָיָה מִתְּרֵא מִן הַיּוֹרְשִׁין - נִכְנָסִין אֶצְלוֹ כְּמִבְקָרִין אוֹתוֹ, שׁוֹמְעִים דְּבָרָיו מִכַּפְּנִים וְיוֹצְאִין וְכוֹתְבִין מִכְחוּץ. בָּרִיא שֶׁכָּתַב דִּיִּיתִיקִי, שֹׁכֵב מֵרַע שֶׁכָּתַב נִכְסָיו מִתְּנָה, אֵף עַל פִּי שְׁזָכָה לְאַחֵר מִתְּנָה - לֹא עָשָׂה כָּלוּם. אֲבָל הַכּוֹתֵב נִכְסָיו בְּשֵׁם חֲבֵרוֹ וְזָכָה לְאַחֵר מִיתָה - דְּבָרָיו קִיָּמִין. הַכּוֹתֵב דִּיִּיתִיקִי, יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ. מִתְּנָה - אִין יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ. אֵיזָה הוּא דִּיִּיתִיקִי? דָּא תְּהֵא לִי לְעַמּוּד וְלִהְיוֹת, אִם מִתִּי יִנְתְּנוּ נִכְסֵי לְפִלוֹנִי. אֵיזוֹ הִיא מִתְּנָה? מִן הַיּוֹם יִנְתְּנוּ לְפִלוֹנִי. הַכּוֹתֵב דִּיִּיתִיקִי, עַד שֶׁלֹּא זָכָה בֵּין הוּא וּבֵין אַחֵר - יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ. מִשְׁזָכָה בֵּין הוּא וּבֵין אַחֵר - אִין יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ. אֶפְסָרוּפִין, עַד שֶׁלֹּא הִחְזִיקוּ בְּנִכְסֵי יְתוּמִין - יָכוֹלִין לַחְזוֹר בָּהֶן. מִשְׁהִחְזִיקוּ בְּנִכְסֵי יְתוּמִים - אִין יָכוֹלִין לַחְזוֹר בָּהֶן. אֶפְסָרוּפּוּם שְׁמָנְהוּ אָבִי יְתוּמִים - יִשְׁבַּע. שְׁמָנְהוּ בֵּית דִּין - לֹא יִשְׁבַּע. אָבִא שְׂאוּל אוֹמֵר: אֵף שְׁמָנְהוּ בֵּית דִּין - יִשְׁבַּע מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שְׂכָר.

ה. אֶפְסָרוּפִין - תּוֹרְמִין וּמַעֲשָׂרִין עַל נִכְסֵי יְתוּמִין. מוֹכְרִין בָּתִּים, שָׂדוֹת וּכְרָמִים, בְּהֶמְה עֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת, לְהֶאֱכִיל יְתוּמִים, לַעֲשׂוֹת לָהֶם סָכָה לְוֹלֵב וְצִיצִית, וְכָל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה, וְלִקְנוֹת לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים, דְּבָר

הקצוב מן התורה. אבל אין פודין עליהן שבויין, ואין פוסקין עליהן צדקה בבית הפנסת לעניים, דבר שאינו קצוב מן התורה. אינן רשאים להוציא עבדיהם בני חורין, אבל מוכרין אותן לאחרים ואחרים מוציאים אותן בני חורין. רבי אומר, אומר אני: שנותן דמיו ופודה את עצמו. אין מוכרין ברחוק לקח בקרוב, ברע לקח ביפה. אין דנין לחוב ולזכות, להכנים ולהוציא ליתומים, אלא אם כן נטלו רשות מבית דין. וצריכין אפטרופין לחשב עם היתומים באחרונה; דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין ליתומין אלא מה שהניחו להם אפטרופין. מוכרין עבדים לקח בהן קרקעות, אבל לא קרקעות לקח בהן עבדים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לא עבדים לקח בהן קרקעות. אין בית דין עושין אפטרופין נשים ועבדים לבתחלה, ואם מנה אותן אביהן בחייו - עושין אותן אפטרופין. כתב בשטר: 'מעות וכלים יש לי ביד פלוני' - רשאים העדים לחתום. אבל אינו גובה עד שיביא ראיה. רבי אומר, אומר אני: שלא יחתמו עד שיטלו רשות מבית דין, וכשהוא גובה - אינו צריך שיביא ראיה. הניח בנים גדולים וקטנים, והיו גדולים גוזלים ובאין בשתיקה - לא יאמרו קטנים: הרי אנו גוזלים בדרך שניזנתם אתם. נשאו גדולים בחיי אביהן - לא יאמרו קטנים: הרי אנו נושאים בדרך שנשאתם אתם. ולא עוד: אלא אפלו הניח להם עבדים ושפחות, כלי כסף וכלי זהב - הרי אלו של עצמן. הניח בנות גדולות וקטנות, והיו

גְּדוּלוֹת נְזוּנוֹת וּבָאוֹת בְּשִׁתְיָקָה, לֹא יֹאמְרוּ קִטְנוֹת: 'הֲרִי אָנוּ
נְזוּנוֹת בְּדֶרֶךְ שְׁנִינְתָם אַתֶּם'. נִשְׂאוּ גְּדוּלוֹת בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן -
לֹא יֹאמְרוּ קִטְנוֹת: 'הֲרִי אָנוּ נוֹשְׂאוֹת בְּדֶרֶךְ שְׁנִשְׂאֲתֶם אַתֶּם'.
וְלֹא עוֹד, אֲלֵא אִפְּלוּ הַנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, כְּלִי
בְּסֶף וּכְלִי זָהָב - הֲרִי אֵלֶּי שֶׁל עֶצְמָן.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר: נְחוּם הַמְּדִי הָיָה מְדִינִי גְּזוּרוֹת, אָמַר:
הַכּוֹתֵב נִכְסָיו בְּשֵׁם חֲבֵרוֹ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר.
וְאִם הִתְנָה עָמּוֹ עַל מְנַת כֶּן - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר. הַמּוֹכֵר
שָׂדֶה חֲבֵרוֹ בְּמַעֲמַד חֲבֵרוֹ - לֹא עֹשֶׂה כָּלוּם. כָּתַב וְקָיָם
מֵאַחֲרָיו - וְדִבְרֵיו קִיּוּמִין.

ב. הֵבֵן הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשֵׁל אָבִיו, אָפָּה עַל פִּי שְׁהַשְׁמָרוֹת
וְאוֹנוֹת יוֹצְאִין עַל שְׁמוֹ - הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִיו. וְאִם
אָמַר: 'מָה שְׁיִרְשָׁתִּי מִשָּׁל בֵּית אָבִי אָבָא הֵן' - יַעֲשֶׂה
בְּמִפְּרֵשׁ בְּפִירוּשׁוֹ. הָאִשָּׁה שְׁנִשְׂאָה וְנִתְּנָה בְּשֵׁל בַּעֲלָהּ, אָפָּה
עַל פִּי שְׁהַשְׁמָרוֹת וְאוֹנוֹת יוֹצְאִין עַל שְׁמָהּ - הֲרִי הֵן שֶׁל
בַּעֲלָהּ. וְאִם אָמְרָה: 'מָה שְׁיִרְשָׁתִּי מִשָּׁל בֵּית אָבִי אָבָא הֵן,
אוֹ מִשָּׁל בֵּית אָבִי אִימָא הֵן' - יַעֲשֶׂה בְּמִפְּרֵשׁ בְּפִירוּשָׁהּ.

ג. שְׁתֵּי נָשִׁים שִׁילְדוּ זְכָרִים בְּמַחְבֵּא, וַחֲזָרוּ וַיִּלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים
בְּמַחְבֵּא - שְׁנִיָּהֶן הוֹלְכִין אֶצֶל הָרֹאשׁוֹן, וְנוֹטְלִין חֶלֶק

בזכר אצל השני, ונוטלין חלק בזכר. זכר ונקבה - שניהם
 הולכין אצל הראשון ונוטלין חלק בזכר. אצל השני ונוטלין
 חלק בנקבה. האומר: 'אם תלד אשתי זכר תטל מנה',
 ילדה זכר - נוטלת מנה. 'אם נקבה מאתים', ילדה נקבה
 - נוטלת מאתים. 'אם זכר מנה, ואם נקבה מאתים',
 ילדה זכר ונקבה, הזכר - נוטל ששה של זהב. ונקבה -
 נוטלת חמשים זוז. האומר: 'המבשרני אם ילדה אשתי
 זכר ישול מאתים, אם נקבה ישול מנה', ילדה זכר - נוטל
 מאתים. ילדה נקבה - נוטל מנה. ילדה זכר ונקבה -
 אין לו אלא מנה.

ה. האומר: 'תנו מאתים דינר לפלוני, ושלש מאות לפלוני,
 וחמש מאות לפלוני' - אין אומרין 'כל הקדם
 בשטר זכה', אלא כלם חולקין בשוה. יצאת עליהן כתבת
 אשה ובעל חוב - כלן נותנין בשוה. אבל אם אמר: 'תנו
 מאתים דינר לפלוני, ואחר כך שלש מאות לפלוני, ואחר
 כך חמש מאות לפלוני' - אומרים כל הקדם בשטר זכה.
 יצאת עליהן כתבת אשה ובעל חוב - גובין מן האחרון.
 אין בהן - גובין משפנניו. אין בהן - גובין משפנני פניו.
 האומר: 'מאתים דינר יש לי ביד פלוני, ושלש מאות ביד
 פלוני, וחמש מאות ביד פלוני, ופלוני ישול מאתים דינר',
 יצאת עליהן כתבת אשה ובעל חוב - גובה, ואף על פי
 שלא נתפנסו כלן. אבל אם אמר: 'ואחר כך ישול פלוני
 מאתים דינר', אם נתפנסו כלן - נוטל, אם לאו - אין נוטל

אָפּאָ לְפִי חֶשְׁבוֹן. הָאוֹמֵר: 'תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר לְפָלוֹנִי, וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת דִּינָר לְפָלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירֶשׁ נָכְסִי' יֵצֵאת עֲלֵיהֶן בְּתִבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב - גּוֹבִין מִזֶּה שִׁירֵשׁ שְׂאֵר נָכְסִים. הָאוֹמֵר: 'תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר לְבָנִי עִירִי' - אֵין דָּנִין בְּדִינִי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רֵאִיָּה מֵאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר. 'לַעֲנִי עִירִי' - דָּנִין בְּדִינִי אוֹתָהּ הָעִיר, וּמְבִיאִין רֵאִיָּה מֵאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר. הָאוֹמֵר: 'תָּנוּ נָכְסִי לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲבָדִי' - לֹא זָכוּ בְּנָכְסִים וְלֹא קָנוּ עֶצְמָן בְּנֵי חוֹרִין. 'חֲצִי נָכְסִי לְפָלוֹנִי עֲבָדִי, וְחֲצִי נָכְסִי לְפָלוֹנִי עֲבָדִי' - זָכוּ עֶצְמָן בְּנָכְסִים וְקָנוּ עֶצְמָן בְּנֵי חוֹרִין. הָאוֹמֵר: 'כָּל נָכְסִי נְתוּנִין לְפָלוֹנִי עֲבָדִי וְהַשְּׂאֵר לְשָׁנִי' - זָכָה שָׁנִי בְּרֵאשׁוֹן. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל נָכְסִי נְתוּנִין לְפָלוֹנִי עֲבָדִי חוּץ מֵאַחַד מֵרַבּוֹא שֶׁבָּהֶן - לֹא אָמַר כָּלוּם. 'חוּץ מֵעִיר פְּלוֹנִית וְשָׂדֶה פְּלוֹנִית', אֵף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם אָפּאָ אוֹתָהּ שָׂדֶה וְאוֹתָהּ הָעִיר - זָכָה עֲבָד זֶה בְּנָכְסִים וְקָנָה עֶצְמוֹ בֶּן חוֹרִין. כְּשֶׁנֶּאֱמָרוּ דְּבָרִים לְפָנֵי רַבִּי יוֹסִי, אָמַר: 'שִׁפְתֵּיךְ יִשָּׁק מִיָּשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים' (מש"ל כד, כו).

ה. הָאוֹמֵר: 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפָלוֹנִי'. 'נָתַתִּיהָ לוֹ'. 'נְתוּנָה לוֹ'. 'תָּהָא שָׂדֹ' וְהָרִי הִיא שָׂדֹ' - הָרִי הִיא שָׂדֹ'. 'יִשׁוּל פְּלוֹנִי נָכְסִי, וְיִקְנֶה פְּלוֹנִי, וְיִחַלֵּק פְּלוֹנִי בְּנָכְסִי, וְיִזְכֶּה פְּלוֹנִי בְּנָכְסִי' - הָרִי זֶה בְּמִתְנָה. 'תִּנְתֵּן לוֹ' - רַבִּי אוֹמֵר: זָכָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: לֹא זָכָה, וְכוּפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקַיֵּם דְּבָרֵי הַמֵּת. הָאוֹמֵר: 'עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֲבָדִי בֶּן חוֹרִין'; 'עָשִׂיתִיו בֶּן חוֹרִין'; 'עוֹשֶׂה אֲנִי אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין'; 'הָרִי הוּא

בן חורין' - הרי בן חורין. 'עשוהו בן חורין' - רבי אומר:
זכה. וחכמים אומרים: לא זכה, וכופין את הירושין לקיים
דברי המת. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכותב דיוסתמין
בלעז - הרי זו כמתנה.

פרק עשירי

א. האומר: 'נתתי שדה פלונית לפלוני'. והוא אומר: 'לא
נתן לי כלום' - לא אמר כלום, שפא זכה לו
על ידי אחר. ואם אמר: 'פתבתי שטר ונטלתי מעות ונתתי
לו'. והוא אומר: 'לא נטלתי' - הודאת בעל דין כמאה
עדים. האומר: 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין'. והוא אומר:
'לא עשאני' - לא אמר כלום, שפא זכה לו על ידי אחר.
ואם אמר: 'פתבתי שטר ונתתי לו'. והוא אומר: 'לא נטלתי'
- הודאת בעל דין כמאה עדים.

ב. האשה שהיתה יורשת, ועמדה והשביחה את הנכסים
והבאתם לידי הרבוי - לא תאמר: 'תנו לי מה
שהשבתתי את הנכסים'. ולא עוד, אלא אם יש שם נכסים
שיש להן אחריות - גובה בתבתה. ואם לאו - אין גובה
בתבתה אלא לפי חשבון. האחין שהניח להן אביהן נכסים,
ולאחר מהן יש לו בנים, ועמדו בניו של זה והשביחו את
הנכסים והביאום לבית הרבוי - לא יאמר לו: 'תנו לי מה

וְשֶׁהִשְׁבִּיחוּ בְּנֵי אֶת הַנְּכָסִים. וְכֵן הֵן לֹא יֹאמְרוּ לוֹ: 'תֵּן לָנוּ
 מָה שְׁאָכְלוּ בְּנִיךְ' אֲלֹא מָה שְׁאָכְלוּ - אָכְלוּ מִן הָאֻמָּצֵעַ,
 וּמָה שְׁהִשְׁבִּיחוּ - הִשְׁבִּיחוּ לָאֻמָּצֵעַ. הָאֲחִים שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן
 נְכָסִים, וְעָמְדוּ וְהִשְׁבִּיחוּ - הִשְׁבִּיחוּ לָאֻמָּצֵעַ. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא
 אֲפִילוּ הֵנִיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן סֶפֶל אוֹ קֶרֶדֶם וְהִשְׁבִּיחוּ, מָה
 שֶׁהִשְׁבִּיחוּ - לָאֻמָּצֵעַ. הָאֲחִין שֶׁנָּטַל אֶחָד מֵהֶן מֵאֲתִים זוּז,
 וְהִלֵּךְ לְלַמֵּד תּוֹרָה אוֹ לְלַמֵּד אֲמֻנוֹת - לֹא יֹאמְרוּ: 'אֵלֹהֵי הָיִיתִי
 בָּאֵן, הָיִיתִי גִזוּן מִן הָאֻמָּצֵעַ'. אֲלֹא אוֹמְרִים לוֹ: 'אֵלֹהֵי הָיִיתָ
 בָּאֵן, הָיִיתָ גִזוּן מִן הָאֻמָּצֵעַ, עֲבָשׁוּ שְׁנִזְזוּנָתָ - גִּזְזוּנָתָ מִשָּׁל
 עֲצָמֶיךָ'. הָאֲחִין שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן גִּבְאִי אוֹ אֲפוֹלָמוּטוֹס, אִם
 מִחֲמַת נְכָסִים נָפַל - נָפַל לָאֻמָּצֵעַ. וְאִם מִחֲמַת עֲצָמוֹ נָפַל
 - נָפַל לְעֲצָמוֹ. חָלָה וְנִתְרַפָּא - נִתְרַפָּא מִשָּׁל עֲצָמוֹ. אָמַר
 רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרִפּוּאָה
 שִׁישׁ לָהּ קִצְבָּה, אֲבָל רִפּוּאָה שְׁאִין לָהּ קִצְבָּה - נִתְרַפָּא
 מִן הָאֻמָּצֵעַ. נִשְׁאוּ נָשִׁים וְהִכְנִיסוּ לָהֶם שָׂדוֹת - זֶה נוֹטֵל
 אֶת שְׁהוּא שָׂדֹו, וְזֶה נוֹטֵל אֶת שְׁהוּא שָׂדֹו. וְאִם הִיתָה הוֹצָאָה
 מִן הָאֻמָּצֵעַ - מְבִיאִין לָאֻמָּצֵעַ וְחוֹלְקִין. הִכְנִיסוּ לָהֶן בָּלִים -
 זֶה נוֹטֵל אֶת שְׁהוּא מִכִּיר, וְזֶה נוֹטֵל אֶת שְׁהוּא מִכִּיר, וְהַשָּׂאָר
 מְבִיאִין לָאֻמָּצֵעַ וְחוֹלְקִין. עָשׂוּ בָּלִים לְנִשְׁיָהֶם וְלִבְנֵיהֶם - הָרִי
 הֵן שֶׁל עֲצָמָן. עָשׂוּ בָּלִים לְעֲצָמָן - מְבִיאִין לָאֻמָּצֵעַ וְחוֹלְקִין.

ג. שֶׁלַח הָאֵב שׁוֹשְׁבֵינּוֹת, בְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת - חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ.
 נִשְׁתַּלַּחַה לָּאֵב שׁוֹשְׁבֵינּוֹת, בְּשֶׁהִיא נִגְבִּית - נִגְבִּית
 מִן הָאֻמָּצֵעַ. הַשׁוֹשְׁבֵינּוֹת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם רִבִּית. חֲמִשָּׁה

דברים נאמרו בשושבינות: אין בה משום רבית, וחוזרת בעיניה, ונגבית מן האמצע, ואין השביעית משמטתה, ואין הבכור נוטל בה פי שנים. עשה עמו שושבינות בפמבי, ומבקש שיעשה עמו בצנעא - יכול לומר לו: 'בדרך שעשית עמי בפמבי, אף אני אעשה עמך בפמבי'. עשה עמו בבתולה, ומבקש שיעשה עמו באלמנה - יכול לומר לו: 'בדרך שעשית עמי בבתולה, כך אני עושה עמך בבתולה'. עשה עמו שושבינות באשה אחת, ומבקש שיעשה עמו בשתי נשים - יכול לומר לו: לבשתשא אשה אחרת, אביא לך בשניה.

ה. השולח סבלונות לבית חמיו, ואכל שם שבעי בנים או דברים אחרים, מה שאכלו - אכלו, והסבלונות קימות במקומן. השולח סבלונות לבית חמיו, דברים שדרךן להשתמש בהן בבית חמיה - אין צריכה להחזיר בידה. ושאין דרךן להשתמש בהן בבית חמיה - צריכה להחזיר בידה. מתה, דברים שדרךן להשתמש בהן בחייה - אין האב צריך להחזיר. ושאין דרךן להשתמש בהן בחייה - האב צריך להחזיר.

ה. בריא שכתב נכסיו מתנה, אף על פי שלא שיר קרקע כל שהוא - מתנתו קימת. שכיב מרע - מוציא מיד. מיד מי הוא מוציא? מידן. והן - אין מוציאין מידו; דברי רבי יעקב. רבי נתן אומר: אם היה שכיב מרע -

הן צריכין להביא ראיה שהיה פריא. ואם היה פריא -
צריך הוא להביא ראיה שהיה שכיב מרע.

ו. המסכן שחלק נכסיו על פיו, בין בחול בין בשבת -
דברי המת יעשו. אבל פריא - עד שיקנה בכסף
ובשטר ובחזקה. רבי אליעזר אומר: נכסים שיש להן אחריות
- נקנין בכסף בשטר ובחזקה. ושאינן להן אחריות - אין
נקנין אלא במשיכה. אמר רבי אליעזר: מעשה במדוני אחד
שהיה בירושלים והיו לו מטלטלין הרבה, והיה מבקש לתנם
במתנה, אמרו: אי אתה יכול מפני שאין לך קרקע! עמד
וקנה סלע אחת סמוך לירושלים, אמר: 'צפוני של זה ועמו
מאה חביות של יין נתונות לפלוגי'. 'דרומי של זה ועמו
מאה חביות של יין נתונות לפלוגי' וקיומו את דבריו. במה
דברים אמורים? בחול, אבל בשבת - לא יעשה, ואם עשה
- עשוי. רבי יהושע אומר: בחול אמרו, קל וחמר בשבת;
דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי אלעזר אומר: במה דברים
אמורים? בחול, אבל בשבת - לא יעשה, ואם עשה -
עשוי. רבי יהושע אומר: בשבת אמרו, קל וחמר בחול.

ו. נפל הבית עליו ועל אמו, הואיל אלו ואלו באין מבין
ירושה - אלו ואלו מודים שיחלוקו. אמר רבי עקיבה:
מודה אני בזה בדברי בית הלל, שהנכסים בחזקתו.

פרק אחד עשר

א. פשוט שכתב עדיו מאחוריו, מקשר שכתב עדיו מתוכו - שניהן פסולין. רבי חנניא בן גמליאל אומר: מקשר שכתב עדיו מתוכו - פשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. השיב רבי על רבי חנניא בן גמליאל: והלא זמנו של שטר מוכיח עליו, אם פשוט הוא, ואם אינו פשוט. אי זה הוא מקשר? כתב שם המלוה ושם הלוקח, מקום הלוקח, מקום המוכר, מקום השדה, מקום המעות, מקום הזמן, קושרו מלמעלה, והעדים ממטה - פשר.

ב. גופו של שטר: ביום פלוני, בשבת פלוני, בחדש פלוני, בשנה פלונית, ובמלכות פלונית. לא כתב בו שם היום - ידו על התחתונה כל אותה שבת. לא כתב בו שם שבת - ידו על התחתונה כל אותו חודש. לא כתב בו שם חודש - ידו על התחתונה כל אותה שנה. לא היה כתוב בו שם שנה - ידו על התחתונה כל אותה מלכות. היה כתוב בו: 'דהב' - נותן לו דינר של זהב. 'דהב דינרין' - נותן לו שני דינרין של זהב. 'בדינרין דהב' - נותן לו פשני דינרין דהב. 'בדינרין ודהב' - נותן לו שני דינרין של פסף בדינר של זהב. היה כתוב: 'פסף' - נותן לו דינר של פסף. 'פסף דינרין' - נותן לו שני דינרין של פסף. 'בדינרים פסף' - נותן לו פשני דינרין של זהב פסף. 'דינרין וכסף' - נותן לו שני דינרין של זהב ודינר פסף.

'דַּהֲב דַּאֲתָ חֵיב לִי' - אֵין פְּחוּת מְדִינָר שֶׁל זָהָב. 'כֶּסֶף דַּאֲתָ חֵיב לִי' - אֵין פְּחוּת מְדִינָר שֶׁל כֶּסֶף. 'דַּהֲב דִּינָרִין דַּאֲינוּן דִּיחֲמִי, וְהַשָּׂאָר מְחוּק - אֵין פְּחוּת מְדִינָר זָהָב. 'דִּרְיָאבּוֹן' - נוֹתֵן לוֹ כָּל מָה שֶׁדִּרְיָאבּוֹן שְׁהוּא שָׁוָה. כִּיּוֹצֵא בּוֹ: הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִם חֵבְרוֹ בְּשׁוּק, וְאָמַר לוֹ: 'זָהָב דַּאֲתָ חֵיב לִי' - אֵין פְּחוּת מְדִינָר שֶׁל זָהָב. 'דִּרְיָאבּוֹן' - נוֹתֵן לוֹ כָּל מָה שֶׁדִּרְיָאבּוֹן שְׁהוּא.

ג. הַמוֹצִיא שְׂטֵר בְּכָבֵל - גּוֹבֶה עָלָיו כֶּסֶף בְּכָל. שְׂטֵר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - גּוֹבֶה עָלָיו כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הָיָה כְּתוּב בּוֹ כֶּסֶף סֶתֶם, וְהוֹצִיאוֹ בְּכָבֵל - גּוֹבֶה עָלָיו כֶּסֶף בְּכָל. בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - גּוֹבֶה עָלָיו כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הָיָה כְּתוּב כֶּסֶף סֶתֶם - הָרִי זֶה גּוֹבֶה כָּל מְקוֹם שִׁירְצָה, מָה שְׂאִין בֵּין בִּבְתֻּבַּת אִשָּׁה. בֵּין שְׂכֵתוֹב בּוֹ: 'לָוָה פְּלוֹנִי מִן פְּלוֹנִי, וּבֵין שְׂכֵתוֹב בּוֹ: 'אֲנִי פְּלוֹנִי לְוִיתִי מִן פְּלוֹנִי' וְהָעֵדִים לְמַטָּה - כָּשֵׁר. לְעוֹלָם הַתַּחֲתוֹן יִלְמַד מִן הָעֲלִיּוֹן בְּמִקְשָׁר. בָּאוֹת אַחַת וְלֹא בִשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. בֵּין חֲנָן לְחֲנָנִי וּבֵין עֲנָן לְעֲנָנִי, עַל אוֹת אַחַת - מְקַיֵּמִין אוֹתוֹ. עַל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - אֵין מְקַיֵּמִין אוֹתוֹ. וְאִיזְהוּ קִיּוּמוֹ? 'אֲנִי פְּלוֹנִי לְוִיתִי מִן פְּלוֹנִי, וְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי לָוָה הֵימְנוּ. קוֹשְׁרוֹ לְמַעֲלָה וְהָעֵדִים לְמַטָּה - כָּשֵׁר.

ה. בּוֹתְבִין גִּט לְאִישׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת אִשָּׁה, אֲבָל אֵין בּוֹתְבִין אֶלָּא מִדַּעַת הָאִישׁ. בּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְאִשָּׁה שֶׁלֹּא מִדַּעַת הָאִישׁ, אֲבָל אֵין בּוֹתְבִין אֶלָּא מִדַּעַת הָאִשָּׁה. בּוֹתְבִין

שחרור לרב שלא מדעת העבד, אבל אין פותבין שלא מדעת הרב. אונקלסין - שלא מדעת הפלוה, אבל אין פותבין אלא מדעת הפלוה. דייתיקאות אפותיקאות ומתנות - שלא מדעת הנותן, אבל אין פותבין אלא מדעת המקבל. שטרי מקח וממכר, שטרי ארסיות וקבלת בהמה שלא מדעת נותן, אבל אין פותבין אלא מדעת המקבל. גזרידין ופרוסבולין - שלא מדעת שניהן. רבי אומר: אומר אני, שאין פותבין פרוסבול אלא מדעת הפלוה. משנין את השטר מעברית ליננית, ומיוננית לעברית, ועושין לו קיום בית דין. נמחק או שהרקב, נמוק או שנמששש - מביא לבית דין ועושין לו קיום בית דין. נקרע או שאבד - מביא עדיו לבית דין, ועושין לו קיום בית דין. איזהו קיום בית דין? במוֹתב פלוני בן פלוני הוציא פלוני לפנינו שטרו קרוע, ובדקנו עדותן של עדים ונמצאת מתפוננת' - גובה ואין צריך להביא ראיה. ואם לאו - צריך להביא ראיה.

ה. שטר שיש בו מחק או תלוי, מגופו - פסול. שלא מגופו - כשר. ואם החזירו למטה, אפלו מגופו - כשר. שטר שחתמו עדיו לאחר שאלת שלום - פסול, שלא חתמו אלא על שאלת שלום. החזיר בו דבר אחד או שני דברים מענינו של שטר - כשר. כתבו בדרך זה וחתמו עדיו בדרך השני - פסול.

ו. הרחיק את העדים מן הכתב מלא שני שיטין - פסול. פחות מכאן - כשר. וכמה יהיו עדיו רחוקין מן

הפתב ויהא פֿשר? פֿרי שִׁיהו נִקְרִין עֲמוֹ; דְּבִרֵי רַבִּי. רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְלֵא שִׁטָּה אַחַת. רַבִּי דוֹסֵתַאי
 בַּר יִנְאִי אָמַר: מְלֵא חֲתִימַת שְׁנֵי עֲדִים. שְׁטַר שְׁחָתְמוּ עָלָיו
 חֲמִשָּׁה עֲדִים, וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה הָרֵאשׁוֹנִים קְרוּבִין אוֹ פְּסוּלִין
 - תִּתְקַנּוּ עֲדוֹת בְּשֹׂאֵר עֲדִים. פָּתְבוּ בַּחֲמִשָּׁה לְשׁוֹנוֹת, וְחָתְמוּ
 עָלָיו חֲמִשָּׁה עֲדִים בַּחֲמִשָּׁה לְשׁוֹנוֹת - פֿשר. נִקְרַע - פֿשר.
 נִתְקַרַּע - פְּסוּל. נִקְרַע בּוֹ קָרַע שֶׁל בֵּית דִּין - פְּסוּל. מְחוּק
 אוֹ שֶׁהִרְקִיב, אוֹ שֶׁנֶּעְשָׂה בְּכִבְרָה - פֿשר. נִמוּק אוֹ שֶׁנִּמְשָׁשׁ
 וּבִבּוּאָה שָׁלָו קִימַת, אִם יָכוֹל לְקַרוֹת - פֿשר. אִם לֹא -
 פְּסוּל. הָאֶחָד שֶׁהֵנִיחַ לְהֵן אֲבִיהֶן מֶרְחֵץ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד
 עֲשִׂיר - לֹא יֹאמַר עָנִי לְעֲשִׂיר: 'הֲרִינִי לִזְכָּח בְּגִידֶךָ מִן הַשּׁוּק
 וּמֶרְחֵץ', אֲפֹא אוֹמֵר לוֹ: 'אִם יֵשׁ לְךָ - בּוֹא וְתֶרְחֵץ'. וְהוֹצֵאָה
 לְאִמְצָע. עֲשֵׂאִם אֲבִיהֶן לְשֹׁכֵר - הַשֹּׁכֵר לְאִמְצָע. אֶחָד מֶרְחֵץ,
 וְאֶחָד הַגָּת, וְאֶחָד בֵּית הַבַּד.

ו. הָאוֹמֵר: 'עֲשׂוּ טָבִי עֲבָדִי בֶּן חוּרִין'. וְהָיוּ שָׁם שְׁנֵי טָבִין
 - אֵין דּוֹרְשִׁין לְשׁוֹן הַדְּיוּט לֹאמַר, לָזֶה הָיָה אוֹהֵב
 וְלָזֶה לֹא הָיָה אוֹהֵב, אֲפֹא, שְׁנִיָּהֶן יוֹצֵאִין בְּנֵי חוּרִין, וְנוֹטְלִין
 מִשְׁנִיָּהֶן דְּמֵי אֶחָד מֵהֶן. הָאוֹמֵר: 'הֲנֵנוּ מֵאֲתִים דִּינָר לְיוֹסֵף
 בֶּן שְׁמַעוֹן'. וְהָיוּ שָׁם שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן - אֵין דּוֹרְשִׁין לְשׁוֹן
 הַדְּיוּט לֹאמַר, לָזֶה הָיָה אוֹהֵב וְלָזֶה לֹא הָיָה אוֹהֵב, אֲפֹא
 שְׁנִיָּהֶם חוֹלְקִין בְּשָׂוָה. יֵצֵאת עֲלֵיהֶן כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב
 - שְׁנִיָּהֶן נוֹתְנִין בְּשָׂוָה. הוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שְׁטַר עַל חֵבְרוֹ
 שְׁחִיב לוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'שְׁפִי הוּא שְׂאֵבֵד מִמֶּנִּי', אֲפֹא כָּל

שְׁהַשְׁטֵר בְּיָדוֹ גּוֹבָה. נִמְצָא לְאַחַד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו: 'שְׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן פְּרוּעַ' - שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶן פְּרוּעִין. וּבִשְׁהוּא גּוֹבָה - אֵינוֹ גּוֹבָה אֲלָא מִדַּעַת הַלֵּוֹה. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: 'שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתִי פְּרוּעַ', וְאֵין יָדוּעַ אִיזָה הוּא - הַשְׁטָרוֹת בְּלָן פְּרוּעִין. וּבִשְׁהוּא גּוֹבָה - אֵינוֹ גּוֹבָה אֲלָא מִדַּעַת הַלֵּוֹה.

ה. הַמְלִיזָה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֶרֶב - לֹא יִפְרַע מִן הָעֶרֶב. וְאִם אָמַר: 'עַל מְנַת שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִרְצָה' - יִפְרַע מִן הָעֶרֶב. הַמְלִיזָה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי שְׁנֵי עֶרְבִין - לֹא יִפְרַע מֵאֶחָד מֵהֶן. וְאִם אָמַר: 'עַל מְנַת שְׁאִפְרַע מֵאֶחָד מֵהֶן' - יִפְרַע מֵאֶחָד מֵהֶן. שְׁטֵר הַיּוֹצֵא מִיַּד עֶרֶב - הָרִי זֶה אֵינוֹ גּוֹבָה. וְאִם כָּתַב בּוֹ בְּעַל חוּב כְּכֹר הַתְּקַבְּלָתִי הֵימָנוּ - הָרִי זֶה גּוֹבָה.

מסכת סנהדרין

פרק ראשון

א. דיני ממונות - בשלשה. רבי אומר: בחמשה, ברי שניגמר הדין בשלשה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: ביחיד. סמיכה - בשלשה, וסמיכת זקנים - בשלשה. רבי יהודה אומר: בחמשה. מטלטלין של הקדש, נטע רבעי, ומעשר שני שאין דמיו ידועין - נפדין על פי שלשה לקוחות, ולא על פי שלשה שאינן לקוחות. מום שבגלוי - הרי זה ישחט על פי בני הפנסת; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: אפלו רגלו קטועה ועינו סומא - לא ישחט אלא על פי ממוחה.

ב. וחכמים אומרים: המוציא שם רע, בזמן שטוענו טענת נפשות - בעשרים ושלשה. טענת ממון - בשלשה.

ג. ובשם שהדין בשלשה, כך פשרה בשלשה. נגמר הדין - אין רשאי לבצע. רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: כל המבצע - הרי זה חוטא. המברך את המבצע - הרי זה מנאץ לפני המקום. על זה נאמר (תהלים

א: "ובוצע ברך נאין ה". אלא יקב הדין את החר, שפן משה אמר: יקב הדין את החר. אבל אחרן היה עושה שלום בין אדם לחברו, שנאמר (מלאכי ג, א): "בשלום ובמישור הלך אתי וגו'". רבי אליעזר בן יעקב אומר: מה תלמוד לומר "ובוצע ברך נאין ה"? משלו משל למה תדבר דומה? לאחד שגנב סאה של חטים, טחנן אפאן והפריש מהן חלה והאכיל לבניו, היאך זה מברך? אינו מברך אלא מנאין. ועל זה נאמר: "ובוצע ברך נאין ה". רבי מאיר אומר: "ובוצע ברך" - אלו אחי יוסף שהיו אומרים (בראשית לו, כו): "מה בצע" וגו'. רבי יהושע בן קרחה אומר: מצוה לבצע, שנאמר (זכריה ח, טז): "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם". והלא כל מקום שיש משפט אמת - אין שלום, וכל מקום שיש שלום - אין משפט אמת. אלא איזהו משפט שיש שלום? הוי אומר: זה בצוע. וכן הוא אומר (שמואל ב, ח, טו): "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו". והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה, וכל מקום שיש צדקה אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה? הוי אומר: זה בצוע. דין את הדין, זכה את הזכאי, וחיב את החיב, אם חיב את העני - מוציא ונותן לו משלו, נמצא עושה צדקה עם זה ודין את זה. רבי אומר: דין את הדין וזכה את הזכאי וחיב את החיב - נמצא עושה צדקה עם החיב - שמוציא גולה מתחת ידו, ודין עם הזכאי שמחזיר לו את שלו. רבי שמעון בן מנסיא אומר: פעמים יבצע אדם, פעמים אל יבצע.

ביצד? שנים שבאו אצל אחד לדין, עד שלא שמע דבריהן, או מששמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה - אתה רשאי שיאמר להן: 'צאו ובצעו'. אבל מששמע דבריהם ויודע להיכן הדין הוא נוטה - אין רשאי שיאמר להן: 'צאו ובצעו', כגון שהוא אומר (משלי י"ד): "פוטר מים ראשית מדון" וגו'. עד שלא נתנגדה - אתה רשאי לנטשו. משנתנגדה הדין - אי אתה רשאי לנטשו. רבי יהושע בן לקיש אומר: שנים שבאו אצל אחד לדין, אחד חזק ואחד רך, עד שלא שמע דבריהן, ואם מששמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה - רשאי שיאמר להן איני נזקק לכם שפא נתתיב החזק ונמצא חזק אויבו. מששמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה - אין רשאי שיאמר להם איני נזקק לכם. וכן הוא אומר (דברים א, י"ז): "לא תגורו מפני איש כי המושפט לאלהים הוא".

ה. אומר רבי יהושע בן קרחה: מנין שאם היה יושב לפני דין, ויודע אתה זכות לעני וחובה לעשיר - אין אתה רשאי לשתק? תלמוד לומר: "לא תגורו מפני איש" - אל תכנים דבריה מפני איש. הדינים יהיו יודעין את מי דנין, ולפני מי הן דנין, ועם מי הן דנין, ומי הוא דן עמהן. ויהיו עדים יודעין את מי הם מעידין, ולפני מי הן מעידין, ועם מי הן מעידין, ומי הוא מעיד עמהם, שנאמר (דברים י"ט): "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". ואומר (תהלים פב, א): "אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט".

וכן יהושפט אומר (דברי הימים-ב יט, ו): "ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה".
 ושםא יאמר הדין: 'מה לי בצער הזה'?! והלא כבר נאמר (שם): "ועמכם דבר המשפט" - אין לך אלא מה שעניך רואות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כשם שהדין דן בשלשה - כך פשרה בשלשה. יפה פת פשרה מפת הדין, כיצד? שנים שדנו - יכולין לחזור בהן. ושנים שפשרו - אין יכולין לחזור בהן.

פרק שני

א. קדוש עבור שנה - בשלשה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עבור שנה - בשלשה מתחילין, בחמשה נושאים ונותנין, וגומרים בשבעה. כיצד? אחד אומר לישוב עמם, ושנים אומרים שלא לישוב - בטל היחיד במיעוטו. שנים אומרים לישוב, ואחד אומר שלא לישוב - מוסיפין שנים, ונושאים ונותנין בחמשה. שנים אומרים צריכה, ושלשה אומרים אינה צריכה - בטלו שנים במעוטם. שלשה אומרים צריכה, ושנים אומרים אינה צריכה - מוסיפים שנים, וגומרים בשבעה, שאין מנין פחות משבעה. האב אומר לעבר, ובנו אומר שלא לעבר - שניהן נמנין שנים. האב ובנו אומרים לעבר, האב ובנו אומרים שלא לעבר - שניהן נמנין אחד.

אמר רבי יוסי: פעם אחת הלכתי אני ואלעזר לעבר שנה, נמתי לו לאלעזר בני: 'אני ואתה נמנין אחד'.

ב. על שלשה סימנין מעברין את השנה: על האביב, ועל פירות האילן, ועל התקופה. על שנים מעברין, ועל אחד אין מעברין. ואם עברה - הרי זו מעברת. אם היה אביב אחד משני סימנין - היו שמחין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על התקופה. על שלש ארצות מעברין את השנה, על יהודה, ועל עבר הירדן, ועל הגליל. על שתיים - מעברין, ועל אחת - אין מעברין. ואם עברו - הרי זו מעברת. ואם היתה ארץ יהודה אחת משתי ארצות - היו שמחין מפני אביב שבאה הימנה. אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים, ולא מפני הפלאים, לא מפני הגזלות שרא הגיעו, וכדן סעד לשנה. ואם עברה - הרי זו מעברת. רבי ינאי אומר משם רבן שמעון בן גמליאל, שהיה אומר: 'בגזליא רכיבין הן, ובאמריא דעדקין, ושפר באנפאי, ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין'. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו עומדין על גב מעלות בהר הבית, ויוחנן סופר הלך לפניהם. ואמרו: 'כתוב לאחנא בני גלילא עילאה ובני גלילא תתאי: שלמכון יסגא! מהודעין אנחנא לבון, דמטא זמן בעורא לאפוקיא מעשריא מפעטניא ויתיא. ולאחנא בני דרומא עילאה ובני דרומא תתאה: שלמכון יסגא! מהודעין אנחנא לבון, דימטן זמן לאפוקי מעשריא מעומרי שובילא. ולאחנא בני גלותא דבבל ובני גלותא

דַּמְדִּי וּשְׂאֵר כָּל בְּנֵי גְלוּתָא דְיִשְׂרָאֵל: שְׁלֵמְכוֹן יִסְגֵּא! מִהוּדְעִין
אֶנְחָנָא לְכוֹן, דְּגוּזְלִיָּא רַבִּיכִין וְאִמְרִיא דְעֵדְקִין, וְזִימְנִיה דְאַבִּיבָא
לֹא מָטָא, וּשְׁפֹר בְּאַנְפֵּאי וּבְאַנְפֵּי חֲבֵרָאִי, וְאוֹסְפָנָא עַל שְׂתָא
דָּא תִלְתִּין יוֹמִין.

ג. אֵין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלָא עַד רוּבּוֹ שָׁל חֹדֶשׁ. וְכַמָּה
רוּבּוֹ? שְׁשָׁה עָשָׂר יוֹם. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שְׁתֵּי יָדוֹת
בְּחֹדֶשׁ, עֲשָׂרִים יוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִחֲשָׁבִין אֶת הַשָּׁנָה
כַּמָּה הָיְתָה צְרִיכָה, אִם הָיְתָה חֲסֵרָה שְׁשָׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי
הַפֶּסַח - מְעַבְרִין אוֹתָהּ. לִפְנֵי הַחֹג - אֵין מְעַבְרִין אוֹתָהּ. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִפְּלוּ חֲסֵרָה שְׁשָׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי הַחֹג -
מְעַבְרִין אוֹתָהּ. אֵין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאִם
עָבְרוּהָ - אֵינָה מְעַבְּרָתָּ. אֲבָל מִפְּנֵי הַדּוּחָק - מְעַבְרִין אוֹתָהּ
אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיָּד. וּמִכָּאֵן וְאֵילָךְ אֵין מְעַבְרִין אֲלָא אֲדָר.

ד. אֵין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה, לֹא פָחוֹת חֹדֶשׁ, וְלֹא יוֹתֵר חֹדֶשׁ.
וְאִם עָבְרוּהָ - אֵינָה מְעַבְּרָתָּ. אֵין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה
מִשָּׁנָה לַחֲבֵרָתָהּ, וְאִם עָבְרוּהָ - אֵינָה מְעַבְּרָתָּ. אֵין מְעַבְרִין
שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מְעַבְרִין שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה.
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָה שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית
הָאֲסוּרִים, וְעָבַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים זָו אַחֵר זָו. אָמְרוּ לוֹ: מַשֶּׁם
רָאִיָּה? מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין וּמִחֲשָׁבִין אַחַת אַחַת בְּזִמְנָהּ.

ה. אֵין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא שְׁבִיעִית, וְלֹא מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.
אֵימָתִי רִגְלִין לְעָבַר? בְּעָרֵב שְׁבִיעִית. אֵין מְעַבְרִין

את השנה מפני רעבון. רבי מאיר אומר: הרי הוא אומר (מלכים ב ה, מב): "וַאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלִישָׁה וְגו' בְּצִקְלוֹנוֹ". והלא אין לך מקום שמתבכר בארץ ישראל קדם לבעל שלישה, ואף על פי כן לא בכר אלא מאותו הפין שהביא לאיש האלהים! יכול שהביאו קדם לעומר? תלמוד לומר (שם): "וַיֹּאמֶר תָּנוּ אֶל הָעָם וַיֹּאבְלוּ" - מלמד שלא הביאו אלא לאחר העומר. והלא אותה שנה ראויה לעבר, מפני מה לא עברה אלישע? מפני שהיתה שנת רעבון, וכל העם רצין לגרנות.

ו. אין מעברין את השנה מפני הטמאה. רבי יהודה אומר: מעברין את השנה מפני הטמאה. אומר רבי יהודה: מעשה בחזקיה המלך שעבר את השנה מפני הטמאה, שנאמר (דברי הימים ב ל, יח): "כִּי מְרִבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֲפָרַיִם וּמִנִּשָּׁה יִשְׁשָׁכָר וּזְבוּלוֹן לֹא הִטְהָרוּ" וְגו'. רבי שמעון אומר: אם לעבר אותה מפני הטמאה - בכר מעברת היא. אלא עבר ניסן בניסן, ואין מעברין אלא אדר. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: אף מפני שהעשו את הצבור לעשות פסח שני. אין מעברין את השנה, אלא אם כן היתה צריכה. מעברין אותו מפני הצרכים, ומפני הדרכים, מפני התנורין, ומפני הגליות שלא יצאו ממקומם. אבל אין מעברין אותה לא מפני הצנה, ולא מפני השלגים, ולא מפני הגליות שעלו ועדין לא הגיעו. ובדן סעד לשנה. ואם עברה - הרי זו מעברת. אין מעברין את השנה אלא

בִּיהוּדָה, וְאִם עֲבֻרָה בְּגָלִיל - הָרִי זֶה מְעַבְרָתָהּ. הָעִיד חֲנִינָא
אִישׁ אֶחָד לִפְנֵי רַבִּין גַּמְלִיאֵל: שְׂאִין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא
בִּיהוּדָה, וְאִם עֲבֻרָה בְּגָלִיל - שְׂהִיא מְעַבְרָתָהּ. וּמְעַבְרִין אֶת
הַשָּׁנָה כָּל אֶדָר. שְׂבִירָא שׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: אִין מְעַבְרִין אֶלָּא
עַד הַפּוּרִים, עַד שְׂבִירָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי פִּפְיִים וְהָעִידוּ: שְׂכַל
אֶדָר וְאֶדָר - כָּשֶׁר לְעֵבֶר. רַבִּין שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי צְדוֹק אוֹמְרִים: אִין מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה, וְאִין
עוֹשִׂין כָּל צָרֵכֵי צָבוּר - אֶלָּא עַל תְּנַאי כְּרִי שְׂיִקְבְּלוּ רֹב
הַצָּבוּר עֲלֵיהֶם.

ו. אִין מְעַבְרִים אֶת הַשָּׁנָה בְּצִילָהּ, וְאִם עֲבָרָה - אִינָה
מְעַבְרָתָהּ. אִין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בְּצִילָהּ, וְאִם קִדְּשׁוּהוּ
- אִינוּ מְקַדְּשִׁין.

ח. אִין מֶלֶךְ יוֹשֵׁב בְּסִנְהֶדְרִין, וְלֹא מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל יוֹשְׁבִין
בְּעָבוּר.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. שׁוֹר שְׂהֵמִית, אַחֲד שׁוֹר שְׂהֵמִית, וּשְׂאָר בְּהֵמָה וְחִיָּה
וְעוֹפוֹת שְׂהֵמִיתוּ - מִיתָתָן בְּעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. רַבִּי
אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שׁוֹר שְׂהֵמִית - מִיתָתוֹ בְּעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה,
וּשְׂאָר בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף שְׂהֵמִיתוּ - כָּל הַקֹּדֶם לְהִרְגָן - זָכָה

לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ, טז): "וְהִרְגַּתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה", וְאֹמַר (שם): "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהַרְגֶנּוּ". שׁוֹר הַנֶּסֶקֶל - בְּעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, כט): "הַשׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעֶלְיוֹ יוּמָת"; בְּמִיתַת הַבְּעָלִים כֶּךָ מִיתַת הַשׁוֹר, מֵה מִיתַת הַבְּעָלִים - בִּסְקִילָה וּבִדְחִיָּה וּבְעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֵף מִיתָנוּ - בִּסְקִילָה וּבִדְחִיָּה וְעֵשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. מֵה בֵּין שׁוֹר לָאָדָם? שֶׁהַשׁוֹר - פּוֹתֵחִין אֶת דֵּינֹו בַּיּוֹם, וְגוֹמְרִין אֵף בְּצִילָה. פּוֹתֵחִין וְגוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם, בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחֻבָּה, מִשּׁוֹן עַל פִּי עַד אֶחָד בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחֻבָּה, הַכֹּל מִלְּמַדִּין זָכוֹת וְחֻבָּה, הַמְּלַמֵּד זָכוֹת - יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְלַמֵּד חֻבָּה. מֵה שָּׂאִין כֵּן בָּאָדָם.

ב. אֵין שׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְאֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֵגְלָה, וְאֵין עוֹשִׂין זָקֵן מִמָּרָא עַל פִּי בֵּית דִּין. וְאֵין מְבִיאִין פֶּר הָעֵלִם דְּבַר שֶׁל צִבּוֹר. אֵין מַעֲמִידִין, לֹא מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל אֶפְסָא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. פִּיצֵד הֵן עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מִהֲלָבִין, וּשְׁתֵּי תוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶן. הַפְּנִימִית נֶאֱכֶלֶת הַחִיצוֹנָה נִשְׂרָפֶת. וְכָל שֶׁאֵל בְּכָל אֶפְסוֹ - הַנִּכְנָס שֵׁם אֵין חֵיבִין עָלֶיהָ. שְׁתֵּי תוֹדוֹת שֶׁאֶמְרוּ - בְּלַחֲמֵן אֶבֶל לֹא בִבְשָׁרָן. אֶבֶל שֶׁאֵין אֹמֵר: שְׁתֵּי בָצְעִין הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֲלִיוֹנָה, הַתַּחְתּוֹנָה נִתְקַדְּשָׁה בְּכָל אֶפְסוֹ, וְהָעֲלִיוֹנָה לֹא קִדְּשׁוּ. כְּשֶׁעָלוּ מִן הַגּוּלָּה שֶׁאֵל בְּמֶלֶךְ וְשֶׁאֵל בָּאוּרִים וּבְתוֹמִים, הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁהִיָּתָה קִדְּשָׁתָה גְּמוּרָה - עַמִּי הָאָרֶץ אוֹכְלִין בָּהּ קִדְּשִׁים קִדְּשִׁים וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְחֻבָּרִים - קִדְּשִׁים קִדְּשִׁים אֶבֶל לֹא מַעֲשֵׂר שְׁנִי. הָעֲלִיוֹנָה שֶׁאֵל הִיָּתָה קִדְּשָׁתָה גְּמוּרָה, עַמִּי הָאָרֶץ

אובלין בה קדשים קלים אבל לא מעשר שני. וחברים -
לא קדשים קלים ולא מעשר שני. ומפני מה לא קדשוה?
מפני שתתפרה של ירושלים משם, ונוחה לכבש משם.

ג. רבי יוסי אומר שלשה דברים משם שלשה זקנים - רבי
עקיבה אומר: יכול יהא אדם מעלה בכורות מחוץ
לארץ לארץ? תלמוד לומר (דברים יד, כג): "ואכלת לפני ה'
אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכורות" - ממקום
שאתה מביא מעשר דגן - אתה מביא בכורות, מחוצה
לארץ שאי אתה מביא מעשר דגנך - אי אתה מביא
בכורות. שמעון בן זומא אומר: יכול פשם שנתנה תורה
מחיצה בין קדשי קדשים לקדשים קלים, כך נתנה תורה
מחיצה בין הבכור למעשר שני, ודין הוא, הבכור טעון
הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום, מה בכור אין
נאכל אלא לפני מן החומה - אף מעשר שני לא יהא
נאכל אלא לפני מן החומה, מה בכור שמעטו מקום
אכילתו שכן מעט זמן אכילתו, תאמר במעשר שני שרבה
זמן אכילתו, הואיל ורבה זמן אכילתו גרבה מקום אכילתו?
תלמוד לומר: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך
ויצהרך ובכורות" - מה בכורות אין נאכלין אלא לפני מן
החומה, אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא לפני מן
החומה. רבי ישמעאל אומר: יכול יהא אדם מעלה מעשר
שני לירושלים בזמן הזה ואכלו, ודין הוא, הבכור טעון
הבאת מקום, אף מעשר שני טעון הבאת מקום, מה בכור

אין נאכל אָא בּפּני הבית, אף מעשר שני לא יהא נאכל
אָא בּפּני הבית, ולא, אם אמרת בבכור שיש הימנו
דמים ואמורין לגבי מזבח, תאמר במעשר שני שאין הימנו
דמים ואמורין לגבי מזבח? בפורים יוכיחו! שאין מהן דמים
ואמורים לגבי מזבח, ואין נאכלין אָא בּפּני הבית, ולא,
אם אמרת בבכורים שהן טעונין הנחה לפני המזבח, תאמר
במעשר שני שאין טעונין הנחה לפני המזבח? תלמוד
לומר: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך
ובכורות" - מה בכור אין נאכל אָא בּפּני הבית, אף
מעשר שני לא יהא נאכל אָא בּפּני הבית. אחרים
אומרים: יכול בכור שעבר זמנה משנה לחברתה יהא
פסול בפסולי מקדשים? תלמוד לומר (דברים יד, כג): "ואכלת
לפני ה' אלהיך [וגו'] מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכורות
בקרך", אם ללמד על הבכור שיהא נאכל לפניו מן
החומה - אינו צריך! והלא כבר נאמר (דברים טו, כ): "לפני
ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה", ואם ללמד על מעשר
שני שיהא נאכל לפניו מן החומה - אינו צריך! והלא
כבר נאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר",
אם כן למה נאמר "מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכורות"?
מקיש בכור למעשר שני, מה מעשר נאכל משנה לחברתה,
אף הבכור נאכל משנה לחברתה.

ה. מניין לקטנה שיהא של עשרים ושלשה? תלמוד לומר
(במדבר לה, כד): "ושפטו העדה והצילו העדה", עשרה

מזבין ועשרה מחיבין. ושלשה מניין? "לא תהיה אחרי רבים לרעת" (שמות כג, ב). מכילל שאי אתה הוה עמהן לרעה - אתה הוה עמהן לטובה. יכול לא תהיה עמהן לרעה כל עקר? תלמוד לומר (שם): "אחרי רבים להטות" - אף לרעה, אמור מעתה, הואיל ואמרה תורה 'הרג על פי עדים, הרג על פי משין', מה עדים שנים אף משין שנים, אין בית דין שקול - מוסיפין עליהן עוד אחד - הרי עשרים ושלשה. רבי אומר: מפושמע שנאמר "לא תהיה אחרי רבים לרעות", שומע אני שאומר: 'הוי עמהן לטובה! אם בן למה נאמר "אחרי רבים להטות"? לא בהטיתך לטובה הטייתך לרעה, הטייתך לטובה על פי עד אחד, ולרעה על פי שנים, אין בית דין שקול - מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי זה עשרים ושלשה. רבי יוסי הגלילי אומר: "לא תענה על רב לנמת" (שמות כג, ב) - עשה לך בית דין נטוי. דבר אחר: "לא תענה על ריב" - הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד. דבר אחר: "לנטות, אחרי רבים להטות", ש"א תאמר בשעת הדין 'דין לעבד שיהא ברבו'; אמור מה שפדעתך.

ה. רבי יהודה אומר: סנהדרין של שבעים ומשה עמהן מן המנין. אמרו לו אין בית דין שקול. וכן היה רבי יהודה אומר: כל עיר שיש בה כרי שלש שורות של עשרים עשרים ושלשה, ושטר תדינן, והנדון, והעדים, והזוממין, וזוממי זוממיהן - ראוין לעשות סנהדרין. רבי נחמיה אומר: מאתים ושלשים, והלכה כדבריו. רבי מאיר אומר: מאתים

וּשְׁבַע סִנְהֵדְרִין נוֹהֶגֶת בְּאֶרֶץ וּבְחוּץ לְאֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כט): "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם" - בְּאֶרֶץ וּבְחוּץ לְאֶרֶץ. אִם בֶּן לָמָּה נֶאֱמַר (דברים מז, יח): "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ"? אֵלֶּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין אוֹתָן בְּכָל עִיר וָעִיר, בְּחוּץ לְאֶרֶץ עוֹשִׂין אוֹתָן פְּלָכִים פְּלָכִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: "לְשֹׁבְטֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ" (דברים מז, יח-יט) - מְצוּהָ עַל הַשֹּׁבֵט שֶׁיִּהְיֶה דֵּן אֶת שֹׁבְטֹו. רַבִּי דוֹסֶתַי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲבִי מִיתוֹת שֶׁבָּרַחוּ מִן הָאֶרֶץ לְחוּץ לְאֶרֶץ - מִמִּיתִין אוֹתָן מִיד. וְשֶׁבָּרַחוּ מִחוּץ לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ - אֵין מִמִּיתִין אוֹתָן מִיד, אֵלֶּא גְדוּנִין בְּתַחֲדָה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. בֵּהֵן גְּדוּל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, מוֹיֵד נֶהָרַג וְשׁוֹנֵג גּוֹלָה. עֶבֶר עַל מַצּוֹת עֲשֵׂה וְעַל מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וּשְׂאֵר כָּל הַמַּצּוֹת - הֵרִי הוּא כְּהֵדְיוּט לְכָל דָּבָר, וְלֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא מִיָּבֵם אֲבָל מִיָּבָמִין לְאִשְׁתּוֹ, עוֹמֵד בַּשּׁוּרָה לְהַתְנַחֵם, הַסֵּגֶן מִיָּמִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב מִשְׁמָאלוֹ, וְכָל הָעָם אוֹמְרִין לוֹ: 'אָנּוּ בִּפְרֻתְךָ! וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: 'תִּתְּבָרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם! עוֹמֵד בַּשּׁוּרָה לְנַחֵם אֶת אַחֲרִים, הַסֵּגֶן וְכֵהֵן שֶׁעֶבֶר מִגְדָּלָתוֹ מִיָּמִינוֹ, וְאֲבָל מִשְׁמָאלוֹ, וְאֵין רֹאִין אוֹתוֹ עָרוֹם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר, וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא, ט):

"והבהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו" - שיהיו אחיו הפתנים נוחגין בו גדלה. ואם רצה שירחצו אחרים עמו - הרשות בידו. רבי יהודה אומר: אם רצה לנהוג בזיון בעצמו - אין שומעין לו, שנאמר (ויקרא כא, ח): "וקדשתו" - על כרחו! אמרו לו לרבי יהודה: אינו אומר (שם כא, יב): "ומן המקדש לא יצא" אלא בשעת עבודה בלבד, והולך להברות את אחרים, ואחרים באין להברותו.

ב. מלך ישראל - אין עומד בשורה להתנחם, ואין עומד בשורה לנחם את אבלים, ואינו הולך להברות את אחרים, אבל אחרים באין אצלו להברותו, שנאמר (שמואל-ב ג, לה): "ויבא כל העם להברות את דוד לחם בעוד היום"; ועובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, ושאר כל המצות, והרי הוא בהדיוט לכל דבר, לא חולץ ולא חולצין לאשתו, ולא מיבם ולא מיבמין לאשתו. רבי יהודה אומר: רצה לחלץ - הרשות בידו. אמרו לו: נמצאת פוגם בבודו של מלך, ואין נושאים אלמנותו, שנאמר (שמואל-ב ב, ג): "ותהיינה צרות עד יום מתן אלמנות חיות"; ובורר לו נשים מכל מקום שירצה, פהנות לויות וישראליות. ואין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על בסאו, ואין משתמשין בכתרו ובשרביטו, ולא באחד מכל משמשיו. מת - בקץ נשרפין עליו, שנאמר (ירמיה לה, ח): "בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו'". וכשם ששורפים על המלכים - כך שורפים על הנשיאים, אבל לא על ההדיוטות. מה הן שורפין

עליהן? מטתו וכל כלי תשמישו. כל העם עומדין והוא יושב, ולא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. וכל העם שותקין והוא מדבר, הוא קורא אותן 'אחי ועמי', שנאמר (דברי הימים א כח, ב): "שמעוני אחי ועמי", והן קורין אותו 'אדונינו ורבנו', שנאמר (מלכים א א, מג): "אבל אדונינו המלך דוד המלך את שלמה".

ג. לא ירבה לו נשים באיזבל, אבל באביגיל - מתר; דברי רבי יהודה. "לא ירבה לו סוסים" (דברים יז, טז) - סוסים בטלים, אפלו אחד, שנאמר (שם): "למען הרבות סוס". רבי יהודה אומר: הרי הוא אומר (מלכים א ה, ט): "ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרבבתו", ויפה עשה שנאמר (שם ד, ב): "יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרב"; כשהוא אומר (מלכים א ה, ט): "ושנים עשר אלף פרשים", שהשאר בטלנין היו, והדיוט - מתר בכסף. רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת המלך - המלך מתר בה. רבי יהודה אומר: לא נאמרה פרשה זו אלא בשביל לאים עליהם, שנאמר (דברים יז, טז): "שום תשים עליך מלך", וכן היה רבי יהודה אומר: שלש מצות נצטוו ישראל בביאתן לארץ - למנות עליהן מלך, ולבנות בית הבחירה, ולהכרית זרע עמלק. אם כן למה נענשו בימי שמואל? אלא לפי שהקדימו על ידן! רבי יהודה אומר: לא נאמרה פרשה זו אלא מפני תרעמת, שנאמר (דברים יז, יד): "ואמרת אשימה עלי מלך". רבי אליעזר בן רבי יוסי אומר: זקנים שאלו בהלכה, שנאמר

(שמואל-א ח, ו): "תנה לנו מלך לשפטנו", אבל עמי הארץ חזרו וקלקלו, שנאמר (שמואל-א ח, ב): "והיינו גם אנחנו וגו'. הרוגי בית דין נכסיהן ליושיהן, הרוגי המלך נכסיהן למלך; דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: הרוגי המלך נכסיהן ליושיהן. אמר להם רבי יהודה: הרי הוא אומר (מלכים-א כא, יח): "הנה הוא בכם נבות אשר ירד שם לרשתו"! אמרו לו: מפני שכן אחי אביו היה וראוי לו ליושיו. אמר להם: וכי לא היה לו בנים? אמרו לו: והלא אותו ואת בניו הרג, שנאמר (מלכים-ב ט, כו): "אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה'".

ה. וכותב לו ספר תורה ללמד לשמו, שלא יהא גאות בשל אבותיו, אלא בשל, שנאמר (דברים יז, יט): "וכתב לו" - שתהא כתובה לשמו, ואין רשות להדיוט לקרות בה, שנאמר (שם): "וקרא בו" - הוא ולא הדיוט. ומניחין אותו בבית דין של כהנים, ובבית דין של לויים, ובבית דין של ישראל המשיאין לכהונה, יוצא למלחמה - היא עמו. נכנס - היא עמו. יושב בבית דין - היא אצלו. נכנס לבית המים - ממנתת לו על הפתח. וכן דוד אומר (תהלים טז, ח): "שויתי ה' לנגדי תמיד וגו'. רבי יהודה אומר: ספר תורה מימינו ותפצין משמאלו.

ה. רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו, אלמלא קדמו משה, נאמרה במשה עליה נאמרה

בְּעֹזְרָא עֲלֶיהָ, נֹאמְרָה בְּמִשָּׁה עֲלֶיהָ (שְׁמוֹת יט, א): "וּמִשָּׁה עָלָה
אֶל הָאֱלֹהִים". נֹאמְרָה בְּעֹזְרָא עֲלֶיהָ (עֹזְרָא ז, ג): "הוּא עֹזְרָא
עָלָה מִבְּבֶל", מֶה עֲלֶיהָ הָאִמּוּרָה בְּמִשָּׁה - לִמּוּד תּוֹרָה
לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ד, יד): "וְאֵתִי צִוָּה ה' בָּעֵת הַהִיא
לְלַמֵּד אֶתְכֶם", אֵף הָעֲלִיָּה הָאִמּוּרָה בְּעֹזְרָא - לִמּוּד תּוֹרָה
לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (עֹזְרָא ז, ט): 'כִּי עֹזְרָא הֵכִין לָבָבוּ לְדָרֵשׁ אֶת
תּוֹרַת ה', וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט', וְאֵף הוּא
נָתַן עַל יָדוֹ כָּתָב וְלִשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁם ד, ג): 'וְכָתַב הַנִּשְׁתָּנוֹן
כְּתוּב אֲרָמִית וּמִתְרַגֵּם אֲרָמִית', מֶה תִּרְגְּמוּ אֲרָמִית אֵף
כְּתוּב אֲרָמִית. וְאֹמַר (דְּנִיָּאל ה, ח): "וְלֹא כְּהִלִּין כְּתָבָא לְמִקְרָא"
וְגו', מִלִּמּוּד שְׂבָאוֹתוֹ הַיּוֹם נָתַן. וְאֹמַר (דְּבָרִים יז, יח): "וְכָתַב לוֹ
אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת", תּוֹרָה הָעֲתִידָה לְשִׁתְּנוֹת. לָמָּה
נִקְרָא שְׁמוֹ אֲשׁוּרִי? עַל שׁוֹם שֶׁעָלָה עִמָּהֵן מֵאֲשׁוּר. רַבִּי
אֹמַר: בְּכָתַב אֲשׁוּרִי נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, וּכְשֶׁחֲטָאוּ -
נִהְפְּכָה לָהֶן לִשׁוֹן. וּכְשֶׁשָּׁבוּ בִימֵי עֹזְרָא - חֲזָרָה לָהֶן אֲשׁוּרִית,
שֶׁנֶּאֱמַר (זְכַרְיָה ט, יב): "שׁוּבוּ לְבַצְרוֹן" וְגו'. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר
אֹמַר מִשֵּׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פֶּרְטָא, שֶׁאֹמַר מִשֵּׁם רַבִּי אֶלְעָזָר
הַמּוֹדְעִי: בְּכָתַב זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כז,
ט): "וְיֵי הָעֲמוּדִים" - וְיֵין שֶׁהֵן הַדּוֹמִים לְעֲמוּדִים, וְאֹמַר (אֶסְתֵּר
ח, ט): "וְאֵל הַיְּהוּדִים בְּכָתְבָם וּבְלִשׁוֹנָם", מֶה לִּשְׁוֹנָם בְּלִשׁוֹן
הַזֶּה - אֵף כְּתָבָם בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אֲשׁוּרִי?
עַל שֵׁם שֶׁהוּא מֵאֲשׁוּר בְּכָתְבוֹ! אִם בֶּן לָמָּה נֶאֱמַר (דְּבָרִים יז,
יח): "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת"? מִלִּמּוּד שֶׁנִּשְׁתִּי

תורות בותב לו, אחת שנכנסת ויוצאה עמו, ואחת שמנחת לו בתוך הבית, זו שנכנסת ויוצאה עמו - לא תכנס עמו, לא למרחץ, ולא לבית המים, שנאמר (דברים יז, יט): "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" וגו' - במקום הראוי לקרות בו. והלא דברים קל וחמר, ומה אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצרכי צבור, נאמר בו "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו", שאר בני אדם על אחת כמה וכמה! וכיוצא בו (שם לד, ט): "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו" וגו'. וכן הוא אומר (שמות לג, יא): "ויהושע בן נון נער", וכן הוא אומר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה", והרי דברים קל וחמר, ומה יהושע בן נון שעסק בכבוש הארץ, ועומד לחפקה לישראל, נאמר בו "לא ימוש" וגו' - שאר בני אדם על אחת כמה וכמה.

ו. אין מעמידין מלך ישראל בחוץ לארץ, אין מעמידין מלך בארץ ישראל אלא אם כן היה נשוי לכהנה, ואין מושחין מלכים אלא על גבי מעין, שנאמר (מלכים א, לג): "ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדניכם והרפבתם" וגו', ואין מושחין מלכים אלא מפני המחלקת, מפני מה משחו את שלמה? מפני אדונייה. ואת יהוא? מפני יהורם. ואת יואש? מפני עתליה. ואת יהואחז? מפני יהויקים אחיו שהיה גדול הימנו שתי שנים. מלך - טעון משיחה. בן מלך - אין טעון משיחה. כהן גדול בן כהן גדול, אפלו עד

עשרה דורות - טעון משיחה. אין מושחין מלכים אלא מן הקרן. שאול ויהוא נמשחו מן הפך, מפני שמלכותן עתידה להשבר, דוד ושלמה נמשחו מן הקרן, מפני שמלכותן מלכות עולמים.

פרק תמישי

א. זה פוסל דינו של זה וזה פוסל דינו של זה - דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: לא כל הימנו לפסל את הדין הממחה לרבים. אומר לו: 'נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביד, נאמנין עלי שלשה רועי בקר' - יכול לחזור בו עד שישמע מפי הדין; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין יכול לחזור בו. הנה תיב לחברו שבועה, ואמר 'דור לי בתי ראשד', בקניטא, במקטיוור דנקיטא - יכול לחזור בו עד שיקבל עליו שבועה בפני הדין; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין יכול לחזור בו. רבי יהודה אומר: אומר להן 'אין יחידי דין', אמרו לו: 'אין לנו אלא דעתך' וקבלו עליהן - אין יכול לחזור בו. וכן היה רבי יהודה אומר: מי שנתתיב שבועה לחברו בבית דין, ואמר לו: 'דור בתי ראשד' וקבל עליו - אין יכול לחזור בו. ומעשה באחד שנתתיב שבועה לחברו בבית דין, ונדר לו בתי הקיץ וקבל עליו.

ב. מִשְׁחָק בְּקִבְיָא - זוּ מִשְׁחָק בַּפְּסִיפְסִין. אֶחָד הַמִּשְׁחָק
בַּפְּסִיפְסִין, וְאֶחָד הַמִּשְׁחָק בְּקָלִיפִי אֲגוּזִים, וּבְקָלִיפִי
רְמוּנִים - לְעוֹלָם אֵין יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ עַד שִׁישְׁבֵּר אֶת פְּסִיפְסִין,
וַיַּחְזֹר בּוֹ חֲזָרָה גְּמוּרָה. הַמְלִיָּה בְּרַבִּית - אֵין יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ,
עַד שִׁיקְרַע שְׁטְרוֹתָיו, וַיַּחְזֹר בּוֹ חֲזָרָה גְּמוּרָה. מִפְּרִיחֵי יוֹנִים
- זֶה הַמַּמְרָה אֶת הַיּוֹנִין. אֶחָד מַמְרָה אֶת הַיּוֹנִין וְאֶחָד
מַמְרָה שְׂאֵר בְּהֶמָּה חַיָּה וְעוֹף, לְעוֹלָם אֵין יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ,
עַד שִׁישְׁבֵּר אֶת פִּיגְמָיו וַיַּחְזֹר בּוֹ חֲזָרָה גְּמוּרָה. סוֹחְרֵי שְׁבִיעִית
- זֶה הַיּוֹשֵׁב וּבָטֵל בְּשֹׂאֵר שְׁנֵי שְׁבוּעַ, בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ שְׁנַת
הַשְּׁמִטָּה הַתַּחֲלִיל מִפְּשִׁיט יָדָיו וְרַגְלָיו, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפִירוֹת
עֲבָרָה, לְעוֹלָם אֵין יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ עַד שֶׁתִּגִּיעַ שְׁמִטָּה אַחֲרֶת,
וַיִּדְבֹּק וַיַּחְזֹר בּוֹ חֲזָרָה גְּמוּרָה. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: חֲזָרַת מָמוֹן
וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים. בִּיצַד? אָמַר מֵאֲתָנִים דִּינָר אֵלֹו כְּנִסְתִּי
מִפִּירוֹת עֲבָרָה - חֲלָקוּ אוֹתָן לַעֲנִיִּים. רַבִּי מֵאִיר הָיָה קוֹרֵא
אוֹתָן 'אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית'. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה קוֹרֵא אוֹתָן 'סוֹחְרֵי
שְׁבִיעִית'. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מְקִיָּם אֲנִי דְּבַר שְׁנִיָּהּ. הֵא
בִּיצַד? עַד שֶׁלֹּא רַבּוּ הָאוֹנְסִין הָיוּ קוֹרִין 'אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית'
וּמִשְׁרַבּוּ הָאוֹנְסִין הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן 'סוֹחְרֵי שְׁבִיעִית'. וּבְכָפֶן,
הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּזִמָּן שֵׁישׁ לָהֶן אוֹמְנוֹת אַחֲרוֹת -
הָרִי אֵלֹו פְּסוּלִין. חֲזָרוּ בָּהֶן - הָרִי בְּשָׂרִים. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:
אֵף בְּזִמָּן שֵׁישׁ לָהֶן אֲמָנוֹת - הָרִי אֵלֹו פְּסוּלִין. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? בְּקִדּוּשׁ הַתְּחִלָּה וּבְעֵבוֹר שְׁנָה, בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וּבְדִינֵי
נַפְשוֹת, אֲבָל עֲדוֹת שֶׁהָאִשָּׁה בְּשָׂרָה לָהּ - הֵן בְּשָׂרִין לָהּ.

ג. ג'יסו לְבִדּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חוֹרְגוּ לְבִדּוֹ, אֵין דָּנִין לֹא
 זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה עִם זֶה, וְלֹא זֶה עַל זֶה, וְלֹא
 זֶה בְּפָנֵי זֶה, וְאֵין מְעִידִים לֹא זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה עִם זֶה,
 וְלֹא זֶה עַל זֶה, וְלֹא זֶה בְּפָנֵי זֶה. הֵיכָּה יוֹדֵעַ עָלָיו עֲדוּת עַד
 שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, מִתָּה בָּתּוּ עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה סוֹחֵר שְׁבִיעִית,
 וּמִשְׁנַעֲשֶׂה סוֹחֵר שְׁבִיעִית חֲזוּר בּוֹ, חֲרָשׁ וְנִתְפַקֵּחַ, סוֹמֵא
 וְנִתְפַתֵּחַ, שׁוֹטֵה וְנִשְׁתַּפֵּה, נִכְרִי וְנִתְגַּיֵּר - פָּסוּל. עַד שֶׁלֹּא
 נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וּמִשְׁנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ מִתָּה בָּתּוּ. עַד
 שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה סוֹחֵר שְׁבִיעִית, נַעֲשֶׂה סוֹחֵר שְׁבִיעִית וּמִשְׁנַעֲשֶׂה
 סוֹחֵר שְׁבִיעִית חֲזוּר בּוֹ, פֶּקֶח וְנִתְחַרֵּשׁ, חֲזוּר וְנִתְפַקֵּחַ, פֶּקֶח
 וְנִסְתַּמָּא, וְחֲזוּר וְנִתְפַתֵּחַ, שְׁפוּי וְנִשְׁתַּמָּה, וְחֲזוּר וְנִשְׁתַּפֵּה -
 כָּשֵׁר. זֶה הַכֹּלֶל, כָּל שֶׁתִּחַלְּתוּ וְסוּפוּ כָּשֵׁר - כָּשֵׁר. תִּחַלְּתוּ
 פָּסוּל וְסוּפוּ כָּשֵׁר - פָּסוּל. הֵיכָּה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת בְּשֹׁמֵר וְנַעֲשֶׂה
 חֲתָנוּ, הוּא אֵין יָכוֹל לְקַיֵּם כְּתָב יְדוֹ, אֲבָל אַחֲרִים מְקַיֵּמִין
 לוֹ כְּתָב יְדוֹ.

ה. לָקַח הֵימָנוּ בֵּית אוֹ שָׂדֶה בְּמֵאָה מָנָה, וְהֵיכָה יוֹדֵעַ לוֹ
 עֲדוּת בֵּהֶן - הֵרִי זֶה אֵינוֹ מַעִיד, שְׁאֵין מַעִיד עַל
 יְדֵי עֲצָמוֹ.

ו. הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן הָרוּעִין, וְהַגְזִלְנִין, הַחֲמִסְנִין, וְכָל הַחֲשׂוּדִין
 עַל הַמָּמוֹן - עֲדוּתָן פָּסוּלָה לְעוֹלָם.

ז. אֵין עֲדוּתָן שֶׁל הָעֵדִים מִתְקַיֶּמֶת, אֲלָא אִם בֵּן רָאוּ זֶה
 אֶת זֶה. רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֵּן קַרְחָה אוֹמֵר: אֲפֹלוּ זֶה שֶׁלֹּא

בנגד זה, לעולם אין עדותן מתקיימת של עדים, אלא אם כן היו שניהם באחד. רבי שמעון אומר: שומעין דבריו של זה היום, וכשיבוא שני למחר - שומעין דבריו.

פרק שישי

א. העדים שאמרו: 'מעידים אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקצין נטיעותיו של פלוני', והלה אומר 'איני יודע' - חיב. 'אתה אמרת להרגו'; 'אתה אמרת לקצו' - הכל הולך אחר הטענה. 'הרגת את שורו וקצצת את נטיעותיו של פלוני', והלה אומר לאו! שהוא כמתמיה, או הן שהוא כמתמיה! יש לאו שהוא כהן, ויש הן שהוא כלאו.

ב. אין דנין אלא מעמד, ואין מעידין אלא מעמד, ואין נשאלין לנדרין אלא מעמד, ואין מעלין לכהונה ולויה ולישראל אלא מעמד, ולא יהא מאריך פניו בנגד אחד, ולא יהא מעמיד אחד ולא מושב אחד, שנאמר (ויקרא יט, טו): "בצדק תשפוט עמיתך", אמר רבי יהודה: מקבל אני, שאם רצו להושיב שניהם באחד - מושבין ואין בכך כלום. ואיזה הוא האסור? שלא יהא אחד עומד ואחד יושב, משום רבי שמעאל אמרו: אומרין לו 'לבוש בדרך' שהוא לבוש', או 'הלבישנו בדרך' שאתה לבוש'.

ג. כיצד הן דנין? הדינין יושבין ובעלי הדין עומדין לפניהם, וכל התובע את חברו הוא פותח ראשון, אם יש עדים מכניסים אותן ומאימין עליהן, ומוציאים אותן לחוץ, ומשיירין את הגדול שבהם, ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ, ואחר כך מכניסין את השני ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ, ואחר כך מכניסין את השנייה בלאחד, ואומרים דבריהם זה בפני זה, אם אמרו זכאי - זכאי, ואם אמרו חייב - חייב, אחד דיני ממונות אחד דיני נפשות.

ד. דיני ממונות בשלשה, שנים מזכין או מחייבין, ואחד אומר: 'איני יודע' - יוסיפו הדינין. יפה בח האומר 'חייב' מבח האומר 'איני יודע'. עד כמה מוסיפין? אין פחות משנים, יוסיפו הדינין. אם אמרו 'זכאי' - זכאי, אם אמרו 'חייב' - חייב, אחד אומר 'זכאי' ואחד אומר 'איני יודע' - יוסיפו הדינין, שעד עכשו בית דין שקול, אחד אומר 'זכאי', ואחד אומר 'חייב', ואחד אומר 'איני יודע' - יוסיפו הדינין, שעד עכשו לא הוסיפו אלא אחד.

ה. לעולם מוסיפין הדינין עד שיגמר הדין. לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן עד שיגמר הדין. לעולם מביא עדיותיו לבית דין עד שיגמר הדין, או עד שיתנו לו זמן. נתנו לו זמן, הביא בתוך זמן - מקבלין הימנו, לאחר זמן - אין מקבלין הימנו; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אפילו הביא לאחר שלש שנים - מקבלין הימנו, וסותרין דבריו של זה.

ו. 'יש לך עדים אחרים'? ואמר: 'אין לי אלא אלו'. 'יש לך ראיות אחרות'? ואמר: 'אין לי אלא אלו', ואחר זמן מצא עדים אחרים ומצא ראיות אחרות - הרי זה אין מקבלין הימנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן. לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן, עד שתחקר עדותן לבית דין. נחקרה עדותן לבית דין - אין יכולין לחזור בהן. וזהו כללו של דבר: עדים שהעידו לטמא ולטהר, לרחק ולקרב, לאסור ולהתיר, לפטר ולחייב, עד שלא נחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו - הרי אלו נאמנים. משנחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו - אין נאמנים. לעולם אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין, לא לוקין ולא משלמין, ולא נהרגין עד שיגמר הדין. לעולם אין אחד מן העדים נעשה זומם עד שיהיו שניהם זוממין. ואין לוקה עד שיהיו שניהם לוקין, ואין נהרג עד שיהיו שניהם נהרגים, ולא משלם עד שיהיו שניהם משלמין. אמר רבי יהודה בן טבאי: אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם בשביל לעקר מדבן של ביתוסין, שהיו אומרים עד שיהרג הנדון. אמר לו שמעון בן שטח: אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי, שחרי אמרה תורה (דברים י"ג, ט'): "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת", בעדים שנים ובזוממים שנים, מה עדים שנים - אף זוממין שנים. באותה שעה קבל עליו יהודה בן טבאי שלא יהיה מורה הלכה אלא על פי שמעון בן שטח.

פרק שביעי

א. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בְּרֹאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ חוֹתָמִים
עַל כְּתָבַת נָשִׁים בְּשָׂרוֹת, אֲלֵא בַּהֲנִים אוֹ לְוִים אוֹ
יִשְׂרָאֵלִים הַמְּשִׁיאִין לַבְּהֵנָה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בְּרֹאשׁוֹנָה לֹא
הָיָה מַחְלָקַת בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַד שֶׁהָיוּ
בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית וְשָׂאֵר בְּתֵי דִינִין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הָיוּ
בְּעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְשְׁנֵי בְּתֵי דִינִין שֶׁל שְׁלֹשָׁה הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם,
אַחַד בְּהַר הַבַּיִת וְאַחַד בַּחִיל, נִצְרָךְ אַחַד מֵהֶן הִלְכָה הוֹלֵךְ
אַצֵּל בֵּית דִּין שִׁבְעִירוֹ, אֵין בֵּית דִּין בְּעִירוֹ - הוֹלֵךְ לְבֵית
דִּין הַסָּמוּךְ לְעִירוֹ. אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לֹא -
הוּא וְהַמְּפָלָא שֶׁבָּהֶן בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁבָּהֶר הַבַּיִת, אִם שָׁמְעוּ
- אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לֹא - הוּא וְהַמְּפָלָא שֶׁבָּהֶן בָּאִין לְבֵית
דִּין שֶׁבַּחִיל. אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לֹא, אֵלּוּ וְאֵלּוּ
בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
שִׁבְעִים וְאַחַד, אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, נִצְרָךְ אַחַד מֵהֶן
לְצֵאתָ, רוֹאֶה אִם יֵשׁ שָׁם עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה - יוֹצֵא, וְאִם לֹא
- אֵינוֹ יוֹצֵא, עַד שֶׁיְּהִי שָׁם עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְשָׁם הָיוּ יוֹשְׁבֵי
מִתְמִיד שֶׁל שָׁחַר וְעַד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים, בְּשִׁבְתוֹת
וַיָּמִים טוֹבִים לֹא הָיוּ נִכְנָסִין אֲלֵא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁבָּהֶר
הַבַּיִת. נִשְׁאַלְהָ שְׁאֵלָה, אִם שָׁמְעוּ - אָמְרוּ לָהֶם, אִם לֹא -
עוֹמְדִין לְמַנֵּן, אִם רַבּוּ מִטְּמֵאִין - טְמֵאוּ, רַבּוּ מִטְּהָרִין -
טְהָרוּ, וּמִשָּׁם הִלְכָה רוּחַת בְּיִשְׂרָאֵל. מִשְׁרָבוּ תִלְמִידֵי שְׁמַאי
וְהִלֵּל שֶׁשָּׂא שְׁמֵשׁוּ כָּל צָרְכָּן, הִרְבּוּ מַחְלֻקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְנִעְשׂוּ

שתי תורות, ומשם שולחין ובודקין, כל מי שהוא חכם ועניו
ושפל וירא חטא, ופרקו טוב ורוח הבריות נוחה עליו -
עושין אותו דין בעירו. משנעשה דין בעירו - מעלין ומושיבין
אותו בבהר הבית, משם מעלין ומושיבין אותו בחיל, משם
מעלין ומושיבין בלשכת הגזית, ושם יושבין ובודקין את
יחסי בהונה ואת יחסי לויה, בהן שנמצא בו פסול - לובש
שחורין ומתעטף שחורין, ושללא נמצא בו פסול - לובש
לבנים ומשמש עם אחיו הכהנים. מביא עשירית האיפה
משלש ועבודה בידו, ואף על פי שאין המשמר שלו. אחד
בהן גדול ואחד בהן הדיוט שעבדו עד שללא הביאו העשירית
האיפה - עבודתו פשרה.

ב. אין דנין שני דינין ביום אחד, אפלו נואף ונואפת, אלא
דנין את הראשון ואחר כך דנין את השני, אין נמנין
על שני דברים באחד, ואין נשאלין על שתי שאלות באחד,
אלא נמנין על הראשון ואחר כך נמנין על השני, ונשאלים
על הראשון ואחר כך נשאלין על השני, אין דנין אלא
במקום גדול, ואין נמנין אלא במקום שמועה, אחד אומר
משום שמועה, וכך אומרים לא שמענו על זה. מנין עומד
אחד אוסר ואחד מתיר, אחד מטמא ואחד מטהר, וכך
אומרים לא שמענו. מנין עומד אחד אומר משום שנים
ושנים אומרים משום אחד, יפה כח אחד האומר משום
שנים מכח שנים האומרים משום אחד. עשרה אומרים
משום אחד - כלן אחד. ובטהרות ובטמאות - האב ובנו

הרב ותלמידו - שניהם נמנין שנים. בקדוש החדש ובעבור שנה, בדיני ממונות ובדיני נפשות, אב ובנו הרב ותלמידו - שניהם נמנין אחד. ולא יהא יושב בצדו, ואפלו הוא שותק, אלא עומד והולך לו. בקדוש החדש ובעבור שנה, בדיני ממונות - מתחילין מן הגדול. מפני מה בדיני נפשות מתחילין מן הצד? שלא יהא סמוך על דברי רבו.

ג. בדיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה, חוץ מן המסית. ורבי יהושע בן קרחה אומר: אף המדיח. חיבי גליות - בית דין מחזירין אותם לזכות, שנאמר (במדבר לה, לא): "ולא תקחו כפר לנפש רוצח", ואומר (דברים יט, ד): "וזה דבר הרצח", רוצח רוצח לגזרה שנה, חיבי מלקיות - בית דין מחזירין אותו לזכות, שנאמר (דברים כה, א): "והצדיקו את הצדיק והרשעו את הרשע" וגו', ואומר (שם): 'והיה אם בן הכות הרשע; רשע רשע לגזרה שנה. הסרים, ומי שלא ראה לו בנים - כשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות. רבי יהודה מוסיף אף אכזרי והרחמן. אין מוסיפין על הדין בתחלה, רבי יהודה אומר: מוסיפין על הדין.

ה. בתחלה היו שנים, אחד אוסר ואחד מתיר, אחד מטמא ואחד מטהר, האוסר והמטמא - עליו להביא ראיה, וכל המחמיר - עליו להביא ראיה. ויש אומרים: אף המקל. אין נזקקין לדין אלא במקום שיש מכריעין, ואין מושיבין את האדם אלא במדותיו, נסתלק הדין - אין רשאי

להשיב. ביצד אין מוסיפין על הדין בפתחקה? נגמר דברו - אין רשאי להשיב. נתן לו חברו רשות - רשאי להשיב. נסתלק העקר נעשה מפלה עקר, לא ישיב את חברו יתיר משלש תשובות כדי שלא תטרף דעתו. אחד דין כנגד שנים ושנים דנין כנגד אחד, שנים דנין כנגד שלשה ושלשה דנין כנגד שנים, אבל לא שלשה כנגד שלשה, ולא מהן ולמעלה, כדי שלא נעשה בית דין מערב.

ה. בדיני ממונות אומרים: 'גודקק הדין'. בדיני נפשות, אין אומרים: 'גודקק הדין'. והגדול שבדינים אומר: 'גודקק הדין', אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד, לא מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים. אין שואלין אלא בענין ואין משיבין אלא במדע, ולא ישאל השואל בענין יתיר משלש הלכות. אחד שואל ואחד אומר שלא לשאול - נזקקין לשואל. והשואל מעשה - צריך שיאמר: 'מעשה אני שואל! והשואל בענין והשואל שלא בענין - משיבין את השואל בענין. והשואל שלא בענין - צריך שיאמר: 'שלא בענין שאלתי'; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין צריך, שכל התורה ענין אחד. ענין ושאנינו ענין - נזקקין לענין. מעשה ושאנינו מעשה - נזקקין למעשה. הלכה ומדרש - נזקקין להלכה. מדרש ואגדה - נזקקין למדרש. מדרש וקל וחומר - נזקקין לקל וחומר. קל וחומר וגזירה שוה - נזקקין לקל וחומר. חכם ותלמיד - נזקקין לחכם. תלמיד ועם הארץ - נזקקין לתלמיד. היו שניהם חכמים, ושניהם

תלמידים, ושניהם עמי הארץ, שתי הלכות, ושתי שאלות, ושתי תשובות, ושני מעשים - הרשות ביד התרגמן מעתה. כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים, והן יושבו, עד שאמר להם: שבו! כשאב בית דין נכנס, עושים לו שתי שורות מכאן ומכאן, עד שנכנס וישב במקומו. חכם שנכנס, אחד עומד ואחד יושב, עד שנכנס וישב במקומו. בני חכמים ותלמידי חכמים, בזמן שהרבים צריכים להם - מקפצין אפלו על ראשי העם, ואף על פי שאמרו אין שבת לתלמיד שיכנס באחרונה. יצא לצורך - נכנס וישב במקומו. בני חכמים תלמידי חכמים, בזמן שיש בהם דעת לשמע - הופכין את פניהם כלפי אביהם. אין בהם דעת לשמע - הופכין את פניהם כלפי העם. רבי אלעזר בן רבי צדוק אומר: בבית המשתה עושים אותן סניפין. חכם שנכנס - אין שואלין אותו עד שתתישב דעתו. נכנס ומצאם כשהם עוסקים בהלכה - לא יהא קופץ לתוך דבריהם, עד שיודע באיזה ענין הן עוסקים. ואם עשה כן, על זה נאמר: 'שבעה דברים בגלם'. שבע מדות דרש הלל לפני זקני בתירה: קל וחמר, וגזרה שוה, ובגין אב, וכתוב אחד, ובגין אב ושני בתובים, וכלל ופרט וכלל, וכיוצא בו במקום אחר - דבר הקלמר מענינו; אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה.

פרק שמיני

א. כל סנהדרין שיש בה שנים יודעים לדבר וכךם ראויין לשמוע - ראויים לעשות סנהדרין. שלשה - בינונית. ארבעה - חכמה. סנהדרין היתה בחצי גרן עגולה, כדי שיהו ראין זה את זה. הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ושמאלו. אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק: כשהיה רבן גמליאל יושב בבית דין ביבנה, אבא יושב בימינו וזקנים משמאלו, מפני מה אחד יושב מימינו של זקן? מפני כבודו של זקן! שלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם, גדולים בראשונה ושניים בשנייה, ושלישים בשלישית, מבאן ואילך לא היה שם סדר אלא כל הקדם את חברו לתוך ארבע אמות - זכה. שוטרי הדינים והנדון, והעדים, וזממיהם וזממי זממיהם - עומדין משורה החיצונה ולעם, ולא היו צריכים לידע איזהו גדון, מפני שמעמידים אותו שני לעד הראשון.

ב. ביצד אומר? שפא תאמר: 'ראינוהו שרץ אחר חברו וסיף בידו, נכנס מפניו לחנות, נכנס אחריו לחנות, ונכנסנו אחריו ומצאנהו הרוג וסיף ביד הרוצח, ומטנף דם!' שפא תאמרו: אם לאו? מי הרגו? אמר שמעון בן שטח: אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חברו וסיף בידו, נכנס מפניו לחרבה, ונכנס אחריו, ונכנסתי אחריו ומצאתיהו הרוג והסיף ביד הרוצח, והטנף דם. נמתי לו:

רשע! מי תרגו לזה? אראה בנחמה אם לא או אני או אתה תרגנוהו, אבל מה אעשה לך? דאין דינך מסור בידי, שהרי אמרה תורה (דברים י"ז, ט): "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יומת המת", אלא יודע מחשבות הוא ופרע מאותו האיש, לא זו משם עד שנשכו נחש ומת.

ג. אדם נברא יחיד בעולם, ולמה נברא יחיד בעולם? שלא יהו צדיקים אומרים: 'אנו בניו של צדיק'! ושלא יהו רשעים אומרים: 'אנו בניו של רשע'! דבר אחר: למה נברא יחיד? שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו, ומה עכשו שנברא יחיד מתגרות זו בזו, אלו נברא שנים על אחת כמה וכמה! דבר אחר: למה נברא יחיד? מפני הגזלנין והחמסנין, ומה עכשו שנברא יחיד - גזלנין וחמסנין, אלו נברא שנים על אחת כמה וכמה! דבר אחר: למה נברא יחיד? להגיד גדלתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שבתותם אחד ברא את כל העולם בלו, ומחותם אחד יצאו חותמות הרבה, שנאמר (איוב לח, יד): 'תתהפך בחמר חותם וגו'. מפני מה אין פרצופותיהן דומות זו לזו? מפני הרמאים, שלא יהא כל אחד ואחד קופץ בתוך שדה חברו, ובא על אשת איש, שנאמר (שם לח, טו): '"וימנע מרשעים אורם" וגו'. רבי מאיר אומר: שנה מקום מראה פנים דעת וקול, מראה פנים ודעת - מפני החמסנין והגזלנין. קול - מפני הערוה.

ד. אדם נברא בערב שבת, ולמה נברא באחרונה? שאם תזוזה דעתו עליו, אומר לו: 'יתוש קדמך במעשה

בְּרֵאשִׁית! דָּבָר אַחֵר: בְּדֵי שְׂיָכָנָם לְמִצְוָה מִיָּד. דָּבָר אַחֵר:
 בְּדֵי שְׂיָכָנָם לְסְעוּדָה מִיָּד. מִשְׁלֹו מִשְׁלֹו, לָמָּה הִדְבָּר דּוּמָה?
 לְמַלְךְ בֶּשֶׁר וְדָם שִׁבְנָה פְּלִטְרִין, וְחֻצְבָּה, וְהִתְקִין סְעוּדָה,
 וְאַחֵר כֵּךְ זְמַן הָאוֹרְחִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מִשְׁלֵי יד, א): "חֲכָמַת
 נָשִׁים בִּנְתָה בִּיתָה חֻצְבָּה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה". "חֲכָמַת נָשִׁים
 בִּנְתָה בִּיתָה" - זֶהוּ מַלְךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,
 שִׁבְנָה כָּל הָעוֹלָם בָּלֹו בְּחֲכָמָה. "חֻצְבָּה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה" -
 אֵלֹו שִׁבְעַת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. "טַבְּחָה טַבְּחָה מִסְכָּה יֵינָה" -
 אֵלֹו יָמִים וּנְהָרוֹת וּמִדְּבָרוֹת וּשְׁאָר כָּל צָרָכֵי עוֹלָם, וְאַחֵר
 כֵּךְ "שְׁלַחָה נְעֻרוֹתֶיהָ תִּקְרָא" - זֶה אָדָם וְחֻזָּה.

פֶּרֶק הַיְשִׁיעִי

א. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִסִּיעִין אֶת הָעֵד מִמְּקוֹמוֹ
 בְּשָׁבִיל שְׁתַּטְרֵף וְדַעְתּוֹ עָלָיו. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לֹא
 הָיוּ צָרִיכִין לוֹמַר בְּאִיזָה שָׁבוּעַ? בְּאִיזוֹ שָׁנָה? בְּאִיזָה חֹדֶשׁ?
 בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? אֵלֶּא בְּאִיזָה יוֹם? בְּאִיזָה חֹדֶשׁ? בְּאִיזוֹ שָׁעָה?
 בְּאִיזָה מְקוֹם? מִבִּירִין אֵתֶם אוֹתוֹ? הִתְרַתֶּם בּוֹ? בָּמָה הִרְגּוּ?
 בְּסִיף הִרְגּוּ? בְּמַקֵּל הִרְגּוּ? עַל שׁוֹקֵיו הִכְהוּ? אוֹ עַל צַפּוֹר
 נִפְשׁוֹ הִכְהוּ? לְהִיכֵן הָיוּ פָּנָיו הַפּוּכוֹת בְּשָׁעָה שֶׁהִרְגּוּ? אַחֵד
 אוֹמֵר 'בְּשָׁנִים בַּחֹדֶשׁ', וְאַחֵד אוֹמֵר 'בְּשָׁלְשָׁה בַּחֹדֶשׁ' - עֲדוּתָן
 קִיָּמַת, שְׂאִין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּעֶבֶר. אַחֵד אוֹמֵר 'בְּשִׁתֵּי שָׁעוֹת',

ואחד אומר 'בשלש שעות' - עדותן קימת, שאין הכל בקיאים בשעות, אחד אומר 'בשלש שעות', ואחד אומר 'בחמש' - עדותן בטלה. ורבי יהודה אומר - קימת. אחד אומר 'בחמש', ואחד אומר 'בשבע' - עדותן בטלה, שהכל יודעין שבחמש חמה במזרח, ובשבע חמה במערב.

ב. נמצא עדותן של עדים מכוונת, הגדול שבדיינים פותח בזכות, וחברו מסיעו. מצאו לו זכות - פטרוהו. אם לאו - מעבירין אותו, ולמחר מזדווגין זוגות, וממעטים במאכל, ולא היו שותין יין, ונושאים ונותנים בפרשת הענין כל הדיקה. ואם היה רוצה - נושאים ונותנים בפרשת רוצח. ואם היה מגלה עריות - נושאים ונותנים בפרשת מגלה עריות. ולמחר משפמיין ובאין לבית דין, החזנין קורין כל אחד ואחד בשמו - פלוני ופלוני. מזפה הייתי ועכשו מזפה אני - מקבלין אותו. מזפה הייתי ועכשו מחיב אני אותו - אין מקבלין אותו. מחיב הייתי ועכשו מחיב אני - אומרים לו: 'למד דבריה בבתחלה'. טעה אחד בדבריו מן המזכין - סופרי הדיינים מזכירין אותו. מן המחייבין - אין סופרי הדיינים מזכירין אותו, אלא אומרים לו: למד דבריה בבתחלה. אם מצאו לו זכות - פטרוהו. אם לאו - עומדין למנין, שלשים וששה מזכרים ושלשים וחמשה מחייבין - זכאי. שלשים וששה מחייבים ושלשים וחמשה מזכרים - דנין אלו כנגד אלו, עד שיאמר אחד מן המחייבין - רואה אני את דברי המזכין.

אמר אחד מן התלמידים: יש לי ללמד עליו זכות - מקבלין אותו בספר פנים יפות, ומעלין ומושיבין אותו עמהן, אם יש ממש בדבריו - פטרוהו, ולא היה יורד משם עולמית, ואם לאו - לא ירד משם כל היום, שלא תהא עלייתו ירידה. הוא שאמר יש לי ללמד על עצמי זכות - שומעין לו. חובה - משתקין אותו בגזיפה. העד, אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מלמד זכות ואין מלמד חובה. שנים עשר מזבין ואחד עשר מחיבין - זבאי. שנים עשר מחיבין ואחד עשר מזבין - יוסיפו הדינים, עד שיכריע אחד לזכות ושנים לחובה. ורבי יוסי אומר: יחזרו וימנו בתחלה, פעם ראשונה שניה ושלישית, בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו, מכאן ואילך, אם יש ממש בדבריו - שומעין לו, ואם לאו - אין שומעין לו.

ג. הרוגי בית דין יש להם חלק לעולם הבא, מפני שמתודין על עונותיהן, רחוק מבית הסקילה עשר אמות, ואומרים לו: התודה! ומעשה באחד שיצא לסקל, אמרו לו: התודה! אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, ואם עשיתי כך - אל ימחל לי ויהיה בית דין של ישראל נקי, וכשבא דבר אצל חכמים - זלגו דמעות. אמרו להם: להתחזרו אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה, אלא הרי דמיו תלוין בעדיו, וכן הוא אומר (דברי הימים א ב, ט): 'ובני נרח זמרי ואיתן וחימן וכלבל ודרדע בקם חמשה'; ובי אין יודעים שבקם חמשה? אלא מלמד שאף עכן הוא עמהם לעולם הבא. רחוק מבית

הסקילה ארבע אמות מפשיטין את בגדיו, האיש מכסים אותו פרק מפניו, והאשה פרק מפניה ופרק מאחריה, מפני שהאשה בלה ערוה; דברי רבי יהודה שאמר משם רבי אלעזר. וחכמים אומרים: האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. בית הסקילה היה גבוה שתי קומות, והוא קומה אחת - הרי שלש קומות. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אבן היתה שם, ויש בה משאוי שנים, נוטל ונותנה על לבו, בדי לקים בו מצות סקילה. וכשתולין - אחד קושר ואחד מתיר, בדי לקים בו מצות תליה. היה רבי מאיר אומר, מה תלמוד לומר (דברים כא, כג): 'כי קללת אלהים תלויו', משלו משל, למה הדבר דומה? לשני אחים דומים זה לזה, אחד שר על כל העולם, ואחד יצא לסטים. לאחר זמן, נתפס זה שיצא לסטים, היו צולבין אותו על הצלוב, והיה כל עובר ושב אומר: דומה שהשר צלוב, לכך נאמר: 'כי קללת אלהים תלויו', סיף שנהרג בו, סודר שנתנק בו, אבן שנסקל בה, ועץ שנתלה עליו - בלע טעונין קבורה, ולא היו קוברין אותו עמו. נתאפל הבשר, שלוחי בית דין מלקטין את העצמות, וקוברים אותו בארזין, אפילו מלך שבמלכים לא היו קוברין אותו בקברי אבותיו, אלא בקברי בית דין, שני קברות היו מתקנין לבית דין, אחד לנסקלין ולנשרפין, ואחד לנחנקים ולנהרגים. וכן דוד אומר (תהלים כו, ט): 'אל תאסף עם חטאים נפשי וגו'', ארבע מיתות נמסרו לבית דין - סקילה, שרפה, הרג ונחנק. הרשות - לא נתן

לָהּ אֵלֶּא סִיף בְּלִבָּד. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צְדוּק: תִּינוּק
הָיִיתִי, וְהָיִיתִי רוֹכֵב עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִיא, וְרֵאִיתִי בֵּת כְּהֵן
שֶׁזֶנְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוּרוֹת וּשְׂרָפוּהָ. אָמְרוּ
לוֹ: תִּינוּק הָיָה, וְאֵין עֲדוּת לְתִינוּק. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הָרִי
אוֹמֵר (ויקרא יט, יח): 'וְאֶהְבֶּתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹד' - בָּרַר לוֹ מִיתָה
יָפָה שְׁבִמִיתוֹת! בִּיצֵד עוֹשִׂין לוֹ? מִנִּיחַ רֹאשׁוֹ עַל הַסֶּדֶן
וְקוֹצֵץ בְּקוֹפִיץ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מִיתָה מְנוּלָת מִזֶּה. אָמַר לָהֶם:
וְדַאי אֵין מִיתָה מְנוּלָת מִזֶּה, אֵלֶּא מְשֻׁם שְׁנֵאמַר (ויקרא יח, א):
'וּבְחֻקוֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ'.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הֵבֵא עַל הָאֵם - אֵינוֹ חֵיב אֵלֶּא מְשֻׁם
הָאֵם בְּלִבָּד. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הֵבֵא עַל
אִשָּׁת אָב - אֵינוֹ חֵיב אֵלֶּא מְשֻׁם אִשָּׁת אָב בְּלִבָּד. הֵבֵא
עַל הָאֵם, אֲלֻמָּנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הִדְיוּט,
אוֹ שְׁהִיְתָה אֲנוּסָתוֹ וּמְפֻתָּתוֹ שֶׁל אָבִיו, אוֹ שְׁהִיְתָה אַחַת
מִכָּל הָעֲרִיּוֹת שֶׁל אָבִיו - חֵיב. הֵבֵא עַל אִשָּׁת אָב, אֲלֻמָּנָה
לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הִדְיוּט - חֵיב. אֲנוּסָתוֹ
וּמְפֻתָּתוֹ שֶׁל אָבִיו - פָּטוּר. אוֹ שְׁהִיְתָה אַחַת מִכָּל עֲרִיּוֹת
שֶׁל אָבִיו - פָּטוּר. הֵבֵא עַל אַחֻתוֹ - חֵיב עָלֶיהָ מְשֻׁם
אַחֻתוֹ, וּמְשֻׁם בֵּת אִשָּׁת אָב. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר:

אינו חייב אלא משום אחותו בלבד. וכן הבא על פלתו, הבא על הזכור, בן תשע שנים ויום אחד, והבא על הבהמה, בדרבה ושללא בדרבה. האשה המביאה את הבהמה בדרבה ושללא בדרבה.

ג. והעובר עבודה זרה, אחד העובר ואחד המזבח, ואחד המקטיר ואחד המנסה, ואחד המשתחוה, והמקבלו עליו לאלוה, ואומר לו: 'אלי אתה! הצילני!' - בלען בסקילה. העושה עבודה זרה, המחתך והמעמיד, הסף, המקנה, המגרד - עובר בלא תעשה. אבל אינן חייבים קרבן, אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון המזבח והמקטיר והמנסה, והמשתחוה. אבל המגפה, והמנשק, המכבד, המרביץ, המלביש והמנעיל, והמעטף - הרי אלו באזהרה. רבי יהודה אומר: הרי הוא אומר (מלכים א יב, יח): 'והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברבים אשר לא פרעו לבצעל וכל הפה אשר לא נשק לו' - מקיש נשיקה לבריעה, מה בריעה - חייבין עליה, אף נשיקה חייבין עליה. ובמה היא מיתתן? בירי שמים.

ג. הנותן מזרעו למלך - אינו חייב עד שימסר למלך, ויעביר באש. מסר למלך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר - אינו חייב עד שימסר למלך ויעביר באש, ואינו חייב עד שיעביר בדרבו, העביר ברגליו - פטור. ואינו חייב אלא על יוצאי ירכו, המעביר את אביו ואת אמו, ואת

אָחיו וְאֵת אָחוֹתָיו - פֶּטוּר. הַמַּעֲבִיר עֲצָמוֹ - פֶּטוּר. וְרַבִּי
 אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן מְחַיֵּב. אֶחָד מוֹלֵךְ וְאֶחָד שֹׂאֵר עֲבוּדָה
 זָרָה - חַיִּב, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיִּב אֶלָּא
 מִשֵּׁם מוֹלֵךְ בַּלְבָּד. בַּעַל אוֹב - זֶה פִּיתוּם, הַמַּדְבֵּר מִבֵּין
 פְּרָקָיו, וּמִבֵּין אֲצִילֵי יָדָיו. יָדְעוּנִי - זֶה הַשֵּׁם עֲצָם שֶׁל יָדְעוּנִי
 בְּפִיו - הָרִי אֵלָיו בְּסִקִּילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן בְּאַזְהָרָה. 'דּוֹרֵשׁ
 אֶל הַפְּתִים' - זֶה הַמַּעֲלָה בְּזָכוּרוֹ. אֶחָד הַמַּעֲלָה בְּזָכוּרוֹ,
 וְאֶחָד הַנִּשְׁאָל בְּגִלְגֻּלָּתוֹ, מַה בֵּין מַעֲלָה בְּזָכוּרוֹ לַנִּשְׁאָל בְּגִלְגֻּלָּתוֹ?
 שֶׁהַמַּעֲלָה בְּזָכוּרוֹ אֵינוֹ עוֹלָה בְּדֶרֶכוֹ, וְאֵינוֹ עוֹלָה בְּשַׁבָּת,
 וְהַנִּשְׁאָל בְּגִלְגֻּלָּתוֹ - עוֹלָה בְּדֶרֶכוֹ וְעוֹלָה בְּשַׁבָּת.

ה. הָבָא עַל נַעֲרָה מְאֻרָּסָה - אֵינוֹ חַיִּב עַד שֶׁתֵּהָא נַעֲרָה
 בְּתוֹלָה מְאֻרָּסָה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. נַעֲרָה אֲרוּסָה
 בְּבֵית בַּעֲלָהּ, בּוֹגֶרֶת אֲרוּסָה בְּבֵית אָבִיהָ, נִשְׁוֹאָה בֵּין בְּבֵית
 אָבִיהָ בֵּין בְּבֵית בַּעֲלָהּ. הָבָא עָלֶיהָ - הָרִי זֶה בְּחֻנֵּק. בָּאוּ
 עָלֶיהָ עֲשָׂרָה, וְעַדִּין הִיא בְּתוֹלָה - בְּכֶסֶם בְּסִקִּילָה. וְאִם אֵינָה
 בְּתוֹלָה, הִרְאִישׁוֹן בְּסִקִּילָה וּבְכֶסֶם בְּחֻנֵּק. הַמְּקַבֵּלֶת אֶת בַּעֲלָהּ
 בְּבֵית אָבִיהָ, וְאַף עַל פִּי בְּתוֹלָה, הָבָא עָלֶיהָ - הָרִי זֶה
 בְּחֻנֵּק. נַעֲרָה אֲרוּסָה שְׁזֻנְתָּה - סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית
 אָבִיהָ. אֵין לָהּ פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ - סוֹקְלִין אוֹתָהּ בְּמָקוֹם
 שְׁזֻנְתָּהּ, וְאִם הִיתָה עִיר שֶׁל נָכָרִים - סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח
 בֵּית דִּין. בִּיּוֹצֵא בּוֹ, הָעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה - סוֹקְלִין אוֹתוֹ
 בְּמָקוֹם שֶׁעָבַד, וְאִם הִיתָה עִיר שֶׁל נָכָרִים - סוֹקְלִין אוֹתוֹ
 עַל פֶּתַח בֵּית דִּין.

ה. כל חֲבִי מיתות שבתורה אין מכְּמִינִין עליהם חוץ מן המסית. פיצד עוֹשִׁין לוֹ? בּוֹנֵסִין לוֹ שְׁנֵי תלְמִידֵי חֲכָמִים לְבֵית הַפְּנִימִי, וְהוּא יוֹשֵׁב בְּבֵית הַחִיצוֹן, וּמְדַלֵּקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, בְּדֵי שְׂיָהּוּ רֹאִין אוֹתוֹ וְשׁוֹמְעִים אֶת קוֹלוֹ, וְכֵן עָשׂוּ לְאִישׁ אֶחָד בְּלוֹד, נִמְנוּ עָלָיו שְׁנֵי תלְמִידֵי חֲכָמִים, וַהֲבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין, וְסָקְלוּהוּ, פּוֹתְחִין אֶת דֵּינוּ בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין אַף בְּצִילָהּ. פּוֹתְחִין וְגוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם, בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה, מִשִּׁין עַל פִּי עַד אֶחָד, בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה, הַכֹּל מִלְּמַדִּין זָכוֹת וְחוּבָה, הַמְּלַמֵּד זָכוֹת - יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִלְמַד חוּבָה. הַפְּרִים, וּמִי שֶׁלֹּא רָאָה לוֹ בָּנִים - יוֹשְׁבִין בְּדֵינוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף אֶת הָאֲבֹרִי.

פָּרֶק אֶחָד עֶשֶׂר

א. וְשָׂאֵר חֲבִי מיתות בית דין, אין מְמִיתִין אוֹתָם אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים וְהִתְרָאָה, עַד שְׂיוּדִיעוּהוּ שְׁחִיב מִיתָה בְּבֵית דִּין. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שְׂיוּדִיעוּהוּ בְּאִזְוָה מִיתָה הוּא מֵת, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כָּל עֵדָיו, וּבֵין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ מִקְצַת עֵדָיו - חֲבִי. וְרַבִּי יוֹסִי פּוֹטֵר, עַד שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כָּל עֵדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יט, טו): "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים" - עַד שְׂיָהּוּ פִּי שְׁנֵי עֵדִים מִתְרִין בּוֹ בְּאֶחָד. מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יוֹסִי שֶׁאֵם הִתְרָה בּוֹ הָרֹאשׁוֹן וְהֵלֵךְ לוֹ, הַשֵּׁנִי

והלך לו - שהוא פטור. מתרין בו ושותקים, מתרין בו ומרפין בראשו, אף על פי שאמר 'יודע אני' - פטור, עד שיאמר: 'יודע אני ועל מנת כך אני עושה'. ביצד? ראוהו שמחלל את השבת, ואומרים לו: הוי יודע שהשבת "מחלליה מות יומת", אף על פי שאמר 'יודע אני' - פטור, עד שיאמר 'יודע אני ועל מנת כך אני עושה'. ביצד? שהורג את הנפש, ואומר: 'הוי יודע שהוא בן ברית', ונאמר (בראשית ט, ט): "שפך דם האדם באדם דמו ישפך" וגו', אף על פי שאמר: 'יודע אני' - פטור, עד שיאמר: 'יודע אני ועל מנת כן אני עושה'. רבי יוסי אומר: הוא שיתודה בעצמו - פטור, שנאמר (דברים יט, טז): "לענות בו סרה" - שיתזו בו אחרים ולא שיתודה הוא בעצמו.

ב. רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון: המדיח - הרי זה בחנק. אמר רבי עקיבה: שלש מאות הלכות היה רבי אלעזר שונה במכשפה, ולא למדתי ממנו אלא שני דברים. שנים מלקטין קשואין, אחד לוקט - פטור. ואחד לוקט - חיב. העושה מעשה - חיב. האוחז את העינים - פטור. בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות. למה נכתב? אלא לומר דרש וקבל שבר. רבי שמעון בן אלעזר אומר: בדין הוא, הבת ולא הבן, אלא גזרת המלך היה. בן סורר ומורה, אפילו העלה על שלחנו בשלמה בשעתו - אין נעשה בן סורר ומורה, עד שיתן לתוך פיו בשעור, או עד שיאכל בחברה, שהוא פיוצא בו.

ג. בן סורר ומורה, מתרין בו בפני שלשה, שנאמר (דברים כא, ט): "ותפשו בו וגו' ואמרו אל זקני עירו" - מצוה בזקני עירו. 'בגנו זה' - זה האיש לקה בפניכם. דבר אחר: 'בגנו זה' - פרט לשברח ובא משהגדיל. 'בגנו זה' - פרט לשמת אחד מן הדינין. דבר אחר: 'בגנו זה' - מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים, לחיבו מיתה. בן סורר ומורה וזקן ממרא על פי בית דין, והמסית והמדית, ונביא השקר, ועדים זוממין - אין ממיתין אותן מיד, אלא מעלין אותן לבית דין הגדול שבירושלים, ומשמרין אותן עד הרגל, וממיתים אותן ברגל, שנאמר (דברים יז, א): "וכל העם ישמעו ויראו" וגו'; דברי רבי עקיבה. אמר לו רבי יהודה: וכי נאמר: "וכל העם יראו ויראו", והלא לא נאמר אלא "וכל העם ישמעו ויראו", למה מענין דינו של זה? אלא ממיתין אותו מיד, וכותבין ושולחין לכל המקומות: 'איש פלוני בן פלוני, נגמר דינו בבית דינו של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו, וכך וכך עשה, וכך וכך עשו לו'.

ד. רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון: הנוי, והבח, והעשר והחכמה, והשיבה, והתפארת, ובנים לצדיקים - נאים להם ונאה לעולם, שנאמר (משלי טז, לא): "עטרת תפארת שיבה" וגו'. ואומר (שם יז, ט): "עטרת זקנים בגי בגים" וגו'. ואומר (משלי כ, כט): "תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה". ואומר (ישעיה כד, כג): "ונגד זקניו כבוד".

רבי שמעון בן מנסיא אומר: אלו שבע מדות שפגנו חכמים בצדיקים - בלון נתקומו ברבי ובבניו.

ה. הבא במחלת, אם בא להרוג - מצילין אותו בנפשו. לטול ממון - אין מצילין אותו בנפשו. ספק בא להרוג וספק בא לטול ממון - אין מצילין, שנאמר (שמות כב, ב): "אם זרחה השמש עליו דמים לו". וכי עליו בלבד חמה זורחת? והלא על כל העולם בלו היא זורחת? אלא מה זריחת השמש שהוא שלום לעולם, אף זה, כל זמן שאותה יודע שיש שלום הימנו, בין ביום בין בלילה - אין מצילין אותו בנפשו, וכל זמן שאין אותה יודע שאין שלום הימנו, בין ביום ובין בלילה - מצילין אותו בנפשו. יותר על כן אמר רבי אליעזר בן יעקב: היו שם פדי יין ובדי שמן, ושברן בשעה שהוא חתר - חייב. הרודף אחר חברו - מצילין אותו בנפשו. כיצד מצילין אותו בנפשו? קוטע אחד מאבריו, אם אין יכול לעמד בו - מקדים והורגו. הרודף אחר תזכור, בין בבית ובין בשדה - מצילין אותו בנפשו. אחר נערה המאורסה, בין בבית ובין בשדה - מצילין אותה בנפשו. אחד נערה מאורסה, ואחד כל עריות שבתורה - מצילין אותן בנפשו. אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - אין מצילין אותה בנפשו, ושנעבד בה עברה - אין מצילין אותה בנפשו, ואם יש להן מושיעין - אין מצילין אותן בנפשו. רבי יהודה אומר: אם אמרה: 'הניחו לו' - מצילין אותה בנפשו. ומפני מה

מצילין אותן בנפשו? שאם היו מוחין בידם - באים על עסקי נפשותם. רבי אליעזר בר צדוק אומר: העוֹבֵד עבודה זרה - מצילין אותו בנפשו.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

א. וְאֵלֶּיזוּ הֵן הַנְּשָׂרְפִין: הָבָא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וּבֵת כֹּהֵן עִם זִיקָתָהּ הַבֶּעַל. בָּא עַל אִמָּהּ, וְאַחֵר כֶּךָּ בָּא עַל בִּתָּהּ, בָּא עַל בִּתָּהּ וְאַחֵר כֶּךָּ בָּא עַל אִמָּהּ - חֵיב, לְפִי שֶׁלֹּא לְמַדְּנוּ לְבֵתוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה בַּשְּׂרָפָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ, יד): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זָמָה הִיא", בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית לְקוֹחִין מְדַבֵּר הַכָּתוּב, תִּלְמֹד לֹאמַר (ויקרא כא, ט): "וּבֵת אִישׁ כֹּהֵן" - מִכָּל מְקוֹם. נִעְרָה מֵאוֹרְסָה וּבֵת אִישׁ כֹּהֵן שֶׁזִּנְתָה בְּסִקִּילָהּ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּשְּׂרָפָה. וְנָתַתָּה עִם חֲמִיָּה בְּסִקִּילָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בַּשְּׂרָפָה.

ב. שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר: מִה הָאֲגֵרוֹף הַיָּדוּעַ לְעֵדָה וְלָעֵדִים, אֵף אֲבָן תִּהְיֶה יְדוּעָה לְעֵדָה וְלָעֵדִים, פָּרֹט לְשֹׂאבֵד הָאֲבָן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אֵין לִי אֶלָּא שֹׂאבֵד הָאֲבָן. וּמִנֵּין אֶפְּלוּ הִיתָה תְּלוּיָהּ אֵף הִיא, אוּ מִכָּל בֵּית דִּין, וְיִוְדָעִין תִּדְּגִינִין שֶׁעַל שׁוֹקוֹ הִכְהוּ וְעַל צִפּוֹר נִפְשׁוּ הִכְהוּ, תִּרִי שֶׁדָּהָא מֵרֹאשׁ הַבִּירָה, וְנִפְּל וּמָת, הָבָא בִּירָה לְבֵית דִּין. וְאִם תֵּאמַר, יָבֹאוּ בֵּית דִּין וְיִרְאוּ אֶת הַבִּירָה שֶׁנִּפְּלָהּ, אוֹמֵר

אני, יחזרו הפעלים ויבנו אותה, אלא מה עדים נאמנים על כך, אף בדיני נפשות, הכל תלוי בפעדים. נתערבה באחרות - משערין את הקלה שבהן. אם יש בה כדי להמית - הרי זה חייב. ואם לאו - פטור. נפלה לאור ונשרפה או למים, ונמחית פטור. נתפון להכות זה והכה את זה, רבי יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר. ומודה רבי יהודה, שאם נתפון להרוג את הבהמה והרג את האדם, לעובדי כוכבים והרג את ישראל, לנפלים והרג את בן קימא שהן פטור.

ג. חייבי מיתות חמורות שנתערבו בחייבי מיתות קלות - ממיתין אותן בקלה שבהן. רבי יוסי אומר: קלה שבמיתות בחנק. ובן ה"ה רבי יהודה אומר: גדון בזיקה הראשונה שבאה אליו. ביצר? תבא על חמותו, והיא אישת איש, היתה חמותו ואחר כך נעשית אישת איש - גדון בשרפה. אישת איש ואחר כך נעשית חמותו - גדון בחנק. עבר עברה שיש בה שתי מיתות - ממיתים אותו בחמורה שבהן. כל חייבי מיתות שבתורה, שאי אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בהן, המיתו בכל המיתות, בין קלות בין חמורות, שנאמר (דברים י"ז, ט): "ובערפת הרע מקרבך".

ה. מתרין בו ושותק, מתרין בו והרפין בראשו - מתרין בו פעם ראשונה ושניה, ובשלישית בונסין אותו לבפה. אבא שאול אומר: אף בשלישית מתרין בו, וברביעית בונסין אותו לבפה. ונותנין לו לחם צר ומים לחץ. פיוצא

בו, חִיבֵי מַלְקוֹת שֶׁלְקוּ וְשָׁנוּ - מַלְקִין אוֹתָן פֶּעַם רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה, וּבְשְׁלִישִׁית בּוֹנְסִין אוֹתָן לִכְפֹּה. אָבֹא שָׂאוֹל אוֹמֵר: אֵף בְּשְׁלִישִׁית מַלְקִין אוֹתָן, וּבְרַבִּיעִית בּוֹנְסִין אוֹתָן לִכְפֹּה, וּמֵאכִילִין אוֹתָן שְׁעוּרִים עַד שֶׁבְּרִיסָם נִבְקָעַת.

ה. הוֹסִיפוּ, הַפּוֹרֵק עַל, וְהַמִּפְרֵ בְרִית, וְהַמְנַגֵּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, וְהַהוֹגֵה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו, שָׂאִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבֹא. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַמְנַעֵנֵעַ קוּלוֹ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִין זָמֵר - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבֹא. אָבֹא שָׂאוֹל אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי עֲקִיבָה: הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמִּכָּה וְאָמַר (שְׁמוֹת טו, כו): "כָּל הַמַּחְלָה" כּו' וְרוֹקֵק - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבֹא. אַרְבָּעָה מַלְכִּים, יִרְבָּעָם, אַחָב, אָחָז, מְנַשֶּׁה אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הָבֹא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְנַשֶּׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִי הַיָּמִים-ב לז, יט): 'וְתַפְּלָתוֹ וְהַעֲתֵר לוֹ, וְכָל חַטָּאִים וּמַעֲשִׂיֹת וְהַמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בָּהֶם בָּמוֹת, וְהַעֲמִיד הָאֲשֶׁרָה וְהַפְּסָלִים לִפְנֵי הַכְּנָעוֹ, הֵנָּם כְּתוּבִים עַל דְּבַרִּי חוּזָה - מִלֵּמַד, שֶׁנֶּעֱתֵר לוֹ, וְהִבִּיאוּ לִחְיֵי הָעוֹלָם הָבֹא.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

א. תָּנָא, בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל - אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הָבֹא, וְלֹא חֵיִין לְעוֹלָם הָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (מִלְאֲכֵי ג, יט): "כִּי הִנֵּה

היום בא בוער פתנור" וגו'; דברי רבן גמליאל. רבי יהושע
אומר: באין הן לעולם הבא, ולהלן הוא אומר (תהלים קטז, ו):
"שמר פתאים ה'" וגו'. ולהלן הוא אומר (דניאל ה, יא): "גדו
אילנא וקצצו ענפותי ברם עקר שרשוהי בארעא שבקו".
אמר רבן גמליאל: מה אני מקיים (מלאכי ג, יט): "אשר לא
יעזוב להם שרש וענף". אמר לו: שאין המקום מניח המצות
ושירי מצות להם ולאבותיהם בעולם. דבר אחר, 'שרש' -
זו נשמה. 'וענף' - זה הגוף. ובני רשעי עובדי פוכבים לא
חיו ולא גונו. רבי אליעזר אומר: כל רשעי עובדי פוכבים
אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (תהלים ט, יח): "ישובו
רשעים לשאולה כל גוים שבחי אלהים"; "ישובו רשעים
לשאולה" - אלו רשעי ישראל. "כל גוים שבחי אלהים" -
אלו רשעי עובדי פוכבים. אמר לו רבי יהושע: אלו אמר
הפתוב "ישובו רשעים לשאולה כל גוים" ושתק, היה אומר
בדבריה - אלו רשעי ישראל ורשעי עובדי פוכבים, עכשו
שאמר הפתוב "שבחי אלהים", הא יש צדיקים בעובדי
פוכבים שיש להם חלק לעולם הבא. בית שמאי אומרים:
שלשה בתות הן, אחת לחיי העולם הבא ואחת לחרפות
לדראון עולם, אחת לחיי עולם - אלו צדיקים גמורים. אחת
לחרפות לדראון עולם - אלו רשעים גמורים. שקולים שבהן
יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים ומתרפאים, שנאמר (זכריה
יג, ט): "והבאתי את השלשית באש" וגו'. ועליהם אמרה חנה
(שמואל-א ב, ו): "ה' ממית ומחיה". ובית הלל אומרים: "ורב

חסד" (שמות לד, ו) - מטה כלפי חסד, ועליהם הוא אומר (תהלים קמז, א): "אהבתי כי ישמע". ועליהם נאמר כל הפרשה בלה. פושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי בוכבים בגופן - יורדין לגיהנם ונודנין בה שנים עשר חדש. לאחר שנים עשר חדש, נפשו בלה וגופן נשרף, וגיהנם פולטתן, ונעשין אפר. והרוח זורה אותן ומפזרתן, ונעשית אפר תחת רגלי הצדיקים, שנאמר (מלאכי ג, כא): "ועסותם רשעים כי יהיו אפר" [וגו']. אבל המסורות, והאפיקורסין, והכופרין בתורה, ופורשים מדרכי צבור, ושואין מודים בתחית המתים, וכל מי שחטא והחטיא את הרבים, בגון ירבעם ואחאב, ושנתנו חתתם בארץ חיים, ושפשטו ידיהם בזבול - גיהנם ננעלת בפניהם, ונודנין בה לדורי דורות, שנאמר (ישעיה סו, כד): "ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' - שאל בלה והם אינם כלים, שנאמר (תהלים מט, טו): "וצורם לבבות שאול". ומי גרם להם? שפשטו ידיהם בזבול, שנאמר (שם): "מזבול לו". ואין זבול אלא בית המקדש, שנאמר (מלכים א-ח, יג): "בנה בניתי בית זבול לך". דור המבול אין להם חלק לעולם הבא, ואין חיון לעולם הבא, שנאמר (בראשית ו, כג): "וימח את כל היקום וגו' השמים" - בעולם הזה. "וימחו מן הארץ" - לעולם הבא. רבי יהודה בן בתירא אומר: "ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם" (שם ו, ג) - לא ידון ולא רוחי בהן לעולם. דבר אחר: "ויאמר ה' לא ידון"; אמר המקום: איני מחזיר רוחי לנדנה. רבי מנחם ברבי יוסי אומר: "לא ידון" - אמר המקום, איני דנן, בשעה

שְׁאֵנִי מִשְׁלָם שְׂכָר לְצַדִּיקִים, אֲבָל רוּחָן שֶׁל רְשָׁעִים קָשָׁה
 לָהֶם יוֹתֵר מִן הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לז, יא): "רוּחְכֶם אֵשׁ תֹּאכְלֶכֶם".
 דוֹר הַמִּגְדָּל אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵינָן חִיִּין לְעוֹלָם
 הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יא, ח): "וַיִּפֹּץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל
 הָאָרֶץ" - בְּעוֹלָם הַזֶּה. "וַיַּחְדְּלוּ לִבְנוֹת" - לְעוֹלָם הַבָּא. אֲנָשִׁי
 סְדוּם אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵינָן חִיִּין לְעוֹלָם הַבָּא,
 שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג, יג): "וְאֲנָשֵׁי סְדוּם רָעִים וְחַטָּאִים" וְגו' -
 בְּעוֹלָם הַזֶּה. "לֵה' מָאד" - לְעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר: "רָעִים"
 - אִישׁ עַל חֲבֵרוֹ. "וְחַטָּאִים" - בְּגִלּוֹי עֲרִיּוֹת. "לֵה'" - בְּעִבּוּרָה
 זָרָה. "מָאד" - בְּשִׁפְיכוֹת דָּמִים. מְרַגְּלִים אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
 הַבָּא, וְאֵין בָּאִים לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כג): "וְכָל מְנַאֲצֵי
 לֹא יִרְאוּהָ". קִנְיָן וְעֵדֻתוֹ אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין
 חִיִּין לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז, לג): "וְתִכְסוּ עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ"
 וְגו' - בְּעוֹלָם הַזֶּה. "וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֱל" - לְעוֹלָם הַבָּא;
 דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתִירָא אוֹמֵר: בָּאֵין הֵן,
 וְעֲלִיָּהֶן הוּא אוֹמֵר (תהלים קיט, קעו): 'תַּעֲיִתִי כְּשֶׁה אוֹבֵד' וְגו'.
 נֶאֱמַר כָּאֵן אֲבָדָה, וְנֶאֱמַר לַחֲלָן אֲבָדָה, מִה אֲבָדָה הָאֱמוּרָה
 לַחֲלָן - אֲבָדָה מִתְּבַקְּשָׁת, אֵף אֲבָדָה הָאֱמוּרָה כָּאֵן - אֲבָדָה
 מִתְּבַקְּשָׁת. דוֹר הַמִּדְבָּר אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר
 (במדבר יד, לה): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ" - בְּעוֹלָם הַזֶּה. "וְשָׁם יָמוּתוּ"
 לְעוֹלָם הַבָּא. וְאוֹמֵר (תהלים צה, יא): "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי" וְגו';
 דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בָּאֵין הֵן, וְעֲלִיָּהֶם הוּא
 אוֹמֵר (תהלים נ, ה): "אֶסְפוּ לִי חֲסִידֵי" וְגו'. מִה תִּלְמוּד לזוֹמֵר

"באפי"? באפי נשבעתי, וחוזר אני בי. רבי יהושע בן קרחה אומר: לא נאמרו דברים אלו אלא כלפי דורות. "אספו לי חסידים", על שום שעשו לי גמילות חסד. "פורתי בריתי" - על שום שנכרתו על ידי. "עלי זבח" - על שום שעילו אותי, ונזבחו על ידי. רבי שמעון בן ננס אומר: באין הן, ועליהן הוא אומר (ישעיה נא, יא): "ופדווי ה' ישובון" וגו'. עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא, ואינן חיינן לעולם הבא, שנאמר (דברים כט, כז): "ויתנשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול" - בעולם הזה. "וישליכם אל ארץ אחרת" - לעולם הבא. רבי שמעון בן ננס מושם רבי יהודה איש כפר איבוים: "ביום הזה" - אם מעשיהם ביום הזה, אינן באין, אם לא באין הן. ורבותינו אמרו: אלו ואלו יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה כז, יג): "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור" וגו'. 'אשור' - אלו עשרת השבטים. "והנדהים בארץ מצרים" - אלו דור המדבר. אלו ואלו "והשתחוו לה' בחר הקדש בירושלים".

פרק ארבעה עשר

א. עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולא נכתבה אלא לומר: 'דרש וטול שקר'. רבי שמעון בר רבי אלעזר אומר: אין עושין שלוש עירות הנדחות בארץ ישראל,

אבל עושין אחת או שתיים. רבי שמעון אומר: אף שתיים לא יעשו, אלא אחת ביהודה, ואחת בגליל, ובסמוך לספר אפלו אחת לא יעשו, כדי שלא יפוצו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל, כשהוא קול - וביתן והעיר מתרת. כשהן בסוף - וביתן והעיר מתרת. אם שהו שלשים יום - הן בסוף וביתן והעיר אסורה. לא שהו שלשים יום - הן בסוף וביתן והעיר מתרת. לעולם מדיח בסקילה וביתן והעיר אסורה. הדיחונה נשים ולא אנשים, קטנים ולא גדולים, יכול תהא עיר הנדחת? תלמוד לומר (דברים יג, יד): "את יושבי עירם" - אחר יושבי עירם מהלך הדבר, ואין הדבר מהלך אחר כל אלו, יכול אפלו נתפנסו לתוכה גרים ועבדים משחררין תהא נעשית עיר הנדחת? תלמוד לומר (שם): "את יושבי עירם" - אחר יושבי עירם מהלך מהלך, ואין הדבר מהלך אחר כל אלו. קטני בני אנשי עיר הנדחת שהדחו עמה - אין נהרגין. רבי אליעזר אומר: נהרגין. אמר ליה רבי עקיבה: מה אני מקיים (שם יג, יח): "ונתן לה רחמים ורחמך והרבך", אם לרחם על הגדולים, הרי כבר נאמר (שם יג, טז): "הבה תפח", אם לרחם על בהמתן, הרי כבר נאמר (שם): "ואת בהמתה לפי חרב", מה אני מקיים "ונתן לה רחמים"? אלו קטנים שבתוכה. רבי אליעזר אומר: אף גדולים אין נהרגין, אלא על פי עדים והתראה, מה אני מקיים "ונתן לה רחמים" וגו', שפא יאמרו בית דין, הרי אנו עושין עיר הנדחת, ולמחר יהו אחיהן וקרוביהם קושרים שנאה בלבם עלינו, אלא כך אמר המקום, הרי אני ממלא

אותן רחמים ומטיל אני אהבתי בלבם, כלומר, שאין בלבנו עליכם, דין אמת דנתם! ולא מתאבלין אלא אוננים, שאין אנינות אלא בלב. נכסים של צדיקים - שבתוכה אובדין, ושבחוצה לה פלטים. ושל רשעים - בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין. רבי אליעזר אומר: מוכיח בדבר, לוט שלא היה בסדום אלא מפני נכסיו, אף הוא יצא וידיו על ראשו, שנאמר (בראשית י"ט, כב): 'מהר המלט שמה' - ויהי שותמלט את נפשו. אמר רבי שמעון: מפני מה אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין? מפני שגורמו לצדיקים לדור בין הרשעים. והרי דברים קל וחמר! ומה אם נכסים שאינם, לא רואין, ולא שומעין, ולא מדברים, על שגורמו לצדיקים לדור בין הרשעים - אמר הכתוב: ישורפו! המטה את חברו מדרך חיים לדרך מות, על אחת כמה וכמה שיהא בשורפה.

ב. קנשי מזבח ימותו וקנשי בדרך הבית יפדו. רבי שמעון אומר: "בהמתה" - פרט לבכורות ולמעשר. "שללה" - פרט לבסס הקדשות ולבסס מעשר שני, מחבר לקרקע - בין כהן ובין כהן מתר, שנאמר "תקבץ" - פרט למחברים. בעיר אחת בין כהן ובין כהן - אסור. החורג את האדם, והשורף את הכסות, והמעקר את הבהמה. רבי מאיר אומר: את שדרכו לשפוך - ישפך. את שדרכו לשורף - ישורף. לעקר - יעקר. אין מיתין אותן, ולא דוקרין, לא בחצים ולא ברמחים, ולא בראשו של חרב אלא בפיה, שנאמר (דברים י"ג, טז): "לפי חרב". "והיתה תל עולם לא תבנה

עוד" - לא תעשה אפלו גנות ופרדסים. "והיתה תל עולם",
שכבר היתה בימי יהושע. רבי יוסי ורבי יהושע בן קרחה
אומרים: הרי הוא אומר (יהושע ו, כו): "ארור האיש [לפני ה']
אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו", וכי אין אנו
יודעין שיריחו שמה? אלא שלא יבנה אותה ויקרא את
שמה בעיר אחרת, שלא יבנה עיר אחרת ויקרא את שמה
יריחו. "בבכורו ייסדנה", וכן הוא אומר (מלכים-א טז, לד): "בכמיו
בנה חיל בית האלי את יריחו". והלא חיל משל יהושפט
ויריחו משל בנימין! ולמה נתלה באחאב? מלמד שתולין
חובה בחיב. פיוצא בו (שופטים יח, ל): "ויהונתן בן גרשום בן
מנשה". וכי בן מנשה היה? והלא בן משה היה! ולמה
נתלה דבר במנשה? מלמד שתולין חובה בחיב. (מלכים-א טז,
לד): "באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה";
באבירם בכורו לא היה לו ממה שילמד, שגוב - רשע!
היה לו ממה שילמד, הן בקשו לרבות את ממונם, מנין
שנשתדחה בהן מארה והיו מתמעטין והולכין? תלמוד לומר
(שם): "בדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון". רבי שמעון
בן אלעזר אומר: לא אותה בנה אלא אחרת בנה. ומשנבנתה
- התרה לישב בה. וכן הוא אומר (מלכים-ב ב, ה): "ויגשו בני
הנביאים אשר ביריחו אל אלישע", שמא יאמרו בית דין,
הרי אנו עושין עיר הנדחת, ומחריבין את ארץ ישראל,
אלא בשם ששמחה לפני המקום בקיומן של צדיקים, כך
שמחה לפני המקום באבודם של רשעים, שנאמר (משלי יא,

ו: "באבד רשעים רנה" עיר הנדחת ויושביה, שיריה ופרותיה, בימוס ומה שעליה, מרקולים ומה שעליו, וכל דבר שחל עליו אסור עבודה זרה - בלן אסורין בהנאה.

ג. זקן ממרא שהורה ועשה, הורה ולא עשה - פטור. הורה על מנת לעשות, אף על פי שלא עשה - חייב.

ה. המתנבא לעקור דבר מדברי תורה - חייב. רבי שמעון אומר: אם נתנבא לקיים מקצת ולבטל מקצת - פטור. ובעבודה זרה, קיימה היום ובטלה למחר - חייב. המתנבא מה שלא שמע, בצדקיה בן בנענה, ושלא נאמר לו - בחנניה בן עזור, שהיה שומע דברים מפי ירמיהו הנביא, שהיה מתנבא בשוק העליון, וחוזר ומתנבא בשוק התחתון. הבובש את נבואתו - כיונה בן אמתי, והמותר על דברי נביא - בחברו של מיכה. ונביא שעובר על דברי עצמו - בעדו. והמשנה את נבואתו, זר וטבול יום, ומחפר בגדים ומחפר בפורים, ושלא רחויז ידים ורגלים, ופרועי ראש ושתווי יין ששמשו - בלן במיתה. ובמה היא מיתתן? בידי שמים! וכל הזוממין והבועלים - מקדימין לאותה המיתה, אם לסקילה - סקילה, אם לשרפה - שרפה. במה דברים אמורים? שהוא פיוצא בהן באותה מיתה, פיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה, פיוצא בהן בשרפה הוא והן בשרפה, פיוצא בהן בחנק, הוא בשרפה והן בחנק.

מסכת מכות

פרק ראשון

א. עד זומם - אין נמכר בזממו. רבי עקיבא אומר: אף אין משלם על פי עצמו מפני שהוא קנס, וכל דבר שהוא קנס - אין משלם על פי עצמו. העדים שאמרו: 'מעידים אנו באיש פלוני שפלוני אסף זון, ביום פלוני, במקום פלוני'. ובאו אחרים ואמרו להן: 'היאך אתם מעידים, שהרי המלוה או תלוה היה עמנו אותו היום במקום פלוני' - אין אלו זוממין, אבל עדותן בטלה. אבל אמרו להם: 'היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו היום במקום פלוני' - הרי אלו זוממין ומשלמין על פיהם:

ב. היו חותמים על השטר באחד בניסן בשמיטה, ובאו אחרים ואמרו להם: 'היאך אתם חתומין על השטר זה?' שהרי אתם הייתם עמנו היום במקום פלוני - עדותן בשורה, והשטר כשר. שאני אומר, שמא אחר זמנו של שטר וכתבו. שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי, רבי יהודה מכשיר ורבי יוסי פוסל. אמר לו רבי יהודה: מעשה שבא לפניך והכשרת. אמר לו רבי יוסי: אני לא הכשרתי, ואם הכשרתי - הכשרתי:

ג. העדים שאמרו: 'מעידין אנו באיש פלוני שסמא את עין עבדו ואחר כך הפיל את שנו, שכן הרב אומר', ואחר כך נמצאו זוממין - משלמין לעבד. 'הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו, שכן העבדים אומרים', ונמצאו זוממין - משלמין לרב. סמא שתיהן באחת והפיל שנו באחת, ובאו אחרים ואמרו: 'לא כי אלא שתיהן זו אחר זו', ונמצאו זוממין - משלמין לעבד. סמא שתיהן זו אחר זו, והפיל שתיהן זו אחר זו, ובאו אחרים ואמרו: 'לא כי, אלא שתיהן באחת' ונמצאו זוממין - משלמין דמי עבד הסומא לרב. סמא את עין עבדו והרי הוא תחתיו ומשמשו ונמצאו זוממין - משלמין דמי עבד הסומא לרב:

ד. העדים שאמרו: 'מעידין אנו באיש פלוני שגרש את אשתו ולא נתן לה כתבתה שכן האשה אמרה', ונמצאו זוממין - משלמין דמי כתבתה לאיש. 'גרש את אשתו ונתן לה כתבתה שכן האיש אומר'; ונמצאו זוממין - משלמין דמי כתבה לאשה. 'גרש את אשתו ולא נתן לה כתבתה, והרי היא תחתיו ומשמשו' ונמצאו זוממין - אין אומרים ישלמו לה כתבתה, אלא טובת הנאת כתבה. וכי מה היא טובת הנאת כתבה? אין אומרים כפה אדם רוצה ליתן בכתבתה של זו, שאם תמות בחיי בעלה - בעלה יורשה, לאחר מיתת בעלה - יורשת כתבתה, ואין יורשין אותה, לפיכך הן משלמים:

ה. העדים שאמרו: 'מעידים אנו באיש פלוני שגנב חלבו של חברו ולא אכלו, גנב נבלתו של חברו ולא אכלה' ונמצאו זוממין - לוקין ומשקמין, שעל מנת בן העידוהו על מנת שילקה וישלם. גנב חלבו של חברו ואכלו. גנב נבלתו של חברו ואכלה - הרי זה לוקה וחיב בתשלומין, שבעסקי ממון הוא אומר (שמות כ, יג): "לא תענה ברעך עד שקר". ושבועסקי מכות הוא אומר (דברים יט, יט): "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות"; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים (שם כה, ב): "בדי רשעתו". מת - אינו משלם. לוקה - אינו משלם. מודים חכמים לרבי מאיר שאם העידוהו שהוא בן גרושה או בן חלוצה נתין וממזר - שהם לוקין את הארבעים:

ו. מאימתי זוממין חיבין לשלם? משתתפרש עדותן בבית דין. נמצא חיב לו מן הדין - לפיכך הוא משלם שנים. נמצא אחד מהם קרוב או פסול - עדותן בטלה. ומניין אפילו מאה? תלמוד לומר עדים: 'מעידים אנו באיש פלוני שהרג את הנפש, ובאו אחרים והזימום' - הנדון פטור. 'בת הראשונה חיבת ובאו אחרים והזימום' - הנדון חיב. בת הראשונה פטורה וכת השנייה חיבת, בת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה, אפילו הם מאה - בלן פטורין. רבי יהודה אומר: אסטסית היא זו, ואין נהרגת אלא בת הראשונה בלבד. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות - תתקיים עדות בשאר. ורבי אומר: אף בדיני ממונות בן, והוא לא שיש להן קרוב או פסול

- תתקנים עדות בשאר עדים. ורבי דוסתאי בן יהודה אומר: עדים זוממין שבאו אחרים והזימום - זוממיהן פטורים. עד זומם פסול מכל עדיות שבתורה; ודברי רבי יהודה. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בזמן שהזום לעדות נפשות, אבל לא הזום אלא לעדות ממון - אין פסול אלא לאותו העדות בלבד:

פרק שני

א. שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן. וכשבאו לארץ - הפרישו עוד שלש. ואף-על-פי-כן, לא היו אלו ואלו קולטות, עד ששבשו וחזקו. משבשו וחזקו - נתחייבה הארץ במעשר ובשביעית, והיו אלו ואלו קולטות:

ב. שלש ערים הפריש יהושע בארץ כנען. והיו מכונות כנגד שלש שבעבר הירדן בשתי שורות שבכרם. חברון ביהודה - כנגד בצר במדבר. שכם בהר אפרים - כנגד רמות בגלעד. קדש בגליל - כנגד גולן בבשן. ואף על פי שהפריש שכם בהר אפרים - לא היתה קולטת. הפריש קרית יערים תחתיה, עד ששבשו את שכם. ואף על פי שהפרישו קדש בגליל - לא היתה קולטת. הפריש גמלא תחתיה, עד ששבשו את קדש. וישלשת - שיהיו משששות, שיהא מחברון לדרום - במחברון לשכם, ומחברון

לשכם - במשכם לקדש. נפלה אחת מהן - בונין אותה במקומה. ומנין אף במקום אחר? תלמוד לומר: "שש ערים", באותו השבט. ומנין אף בשבט אחר? תלמוד לומר: "תתיינה" - שיהיו מכוונות וקולטות פראשונות. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כותבין: 'מקלט' 'מקלט' על פרשת דרכים, כדי שיהא רואה וגולה לערי מקלט. מוסרין לו שני תלמידי חכמים, שמא יהרג בדרך. וידברו אליו: 'אל תנהוג באיש הזה מנהג שופכי דמים, כי בשנגה בא מעשה לידו'. רבי מאיר אומר: הוא מדבר על ידי עצמו, שנאמר (דברים יב, ה): "וזה דבר הרצח". אמרו לו: הרבה שליחות עושה. רבי שמעון אומר: משוח מלחמה - אין מחזיר את הרוצח. אפילו הוא נזיר - אין הוא יוצא משם לעולם, אלא מגלה כל שערו ומשחת תחת הדוד. רבי אליעזר בן יעקב אומר: מה תלמוד לומר (במדבר לה, ו): "שמה שמה" שלש פעמים? שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו. ובונים לו בית ויושב בתוכו, שנאמר (שם): "וישב" - בה ולא בתחומה. מצאו גואל הדם בתחומה של עיר - הרי הוא פאחד מכל האדם, וחיב על מפתו ועל קללתו, וחיב על נזקו, בין איש ובין אשה. ומהורגו במזיד - נהרג. בשוגג - גולה לערי מקלט. רבי יוסי אומר: לעולם אין נהרגים עד שיעמוד לפני הדין, שנאמר (שם לה, יב): "ולא ימות הרצח עד עמדו וגו'". רבי עקיבא אומר: ראוהו בית דין שנהרג - הרי זה אינו גולה. ראוהו בית

דין גדול שהרג - אין ממיתים אותו מיד, אלא מושיבין דינים אחרים ומעידים בפניהם, שנאמר: "ולא ימות הרצח עד עמדו" וגו'. אומר, ברוצח שיצא חוץ לתחום מחוץ לגבול עיר מקלטו - הכתוב מדבר, שנאמר (שם): "ורצח גואל הדם את הרצח". "אין לו דם", ככל אדם. רוצח שגלה לעיר מקלט, ורצו אנשי העיר לכבדו - יאמר להם: 'רוצח אני'. לא יאמר את הדבר וישנה, שנאמר: "וזה דבר הרוצח" - אין לך אלא דבר הראשון. ההורג באותה העיר - גולה משכונה לשכונה. ובן לוי - גולה מעיר לעיר. רבי אומר: אומר אני, שתהא מחצית העיר לו כעיר שלמה:

ג. עירות הקלו - אין בונין אותן אלא במקום שיש בו מים. אין להם מים - בורין להם מים. אין בונין אותן אלא במקום שיש שוק. אין להן שוק - עושין להם שוק. אין בונין אותן אלא במקום שיש אוכלוסין. נתמעטו אוכלוסין - מביאין אחרים ומושיבין תחתיהם. נתמעטו דיוריהן - מוסיף עליהן ביהנים לזים וישראלים. אין עושין אותן בדין ויצירה; דברי רבי נחמיה. וחכמים מתירין. אין מפשילין בתוכם חבלים, ואין עושין בתוכם כלי זכוכית, שאל להרגיל רגל גואל הדם לשם. שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן. ומשבאו לארץ - הפרישו עוד שלש אחרות, ולעתיד לבא - מפרישין עוד שלש על שלש שלש, הרי תשע. רבי נהוראי אומר: 'שלש על

שְׁלֹשׁ' - הָרִי נִשָּׂא. 'עוֹד שְׁלֹשׁ' - הָרִי נִשָּׂא עֲשֶׂרָה. 'הָאֵלֶּה'
- הָרִי חָמֵשׁ עֲשֶׂרָה*:

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הָאוֹכֵל מִן הַפֶּסַח בְּזֵית נָא, בְּזֵית שְׁלוֹק, בְּזֵית מִבְּשָׁל -
חַיִּב. הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּזֵית מִבֵּית לְבֵית, וּמִחֲבוּרָה
לְחֲבוּרָה, בַּשָּׁעַת אֲכִילָה - הָרִי זֶה חַיִּב; וְשֹׁנְאֵמֶר (שְׁמוֹת יב, מו):
"לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית". אִם בִּשְׁלוֹ - עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם פָּסוּל
קֹדֶשׁ. הַמִּפְטִים אֶת הַקְּטֹרֶת בְּמִתְפַּנְתָּה - הָרִי זֶה חַיִּב, בֵּין
שְׁפִטָּמָה בְּקָה, בֵּין שְׁפִטָּמָה חֲצִיָּה. אֲבָל אִם הָיָה מִתְעַסֵּק
לְהִתְלַמֵּד בָּהּ, אוֹ לְמוֹסְרָה לְרַבִּים, אִם חָסֵר אַחַת מִכָּל
סְמָנֶיהָ - אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא מִשּׁוּם מוֹעֵל בְּלֶבֶד. הַמִּפְטִים שְׁמֵן
הַמִּשְׁחָה - הָרִי זֶה חַיִּב. וְהִסָּךְ מִמֶּנּוּ - פְּטוּר. אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא
מִשּׁוּם מוֹעֵל [בְּלֶבֶד]. הִלָּכָה - הִסָּךְ שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה

א. זוֹ לְשׁוֹן הַמִּקְנָא (דְּבָרִים ט): (א) כִּי יִכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת
אֶרֶץ וִירִשְׁתָּם וְיִשְׁכַּתָּ בְּעָרֵיהֶם וּבְכִתְיֵיהֶם: (ב) שְׁלוֹשׁ עָרִים תְּבַדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: (ג) תִּכְיֶן לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלְשֶׁת אֶת גְּבוּל אֶרֶץ אֲשֶׁר יִנְחִילָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לְנוֹס
שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ: (ד) וְזֶה דְּבַר הַרְצָח אֲשֶׁר יָנוֹס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יִכָּה אֶת רַעְהוּ בְּכָלִי דַּעַת וְהוּא
לֹא שָׂנָא לוֹ מִתְמַל שְׁלֹשׁ: (ה) וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רַעְהוּ בִּיעֵר לְחֹטֵב עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בְּגִדּוֹן לְכֹרֶת
הָעֵץ וְנִשַּׁל הַבִּרְזֵל מִן הָעֵץ וּמִצָּא אֶת רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוֹס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי: (ו) כֵּן
יִרְדֵּף גָּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הַרְצָח כִּי יָחַם לִכְבוֹ וְהִשְׁיגוּ כִּי יִרְכָּה הַדֶּרֶךְ וְהִפְהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפָּט
מִן־כִּי לֹא שָׂנָא הוּא לוֹ מִתְמַל שְׁלֹשׁ: (ז) עַל כֵּן אֲנִכִּי מִצְוָה לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תְּבַדִּיל לָךְ:
(ח) וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְנָתַן לָךְ אֶת כָּל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת
לְאַבְרָהָם: (ט) כִּי תִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוָה הַיּוֹם לַאֲהָבָה אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו כָּל הַיָּמִים וְיִסְפָּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשְּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

מִשֶּׁה בַּמִּדְבָּר - הָרִי זֶה חַיֵּב כָּרֶת. סָכוּ בְּרֹאשׁוֹ, בְּגוּפוֹ,
בְּאַחַד מִכָּל אַבְרָיו, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁפְשֵׁף - הָרִי זֶה חַיֵּב.
וְכַמָּה יָסוּד וְיֵהָא חַיֵּב כָּרֶת? אַחַד הַסֶּף, וְאַחַד הַנֶּסֶךְ. בַּמָּה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין, אֲבָל אִם הָיוּ
שְׁנֵיהֶם שׁוֹגְגִין - פָּטוּרִין. אַחַד שׁוֹגֵג וְאַחַד מְזִיד: שׁוֹגֵג -
פָּטוּר. מְזִיד - חַיֵּב:

ב. הָאוֹכֵל אֶת הַטֶּבֶל, אֶפְלֹו אֵין מַחְסֵר אֶלָּא תְרוּמָה גְדוּלָּה
בְּלִבָּד, מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְאֶפְלֹו מַעֲשֵׂר
עֲנִי - הָרִי זֶה חַיֵּב:

ג. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: כֹּהֵן שֶׁהֵיטָה בִּידוֹ תְּאֵנָה שֶׁל טֶבֶל,
בְּשֵׁנִת מַעֲשֵׂר שְׁנִי בִירוּשָׁלַיִם, בְּשֵׁנִת מַעֲשֵׂר עֲנִי
בְּגִבּוּלִין, אָמַר: 'תְּרוּמָה בְּעֶקְצָה'; וְאֹכְלָהּ. 'מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן
בְּדִרּוּמָה'; וְאֹכְלָהּ. 'מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּצַפּוֹנָה'; וְאֹכְלָהּ - פָּטוּר!
וְאִם הָיָה זֶר - חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שֶׁאִלּוּ מִתְחַקֶּה
אֹכְלָהּ - לֹא הָיָה חַיֵּב אֶלָּא אַחַת. זֶר שֶׁאֲכַל בֶּשֶׂר בְּכוּר,
אֶפְלֹו לְאַחַר זְרִיקַת דָּמָיו - הָרִי זֶה לוֹקֶה אֶת הָאֲרֻבָּעִים.
מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַבְּבוּרִים - מַצְטַרְפִּין חוּץ לַחוּמָה לְסִפּוּג עֲלֵיהֶן
אֶת הָאֲרֻבָּעִים; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אָמְרִים: אֵין
מַצְטַרְפִּין:

ד. הַמִּבְשֵׁל בֶּשֶׂר בְּחֶלֶב - הָרִי זֶה חַיֵּב. בַּמָּה יִבְשְׁלוּ וְיֵהָא
חַיֵּב? בְּחֻצֵי זֵית בֶּשֶׂר, וְכַחֲצֵי זֵית חֶלֶב, כְּרִי
שֶׁיְהִי זֶה וְזֶה בְּזֵית. וְכַשֵּׁם שֶׁחַיֵּבִין עַל בִּשּׁוּלוֹ - כֵּן חַיֵּבִים

על אכילתו, כמה יתבשל ויהא חייב? כרי שיהא נאכל משום בשול. האוכל מגיד הנשה בזית - הרי זה חייב. אבל בלדו ואין בו בזית - חייב. רבי יהודה פוטר, עד שיהא בו בזית. אבל שני גידים משני בהמות - סופג שמונים. ורבי יהודה אומר: אינו סופג אלא ארבעים.

ה. השוחט אותו ואת בנו - על הראשון - פטור, ועל השני - חייב. הבא על אחותו, על אחות אביו, על אחות אמו, על אחות אשתו, על אשת אחיו, על אשת אחי אביו, ועל הנדה - הרי זה חייב. בשם שהוא לוקה - כך היא לוקה. ועובר על כל שם ושם שיש שם. ואם היתה לכהן גדול: אלמנה וגרושה, וחללה זונה - חייב על כל אחת ואחת. אלמנה מחמשה וגרושה מחמשה - לא יהא חייב אלא על אחת:

ו. האוכל אבר מן החי מן הבהמה, מן התיה, מן העופות, טהורים - כל שהן. וטמאים - עד שיהא בו בזית. אבל בהמה טהורה, וחיה טהורה, ועוף טהור, בתייהן - מצטרפין. במיתתן - אין מצטרפין. וטמאים, בין בתייהם בין במיתתם - הרי אלו מצטרפים. בהמה טמאה, וחיה טמאה, ועופות טמאין, בתייהן - מצטרפים. במיתתן - אין מצטרפין:

ז. המלביש את חברו בלאים, והמטמא את הנזיר, אף על פי שהמלביש מזיד, והמטמא מזיד - חייב. היו

שְׁנֵיהֶם שׁוֹגְגִים - פְּטוּר. הַמִּקְיָף פָּאֵת רֹאשׁוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ -
 שְׁנֵיהֶן חֵיבִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִים,
 אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹגְגִים - פְּטוּרִין. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד
 מְזִיד, שׁוֹגֵג - פְּטוּר. מְזִיד - חֵיב עָלָיו שְׁתֵּימָּה, אֶחָד בְּרֹאשׁ
 הַצַּד מִכָּאן, וְאֶחָד בְּרֹאשׁ הַצַּד מִכָּאן. אֵינוֹ חֵיב, עַד שִׁיקְיָפְנוּ
 בְּתַעֲרָה. הַמִּקְיָף אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן - פְּטוּר. הַמִּשְׁחִית
 פָּאֵת זִקְנוֹ שֶׁל [חֵבְרוֹ] - שְׁנֵיהֶם חֵיבִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
 בְּזִמְן שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן מְזִידִין! אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹגְגִין -
 פְּטוּר. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד: שׁוֹגֵג - פְּטוּר. וּמְזִיד - חֵיב,
 וְחֵיב עָלָיו שְׁנַיִם מִכָּאן וּשְׁנַיִם מִכָּאן וְאֶחָד מִמֶּמֶּנּוּ. רַבִּי
 אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם נָטְלוּ בָּלֹו כְּאֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת.
 מִגִּבְיָהּ וְנוֹטֵל - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְאֵינוֹ חֵיב עַד
 שִׁיטְלָנוּ בְּתַעֲרָה. נוֹטֵלוֹ בְּרִהִיטָנִי וּבְמִסְפָּרִים - פְּטוּר. רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר: לִקְטוֹ בְּמִלְקָט
 - הָרִי זֶה חֵיב:

ה. הַקְּוֹרָח קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ - שְׁנֵיהֶם חֵיבִין. בְּמָה
 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְן שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין! אֲבָל
 אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שׁוֹגְגִין - פְּטוּרִין. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד: שׁוֹגֵג
 - פְּטוּר. וּמְזִיד - חֵיב. הַקְּוֹרָח קָרְחָה עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים -
 חֵיב עַל כָּל מֵת וּמֵת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת.
 חֲמִשׁ קָרְחוֹת עַל מֵת אֶחָד - חֵיב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה.
 וְאֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיקְרָח עַל מֵת. וּבְמָה יִקְרָח וִיחָא חֵיב? בְּרִי
 שִׁירָאָה מִנְשָׁם קָרְחָה! הַשּׁוֹרֵט שְׁרִיטָה בְּבִשְׂרוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ -

שְׁנִיָּהֵן חֵיבִין. בַּמָּה דְּבָרִים אָמורים? בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ שְׁנִיָּהֵן מְזִידִין,
אָבֵל אִם הָיוּ שׁוֹגְגִין - פְּטוּרִין. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאַחֵד מְזִיד: שׁוֹגֵג
- פְּטוּר. וּמְזִיד - חֵיב. הַשּׁוֹרֵט שְׁרִיטָה עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים -
חֵיב עַל כָּל מֵת וּמֵת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת.
חֲמִשָּׁה שְׁרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד - חֵיב עַל כָּל שְׁרִיטָה וְשְׁרִיטָה.
וְאֵינוֹ חֵיב עַד שִׁישְׁרֹט עַל מֵת, וּבַמָּה יִשְׁרֹט וִיחַא חֵיב? בְּדִי
שִׁירָאָה מִשָּׁם שְׁרִיטָה:

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. הַחוּסִם אֶת הַפֶּרֶה וְהַמְזוּג אֶת הַכִּלָּאִים - פְּטוּר. אֵין לָךְ
שֶׁהוּא חֵיב אֲלָא הַנּוֹחֵג וְהַמְנַהִיג בְּלִבָּד. רַבִּי
אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נָזִיר שֶׁהֵנִיחַ פִּיו עַל פִּי חֲבִית שֶׁל יַיִן, וְשִׁתְּאָהָה
בְּקָה בְּהִתְרָאָה אַחַת - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת. מִתְרִין בּוֹ
וְשׁוֹתָהּ - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר
אוֹמֵר: נוֹטֵל אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים. אֶכְלוּ בָּלוּ בְּהִתְרָאָה אַחַת
- אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת. מִתְרִין בּוֹ וְאוֹכֵל, מִתְרִין בּוֹ וְאוֹכֵל
- חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. אֶכֶּל מִמֶּנּוּ עֲנָבִים לַחִין וַיִּבְשִׁים.
אֶכֶּל מִמֶּנּוּ שְׁנֵי חֲרָצִנִים וְזִגִין, אוֹ שֶׁסָּחַט מִמֶּנּוּ כּוֹזֵת יַיִן וְשִׁתְּהָ
- חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת:

ב. הַמַּעֲלָה כּוֹזֵת מִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לַעֲבוּדָה, אוֹ בַחוּץ - הָרִי
זֶה חֵיב! שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ב, יב): "קִרְבֵּן רֵאשִׁית

תקריבו" וגו'; אחד המזבח ואחד הכבש. ולכך, המעלה מבשר החטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים, ממותר העמר, משתי הקלחם, ומלחם הפנים, משירי מנחות, משאור, ומדבש - עובר בלא תעשה; שנאמר (שם ב, יא): "כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו". רבי יוסי אומר: חטאת, עולה, שלמים - אינו חייב אלא אחת. אבל אומר: 'חטאת עולה ושלמים' - חייב על כל אחת ואחת:

ג. המקדיש בעל מום למזבח - עובר משם חמשה לאוין: משם בל תשחט, בל תקדיש, בל תזרק דמו, בל תקטיר חלב, בל תקטיר מקצתו, שנאמר (שם כב, כא): "תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו". רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אף משום בל תקבל דמו, הקדישו ולא שחטו - אינו חייב אלא אחת. הקדישו ושחטו, וזרק את דמו - חייב על כל אחת ואחת. המקדיש רובע, ונרבע, ומקצה, ונעבד, אתנן ומחיר - עובר משום [כל] שמות הקלו, והרי הן כבעלי מומין שקדם הקדישן את מומן, ואין יוצא להדין אלא על מום קבוע בלבד:

ה. הממיר במקדשים, והנודר במקדש, והעובר במקדש, או ששחטן חוץ לזמנו, או ששחטן חוץ למקומו - עובר בלא תעשה. יש תולש שתי שערות ועובר משם ארבעה דברים: משם נזיר, משם מצורע, משם יום טוב, ומשם המקנה. החובר את האדם, ואת הבהמה, את החיה,

ואת העופות, בין גדולים ובין קטנים, בין זכרים ובין נקבות, אחד חובר מרבה, ואחד חובר מעט - עובר בלא תעשה, שנאמר (דברים יח, יא): "והחבר חבר". אחד חובר את הנחש, ואחד חובר את העקרב, המסרס את האדם, ואת הבהמה, ואת החיה, ואת העוף, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים ובין נקבות - הרי זה חייב. רבי יהודה אומר: מסרס את הזכרים - חייב. ואת הנקבות - פטור:

ה. העושה עבודת פוכבים, המחנה, המעמיד, הסף, המקנח, והמגיד - עובר בלא תעשה. הנותן אבן אחת מן התיכל, ומן האולם, ומן המזבח - עובר בלא תעשה, שנאמר (שם יב, ג): "ונתתם את מזבחות וגו' לא תעשון בן לה' אלהיכם". רבי ישמעאל אומר: המוחק אות אחת מן השם - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום שהוא לא תעשון בן לה'". המאחר במקדשין, הממיר במקדשים, והמשיר חמץ בפסח, והמקים בלאים - עובר בלא תעשה. אבל אין לוקה עליהן את הארבעים, לפי שאין בהם מעשה. זה הכלל! כל שיש בו מעשה - לוקה, וכל שאין בו מעשה - אינו לוקה, חוץ מן הממיר והנשבע, והמקלל את חברו בשם:

ו. הנוטל אם על הבנים, רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי: כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה, שיש בה קום עשה, אם קימו את מצות לא

תעשה שפה - פטורין, ואם לאו - תיבין. עבר עברה שיש
בה שני לאוין, אין אומדין אותו אמר אחד על שניהם,
אף לא לוקה מלקות ומתרפא, וחוזר ולוקה. אמדוהו שאין
יכול לקבל אף ארבעים - אין מוסיפין לו אפלו אחד,
אבל גורעין ממנו. אם אמדוהו שאין יכול לקבל אף
עשרים, אין מוסיפין אפלו אחד, אבל גורעין ממנו שנים.
אמדוהו שאין יכול לקבל אף שלש, אפלו עומד ומפריץ
- אין מוסיף לו אפלו אחד, לפיכך, אם הוסיף לו חזן רצועה
אחת ומת - גולה על ידו:

ו. אין אומדין אותו יותר מארבעים; דברי רבי יהודה. אמר
רבי יוסי: במה דברים אמורים? בעדות ובהתראה
אחת, אבל בשתי עדיות ובשתי התראות - אומדין אותו
אפלו בחמשים, ואפלו במאה, לפיכך אם קלקל אחת מהן
- מלקין אותו. אמדוהו שאם לוקה וקלקל - הן מלקין
אותו. שאם יצא מבית דין וקלקל - הם מלקין אותו. קלקל
עד שלא לקה - מלקין אותו, שנאמר: "הכה תכה ונקלה".
אם משלקה קלקל - אין מלקין אותו. ובמה היא קלקלתו?
אחד האיש ואחד האשה ברעי; דברי רבי יוסי. רבי יהודה
אומר: האיש ברעי והאשה במים. וחכמים אומרים: אחד
האיש ואחד האשה בין ברעי בין במים.

ה. מכות בשלשה. אחד מכה ואחד מונה ואחד קורא -
לא יהו מתחלפין עליו. רצועה לא היתה ארבה,

אָפּא קצרה, שְׁלֹא תגִיעַ לְצַפּוֹר נִפְשׁוֹ וְיָמָת. אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין:
 כָּל עוֹבְרֵי 'לֹא תַעֲשֶׂה' שְׁעָבְרוּ עַל מִצְוֹת 'לֹא תַעֲשֶׂה' שְׁיִישׁ
 בָּהֶם קוֹם עֲשֶׂה, וְאֵף עַל פִּי שְׁחִיבִין מִיתָה בְיַדֵּי שָׁמַיִם,
 בִּרְת בְּיַדֵּי שָׁמַיִם - מִלֶּקֶן אוֹתוֹ. מִיתַת בֵּית דִּין - אֵין
 מִלֶּקֶן, שְׁנֵאֵמַר: "בְּיַדֵּי רִשְׁעָתוֹ"; מֵת - אֵינוֹ לוֹקָה. מִשְׁלֵם
 - אֵינוֹ לוֹקָה:

מסכת שבועות

פרק ראשון

א. אין בה ידיעה בתחלה, בין שיש בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף, שעירי רגלים ושעירי ראשי חודשים מכפרין; דברי רבי מאיר. רבי יהודה ורבי שמעון חולקין בשעיר, על שאין בה ידיעה - לא בתחלה ולא בסוף. וטהור שאכל טמא. שעירי רגלים ושעירי ראשי חודשים מכפרין; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: שעירי רגלים מכפרין, אבל לא שעירי ראשי חודשים. ומודה רבי שמעון בשעיר שרא קרב ברגל - שיקרב בראש חודש. לא קרב בראש חודש - יקרב ביום הפורים. לא קרב ביום הפורים - יקרב לרגל הבא, שמתחלה לא הקדשו קרבנות הצבור, אלא על מנת שיקרב על מזבח החיצון. הנה רבי שמעון אומר: שלשים ושנים שעירים קרבין לצבור בכל שנה ושנה. שלשים ואחד בחוץ, ונאכלין. ואחד בפנים ואינו נאכל, ושעיר המשתלח. שנים עשר בשנים עשר חודשי השנה, שבעה בפסח ושמונה בכהן, שנים ביום הפורים. אחד בראש השנה ושנים בעצרת. אחד בגלל לחם הפנים ואחד בגלל היום. ואם כפר הראשון על מה שני מכפר?

על הטמאה שארעה בין זה לזה, ואמרין כך ישראל צריכין להביא שני שעירין בכל יום, אלא שחם הקדוש-ברוך-הוא על נכסין של ישראל:

ב. ה"ה רבי שמעון אומר: קשה טמאת מקדש וקדשיו מכל עברות שבתורה, שכל עברות שבתורה מתכפרות בשעיר אחת, וטמאת מקדש וקדשיו מתכפרת בשלשים ושנים שעירין. כל עברות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה, וטמאת מקדש וקדשיו מתכפרת בכל חדש וחדש, שנאמר (ויקרא ה, יא): "לבן חי אני נאם ה' אלהים אם לא יען את מקדשי טמאת" וגו'. קשין הן שקוצין ותועבות שעשית, וטמאת מקדש וקדשיו - קשה מבין:

ג. מעשה בשני אחים כהנים, שהיו שוין ורצין ועולין בבכש, וקדם אחד מהם את חברו לתוך ארבע אמות. נטל אחד מהן את הספין ותקע בלבו. בא רבי צדוק ועמד על מעלות האולם בהר הבית, ואמר: שמעוני! אחינו בית ישראל, הרי הוא אומר (דברים כא, א): "כי ימצא חלל באדמה" וגו'. אנו, מהיכן נמוד? מן ההיכל או מן העזרות? נעו כל ישראל בבכיה אחריו. ואחר כך בא אביו של תינוק, אמר להם: אני בפרתכם! מפרפר הוא בני, וספין לא נטמא. מלמד שטמאת ספין היתה קשה עליהן משפיכות דמים. וכן הוא אומר (מלכים ב כא, טז): "וגם דם נקי שפך מנשה"; מכאן אמרו, בעון שפיכות דמים - שכינה נעלת, ובית המקדש מטמא:

ה. כל המטמאין שבתורה, בין שנטמאו טמאה קלה, ובין שנטמאו טמאה חמורה - תיבין על טמאת מקדש וקדשיו, שנאמר (ויקרא ה, ב): "בכל דבר טמא" - לרבות כל המטמאין שבתורה, "או נפש" - למה נאמר? לפי ששלוש מצות אמורות בפרשה, שתיים מפרשות ואחת סתומה, תלמוד סתומה מן המפרשה, מה מפרשה שבע, אף סתומה שבע, אפלו אמר לעדים: 'בואו והעידוני שלא נטמאתי'. ואמרו לו: 'שבועה שאין אנו יודעין לה עדות'. יכול יהו תיבין? תלמוד לומר: 'או נפש', דהסיען הכתוב מכלל הטמאות ובא לו לכלל שבועות. "או נפש" לרבות כל הנפשות - אף נפש נשיא ומשיח. רבי ירמיה אומר: דבר למד מענינו, שנאמר (ויקרא ה, ז): "ואם לא תגיע ידו די שח". ואומר "ואם לא תשיג ידו לשתי" וגו'; במי שבא לכלל עני הכתוב מדבר, יצא נשיא ומשיח שאין באין לכלל עני, שקדשתן עולמית. "בכל דבר טמא", מה תלמוד לומר "בכל דבר"? רבי עקיבא אומר: להביא את הנגע - שאין טמאה יורדת להן, אלא בדבר שרבי עקיבא לא היה דורש כלל ופרט, והיה דורש רבויין ומעוטין, שפך למד מנחום איש גז. רבי נתן אומר: להביא את הכלים, שאין טמאה יורדת להן אלא במחשבה. אומר ליה: מה ראו כלים למחשבה, שרבי שמעון לא היה דורש רבויין ומעוטין, והיה דורש כלל ופרט וכלל, "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא" - כלל. "או בנגבלת תיה טמאה" וגו' פרט. "או כי יגע

בטמאת אדם וגו' - כלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן
 אלא בעין הפרט, כשהוא אומר: "לכל טמאתו אשר יטמא
 בה", חזר וכלל, אם כלל הראשון אמרינן, לאו! אלא כלל
 ופרט וכלל אי אתה דן אלא בעין הפרט, לומר לך, מה
 הפרט מפרש טמאות המפרשות מן התורה, יצא עדר גמלין
 ועדר רחלין ומכונות חיה ועוף ששכנו - טמאות, דאין
 מפרש מן התורה. רבי נתן אומר: טמאת גאיות ולא טמאת
 קדשה, יצא השורף את הפרה ופרים, המשלח את השעיר
 שהן טמאות קדושות. אין לי אלא בהמה חיה ועוף טהורין,
 בהמה חיה ועוף טמאין, מנין? תלמוד לומר: "או בנגבלת
 שרץ טמא". אמר רבי יאשיה: וכי יש בשרץ טמא וטהור?
 אלא בשם שחלקתה בין שרץ טמא לטהור, כך בין בהמה
 וחיה לא תחלק בין טמאין לטהורין. אין לי אלא בבקין,
 בבזית מנין? תלמוד לומר "בנגבלת חיה טמאה", מה תלמוד
 לומר "טמאה"? להביא את בזית. אמר רבי שמעון: מה
 ראו לומר בבמה חיה בבזית טמא, ובשרץ בכעדשה, אלא
 בהמה וחיה תחלת ברייתן בזית. שרץ תחלת ברייתן בעדשה:

ה. גטמא ונעלמה מפנו טמאה, זכר את המקדש ונעלם
 מפנו זה וזה, והשתחוה, או ששהה כדי השתחויה,
 או שגדבק עם חברו כדי השתחויה, או שנכנס לתוספת
 העזרה, ושהה כדי השתחויה - חייב על כל אחת ואחת;
 דברי רבי ישמעאל, שהיה רבי ישמעאל אומר: ונעלם מפנו
 ונעלם מפנו - שתי פעמים! לחייב על העלם דבר טמאה,

ועל העלם מקדש. רבי אליעזר ורבי עקיבא אומרים: אינו
חייב אלא על העלם טמאה בלבד.

פרק שני

א. 'שבועה שלא אכל', ואכל אוכלין אסורים, פגול ונותר
וטמאה. 'שבועה שלא אשתה' ושתה משקין
אסורין, יין של ערלה ושל כלאי הכרם - חייב. ורבי שמעון
פוטר. 'שבועה שאכל אוכלין אסורין', פגול נותר וטמאה.
'שבועה שלא אשתה' ושתה משקין אסורין, יין של ערלה
ושל כלאי הכרם - פטור, ורבי שמעון מחייב. מודה רבי
שמעון, באומר: 'קונם אשתי נהנית לי, אם אכל ואם
אשתה', ואכל אוכלין אסורין משקין אסורין - שאשתו
מתרת לו:

ב. 'שבועה שלא אכל', וחזר ואמר 'שבועה שאכל' - על
האחרונה לוקה מיד, ועל הראשונה, אם אכל
- חייב. אם לא אכל - פטור. 'שבועה שאכל', וחזר ואמר:
'שבועה שלא אכל', על האחרונה - לוקה מיד, על הראשונה,
אם אכל - פטור. אם לא אכל - חייב. 'שבועה שלא אכל',
ושלא אכל ואכל' - אינו חייב אלא אחת, שלא אמר אלא
לזרז את הראשונות. 'שבועה שאכל, שאכל' ולא אכל -
אינו חייב אלא אחת, שלא אמר את האחרונות אלא לזרז

את הראשונות. 'שבועה שלא אכלתי, שבועה שלא אכלתי' - ח"ב על כל אחת ואחת! זה חמור לשעבר מפעתיך לבא:

ג. המשביע את העוֹבֵד בַּכִּבִּים, את הנָּשִׁים, את הקַטְנִים, את הקְרוֹבִין, וְאֵת הַפְּסוּלִין - פָּטוּר, שְׁנֵאמַר (ויקרא ה, א): "וְהוּא עֵד", בְּעַד יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא מִמּוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמְּשַׁבֵּעַ בְּעַד אֶחָד - פָּטוּר, שְׁאִינוּ רְאוּי לְהוֹצִיא מִמּוֹן. עֲדוֹת מִמּוֹן מִתְקַיֶּמֶת בְּרֵאִיָּה שְׁלֹא בִידֵעָה, וּבִידֵעָה שְׁלֹא בְּרֵאִיָּה. אִיזוֹ הִיא רֵאִיָּה שְׁאִין בָּהּ יָדִיעָה? 'תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶוּ שֵׁשׁ לִי בִידֶךָ' - 'אֵין לָךְ בִּידִי, לֹא מְנִיתִי לָךְ בְּמַעֲמַד פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? יֹאמְרוּ וְאֲנִי אֶתֵּן! זֶוּ רֵאִיָּה שְׁאִין בָּהּ יָדִיעָה. וְאִיזוֹ הִיא יָדִיעָה שְׁאִין בָּהּ רֵאִיָּה? 'תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶוּ שֵׁשׁ לִי בִידֶךָ' - 'אֵין לָךְ בִּידִי, לֹא הוֹדִיתָה לִי בְּמַעֲמַד פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? יֹאמְרוּ וְאֲנִי נֹתֵן! זֶוּ הִיא יָדִיעָה שְׁאִין בָּהּ רֵאִיָּה:

ה. חֵיבִין עַל זְדוֹן הָעֲדוֹת עִם זְדוֹן הַשְּׁבֻעָה, וְעַל זְדוֹן הָעֲדוֹת עִם שְׁגִגַּת הַשְּׁבֻעָה, וְעַל שְׁגִגַּת הָעֲדוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר. וְאִיזְהוּ זְדוֹן הָעֲדוֹת עִם זְדוֹן הַשְּׁבֻעָה שֶׁהוּא חֵיב? הֲיָה יוֹדֵעַ לֹא עֲדוֹת, וְהֲיָה יוֹדֵעַ שְׁכָל הַנֶּשֶׁבַע מִבֵּיא קֶרֶבֶן - זֶוּ הִיא זְדוֹן הָעֲדוֹת עִם זְדוֹן הַשְּׁבֻעָה, שֶׁהוּא חֵיב. וְאִיזְהוּ זְדוֹן הָעֲדוֹת עִם שְׁגִגַּת הַשְּׁבֻעָה שֶׁהוּא חֵיב? הֲיָה יוֹדֵעַ לֹא עֲדוֹת, וְלֹא הֲיָה יוֹדֵעַ שְׁכָל הַנֶּשֶׁבַע מִבֵּיא קֶרֶבֶן - זֶהוּ זְדוֹן עֲדוֹת עִם שְׁגִגַּת שְׁבֻעָה שֶׁהוּא חֵיב. וְאִיזוֹ הִיא שְׁגִגַּת הָעֲדוֹת שֶׁהוּא

פֶּטוּר? לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, אוֹ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ
בַּשָּׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע - פֶּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקֶר":

ה. חֵיבִין עַל זֶדוֹן פֶּקֶדוֹן עִם זֶדוֹן הַשְּׁבוּעָה, וְעַל זֶדוֹן הַפֶּקֶדוֹן
עִם שְׁגִגַּת הַשְּׁבוּעָה, וְעַל שְׁגִגַּת הַפֶּקֶדוֹן שֶׁהוּא פֶּטוּר.
אֵיזָה הוּא זֶדוֹן הַפֶּקֶדוֹן עִם זֶדוֹן הַשְּׁבוּעָה שֶׁהוּא חֵיב? הָיָה
יֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ פֶּקֶדוֹן, וְהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע מֵבִיא קֶרֶבֶן
- זֶה הוּא זֶדוֹן פֶּקֶדוֹן עִם זֶדוֹן הַשְּׁבוּעָה שֶׁהוּא חֵיב, וְאֵיזָה
הוּא זֶדוֹן הַפֶּקֶדוֹן עִם שְׁגִגַּת הַשְּׁבוּעָה שֶׁהוּא חֵיב? הָיָה יוֹדֵעַ
שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ פֶּקֶדוֹן, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע מֵבִיא קֶרֶבֶן -
זֶה הוּא זֶדוֹן הַפֶּקֶדוֹן עִם שְׁגִגַּת שְׁבוּעָה שֶׁהוּא חֵיב. וְאֵיזוֹ הִיא
שְׁגִגַּת שְׁבוּעָה שֶׁהוּא פֶּטוּר? לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ פֶּקֶדוֹן,
אוֹ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ בַּשָּׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע - פֶּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקֶר". הָיָה מְחֻזָּר אַחֵר עֲדִים, אָמְרוּ: מִפְּנֵי מָה
אָתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָהּ עֲדוּת - פֶּטוּרִין,
עַד שִׁמְעֵנוּ. אָבֵל בַּפֶּקֶדוֹן אֵינוֹ בֵּן, מִפְּנֵי מָה אָתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ?
שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָהּ בְּיָדִי - הֲרִי זֶה פֶּטוּר. וְהוּא חֹמֶר בַּשְּׁבוּעָה
הַפֶּקֶדוֹן מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת. אָמַר לְעֲדִים: 'בּוֹאוּ וְהַעֲדוּנִי שֶׁיֵּשׁ
לִי בְּיָד פְּלוֹנִי מֵאֲתִים זֶה מַעֲסָקִי שֶׁכֵּר שְׁכִיר, וּמִמְזוֹן הָאִשָּׁה
וְהַבָּנוֹת' - 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נֶעִידְךָ' - הֲרִי אֵלּוּ פֶּטוּרִין, עַד שִׁיאָמְרוּ
לוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָהּ עֲדוּת'. וְכֵן בַּפֶּקֶדוֹן, אָמַר
לוֹ: 'תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדִי מַעֲסָקִי שֶׁכֵּר שְׁכִיר וּמִזֶּן
הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת' - 'שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָתָּן לָךְ' - פֶּטוּר, עַד שִׁיאָמַר
לוֹ: 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָךְ בְּיָדִי'. אָמַר לְעֲדִים: 'בּוֹאוּ וְהַעֲדוּנִי

שֶׁאָמַר פְּלוֹנִי לְתֵן לִי מֵאֲתִים זֶוּ וְלֹא נָתַן לִי. 'כְּסוּת שֶׁאָמַר
 לְהַלְבִּישְׁנִי וְלֹא הַלְבִּישְׁנִי' - 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת'
 - הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין, שֶׁאֹמַר לוֹ: 'אָמַר לִי לְתֵן לָךְ וְאִי אֶפְשָׁר
 לְתֵן לָךְ'. 'אָמַר לְהַלְבִּישְׁךָ וְאִי אֶפְשָׁר לְהַלְבִּישְׁךָ'. וְכֵן בְּפִקְדוֹן:
 'אָמַר לְתֵן מֵאֲתִים זֶוּ וְלֹא נָתַתְּ לִי'. כְּסוּת שֶׁאָמַר 'הַלְבִּישְׁנִי'
 וְלֹא הַלְבִּישְׁתָּנִי - 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָךְ בְּיָדִי' - פְּטוּר, שֶׁאֹמַר לוֹ:
 'אָמַר לְתֵן לָךְ וְאִי אֶפְשָׁר לְתֵן לָךְ', 'אָמַר לְהַלְבִּישְׁךָ וְאִי
 אֶפְשָׁר לְהַלְבִּישְׁךָ':

ו. הַמְשַׁבֵּיעַ בְּפָנֵי עוֹבֵד בּוֹכָבִים, בְּפָנֵי לִסְטִים, בְּפָנֵי מוֹכְסִין
 - פְּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם תִּחַטָּא וְלֹא יִגִּיד", הוּא
 חוֹטֵא אִם לֹא יִגִּיד, וְאֵל יֵהֵא חוֹטֵא בְּשִׁנְיָד. 'בּוֹאוּ וְהַעֲדוּנִי
 לְאַבָּא שִׁישׁ לוֹ בֵּיד פְּלוֹנִי מֵאֲתִים זֶוּ מַעֲסָקִי שְׂכָר שְׂכִיר,
 וּמִמּוֹן הָאִשָּׁה וְהַבְּנוֹת' - 'שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת'
 - הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין עַד שִׁישְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ. מֵת אָבִיו -
 יִרְשׁוּ בָנוּ. נִכְנָם תַּחֲתָיו - הָרִי הוּא כְּמוֹהוּ:

ז. הָאֹמֵר: יָכָה אֵל יָכָה, יִיטִיב לָךְ בֵּן יִיטִיב לָךְ, יִרְעֵ לָךְ
 אֵל יִרְעֵ לָךְ, בֵּן יִרְעֵ לָךְ - זֶוּ הִיא אֱלֹה הָאֱמוּנָה
 בַּתּוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִיטִיב פְּטוּרִין. וְחֻכָּמִים מְחִיבִין
 בָּאוֹמֵר: יִיטִיב לָךְ אִם תָּבוֹאוּ וְתַעֲדוּנִי, יִרְעֵ לָךְ אִם תָּבוֹאוּ
 וְתַעֲדוּנִי, אֵל יִרְעֵ לָךְ אִם תָּבוֹאוּ וְתַעֲדוּנִי:

ח. אֲנִסְתָּה וּפְתִיתָה אֶת בֵּתִי, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא אֲנִסְתִּי וְלֹא
 פְּתִיתִי' - 'מְשַׁבֵּיעַ אָנִי', וְאָמַר: 'אֱמֵן' - חֵיב:

וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שְׂאִין מְשַׁלֵּם קָנָם עַל פִּי עֲצָמוֹ. זֶה הַבֵּלֶל, כָּל שֶׁהוּא קָנָם וּמְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ, 'מִשְׁבִּיעַד' וְאָמַר 'אֱמֵן' - פָּטוּר. וְכָל שֶׁאִינוֹ קָנָם וְאִינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ, 'מִשְׁבִּיעַד אֲנִי' וְאָמַר 'אֱמֵן' - חֵיב. הָאוֹמֵר 'נִשְׁבַּע אֲנִי בַּתּוֹרָה וּבַשָּׁמַיִם' - פָּטוּר.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַמִּשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ עַל דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה, וְכִפְּרָה - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם קָרְן וְחֲמִשָּׁה וְאֶשֶׁם. הַמִּשְׁבִּיעַ אֶת הָעֲדִים עַל דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה, וְכִפְּרוּ - הָרִי אֵלּוֹ חֵיבִין קָרְבָּן וּפְטוּרִין מִן הַמָּמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, א): "וְנָשָׂא עֹנֹו" - קָרְבָּן. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְיָרָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאֵן: "וְנָשָׂא עֹנֹו", וְנֶאֱמַר לְהֶקֶן: "עֹנֹו יִשָּׂא", מִה עֹנֹו יִשָּׂא הָאִמּוֹר לְהֶקֶן נְטִילַת נִשְׁמָה, אִם עֹנֹו יִשָּׂא הָאִמּוֹר כָּאֵן נְטִילַת נִשְׁמָה. "וְנָשָׂא עֹנֹו" - מִלֵּמַד שֶׁכִּלְל נְשִׂיאת עֹון קָרְבָּן:

ב. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אַרְבָּעָה אֵין חֵיבִין לְשַׁלֵּם מִן הַדִּין, וְאֵין הַשָּׁמַיִם מוֹחְלִין לָהֶם עַד שִׁישְׁלָמוֹ. הַיּוֹדֵעַ עֲדוֹת לַחֲבֵרוֹ וְאִינוֹ מַעֲיד - אִינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם מִן הַדִּין, וְאֵין הַשָּׁמַיִם מוֹחְלִין לוֹ, עַד שִׁישְׁלָמוֹ. הַשּׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקָּר וְגָבָה - אִינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם מִן הַדִּין וְאֵין הַשָּׁמַיִם מוֹחְלִין לוֹ. הַכּוֹבֵשׁ קָמָה לִפְנֵי

האור, והפורץ גדר לפני בהמה - אין חיבין לו מן הדין,
ואין השמים מוחלין להן, עד שישלם:

ג. אין לי אלא עדות ממון, עדות נפשות והרצחות והנאפות,
והעובד בוכבים, מניין? תלמוד לומר (דברים יט, כא): "נפש
בנפש", יכול יהיו חיבין קרפן ופטורין מן הממון? תלמוד
לומר (ויקרא ה, ד): "מאלה" - יש מאלה חייב, ויש מאלה פטור,
דבר שהוא של ממון - חייב, דבר שאינו של ממון - פטור.
אמר בן זומא לפני רבי ישמעאל: משמע מי יביא עדות
ממון יהא מביא עדות נפשות? אמר לו רבי ישמעאל בן
זומא: סתרתיה, בני! הרי הוא אומר (שם ה, א): "אם לא יגיד
ונשא", תלה הכתוב נשיאות עון במגידין, יצא עדי נפשות
בין מגידין בין שאינן מגידין, שאין השמים מוחלין להן.
רבי אלעזר בן מתתיה אומר: אין אדם מתחייב אלא אם בן
חטא, שנאמר (שם ה, א): "נפש כי תחטא ושמעה". וכן היה
רבי אלעזר בן מתתיה אומר: מתחייב לראות, הרוואה עושי
מצוה - זכה לראות:

ד. שמע מפי אחרים, מפי עצמו מניין? תלמוד לומר: "כי
תחטא" - לרבות את השומע מפי עצמו בשומע
מפי אחרים; דברי רבי שמעון. רבי יהודה בן בתירא אומר:
אינו צריך! קל וחמר הוא, ומה אם גדרים שאין חיבין
עליהן מפי אחר - חייב עליהן מפי עצמו. שבועה שחייב
עליהן מפי אחרים, אינו דין שהוא חייב עליהן מפי עצמן.

אמר רבי אליעזר: נמתי לפני רבי יהודה בן בתירא: וכי יש עונשין מן הדין? רבי אומר: מפשע שפאמר "ושמעה" בין מפי עצמו ובין מפי אחרים, הא מה תלמוד לומר כי תחטא? מגיד שנקרא על שם סופו:

ה. חנניא בן חנינאי אומר (שם ה, כא): "וכחש בעמיתו", אין אדם בופר בעמיתו עד שבופר בעקר. פעם אחת שבת רבי ראובן בטבריה, מצאו פלוספוס, אמר לו: איזה הוא שנוי שבעולם? אמר לו: זה הבופר במי שבראו. איזהו (שמות כ, יב): "בכד את אביך", "לא תרצח", "לא תנאף", "לא תגנב", "לא תענה", "לא תחמד", וזהו אין אדם בופר בדבר עד שבופר בעקר, ואין אדם חולץ לדבר עברה, אלא אם כפר במי שצוהו לה עליה. (ויקרא ה, א): "קול אלה" - רבי יהודה אומר: אלה זו קללה. קול השבועה. רבי שמעון אומר: אלה זו שבועה, אלו הכנויין שבתורה. אוסרם אני כובלכם אני, בצדיק, בתמים, בישר - הרי זה חייב. (שם): "והוא עד", לא עד מפי עד, ולא מפי בת קול, ולא מקול הברה. "והוא עד" - בשני עדים הכתוב מדבר. אתה אומר בשני עדים הכתוב מדבר, או אינו אלא בעד אחד, תלמוד לומר (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש", שאין תלמוד לומר 'אחד', אלא כל מקום שתפס הכתוב עד סתם - הרי הוא בכלל שנים, עד שיפרט לה הכתוב אחד:

ו. (ויקרא ה, א): "והוא עד" - הכשר לעדות. ושמעה - להוציא את החרש. או ראה - להוציא את הסומא. או ידע

- להוציא את השוטה. אם לא יגיד ונשא את עונו - להוציא את האלם. אלו דברים הראשונים. רבי עקיבא אומר (דברים יג, טו): 'וְדַרְשֵׁת וְחִקְרַת' - וכי יש דורשין לחרשין? ויש חוקרין לשוטים? תלמוד לומר (ויקרא כד, כב): "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם" - 'לכם' - בדיני ממונות כן בדיני נפשות, מה דיני נפשות בדרישא וחקירה - אף דיני ממונות בדרישא וחקירה, אי מה דיני נפשות לעדיו, יכול אף דיני ממונות כן? תלמוד לומר (שמות כא, כד): "עֵין" - ישלם, אי מה דיני נפשות פטר את השונג, יכול אף דיני ממונות פטר? תלמוד לומר: - 'עין ישלם'. אי מה דיני נפשות, פרט משזרק והרג, יכול אף דיני ממונות כן? תלמוד לומר: 'אכן יד ישלם'; אי מה דיני נפשות בעשרים ושלשה, יכול אף דיני ממונות כן? תלמוד לומר (שם כב, ג): וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים - רבה לו הכתוב דין אחד. עד האלהים יבא דבר שניהם - רבה לו הכתוב שני דינים. אשר ירשיעון אלהים - רבה הכתוב שלשה דינים, מבאן אמרו: דיני ממונות בשלשה. ורבי יוסי אומר: בחמשה, כדי שישגמר הדין בשלשה. יכול אין לי בשלשה אלא דיני ממונות הקצין, מניין לרבות החמורים? וחמר בחמורים? תלמוד לומר: "עין וגו' בניה תחת בניה" וגו'.

פָּרָק רביעי

א. חָמֵר בַּשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁאֵין בַּשְּׁבוּעַת הַפְקָדוֹן, וְחָמֵר
 בַּשְּׁבוּעַת הַפְקָדוֹן שֶׁאֵין בַּשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת. שְׁבוּעַת
 הָעֵדוּת נוֹהֶגֶת בְּעֶבְדִּים וּבַשְּׁמֵרוֹת, וּבְקִרְקָעוֹת. בֵּיצַד? אָמַר
 לְעֵדִים: בּוֹאוּ וְהַעֲדוּנִי שֵׁישׁ לִי בִיד פְּלוֹנִי עֲבָדִים וּשְׁמֵרוֹת
 וּקִרְקָעוֹת, וְאָמְרוּ לוֹ: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין יוֹדְעִים לָךְ עֵדוּת - הֲרִי
 אֵלָיו חֵיבִין, מֵה-שֶׁאֵין-בֶּן בַּשְּׁבוּעַת הַפְקָדוֹן. חָמֵר בַּשְּׁבוּעַת
 הַפְקָדוֹן, שְׁבוּעַת הַפְקָדוֹן נוֹהֶגֶת בְּאֻנָּשִׁים וּבְנָשִׁים וּבְרַחוּקִין
 וּבְקִרְוֵבִין, בְּכָשָׁרִים וּבְפִסּוּלִים. אָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי פְקָדוֹן שֵׁישׁ
 לִי בִידָךְ'. אָמַר לוֹ: 'מֵה אֶתָּה בָּא אַחֲרִי? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָךְ
 בִּידִי! - הֲרִי הוּא חֵיב, וּמִשְׁלָם קָרָן וְחֹמֶשׁ וְאַשָּׁם, וּמִבִּיא
 אֹשֶׁם בְּשִׁתִּי סִלְעִים, מֵה שֶׁאֵין בֶּן בַּשְּׁבוּעַת הָעֵדִים. חָמֵר
 בַּשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁאֵין בַּשְּׁבוּעַת בְּטוּי, וּבַשְּׁבוּעַת הַבְּטוּי שֶׁאֵין
 בַּשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שְׁבוּעַת הָעֵדוּת נוֹהֶגֶת בְּדָבָר מְצוּה, וְחֵיבִין
 עַל זְדוּנָה קֶרֶבֶן, מֵה שֶׁאֵין בֶּן בַּשְּׁבוּעַת הַבְּטוּי. שְׁבוּעַת בְּטוּי
 נוֹהֶגֶת בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ מִמֶּשֶׁ, וּבְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשֶׁ, וְחֵיבִין
 עַל זְדוּנָה מִכּוֹת, מֵה שֶׁאֵין בֶּן בַּשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת:

ב. חָמֵר בַּשְּׁבוּעַת הַפְקָדוֹן שֶׁאֵין בַּשְּׁבוּעַת בְּטוּי, וְחָמֵר
 בַּשְּׁבוּעַת בְּטוּי שֶׁאֵין בַּשְּׁבוּעַת הַפְקָדוֹן, שְׁשִׁבּוּעַת
 הַפְקָדוֹן נוֹהֶגֶת בְּרִשּׁוֹת וּבַמְצוֹת, וּמִשְׁלָם קָרָן וְחֹמֶשׁ, וּמִבִּיא
 אֹשֶׁם בְּשִׁתִּי סִלְעִים, מֵה שֶׁאֵין בֶּן בַּשְּׁבוּעַת בְּטוּי. חָמֵר
 בַּשְּׁבוּעַת בְּטוּי, שְׁשִׁבּוּעַת בְּטוּי נוֹהֶגֶת בְּדָבָר שֵׁישׁ בּוֹ מִמֶּשֶׁ,

ושאין בו ממש, וחיבין על זדונה מכות, ועל שנגתה קרבן עולה ויורד, מה שאין כן בשבועת הפקדון. חמר בשבועת שוא שאין בשבועת בטוי, בשבועת בטוי מה שאין בשבועת שוא, שבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש, ובדבר שאין בו ממש, וחיבין על שנגתו קרבן עולה ויורד, מה שאין כן בשבועת שוא. שבועת שוא נוהגת ברשות ובמצוה, וחיבין על כל אחד ואחד, מה שאין כן בשבועת בטוי:

פרק תמישי

א. שבועת הדינין, הטענה שתי כסף, ופרוטה, וההודאה פרוטה מן הטענה, ואם אין הודיה ממין הטענה - פטור. ביצד? 'שתי כסף יש לי בידך' - 'אין לה בדי אלא פרוטה' - פטור. 'שתי כסף ופרוטה יש לי בידך' - 'אין לה בדי אלא פרוטה' - חייב. מעה ופרוטה - פטור. 'שתי כסף יש לי בידך', בין שכפר בלן, בין שכפר מקצתן - פטור. 'מנה לי בידך' - 'אין לה בדי אלא חסר שתי כסף' - הרי זה ישבע. 'חסר מעה כסף' - אין צריך לשבע:

ב. הנה טוענו מנה, ולא הנה חייב לו אלא חמשים, לא יאמר לו 'הריני בופר בו בבית דין', וכשמצא לחוץ, הריני מודה לו שאל אוקק לו לשבועה, תלמוד לומר (שמות כג, א): "לא תשא שמע שוא" - אל תשמע לדין דבר שהוא

שֶׁל שְׂוֹא. הָיָה מוֹעֵנוּ מָנָה עַל פִּי עַד אֶחָד, וְכִפֵּר בּוֹ, לֹא יֹאמַר לְאַחֵר: 'בֹּא אֲנִי וְאַתָּה וְנַעֲדֵנִי וְנוֹצִיא גִּזְלָה מִתַּחַת יָדוֹ', תִּלְמֹד לֹמַר (שם): "אַל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע" וְגו':

ג. הָיָה מוֹעֵנוּ מָנָה בְּמַעֲמַד בֵּית דִּין, וְכִפֵּר בּוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהַעֲדוּהוּ שְׁחִיב לֹו חֲמִשִּׁים זָוֹ - הֵרִי זֶה מִשְׁלָם וּפְטוֹר מִן הַשְּׁבוּעָה. וְאִם הָיָה עַד אֶחָד מְעִידוֹ - הֵרִי זֶה נִשְׁבַּע עַל הַכֹּל. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: קָל וְחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין פִּיּו מִצְטָרֵף עִם פִּי אֶחָד לְמִיתָה, הֵרִי הוּא נִשְׁבַּע עַל פִּי עֲצָמוֹ, מָקוֹם שֶׁפִּיּו מִצְטָרֵף עִם פִּי אֶחָד לְמִיתָה, אֵינוֹ דִּין שִׁישְׁלָם עַל פִּי עֲצָמוֹ? מָה לְנִשְׁבַּע עַל פִּי עֲצָמוֹ שֶׁכֵּן מִשְׁלָם עַל פִּי עֲצָמוֹ, יִשְׁבַּע עַל פִּי אֶחָד, שֶׁכֵּן אֵינוֹ מִשְׁלָם עַל פִּי עַד אֶחָד, תִּלְמֹד לֹמַר (דְּבָרִים יט, טו): "לְעֹזֶן"; לְעֹזֶן אֵין קָם אֲבָל קָם לְשְׁבוּעָתוֹ. 'מָנָה לִי בִּידְךָ' - 'הָיָה לְךָ בְּיָדִי וְנִתְּתִיו לְךָ', אוֹ 'שִׁישׁ לְךָ בְּיָדִי בְּמָנָה בְּסוֹת וּבְמָנָה פְּרוֹת' - פְּטוֹר. אוֹ שֶׁאֵמַר לֹו 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֲלֵא חֲמִשִּׁים זָוֹ', 'שִׁישׁ לִי בִּידְךָ בְּחֲמִשִּׁין זָוֹ וּבְחֲמִשִּׁין זָוֹ פְּרוֹת' - פְּטוֹר, אֲבָל אִם אָמַר לֹו: 'נִתְּתִיו לְךָ מִהֵן חֲמִשִּׁים זָוֹ' - חֵיב, שֶׁכֵּן הוּא נִשְׁבַּע עַל טַעֲנַת עֲצָמוֹ. 'מָנָה לְאַבָּא בִּידְךָ' - 'הָיָה לֹו בְּיָדִי וְנִתְּתִיו לֹו, אוֹ שִׁישׁ לֹו בְּיָדִי בְּמָנָה בְּסוֹת, בְּמָנָה פְּרוֹת' - פְּטוֹר, אוֹ שֶׁאֵמַר לֹו: 'אֵין לֹו בְּיָדִי אֲלֵא חֲמִשִּׁים זָוֹ, וַיֵּשׁ לִי בְּיָדוֹ חֲמִשִּׁים זָוֹ בָּלִים, וּבְחֲמִשִּׁים זָוֹ פְּרוֹת' - פְּטוֹר. אֲבָל אִם אָמַר לֹו: 'נִתְּתִי לֹו מִהֵן חֲמִשִּׁים זָוֹ' - חֵיב, שֶׁכֵּן הוּא נִשְׁבַּע עַל טַעֲנַת עֲצָמוֹ:

ה. 'דינר זהב יש לי בידך' - 'אין לך בידִי אָא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה' - פטור. 'דינר זהב לי בידך' - 'אין לך בידִי אָא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה' - חייב. טענו חטין והודה בשעורין - פטור. ורבן גמליאל מחייב. טענו פרות, כסות וכלים, והודה באחד מהן - חייב:

ה. ואלו שמשביעין אותו ואין משביעין להן: חרש שוטה וקטן והקדש ועובד כוכבים. ביצד? אמר לו גזבר: 'מנה להקדש בידך' - 'אין לך בידִי אָא חמשים זוז' - פטור. אבל המקדיש נכסיו, ויצתה עליהן כתבת אשה ובעל חוב - הרי אלו נשבעין ונוטלין. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעמים אדם נשבע על טענת קטן, ביצד? אמר לו קטן: 'מנה לאבא בידך' - 'אין לו אָא חמשים זוז' - פטור. אבל אם אמר לו: 'נתתי לו מהן חמשים' - חייב, שכן הוא נשבע על טענת עצמו:

ו. 'עשרה דלוסקמין מלאים שטרות יש לי בידך' - 'אין לך בידִי אָא דלוסקמית אחד כמות שהוא', ועשרה עבדים, ועליהן עשר כסות כמות שהן, 'אין לך בידִי אָא עבד אחד כמות שהוא'; 'עשר בתין מלאין פרות לי בידך!' אמר ליה: 'אין לי אָא בית אחד כמות שהוא' - פטור. 'עשר דלוסקמין מלאין שטרות לי בידך'. אמר: 'אין לך בידִי אָא דלוסקמית אחד ובתוכו שטר אחד'. 'עשר עבדים ועליהן עשר כסות לי בידך'. אמר לו: 'אין לך בידִי אָא עבד אחד ועליו אזור קטנה'. 'עשרה בתים מלאין

פרות לי בידך' - 'אין לך ביד אלא בית אחד ובתוכו בור
אחד חטים' - חיב. 'עשר מנורות לי בידך' - 'אין לך ביד
אלא מנורה אחת של עשר ליטרין'. 'עשר כסות לי בידך'
- 'אין לך ביד אלא אזור קטנה'. 'פרות לי בידך' - 'אין
לך ביד אלא בור אחת של חטים' - חיב, מפני שפגענו
במדה. 'עשר מנורות של מאה ליטרין לי בידך' - 'איני
יודע, הרי הן לפניה'. 'עשר כסות לי בידך' - 'איני יודע,
הרי הן לפניה'. 'עשר כורין של חטין לי בידך' - 'איני יודע,
הרי הן לפניה' - פטור, מפני שלא הודה לו במדה:

ו. 'בית מלא פרות לי בידך' ו'כיס מלא מעות לי בידך'
- 'אין לך ביד אלא חצין ושלישן' - חיב, מפני
שבית - מדה, וחציו ושליש - מדה, כים - מדה, וחציו
ושליש - מדה:

פרק שישי

א. כל הנשבעין שבתורה - נשבעין ולא משלמין, שנאמר
(שמות כב, י): "ולקח בעליו ולא ישלם"; ביון שקבל
הבעלים שבועה - הלה פטור מלשלם. השביר נשבע בזמנו
ונוטל. עבר זמנו - אינו נשבע ונוטל. ואם יש עדים שתבעו
בתוך זמנו, אפילו לאחר שנים עשר חדש - הרי זה נשבע
ונוטל. במה דברים אמורים? בזמן שאמר לו: 'נתתי שכרך!'

והוא אומר: 'לא נתת לי! אבל אם אמר לו: 'שכרתני',
והוא אומר: 'לא!'; 'סלע אמרתי לך', והוא אומר: 'שתים
אמרתי לך' - המוציא מחברו עליו הראיה.

ב. הנחבל ביצד? היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם
ויצא חבול. אומר: 'חבלת בי', והוא אומר: 'לא
חבלתי בך' - הרי זה נשבע ונוטל. רבי יהודה היה קורא
אותו 'הנחבין'. כל זמן שהן חובבין זה את זה - הרי אלו
נשבעין ונוטלין. היה נשוד מקום שאינו יכול לשך עצמו -
נוטל שלא בשבועה. לאחר זמן, זה אומר: 'חבלת בי', והוא
אומר: 'לא חבלתי בך' - הרי הוא בשאר כל הטענות.

ג. שבנגדו חשוד על השבועה, ביצד? זה נשבע ונוטל. היו
שניהם חשודין - פטורין, שנאמר (שמות כב, י):
"שבעת ה' תהיה בין שניהם"; בזמן שאחד מהן חשוד, לא
בזמן ששניהן חשודין. 'בין שניהם' - יוצא מבין שניהם.
אם הנשבע נשבע על שקר - סוף שהשבועה חלה עליו.
ואם המשביע משביע על שקר - סוף שהשבועה חלה עליו,
שנאמר (זכריה ה, ד): "ולנה בתוך ביתו וכלתו"; בוא וראה!
דברים שאין האש אוכלתן - שבועת שקר אוכלתן.

ד. חנוני על פנקסו שלא במקף, אמר, לא שיאמר לו:
'בתבת בזו, מחק בזו', אלא אומר: 'תן לבני
סאתים חטים ולפעלי בסלע מעות', והוא אומר: 'נתת',
והן אומרין: 'לא נטלנו'; הוא נשבע ונוטל והן נשבעין

ונוטלין. רבי אומר: אומר אני, שאין הפועלין נשבעין אלא במעמד חנוני.

ה. אומר לחנוני: 'תן לי בדינר פרות'; ונתן לו. אומר לו: 'תן לי את הדינר', והוא אומר: 'נתתיו לך, ונתתו באונפלא' - 'ישבע בעל הבית או יביא ראיה שנתן לו את הדינר. נתן לו את הדינר, אומר לו: 'תן לי את הפרות! אומר לו: 'נתתים לך והולכתם לתוך ביתך' - 'ישבע חנוני או יביא ראיה שנתן. אומר רבי יהודה: במה דברים אמורים? בזמן שהיתה קפה מנחת בינתיים, אבל אם היתה יוצאה מתחת יד אחד מהן - המוציא מחברו עליו הראיה.

ו. הפוגם שטר חובו - לא יפרע אלא בשבועה, כיצד? הוציא עליו שטר של מאתים, והוא אומר: 'התקבלתי מהן מנה' - לא יפרע אלא בשבועה. ואם אומר מתחלה: 'לא היה אלא מנה' - נוטל שלא בשבועה. יורש שפגמו אביו שטר חובו - נוטל שלא בשבועה. בזה יפה ב"ח הבן מב"ח האב, שהבן גובה שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה. ובזה יפה ב"ח האב מב"ח יורש. נתתיב האב שבועה בבית דין - פטור; שאין היורשין יכולין לגבות.

ז. אומר לשומר חנם, ולשואל, ולנושא שכר: 'היכן שורי'? אומר לו: 'איני יודע' - 'משביעך אני', ואומר: 'אמן! ולאחר מב"ח הודה שאכלו - תיב. אומר לשומר חנם: 'היכן שורי'? אומר לו: 'איני יודע', 'משביעך אני', ואומר: 'אמן!'

ולאחר זמן הודה שנגנב או שאבד - פטור, מה שאין כן בשואל. אומר: נגנב או שאבד, 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! ולאחר זמן הודה שאכלו - חייב, מה שאין כן בשואל.

ה. אומר לשואל: 'היכן שורי'? אומר לו: 'איני יודע', 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! לאחר זמן הודה שנגנב או שאבד - חייב, מה שאין כן בשומר חנם. נגנב או שאבד, 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! לאחר מכן הודה שאכלו - פטור, מה שאין כן בשומר חנם. אומר לשואל 'היכן שורי'? אומר לו: 'איני יודע', 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! לאחר זמן הודה שנגנב או שאבד - חייב, מה שאין כן בנושא שָׁכר וְהַשׁוּכֵר. נגנב או שאבד, 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! לאחר מכן הודה שמת או נשבה - פטור, מה שאין כן בנושא שָׁכר וְהַשׁוּכֵר.

ט. אומר לנושא שָׁכר וְהַשׁוּכֵר: 'היכן שורי'? אומר לו: 'איני יודע', 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! ולאחר מכן הודה שמת או נשבה - פטור, מה שאין כן בשואל. 'מת' או 'נשבר' או 'נשבה', ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד - חייב, מה שאין כן בשואל. אומר לנושא שָׁכר וְהַשׁוּכֵר: 'היכן שורי'? אומר לו: 'איני יודע' - 'משביעך אני', ואמר: 'אמן'! ולאחר מכאן הודה שנגנב או שאבד - חייב, מה שאין כן בשומר חנם. נגנב או שאבד - 'משביעך אני', ואמר: 'אמן', לאחר מכאן הודה שאכל - פטור, מה שאין

בן בשומר חנם. נמצא חייב בשואל - פטור בשומר חנם.
 חייב בשומר חנם - פטור בשואל. חייב בשואל - פטור
 בנושא שכן והשוכר. פטור בשואל - חייב בנושא שכן
 והשוכר. זה הכלל: כל המושנה מפטור לפטור, מחובה
 לחובה, מפטור לחובה - פטור, ומחובה לפטור - חייב.
 ומסורתא - שנים: 'מה שאין בן בשואל'. והשואל: שנים
 'מה שאין בן בשומר חנם'. ושומר חנם: שלשה. נושאין
 ונותנין: שנים 'מה שאין בן בשואל'. אחריו נושא: שנים
 'מה שאין בן בשומר חנם'. מסורתא - 'חייב, פטור, חייב'.
 'חייב, פטור, חייב, פטור'. 'פטור, חייב, פטור'.

א. הינו מסרת שהיתה בידם, שהיו עושים סימנים כדי לזכר הלכות שונות לאומריהם. ב. לעיל
 הלכה ז', שלמדנו שם פעמים - 'מה שאין בן בשואל'. ג. לעיל בהלכה ח' למדנו בענין שואל
 פעמים - 'מה שאין בן בשואל חנם'. ד. בהלכה ז' למדנו שלש בבות אצל שומר חנם. ה. לעיל
 בראש ההלכה גבי הדין של שומרי שכן, מובא פעמים - 'מה שאין בן בשואל'. ו. תזון יחזקאל
 גורס כאן 'אחר' - הינו עוד דין אחר בנושא שכן. ז. עוד יש דין בשומר שכן שבו איתא
 פעמים 'מה שאין בן בשומר חנם'. ח. הינו מסרת שהיתה בידם, שהיו עושים סימנים כדי לזכר
 הלכות שונות לאומריהם. ט. מה שלמדנו למעלה בהלכה ז'. י. אלו הן ההלכות שנשנו למעלה
 בהלכה ח'.

יא. אלו הן ההלכות שנשנו למעלה בהלכה ט'.

מסכת עריות

פרק ראשון

א. כְּשֶׁנִּבְנְסוּ חֲכָמִים לַפָּרֶם בְּיִבְנָה, אָמְרוּ: עֲתִידָה שָׁעָה שִׁיְהֶא אָדָם מִבְּקֵשׁ דָּבָר מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְאִינוּ מוֹצֵא, מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים וְאִינוּ מוֹצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (עֲמוֹס ח, יב): "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאם ה' וְגו', יִשׁוּטְטוּ לְבָקֵשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמָּצְאוּ". דְּבַר ה' - זֶה נְבוּאָה. דְּבַר ה' - זֶה הַקֶּץ. דְּבַר ה' - שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר מִדְּבָרֵי תוֹרָה דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ. אָמְרוּ, נִתְחִיל מִהֲלָל וּמִשְׁמָאֵי, שְׁמָאֵי אוֹמְרִים: מִקֵּב חֲלָה. הֲלָל אוֹמֵר: מִקֵּבִים. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּדָבָרֵי זֶה וְלֹא כְּדָבָרֵי זֶה, אֲלֵא קֵב וּמִחֲצָה - חֵיב בַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָּר טו, כ): "רֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם" - כִּדִּי עֲסַתְכֶם. וְכִמָּה עֲסַתְכֶם? כִּדִּי עֲסַת מִדְּבָר. וְכִמָּה עֲסַת מִדְּבָר? עֹמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת טז, לו): "וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאִיפָה הוּא", שֶׁעָרוּ חֲכָמִים שִׁבְעָה רְבָעִים וְעוֹד, מִדְּבָרִית, שֶׁהֵן חֲמִשָּׁה רְבָעֵי צְפוּרִית, שֶׁהֵן קֵב וּמִחֲצָה יְרוּשְׁלָמִית.

ב. הֲלָל אוֹמֵר: מָלֵא הֵינן מַיִם שְׂאוּבִין שָׁל שְׁנַיִם עֶשֶׂר לֹוג - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוָה. שְׁמָאֵי אוֹמְרִים: מָלֵא הֵינן מַיִם שְׂאוּבִין שָׁל שְׁנַיִם וְשִׁשָּׁה לֹוג - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוָה. וְחֲכָמִים

אומרים: לא בדברי זה ולא בדברי זה, אלא שלשה לוגין
מים שאובין - פוסלין את המקוה. מעשה שבאו שני גרדיים
משער האשפות שפירושלים, והעידו בשם שמעיה ואבטליון,
ששלשת לוגין מים פוסלים המקוה, וקנימו את דבריהם.
ולמה הזכירו שם מקומם ושם אומניהן? והלא אין להן אפנות
ירודה אלא גרדי, אין להן מקום ירוד משער האשפות?!
אלא מה אבות העולם לא עמדו על דבריהן במקום שמועה,
על אחת כמה וכמה שלא יהא אדם עומד על דבריו במקום
שמועה. לעולם הלכה בדברי המרבין, לא הזכירו דברי
היחיד בין המרבין, אלא שמה הצרך להן שעה, ויסמכו
עליהן. וחכמים אומרים: לא הזכירו דברי יחיד בין המרבין,
אלא מתוך שזה אומר טהור וזה אומר טמא, בדברי רבי
אליעזר. יאמרו לו: בדברי רבי אליעזר שמעת.

ג. נשאל לחכם וטמא לו, לא ישאל לחכם אחר. היו שנים,
אחד אוסר ואחד מתיר, אחד מטמא ואחד מטהר,
אם יש חכם אחר - נשאלין לו, ואם לאו - הולכין אחר
המתמיר. רבי יהושע בן קרחה אומר: דבר מדברי תורה
- הולכין אחר המתמיר. מדברי סופרים - הולכין אחר
המקל.

ה. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ותיזה שלום
בינו לבינה, שלום בעולם. באתה ואמרה: מת
בעלי - תנשא. שלום בעולם, ואמרה: מת בעלי, בין בוכה

בין שאינה בוכה, בין בגדיה קרועים בין שאין בגדיה קרועים - נאמנת. רבי יהודה אומר: לעולם אינה נאמנת, אלא אם כן באתה בוכה ובגדיה קרועים. אמרו לו: אם כן, זו שהיתה פקחת - תנשא, שלא היתה פקחת - לא תנשא? בית הלל אומרים: לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד. אמרו להן בית שמאי: והלא כל ימות השנה קציר! יצא קציר שעורין. בא קציר חטים - יצא קציר חטים. בא קציר - יצא קציר, נמצא כל ימות השנה קציר. אמרו להן בית הלל: מצאנו שאין אחין נכנסים לנחלה על פיה. אמרו להן בית שמאי: והלא מספר בתבתה נלמד, שכתב לה לבשתנשאי לאחר - תטלי מה שכתוב ליד בכתבתיך וצאי. חזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי.

ה. ששה דברים רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין: השרץ והצפרדע ברשות הרבים, וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה. עצם מן המת ועצם מן הנבלה. גוש מארץ-טהור גוש מארץ הפרס. גוש מארץ-טהור גוש מארץ העמים. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור; רבי עקיבא מטמא, וחכמים מטהרין.

ו. השדרה והגלגלת משני מתים, רביעית דם משני מתים, רבע עצמות משני מתים, אבר מן המת משני מתים, אבר מן החי משני אנשים; רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין.

ו. שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל ולא אמר בהן אסור והתיר, ופרשן רבי יהושע בן מתתיהו: המפנים מרסא בשבת, אם לקולפה ולעשות לה פה בדרך שהרופאין עושין - חיב. אם להוציא ממנה לחה - פטור. השום והבסר והמלילות שרסקן מבעוד יום; רבי ישמעאל אומר: יגמר משתחשך, ורבי עקיבא אומר: לא יגמר, אבל כהנים נהגו כרבי ישמעאל.

ה. שלשה דברים אמרו לפני רבי עקיבא, שנים משם רבי אליעזר, ואחד משם רבי יהושע, ולא אמר בהן, לא אסור ולא התיר, ולא כשר ולא פסול, לא טמאה ולא טהרה. שנים משם רבי אליעזר: אשה, מה היא לצאת בעיר של זהב? ולא אמר בה לא אסור ולא התיר; רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין. מפריחי יונים, מה הן לעדות? לא אמר בהן, לא כשר ולא פסול, ורבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין. אחד משם רבי יהושע: השרץ בפי החלדה, והחלדה מהלכת על גבי כפרות של תרומה, ספק נגע ספק לא נגע, רבי אליעזר מטהר ורבי יהושע מטמא, וחכמים אומרים: ודאי טמא וספק טהור.

ט. תנור שתחלתו ארבעה ושניו ארבעה, שבראשונה היו אומרים שלשה, הרי לי סנדל של עץ ושל סדין שטמא מדרם, על שני תנור. רבי עקיבא מטמא ואשה חולצת בו, ויוצאין בו בשבת ולא הודו לו.

י. חמשה דברים היה רבי עקיבא דורש במין אנדה, בחמשה דברים אדם זוכה לבן, וחכמים אומרים: עד הפרק זכה לו, מכן ואילך הוא זוכה לעצמו. אמר רבי עקיבא: היכן מצינו שהיו חגרין עד הפרק, וכשהגיע הפרק נתפשטו. ושהיו חרשין עד הפרק, וכשהגיע הפרק נתפקחו. ושהיו סומין עד הפרק, כשהגיע הפרק נתפתחו. והיאך זוכה לו עד אותה השעה? אמרו לו: כי מצינו שהיו פשוטים עד הפרק וכשהגיע הפרק נתחגרו, ושהיו פקחין עד הפרק וכשהגיע הפרק נתחרשו, ושהיו פתוחים עד הפרק, וכשהגיע הפרק נסתמו, הא אין זוכה לו אלא עד אותה השעה בלבד.

יא. מספר הדורות לפניו הקץ, אף על פי שהימים והשעות כחוט השערה לפני המקום, אינו מונה אלא דורות, שנאמר (ישעיה מא, ד): "קרא הדורות מראש". ואף על פי שנאמר (בראשית טו, יג): 'ועבדום וענו אתם', ונאמר (שם טו, טז): "ודור רביעי ישובו הנה" וגו'. הרי הוא אומר (שמות כג, י): "את מספר ימיה" - אלו שני דורות. ושאר כל אדם: זכה - משלימים שנותיו. לא זכה - פוחדתין לו משנותיו; דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים: זכה - מוסיפין לו על שנותיו. לא זכה - פוחדתין מהן. אמרו לו לרבי עקיבא: הרי הוא אומר (מלכים ב, ו, י): "והספתי על ימיה חמש עשרה שנה"! אמר להן: משלו הוסיפו לו. אמר להן רבי עקיבא: הרי הוא אומר (שם יג, ב): "הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו",

ועדין לא הָיָה מְנַשֶּׁה בְּעוֹלָם! אָמְרוּ לוֹ: וְכִי נֶאֱמַר: "הִנֵּה בֶן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד בֶּן חִזְקִיָּה"? וְהֵלֵא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "הִנֵּה נוֹלָד בֶּן לְבֵית דָּוִד"; בֵּין מַחֲזִיקָה בֶּן מִיכַל בֵּית דָּוִד.

יב. חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת מִנָּה מִנָּה וּפָרֶס, שֶׁהֵן שְׁבָעִים וְחָמֵשׁ סָלָעִים - חֲתִיבוֹת בְּרֹאשִׁית הַגֶּזֶז; דְּבָרֵי רַבִּי הוֹסָא. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת כָּל שָׁהֵן. רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר, רַבִּי הוֹסָא אוֹמֵר: כְּפִיצָה אוֹכְלִין, כְּמוֹתָּ וּבִקְלָפְתָּהּ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: חוּץ מִקְלָפְתָּהּ. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'נִשְׁבַּתִּי, וְטְהוֹרָה אֲנִי' - אוֹכֶלֶת בְּתַרוּמָה. וְאִם יֵשׁ עֲדִים שְׁנֵשְׁבִית, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'טְהוֹרָה אֲנִי' - אֵינָה אוֹכֶלֶת.

יג. אַרְבָּעָה סָפְקוֹת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא וְחֲכָמִים מְטַהְרִין: הַטְּהוֹר עוֹמֵד וְהַטָּמֵא עוֹבֵר, טְמֵאָה בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְטְהוֹרָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים - טְהוֹרָה, טְמֵאָה בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְטְמֵאָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע, סָפֵק הָאֵהִיל סָפֵק לֹא הָאֵהִיל, סָפֵק הִסִּיט סָפֵק לֹא הִסִּיט; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא וְחֲכָמִים מְטַהְרִין.

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר וְחֲכָמִים מְטַמְּאִין: מִסֶּרֶק שֶׁל צֶרֶצוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מְטַמֵּא בְּאוֹר, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְטַמֵּא בְּאוֹר. דָּף שֶׁל

נחתום שקבעו במסמר, או שחברו במריש, או בקורה. רבי אליעזר מטהר וחקמים מטמאין. מנעל שעל האימים, רבי אליעזר מטמא וחקמים מטהרין. חתכו חליות, ונתן חול בין חוליא לחוליא. רבי אליעזר מטהר וחקמים מטמאין, והיה נקרא תנורו של עכנאי, שעליו רבו מחלקת בישראל.

ב. עשרים וארבעה דברים מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל. בית שמאי אומרים: אין אדם מדיר את אשתו. בית הלל אומרים: אין אדם מדיר את בנו בנזיר. ביצה שנולדה ביום טוב, אחרים אומרים משום רבי אליעזר: תאכל היא ואמה. הסף שמן טהור ונטמא, ירד וטבל, בית שמאי אומרים: אף על פי ששוחה ויורד - טהור. בית הלל אומרים: כדי סיכת אבר קטן - טמא. פחות מכן - טהור. אמר רבי אליעזר ברבי צדוק: בשהייתי אצל רבי יוחנן בן החירוני, ראיתיו שאוכל פתו חרבה, שהיו שני בצרת, באתי ואמרתי לאבא, אמר לי: הולך לו זיתים, הולכתי לו זיתים, נטלן והסתפל בהן, וראה שהן לחים. אמר לי: איני אוכל זיתים. באתי ואמרתי לאבא, אמר לי: לך אמור לו, מנקבת היתה חבית, בדברי בית הלל, אלא שסתמוה שמרים, להודיעך שהוא אוכל בטהרה, שאף על פי שמתלמידי בית שמאי היה - לא היה נוהג אלא בדברי בית הלל.

ג. לעולם הלכה בדברי בית הלל, והרוצה לעשות להחמיר על עצמו, ולנהוג בחומרי בית הלל ובחומרי בית

שמאי, על זה נאמר (קהלת ב, יד): "והבסיל בחשך הולך".
התופס קולי בית שמאי וקולי בית הלל - הרי זה רשע!
אלא או בדברי בית הלל, בקוליהן ובחומריהן, או בדברי
בית שמאי בקוליהן ובחומריהן. בית הלל אומרים: אין
אדם פוטר את אשתו בגט ישן, שלא יהא גט גדול מבנה.
כתב לשם הפרכין, לשם ארכיות, או שהיו שני מלכים
עומדין, וכתב על שם אחד מהן - פשר. כתב לשם אבי
אביו - פשר. לשם משפחה - פסול. ואם היה נקרא על
שמו - פשר.

ה. אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית הלל ובית
שמאי על המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקו,
שאינה צריכה מפנו גט שני, על מה נחלקו? על המדיר
את אשתו מתשמיש המטה. בית שמאי אומרים: שתי
שבתות בלידת נקבה. ובית הלל אומרים: שבת אחת
בלידת זכר, או בימי נדתה. יתר על כן - יוציא ויתן
כתובה. בלבלה, בית שמאי פוטרין ובית הלל מחיבין. רבי
יהודה אומר: הלל עצמו היה אוסר. הלוקח בלבלה לשלח
לחברו - לא יאכל עד שיעשר. רבי יהודה אומר: הלל
עצמו היה אוסר.

ה. אמר רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה: לא נחלקו
בית שמאי ובית הלל, על שהיו שתי בתי עדים
מעידות אותו - שיהא נזיר בטהרה שבהן. על מה נחלקו?
על שהיו שני עדים מעידין אותו. שביבית שמאי אומרים:

נחלקו על שהיו כאן נזירות. בית הלל אומרים: יש בכלל חמש שנים - שיהא נזיר שנים.

ו. רבי יהודה אומר: חמשה דברים מקוללי בית שמאי ומחומרי בית הלל. דם הנבלות - בית שמאי מטהרין ובית הלל מטמאין. אמר רבי יוסי ברבי יהודה: אף בשטמא בית הלל, לא טמאו אלא בדם שיש בו רביעית, שאם יקרש ויהא בו כזית. ומודים בביצת טרפה שהיא אסורה, מפני שגדוליה אסור. על מה נחלקו? על ביצת נבלה, שבית שמאי אומרים: אם שפיוצא בה נמכרת בשוק - מתרת. ואם לאו - אסורה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: דבר אחר מקוללי בית שמאי ומחומרי בית הלל. בית שמאי אומרים: מתנות מכשירות ומפגלות בחטאת, ומתנה אחת בכל הזבחים. בית הלל אומרים: אחד חטאת ואחד כל הזבחים, מתנה אחת מכשירת ומפגלת.

ז. רבי שמעון אומר: שלשה דברים מקוללי בית שמאי ומחומרי בית הלל. קהלת אינה מטמאה את הידים; דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: מטמאה את הידים. מי חטאת שעשו מצותן, בית שמאי מטהרין, בית הלל מטמאין. המקשה, כמה תשפה ותהא זבה. רבי אליעזר אומר: מעת לעת, והלכה בדבריו. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, בית שמאי אומרים: עד שלשה ימים. בית הלל אומרים: מעת לעת.

ה. רבי אליעזר אומר: שני דברים מקוּלֵי בית שמאי ומחומרי בית הלל. דם הולדת שלא טבְּלָה, מטמא לח ואינו מטמא יבֶשׁ; דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: מטמא לח ויבֶשׁ. ארבעה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואין את האחיות - הרי אלו חולצין ולא מיבְּמין. ואם קדמו וכןסו - יוציאו. רבי אליעזר אומר משום בית שמאי: יקימו. ובית הלל אומרים: יוציאו. אבא שאול אומר: קל הִיה לָהֶם לְבֵית הֵלֵל בְּדָבָר הַזֶּה.

ט. התולש מבכור תם, והניחו בחלון, אף על פי שנוֹלַד בו מום לאחר מכאן, ושחטו - הרי זה יקבר. בכור בעל מום שתלש ממנו ואחר כך מת, עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין. אומר רבי יהודה: מודה עקביא בזה שאסור, על מה נחלקו? על שנטמא ותלש ממנו, ואחר כך שחטו, שעקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים. אומר רבי יוסי: מודה רבי חלפתא בזה שמתר, אבל ביחוד אמרו חכמים: יניחה בחלון שפא יש תקנה, שאם מת - יהא אסור, ואם שחטו - יהא מתר, על מה נחלקו? על שנטמא ותלש ממנו, ואחר כך מת, שעקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

י. בזית בשר הפורש מאבר מן החי. רבי אליעזר מטמא. השיבו את רבי אליעזר שלש תשובות: לא! אם אמרת בבית שיש בזה רבע רקב, תאמר באבר מן החי,

שֶׁאֵין בּוֹ רֵבַע רֶקֶב? דָּבָר אַחֵר: מִי תִלּוּי בְּמִי? אֲבָר תִּלּוּי
בְּבֶשֶׂר, אוֹ בֶשֶׂר תִּלּוּי בְּאֲבָר? הַבֶּשֶׂר תִּלּוּי בְּאֲבָר! אֲפֹשֶׁר
שֶׁהַבֶּשֶׂר מְטַמֵּא בְּמַנְעַ וּבְמִשְׁא וּבְאֵהֶל, וְאֲבָר יֵהָא טְהוֹר?
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: תִּמְהָ אֲנִי, אִם טַמֵּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא
טַמֵּא אֶלָּא בְּזִמְנָן שְׂיֵישׁ בְּאֲבָר בֶּשֶׂר כְּרָאוּי, כְּדִי שְׂיֵהָא זֶה
וְזֶה מְטַמְּאִין בְּמַנְעַ וּבְמִשְׁא וּבְאֵהֶל, עֵצִים הַפּוֹרֵשׁ בְּשַׁעוֹרָה
רַבִּי נְחוֹנְיָא מְטַמֵּא? וְהַשִּׁיבּוּ רַבִּי נְחוֹנְיָא שְׁלֹשׁ תְּשׁוּבוֹת:
לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּמַת שְׂיֵישׁ בּוֹ רֵבַע רֶקֶב, תֹּאמַר בְּאֲבָר
מִן הַחֵי שֶׁאֵין בּוֹ רֵבַע רֶקֶב? דָּבָר אַחֵר: מִי תִלּוּי בְּמִי?
אֲבָר תִּלּוּי בְּעֵצִים אוֹ עֵצִים תִּלּוּי בְּאֲבָר? הֵנוּ אוֹמְרִים עֵצִים
תִּלּוּי בְּאֲבָר. אֲפֹשֶׁר שֶׁהָעֵצִים מְטַמֵּא בְּמַנְעַ וּבְמִשְׁא וְאֲבָר
יֵהָא טְהוֹר? אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: תִּמְהָ אֲנִי, אִם טַמֵּא רַבִּי
נְחוֹנְיָא, לֹא טַמֵּא אֶלָּא בְּזִמְנָן שְׂיֵישׁ בְּאֲבָר עֵצִים בְּשַׁעוֹרָה,
כְּדִי שְׂיֵהָא זֶה וְזֶה מְטַמְּאִין בְּמַנְעַ וּבְמִשְׁא. הַשִּׁיבּ רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ עַל דְּבָרֵי שְׁנִיָּהּ: וּמָה אִם הַחֵי שְׂיֵישׁ בּוֹ רַמ"ח, עֵצִים
וּבֶשֶׂר הַפּוֹרֵשִׁים מִמֶּנּוּ טְהוֹרִים, אֲבָר מִן הַחֵי, שֶׁאֵין בּוֹ,
אֵינוֹ דִּין שְׂיֵהָא עֵצִים וּבֶשֶׂר הַפּוֹרֵשִׁין מִמֶּנּוּ טְהוֹר?! הַשִּׁיבּ
רַבִּי עַל דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי,
שָׁכַן פּוֹרֵשׁ מִדְּבַר טְהוֹר, תֹּאמַר בְּאֲבָר מִן הַחֵי שָׁכַן פּוֹרֵשׁ
מִדְּבַר טַמֵּא?

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַעִיד רַבִּי צְדוֹק עַל צִיר חֲגִבִּין טָמְאִין שֶׁהוּא טָהוֹר, וּמִתָּר
 לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה. הַעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי פִּפְּיָם עַל
 דָּף שֶׁל נְחֹתוּמִים, שֶׁחֲבָרוּ בְּמִרְיָשׁ אוֹ בְּקוֹרָה, וְשִׁקְבַּע בְּמִסְמֵר
 - שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וְאִם לֹא קָבְעוּ כָּל צָרְפוֹ
 - הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא טָמֵא. הֵן הַעִידוּ, שֶׁמַּעֲבָרִין אֶת הַשְּׁנָה
 כָּל אֶדְרָ. שֶׁבְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים עַד הַפּוֹרִים, עַד שֶׁבָּא רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי פִּפְּיָם וְהַעִידוּ, שֶׁכָּל אֶדְרָ כָּשֵׁר לְעִבּוֹר. הַעִיד מִנְחֵם
 בֶּן פּוּבְּבִי שֶׁהוּא צָבַע. עַל מוֹסַף יוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זִיתִים שֶׁהוּא
 טָמֵא, וְעַל שְׁצוּבָעִים שֶׁהָיָה טָהוֹר, שֶׁבְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים
 חֲלוּף הָיוּ הַדְּבָרִים. וּכְשֶׁהוֹשִׁיבוּ בִּישִׁיבָה הָיוּ הַכֹּל תִּמְחִין עֲלָיו,
 אָמַר לָהֶם: כֶּךָ וְכֶךָ, אֲנִי רֹאשׁ אֲכָל הַבָּאִים אַחֲרָיִי.

ב. הַעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתִירָה, עַל דָּם הַנִּבְלֹת שֶׁהוּא
 טָהוֹר. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן בְּתִירָה נוֹחֲרִין הָיוּ
 עֲרוּדֵיזוֹת^א לְאֲרִיזוֹת בְּסִתְרִטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיוּ עוֹלֵי רִגְלִים
 מְשַׁקְעִין אֶת אֲרֻבּוֹתֵיהֶן, וְלֹא חָשׂוּ לָהֶם מִשּׁוֹם טָמְאָה.

ג. הַעִיד רַבִּי יְהוּדָה הַכֹּהֵן עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאֵאת לַכֹּהֵן,
 בֵּינָן שֶׁנִּשְׁאֵאת לַחֶפֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעַלָה, שֶׁרַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תִּבְעַל. וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תִּבְעַל.
 לֹא יֵשֵׁא בֵּהֶן אִשָּׁה עַד שֶׁתִּגְדִּיל. בֵּית דִּין שֶׁאַחֲרֵיהֶם אוֹמְרִים:

א. פְּרוּשׁ: כְּשֶׁהוֹשִׁיבוּ בִּישִׁיבָה לְקַבֵּל עֲדוּתוֹ, הָיוּ הַכֹּל תִּמְחִים עֲלָיו שֶׁאָמַר דָּבָר חֲדָשׁ, שֶׁעַד עַתָּה
 הָיוּ שׁוֹנִים בְּהַפֵּךְ. אָמַר לָהֶם: כֶּךָ וְכֶךָ! כְּלוּמַר, זֶה טָמֵא וְזֶה טָהוֹר, כִּי אֲנִי רֹאשׁ לְכָל הַצָּבָעִים
 הַבָּאִים אַחֲרָיִי, בְּאִפְסָן שֶׁאֲנִי בְּקִי הֵיטֵב בְּעִנְיָן זֶה (עַל פִּי פְּרוּשׁ 'מִנְחַת יִצְחָק'). ב. עֲרוּד בְּלִשׁוֹן רַבִּים.

נאמנת עסה לטמא ולטהר, לאסור ולתתיר, לרחק ולקרב, אבל באלמנת עסה לא נגעו. אמר רבי שמעון בן עזאי: אמר להן רבי, מעשה שנמצאו עצמות בירושלים בדירת עצים, ובקשו חכמים לטמא את ירושלים בלילה. אמר להם רבי יהושע: בוששה וכלמה הוא לנו, שנטמא את בתינו. איה מתי מבול? איה הרוגי נבוכדנצר? איה ההרוגים שנהרגו מן המלחמה ועד עכשו? אלא אמרו ודאי - טמא, ספק - טהור. אמר רבי יהושע: שמעתי ששוחטין אף על פי שאין נסכין, ואוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעין, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה, שנקדשה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

ה. משפחת בית צריפה היתה בעבר תורדן ורחקה בן ציון בזרוע. ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע, ולא רצו חכמים לגלותם, אבל מוסרין אותן לבניהן ולתלמידיהן, פעם אחת בשבוע. בגון אלו, אליהו בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב. רבי אומר: לקרב אבל לא לרחק. רבי יהודה אומר: חלוף הדברים. רבי חנניה בן עדי אומר: הרי הוא אומר (ויקרא כד, ט): "ויצא בן אשה ישראלית וגו'". והלא דברים קל וחמר, מה משה רבנו לא רצה לגלות את הממזרין עד שנתגלו מעצמן. אליהו תלמידו של משה על אחת כמה וכמה שלא יגלה, עד שיתגלו מעצמן! מי שיש לו תלמידים קורין אותו 'רבי', נשתבחו תלמידיו, קורין אותו 'רבן', נשתבחו אלו ואלו, קורין אותו בשמו.

מסכת עבודה זרה

פרק ראשון

א. נחום המדי אומר: יום אחד בגליות לפני אידיהן אסור. במה דברים אמורים? באידיהן הקבועים, אבל באידיהן שאינן קבועין - אינו אסור אלא אותו היום בלבד. אף על פי שאמרו שלשה ימים, אסור לשאת ולתת עמהם. במה דברים אמורים? בדבר המתקנים, אבל דבר שאינו מתקנים - מותר. אף דבר המתקנים, לקח או שמכר - הרי זה מותר. רבי יהושע בן קרחה אומר: כל מלוה בשטר - אין נפרעין ממנו, ושאין בשטר - נפרעין ממנו, מפני שהוא במציל מידם.

ב. לא ישא אדם ויתן עם העובד פוכבים ביום אידו, ולא יקל עמו את ראשו, ולא ישאל בשלומו במקום שמתחשב. מצאו לפי דרכו - שואל בשלומו בכבוד ראש. שואלין בשלום העובדי פוכבים באידיהן, מפני דרכי שלום. אמרין ישראל שהיו עושין אצל העובד פוכבים בביתו של ישראל - מותר. בביתו של עובד פוכבים - אסור. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם היה שכיר היום, בין בביתו

שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין בֵּיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים - אָסוּר. אִם הָיָה שְׂכִיר קְבוּלָּת, בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מִתֵּר. בֵּיתוֹ שֶׁל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים - אָסוּר. בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - אָסוּר. בָּעִיר אַחֲרָת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - מִתֵּר. וְאִם עַל פִּי שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּלִי לִפְנֵי אִידוֹ, לֹא יוֹלִיכֵנוּ לוֹ בְּיוֹם אִידוֹ, מִפְּנֵי שְׁשֻׁמְח בֵּיתוֹ. עִיר אַחַת עוֹשָׂה וְעִיר אַחַת אֵינָה עוֹשָׂה, אָמָּה אַחַת עוֹשָׂה וְאָמָּה אַחַת אֵינָה עוֹשָׂה, מְשַׁפְּחָה אַחַת עוֹשָׂה וּמְשַׁפְּחָה אַחַת אֵינָה עוֹשָׂה. הָעוֹשִׁין - אָסוּרִין. וְשֹׂאִין עוֹשִׁין - מִתֵּרִין. קִלְגָּדָא, אִם עַל פִּי שְׁהַבֵּל עוֹשִׁין - אֵין אָסוּר אֶלָּא לְפוֹלְחִין בְּלִבֵּר. סְטְרוֹנְיָא - יוֹם שֶׁאֲחָזוּ בּוֹ אֶת הַמַּלְכוּת. קְרָאטוּסִים - יוֹם גְּנוּסְיָא שֶׁל מַלְכֵי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים. יוֹם שֶׁל כָּל מֶלֶךְ וּמֶלֶךְ - הָרִי הוּא בְּרָבִים. יָחִיד, אֶפְלֹו יוֹם הַמִּשְׁתָּה שֶׁלּוֹ, וְיוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ שְׁלֵטוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם יוֹם שֶׁעָמַד בּוֹ מַחְלִיו אָסוּר.

ג. יָרִיד שֶׁבִּתּוֹךְ הַכֶּרֶךְ, אֵין הוֹלְכִין, לֹא לְאוֹתוֹ הַכֶּרֶךְ וְלֹא לַעֲזֵרוֹת הַסְּמוּכוֹת לוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנֶרְאָה הוֹלֵךְ לוֹ לִירִיד; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אֵין אָסוּר אֶלָּא הַכֶּרֶךְ בְּלִבֵּר. יָרִיד שֶׁבִּתּוֹךְ הַכֶּרֶךְ - אָסוּר. חוּץ לַכֶּרֶךְ - מִתֵּר. וְשֶׁחוּץ לַכֶּרֶךְ, חוּץ לַכֶּרֶךְ - אָסוּר. תּוֹךְ הַכֶּרֶךְ - מִתֵּר. וְחֲנִיּוֹת הַמּוֹכְלָלוֹת לוֹ, מִכָּל מְקוֹם - הָרִי אֵלּוֹ אָסוּרוֹת. עוֹבֵר אָדָם בַּשִּׁירָה מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְנִכְנֵם לַכֶּרֶךְ, שֶׁהִירִיד בְּתוֹכוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶרְאָה כְּהוֹלֵךְ לִירִיד. יָרִיד שֶׁנִּתְּנָה מַלְכוּת, וְשֶׁנִּתְּנָה מְדִינָה, וְשֶׁנִּתְּנָה גְּדוּלֵי מְדִינָה - מִתֵּר. אֵין

אסור, אָפּא יָרִיד שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים בְּלִבָּד. הוֹלְכִין לִירִיד
שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים, וּמִתְרַפְּאִין בָּהֶן רַפּוּי מָמוֹן, אָבֵל לֹא
רַפּוּי גִּפְשׁוֹת. וְאֵין לֹקְחִין מֵהֶן בָּתִּים שְׂדוֹת וּכְרָמִים, בְּהֶמָּה
עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם. וְכוֹתֵב וּמַעֲלָה
בַּעֲרָכִים. בָּהֶן מְטַמֵּא לְהַעֲדִי עֲלֵיהֶן בַּחוּצָה לָאָרֶץ. כִּשֵּׁם
שֶׁמְטַמֵּא בַּחוּצָה לָאָרֶץ, כִּךְ מְטַמֵּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, מְטַמֵּא
לְתַלְמוּד תּוֹרָה, מְטַמֵּא לְשֵׂא אִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם
יֵשׁ לוֹ מִמֵּי שִׁילְמָד - הֲרִי זֶה לֹא יִטְמָא. וְאִם לֹא - הֲרִי
זֶה יִטְמָא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לוֹ מִמֵּי יִלְמָד
- יִטְמָא, שְׂדֵא מִכָּל אָדָם זוֹכֶה אָדָם לְלָמַד, אָפּא מִמֵּי שְׁזָכָה
לוֹ. אָמְרוּ עַל יוֹסֵף הַבְּהֵן, שֶׁהָיָה מְטַמֵּא וְיוֹצֵא אֶצֶל רַבִּי
יוֹסִי לְצִיָּדָן. לֹא יֵצֵא בָּהֶן לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְאֶפִּילוֹ לְשֵׂא אִשָּׁה,
אָפּא אִם בֶּן הַבְּטִיחוּהוּ. תַּגְרִין שֶׁהַקְּדִימוֹ זְמַנּוֹ שֶׁל יָרִיד, אוֹ
שְׂאֵחְרוֹ זְמַנּוֹ שֶׁל יָרִיד - מֵתָר. אֵין אִסּוּר אָפּא זְמַנּוֹ שֶׁל
יָרִיד בְּלִבָּד. אַרְבַּע אֲבָקוֹת הֵן: אֲבָק רַבִּית, אֲבָק שְׁבִיעִית,
אֲבָק עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, אֲבָק לְשׁוֹן הָרַע. אֲבָק שֶׁל רַבִּית -
לֹא יִשָּׂא אָדָם וַיִּתֵּן בְּהַלּוֹאֲתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מִפְּנֵי אֲבָק רַבִּית.
אֲבָק שְׁבִיעִית - לֹא יִשָּׂא אָדָם וַיִּתֵּן עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
בְּפָרוֹת מִפְּנֵי אֲבָק שְׁבִיעִית. אֲבָק עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים - לֹא
יִשָּׂא אָדָם וַיִּתֵּן עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּיוֹם אִידוֹ, מִפְּנֵי אֲבָק
עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים. אֲבָק לְשׁוֹן הָרַע - לֹא יִשָּׂא אָדָם וַיִּתֵּן
בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מִפְּנֵי אֲבָק לְשׁוֹן הָרַע. יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִין
לִירִיד - מֵתָר לְשֵׂאת וּלְתֵת עִמָּהֶן. וּבַחֲזִירָה - אִסּוּר, מִפְּנֵי

שְׁנֵהֲגוּ בַעֲבוּדַת בּוֹכְבִּים. וְהַעֲוֹבֵד בּוֹכְבִּים, בֵּין בְּהִלִּיכָה בֵּין
בַּחֲזָרָה - מִתֵּר. עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים הֵחֹלְכִין לַתַּרְפוֹת - אָסוּר
לְתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶן. וּבַחֲזָרָה - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַעֲבוּדַת
בּוֹכְבִּים שֶׁהִנִּיחוּ עוֹבְדֶיהָ. וְיִשְׂרָאֵל, בֵּין בְּהִלִּיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה
- אָסוּר. לֹא יִטִּיל יִשְׂרָאֵל עִם שִׁירָה בַּתַּרְפוֹת, אֶפְלֹו לְצֵאתָ,
אֶפְלֹו מִקְדָּשִׁים, אֶפְלֹו מִחֻשִּׁיךְ, אֶפְלֹו מִתִּירָא מִפְּנֵי עוֹבְדֵי
בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי לִסְטִים, מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ו', יד):
"לֹא תִלְכּוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי
יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: אִם רָאִיתָ צָדִיק שֶׁיֵּצֵא לַדֶּרֶךְ וְאַתָּה מִבְּקֵשׁ
לְצֵאתָ לְאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ - הַקָּדִים עַל יָדָךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ אַחֵר
עַל יָדָךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, בְּדִי שֶׁתֵּצֵא עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּלֵּאכִי הַשָּׂרֵת
מְלוֹיִן אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים צ"א, י"א): "כִּי מִלֵּאכִיו יֵצֵא לָךְ" וְגו'.
וְאִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁיֵּצֵא לַדֶּרֶךְ, וְאַתָּה מִבְּקֵשׁ לְצֵאתָ לְאוֹתוֹ
הַדֶּרֶךְ - הַקָּדִים עַל יָדָךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ אַחֵר עַל יָדָךְ
שְׁלֹשָׁה יָמִים, בְּדִי שֶׁלֹּא תֵצֵא עִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמִּלֵּאכִי
שָׁטָן מְלוֹיִן אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קמ"ו, ו'): "הַפֶּקֶד עָלָיו רָשָׁע וְשָׁטָן
יַעֲמִד עַל יָמִינוֹ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם יֹאמְרוּ
לָךְ יְלָדִים - בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַל תִּשְׁמַע לָהֶן! וְאִם יֹאמְרוּ
לָךְ זִקְנִים - סְתוּר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שִׁמְעָה לָהֶן! מִפְּנֵי שֶׁבָנִין
יְלָדִים סְתִירָה וְסְתִירַת זִקְנִים בָּנִין. וְרֹאִיָּה לְדַבֵּר - רַחֲבָעִם
בֶּן שְׁלֹמֹה. שָׂאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מָהוּ שֶׁיִּלְמַד אָדָם אֶת
בְּנוֹ סֵפֶר יוֹנִי? אָמַר לָהֶן: יִלְמַד בְּשָׁעָה שֶׁאֵינָהּ לֹא יוֹם וְלֹא
לַיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ח): "וְהָיִיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה".

ה. מבפנים היה מוכר להם חבילה, וכמה היא חבילה? רבי יהודה בן בתירה אומר: בלבונה, אין פחות משלשה מנין. מוכר לתגר או מוכר לבעל הבית, אם היה תגר חשוד - אסור למכור לו. מוכר לו חזירין, ואינו חושש שמה מוכר לעבודת פוכבים. מוכר לו יין ואינו חושש שמה מנסכו לעבודת פוכבים. ואם פרש לו אפילו מים ומלח - אסור למכור לו. מוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולין. אומר רבי יהודה: כמה דברים אמורים? בזמן שאמר לו: 'מכר לי תרנגול סתם', אבל אם פרש לו 'מפני שהוא חולה', או למשתה בנו - הרי זה מתר.

פרק שני

א. לוקחין מהן בהמה לנפיון, ומחזירין להן כל אותו היום. וכשם ששוקחים מהן בהמה לנפיון, ומחזירין להן כל אותו היום - כך לוקחין מהן עבדים ושפחות לנפיון, ומחזירין להן כל אותו היום. כל זמן שאמה רשאי להתחזיר לישראל - אמה רשאי להתחזיר לעובדי פוכבים. אי אמה רשאי להתחזיר לישראל - אי אמה רשאי להתחזיר לעובדי פוכבים. מוכר ישראל בהמתו לעובד פוכבים על מנת לשחוט. ישראל עומד על גביו והעובד פוכבים שוחט. לוקחין מהן בהמה לקרבן, ואינו חושש משום רובע, משום גרבע,

משום מקצה, משום נעבד, וכשם שאין מוכרין להן בהמה גסה - כך אין מוכרין להן תיה גסה. ואף במקום שמוכרים להן בהמה דקה - אין מוכרין להן תיה דקה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: מוכרין להן בלבים, שגורים, חלדות, סנאים, חתולות וקפות. דברים המנקין את הבית. וכשם שאין מוכרין להם - כך אין מחליפין להם, לא רעים ביפין ולא יפין ברעים. לא שבורין בשלמים ולא שלמים בשבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה, מפני שאינה יכולה להתרפאות. אמרו לו: והרי הוא מרביעה והיא יולדת. רבי יוסי בן בתירה מתיר בפסוס, שאינו עושה מלאכה בשבת, שחייבין עליה חטאת; וחכמים אוסרין, משום שני דברים משם בלי זין ומשם בהמה גסה. אין מוכרין להם לא בלי זין, ולא זין, ואין משחזין להם את הזין, ואין מוכרין להם, לא סדין, ולא בבלין, ולא קולרין, ולא שלשלאות של ברזל.

ג. אחד העובד פוכבים ואחד הפותי - מוסרין להם שדות גזוזות, תבואה קצורה ואילנות קצוצין. רבי יהודה אומר: שחת, לגז על מנת שתגזו. תבואה לקצר - על מנת שתקצר. אילנות לקוץ - על מנת לקצצם. העולה לסרטיאות של עובדי פוכבים - אסור משום עבודת פוכבים; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בזמן שמזבלין - אסור משום עבודת פוכבים. ואם אינם מזבלין - אסור משום מושב לצים. תהולך לצטריונין*, ורואה את הנחשים ואת החברים,

א. איצטדיון שבו היו נלחמים שורים זה בזה.

מוליון, סגילאדין, סגילאדה" - אסור משום מושב לצים, שנאמר (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב" - אלה מדות שמביאין את האדם לידי בטול תלמוד תורה. העולה לתרטיאות של עובדי פוכבים, אם צווח מפני צרך - מותר. ואם מתחשב - הרי זה אסור. היושב באסטריץ - הרי זה שופך דמים. רבי נתן מתיר משום שני דברים, מפני שצווח ומציל את הנפשות, ומעיד על האשה שתנשא. הולכין לצטריונין - מפני שצווח ומציל את הנפשות. ולכרקמים - מפני ישוב מדינה. ואם מתחשב - הרי זה אסור.

ג. אין משפירין להם בתים שדות וכרמים, ואין נוטנין להן אריסות וקבולת בהמה. [אחד העובד פוכבים ואחד הפותי]. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, ובסוריא משפירין בתים אבל לא שדות, כאן וכאן, לא ישפיר אדם שדהו לעובד פוכבים; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: אף בארץ ישראל משפירין בתים. ובסוריא מוכרין בתים ומשפירין שדות. ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו. כאן וכאן לא ישפיר ישראל את ביתו לעובד פוכבים, שבדוע שמכנים לתוכו עבודת פוכבים, אבל משפירין להם אוריות^ה, אוצרות ופונדקיות, אף על פי שבדוע שמכנים לתוכו עבודת פוכבים. משפיר ישראל ביתו לכותי ואינו חושש שמכנים בתוכו עבודת פוכבים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בכל מקום,

ב. כל אלו מיני לצנים. ג. מקום שדנים שם דיני נפשות. ד. מצורים סביב חומת העיר ועושים שם כל מיני צחוק. ה. רפת של סוסים.

לא ישכיר ישראל מרחץ לעובד בוכבים מפני שנקראת על שם ישראל, ורוחצין בו בשבת. רבי שמעון בן אלעזר אומר: בכל מקום, לא ישכיר ישראל עדהו לעובד בוכבים, מפני שנקראת על שם ישראל, ועושין בה ביום טוב.

פרק שלישי

א. מעמידין בהמה בפונדקיות של בותים, אפילו זכרים אצל נקבות, ונקבות אצל זכרים. ואין צריך לומר: זכרים אצל זכרים, ונקבות אצל נקבות. ומוסרים בהמה לרועה שעה, ומוסרין לו תינוק ללמדו ספר וללמדו אמנות, ולהתיחד עמו. בת ישראל מיצדת ומניקה בנה של בותית. ובותית מיצדת ומניקה בנה של בת ישראל. אין מעמידין בהמה בפונדקאות עובדי בוכבים, אפילו זכרים אצל זכרים, ונקבות אצל נקבות, שתזכר מביא זכר, והנקבה מביאה נקבה. ואין צריך לומר: זכרים אצל נקבות, ונקבות אצל זכרים. ואין מוסרין בהמה לרועה שעה, ולא תינוק ללמדו ספר, וללמדו אמנות, ולהתיחד עמו. בת ישראל לא תניק בנה של עובדת בוכבים, מפני שמגדלתו לעבודת בוכבים. אבל עובדת בוכבים מניקה את בנה של ישראל ברשותה. בת ישראל לא תיצד את העובדת בוכבים, מפני שמיצדת לעבודת בוכבים. ועובדת בוכבים לא תיצד את

בת ישראל מפני שחשודין על הנפשות; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עובדת פוכבים מילדת את בת ישראל, בזמן שאחרים עומדים על גבה, בינה לבינה - אסור, מפני שחשודין על הנפשות. מתרפאין מהן רפוי ממון, אבל לא רפוי נפשות. לא תחתך עובדת פוכבים את העפר במעיה של אשה בת ישראל. ולא תשקנה בוס עקרין - שחשודין על הנפשות. לא יתחדד ישראל עם העובד פוכבים, לא במרחץ ולא בבית המים. גרדק ישראל עם העובד פוכבים בדרך - נותנו לימין ואין נותנו לשמאלו. רבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה אומר: בסיף מימינו, ובמקל משמאלו. שניהן עולין למעלה ויורדין בירידה. ישראל עולה למעלה ועובד פוכבים למטה. לא ישת, שמא ירוץ את גלגלתו וירחיב לו דרך. שאלו: 'להיכן אתה הולך?' מפליגו, בדרך. שאמר יעקב לעשו (בראשית לג, יד): "עד אשר אבא אל אדני שעירה" - והלך לו לספות! ישראל המסתפר מן העובד פוכבים - רואה במראה. מן הפותי - אין רואה במראה. התירו לבית רבן גמליאל להיות רואין במראה, מפני שהן זקוקין למלכות. ישראל המספר את העובד פוכבים, כיון שהגיע לבלוריתו - שומט את ידו.

ג. לזקחין מן העובדי פוכבים ספרים ותפלין ומזוזות, ובלבד שהיו בתובין עליהן כתקנן. מעשה בעובד פוכבים אחד, שהיה פותב ספרים בצידן, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: מתר לקח ממנו. מוכרין לעם הארץ ספרים ותפלין

ומזוזות, ואין לוקחין תפלין אלא מן הממחה. ואם לקח
ממי שאינו ממחה, ומצא בידו שתי פריכות של תפלין -
בודק ממנו תפלה אחת של יד או של ראש, בצבת הראשון,
וכן בשני, וכן בשלישי, וכן ברביעי.

ג. לוקחין מעם הארץ עבדים ושפחות, בין גדולים בין
קטנים. ומוכרין לעם הארץ עבדים ושפחות, בין
קטנים בין גדולים. ולוקחין מהן בנות קטנות אבל לא
גדולות; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: גדולות, ומקבלות
עליהן. אין נותנין להן בנות, לא קטנות ולא גדולות; דברי
רבי. וחכמים אומרים: נותן לו גדולה, ופוסק עמו על מנת
שלא תעשה טהרות על גביו. ומעשה ברבן גמליאל תזקן
שהשיא את בת בתו לשמעון בן נתנאל הכהן, ופסק עמו
על מנת שלא תעשה עמו טהרות על גביו. רבן שמעון בן
גמליאל אומר: אינו צריך, שאין בופין את החבר שיעשה
טהרות על גבי עם הארץ, ואיזה הוא עם הארץ? כל שאינו
אוכל חוליו בטהרה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל
שאינו מעשר.

ה. הלוקח עבדים ערלים מן העובד פוכבים, ומלן ולא
הטבילן, וכן בני השפחות שלא טבלו, בין מלן
בין ערלין - הרי אלו עובדי פוכבים. מדרסן - טמא. ויינם,
בגדולים - אסור. בקטנים - מותר. ואיזהו גדול? כל שהוא
זוכר ומזכיר עבודת פוכבים ומשמישיה. ואיזהו קטן? כל

שאינו מזכיר עבודת פוכבים ומשמישה. רבי יוסי אומר: חזקת עבד ישראל, אפילו ערלים - הרי אלו פגעים, עד שיודע בהן שהן בני שפחות שלא טבלו. חזקת עבדי פותים מלין - הרי אלו פותים. ערלים - הרי אלו עבדי פוכבים, עד שיודע שהן בני שפחות פגעים. חזקת עבדי עובד פוכבים, אפילו מלין - הרי אלו עבדי פוכבים.

ה. לעולם מלין את העובד פוכבים לשם גר, ועובד פוכבים לא ימול את ישראל, מפני שחשודים על הנפשות; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עובד פוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גביו, בינו לבינו - אסור; מפני שחשודין על הנפשות. ישראל מל את הפותי, וכותי לא ימול את ישראל, מפני שהן מלין לשם הר גריזים; דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי: היכן מצינו מילה בתורה שאינה לשם ברית? אלא ימול לשם הר גריזים עד שתצא נפשו. ומוכרין להם, ונותנין להם מתנת חנם. פמה דברים אמורים? בזמן שאינו מכירו, או שהיה עובר במקום למקום, אבל אם היה שכנו או אוהבו - הרי זה מותר, שאינו אלא כמוכרו לו. כתוב אומר (דברים ז, ט): "לא תכרת להם ברית ולא תחנם", אם ללמד על הברית - הרי ברית אמור, אלא למה נאמר 'לא תחנם'? מלמד שאין נותנין להם מתנת חנם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. המזכיר עבדו לעובד פוכבים - תרי זה יצא בן חורין, וצריך גט שחרור מרבו הראשון. רבן שמעון בן גמליאל אומר: במה דברים אמורים? בזמן שלא כתב לו אוננו, אבל כתב לו אוננו - זה הוא גט שחרורו. בין שמכרו לו, בין שנתנו לו במתנה - יצא בן חורין, שפא יצא לרשות שאינה רשות להן עליו. אם עשה עליו העובד פוכבים נימוסות - יצא בן חורין. ואם לאו - לא יצא בן חורין. נטלו בחובו, או שנפל לו בסיקריקון - יצא בן חורין. ירש עבדים מן העובד פוכבים, עד שלא באו לרשותו - מתר למוכרן לעובד פוכבים. משבאו לרשותו - אסור למוכרן. וכן אתה אומר ביין נסך: עד שלא בא לרשותו - דמיו מתרין, משבא לרשותו - דמיו אסורין. ישראל ועובד פוכבים שלקחו מקח בשתפות, וחזר ולקחו מקח אחר בשתפות, לא יאמר לו: טול אתה דברים שבמקום פלוני במקח ראשון, ואני דברים שבמקום פלוני במקח שני. אבל אומר לו: טול אתה דברים שבמקום פלוני, ואני דברים שבמקום פלוני במקח ראשון. טול אתה דברים, ואני דברים שבמקום פלוני במקח שני:

ב. המזכיר עבדו בחוזה לארץ - יצא בן חורין וצריך גט שחרור מרבו שני. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פעמים יוצא, פעמים אינו יוצא. ביצד? אמר לו: אני פלוני

בן פלוני מוכר אני עבדי פלוני לפלוני אנטיובי - יצא בן חורין. לפלוני אנטיובי השרוי בלוד - לא יצא בן חורין. ירשו עבדים בחוזה לארץ, עד שלא באו לארץ - מתר למכרן לחוזה לארץ. משבאו לארץ - אסור למכרן לחוזה לארץ. עבד שפירח בחוזה לארץ - אין רבו רשאי למוכרו. יצא עבד עם רבו לסוריא, לפיכך אם מכרו שם - הרי זה מכור. עבד שיצא עם רבו על מנת לחזור - כופין אותו לחזור. על מנת שלא לחזור - כופין אותו שלא מחוזה לארץ על מנת לחזור - אין כופין אותו לחזור. שלא לחזור - כופין אותו שלא לחזור:

ג. המוכר עבדו ליריד של עובדי בוכבים - דמיו אסורין, ויוליך לים המלח, וכופין את רבו שיפדנו אפילו מאה בדמיו ויוציאנו לחרות. נמצאת אומר: הנושא ונותן ביריד של עובדי בוכבים, בהמה - תעקר, כסות וכלים - ירקבו, ומעות וכלי מתכות - יוליך הנאה לים המלח. פרות, את שדרכו לישפך - ישפך, לשרף - ישרף, ליקבר - יקבר. רבי יוסי אומר: עבודת בוכבים - שוחק וזורה לרות או מטיל לים. אמרו לו: אף היא נעשית זבל, שנאמר (דברים יג, יח): "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" וגו'. אמר להן רבי יוסי: הרי הוא אומר (שם ט, כא): "ואת חטאתכם אשר עשיתם" וגו'. אמרו לו: מנשם ראיה? (שמות לב, כ): "ויזר על פני המים וישק את בני ישראל"; מלמד שבדקן בדרך שבדקין את הפוטות. אמר להן רבי יוסי: הרי הוא אומר

(שמואל-ב ה, כא): "ויעזבו שם את עצביהם". אמר להן רבי יוסי: הרי הוא אומר (מלכים-א טו, יג): "וגם מעכה אם אסא המלך ויסרה מגבירה אשר עשתה מפלצת" וגו'. אמרו לו: משה ראיה? (שם): "ויכרת אסא את מפלצתה" וגו'. אמר להן רבי יוסי: הרי הוא אומר (מלכים-ב יח, ד): "וכתת נחש הנחשת" וגו'. אמרו לו: וכי עבודת פוכבים היתה? והלא משה עשאו! מלמד שטעו ישראל אחריו עד שבא חזקיה ובנו.

פרק חמישי

א. אין אוצרין בארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נפש, כגון: שמנים, יינות, וסלתות, ופרות. אבל דברים שאין בהן חיי נפש, כגון: כמון ותבלין - הרי זה מתר. ואוצרין שלש שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית. במה דברים אמורים? בלוקח מן השוק, אבל בכונס בתוך ביתו, אפלו עשר שנים - מתר לאלתר. ובשנת בצרת, אפלו חרובין - לא יאציר מפני שמטיל מארה בשערים. אין משתכרין בתבואה, אבל משתכר ביין ובשמן וקטניות. אמרו על רבי אלעזר בן עזריה: שהיה משתכר ביין ובשמן כל ימיו. אין מוציאין מסוריא דברים שיש בהן חיי נפש, כגון: יינות, שמנים, וסלתות. רבי אומר: אומר אני: שמוציאין יין לסוריא, מפני שממעט את התפלה. וכשם שאין מוציאין

לסוריא, כך אין מוציאין להפרכיא. רבי יהודה מתיר
מהפרכיא להפרכיא:

ב. ישרה אדם בארץ ישראל אפלו בעיר שרבה עובדי
בובבים, ולא בחוצה לארץ אפלו בעיר שכלה
ישראל. מלמד: ששיבת ארץ ישראל שקולה בנגד כל
מצות שבתורה. והקבור בארץ ישראל - כאלו הוא קבור
תחת המזבח. לא יצא אדם לחוצה לארץ, אלא אם כן היו
חשין סאתים בסלע. אמר רבי שמעון: במה דברים אמורין?
בזמן שאינו מוצא לקח. אבל בזמן שמוצא לקח, אפלו
סאה בסלע - לא יצא. וכן היה רבי שמעון אומר: אלימלך
- מגדולי הדור ומפרנסי צבור היה. ועל שיצא לחוצה לארץ
- מת הוא ובניו ברעב, והיו כל ישראל קימין על אדמתו.
שנאמר (רות א, יט): "ותהם כל העיר עליהן"; מלמד, שכל
העיר קימת, ומת הוא ובניו ברעב. הרי הוא אומר (בראשית
כח, כא): "ושבתי בשלום אל בית אבי", שאין תלמוד לומר
"ותיה ה' לי לאלהים", ואומר (ויקרא כח, לח): "לתת לכם את
ארץ כנען להיות לכם לאלהים", כל זמן שאתם בארץ כנען
- הריני לכם אלוה, אין אתם בארץ כנען - איני לכם
לאלוה. וכן הוא אומר (יהושע ה, יג): "בארבעים אלף חלוצי
הצבא". ואומר (דברי הימים א כב, יח): "כי נתן בידי את יושבי
הארץ וגו'. וכי עלתה על דעתך שישראל מכבשים את
הארץ לפני המקום? אלא כל זמן שהם עליה - כל
נכבשה. אינן עליה - כל מה אינה נכבשת. וכן דוד אמר

(שמואל-א כו, יט): "בי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'" וגו', וכי תעלה על דעתך שדוד המלך עובד עבודת פוכבים? אלא שהיה דוד דורש ואומר: כל המניח את ארץ ישראל בשעת שלום ויוצא - באלו עובד עבודת פוכבים, דכתיב (ירמיה לב, מא): "ונטעתים בארץ הזאת באמת", אינן עליה - אין נטועין לפני "באמת", לא "בכל לבי" ולא "בכל נפשי". רבי שמעון בן אלעזר אומר: ישראל שבחוצה לארץ - עובדי עבודת פוכבים בטירה הן. ביצד? עובד פוכבים שעשה משתה לבנו, והלך וזמן את כל היהודים שבעירו, אף על פי שהן אוכלין משלהן ושותין משלהן, ושמש שלהן עומד על גבי עובדי עבודת פוכבים הן, שנאמר (שמות לד, טו): "וקרא לה ואכלת מזבחו".

ג. אלו הן עורות לבובין, כל הקרוע בנגד לבן, ועשה כמין ארבה. אבל אם היה משוך - הרי זה מתר. הבבשין ושלקות של עובדי פוכבים שדרךן לתת בהן יין וחמץ, וחרס הדרני - אסור בהנאה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין אסורן אסור הנאה. זיתים השלחים הנמכרים על פתחי מרחצאות - אסורים באכילה ומתרינ בהנאה. רבי יוסי אסורן אף בהנאה, מפני שמוזפים עליהן חמץ, כדי שיהו חולצין את גרעיניהם:

ה. הדרורין והקרבנות של עובדי פוכבים ויין ישראל בהן - אסור בשתייה ומתיר בהנאה. העיד שמעון

בן גודיא לפני בנו של רבן גמליאל משם רבן גמליאל הזקן
 שמתר בשתיה ולא הודה לו. נודות העובדי פוכבים, רבן
 שמעון בן גמליאל אומר משם רבי יהושע בן קפוסיי: אין
 עושין שמיחים לבהמה. נודות העובדי פוכבים, גרורין -
 מתרין, חדשים, זפותין אסורין. עובדי פוכבים עובדים
 ורובכים, וישראל עומד על גביו - פנים לתוכו יין ואינו
 חושש. קנקנין של עובדי פוכבים, חדשות - מתרות, וישנות
 - אסורות. שפנסו בה עובדי פוכבים מים - מתר ישראל
 להכנים לתוכו יין. ושפנסו בה עובדי פוכבים יין - ישראל
 ממלא אותה מים שלשה ימים מעת לעת, ומכנים לתוכו
 יין ואינו חושש. ושפנס בה עובד פוכבים יין, וישראל ציר
 ומוריס - מתר ישראל אחר להכנים לתוכה יין.

ה. לוקחין מן העובדי פוכבים תבואות, קטנית, וגרונרות,
 ושום ובצלים מכל מקום, ואינו חושש משום
 טמאה. האוג - בכל מקום טהור. הארו - בכל מקום
 טהור. נאמן הציד לומר: זה עוף טמא, וזה עוף טהור.
 נאמן עם הארץ לומר: 'בבשין אלו טמאין, ובבשין אלו
 טהורין, ולא רבצתי עליהן את המשקין'. אבל אין נאמן
 לומר: 'דגים אלו צדתיים בטהרה, ולא נערתי עליהן את
 המכמרת'. הפריסין, המוטליא, והחמין שקהן - מתרין.
 ביצה צלויה שקהן - אסורה. רבי יהודה ובית דינו התירו
 שמן של עובדי פוכבים במנין. פת שאפאה עובד פוכבים
 שרא במעמד ישראל - הרי זו אסורה. פת שאפאה ישראל

אף על פי שהעוֹבֵד בִּזְכוֹת לְשֵׁה, וּגְבִינָה שֶׁהַעֲמִידָה יִשְׂרָאֵל
אף על פי שהעוֹבֵד בִּזְכוֹת עֲבָדָה - הָרִי זֶה מִתְּרָת.
יִשְׂרָאֵל יוֹשֵׁב בְּסוֹף עֲדָרוֹ, וְהַעֲוֵב בִּזְכוֹת חוֹלֵב וּמְבִיא לוֹ,
וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ.

ו. אִיזוֹ הִיא טָרִית שְׂאִינָה טְרוּפָה? כָּל שֶׁהִשְׁדָּרָה וְהִרְאֵשׁ
נִכְרִין. אִיזְהוּ צִיר שֵׁישׁ בּוֹ דָּגָה? כָּל שֶׁכְּלָבִית אַחַת
אוֹ שְׁתֵּי כְּלָבִיּוֹת מְשׁוּטְטוֹת בְּתוֹכּוֹ. חֲתִיכָה שֵׁישׁ בָּהּ סִמֶּן,
בֵּין בְּכֶלֶן בֵּין בְּמִקְצָתָן אֶפְלֹ בְּאַחַד - הָרִי זֶה מִתְּרָת. מַעֲשֶׂה
שֶׁהִבִּיאוּ גִרְבִּין שֶׁל חֲתִיכוֹת מִמֵּין אֶחָד בָּעֶבֶר, וְלֹא נִמְצָא
סִמֶּן אֶלָּא בְּאַחַד מֵהֶן, וּבֹא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ
אֶת כֻּלָּן. מוֹרִים אָמֵן - הָרִי זֶה מִתְּרָת. רֶבֶן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
אוֹמֵר: אֵף חֶלֶק אָמֵן - הָרִי זֶה מִתְּרָת. יֵין מְבֻשֵּׁל וְאַלּוֹנָתִית
- הָרִי אֵלֹו אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁתַּחֲלָתָן יֵין. אַלּוֹנָתִית כְּבָרִיתָהּ
- הָרִי זֶה מִתְּרָת. יֵין תַּפּוּחִין, מִן הַפֶּתִיק, וּמִן הָאוֹצֵר, מִן
הַסְּפִינָה - הָרִי זֶה מִתְּרָת. וְאִם הָיָה נִמְכָּר בִּקְטָלֹון - מִתְּרָת.
יֵין תַּפּוּחִים מִן הַשּׁוּק - הָרִי זֶה אֲסוּר מִפְּנֵי שֶׁמְזַדְיָף. חֲנֻבִּין
וְהַקּוֹפְרִין מִן הַפֶּתִיק מִן הָאוֹצֵר וּמִן הַסְּפִינָה - הָרִי אֵלֹו
מִתְּרִין. וְהַמּוֹכֵר בְּסִלִּילָא לִפְנֵי חֲנֻנִי - אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁמְרַבִּיצִין
עֲלֵיהֶן יֵין בְּדִי שִׁיחֵיו יָפִין לְמִרְאִית הָעֵין. מֶלֶח סִלְקוֹנְטִית,
שְׁחוּרָה - מִתְּרָת, לִבְנָה - אֲסוּרָה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁחוּרָה - אֲסוּרָה, לִבְנָה מִתְּרָת. רַבִּי יְהוּדָה
בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: זֶה וְזֶה הָרִי
זֶה אֲסוּרָה:

ו. אין לוקחין גבינת בית היניאקי, אלא מן הממחה. ושלוקח - גלקחת מכל מקום. אין לוקחין קרט של חלתית, אלא מן הממחה. והעלה - גלקח מכל מקום. אין לוקחין יין מסוריא, אלא מן הממחה. ולא מוריס, אלא מן הממחה. ולא חתיכה שאין בה סימן, אלא מן הממחה. ולא מלח סלקונטית, אלא מן הממחה. ולא גבינת בית היניאקי, אלא מן הממחה. ולא קרט של חלתית, אלא מן הממחה. ובזן נאכלין אצל מי שאינו ממחה, ואינו חושש:

פרק ששי

א. והבמים אומרים: אין אסור, אלא שיש בידו מקל, או צפור, או בדור, סיף, עטרה, וטבעת, צלם, ונחש. ועל מכבדים, בגון: השירים, והנזמים, קטליות, טבעות - הרי אלו אסורות. ועל המבזין, בגון: היורות, מתמי חמין, הסיגנין, והקומקמין, והספלין, והסדנין, והמטבע - הרי אלו מתריין. מצא טבעת ועליה צורת חמה, צורת לבנה, צורת דרקון - יוליד לים המלח. רבי יהודה אומר: אף דמות וסרפס. טבעת שיש עליה עבודת כוכבים, בזמן שהיא בולטת - אסורה בהנאה, אם אינה בולטת - מתרת. בין כך ובין כך - אסור לחתם בה. ושאין עליה עבודת כוכבים - מתרת בהנאה, ומתר לחתם. טבעת שיש עליה חותם

- מִתֵּר לַחֲתָם בָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה חוֹתָמָה שׁוֹקֵעַ - אָסוּר לַחֲתָם בָּהּ מִפְּנֵי שְׁנַעֲשֶׂה בּוֹלֵט, וּמִתֵּר לַתְּנָה בִּידּוֹ, וְשִׁחֲתָמָה בּוֹלֵט - מִתֵּר לַחֲתָם בָּהּ, וְאָסוּר לַתְּנָה בִּידּוֹ. טַבַּעַת שֵׁישׁ עָלֶיהָ פְּרָצוּף - מִתֵּר לַחֲתָם בָּהּ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שֶׁל בֵּית אָבָא הָיוּ חוֹתָמִין בְּפְרָצוּפוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּר צְדוֹק אוֹמֵר: כָּל הַפְּרָצוּפוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, חוּץ מִפְּרָצוּף הָאָדָם. הָעֲשׂוֹי כַּמִּין דִּרְקוֹן - אָסוּר. וְהַדִּרְקוֹן תָּלוּי בּוֹ - נוֹטְלוֹ וּמִשְׁלִיכוֹ, וְהַשָּׂאֵר - הֲרִי זֶה מִתֵּר. אֵיזָה הוּא מִין דִּרְקוֹן שְׂאֵסוּר? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל שֶׁהֲצִיצִין יוֹצֵא מִצְוָאוֹ. אֲבָל אִם הָיָה חֶלֶק - הֲרִי זֶה מִתֵּר.

ג. הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאִיוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וּמוֹצֵא בָהֶן עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים - נוֹטְלָהּ וּמִשְׁלִיכָהּ, וְהַשָּׂאֵר - הֲרִי זֶה מִתֵּר. עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים, עַד שֶׁלֹּא בָאתָ לְרִשּׁוֹתָיו - אוֹמֵר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמִבְטְלָהּ, שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים מְבַטֵּל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים בֵּין שֶׁלּוֹ בֵּין שֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין עוֹבְדָה בֵּין שְׂאִינָה עוֹבְדָה, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד, בֵּין בְּאִנּוּס בֵּין בְּרָצוֹן. יִשְׂרָאֵל שֶׁעָשָׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים - אָסוּרָה אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ, לְפִיכָךְ אֵין יָכוֹל לְבַטְלָהּ. עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁעָשָׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים - מִתֵּרַת עַד שֶׁתַּעֲבֹד, לְפִיכָךְ יָכוֹל לְבַטְלָהּ. רַבִּי אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי יַעֲקֹב: אִם עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל מִתְחַלָּה - אֵין יָכוֹל לְבַטְלָהּ. עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁמָּכַר עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים לְעוֹבְדֶיהָ - אָסוּרָה. שֶׁלֹּא לְעוֹבְדֶיהָ - מִתֵּרַת. לָוֶה עָלֶיהָ, נִפְלָה עָלֶיהָ מִפְּלֵת, שִׁטְפָה נִהָר, אוֹ שֶׁנִּטְלוּהָ לְסִטִּין, אוֹ שֶׁהִנִּיחוּהָ בַּעֲלֶיהָ, בְּגוֹן

מלחמתו של יהושע, אם עתידין הפעלים לחזור עליה -
 אסורה, ואם לאו - מתרת. בימסיות שהעמידו עובדי פוכבים
 בשעת הגזרה, אף על פי שעברה הגזרה - הרי אלו אסורות.
 וכל עבודת פוכבים שבטלה עובד פוכבים יכול תהא
 אסורה? תלמוד לומר (דברים ז, כה): "פסילי אלהיהם תשרפון
 באש", את שנהג בו משום אלוה - אסור, ואת שאינו נוהג
 בו משום אלוה - מתר. ושל ישראל, בין שנהג בו לשם
 אלוה, בין שלא נהג בו לשם אלוה - אסור. ביצד מבטלה?
 רבי מאיר אומר: עד שיבה בקורנן ויחבל. רבי שמעון
 אומר: אפילו רואה סמרה ונפלה - הרי זו בטלה, וחכמים
 אומרים: עובד פוכבים - מבטל עבודת פוכבים שאלו ושל
 ישראל. וישראל - אין מבטל עבודת פוכבים של עובד
 פוכבים. רבי שמעון בן מנסיא אומר: עבודת פוכבים של
 ישראל - אין לה בטלה עולמית. בימזם שנפגם רבו - הרי
 זה מתר. מזבח שנפגם רבו - אסור עד שינתן.

ג. מקצה, שאלו - אסור, ושל חברו - מתר. לפני הקדשו -
 אסור, לאחר הקדשו - מתר. מאימתי נקרא
 מקצה? משנעשה בו מעשה. איזהו נעבד? כל שעובדין
 אותו, בין בשנגנה בין במזיד. איזה הוא מקצה? מקצה
 לעבודת פוכבים. אבל אמר: שור זה לעבודת פוכבים -
 לא אמר כלום, לפי שאין הקדש לעבודת פוכבים.

פרק שביעי

א. פָּרַח שֶׁפִּטְמָה בְּכַרְשִׁינִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְרִדִּי גִנָּה שְׁזוּבָלָהּ
 בְּזוּבַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּבוֹר גִּנָּה שֶׁנִּטְעָה בְּעֵצֵי אֲשֶׁרָה,
 וּבוֹר קָלָא אֵילָן שְׂרָשָׁם בְּעֵצֵי אֲשֶׁרָה - יִשְׂרָף. אֲחֵרִים אוֹמְרִים:
 מִטִּילִין אוֹתָהּ לַחֲמֹר, עַד שִׁיחֲזֹרוּ מֵרְאִיו לְכַמּוֹת שְׁהִיָּה.
 חֲלִילִין שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אָסוּר לְסַפּוֹד בָּהֶן. וְאִם הָיָה
 מַעֲלִין שָׂכָר לְמַדִּינָה, אָף עַל פִּי שְׁהֵן עֲשׂוּיִן לְצֶרֶךְ עֲבוֹדַת
 כּוֹכָבִים - מִתֵּר לְסַפּוֹד בָּהֶן. חֲנִיּוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים -
 מִתֵּר לְשַׁכֵּר מֵהֶן. גִּבְאִין שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אָסוּר לְתַן
 לָהֶן. אִם הָיוּ מַעֲלִין שָׂכָר לְמַדִּינָה, אָף עַל פִּי שְׁהֵן עֲשׂוּיִן
 לְצֶרֶךְ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - מִתֵּר לְתַן לָהֶן. הַמֵּיחָד בֵּיתוֹ לְעֲבוֹדַת
 כּוֹכָבִים - בָּלֹא מְטֵמֵא בְּבִיָּאָה. וְהַעוֹבֵר לְתוֹכָהּ - בְּעוֹבֵר
 בְּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אִם הָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים מִפְּסָקָתָה -
 אֵינוֹ טֵמֵא אֶלָּא אוֹתוֹ דֶּרֶךְ בִּלְבַד.

ב. הַסּוֹמֵךְ בֵּיתוֹ לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - בָּלֹא מְטֵמֵא בְּבִיָּאָה.
 סָמְכוּ לוֹ הֵן - אֵין בָּלֹא מְטֵמֵא בְּבִיָּאָה, אֶלָּא אוֹתוֹ
 בְּתֵל גִּדּוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה, נָפַל - אָסוּר לְבָנוֹתוֹ, בָּנָאוּ - חֲזוֹר
 לְתַחֲקָתוֹ. בָּנָאוּהוּ הֵן - אֵין בָּלֹא מְטֵמֵא בְּבִיָּאָה, אֶלָּא אוֹתוֹ
 הַבְּתֵל גִּדּוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה. הַמוֹכֵר בֵּיתוֹ לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
 - דָּמִיו אֲסוּרִין, וְיוֹלִיד הַנָּאָה לָיִם הַמֵּלַח. אַבֵּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
 שְׁאֵנְסוּ אֶת אֶחָד וְנָטְלוּ אֶת בֵּיתוֹ וְהַעֲמִידוּ בוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
 - דָּמִיו מִתְרִין, וְכוֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְכָּאִין. הַמְכַנִּים רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ

לְבֵית עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים - טָמֵא. כָּלִי חָרָם שֶׁהַכֶּנֶס אַחֲרָיו
לְעֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים - טָמֵא. הַסַּפְסָלִין וְהַקֶּתְדֵרִיּוֹת שֶׁהַכֶּנֶס רַבּוֹ
לְבֵית עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים - טָמֵאִין.

ג. כָּל מְקוֹמוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לְשִׁבַּח עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים - מְכַנִּין
אוֹתָן לְגִנְאִי. אֵת שֶׁקּוֹרְאִין 'עֵין בּוֹס' - קוֹרִין אוֹתוֹ
'עֵין קוּץ'. 'גִּרְיָא' - קוֹרִין אוֹתוֹ 'גִּלְיָא'. מִי שֶׁנִּפְזְרוּ מְעוֹתָיו
לְפָנֵי עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים - לֹא יֵהָא שׁוֹחָה לְפָנָיו וּמִלְקָט, מִפְּנֵי
שֶׁנִּרְאָה כְּשׁוֹחָה לְעֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים. אֲבָל הוֹפֵךְ לְאַחֲרָיו, וּמִמָּקוֹם
שֶׁאִינוֹ נִרְאָה - מִתֵּר. מִעֵין מַיִם הַיּוֹצֵא מִבֵּית עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים
- לֹא יֵהָא שׁוֹחָה לְפָנָיו וְשׁוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּשׁוֹחָה לְפָנֵי
עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים, אֲבָל הוֹפֵךְ לְאַחֲרָיו וְשׁוֹתָהּ. וּבְמָקוֹם שֶׁאִינוֹ
נִרְאָה וְשׁוֹתָהּ - מִתֵּר. פְּרָצוּפוֹת הַמַּטִּילִין מַיִם לְכַרְפִּין - לֹא
יֵנִיחַ פִּיו עַל פִּי פְּרָצוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּנוֹשֵׁק לְעֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים.
אֲבָל מִקְבֵּל בִּידוֹ וְשׁוֹתָהּ. יֵתֵר עַל כֵּן אָמְרוּ: לֹא יֵנִיחַ פִּיו
עַל פִּי הַסִּילוֹן וְיִשְׁתָּהּ, מִפְּנֵי סִכְנַת נַפְשׁוֹת. שֶׁאֵלּוּ פִּילוֹסוֹפִין
אֵת הַזִּקְנִים בְּרוּמֵי: אִם אֵין רְצוֹנוֹ בְּעֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי
מָה אִינוֹ מְבַטְּלָהּ? אָמְרוּ לָהֶן: אֵלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין הָעוֹלָם צָרָךְ
בָּהֶן הָיוּ עוֹבְדִין - הָיָה מְבַטְּלוֹ, הֲרִי הֵן עוֹבְדִין לַחֲמָה וְלִצְבָּנָה
לְבוֹכְבִּים וְלַמַּזְלוֹת, יֵאבֵד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים?! אָלֶּא הִנֵּחַ
לְעוֹלָם שֶׁיִּנְהַג בְּמִנְהַגוֹ, וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ - עֲתִידִין לִתֵּן אֵת
הַדִּין. גָּנֵב זֵרְעִים לְזֵרַע - לֹא סוֹפֵן לְצַמַּח?! בָּא עַל אִשְׁתּוֹ
אִישׁ - אֵין סוֹפוֹ לֵילֵד?! אָלֶּא הִנֵּחַ לְעוֹלָם שֶׁיִּנְהַג בְּמִנְהַגוֹ,
וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ - יָבוֹאוּ וְיִתְּנוּ אֵת הַדִּין.

ה. העובדי פוכבים העובדין את הקרים ואת הגבעות, אף על פי שהן מתרין, עובדיהן - בסקילה. אדם הנעבד, אף על פי שהוא מתר, עובדיו - בסקילה. איזהו אשרה? כל שהעובדי פוכבים עובדין ומשמרין אותה ואין טועמין מפרותיה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: שלש אשרות בארץ ישראל, חרוש שבכפר פטם, ושבכפר פגשה, שקמה שבראני ושבכרמל. אשרה - זרעין תחתיה ירקות בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה. החזירין - לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף לא זרעין ולא ירקין בימות הגשמים, מפני שהעלין נושרין והיה להן לזבל.

ה. הנבנם תחתיו - פנבנם לבית עבודת פוכבים. אם היתה דרך הרבים מפסקת - הרי זה מתרת. ישראל שפסל את האשרה, בין לצרכו בין שלא לצרכו - אסור. ועובד פוכבים שפסל את האשרה, לצרכה - היא אסורה והוא מתר. לצרכו - בין זה ובין זה אסור. לא יעלה אדם לראש הבימוס אפילו לנולו למנפו, משום שנאמר (דברים יג, יח): "ולא ידבק בידך מאומה". לא יאמר אדם לחברו: המתן לי בצד עבודת פוכבים פלונית, ואני אמתין לך בצד עבודת פוכבים פלונית, שנאמר (שמות כג, יג): "וישם אלהים אחרים לא תזכירו" וגו'.

ו. עבודת פוכבים וכל מה שעליה - הרי זו אסורה. מצא עליה יינות שמנים וסלתות, וכל דבר שפיוצא

בו קרב על גבי המזבח - אסור. כלים המשתמשות בהן, בגופה - אסורין, שלא בגופה - מתרין. אף כלים המשתמשות בהן ובגופה, גנבים כומרים ומכרום - הרי אלו מתרין. כתוב אחד אומר (דברים ז, כה): "לא תחמד כסף". וכתוב אחד אומר (שם כט, מז): "כסף וזהב אשר עמהן". כיצד יתקיימו שני כתובים הָלֹלוּ? בין שגופן לבוש בהן, בין שאין גופן לבוש בהן - אסורין. 'עמהן' את שגופה לבוש בהן - אסורין, את שאין גופה לבוש בהן - מתרין. אף כלים שגופה לבוש בהן, גנבים כומרים ומכרום - הרי אלו מתרין. מרקולים וכל מה שעליו - הרי זה אסור. מצא עליו יינות שמנים וסלתות, וכל דבר שפיוצא בו קרב על גבי המזבח - אסור. מעות וכלים - הרי אלו מתרין. אחרים אומרים: מעות וכלים שעל גבי אבן העליונה - הרי אלו אסורין. אבנים שנשרו מן המרקולים, אם היו נראות עמו - אסורות, ואם לאו - מתרות. רבי ישמעאל אומר: שלש תפוסות לו - אסורות, ושאינן תפוסות לו - מתרות. ישראל שהביא אבנים מן המרקולים - הרי אלו אסורות, מפני שנאסרו לעבודת פוכבים. עובד פוכבים שהביא אבנים מן המרקולים - הרי אלו מתרות, מפני שהיא בעבודת פוכבים שהניחה בעליה, ומרקולים שנעקר ממקומו - מתר בהנאה. בזורק אבן במרקולים מהו אומר? (משלי כו, ח): "בצרור אבן במרגמה פן נותן לכסיל כבוד". בשם שזורק אבן במרקולים - מכבדו ואין יודע כבוד, כך כל המכבד רשע - מכבדו ואין יודע כבוד. דבר אחר: "בצרור אבן",

בְּשֵׁם שְׁזֹרֵק אֶבֶן בְּמַרְקוּלִים - עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, כֵּךְ כָּל
הַמְכַבֵּד רָשָׁע - הִרִי זֶה בְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים. וְדָבָר אֲחֵר:
בְּצִרּוֹר אֶבֶן, בְּשֵׁם שְׁזֹרֵק אֶבֶן בְּמַרְקוּלִים - מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ,
כֵּךְ הַמַּשְׁתַּמֵּשׁ בִּיצְרוֹ - מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר
אוֹמֵר: בְּשׁוֹנָה לְתַלְמִיד רָשָׁע מֵהוּ אוֹמֵר? בְּצִרּוֹר אֶבֶן בְּמַרְגָּמָה,
בְּשֵׁם שְׁזֹרֵק אֶבֶן בְּמַרְקוּלִים - עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, כֵּךְ
הַשׁוֹנָה לְתַלְמִיד רָשָׁע - בְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִין: אֵין בּוֹצְרִין עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים,
וְאֵין דּוֹרְכִין עִם יִשְׂרָאֵל הָעוֹשֶׂה בְּטִמְאָה, אֲבָל
דּוֹרְכִין עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים. חֲזָרוּ לוֹמַר: אֵין דּוֹרְכִין עִם
הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, וְאֵין בּוֹצְרִין עִם יִשְׂרָאֵל הָעוֹשֶׂה בְּטִמְאָה,
אֲבָל בּוֹצְרִין עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, וּמוֹלִיכִין עִמּוֹ חֲבִיּוֹת חֲדָשׁוֹת,
אֲבָל לֹא יִשְׁנׁוּת; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד
חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יִשְׁנׁוֹת - מְסִיעִין אוֹתוֹ עַד שְׁנַת־עֶלֶם מִשְׁנִיָּהֵן.
נִתְעַלָּם מִשְׁנִיָּהֵן - נַעֲשֶׂה יֵין נֶסֶךְ. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים:
אֵין מְסִיעִין אֶת הַנִּחְתָּוִם הָעוֹשֶׂה בְּטִמְאָה, וְאֵין מוֹלִיכִין עִמּוֹ
גְּרִיצוֹת לַתְּנוּרָה. חֲזָרוּ לוֹמַר: מְסִיעִין אֶת הַנִּחְתָּוִם הָעוֹשֶׂה
בְּטִמְאָה, וּמוֹלִיכִין עִמּוֹ גְּרִיצוֹת לַתְּנוּרָה. וּבִסְוִרָא - מְסִיעִין
אֶת הַנִּחְתָּוִם הָעוֹשֶׂה בְּטִמְאָה, וּמוֹלִיכִין עִמּוֹ גְּרִיצוֹת לַתְּנוּרָה.

ג. ישראל העושה עם העובד פוכבים בנת - הרי זה מעלה
את הלחם לגבי תפוח, ומוריד את הלחם מגבי
תפוח, אף על פי שהיין צף על ידיו - מתר, שאין דרכן
לנסף בן. והעובד פוכבים העושה עם ישראל בנת - הרי
זה מעלה הלחם לגבי תפוח, ומוריד את הלחם מגבי תפוח,
אף על פי שהיין צף על גבי ידיו - מתר, שאין דרכן מנסכין
כך. השוקל ענבים בכף מאוננים, אף על פי שהיין צף על
גבי ידיו - מתר שאין דרכן מנסכין כך. הדורס ענבים
בחבית, אף על פי שהיין צף על גבי ידיו - מתר, שאין
דרכם מנסכין כך. נפל לבאר ונגע בו טפה כל שהוא -
אסור. ירדו לשלות חרצנין וזגין מן הבאר, זה היה מעשה,
ובאו ושאלו את חכמים ואמרו: ימכרו בלן לעובד פוכבים.
עובד פוכבים שהיה מעלה ענבים בפלין ובדרדורין לגת,
אף על פי שנפצן לגת והיין מנתו על גבי ענבים - מתר,
שאין דרכן מנסכין בן. הלוקח עבט של ענבים מן העובד
פוכבים, ומצא תחתיו גממיות - מתר. בצדו גממיות - אסור.
אדם שפשט ידו לחבית, במדמה שהיא של שמן ונמצאת
של יין, זה היה מעשה, ובאו ושאלו את חכמים ואמרו:
ימכרו בלם לעובדי פוכבים. אנרדמן ששעם מן הפוס והחזירו
לחבית - אסור. קדח במניקת, ונפלה ממנה טפה כל שהיא
- אסורה, מפני שטפה של יין אסורה ואוסרת כל שהיא.

ג. ישראל שהכנים יינו לרשות עובד פוכבים, אם יש עליו
מפתח או חותם - מתר, ואם לאו - אסור. לזה

מן העוֹבֵד בַּכּוֹבִים, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ עָלָיו מִפְתַּח אוֹ חוֹתָם - אָסוּר עַד שְׁיֹשִׁיב שׁוּמֵר. יִשְׂרָאֵל שְׁטֹהֵר יֵינוּ שֶׁל עוֹבֵד בַּכּוֹבִים וּנְתָנוּ בְּרִשּׁוֹתָיו, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ עָלָיו מִפְתַּח אוֹ חוֹתָם - אָסוּר. אִם הָיָה אוֹצֵר פְּתוּחַ לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים - מִתֵּר. בָּעִיר שְׂבָלָה עוֹבְדֵי בַכּוֹבִים - אָסוּר עַד שְׁיֹשִׁיב שׁוּמֵר. יִשְׂרָאֵל שְׁטֹהֵר יֵינוּ שֶׁל עוֹבֵד בַּכּוֹבִים וּנְתָנוּ בְּרִשּׁוֹתָיו, וְהִקָּה כְּתָב לוֹ: 'הִתְקַבְּלָתִי מִמֶּדָּה מְעוֹת' - מִתֵּר. אֲבָל אִם יִרְצָה יִשְׂרָאֵל - אֵין מְנִיחוֹ עַד שְׁיִתֵּן אֶת מְעוֹתָיו. זֶה הָיָה מַעֲשֵׂה בְּבֵית שָׁאן, וְאָמְרוּ: אֵין זֶה אֶלָּא עֲרֻמָּה. יִשְׂרָאֵל שְׁטֹהֵר יֵינוּ שֶׁל עוֹבֵד בַּכּוֹבִים, וּנְתָנוּ בְּרִשּׁוֹת עוֹבֵד בַּכּוֹבִים אַחֵר, זֶה הָיָה מַעֲשֵׂה, וְשָׂאֵלוּ אֶת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר וְאָמַר: רִשּׁוֹת עוֹבֵד בַּכּוֹבִים אַחֵת. יִשְׂרָאֵל שְׁטֹהֵר יֵינוּ שֶׁל עוֹבֵד בַּכּוֹבִים, וּנְתָנוּ בְּשִׁפְתֵי חֲצֵרוֹת אוֹ בְּשִׁפְתֵי עֵירוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁיֹצֵא וּנְכַנֵּם מִחֲצֵר זֶה לְחֲצֵר זֶה, וּמַעִיר זֶה לְעִיר זֶה - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת מִשְׁתַּמֵּר. אִם הָיְתָה חֻזְקָה לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - אָסוּר. פְּרוּזָא שִׁישְׂרָאֵל וְעוֹבֵד בַּכּוֹבִים כּוֹנֵסִין לְתוֹכוֹ יוֹן, אֵף עַל פִּי שְׁחֲבִיזוֹת פְּתוּחוֹת וְהָעוֹבֵד בַּכּוֹבִים יוֹשֵׁב וּמִשְׁמָרֵן - מִתֵּר מִפְּנֵי שְׂבִחַ חֻזְקַת הַמִּשְׁתַּמֵּר.

ה. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת חֲצִי הַיּוֹם בְּאִסּוּר וְחֲצִי הַיּוֹם בְּהֵתֵר, וְנָתַן בְּלָן בְּכֶרֶךְ אֶחָד - בְּלָן אִסּוּרוֹת. אֵלּוּ בִּפְנֵי עֶצְמָן וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עֶצְמָן, רֵאשׁוֹנוֹת - אִסּוּרוֹת, וּשְׁנִיּוֹת - מִתֵּרוֹת. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עֲמֹ מְלָאכָה, וּלְעִתּוֹתֵי עֶרֶב אָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ לִי אֶת הַדָּגִין הַזֶּה בְּמָקוֹם

פלוני' אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות בן, שָׁכְרוּ -
 מִתֵּר. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמֹר לְרֹכֵב עָלֶיהָ, וְאָמַר לוֹ: 'תִּתֶּנָּה לִי
 אֶת הַלָּגִין הַזֶּה עָלֶיהָ', אֵף עַל פִּי שֵׁאִין יִשְׂרָאֵל רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת
 בֶּן, שָׁכְרוּ - מִתֵּר. אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּלְפֹעֲלוֹ: 'צֵאוּ וְאָכְלוּ
 בְּדִינָר זֶה'; 'צֵאוּ וְשִׁתּוּ בְּדִינָר זֶה', וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ מִשֵּׁם מַעֲשָׂרוֹת
 וּמִשֵּׁם שְׁבִיעִית וּמִשֵּׁם יֵין נֶסֶךְ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'צֵא וְאָכְלוּ
 כֶּכֶר וְאֲנִי נֹתֵן דָּמִיהָ'; 'צֵא וְשִׁתָּה רְבִיעִית וְאֲנִי נֹתֵן אֶת
 דָּמִיהָ' - הֲרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ מִשֵּׁם מַעֲשָׂרוֹת וּמִשֵּׁם שְׁבִיעִית
 וּמִשֵּׁם יֵין נֶסֶךְ. הַנּוֹתֵן צֶמֶר לְצִבֵּעַ עוֹבֵד בּוֹכְבִּים לְצִבֵּעַ לוֹ
 - אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא צָבְעוּ בַּחֲמִץ שֶׁל יֵין נֶסֶךְ. אִם בָּאוּ
 לְבֵית הַשָּׁבוֹן - אָסוּר.

ה. הַמִּנִּיחַ יֵינוּ בַּפּוֹנְדֵק וְנִכְנָס לְכֶרֶךְ, אֵף עַל פִּי שִׁשְׁתָּה לְזִמָּן
 מְרַבֶּה - מִתֵּר. וְאִם הוֹדִיעוּ, אוֹ שִׁנְעַל עָלָיו בַּפּוֹנְדֵקוֹ
 - אָסוּר. הַמִּנִּיחַ יֵינוּ בַּסְּפִינָה וְנִכְנָס לְכֶרֶךְ, אֵף עַל פִּי שִׁשְׁתָּה
 לְזִמָּן מְרַבֶּה - מִתֵּר. וְאִם הוֹדִיעוּ אוֹ שִׁהַפְלִיגָה סְפִינָתוֹ בָּיִם
 - אָסוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הִזָּה שֵׁם לָגִין מְלֵא
 וְקָשׁוֹר לְכֶרְעֵי הַמָּטָה, וְאִין הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים יוֹדֵעַ בּוֹ - מִתֵּר.
 אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְהֵלֵא פִשְׁתָּם נָכַר בֵּין מְלַמְעֵלָה בֵּין
 מְקַמָּטָה, אֵלֶּא כִּדִּי שִׁיפְתָּח וְיִגָּף וְיִנָּגֵב. הַמְשַׁלַּח חֲבִית שֶׁל
 יֵין בֵּיד בֵּיתוֹ, וְשֶׁל צִיר וְשֶׁל חֲמִץ וְשֶׁל מוֹרִים וְשֶׁל שֶׁמֶן וְשֶׁל
 דְּבַשׁ בֵּיד הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, אִם הָיָה מִכִּיר חוֹתָמוֹ וְשָׁמוֹ -
 מִתֵּר, וְאִם לֹאוֹ - אָסוּר. יֵינוּ אֶצֶל הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מֵהַסְתָּם
 - אָסוּר מִשֵּׁם יֵין נֶסֶךְ. אֲבָל הַצִּיר וְהַמוֹרִים וְהַדְּבַשׁ, אִם

רָאָה אוֹתוֹ שְׁמַנְסְכִין - אֲסוּרִין, וְאִם לָאוּ - מִתְרִין. יִשְׂרָאֵל
הִחָשׁוּד - שׁוֹתִין בְּמִרְתָּפוֹ וְאִין שׁוֹתִין מִלְּגִינוֹ. וְאִם הָיָה חָשׁוּד
עַל הַשְׁתִּיָּה - אַף מִמִּרְתָּפוֹ אֲסוּר.

ו. עוֹבֵד בּוֹכְבִים שֶׁהָיָה חַיֵּב מַעוֹת לְיִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי
שְׁמֵכָר יֵין נֶסֶךְ וְהֵבִיא לוֹ, עֲבוּדַת בּוֹכְבִים וְהֵבִיא
לוֹ - מִתֵּר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הִמָּתֵן עַד שְׁאֵמְכָר יֵין נֶסֶךְ
וְאֵבִיא לָךְ, עֲבוּדַת בּוֹכְבִים וְאֵבִיא לָךְ - אֲסוּר. הַמּוֹכֵר יֵינוֹ
לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים וּפֶסֶק עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲתִיד לְמַחֲזֹת אֶת
הַמַּחְצֵלָאוֹת וְאֶת הַמִּדּוֹת - מִתֵּר. וְהַנּוֹנִי, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ -
אֲסוּר. מִפְּנֵי שֶׁרָאשׁוֹן רָאשׁוֹן זָקוּף עָלָיו. עוֹבֵד בּוֹכְבִים שֶׁשָּׁלַח
לְגִינָה אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, וּמִקְצַת עֶפְכֶת יֵין לְתוֹכוֹ - הָרִי זֶה
מִמַּעַל לוֹ הַלְּגִין וְנוֹעַל וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ דְּמִי בִלָּן וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הַמַּעֲרָה מִכָּלִי לְכָלִי קִלּוֹחַ, מִשְׁכָּנֶנֶד שְׁפָתָהּ שֶׁל חֲבִית
וְלַמָּטָה - הָרִי זֶה אֲסוּר. הַנֵּת וְהַמַּחֲזֵן וְהַמְשַׁפֵּךְ
שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים - רַבִּי מִתִּיר, וְחֲכָמִים אוֹסְרִין. וּמוֹדָה
רַבִּי בְּקִנְקָנִים - שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת. מִפְּנֵי מָה אֵלּוֹ אֲסוּרוֹת וְאֵלּוֹ
מִתְּרוֹת? אֵלּוֹ - עֲשׂוּיוֹת לְמַכָּנֶם, וְאֵלּוֹ - עֲשׂוּיוֹת שֶׁלֹּא
לְמַכָּנֶם. שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֶבֶן - צָרִיד לְנֹגֵב. אִם הָיוּ זְפוּתִין -
צָרִיד לְקַלָּף.

ב. הלוקח כלי תשמיש מן העובד פוכבים, דברים שלא נשתמש בהן - מטבילן והן טהורין. דברים שנשתמש בהן, כגון כוסות וצלוחיות - ידיחן בצוין. כגון היורות והמחמין והטונגין וקמקומוסין - ידיחן ברותחין. כגון הספינין והשפודים והאסכלאות - מלבנן באור והן טהורין. וכך נשתמש בהן עד שלא יגעיל, ומבל ולבן - חרי זה מתר.

ג. מי שהיו גתיו ובדיו טמאין, ומבקש לטהרן, תדפס והולכים והעדשות - מנגבן והן טהורין. העקלין של נצרים ושל בצבוין - צריך לנגב. של חשיפה ושל גמי - צריך לישן. וכמה מישנן? שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מנת לגת ומכר לבד. רבי יוסי אומר: הרוצה לטהרן - או חולטן מיד בחמין, או מולגן במי זיתים. רבן שמעון בן גמליאל אומר משם רבי יוסי: נותנן בנהר שמימיו מהלכין מלא עינו. הצנור שמימיו מקלחין - בשם שמנגב לטהרה, כך מנגב ליין נסך.

ד. על שבע מצות נצטוו בני נח: על הדינין, ועל עבודת פוכבים, ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל הגזל, ועל אבר מן החי. על הדינין ביצר? בשם שישאל מציין להושיב בתי דינין בעירות שקהן - כך בני נח מציין להושיב בתי דינין בעיר שקהם. על עבודת פוכבים ועל ברפת השם ביצר? עובד פוכבים שעבד עבודת פוכבים

וברך את השם. לא נתנה מיתה לבני נח אלא בסוף בלבד.
 על גלוי עריות ביצד? כל ערוה שבית דין של ישראל
 ממיתין עליה - בני נח מזהרים עליה, וכל ערוה שבית דין
 של ישראל מזהרים עליה - בני נח מומתין עליה; דברי
 רבי מאיר. וחכמים אומרים: הרבה עריות שאין בית דין
 ממיתין עליה - בני נח מזהרים עליה. בא על עריות ישראל
 - גידון בדיני ישראל. בא על עריות העובדי פוכבים - גידון
 בדיני העובדי פוכבים. ואין לי אלא נערה מארסה בלבד.
 ועל שפיכות דמים ביצד? עובד פוכבים בעובד פוכבים,
 עובד פוכבים בישראל - חייב. ישראל בעובד פוכבים -
 פטור. על הגזלה ביצד? גנב גזל יפת תאר, וכן פיוצא בו,
 עובד פוכבים בעובד פוכבים, עובד פוכבים בישראל - אסור.
 ישראל בעובד פוכבים - מתר. על אבר מן החי ביצד?
 אבר המדלדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה, פשר
 המדלדל בבהמה ואין בו להעלות ארפה - אסור לבני נח
 ואין צריך לומר לישראל. ואם יש בו להעלות ארפה -
 מתר לישראל ואין צריך לומר לבני נח. נטל צפור שאין
 בה פזית ואכלה - רבי פוטר, ורבי אלעזר ברבי שמעון
 מחייב. ומה על אבר מן החי ממנו - חייב, כלו - לא יהא
 חייב?! חנקה ואכלה - פטור. רבי חנניא בן גמליאל אומר:
 אף על דם מן החי. רבי חדקא אומר: אף על הפרוס. רבי
 שמעון אומר: אף על הפשפים. רבי יוסי אומר: כל האמור
 בפרשה - בני נח מזהרין עליה, שנאמר (דברים יח, ט): "לא

ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחומר חבד כי תועבת
 ה". אפשר שכתוב ענש עד שלא יזהיר? אלא מזהיר ואחר
 בך עונש, מלמד שזהוזהיר ואחר בך עונשן. רבי אלעזר
 אומר: אף על הכלאים. מתר לבני נח לזרע וללבש כלאים.
 אסור להרביע ולהרביב אילנות.

מסכת הוריות

פרק ראשון

א. הורו בית דין, ונדע אחד מהן שטעו, או שחיה אחד
מן התלמידים ותיקים יושב לפניהם וראוי להוראה
בשמעון בן עזאי, והלך ועשה על פיהן - חרי זה חייב, מפני
שלא תלה בבית דין:

ב. הורו בית דין, ועשו כל הקהל או רבן על פיהן, בזמן
שהוראתו הוראת בית דין - פטורין, והעושין על
פיהם - מביאין פר. ואין הוריתן הורית בית דין - מביאין
פר. העושין על פיו - מביאין בשבבה או שעירה. הורו בית
דין, ועשו שנים או שלשה שבטים או רבן על פיהם, בזמן
שהוראתן הורית בית דין - פטורין, והעושין על פיהן - מביאין
פר. אין הוריתן הוריות בית דין - חייבין, ועושין על פיהן -
מביאין בשבבה או שעירה. עשו על הורית עצמן - פטורים.
הוריות כהן משיח - חייבין. הורו בית דין ואחד מהן אינו
שם - פטורין. רבי אמר: אומר אני: עד שיהא מפלא שבהן:

ג. חמר בהוריה שאין בדיני נפשות. בדיני נפשות שאין
בהוריה, שבהוריה - עד שהורו כלן באחד, ובדיני

נפשות - הולכין אחר הרב. שבהוריה - עד שהורו בית דין שבלשכת הגזית. ובדיני נפשות - נותנין בכל מקום. יחיד שהורה עצמו על פיו - הרי זה חב, שנאמר (במדבר טו, ז): "והנפש אשר תעשה ביד רמה":

ה. האוכל שקצים - זה מומר. ביצד מומר אוכל גבלות וטרפות שקצים ורמשים. האוכל בשר חזיר, והשותה יין נסך, או המחלל את השבת, והמנפך. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף העובש בלאים. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף העושה דבר שאין תוצר תאב לו:

ה. חזרו בית דין שהוא מוצאי שבת, ואחר כך זרחה חמה - אין זה הוריה אלא טעות. חזרו בית דין לעקור את כל הגוף, אמרו: אין דם בתורה, אין חלב בתורה, אין פגול בתורה - הרי אלו פטורין. חזרו לבטל מקצת ולקיים מקצת - הרי אלו חבין. ביצד? אמרו: יש דם, אבל אין חבין אלא על דם הקרב לשלמים. יש חלב בתורה, אבל אין חבין אלא על חלב הקרב לשלמים. יש פגול בתורה, אבל אין חבין אלא על פגול שבשלמים - הרי אלו חבין, שנאמר: "דבר". נאמר כאן "דבר", ונאמר להלן "דבר". מה דבר האמור להלן - מקצתו ולא כלו, אף "דבר" האמור כאן - מקצתו ולא כלו. אתה אומר "דבר" מקצתו ולא כלו, או אינו אלא כלו? תלמוד לומר (דברים יז, ח): "בין דם לדם" - ולא כל דם. בין דין לדין - ולא כל דין. "בין נגע

לנגע" - ולא כל נגע. הא אין צרך לומר בפ'שון הראשון, אלא בפ'שון האחרון - נאמר כאן "דבר", ונאמר לה' "דבר". מה דבר האמור לה' - מקצתו ולא כלו. אף דבר האמור כאן - מקצתו ולא כלו. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: חטאו נשים והן רבן, או שבעה אף על פי שאינו רבן - הרי חבין:

ו. הורו בית דין של אחד מן השבטים, ועשה אותו השבט על פיהן - אותו השבט חב, ושאר השבטים פטורין. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: הוראת בית דין עם כל שבט ושבט - כהוראת בית דין לצבור, שאין בית דין ומשיח חבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, והעלם דבר בבית דין ושגגת המעשה בקהל. עשו על הורית עצמן - פטורין. על הורית בהן משיח - חבין. אין חבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ובהן משיח, ולא בעבודת כוכבים, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. משיח בעבודת כוכבים - חב על שגגת המעשה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: הרי הוא כשאר כל מצות העלם דבר עם שגגת המעשה - מביא אשם תלוי:

ו. אין חבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. ומביא אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבבגדה. אמר רבי שמעון: מפני מה חבין על מצות עשה שבבגדה? מפני שיש

בה לא תעשה. ועוד רבי יהודה היה אומר בהן כלל:
 בשהיחיד באשם תלוי - נשיא פיוצא בו, ומשיח ובית דין
 פטורין. ובשהוא באשם ודאי - נשיא ומשיח פיוצא בו,
 ובית דין פטורין:

ח. שמיעת הקול, ובטוי שפתיים, וטמאת מקדש וקדשיו -
 בית דין פטורין, יחיד נשיא ומשיח חייב. אלא
 שאין הנשיא חייב על שמיעת הקול, ולא על טמאת מקדש
 וקדשיו - שהן בעולה ויורד. נשיא - פיוצא בו, ומשיח ובית
 דין - פטורין. בשהוא בקבועה, יחיד ונשיא ומשיח - מביאין
 שעירה, ובית דין - פר ושעיר, פר לעולה ושעיר לחטאת:

פרק שני

א. אלו דברים שביין בהן גדול לכהן הדיוט: פר הבא על
 כל המצות, ופר יום הכפורים, ועשירית האיפה. לא
 פורע, ולא פורם. אבל פורם מלמטה, ובהדיוט מלמעלה.
 אין מטמא לקרובין. ומצוה על הבתולה, ומזהר על האלמנה,
 ומחזיר את הרוצח, ומקריב אוגן ואינו אוכל. מקריב חלק
 בראש, ונוטל חלק בראש. וכל עבודת יום הכפורים - אינה
 בשרה אלא בו. ופטור על טמאת מקדש וקדשיו. ובזן נוהגין
 במרבה בגדים שעבר, חוץ מפר הבא על כל המצות. בזן
 אינן נוהגין במשוח מלחמה - חוץ מחמשה דברים שפרש

הפתוב בפרשה. לא פורע, ולא פורם, ואין מטמא לקרוביו, ומצוה על התולדה, ומזהר באלמנה, ומחזיר את הרוצח; דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: אין מחזיר את הרוצח:

ב. איזהו נשיא? נשיא ישראל, ולא נשיא שבט. נשיא ישראל ונשיא בית דוד - זה מביא לעצמו, וזה מביא לעצמו:

ג. איזהו משיח? משיח בשמן המשחה. אין בין משיח בשמן המשחה למרבה בבגדים, אלא שהמרבה בבגדים - צריך להביא פר; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אינו צריך להביא פר:

ה. פר משיח ופר העדה - פר משיח קדם לפר העדה בכל מעשיו, הואיל ופר משיח מכפר, והעדה מתכפרת, מוטב שיקדים המכפר למתכפר, שנאמר (ויקרא טז, ו): "וכפר בעדו ובעד ביתו וגו'". פר הבא על כל המצות - קדם לפר ושעיר של עבודת כוכבים. ופר ושעיר של עבודת כוכבים - קדם לשעיר של נשיא. ושעיר של נשיא - קדם לשעיר של יחיד. ושעיר של יחיד - קדם לכבשה של יחיד. שתי הקדשים - קודמות לכבשים. העמר - קדם לכבש הקרב עמו. זה הכלל: הבא בגין היום - קדם לבא בגין הקדשים:

ה. הוא ואביו ורבו עומדין בשבי - הוא קדם לרבו, ורבו קדם לאביו, ואמו קודמת לכל אדם. איזהו רבו?

רבו שְׁמְדוּ תוֹרָה, לֹא שְׁמְדוּ אוֹמְנוֹת. וְאִיזָה? זֶה שִׁפְתָּח
 לוֹ תִּתְחַלֶּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: רַבּוֹ שְׁמְדוּ חֻכְמָה, לֹא רַבּוֹ
 שְׁמְדוּ תוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שָׂרֵב תִּלְמִידוֹ מִמֶּנּוּ.
 רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל שֶׁהֵאִיר עֵינָיו בְּמִשְׁנָתוֹ:

ו. הָאִישׁ - קָדָם לָאִשָּׁה, לְהַחְיוֹתוֹ, לְהָשִׁיב אַבְרָהָה. וְאִשָּׁה -
 קוֹדֶמֶת לָאִישׁ, לְכַסּוֹת, וּלְהוֹצִיא מִבֵּית הַשָּׂבִי. בְּזֶמֶן
 שִׁשְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין בְּקִלְקֵלָה - הָאִישׁ קָדָם. מַעֲשֵׂה שְׁהִלָּךְ רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ לְרוֹמִי, אָמְרוּ לוֹ: יֵשׁ כָּאֵן תִּינוֹק אֶחָד יְרוּשְׁלָמִי יָפֵה
 עֵינָיִם וְטוֹב רֹאֵי עוֹמֵד לְקִלּוֹן, הֲלָךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְבָדֵקוֹ, בִּיּוֹן
 שֶׁהִגִּיעַ לִפְתָּח, קָרָא אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה (יִשְׁעִיהָ מִבַּיִת כֹּד): "מִי נָתַן
 לְמַשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזִיִּים". נִעְנָה אוֹתוֹ תִּינוֹק וְאָמַר
 (שָׁם): "הֲלֹא ה' זֶה חָטְאוּנוּ לוֹ" וְגו'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ: מַעִיד אֲנִי עָלֶי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ שְׂאִינִי זֶה
 מִכָּאֵן עַד שְׂאִינִי פוֹדָה אוֹתוֹ בְּמִמּוֹן הַרְבֵּה. פָּדָאוֹ בְּמִמּוֹן
 הַרְבֵּה, וְשִׁגְרוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעָלִיו נֶאֱמַר (אִכְבָּה ד, ב): "בְּנִי
 צִוִּין הַיִּקְרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפִי" וְגו'.

ו. מִנִּין שֶׁכָּל הַשּׁוֹנֶה פָּרַק אֶחָד לְחֻבְרוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב
 בְּאֵלָיו הוּא יַצְרוֹ וְרָקְמוֹ וְהִבִּיאוֹ לְעוֹלָם? שְׁנֵאמַר (יִרְמְיָה
 טו, יט): "אִם תּוֹצִיא יָקָר מְזוּלָל כְּפִי תִהְיֶה", בְּאוֹתוֹ הִפָּה
 שְׂזָרֵק נִשְׁמָה בְּאָדָם הָרָאשׁוֹן, כִּךְ כָּל הַמְּכַנִּים בְּרִיָּה אַחַת
 תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה - מַעֲלִין עָלָיו בְּאֵלָיו יַצְרוֹ וְרָקְמוֹ וְהִבִּיאוֹ
 לְעוֹלָם. יָקָרָה - הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי ג, טו): "יָקָרָה הִיא

מפנינים". ואומר (משלי ב, טו): "יש זהב ורב פנינים וכלי יקר
שפתי דעת":

ה. חכם - קדם למלך ישראל. מת חכם - אין לנו פיוצא
בו. מת מלך ישראל - כל ישראל ראויים למלכות.
המלך - קדם לכהן גדול, שנאמר (מלכים א, א, ל): "ויאמר
המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרפבתם את
שלמה בני על הפרדה אשר לי" וגו'. כהן גדול קדם לנביא,
שנאמר (שם א, לד): "ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא"
- הקדים צדוק לנתן. ואומר (זכריה ג, ח): "שמע נא יהושע
כהן הגדול אתה ורעיד היושבים לפניך" וגו'. יכול בני
אדם הדיוטות היו? תלמוד לומר: "כי אנשי מופת הםה",
אין מופת אלא נביא, שנאמר (דברים יג, ט): "ונתן אליך אות
או מופת":

ט. מושות בשמן המשחה - קדם למרבה בגדים. מרבה
בגדים - קדם למשוח מלחמה. משוח מלחמה
- קדם לסגן. סגן - קדם לראש משמר. ראש משמר -
קדם לראש בית אב. ראש בית אב - קדם למרבל.
קדם לגזבר. גזבר - קדם לכהן הדיוט. כהן הדיוט - קדם
ללוי. לוי - קדם לישראל. ישראל - לממזר. ממזר - לנתין.
נתין - לגר. גר - לעבד משחרר. אימתי? בזמן שכלן שוין,
אבל אם היה ממזר תלמיד חכם, וכהן גדול עם הארץ -
ממזר תלמיד חכם קדם לכהן גדול עם הארץ, שנאמר

(משלי ג, טו): "יִקְרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חִפְצֶיהָ לֹא יִשּׁוּ בָּהּ!"
 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּדִין הוּא שְׂיֻקָּדִים עֶבֶד מִשְׁחָרֵר
 לָגֵר, מִפְּנֵי שְׁזָה גָדֹל בְּקִדְשָׁהּ, וְזֶה שְׁלֹא בְּקִדְשָׁהּ, אֲלֵא מִפְּנֵי
 שְׁזָה הִיָּה בְּכָלֵל אֲרוּר, וְזֶה לֹא הִיָּה בְּכָלֵל אֲרוּר:

י. מִפְּנֵי מַה הַכֹּל קוֹפְצִין לִישָׂא אֶת הַגִּיּוֹרָת, וְאִין הַכֹּל
 קוֹפְצִין לִישָׂא אֶת הַמִּשְׁחָרֶרֶת? מִפְּנֵי שְׁהַגִּיּוֹרָת -
 הִיָּתָה בְּחֻזְקַת מִשְׁמָרָת, וְשִׁפְחָה מִשְׁחָרֶרֶת - הִיָּתָה בְּחֻזְקַת
 מִפְּקָרָת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר: מִפְּנֵי שְׁמֻצְיוֹן לְקַלְלָהּ
 בְּפִי כָּל הַבְּרִיּוֹת. מִפְּנֵי מַה הַכֹּל נִשְׁאָלִין עַל הָעֶבֶד? מִפְּנֵי
 שְׁעֶסְקוּ רַע עִם הַבְּרִיּוֹת:

יא. (תהלים קלח, יט): "בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת ה' בֵּית אַחֲרֹן בָּרְכוּ
 אֶת ה', בֵּית הַלְוִי בָּרְכוּ אֶת ה', יִרְאִי ה' בָּרְכוּ אֶת
 ה'". נִמְצְאוּ: יִשְׂרָאֵל - מְבָרְכִין אַחַת. בֵּית אַחֲרֹן - שְׁתֵּי.
 בֵּית הַלְוִי - שְׁלֹשׁ. יִשְׂרָאֵל יִרְאִי ה' - מְבָרְכִין אַרְבַּע:

הַדָּרֵן עַלֶּךָ תּוֹסֶפֶתָא סֵדֶר גְּזִיקִין

